

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ

إِرْشَادُ السَّارِي
لِشَرْحِ صَحِيحِ الْبُخَارِيِّ

Kastallâni

SAHÎH-I BUHÂRÎ ŞERHİ

İrşâdu's-sârî
li-şerhi
Sahîhi'l-Buhârî

3

SAHÎH-i BUHÂRÎ ŞERHİ

İrşâdu's-Sârî

li-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî

eI-KASTALLÂNÎ

Ebu'l-Abbâs Şihâbuddîn
Ahmed b. Muhammed

(öl. 923/1517)

إِرْشَادُ السَّارِي
لِشَرْحِ صَحِيحِ الْبُخَارِيِّ

Cilt 3

Sahih-i Buhârî Şerhi

1. baskı – İstanbul

Cilt 3

Haziran 2019

Özgün adı: İrşâdu's-Sârî li-şerhi Sahîhi'l-Buhârî

Yazarı: Şihâbuddîn Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed eş-Şâfiî el-Kastallânî (öl. 923/1517).

Arapça neşir: Dâru'l-Kutubi'l-İlmîyye, Muhammed Abdulazîz el-Hâlidî tashihi ile, Beyrut 1438/2017, 4. baskı, 15 cilt.

İSBN: 978-605-4659-31-9

Tercüme: Hüseyin Yıldız

Redaksiyon: Yusuf Özbek

Kapak: Edib Agagjyshi

Baskı ve Cilt: Step Ajans Matbaacılık Ltd Şti.

Göztepe Mah. Bosna Cad. No. 11

Bağcılar/ İSTANBUL

Tel: 0212.4468846 Matb. Sertifika No: 12266

İsteme ve Haberleşme Adresi

www.ocakyayincilik.com

OCAK YAYINCILIK

Millet Cad. Gülsen Apt.

No. 19 Kat: 4 D. 7

Yusufpaşa

Aksaray, İstanbul

GSM: 05353107416 (Yusuf Özbek)

İÇİNDEKİLER

10. EZAN KİTABI (Devam)	17
32- ÖĞLE NAMAZINI ERKENDEN KILMANIN FAZİLETİ	17
33- ATILAN ADIMLARIN SEVABINI UMMAK	20
34- YATSI NAMAZINI CEMAATLE KILMANIN FAZİLETİ	23
35- "CEMAAT İKİ VE ÜSTÜ SAYIDA OLAN KİŞİLERDEN OLUŞUR."	24
36- KİŞİNİN MESCİDDE OTURUP NAMAZI BEKLEMESİ, MESCİTLERİN FAZİLETİ	26
37- MESCİDE GİDİP GELEN KİŞİNİN FAZİLETİ	32
38- "KAMET SONRASI FARZ NAMAZDAN BAŞKA NAMAZ KILINMAZ."	33
39- CEMAATLE NAMAZA KATILMAMAYA MAZERET SAYILAN HASTALIĞIN ŞİDDETİ	36
40- YAĞMUR VE BENZERİ DURUMLARDA NAMAZI EVDE KILMAYA RUHSAT	43
41- İMAM MESCİDDE BULUNANLARA NAMAZI KILDIRABİLİR Mİ? YAĞMURLU CUMA GÜNLERİNDE HUTBE VERİR Mİ?	46
42- YEMEK KONULUNCA KAMET GETİRİLMESİ	50
43- ELİNDE YEMEK OLAN İMAMIN NAMAZA ÇAĞIRILMASI	55
44- AİLESİNİN İŞİNİ YAPAN KİŞİNİN KAMET GETİRİLİNCE NAMAZA GİTMESİ	57
45- KİŞİNİN SADECE BİRİLERİNE RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem) NAMAZI VE SÛNNETİNİ ÖĞRETMEK İÇİN NAMAZI KILDIRMASI	58
46- İLİM VE FAZİLET SAHİBİ OLAN KİŞİLER İMAMLIKTA DİĞERLERİNDEN ÖNCELİKLİDİR	59

47- KİŞİNİN BİR MAZERETTEN DOLAYI İMAMIN YANINDA DURMASI	68
48- İMAM NAMAZ KILDIRMAK İÇİN ÖNE GEÇMİŞKEN ASIL İMAMIN GELMESİ DURUMUNDA GERİYE ÇEKİLSE DE, ÇEKİLMESE DE NAMAZI CAİZDİR	70
49- KIRAATI AYNI OLANLAR İÇİNDE YAŞÇA BÜYÜK OLAN İMAMLIK YAPAR	75
50- İMAMIN ZİYARET ETTİĞİ KİŞİLERE İMAMLIK YAPMASI	76
51- İMAM KENDİSİNE UYULMASI İÇİN İMAM YAPILMIŞTIR	78
52- İMAMIN ARKASINDAKİLER NE ZAMAN SECDEYE GİDER?	88
53- BAŞINI İMAMDAN ÖNCE KALDIRAN KİŞİNİN GÜNAHI	90
54- KÖLENİN VE AZATLININ İMAMLIĞI	92
55- İMAM NAMAZI TAM KILMAZKEN ARKASINDAKİLERİN TAM KILMASI	95
56- FİTNEYE DÜŞMÜŞ OLANIN VE BİDATÇİNİN İMAMLIĞI	97
57- CEMAAT TEK KİŞİ OLDUĞU ZAMAN İMAMIN SAĞ TARAFINDA VE HİZASINDA DURUR	100
58- İMAM SOL TARAFINDA DURAN KİŞİYİ SAĞ TARAFINA ALDIĞI ZAMAN NAMAZLARI BOZULMAZ	102
59- BAŞKALARINA NAMAZ KILDIRMAYA NİYET ETMEDEN NAMAZA BAŞLAYAN KİŞİNİN SONRADAN ARKASINDA DURANLARA İMAMLIK ETMESİ	104
60- İMAMIN NAMAZI UZATMASI DURUMUNDA CEMAATTE BULUNAN VE İŞİ OLAN KİŞİNİN CEMAATTEN AYRILIP TEK BAŞINA NAMAZI KILMASI	105
61- İMAMIN RÜKÛ VE SECDELERİ TAM YAPMAK KAYDIYLA KIYAMI UZATMAMASI	110
62- TEK BAŞINA KILAN KİŞİ NAMAZI İSTEDİĞİ KADAR UZATABİLİR	113

63- KİŞİNİN NAMAZI UZATAN İMAMDAN ŞİKAYETTE BULUNMASI	114
64- RÜKÜNLERİNİ TAM YAPMAK KAYDIYLA NAMAZI KISA TUTMAK	118
65- ÇOCUK AĞLAMASI SEBEBİYLE NAMAZI KISA TUTMAK	119
66- KİŞİNİN KILDIĞI BİR NAMAZI DAHA SONRA BAŞKALARINA KILDIRMASI	123
67- İMAMIN TEKBİRLERİNİ CEMAATE DUYURAN KİŞİ	124
68- KİŞİNİN BİR İMAMA, CEMAATİN DE O KİŞİYE UYARAK NAMAZI KILMASI	126
69- ŞÜPHEYE DÜŞEN İMAM CEMAATİN SÖZÜNE Mİ İTİBAR EDER?	129
70- İMAMIN NAMAZDA AĞLAMASI	131
71- KAMET SIRASINDA VE SONRASINDA SAFLARI DÜZGÜN TUTMAK	134
72- SAFLARIN DÜZELTİLMESİ SIRASINDA İMAMIN CEMAATE DOĞRU DÖNMESİ	136
73- CEMAATTE BİRİNCİ SAF	137
74- SAFLARI DÜZGÜN TUTMAK NAMAZI TAMAMLAYAN UNSURLARDANDIR	138
75- SAFLARI TAMAMLAMAYANLARIN GÜNAHI	141
76- SAFTA OMUZLARI VE AYAKLARI BİRBİRİNE YAPIŞTIRMAK	142
77- KİŞİ İMAMIN SOLUNDA DURUNCA İMAM ONU TUTUP ARKASINDAN SAĞ TARAFINA GEÇİRDİĞİ ZAMAN NAMAZI TAMAM OLUR	143
78- KADIN TEK BAŞINA SAF TUTABİLİR	145
79- MESCİDİN VE İMAMIN SAĞ TARAFINDA DURMAK	146

80- İMAM İLE CEMAAT ARASINDA DUVAR VEYA ENGELİN BULUNMASI	148
81- GECE NAMAZI	151
82- NAMAZA TEKBİRLE BAŞLAMANIN VUCÛBİYETİ	154
83- NAMAZA BAŞLARKEN İLK TEKBİRLE BİRLİKTE AYNİ ANDA ELLERİN KALDIRILMASI	160
84- İFTİTAH TEKBİRİNDE, RÛKUYA GİDERKEN VE RÛKÛDAN KALKINCA ELLERİ KALDIRMAK	162
85- ELLER NEREYE KADAR KALDIRILIR?	165
86- TEŞEHHÜDDEN KALKINCA ELLERİ KALDIRMAK	166
87- SAĞ ELİ SOL ELİN ÜZERİNE KOYMAK	168
88- NAMAZDA HUŞÛ	170
89- TEKBİRDEN SONRA NE SÖYLENİR?	173
90- BÂB	177
91- NAMAZDA BAŞI KALDIRIP İMAMA BAKMAK	180
92- NAMAZDA BAŞI KALDIRIP SEMAYA BAKMAK	184
93- NAMAZDA ETRAFA BAKINMAK	186
94- NAMAZDA OLAN KİŞİ ACİL BİR DURUM KARŞISINDA VEYA BİR ŞEY GÖRMESİ DURUMUNDA VEYA KIBLESİNDE TÛKÛRÛK GÖRMESİ DURUMUNDA ETRAFINA BAKINABİLİR Mİ?	189
95- MUKİMKEN VEYA YOLCULUKTA, KIRAATİ AÇIKTAN VEYA GİZLİDEN YAPILAN BÛTÛN NAMAZLARDA HEM İMAM, HEM CEMAATİN KIRAAT YAPMASININ VACİP OLMASI	192
96- ÖĞLE NAMAZINDA KIRAAT	204
97- İKİNDİ NAMAZINDA KIRAAT	209
98- AKŞAM NAMAZINDA KIRAAT	210
99- AKŞAM NAMAZINDA KIRAATİ AÇIKTAN YAPMAK	215
100- YATSİ NAMAZINDA KIRAATİ AÇIKTAN YAPMAK	217

101- YATSI NAMAZINDA İÇİNDE TİLAVET SECDESİ BULUNAN SÛREYİ OKUMAK	219
102- YATSI NAMAZINDA KIRAAT	220
103- İLK İKİ REKAT UZUN, SON İKİ REKAT İSE KISA TUTULUR	220
104- SABAH NAMAZINDA KIRAAT	222
105- SABAH NAMAZINDA KIRAATİ AÇIKTAN YAPMAK	225
106- BİR REKATTA İKİ SÛRENİN OKUNMASI, SÛRE SONLARIYLA KIRAAT YAPILMASI, BİR SÛREDEN ÖNCE BAŞKA BİR SÛRENİN OKUNMASI, SÛRENİN BAŞLARIYLA KIRAAT YAPILMASI	230
107- SON İKİ REKATTA FÂTİHA SÛRESİ OKUNUR	237
108- ÖĞLE VE İKİNDİ NAMAZLARINDA KIRAATİ GİZLİDEN YAPMAK	238
109- İMAMIN OKUDUĞU ÂYETİ CEMAATE İŞİTTİRMESİ	239
110- İMAMIN İLK REKATI UZUN TUTMASI	240
111- İMAMIN “ÂMÎN” SÖZÜNÜ AÇIKTAN SÖYLEMESİ	241
112- “ÂMÎN” DEMENİN FAZİLETİ	247
113- CEMAATİN “ÂMÎN” SÖZÜNÜ AÇIKTAN SÖYLEMESİ	248
114- KİŞİNİN SAFA VARMADAN RÜKÛ ETMESİ	250
115- TEKBİRİN RÜKÛ İÇİNDE TAMAMLANMASI	253
116- TEKBİRİN SECDEDE TAMAMLANMASI	256
117- SECDEDEN KALKARKEN TEKBİR GETİRMEK	258
118- RÜKÛDA AVUÇLARI DİZLERİN ÜZERİNE KOYMAK	262
119- KİŞİNİN RÜKÛYU TAM YAPMAMASI	264
120- RÜKÛDA SIRTİ DÜMDÜZ TUTMAK	265
121- RÜKÛYU TAM YAPMANIN SINIRI, İTİDAL VE İTMİNÂN	266
122- RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem) RÜKÛYU TAM YAPMAYAN KİŞİYE NAMAZI YENİDEN KILMASINI SÖYLEMESİ	268

123- RŪKŪDA DUA ETMEK	271
124- BAŞLARINI RŪKŪDAN KALDIRDIKLARI ZAMAN İMAM İLE ARKASINDAKİ CEMAATİN SÖYLEYECEĞİ SÖZ	273
125- "ALLAHUMME RABBENÂ LEKEL-HAMD" DEMENİN FAZİLETİ	275
126- BÂB	276
127- RŪKŪDAN KALKTIKTAN SONRA İTMİNÂN	281
128- KİŞİ TEKBİRLE BİRLİKTE SŪZÜLEREK SECDEYE GİDER	284
129- SECDE ETMENİN FAZİLETİ	292
130- KİŞİ SECDEDE KOLLARINI YANLARINDAN, KARNINI DA BACAKLARINDAN AYRI TUTAR	301
131- KİŞİ NAMAZDA AYAK PARMAKLARININ UÇLARINI KIBLEYE DOĞRU TUTAR	303
132- KİŞİNİN SECDEYİ TAM YAPMAMASI	303
133- YEDİ KEMİK ÜZERİNE SECDE ETMEK	304
134- BURUN ÜZERİNE SECDE ETMEK	308
135- ÇAMURLU YERDE DE BURUN ÜZERİNE SECDE ETMEK	309
136- GİYSİNİN DÜĞÜMLENİP BAĞLANMASI, AVRET YERİNİN AÇILMASINDAN ENDİŞE EDEN KİŞİNİN GİYSİSİNİ ÜZERİNDE TOPLAMASI	312
137- SAÇIN TOPLANMAMASI	313
138- NAMAZDA GİYSİNİN TOPLANMAMASI	314
139- SECDEDE TESBİH VE DUA	315
140- İKİ SECDE ARASINDA BEKLEMEK	316
141- SECDEDE KOLLAR YERE YAPIŞTIRILIP YAYILMAZ	320
142- TEK Lİ REKATLARDA OTURDUKTAN SONRA KALKMAK	321
143- REKATTAN KALKAN KİŞİ YERE NASIL DAYANIR?	322

144- İKİ SECDEDEN SONRA TEKBİRİ KALKARKEN GETİRMEK	324
145- TEŞEHHÜDE OTURMANIN SÜNNETİ	326
146- RESÛLULLAH (sallallahu aleyhi vesellem) İKİNCİ REKATTAN ÜÇÜNCÜSÜNE KALKIP GERİ DÖNMEDİĞİ İÇİN BİRİNCİ TEŞEHHÜDÜ VACİP GÖRMEYENLER	332
147- İLK OTURUŞTA TEŞEHHÜD	334
148- SON OTURUŞTA TEŞEHHÜD	335
149- SELAMDAN ÖNCE DUA ETMEK	341
150- TEŞEHHÜDDEN SONRA VACİP OLMAYAN VE KİŞİNİN TERCİHİNE BIRAKILMIŞ DUALAR	346
151- NAMAZ BİTİNCEYE KADAR ALNA VE BURUNA BULAŞAN ŞEYLERİ SİLMEK	350
152- SELAM VERMEK	351
153- İMAM SELAM VERİNCE CEMAAT DE ONUNLA BİRLİKTE SELAM VERİR	354
154- İMAMIN SELAMINA KARŞILIK ÜÇÜNCÜ BİR SELAMI GEREKLİ GÖRMEYEN VE NAMAZIN SELAMLARIYLA YETİNEENLER	355
155- NAMAZ SONRASI ZİKİR	358
156- İMAM NAMAZI BİTİRDİKTEN SONRA CEMAATE DOĞRU DÖNER	370
157- İMAMIN SELAMDAN SONRA NAMAZ KILDIRDIĞI YERDE BEKLEMESİ	373
158- NAMAZ KILDIRAN İMAMIN BİR İHTİYACINI HATIRLAYIP CEMAATİN ARASINDAN GEÇİP GİTMESİ	378
159- İMAMIN CEMAATE DÖNERKEN VEYA NAMAZDAN AYRILIRKEN SAĞDAN VE SOLDAN DÖNÜP AYRILMASI	380
160- ÇİĞ SARIMSAK, SOĞAN VE PIRASA HAKKINDA RİVAYETLER	382

161- ÇOCUKLARIN ABDESTİ; GUSÜL VE TEMİZLENMENİN ONLARA NE ZAMAN VACİP OLACAĞI; CEMAAT, BAYRAM VE CENAZE NAMAZLARINA KATILMALARI VE SAFLARI	390
162- KADINLARIN GECE VAKTİ VE ALACAKARANLIKTA MESCİDLERE ÇIKMASI	399
163- CEMAATİN ÂLİM OLAN İMAMIN KALKMASINI BEKLEMESİ	403
164- KADINLARIN, ERKEKLERİN ARKASINDA NAMAZ KILMASI	407
165- KADINLARIN SABAH NAMAZINDAN SONRA BEKLEMEDEN HEMEN MESCİDDEN AYRILMALARI	409
166- KADININ MESCİDE ÇIKMAK İÇİN KOCASINDAN İZİN İSTEMESİ	410
166- KADINLARIN, ERKEKLERİN ARKASINDA NAMAZ KILMASI	411
11- CUMA KİTABI	413
1- YÜCE ALLAH'IN: "EY İMAN EDENLER! CUMA GÜNÜ NAMAZ İÇİN ÇAĞRI YAPILDIĞI ZAMAN, HEMEN ALLAH'IN ZİKRİNE KOŞUN VE ALIŞVERİŞİ BIRAKIN. EĞER BİLİRSENİZ BU, SİZİN İÇİN DAHA HAYIRLIDIR" BUYRUĞU İLE CUMANIN FARZ KILINMASI	413
2- CUMA GÜNÜ YIKANMANIN FAZİLETİ; ÇOCUKLAR VEYA KADINLAR CUMADA HAZIR BULUNMAKLA MÜKELLEF MİDİR?	418
3- CUMA İÇİN GÜZEL KOKU SÜRÜNMEK	424
4- CUMANIN FAZİLETİ	426
5- BÂB	431
6- CUMA İÇİN (KOKULU) YAĞ SÜRÜNMEK	432
7- KİŞİ GİYİSİLERİNİN EN GÜZELİNİ GİYER	436
8- CUMA GÜNÜ MİSVAK KULLANMAK	439
9- BAŞKASININ MİSVAKI İLE MİSVAKLANMAK	443
10- CUMA GÜNÜ SABAH NAMAZINDA OKUNACAK SÜRE	444
11- KÖYLERDE VE ŞEHİRLERDE CUMA NAMAZI	447

12- CUMA NAMAZINDA HAZIR BULUNMAYAN KADINLARA, ÇOCUKLARA VE DİĞERLERİNE YIKANMANIN GEREKİP GEREKMEDİĞİ	453
13- BÂB	458
14- YAĞMURDAN DOLAYI CUMADA HAZIR BULUNMAMA RUHSATI	460
15- CUMA NAMAZINA NE KADAR BİR MESAFEDEN GELİNİR VE YÜCE ALLAH'IN: "CUMA GÜNÜ NAMAZA ÇAĞIRILDIĞI ZAMAN, HEMEN ALLAH'I ANMAYA KOŞUN" BUYRUĞU İLE CUMA NAMAZI KİMLERE VACİP OLUR?	462
16- CUMANIN VAKTİ, GÜNEŞİN ZEVAL VAKTİNİ GEÇMESİ ZAMANIDIR	465
17- CUMA GÜNÜ SICAĞIN ŞİDDETLİ OLMASI	469
18- CUMA NAMAZINA YÜRÜMEK VE YÜCE ALLAH'IN: "HEMEN ALLAH'IN ZİKRİNE KOŞUN" BUYRUĞU	471
19- CUMA GÜNÜ İKİ KİŞİNİN ARASI AÇILMAZ	477
20- ADAM CUMA GÜNÜ KARDEŞİNİ KALDIRIP DA ONUN YERİNE OTURAMAZ	479
21- CUMA GÜNÜ EZAN	480
22- CUMA GÜNÜ TEK MÜEZZİN OLMASI	482
23- İMAM MİNBER ÜZERİNDE İKEN NİDAYI İŞİTTİĞİNDE KENDİSİNİN DE EZAN OKUMASI	483
24- EZAN OKUNURKEN MİNBER ÜZERİNDE OTURMAK	484
25- HUTBEDEN ÖNCE EZAN OKUNMASI	485
26- HUTBENİN MİNBER ÜZERİNDE YAPILMASI	486
27- HUTBEYİ AYAKTA VERMEK	491
28- HUTBE VERİRKEN İMAMIN CEMAATE, CEMAATİN DE İMAMA DOĞRU DÖNMESİ	493

29- HUTBEDE SENÂDA BULUNDUKTAN SONRA "EMMA BA'D (=ASIL KONUYA GELELİM)" DİYEN KİMSE	495
30- CUMA GÜNÜ İKİ HUTBE ARASINDA OTURMAK	505
31- HUTBEYİ DİNLEMEK	507
32- İMAMIN HUTBE VERİRKEN BİRİNİN GELDİĞİNİ GÖRMESİ HALİNDE ONA İKİ REKAT NAMAZ KILMASINI EMRETMESİ	510
33- İMAM HUTBE VERİRKEN GELEN KİŞİNİN HAFİF İKİ REKAT KILMASI	512
34- HUTBEDE ELLERİ KALDIRMAK	513
35- CUMA GÜNÜ HUTBEDE YAĞMUR DUASI ETMEK	514
36- CUMA GÜNÜ İMAM HUTBE VERİRKEN SUSMAK	517
37- CUMA GÜNÜNDEKİ SAAT	519
38- CUMA NAMAZINDA İNSANLARIN ÇIKIP GİTMESİ HALİNDE İMAMIN VE KALANLARIN NAMAZI CAİZDİR	523
39- CUMADAN SONRA VE ÖNCE KILINAN NAMAZ	527
40- YÜCE ALLAH'IN: "NAMAZ KILININCA ARTIK YERYÜZÜNE DAĞILIN VE ALLAH'IN LÜTFUNU ARAYIN" BUYRUĞU	529
41- CUMA NAMAZINDAN SONRA ÖĞLE İSTİRAHATI	532
12- KORKU NAMAZI KİTABI	534
1- KORKU NAMAZI	534
2- KORKU NAMAZINI AYAKTA DURARAK VE BİNEĞİN ÜZERİNDE KILMAK	540
3- KORKU NAMAZINI KILANLAR NAMAZ KILARKEN BİRBİRLERİNİ KORURLAR	541
4- KALELERİN KUŞATILMASI VE DÜŞMANLA KARŞILAŞMA SIRASINDA NAMAZ KILMAK	544
5- DÜŞMANI KOVALAYAN VE DÜŞMAN TARAFINDAN KOVALANAN KİŞİNİN BİNEĞİN ÜZERİNDE İMAYLA NAMAZ KILMASI	547

5m- BÂB	548
6- SABAH NAMAZINI ERKENDEN KILIP DÜŞMANA BASKIN VERİRKEN VE SAVAŞIRKEN TEKBİR GETİRMEK	550
13- İKİ BAYRAM (NAMAZLARI) KİTABI	554
1- İKİ BAYRAM VE BAYRAMDA SÜSLENME	554
2- BAYRAM GÜNÜ MIZRAK VE KALKANLARLA OYUN OYNAMA	556
3- İSLAM EHLİ İÇİN İKİ BAYRAMIN SÜNNETİ	559
4- RAMAZAN BAYRAMI GÜNÜ BAYRAM NAMAZINA ÇIKMADAN ÖNCE BİR ŞEY YEMEK	563
5- KURBAN BAYRAMI GÜNÜ BAYRAM NAMAZINDAN SONRA YEMEK YEME	564
6- BAYRAM NAMAZI İÇİN MİNBERSİZ OLARAK NAMAZGÂHA ÇIKMA	568
7- BAYRAM NAMAZINA YÜRÜYEREK VE BİNEĞE BİNEREK GİTME, NAMAZI EZANSIZ VE KÂMETSİZ OLARAK KILMA	571
8- BAYRAM NAMAZINDAN SONRA HUTBE VERME	576
9- BAYRAM GÜNÜ VE HAREM'DE SİLAH TAŞIMANIN MEKRUH OLMASI	580
10- BAYRAM NAMAZINI ERKEN KILMA	583
11- TEŞRÎK GÜNLERİNDE SALİH AMELİN FAZİLETİ	586
12- MİNÂ GÜNLERİNDE VE ARAFAT'A GİDERKEN TEKBİR GETİRME	590
13- BAYRAM GÜNÜ MIZRAĞA DOĞRU NAMAZ KILMA	595
14- BAYRAM GÜNÜ İMAMIN ÖNÜNDE UCU DEMİRLİ VEYA DEMİRSİZ KISA MIZRAK TAŞINMASI	595
15- TEMİZ KADINLARIN VE HAYIZLARIN (BAYRAMDA) NAMAZGÂHA ÇIKMASI	596
16- ÇOCUKLARIN (BAYRAMDA) NAMAZGÂHA ÇIKMASI	598

17- BAYRAM HUTBESİNDE İMAMIN HALKA YÖNELMESİ	599
18- BAYRAM NAMAZI KILINACAK YERİ BELİRLEYEN İŞARET	600
19- BAYRAM GÜNÜ İMAMIN (ERKEKLERE VERİLEN HUTBEYİ İŞİTMEYEN) KADINLARA VAAZ ETMESİ	601
20- BAYRAMDA KADININ DIŞARIDA GİYECEK GENİŞ ELBİSESİ (CİLBAB) BULUNMADIĞI ZAMAN NASIL YAPAR	605
21- HAYIZLI KADINLARIN NAMAZGÂHTAN UZAKTA DURMASI	608
22- KURBAN BAYRAMI GÜNÜ NAMAZGÂHTA (KURBANLIĞI NAHR VE ZEBH USULÜYLE) KESME	609
23- BAYRAM HUTBESİ ESNASINDA İMAM VE İNSANLARIN KONUŞMASI, İMAM HUTBE VERİRKEN HERHANGİ BİR ŞEY SORULDUĞU ZAMAN SORANA CEVAP VERMESİ	610
24- BAYRAM GÜNÜ NAMAZGÂHTAN DÖNERKEN (GİTTİĞİ YOLDAN) BAŞKA YOLU TERCİH EDEN KİMSE	614
25- BAYRAM NAMAZINI KAÇIRAN KİMSE İKİ REKAT NAMAZ KILAR	615
26- BAYRAM NAMAZINDAN ÖNCE VE SONRA NAMAZ KILMA	619
14. VİTİR KİTABI	621
1- VİTİR (NAMAZI) HAKKINDA GELEN RİVAYETLER	621
2- VİTİR NAMAZININ VAKTİ	630
3- ALLAH RESÛLÜ'NÜN (sallallahu aleyhi vesellem) VİTİR (NAMAZI) İÇİN AİLESİNİ UYANDIRMASI	633
4- KİŞİNİN NAMAZININ SONUNCUSUNU VİTİR YAPMASI	634
5- VİTRİ BİNEK ÜZERİNDE KILMAK	635
6- YOLCULUKTA VİTİR	637
7- RÛKUDAN ÖNCE VE SONRA KUNÛT ETMEK	639

١ - كتاب الأذان

10. EZAN KİTABI (Devam)

٣٢ - باب فَضْلِ التَّهْجِيرِ إِلَى الظُّهْرِ

32- ÖĞLE NAMAZINI ERKENDEN KILMANIN FAZİLETİ

٦٥٢ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ عَنْ مَالِكٍ عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيقٍ وَجَدَ غُصْنَ شَوْكٍ عَلَى الطَّرِيقِ فَأَخَّرَهُ ، فَشَكَرَ اللَّهَ لَهُ ، فَغَفَرَ لَهُ » . طرفه ٢٤٧٢ - تحفة ١٢٥٧٥

652- “Kuteybe — Mâlik — Ebû Bekr’in azatlısı Sümeý — Ebû Sâlih es-Semmân” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Adamın biri yolda yürürken dikenli bir dal gördü ve onu yoldan kaldırdı. Yüce Allah da bu yaptığını kabul edip onu bağışladı.”¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd es-Sekaffî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Sümeý, Ebû Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris b. Hişâm b. el-Muğîre el-Kureşî el-Mahzûmî el-Medenî’nin azatlısıdır.

Ebû Sâlih, Zekvân es-Semmân’dır.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre adamın biri yolda yürürken dikenli bir dal gördü. Kimseye zararı dokunmasın diye bu dalı yoldan kaldırıp attı. Yüce Allah da adamın yaptığı bu iyiliği katında kabul etti. Buna karşılık da adamın günahlarını bağışladı.

¹ Hadis ayrıca 2472’de geçmektedir. Müslim 1914

٦٥٣ - ثُمَّ قَالَ « الشُّهَدَاءُ خَمْسَةٌ الْمُطْعُونُ ، وَالْمُبْطُونُ ، وَالْغَرِيقُ ، وَصَاحِبُ الْهَذَمِ ، وَالشَّهِيدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ » . وَقَالَ « لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي النَّدَاءِ وَالصَّفِّ الْأَوَّلِ ثُمَّ لَمْ يَجِدُوا إِلَّا أَنْ يَسْتَهْمُوا لَأَسْتَهْمُوا عَلَيْهِ » . أطرافه ٧٢٠ ، ٢٨٢٩ ، ٥٧٣٣ - تحفة ١٢٥٧٠

653- Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Şehitler vebadan ölen, karın ağrısından ölen, suda boğularak ölen, göçük altında ölen ve Allah yolunda ölen olmak üzere beş sınıftır” buyurdu. Yine: “İnsanlar ezan okuma ile cemaatte ilk safta yer almanın sevabını bilselerdi, bunlar için kura çekmekten başka yol bulamasalar da kura çekerlerdi” buyurdu.¹

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yoldan diken kaldıran adamı zikrettikten sonra şehitlerin beş sınıf olduğunu söyledi. Şehit denilmesinin sebebi de ölümüne meleklerin şahit olmasıdır. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre vebaya yakalanıp bundan dolayı ölen kişi şehittir. Karın ağrısından, yani ishalden veya karnın su toplamasından veya bedenindeki herhangi bir rahatsızlığından dolayı ölen kişi de şehittir. Suda boğularak ölen kişi de şehittir. Göçük altında kalıp ölen kişi de şehittir. Allah yolunda ölen kişi de şehittir. Ancak Allah yolunda ölen kişi diğer dört kişinin aksine yıkanmaz ve namazı da kılınmaz.

Gerçekte ise sadece sonda zikredilen, Allah yolunda öldürülen kişi şehittir. Diğerleri ise böylesi bir ölümden dolayı şehit sevabı alacakları için şehit sınıfından sayılmışlardır.

Şâfîi hepsi hakkında şehit denilmesini caiz görmüştür.

Mâlik, *Muvattâ'* da bunlara zâtulcenb (akciğer zarı iltihabı) hastalığından ölen, yanarak ölen ve hamileyken ölen kadını da ekler.

İbn Mâce'nin İbn Abbâs'tan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Garip olan kişinin ölümü de şehadettir” buyurmuştur. Ancak isnâdı zayıftır.

İbn Asâkir'in de İbn Abbâs'tan naklen Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre genzine su kaçıp ölen veya vahşi hayvanlar tarafından parçalanıp ölen kişi de şehittir. Bu yöndeki diğer açıklamalar kendi konusu

¹ Hadis ayrıca 720, 2829 ve 5733'te geçmektedir. Müslim 1914

içinde inşaallah zikredilecektir.

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ezanı okuma ile namazda ilk safta yer almadaki sevabın, hayır ve bereketlerinin bilinmesi durumunda, aralarında kura çekmekten başka yol bulamasalar dahi insanların kura çekip ezanı okumaya ve ilk safta durmaya çalışacaklarını bildirmiştir.

٦٥٤ - « وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي التَّهَجِيرِ لَأَسْتَبَقُوا إِلَيْهِ ، وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي اللَّعَنَةِ وَالصُّبْحِ

لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبَوًّا » . أطرافه ٦١٥ ، ٧٢١ ، ٢٦٨٩ - تحفة ١٢٥٧٠ ، ١٢٥٧٧

654- Yine şöyle buyurdu: *“İnsanlar namazı ilk vaktinde kılmanın sevabını bilselerdi, bu vakitte yetiştirmek için yarışırlardı. Yatsı ile sabah namazını cemaatle kılmanın faziletini bilselerdi emekleyerek de olsa gelirlerdi.”*

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Müslümanların, namazı geciktirmeden hemen ilk vaktinde kılmanın sevabını bilmeleri halinde, namazı geciktirmeden kılmak için birbirleriyle yarışacaklarını dile getirmiştir. Yine *ateme* namazı da denilen yatsı namazı ile sabah namazını cemaatle kılmanın sevabını bilmeleri halinde emekleyerek de olsa bu namaza geleceklerini ifade etmiştir.

Başlık altında zikredilen hadisler tek bir hadisin üç ayrı metnidir. Kuteybe bu hadisi Mâlik’ten toplu olarak nakletmiş gibidir. Ancak Buhârî âdeti olduğu üzere konularına göre ayrı ayrı zikretmiştir.

Hadisin ravileri Kuteybe dışında Medinelidir. Kuteybe ise Belhlidir.

Buhârî, yoldaki dikenin kaldıran adamla ilgili hadisi *Salât* konusu içinde de tahrir etmiştir. Hadisi Müslim¹ ve Tirmizî de tahrir etmiştir.

Şehitlerle ilgili olan hadisi Buhârî *Cihâd* konusu içinde de tahrir etmiştir. Son hadisi ise *Salât* ve *Şehâdet* konuları içinde tahrir etmiştir.² Nesâî de tahrir etmiştir. Bu yöndeki diğer açıklamalar da inşaallah kendi konuları içinde zikredilecektir.

¹ Müslim 437

² Hadis ayrıca 615, 721 ve 2689’da geçmektedir.

۳۳ - باب احتساب الآثار

33- ATILAN ADIMLARIN SEVABINI UMMAK

٦٥٥ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَوْشَبٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ حَدَّثَنَا هُمَيْدٌ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « يَا بَنِي سَلَمَةَ أَلَا تَحْتَسِبُونَ آثَارَكُمْ ». وَقَالَ مُجَاهِدٌ فِي قَوْلِهِ ﴿وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ﴾ قَالَ خُطَّاهُمْ . طرفاه ٦٥٦ ، ١٨٨٧ - تحفة ٧١٩

655- “Muhammed b. Abdillah b. Havşeb — Abdulvehhâb — Humeyd” isnâdıyla Enes’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Selime oğulları! Attığınız adımları neden saymıyorsunuz?” buyurmuştur.

Mücâhid de: “Onların yaptıkları her işi, bıraktıkları her izi **yazarız**”¹ âyetini açıklarken: “Bırakılan izlerden kasıt, adımlarıdır” demiştir.²

Muhammed, Muhammed b. Abdillah b. Havşeb et-Tâifî’dir.

Abdulvehhâb, Abdulvehhâb b. Abdilmecîd es-Sekaffî’dir.

Humeyd, Humeyd et-Tavîl’dir.

Enes, Enes b. Mâlik’tir.

Selime oğulları bulundukları yerden göçüp Mescid-i Nebevî’ye yakın bir yere taşınmak istediklerinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara yerlerinde kalmalarını, buna karşılık bulundukları yerden namaz için Mescid’e gelene kadar attıkları her bir adımın karşılığını Allah’tan beklemelerini söylemiştir. Zira namaz için mescide atılan her bir adımda Yüce Allah kişinin derecesini bir derece yükseltirken günahlarından birini de silmektedir.

Hadisin ravileri Taifli ve Basralıdır.

Mücâhid de, “Onların yaptıkları her işi, bıraktıkları her izi **yazarız**”³ âyetini açıklarken bırakılan izlerden kastın yürürken ayakların yerde bıraktığı

¹ Yâsîn Sur. 12

² Hadis ayrıca 656 ve 1887’de geçmektedir.

³ Yâsîn Sur. 12

izler olduğunu söylemiştir. Mücâhid'in bu açıklamasını İbn Ebî Necîh ve başkaları nakletmiştir.

٦٥٦ - وَقَالَ ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ حَدَّثَنِي حُمَيْدٌ حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ سَلَمَةَ أَرَادُوا أَنْ يَتَحَوَّلُوا عَنْ مَنَازِلِهِمْ فَيَنْزِلُوا قَرِيبًا مِنَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ فَكَرِهَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُعْرُوا الْمَدِينَةَ فَقَالَ « أَلَا تَحْسِبُونَ آثَارَكُمْ ». قَالَ مُجَاهِدٌ خُطَاهُمْ آثَارُهُمْ أَنْ يُمَشَى فِي الْأَرْضِ بِأَرْجُلِهِمْ . طرفاه ٦٥٥ ، ١٨٨٧ - تحفة ٧٩٢

656- “İbn Ebî Meryem — Yahya b. Eyyûb — Humeyd” isnâdıyla Enes şöyle demiştir: Selime oğulları oturdukları bölgeden taşınıp Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yakın bir yerde ikamet etmek istediler. Ancak Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), Medine'nin bir tarafını ıssız bırakmalarını hoş karşılamadı ve: “Neden (namaza gelirken) attığınız adımları saymıyorsunuz?” buyurdu.

Mücâhid de: “**Onların yaptıkları her işi, bıraktıkları her izi yazarız**” âyetini açıklarken: “Bırakılan izlerden kasıt, yerde yürürken ayaklarının bıraktığı izlerdir” demiştir.²

İbn Ebî Meryem, Saîd b. el-Hakem b. Muhammed b. Meryem el-Cumahî el-Basrî'dir.

Yahya, Yahya b. Eyyûb el-Ğâfikî el-Mısırî'dir.

Humeyd, Humeyd et-Tavîl'dir.

Enes, Enes b. Mâlik'tir.

Selime oğulları Mescid'e uzak olan evlerinden göçüp Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'ine yakın bir yere yerleşmek istediler. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bulundukları bölgenin boş kalmasını istemedi. Medine'nin dört bir tarafının sakinleriyle mamur olmasını istediği için bulundukları yerlerde kalmalarını söyledi. Evlerini terk edip göçmek yerine Mescid'e gelirken attıkları her bir adımın karşılığını Allah'tan beklemelerini istedi.

¹ Yâsîn Sur. 12

² Hadis ayrıca 655 ve 1887'de geçmektedir.

Başka bir rivayette Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü üzerine evlerinde kaldıkları bildirilir. Müslim'in Câbir'den naklettiğine göre de: “Evlerimizden çıkıp buraya gelmeyi çok isterdik” dedikleri zikredilmiştir.

Mücâhid, **“Onların yaptıkları her işi, bıraktıkları her izi yazarız”**¹ âyetini açıklarken bırakılan izlerden kastın yürürken bıraktıkları izler olduğunu söylemiştir.

Katade de bu âyeti açıkladıktan sonra şöyle der: “Ey Âdemoğlu! Yüce Allah senin yaptığın herhangi bir şeyden gafil olsaydı rüzgarların sildiği ayak izlerinden gafil olurdu. Ancak insanın yeryüzünde bıraktığı her bir izi ve ameli, hatta Allah’a itaat veya masiyet yolunda yürürken yerde bıraktığın izleri bile kayda geçer. Onun için kişinin kayda geçirdiği ameller elinden geldiğince Allah’a itaate yönelik ameller olmalıdır.”

Buhârî, Mücâhid'den muallak olarak zikrettiği bu açıklamalarla bu âyetin nüzul sebebinin Selime oğulları olduğuna işaret etmiştir. İbn Mâce'de gelen isnâdı sağlam bir rivayette nüzul sebebinin bu olduğu açık bir şekilde zikredilir. İbn Ebî Hâtim'de de bu yönde bir rivayet vardır. Ancak İbn Hacer: “Zikredildiğine göre bu sûrenin tamamı Mekke döneminde nazil olmuştur. Bundan dolayı bu âyetin Selime oğulları hakkında nazil olduğuna dair rivayetler garibdir (tek kanallıdır)” demiştir.

Ebû Hayyân da bu konuda şöyle der: “Bu sûre Mekki bir sûredir. Bazıları **«Onların yaptıkları her işi, bıraktıkları her izi yazarız»**² âyetinin Ensâr'dan Selime oğulları hakkında nazil olduğunu iddia etse de doğru bir iddia değildir.”

İbn Mâce'de gelen rivayetin senedi sağlam olduğundan dolayı bu âyetin onlar hakkında nazil olduğu görüşü tercih edilir.

Hadisin ravileri Taifli ve Basralıdır.

---

¹ Yâsîn Sur. 12

² Yâsîn Sur. 12

۳۴ - بَابُ فَضْلِ الْعِشَاءِ فِي الْجَمَاعَةِ

34- YATSI NAMAZINI CEMAATLE KILMANIN FAZİLETİ

٦٥٧ - حَدَّثَنَا عُمرُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَيْسَ صَلَاةٌ أَثْقَلُ عَلَى الْمُنَافِقِينَ مِنَ الْفَجْرِ وَالْعِشَاءِ ، وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِيهِمَا لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبَوًا ، لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أُمَرَ الْمُؤَذِّنُ فَيَقِيمَ ، ثُمَّ أُمَرَ رَجُلًا يُؤْمُ النَّاسَ ، ثُمَّ أَخَذَ شُعْلًا مِنْ نَارٍ فَأَحْرَقَ عَلَى مَنْ لَا يَخْرُجُ إِلَى الصَّلَاةِ بَعْدُ » .

أطرافه ٦٤٤ ، ٢٤٢٠ ، ٧٢٢٤ - تحفة ١٢٣٦٩

657- “Ömer b. Hafs — Ömer’in babası — A’miş — Ebû Sâlih” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Sabah ile yatsı namazı münafıklara en ağır gelen namazlardır. Ancak bu namazlardaki sevabı bilselerdi emekleyerek de olsa kılmaya gelirlerdi. Müezzine söyleyip kamet getirmesini, sonra birinin cemaate imam olmasını söyleyip arada da elime bir meşale alıp namaza çıkmayanların evlerini başlarına yakmayı düşünüyorum.*”¹

Ömer’in babası, Hafs b. Ğiyâs b. Talk b. Muâviye en-Nehaî el-Kûffî’dir.

A’miş, Süleyman b. Mihrân’dır.

Ebû Sâlih, Zekvân es-Semmân’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) münafıklar için en ağır gelen namazların sabah ile yatsı namazları olduğunu bildirmiştir. Çünkü biri, uykunun en tatlı olduğu bir vakittir. Diğer de, kişinin dinlenme vaktine denk gelmektedir. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kullandığı ifadeden bütün namazların münafıklara ağır geldiğini anlıyoruz. Ancak özellikle sabah ile yatsı namazları, zikrettiğimiz sebeplerden dolayı diğerlerine nazaran onlara daha ağır gelmektedir.

Mümin olmalarına rağmen onlara münafık demesi de tehditte mubalağa bâbindandır. Zira böylesi kişiler herhangi bir mazeret ve sebep bulunmadığı

¹ Hadis ayrıca 644, 2420 ve 7224’te geçmektedir. Müslim 651

halde cemaate katılmak yerine namazları evlerinde kılmaktadırlar. “Cemaat Namazının Farziyeti” başlığı altında bu yönde gerekli uyarı ve açıklamalar yapılmıştı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu gerçeğe dikkat çektikten sonra böylesi kişilerin, sabah ve yatsı namazlarında sevabı bilmeleri durumunda, cemaatle namazın sevabı ve hayırları kaçırmamak için çocuk gibi emekleyerek de olsa cemaatle kılmak için mescide geleceklerini bildirmiştir.

Hadisin başlıkla mutabakatı ikinci bölümündedir. Hadisin bu bölümünde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bazılarının cemaatle namaza gelmediklerini görünce namaz için kamet getirilmesini, sonra birinin cemaate namaz kıldırmasını söyleyip, o arada da eline bir meşale alarak, mazereti olmadığı halde cemaatle namaza katılmayanları evleriyle birlikte yakmayı düşündüğünü dile getirmiştir.

Ebû Dâvud bunu Ebû Hureyre'den naklederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *“Sonra mazeretleri olmadığı halde evlerinde namaz kılanların yanına gidip evlerini başlarına yakmayı düşünüyorum”* buyurduğunu zikretmiştir.

۳۵ - باب اثْنَانِ فَمَا فَوْقَهُمَا جَمَاعَةٌ

35- “CEMAAT İKİ VE ÜSTÜ SAYIDA OLAN KİŞİLERDEN OLUŞUR.”

İbn Mâce hadisi Ebû Musa'dan bu şekilde rivayet etmiştir. Başkaları da bu lafızla rivayet etmiştir, ancak hepsi de zayıftır.

٦٥٨ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ

مَالِكِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَأَذِّنَا وَأَقِيمَا ، ثُمَّ لِيُؤْمَكُمَا

أَكْبَرُكُمَا » . أطرافه ٦٢٨ ، ٦٣٠ ، ٦٣١ ، ٦٨٥ ، ٨١٩ ، ٢٨٤٨ ، ٦٠٠٨ ، ٧٢٤٦ - تحفة

١١١٨٢

658- “Müsedded — Yezîd b. Zuray’ — Hâlid — Ebû Kılâbe” isnâdıyla Mâlik b. el-Huveyris'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)

şöyle buyurmuştur: “*Namaz vakti geldiği zaman ezan okuyup kamet getirin. Sonra da yaşça büyüğünüz size imamlık yapsın.*”¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed el-Esedî el-Basrî’dir. Güvenilir biridir.

Yezîd, Yezîd b. Zuray’ el-Âyişî’dir.

Hâlid, Hâlid el-Hazzâ’dır.

Ebû Kılâbe, Abdullah b. Zeyd’dir.

Mâlik, Mâlik b. el-Huveyris el-Leysî’dir.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına yola çıkmaya hazırlanan iki adam geldi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), yolculuk sırasında namaz vakti geldiği zaman ezan okuyup kamet getirmelerini, sonra da yaşça büyük olanın imamlığında namaz kılmalarını söyledi.

Hadiste iki kişinin cemaatine yönelik bir şey bulunmadığı, dolayısıyla başlık ile hadis arasında herhangi bir mutabakatın olmadığı düşünülebilir. Ancak cevap olarak denilebilir ki iki kişiyle cemaatin hasıl olacağını Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu iki kişiye namaz vakti kamet getirmelerini emretmesinden çıkarıyoruz. Çünkü iki kişiyle birlikte kılacakları namaz tek tek kılacakları namazla aynı değerde olsaydı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz vakti sadece namazı kılmalarını emrederdi. İbn Hacer bu şekilde düşünmüştür.

Ancak Aynî, kameti emretmesinin iki kişinin cemaat olabileceği anlamına gelmeyeceğini söyleyerek buna itiraz etmiştir. Bu itiraza da cevap sadedinde denilebilir ki Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu iki kişiye namaz vakti ezan ve kamet sonrası yaşça büyük olanın imamlığında namaz kılmalarını söylemesi, iki kişi de olsalar cemaat namazı sevabını elde edebilecekleri anlamına geliyor. Dolayısıyla hakikatte cemaat sayılmasalar da elde edecekleri sevap bakımından cemaat sayılabilirler. Hadisin başlıkla mutabakatı da bu şekilde sağlanmış olur.

Demâmînî şöyle der: “Başlık olarak zikredilen hadisin lafzı zayıf olduğu için Buhârî bu yönde sadece Mâlik b. el-Huveyris’in hadisini zikretmekle yetinmiş, başlıkla da bu konuya sadece işaretle bulunmuştur.”

---

¹ Hadis ayrıca 628, 630, 631, 685, 819, 2848, 6008 ve 7246’da geçmektedir. Müslim 674

۳۶ - بَابُ مَنْ جَلَسَ فِي الْمَسْجِدِ يَنْتَظِرُ الصَّلَاةَ ، وَفَضْلُ الْمَسَاجِدِ

36- KİŞİNİN MESCİDDE OTURUP NAMAZI BEKLEMESİ, MESCİTLERİN FAZİLETİ

Başlık, kişinin namazı cemaatle kılmak için mescidde beklemesinin fazileti ile mescidlerin faziletiyle ilgilidir.

۶۵۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الْمَلَائِكَةُ تُصَلِّي عَلَى أَحَدِكُمْ مَا دَامَ فِي مُصَلَاةٍ مَا لَمْ يُحْدِثِ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ ، اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ . لَا يَزَالُ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاةٍ مَا دَامَتِ الصَّلَاةُ تَحِبُّهُ ، لَا يَمْنَعُهُ أَنْ يَنْقَلِبَ إِلَى أَهْلِهِ إِلَّا الصَّلَاةُ » . أطرافه ۱۷۶ ، ۴۴۵ ، ۴۷۷ ، ۶۴۷ ، ۶۴۸ ، ۲۱۱۹ ، ۳۲۲۹ ، ۴۷۱۷ - تحفة ۱۳۸۱۶ ، ۱۳۸۰۷

659- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — Ebu’z-Zinâd — A’rec” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Kişi *abdesti bozulmadan namaz kıldığı yerde bulunduğu sürece melekler ona: «Allahım! Onu bağışla! Allahım! Ona merhamet et!» diye dua ederler. Kişinin ailesinin yanına dönmemesi namaz için olduğu sürece namazdaymış gibi sayılır.*”¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme b. Ka’neb el-Ka’nebî el-Hârisî el-Basrî’dir. Aslen Medinelidir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Ebu’z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân el-Kureşî el-Medenî’dir.

A’rec, Abdurrahman b. Hürmüz’dür.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre kişi namaz sonrası namaz kıldığı yerde abdestini bozacak bir durum hasıl olmadan durduğu müddetçe melekler hayır duada bulunup Allah’tan ona bağışlanma ve merhamet dilerler.

¹ Hadis ayrıca 176, 445, 477, 647, 648, 2119, 3229 ve 4717’de geçmektedir. Müslim 362, 649

Bu durum kişinin namaz sonrası sadece namaz kıldığı yerde oturup beklemesine mi bağlıdır? Kişi namaz sonrası mescidde namaz kıldığı yerden başka bir yere gitse aynı sevabı ve hayrı elde edebilir mi? Burada namaz kıldığı yerden kastı sadece namazda durduğu yer mi yoksa namaz kıldığı mescidin tamamı mı? Hadisin metni her iki ihtimali de barındırmaktadır. “Mescidde durduğu sürece...” rivayetine dayanarak bunun sadece namaz kıldığı yerle sınırlı olmadığını mescidin tümü için geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Başlık ta buna dayanılarak atılmıştır.

Müslim ve Ebû Dâvud'da: “Namazı kıldığı yerde durduğu sürece...” şeklinde gelen hadis ise, bunun sadece namazın kılındığı yer ile sınırlı olduğunu göstermektedir.

Abdestini bozacak bir şeyin hasıl olmasından kasıt, ön veya arkasından bir şeylerin çıkıp abdestini bozması olabileceği gibi eli veya diliyle çirkin bir hareket veya davranışta bulunması da olabilir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre kişinin, namaz sonrası ailesinin yanına veya evine gitmemesi, sırf diğer namazı beklemek için olduğu sürece namazdaymış gibi sayılır ve bunun sevabını alır. Buradan da anlıyoruz ki kişinin niyeti değişip de başka bir sebeple beklemeye geçerse söz konusu sevaptan mahrum kalır. Aynı şekilde hem namazı beklemek, hem de başka bir şey için orada durması durumunda da aynı sevaptan mahrum kalır.

٦٦٠ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي حُبَيْبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ الْإِمَامُ الْعَادِلُ ، وَشَابُّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ رَبِّهِ ، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِي الْمَسَاجِدِ ، وَرَجُلَانِ تَحَابَّا فِي اللَّهِ اجْتَمَعَا عَلَيْهِ وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ ، وَرَجُلٌ طَلَبَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَالٍ فَقَالَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ . وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ أَخْفَى حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ ، وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ » . أطرافه ١٤٢٣ ، ٦٤٧٩ ، ٦٨٠٦ - تحفة

١٢٢٦٤

660- “Muhammed b. Beşşâr — Yahya — Ubeydullah — Hubeyb b. Abdirrahman — Hafs b. Âsim” isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine

göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *“Gölgesinden başka hiçbir gölgenin bulunmadığı bir günde (kıyamet gününde) yedi kişi Yüce Allah’ın gölgesinde olacaktır. Biri, adil yöneticidir. Diğeri, Yüce Allah’a ibadet ederek yetişen gençtir. Diğeri, kalbi mescidlere bağlı olan kişidir. Diğeri, Yüce Allah için birbirlerini seven ve O’nun için bir araya gelip ayrılan iki kişidir. Diğeri, asil ve güzel bir kadın tarafından ilişki için davet edilen, ancak: «Ben Allah’tan korkarım!» karşılığını veren kişidir. Diğeri, sağ elinin verdiğini sol eli bilemeyecek şekilde sadakasını gizlice veren kişidir. Diğeri, yalnızken Yüce Allah’ı hatırlayıp gözleri yaşaran kişidir.”*

Muhammed, Bundâr lakaplı Muhammed b. Beşşâr’dır.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân’dır.

Ubeydullah, Ubeydullah el-Ömerî’dır.

Hubeyb, Hubeyb b. Abdirrahman el-Ensârî el-Medenî’dir. Ubeydullah’ın dayısıdır.

Hafs, Hafs b. Âsım b. Ömer b. el-Hattâb’dır. Ubeydullah’ın dedesidir.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre güneşin iyice yaklaştığı ve Yüce Allah’ın Arş’ının gölgesinden başka hiçbir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde yedi kişi Arş’ın gölgesinde gölgelenirler.

Bunlardan biri Allah’ın emirlerine riayet eden, ifrat ve tefrite kaçmadan her şeyi yerli yerinde yapan âdil bir liderdir. Genel bir mânâ ifade etmesinden dolayı da hadiste imam/lider öne çıkarılmıştır. Müslümanların herhangi bir işinde sorumluluk yüklenen kişi de burada zikredilen imam sınıfındandır. Zira başka bir hadiste Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Adaletli davrananlar Allah katında, Rahıman’ın sağında bulunan nurdan minberler üzerinde otururlar. Bunlar hükümlerinde, ailelerinde ve sorumluluğunu aldıkları işlerde adil olan kişilerdir”* buyurmuştur.

Bu yedi kişiden bir diğeri, Yüce Allah’a ibadetle yetişen bir gençtir. Çünkü diğer zamanlara nazaran gençlikte şehvet ve hevaya uyma gerekçe ve nedenleri daha fazladır. Gençliğinde kendini ibadete vermesi üstün bir takvaya sahip olduğunu gösterir. Bir hadiste Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Yüce Allah hevasının peşinden koşmayan gençleri sever”* buyurmuştur.

Üçüncü kişi, kalbi mescidlere bağlı olan kişidir. Böylesi bir kişi beden

olarak mescid dışında olsa dahi mescidlere olan sevgisinden dolayı kalbi bir kandil gibi mescidlerde asılı durur. Böylesi bir kişi de devamlı olarak namazı bekleyen kişi gibidir. Çünkü bir namazı kılıp mescidden çıktıktan sonra mescidlere olan sevgi ve bağlılığından dolayı özlemle diğer vakit namazının gelmesini bekler. Bedeninde mescide gitmesine engel olarak bir sıkıntıya maruz kalsa dahi kalbi mescide bağlı kalır. Başlık ile hadis arasındaki mutabakat da bununla sağlanmış olur.

Dördüncüsü, Allah için birbirlerini seven ve sadece bu sevgi dolayısıyla bir araya gelip ayrılan kişilerdir. Böylesi bir sevgi olduktan sonra beden olarak bir araya gelmeleri gerekmez. Çünkü birbirlerinden ayrı olsalar da aralarındaki sevgi ölene kadar devam eder. Dünyevi hiçbir şey onların bu sevgilerini bozmaz.

Hammâd b. Zeyd'in rivayetinde hadis: *“Her biri bir diğerine: «Seni Allah için seviyorum» diyen kişilerdir”* lafzıyla nakledilmiştir.

Beşincisi, asil ve güzel bir kadın tarafından zina için davet edilen, ancak: “Ben Allah’tan korkarım!” diyerek bunu reddeden kişidir. “Ben Allah’tan korkarım” ifadesini böylesi çirkin bir şeyden çevirmek için diliyle kadına söyleyebileceği gibi içinden kendi nefesine de söyleyebilir. Zira asil ve güzel kadınlar genelde rağbet edilen kadınlardır. Böylesi özelliklere sahip bir kadının zina çağrısını reddedip buna sabreden kişinin derecesi, sıddık derecesidir ve bu vasıf peygamberlerden miras kalmıştır.

Altıncısı, sadaka veren, ancak sağ elinin verdiğiinden sol eli haberdar olmayacak şekilde bunu gizli yapan kişidir. Burada örnek olarak ellerin verilmesi birbirlerine yakın olmaları ve birlikte kullanılmalarından dolayıdır. Burada bir teşbih yapılmıştır. Bundan kasıt, sağ eliyle verdiğini sol tarafında bulunan kişinin bilmemesi veya sağ elinin verdiğiinden kendi nefsinin bile haberdar olmaması da olabilir.

Müslim’de bu hadis: *“Sol elinin verdiğini sağ eli bilemeyecek şekilde...”* lafzıyla gelmiştir. Ancak doğrusu Buhârî’de geçtiği gibidir. Zira sadaka solla değil sağla verilir. Müslim’de gelen rivayette de hata ravi tarafından gelmiştir. Hadisçiler böylesi hataları içeren hadislere “maklûb” derler. Hata senedde olabileceği gibi metinde de olabilir.

Yedincisi de, yalnızken Yüce Allah’ı diliyle veya kalbiyle anıp gözleri yaşaran kişidir. Kişi insanlardan uzak yalnızken riyadan daha uzak ve ihlasa

daha yakın olur. Bundan kasıt, insanların içinde olmasına rağmen kendini Allah'a veren ve O'ndan başka bir şeyle de ilgilenmeyen kişi de olabilir. Beyhaki'de: *"Yanında Allah'ın ismi anıldığı zaman gözleri yaşaran kişi..."* lafzıyla gelmiştir ki bu dediğimizi desteklemektedir. Böylesi bir kişi yüreğinin yufkalığından veya Allah'tan korkusundan veya Allah'ın cemaline olan özlem ve sevgisinden dolayı O'nu anınca özleri yaşarır.

Hadiste bu yedi kişi erkekler üzerinden zikredilmiştir. Peki kadınlar bu hadisin kapsamına girer mi? Evet, girer. Ancak hilafet mânâsındaki imamlık ile mescidlerden ayrılmama sınıfına girmezler, çünkü evde namaz kılmaları onlar için daha fazilettir. Zina çağrısını reddetme konusunda kadınlar da erkekler gibidir. Zira asil, soylu ve güzel bir adam da kadını zinaya davet edebilir. Kadın böylesi bir şeye ihtiyacı olmasına rağmen bunu reddedebilir.

Birbirini sevenler kısmında iki kişinin zikredilmesi hadiste zikredilen kişileri sekize çıkarmaz. Zira hadiste kasıt kişi sayısı değil zikredilen vasıflardır.

Bu vasıflar da yediyle sınırlandırılmaz. Zira başka rivayetlerde bu yönde başka vasıflar da zikredilmiştir. Müslim'in Ebu'l-Yeser'den naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Darda olan borçluya zaman tanıyan ya da borcuna yardım eden kişi, gölgesinden başka hiçbir gölgenin bulunmadığı bir günde (kıyamet gününde) Yüce Allah'ın gölgesinde olacaktır"* buyurmuştur.

İbn Hibbân, Hâkim ve Ahmed'de gelen rivayetlerde de borcu olana destek çıkma ve anlaşmalı köleye yardım etme de zikredilir.

Beğavî, Şerhu's-Sünne'de bunlara güvenilir tüccarı ekler.

Taberânî'nin zayıf bir isnâdla Ebû Hureyre'den naklettiği hadiste bunlar içinde ahlâkı güzelleştirmek de zikredilir.

Hadis kitaplarını inceleyen kişi bunlara ek olarak başka şeyleri de görecektir.

İbn Hacer'in, kişiyi söz konusu gölgeye ulaştıracak vasıfları zikrettiği *Ma'rîfetu'l-hisâl el-mûsila ile'z-zilâl* isimli müstakil bir eseri vardır. Bu yöndeki diğer açıklamalar inşaallah *Zekât* ve *Rikâk* konuları içinde zikredilecektir.

Hadisin ravileri Basralı ve Medinelidir. Isnâdında ravinin dedesinden ve dayısından rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Zekât* ve *Rikâk* konuları içinde

de tahric etmiştir.¹ Müslim² ve Nesâî de tahric etmiştir.

٦٦١ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدٍ قَالَ سُئِلَ أَنَسٌ هَلِ اتَّخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَاتِمًا فَقَالَ نَعَمْ ، أَخَّرَ لَيْلَةَ صَلَاةِ اللَّعِشَاءِ إِلَى شَطْرِ اللَّيْلِ ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ بَعْدَ مَا صَلَّى فَقَالَ « صَلَّى النَّاسُ وَرَقَدُوا وَلَمْ تَزَالُوا فِي صَلَاةٍ مُنْذُ انْتَضَرْتُمُوهَا » . قَالَ فَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى وَبِصِ خَاتَمِهِ . أطرافه ٥٧٢ ، ٦٠٠ ، ٨٤٧ ، ٥٨٦٩ - تحفة ٥٧٨

661- “Kuteybe — İsmâil b. Câfer” isnâdıyla Humeyd şöyle demiştir: Enes’e: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendine bir yüzük edindi mi?” diye sorulunca şu karşılığı verdi: “Evet, edindi. Bir gece yatsı namazını gece yarısına kadar geciktirdi. Daha sonra çıkıp namazı kıldırıdıktan sonra bize doğru döndü ve: «*İnsanlar namazı kılıp uyudular. Siz ise namazı beklediğiniz sürece namazda gibiydiniz*» buyurdu. Bunu söylerken yüzüğünün parlaklığını şu an bile görür gibiyim.”³

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd b. Cemîl b. Tarîf es-Sekafî’dir.

İsmâil, İsmâil b. Câfer b. Kesîr el-Ensârî el-Medenî’dir.

Humeyd, Humeyd et-Tavîl’dir.

Enes, Enes b. Mâlik’tir.

Humeyd, Enes b. Mâlik’e Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendine yüzük edinip edinmediğini sordu. Enes, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüzük edindiğini söyledi. Anlattığına göre bir gün Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını gece yarısına kadar geciktirmişti. Daha sonra çıkıp namaz kıldırması, namaz sonrası da cemaate doğru dönüp diğer müslümanların yatsı namazını kılıp uykuya geçtiklerini, orada bulunanların ise namaz bekledikleri süre içinde namaz kılıyormuş gibi sevabını aldıklarını söyledi. O sırada Enes, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüzüğünü gördüğünü ve o yüzüğün parlaklığının hâlâ gözleri önünde durduğunu zikretmiştir.

¹ Hadis ayrıca 1423, 6479 ve 6806’da geçmektedir.

² Müslim 1031

³ Hadis ayrıca 572, 600, 847 ve 5869’da geçmektedir. Müslim 640

Hadis daha önce yatsı namazının gece yarısına kadar geciktirilmesi konusu içinde zikredilmişti. Başlıkla mutabakatı namazı bekleme ile ilgili kısmı dolayısıyladır. Bu yöndeki diğer açıklamalar inşâallah kendi konusu içinde yapılacaktır.

۳۷ - بَابُ فَضْلِ مَنْ غَدَا إِلَى الْمَسْجِدِ وَمَنْ رَاحَ

37- MESCİDE GİDİP GELEN KİŞİNİN FAZİLETİ

۶۶۲ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ قَالَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُطَرِّفٍ

عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ غَدَا إِلَى الْمَسْجِدِ وَرَاحَ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُ نُزْلَهُ مِنَ الْجَنَّةِ كُلَّمَا غَدَا أَوْ رَاحَ ». تحفة ۱۴۲۱۷

662- “Ali b. Abdillâh — Yezîd b. Hârûn — Muhammed b. Mutarrîf — Zeyd b. Eslem — Atâ b. Yesâr” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Mescide gidip gelen kişi için Yüce Allah gidip gelmesine karşılık cennette bir konak hazırlar.*”

Ali, Ali b. Abdillâh b. Câfer el-Medîni el-Basrî’dir.

Yezîd, Yezîd b. Hârûn b. Zâzân el-Vâsıtî’dir.

Muhammed, Muhammed b. Mutarrîf el-Leysî el-Medenî’dir.

Zeyd, Ömer b. el-Hattâb’ın azatlısı Zeyd b. Eslem el-Medenî’dir.

Atâ, Atâ b. Yesâr el-Hilâlî’dir. Müminlerin annesi Meymûne binti’l-Hâris’in azatlısıdır.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre namaz için mescide gidip gelen kişiye her gidip gelmesine karşılık Yüce Allah cennette bir konak hazırlar.

Hadisin ravileri Basralı, Vasıtlı ve Medinelidir. İsnâdında tâbiînin tâbiîden, onun da sahabiden rivayeti vardır. Müslim¹ de hadisi tahrir etmiştir.

¹ Müslim 669

۳۸ - بَابُ إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَلَا صَلَاةَ إِلَّا الْمَكْتُوبَةُ

38- "KAMET SONRASI FARZ NAMAZDAN BAŞKA NAMAZ KILINMAZ."

Başlık, farz namaz için kamete başlandıktan sonra o farz namazı dışında başka bir namazın kılınmayacağı veya o sırada başka bir namaza başlanmayacağıyla ilgilidir.

Lafız Müslim'in, dört *Sünen* eserinin ve diğerlerinin lafzıdır. Amr b. Dinâr'dan merfû ve mevkûf olarak rivayeti konusunda ihtilaf olduğu için Buhârî tahrir etmemiştir. Hükümü sahih olduğu için hadise başlıkta yer vermiştir. Başlık altında zikrettiği hadis de konuyu açıklamak için yeterlidir. Fakat başlık altındaki hadis sabah namazına özelken, başlıktaki ifade tüm namazları kapsamaktadır.

٦٦٣ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَالِكٍ ابْنِ بُحَيْنَةَ قَالَ مَرَّ النَّبِيُّ ﷺ بِرَجُلٍ ...
قَالَ وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ قَالَ حَدَّثَنَا بِهِزُ بْنُ أَسَدٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنِي سَعْدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ سَمِعْتُ حَفْصَ بْنَ عَاصِمٍ قَالَ سَمِعْتُ رَجُلًا مِنْ الْأَزْدِ يَقُولُ لَهُ مَالِكُ ابْنِ بُحَيْنَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى رَجُلًا وَقَدْ أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ يُصَلِّي رَكَعَتَيْنِ ، فَلَمَّا أَنْصَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَاحَظَ النَّاسَ ، وَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الصُّبْحُ أَرْبَعًا ، الصُّبْحُ أَرْبَعًا » . تَابَعَهُ غُنْدَرٌ وَمُعَاذٌ عَنْ شُعْبَةَ فِي مَالِكٍ . وَقَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ عَنْ سَعْدٍ عَنْ حَفْصِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ بُحَيْنَةَ . وَقَالَ حَمَّادٌ أَخْبَرَنَا سَعْدُ عَنْ حَفْصِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . تحفة ١١١٨١ ، ٩١٥٥

663- "Abdulazîz b. Abdillâh — İbrâhîm b. Sa'd — İbrâhîm'in babası — Hafs b. Âsım" isnâdıyla Abdullah b. Mâlik b. Buhayne şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adamın biriyle karşılaştı..."

Yine: "Abdurrahman — Behz b. Esed — Şu'be — Sa'd b. İbrâhîm" isnâdıyla Hafs b. Âsım şöyle demiştir: Ezd kabilesinden Mâlik b. Buhayne adında bir adamdan işittiğime göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)

(sabah namazı için) kâmet getirildikten sonra sabahın iki rekatlık sünnetini kılan bir adam gördü. Namaz bittikten sonra cemaat onun etrafında toplandı. Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi vesellem) ona: “*Sabah namazını dört rekat mı kılıyorsun? Sabah namazını dört rekat mı kılıyorsun?*” buyurdu.

Ğundar ve Muâz da bunu Şu’be kanalıyla Mâlik’ten rivayet ederek mutâbaat etmişlerdir.

İbn İshâk hadisi “Sa’d — Hafs — Abdullah b. Buhayne” kanalıyla rivayet etmiştir.

Hammâd ise bunu “Sa’d — Hafs — Mâlik” kanalıyla rivayet etmiştir.¹

Abdulazîz, Abdulazîz b. Abdillâh b. Yahya el-Kureşî el-Medenî’dir.

İbrâhim, İbrâhim b. Sa’d ez-Zührî el-Medenî’dir.

İbrâhim’in babası, Sa’d b. İbrâhim b. Abdirrahman’dır.

Hafs, Hafs b. Âsım b. Ömer b. el-Hattâb’dır.

Abdullah, Abdullah b. Mâlik b. el-Kişb b. Buhayne binti’l-Hâris b. Muttalib b. Abdimenâf’tır. Buhayne’nin künyesi Ümmü Abdillâh’tır.

Abdurrahman, Abdurrahman b. Bîşr b. Hâkim b. Muhammed en-Nisâbü’rî’dir.

Behz, Behz b. Esed el-Basrî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Abdullah’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adamın biriyle karşılaşmıştır. Bu adam da ravi Abdullah’ın kendisidir.

İkinci isnâdda Hafs aynı olayı Ezd kabilesinden Mâlik b. Buhayne adında bir adamdan nakletmiştir. Ebû Avâne ve Hammâd b. Seleme de bu şekilde rivayet ederek Şu’be’ye mutâbaat etmişlerdir. Ancak İbn Maîn, Ahmed, Buhârî, Müslim, Nesâî, İsmâîlî, Dârekutnî ve başkaları Şu’be’nin bu rivayette iki konuda hata yaptığını söylemişlerdir. Bunlardan biri Buhayne, Mâlik’in değil Abdullah’ın annesidir. İkincisi bu olay Mâlik’in değil Abdullah’ın yaşadığı bir olaydır.

¹ Müslim 711

Hadis alimi olup da Mâlik'i sahabe içinde sayan hiç kimse de yoktur. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazı için kamet getirildikten sonra bir adamın iki rekat nafile namaz kıldığını gördü. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazını kıldırıp bitirdikten sonra cemaat o adamın etrafında toplandı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kamet sonrası nafile namaz kılan Abdullah'a: *"Sabah namazını dört rekat mı kılıyorsun!"* diyerek çıkıştı.

Kamet sonrası iki farklı namaz kılınmasının önüne geçmek için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama bu şekilde çıkmıştır. Zira zamanla kamet sonrası kılınan nafile namazın vacip olduğu da düşünülebilir. Bunun yanında farz namaz için kamet getirildiği zaman kişinin bu namaza gerekli hazırlığı yapması, nafile namaz için hazırlık yapmasından daha önceliklidir. Çünkü kamet sonrası kişinin nafile namaza durması onu imamla namaza başlamasının sevabından mahrum edecektir.

Sabah namazı için kamet getirildikten sonra sabahın sünnetini kılma konusunda ihtilaf edilmiştir. Şâfiî, Ahmed ve başkaları, sabahın farzı için kamet getirildikten sonra nafile namaz kılmayı mekruh görmüşlerdir. Hanefiler ise cemaatle birlikte son rekata yetişme konusunda herhangi bir endişe yoksa kamet sonrası da olsa mescid dışında kılmasında bir sakınca olmadığını söylemiştir. Bu şekilde de kişi hem sünnet namazının faziletini, hem de cemaatle namaz kılmanın faziletini elde etmiş olacaktır. Ancak bunun mescid dışında kılınması şartını koymuşlardır. Çünkü mescid içinde kamet getirildiği zaman farz namazı dışında başka bir namaz için hazırlık yapmak başlıkta zikredilen hadise göre mekruhtur.

Mâlikiler ise kamet getirildikten sonra o vaktin farzı dışında ne farz, ne de nafile namaza başlanmayacağını söylemişlerdir. Bunda da: *"Kamet getirildiği zaman farz namazı dışında başka bir namaz kılınmaz"* hadisine dayanmışlardır. Buradaki farz namazı da kendisi için kamet getirilen vaktin farz namazıdır. Kişi nafile namaz kılarken kamet getirildiğinde şayet cemaatle namazı kaçırırsa nafile namazını kesip cemaate katılır. Aksi halde nafile namazını tamamlar.

Hadisin ravileri Nisaburlu, Medineli ve Vasıtlıdır. İsnâdında tâbiûndan iki kişi vardır. Müslim de hadisi *Salât* konusu içinde tahrir etmiştir.

Ğundar lakaplı Muhammed b. Câfer ve Muâz b. Muâz el-Basrî de bunu Şu'be b. el-Haccâc kanalıyla Mâlik b. Buhayne'den rivayet ederek Behz b.

Esed'e mutâbaat etmişlerdir. Ğundar'ın rivayetini Ahmed, Muâz'ın rivayetini ise İsmâîlî mevsûl olarak nakletmişlerdir.

Muhammed b. İshâk hadisi "Sa'd — Hafs — Abdullah b. Buhayne" kanalıyla rivayet etmiştir. Bu da İbrâhim b. Sa'd'ın, babasından naklen yaptığı rivayete muvafıktır ve tercih edilen isnâd da budur.

Hammâd b. Seleme bunu "Sa'd — Hafs — Mâlik" kanalıyla rivayet etmiş, Şu'be'nin isnâdına muvafakat etmiştir. Ancak dediğimiz gibi tercih edilen ve doğru olan rivayet İbrâhim b. Sa'd'ın, babasından olan rivayetidir.

۳۹ - بَابُ حَدِّ الْمَرِيضِ أَنْ يَشْهَدَ الْجَمَاعَةَ

39- CEMAATLE NAMAZA KATILMAMAYA MAZERET SAYILAN HASTALIĞIN ŞİDDETİ

Hasta olan kişinin cemaatle namaza gelmemesi için hastalığının ağırlığı ve şiddeti ne kadar olmalıdır?

İbn Battâl ve başkaları ise başlıktaki "حد" kelimesinin "حدة" anlamında olduğunu ve bunun teşvik mânâsında olduğunu söylemiştir. Bunlara göre başlık hasta olan kişinin, cemaat namazına katılmasına teşvik etmek anlamındadır. İbn Kurkûl ise "حد" kelimesini "جد" şeklinde zikreder. Ona göre de başlık: "Hasta olan kişinin cemaatle namaza katılmak için gayret etmesi" anlamındadır.

٦٦٤ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ بْنُ غِيَاثٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ
إِبْرَاهِيمَ قَالَ الْأَسْوَدُ قَالَ كُنَّا عِنْدَ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - فَذَكَّرْنَا الْمُوَظَّبَةَ عَلَى الصَّلَاةِ
وَالْتَعْظِيمَ لَهَا ، قَالَتْ لَمَّا مَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَرَضَهُ الَّذِي مَاتَ فِيهِ ، فَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ
فَأَذَّنَ ، فَقَالَ « مُرُّوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ » . فَقِيلَ لَهُ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ أَسِيفٌ ، إِذَا قَامَ فِي
مَقَامِكَ لَمْ يَسْتَطِيعَ أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ ، وَأَعَادَ فَأَعَادُوا لَهُ ، فَأَعَادَ الثَّالِثَةَ فَقَالَ « إِنَّكُمْ
صَوَاحِبُ يُوسُفَ ، مُرُّوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ » . فَخَرَجَ أَبُو بَكْرٍ فَصَلَّى ، فَوَجَدَ النَّبِيَّ
ﷺ مِنْ نَفْسِهِ خَفَّةً ، فَخَرَجَ يُهَادِي بَيْنَ رَجُلَيْنِ كَأَنِّي أَنْظُرُ رِجْلَيْهِ تَخْطَانِ مِنَ الْوَجَعِ ، فَأَرَادَ

أَبُو بَكْرٍ أَنْ يَتَأَخَّرَ ، فَأَوْمَأَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ مَكَانَكَ ، ثُمَّ أَتَى بِهِ حَتَّى جَلَسَ إِلَى جَنْبِهِ . قِيلَ لِلْأَعْمَشِ وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي وَأَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي بِصَلَاتِهِ ، وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ بِصَلَاةِ أَبِي بَكْرٍ فَقَالَ بِرَأْسِهِ نَعَمْ . رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ عَنْ شُعْبَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ بَعْضُهُ . وَزَادَ أَبُو مُعَاوِيَةَ جَلَسَ عَنْ يَسَارِ أَبِي بَكْرٍ فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي قَائِمًا . أَطْرَافُهُ ١٩٨ ، ٦٦٥ ، ٦٧٩ ، ٦٨٣ ، ٦٨٧ ، ٧١٢ ، ٧١٣ ، ٧١٦ ، ٢٥٨٨ ، ٣٠٩٩ ، ٣٣٨٤ ، ٤٤٤٢ ، ٤٤٤٥ ، ٥٧١٤ ، ٧٣٠٣ -

تحفة ١٥٩٤٥

664- “Ömer b. Hafs b. Ğiyâs — Ömer’in babası — A’miş — İbrâhim” isnâdıyla Esved şöyle demiştir: Âişe’nin yanındayken cemaatle namaza devam etme ve bunun değerinden konu açıldı. Âişe şöyle dedi:

“Vefatına sebep olan hastalığı sırasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz vakti gelip ezan okununca: «Ebû Bekr’e söyleyin, cemaate namazı kıldırın» buyurdu. Ona: «Ebû Bekr yüreği yufka olan biridir. Namazda senin makamında durursa namazı tamamlayamaz» denildi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine aynı şeyi söyleyince yine aynı karşılık verildi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üçüncü defa aynı şeyi tekrarladıktan sonra da: «Siz de Yûsuf kıssasında geçen kadınlar gibisiniz!» diye çıkıştı ve: «Ebû Bekr’e söyleyin, cemaate namazı kıldırın» emrini yineledi. Bunun üzerine Ebû Bekr çıkıp namazı kıldırmaya başladı. Arada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendini biraz daha iyi hissetti. İki adamın kolları arasında çıktı. Ağrıdan dolayı ayaklarını yerde sürümesi hâlâ gözümün önündedir. Ebû Bekr onun geldiğini farkedince geri çekilmek istedi. Ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yerinde kalması için ona işaret etti. Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) getirilip Ebû Bekr’in yanına oturtuldu.”

Ravi der ki: A’miş’e: “Yani Ebû Bekr Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem), cemaat de Ebû Bekr’e uyarak namaz kıldı öyle mi?” diye sorulunca, A’miş “evet” anlamında başıyla işaret etti.

Ebû Dâvud, Şu’be kanalıyla A’miş’ten hadisin bir kısmını rivayet etmiştir.

Ebû Muâviye rivayet ederken: “Ebû Bekr’in sol tarafına oturdu. Ebû Bekr namazı ayakta kıldırıyordu” eklemesini yapmıştır.¹

Ömer’in babası, Hafs b. Ğiyâs b. Talk’tır.

A’meş, Süleymân b. Mihrân’dır.

İbrâhim, İbrâhim en-Nehaî’dır.

Esved, Esved b. Yezîd b. Kays en-Nehaî’dır.

Hız. Âişe’nin yanında cemaatle namaza katılma konusu açılınca, bu konuda Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hastalık zamanlarını anlatmıştır. Anlattığına göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), vefatına sebep olan hastalığı sırasında Âişe’nin evinde bulunuyordu. Namaz için ezan okununca Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hastalığı ağırlaşmış, ağırları da artmıştı. Bundan dolayı Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) namazı onun yerine Ebû Bekr’in kıldırmasını istedi.

Yanındakilere namazı cemaate Ebû Bekr’in kıldırmasını söylemelerini istedi. Âişe, Ebû Bekr’in yufka yürekli biri olduğunu, makamında durması halinde ağlamaktan namazı tamamlayamayacağını söyledi.

Mâlik ise bunu Hişâm kanalıyla rivayet ederken Âişe’nin: “Ebû Bekr senin makamında duracak olsa ağlamasından insanlar kıraatini duyamaz. Bunun için bu görevi Ömer’e ver” dediğini zikreder. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) aynı isteği tekrar edince Âişe ve yanındakiler Ebû Bekr konusunda yine aynı şeyi söylediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üçüncü kez Ebû Bekr’e cemaate namaz kıldırmasını söylemelerini istedi. Başka bir rivayete göre üçüncüsünde Âişe, Hafsa’ya: “Ebû Bekr’in, makamında durması halinde ağlamaktan cemaate kıraatini duyuramayacağını, bunun için bu görevi Ömer’e vermesini söyle” dediği zikredilir.

Hafsa, Âişe’nin söylediğini Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) aktarınca Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Siz de Yûsuf kıssasında geçen kadınlar gibisiniz!*” karşılığını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözyle onları, asıl niyetlerini saklama konusunda Züleyha’ya benzetmiştir. Âişe, itiraz gerekçesini Ebû Bekr’in ağlamasından dolayı kıraatini cemaate duyuramayacağı şeklinde göstermiştir. Oysa amacı bundan daha öte bir şeydi. O da ağlamasını duyan

---

¹ Hadis ayrıca 198, 665, 679, 683, 687, 712, 713, 716, 2588, 3099, 3384, 4442, 4445, 5714 ve 7303’te geçmektedir.

cemaatin Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hastalığı konusunda kötümser düşünmemesidir. Züleyha'nın da yaptığı bunun gibiydi. Zira Züleyha kadınları davet ettiği zaman sadece onları misafir edip ağırlamak istediğini söylemiştir. Oysa aslında Yûsuf'un güzelliğine bizzat şahit olmalarını ve yaptığı konusunda kendisini mazur görmelerini istemişti.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara bu şekilde çıktıktan sonra yine Ebû Bekr'e cemaate namaz kıldırmasını söylemelerini istedi. Mûsa b. Ebî Âişe'nin rivayetine göre sonrasında Bilâl, Ebû Bekr'in yanına gelmiş ve: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), cemaate namazı kıldırmanı emrediyor" demiştir. Yufka yürekli biri olan Ebû Bekr de Ömer'e: "Ey Ömer! Namazı sen kıldır" deyince, Ömer: "Kıldırmaı sen benden daha fazla hak ediyorsun" karşılığını vermiştir.

Bunun üzerine Ebû Bekr, Mescid'e gidip namazı kıldirmaya başladı. Ebû Bekr namaza başlayınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendini daha iyi hissetti. Mûsa b. Ebî Âişe'nin rivayetine göre o günlerde namazı cemaate Ebû Bekr kıldırmasıdır. Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendini iyi hissedince Mescid'e çıkmıştır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'e iki kişinin kolları arasında ve ayaklarını yerde sürüyerek çıkmıştı. Zira hastalığından dolayı güçsüz düşmüştü ve yürüyemiyordu. Bu iki kişi de Abbâs ve Ali veya Usâme b. Zeyd ile Fadl b. Abbâs'tır.

İbn Mâce ve başkasının hasen bir isnâdla İbn Abbâs'tan bildirdiğine göre cemaat Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'e girdiğini görünce Ebû Bekr'i "Sübhânallah!" diyerek uyardılar. Ebû Bekr geri çekilmek isteyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yerinde kalması için ona işarette bulundu. İşarette bulunması ya hastalığından dolayı sesinin çıkmamasından ya da namazda olan kişiye işarette bulunmanın onunla konuşmaktan evla olmasındandır.

Kolları arasında geldiği iki kişi onu getirip Ebû Bekr'in sol tarafında oturtular. Mûsa b. Ebî Âişe'nin rivayetinde ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): "*Beni Ebû Bekr'in yanına oturtun*" buyurduğu, o iki kişinin de Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Bekr'in yanında oturttuğu zikredilmiştir.

Bunu nakleden A'meş'e: "Yani Ebû Bekr Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem), cemaat de Ebû Bekr'e uyararak namaz kıldı öyle mi?" diye sorulunca, A'meş "evet" anlamında başıyla işaret etmiştir. Namazda imama uyma konusu içinde inşaallah bu yönde gerekli açıklamalar yapılacaktır.

Göründüğü kadarıyla A'meş'e soru sorulması ve A'meş'in cevap vermesi ile ilgili kısım munkatı'dır. Çünkü A'meş cevabını birine dayandırmamıştır. Ancak Ebû Muâviye bunu A'meş'ten rivayet ederken son kısmı hadise bitişik bir şekilde zikretmiştir. Mûsa b. Ebî Âişe ve başkaları da aynı şekilde hadise bitişik bir şekilde nakletmişlerdir.

Ebû Dâvud et-Tayâlisî de Şu'be kanalıyla A'meş'ten hadisin bir kısmını rivayet etmiştir. Ebû Dâvud'un bu rivayetini Bezzâr mevsûl olarak nakletmiş, ancak: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekr'in önünde duruyordu" lafzını kullanmıştır.

Ebû Muâviye Muhammed b. Hâzım ise bunu A'meş'ten rivayet ederken: "Ebû Bekr'in sol tarafına oturdu. Ebû Bekr namazı ayakta kıldırıyordu" eklemesini yapmıştır. Ebû Muâviye'nin bu rivayetini Buhârî, *Salât* konusu içinde nakletmiştir.

İbnu'l-Münzir ise bunu Müslim b. İbrâhim kanalıyla Şuayb'dan naklederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekr'in arkasında namazı kıldığını zikreder.

Tirmizî, Nesâî ve İbn Huzeyme bunu "Şu'be — Nuaym b. Ebî Hind — Şakîk" kanalıyla naklederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekr'in arkasında namazı kıldığını zikrederler.

Âlimlerden bazıları bu namazda Ebû Bekr'in, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) imamlığında namazı kıldırıldığı görüşünü tercih etmişlerdir. Çünkü Ebû Muâviye, A'meş'in hadislerini diğerlerinden daha iyi bilir. Taberî buna dayanarak imamın gerekli görmesi durumunda imamlığını kesebileceğini, kendisi de namazı kesmeden başkasının imamlığında namaza devam edebileceğini söylemiştir. Aynı şekilde namaz sırasında da olsa yeni bir imama uyulabileceğini söylemiştir. Bunun yanında cemaatin iftitah tekbirinin, imamın iftitah tekbirinden önce getirilmesinin caiz olacağını söylemiştir. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geldiğinde Ebû Bekr namaza başlamıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gelince imamlığı bırakıp Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) imamlığında devam etmiştir.

Bazı âlimler ise bu namazın Ebû Bekr'in imamlığında kılındığı görüşünü tercih etmiştir. Diyâu'l-Makdisî ve İbn Nâsır bu görüştedir. Vefatına sebep olan hastalığı sırasında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekr'in arkasında namaz kıldığı sâbittir. Böyle bir şeyi de ancak cahil olan kişiler inkar edebilir.

Müslim'in *Sahîh*'inde geldiğine göre Tebuk savaş sırasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazını Abdurrahman b. Avf'ın arkasında kılmıştır. O zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir ihtiyacı için ayrılmıştı. Bunun üzerine Abdurrahman öne geçip Müslümanlara namaz kıldirmaya başladı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) döndüğünde namazın sadece son rekatine yetişebildi. Son rekata cemaatin içinde kıldı. Abdurrahman selam verdikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazını tamamlamak üzere kalkınca bunu gören müslümanlar endişeye kapıldı ve "Sübhânallah!" demeye başladılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazı bitirince de onlara doğru döndü ve namazı beklemeden vaktinde kılmalarından dolayı: "İyi ettiniz" buyurdu.

Başlık altındaki hadisin benzerini Ebû Dâvud da rivayet etmiştir. Dârekutnî'nin Muğîre b. Şu'be'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Her bir peygamber ölmeden önce kavminden biri ona imamlık yapar" buyurmuştur.

Hadisin ravileri Kufelidir. İsnâdında oğlun babadan rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Salât* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

٦٦٥ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى قَالَ أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ يُسُفَ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَتْ عَائِشَةُ لَمَّا ثَقُلَ النَّبِيُّ ﷺ وَاشْتَدَّ وَجَعُهُ اسْتَأْذَنَ أَزْوَاجَهُ أَنْ يُمَرَّضَ فِي بَيْتِي فَأَذِنَ لَهُ ، فَخَرَجَ بَيْنَ رَجُلَيْنِ نَحْطُ رِجْلَاهُ الْأَرْضَ ، وَكَانَ بَيْنَ الْعَبَّاسِ وَرَجُلٍ آخَرَ . قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِابْنِ عَبَّاسٍ مَا قَالَتْ عَائِشَةُ فَقَالَ لِي وَهَلْ تَدْرِي مِنَ الرَّجُلِ الَّذِي لَمْ تُسَمِّ عَائِشَةُ قُلْتُ لَا . قَالَ هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ .

أطرافه ١٩٨ ، ٦٦٤ ، ٦٧٩ ، ٦٨٣ ، ٦٨٧ ، ٧١٢ ، ٧١٣ ، ٧١٦ ، ٢٥٨٨ ، ٣٠٩٩ ،

١٦٣٠٩ تحفة ٧٣٠٣ ، ٥٧١٤ ، ٤٤٤٥ ، ٤٤٤٢ ، ٣٣٨٤

665- "İbrâhim b. Mûsa — Hişâm b. Yûsuf — Ma'mer — Zührî — Ubeydullah b. Abdillâh" isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: "Resûlullah'ın

¹ Müslim 418 daha uzun bir metinle.

(sallallahu aleyhi vesellem) hastalığı ağırlaşmış ağrıları da artınca bakım ve tedavisinin evimde yapılması için diğer hanımlarından izin istedi. Onlar da izin verdi. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) biri Abbâs, biri de başka bir adam olacak şekilde iki adamın kolları arasında ayaklarını yerde sürüyerek çıktı.”

Ubeydullah der ki: İbn Abbâs’a Âişe’nin bu anlattığını zikrettiğimde bana: “Âişe’nin ismini vermediği diğer adamın kim olduğunu biliyor musun?” diye sordu. “Hayır” karşılığını verdiğimde: “Ali b. Ebî Tâlib” dedi.

İbrâhim, İbrâhim b. Mûsa b. Yezîd b. Zâzân et-Teymî er-Râzî’dir.

Hişâm, Hişâm b. Yûsuf es-San’ânî’dir.

Ma’mer, Ma’mer b. Râşid el-Basrî’dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Mes’ûd’dur. Fukahâ-i seb’a’dan biridir.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hastalığı ağırlaşmış ağrıları da artınca bakım ve tedavisinin Hz. Âişe’nin evinde yapılması için diğer hanımlarından izin istedi. Onlar da izin verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Âişe’nin evine götürüldü. Daha sonraları Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iki adamın kolları arasında, ayaklarını yerde sürüyerek Mescid’e çıktı.

Bunu Âişe’den rivayet eden Ubeydullah, bu olayı İbn Abbâs’a anlattı. İbn Abbâs ona ismi zikredilmeyen diğer kişinin kim olduğunu bilip bilmediğini sordu. Ubeydullah bilmediğini söyleyince İbn Abbâs o kişinin Ali b. Ebî Tâlib olduğunu söyledi.

İsmâîlî bunu Abdurrezzâk kanalıyla Ma’mer’den rivayet ederken İbn Abbâs’ın: “Ancak Âişe onu hayırla yad etmek istemezdi” dediğini zikreder. İbn İshâk da *Meğâzî*’de bunu Zührî’den naklederken İbn Abbâs’ın: “Âişe onu hayırla zikredemezdi” dediğini aktarır.

Hadisin ravileri Reyli, Yemenli, Basralı ve Medinelidir. İsnâdında tâbînin tâbîden rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Gusûl*, *Abdest*, *Tıb*, *Meğâzî*, *Hibe*

ve *Humus* konuları içinde tahrir etmiştir.¹ Müslim², Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

٤٠ - باب الرُّخْصَةِ فِي الْمَطَرِ وَالْعِلَّةِ أَنْ يُصَلَّى فِي رَحْلِهِ

40- YAĞMUR VE BENZERİ DURUMLARDA NAMAZI EVDE KILMAYA RUHSAT

Başlık, yağmur, rüzgar, çamur, hastalık, korku gibi mazeretlerin bulunması durumunda kişinin cemaata katılmayıp namazı evinde veya bulunduğu yerde kılmasına ruhsat verilmesiyle ilgilidir.

٦٦٦ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ أَذَّنَ بِالصَّلَاةِ فِي لَيْلَةِ ذَاتِ بَرْدٍ وَرِيحٌ ثُمَّ قَالَ أَلَا صَلُّوا فِي الرَّحَالِ . ثُمَّ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَأْمُرُ الْمُؤَذِّنَ إِذَا كَانَتْ لَيْلَةٌ ذَاتُ بَرْدٍ وَمَطَرٍ يَقُولُ أَلَا صَلُّوا فِي الرَّحَالِ . طرفه ٦٣٢ - تحفة

٨٣٤٢

666- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik” isnâdıyla Nâfi’ der ki: İbn Ömer soğuk ve rüzgarlı bir gece ezanı okuduktan sonra: “Namazınızı bulunduğunuz yerde kılın” dedi. Daha sonra: “Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) soğuk ve yağmurlu gecelerde müezzine «Namazınızı bulunduğunuz yerde kılın!» diye çağrı yaptırırdı” dedi.³

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Nâfi’, Abdullah b. Ömer’in azatlısıdır.

İbn Ömer, soğuk ve rüzgarlı bir gecede ezanı okuduktan sonra “Namazınızı bulunduğunuz yerde kılın!” dedi. Daha sonra da Resûlullah’ın

¹ Hadis ayrıca 198, 664, 679, 683, 687, 712, 713, 716, 2588, 3099, 3384, 4442, 4445, 5714 ve 7303’te geçmektedir.

² Müslim 418

³ Hadis ayrıca 632’de geçmektedir. Müslim 697

(sallallahu aleyhi vesellem), yağmurlu ve soğuk gecelerde müezzine “Namazınızı bulunduğunuz yerde kılın!” şeklinde çağrı yaptırdığını söyledi. Burada her ne kadar soğuklar zikredilmiş olsa da aynı meşakkate sebep olmasından dolayı aşırı sıcaklarda da aynı ruhsat geçerlidir.

Yağmur konusunda vaktin gece veya gündüz olması arasında fark yoktur. Aşırı rüzgar konusunda ise sadece gece vakti bu yönde ruhsat verilmiştir. Zira rüzgarın gece vakti meşakkati gündüz vakti olmasından çok daha fazladır.

İbn Ömer sebep olduğu meşakkate kıyas yaparak rüzgarı yağmur hükmünde saymıştır. Böylesi zamanlarda namazların evlerde veya bulunan yerlerde kılınması tek kılınacağı anlamına gelmiyor. Kişi evde bulunanlarla birlikte de cemaatle namazı kılabilir. Cemaatte asıl ise bunun mescidde kılınmasıdır.

٦٦٧ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الرَّبِيعِ الْأَنْصَارِيِّ أَنَّ عِتْبَانَ بْنَ مَالِكٍ كَانَ يَوْمَ قَوْمِهِ وَهُوَ أَعْمَى ، وَأَنَّهُ قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنَّهَا تَكُونُ لِلظُّلُمَةِ وَالسَّيْلِ وَأَنَا رَجُلٌ صَرِيرُ الْبَصَرِ ، فَصَلِّ يَا رَسُولَ اللَّهِ فِي بَيْتِي مَكَانًا أَتَّخِذُهُ مُصَلًّى ، فَجَاءَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « أَيْنَ تُحِبُّ أَنْ أُصَلِّيَ » . فَأَشَارَ إِلَى مَكَانٍ مِنَ الْبَيْتِ ، فَصَلَّى فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . أَطْرَافُهُ ٤٢٤ ، ٤٢٥ ، ٦٨٦ ، ٨٣٨ ، ٨٤٠ ، ٩٧٥٠ تحفة ٦٩٣٨ ، ٦٤٢٣ ، ٥٤٠١ ، ٤٠١٠ ، ٤٠٠٩ ، ١١٨٦ ،

667- “İsmâil — Mâlik — İbn Şihâb” isnâdıyla Mahmûd b. er-Rabî’ el-Ensârî anlatıyor: İtbân b. Mâlik gözleri görmediği halde kabilesine imamlık yapardı. Bir defasında Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah'ın Resûlü! Bazen karanlık oluyor, sel oluyor. Ben de gözleri görmeyen biriyim. Ey Allah'ın Resûlü! Evimin bir yerinde namaz kıl da o yeri kendime namazgâh edineyim” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun evine gitti ve: “Nerede namazı kılmamı istersin?” diye sordu. İtbân evde bir yer gösterince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) orada namaz kıldı.¹

¹ Hadis ayrıca 424, 425, 686, 838, 840, 1186, 4009, 4010, 5401, 6423 ve 6938'de

İsmâil, İsmâil b. Ebî Uveys'tir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî'dir.

İtbân, İtbân b. Mâlik b. Amr b. el-Aclânî el-Ensârî el-Hazrecî el-Mahzûmî'dir.

İtbân gözleri görmemesine rağmen kabilesinin Müslümanlarına imamlık yapar, onlara namaz kıldırırdı. Bir defasında Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bazen geceleri çok karanlık olduğunu, yağmur yağdığında da ortalığı sel götürdüğünü, gözleri de iyi göremediği için cemaatle namaza katılamadığını söyledi.

İbn Abdilber'in dediğine göre İtbân'ın gözleri önceleri az görüyordu, daha sonraları tamamen kör olmuştur. İtbân burada karanlık, yağmur ve körlük mazeretlerini birlikte saymıştır. Oysa cemaatle namaza katılmamak için bu mazeretlerden sadece birinin olması da yeterlidir. Ancak İtbân cemaatle namaza katılmayı çok istediğini, ancak mazeretlerinin de fazla olduğunu ifade etmek için her üç sıkıntısını da dile getirmiştir.

İtbân, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) evine gelip evin bir yerinde namaz kılmasını istedi. O yeri de kendine namazgâh edinmek istediğini dile getirdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) evine geldiğinde İtbân'dan namaz için bir yer göstermesini istedi. İtbân bir yer gösterince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) orada namazı kıldı.

Buhârî bu hadisi mazeret durumunda kişinin cemaatle namaza katılmama ruhsatının bulunduğunu belirtmek için zikretmiştir. Ancak bu mazeretlerin cemaatle namazı tümünden değil sadece mescidde kılmayı terk etmeye ruhsat verdiği söylenebilir. Bunun yanında İtbân'ın: "Evimin bir yerinde namaz kıl da o yeri kendime namazgâh edineyim" demesi tek başına kılınan namazın sahih olacağını da göstermektedir. Zira sahih olmasaydı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Birileriyle birlikte cemaatle kılmadıktan sonra bu namazgahta tek başına namaz kılman sahih olmaz" diyerek bunu ona açıklardı.

Hadisten kör kişinin imamlığının, evde bir yeri de namazgâh edinmenin caiz olduğunu anlıyoruz.

٤١ - بَابُ هَلْ يُصَلِّي الْإِمَامُ مِمَّنْ حَضَرَ وَهَلْ يَخْطُبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فِي الْمَطَرِ

41- İMAM MESCİDDE BULUNANLARA NAMAZI KILDIRABİLİR Mİ? YAĞMURLU CUMA GÜNLERİNDE HUTBE VERİR Mİ?

Mazereti olanlar namaz için mescide gelmediği zaman imam sadece gelenlere namaz kıldırabilir mi? Aynı şekilde Cuma günlerinde mazereti olup da mescide gelmeyenler varken imam sadece gelenlere hutbe verip namazı kıldırabilir mi? Evet, imam sadece hazır bulunanlara namazı kıldırıp hutbe verebilir. Bunda herhangi bir kerahet yoktur. Buradan da yağmurlu günlerde evlerde veya çadırlarda namaz kılmanın mendub değil mubah olduğunu anlıyoruz.

٦٦٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ

صَاحِبُ الزِّيَادِيِّ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْحَارِثِ قَالَ خَطَبَنَا ابْنُ عَبَّاسٍ فِي يَوْمٍ ذِي رَدْغٍ ، فَأَمَرَ الْمُؤَذِّنَ لَمَّا بَلَغَ حَتَّى عَلَى الصَّلَاةِ . قَالَ قُلِ الصَّلَاةُ فِي الرَّحَالِ مَفَنَظَرٌ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ ، فَكَأَنَّهُمْ أَنْكَرُوا فَقَالَ كَأَنَّكُمْ أَنْكَرْتُمْ هَذَا إِنَّ هَذَا فَعَلَهُ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي - يَعْنِي النَّبِيَّ ﷺ -
- إِنَّهَا عَزْمَةٌ ، وَإِنِّي كَرِهْتُ أَنْ أُخْرِجَكُمْ . وَعَنْ حَمَّادٍ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ
عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ نَحْوَهُ ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ كَرِهْتُ أَنْ أُؤْتَمَّكُمْ ، فَتَجِئُونَ تَدُوسُونَ الطِّينَ إِلَى
رُكْبَتِكُمْ . طرفاه ٦١٦ ، ٩٠١ - تحفة ٥٧٨٣

668- “Abdullah b. Abdilvehhâb — Hammâd b. Zeyd — Ziyâdî'nin arkadaşı Abdulhamîd” isnâdıyla Abdullah b. el-Hâris şöyle demiştir: İbn Abbâs çamurlu bir günde bize hutbe verdi. Müezzin ezanda “Hayya ale's-salât” kısmına ulaştığı zaman ona “Namazınızı evinizde kılın!” şeklinde seslenmesini söyledi. Orada bulunanlar bunu yadırgayıp birbirine bakınca İbn Abbâs şöyle dedi: “Sanırım bunu yadırgadınız! Oysa böyle bir şeyi benden daha hayırlı olan biri de -Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)- yapmıştı. Bu namaz da kılınması gerekli bir şeydir. Sizi sıkıntıya sokmak istemedim.”

Hammâd da “Âsım — Abdullah b. el-Hâris” kanalıyla İbn Abbâs’tan aynısını nakleder, ancak: “Sizleri günaha sokmak istemedim! Zira gelecek ve dizlerinize kadar çamura batacaktınız” dediğini zikreder.

Abdullah, Abdullah b. Abdilvehhâb el-Basrî’dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd b. Dirhem el-Ezdî el-Cahdamî el-Basrî’dir.

Abdulhamîd, Ziyâdî’nin arkadaşı Abdulhamîd b. Dînâr’dır.

Abdullah, Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel b. el-Hâris b. Abdilmuttalib el-Medenî’dir. Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) görmüşlüğü vardır. Babası ve dedesi de ashâbdandır.

Abdullah’ın bildirdiğine göre çamurlu bir Cuma gününde İbn Abbâs kendilerine hutbe okudu. Müezzin ezanda “Hayya ale’s-salât” kısmına ulaştığında veya müezzin bunu diyeceği sırada İbn Abbâs ona, insanların namazlarını çadırlarında veya bulundukları yerde kılmaları yönünde çağrı yapmasını söyledi.

İbn Abbâs’ın emriyle müezzinin ezanda yaptığı bu değişikliği duyanlar durumu yadırgayıp birbirlerine baktı. İbn Abbâs onların bunu yadırgadığını görünce kendisinden daha hayırlı olan kişinin de böyle yaptığını söyledi. İbn Abbâs’ın burada daha hayırlı olarak bahsettiği kişi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) idi. Ardından Cuma namazının eda edilmesi gerekli bir vazife olduğunu, insanları da çamurda yürütüp onlara eziyet çektirmek istemediğini, bundan dolayı müezzine böylesi bir çağrı yaptırdığını söyledi.

Hammâd da “Âsım — Abdullah b. el-Hâris” kanalıyla İbn Abbâs’tan aynısını nakleder, ancak: “Sizleri günaha sokmak istemedim! Zira gelecek ve dizlerinize kadar çamura batacaktınız” dediğini zikreder. Hammâd’ın bu rivayeti muallak değildir. Zira “Ezan Sırasında Konuşma” başlığı altında Buhârî bunu tahrir etmiştir.¹

٦٦٩ - حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ سَأَلْتُ
أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ فَقَالَ جَاءَتْ سَحَابَةٌ فَمَطَرَتْ حَتَّى سَالَ السَّقْفُ ، وَكَانَ مِنْ جَرِيدِ
النَّخْلِ ، فَأُقِيمَتِ الصَّلَاةُ ، فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَسْجُدُ فِي الْمَاءِ وَالطِّينِ ، حَتَّى رَأَيْتُ أَثَرَ

¹ Hadis ayrıca 616 ve 901’de geçmektedir. Müslim 699

الطَّيْنِ فِي جَبْهَتِهِ . أطرافه ٨١٣ ، ٨٣٦ ، ٢٠١٦ ، ٢٠١٨ ، ٢٠٢٧ ، ٢٠٣٦ ، ٢٠٤٠ -

تحفة ٤٤١٩

669- “Müslim b. İbrâhim — Hişâm — Yahya” isnâdıyla Ebû Seleme anlatıyor: Ebû Saîd’e sorduğumda bana şunu anlattı: “Gelen bir bulutun ardından yağmur yağınca hurma dallarından olan tavandan sular akmaya başladı. Namaz için de kamet getirildi. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) su ve çamurun içinde secde ettiğini gördüm. Hatta alnında çamur izleri gördüm.”¹

Müslim, Müslim b. İbrâhim el-Ezdî el-Basrî’dir.

Hişâm, Hişâm ed-Destuvâî’dir.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr’dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahman b. Avf’tır.

Ebû Saîd, Sa’d b. Mâlik el-Hudrî’dir.

İtikâf konusu içinde de zikredildiğine göre Ebû Seleme, Ebû Saîd el-Hudrî’ye Kadir gecesini sordu. Ebû Saîd o geceyi anlatırken gelen bir bulutla yağmurun yağdığını, Mescid tavanı hurma dallarından olduğu için de yağmur sularının Mescid’e girip çamura sebep olduğunu söyledi. Kamet getirilip Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaza durmuş, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) secdelerini çamurun içinde yapmıştı. Ebû Saîd sonradan Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) alnında çamur izlerini gördüğünü de dile getirmiştir.

Hadisin ravileri Ehvazlı, Yemenli ve Medinelidir. Buhârî hadisi ayrıca *İtikâf*, *Salât* ve *Savm* konuları içinde tahrir etmiştir. Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

٦٧٠ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ سِيرِينَ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ

قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ إِنِّي لَا أَسْتَطِيعُ الصَّلَاةَ مَعَكَ . وَكَانَ رَجُلًا ضَخْمًا ، فَصَنَعَ لِلنَّبِيِّ ﷺ طَعَامًا فَدَعَاهُ إِلَى مَنْزِلِهِ ، فَبَسَطَ لَهُ حَصِيرًا وَنَضَحَ طَرَفَ الْحَصِيرِ ، صَلَّى عَلَيْهِ رَكَعَتَيْنِ .

¹ Hadis ayrıca 813, 836, 2016, 2018, 2027, 2036 ve 2040’ta geçmektedir. Müslim 1167

فَقَالَ رَجُلٌ مِّنْ آلِ الْجَارُودِ لَأَنْسِيَ أَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي الضُّحَى قَالَ مَا رَأَيْتُهُ صَلَّاهَا إِلَّا
يَوْمَئِذٍ . طرفاه ١١٧٩ ، ٦٠٨٠ - تحفة ٢٣٤

670- “Âdem — Şu’be — Enes b. Sîrîn” isnâdıyla Enes şöyle demiştir: Ensâr’dan bir adam Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem): “Seninle namaz kılmaya gelemiyorum” dedi. Adam da şişman biriydi. Daha sonra adam Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) için yemek hazırladı ve evine davet etti. Adam Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) için bir hasır serdi ve hasırın bir kenarına su serpti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o hasırın üzerinde iki rekat kıldı.”

Enes b. Sîrîn der ki: Cârud ailesinden bir adam Enes’e: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kuşluk namazı kılar mıydı?” diye sorunca, Enes: “Sadece o gün kıldığını gördüm” dedi.

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs’tır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Enes b. Sîrîn, Muhammed b. Sîrîn’in kardeşidir.

Enes, Enes b. Mâlik’tir.

Ensâr’dan bir adam aşırı kilolu olmasından dolayı Mescid’e Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kılmaya gelemediğini dile getirdi. Adam, cemaatle namaza gelmemesine gerekçe olarak şişman olmasını göstermiştir. Bazıları bu adamın İtbân b. Mâlik veya Enes’in amcalarından biri olduğunu söylemiştir. Bazıları ise ikisi de Mahzûm kabilesinden oldukları için mecazi olarak İtbân’a Enes’in amcası denildiğini söylemiştir. Her ikisi de Mahzûm kabilesinden olsa da ayrı boylardandır.

Abdulhamîd ise bunu Enes’ten rivayet ederken adamın: “Evimde yemek yiyip namaz kılmanı isterim” dediğini zikreder. Daha sonra adam yemek yapıp Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) davet etti. Evinin bir yerine de bir hasır serdi. Hasırın bir kenarına su serpip temizledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gelince hasırın üzerinde iki rekat namaz kıldı. Abdulhamîd rivayet ederken oradakilerin de Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kıldıklarını zikretmiştir.

Cârud ailesinden bir adam Enes b. Mâlik'e Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kuşluk namazı kılıp kılmadığını sordu. İbn Mâce ve İbn Hibbân'ın rivayetlerine göre soran kişi Abdulhamîd b. el-Münzir b. el-Cârûd'dur. Enes buna cevap verirken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sadece orada kuşluk namazı kıldığını gördüğünü söylemiştir.

Enes'in, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sadece o günü kuşluk namazı kıldığını görmesi Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) kuşluk namazı kılmadığı anlamına gelmez. Hz. Âişe de bu konuda: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu namazı kıldığını görmüş değilim" demiştir. Ayrıca: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu namazı dört rekat olarak kılardı" demiştir. Enes'in sözü de buna benzer. Bu yönde gelen rivayetlere göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kuşluk namazı kılardı. Ancak Enes o gün dışında Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) kuşluk namazı kılarken görmemiştir. Bu yönde diğer açıklamalar inşâallah kendi konusu içinde zikredilecektir.

Şişman adam gibi mazereti olanlar Mescid'e gelmediği halde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sadece gelenlere namazı kıldırıyordu. Hadisin başlıkla mutabakatı da buradadır.

Hadisin ravileri Askalanlı, Vasıtlı ve Basralıdır. Buhârî hadisi ayrıca *Salât ve Edeb* konuları içinde tahrir etmiştir.¹ Ebû Dâvud da *Salât* konusu içinde tahrir etmiştir.

٤٢ - بَابُ إِذَا حَضَرَ الطَّعَامُ وَأُقِيمَتِ الصَّلَاةُ

42- YEMEK KONULUNCA KAMET GETİRİLMESİ

وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَبْدَأُ بِالْعِشَاءِ . وَقَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ مِنْ فِقْهِ الْمُرءِ إِقْبَالُهُ عَلَى حَاجَتِهِ حَتَّى يُقْبَلَ عَلَى صَلَاتِهِ وَقَلْبُهُ فَارِعٌ .

İbn Ömer böylesi durumlarda önce yemek yerdi.

Ebu'd-Derdâ da: "Kişinin kendini namaza vermesi için önce diğer ihtiyaçlarını gidermesi anlayış sahibi olduğunun göstergesidir" demiştir.

¹ Hadis ayrıca 1179 ve 6080'de geçmektedir.

Yemek konulduğu sırada namaz için kamet getirilince kişi önce yemeği mi yer yoksa namazı mı kılar? Hangisinin önce yapılacağı konusunda ihtilaf bulunduğu için Buhârî başlığı hüküm belirtecek bir şekilde atmamıştır.

Abdullah b. Ömer böylesi bir durumda önce yemeğini yerdi.

Ebu'd-Derdâ, kişinin namazdan önce diğer ihtiyaçlarını gidermesini dinde anlayış sahibi olduğunun bir göstergesi saymıştır. Ebu'd-Derdâ “ihtiyaç” diyerek yemek işinden daha genel bir ifade kullanmıştır. Kişinin, Rabbinin huzurunda, kulluk makamında huşu içinde durabilmesi için kalbinin dünyevi şeylerden fariğ olması gerekmektedir. Böylesi bir huşu da kişinin kurtuluşuna vesiledir. Zira Yüce Allah: “Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir. Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler”¹ buyurur. Böylesi bir kurtuluş da hem dünya, hem âhiretteki kurtuluşu ifade etmektedir. Kişinin namazında huşunun olmaması da kendisini böylesi bir kurtuluştan mahrum bırakacaktır. Bundan dolayı kişi namaza durmadan önce namazda aklını ve kalbini meşgul edecek bütün şeylerden kurtulmalıdır.

Ebu'd-Derdâ'nın sözünü Abdullah b. el-Mübârek, *Zühd* eserinde mevsûl olarak zikretmiştir. Muhammed b. Nasr el-Mervezî de mevsûl olarak nakletmiştir.

٦٧١ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ هِشَامٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ سَمِعْتُ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ « إِذَا وَضِعَ الْعِشَاءُ وَأُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَأَبْدِءُوا بِالْعِشَاءِ » . طرفه
٥٤٦٥ - تحفة ١٧٣١٨

671- “Müsedded — Yahya — Hişâm — Hişâm'ın babası” isnâdıyla Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Yemek konulup namaz için kamet de getirildiği zaman önce yemekten başlayın” buyurmuştur.²

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân'dır.

¹ Müminûn Sur. 1, 2

² Hadis ayrıca 5465'te geçmektedir. Müslim 558

.Hişâm, Hişâm b. Urve'dir

Hişâm'ın babası, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), yemek konulup da namaz için kamet de getirildiği zaman önce yemeğin yenilmesini söylemiştir. Bu da namaz için yeteri kadar vakit bulunması ve yemeğe yönelik aşırı bir istek olması durumunda geçerlidir ve mendubdur.

Buhârî hadisi *At'ime* konusu içinde zikrederken “*Yemek hazırlanıp*” lafzıyla zikreder ki yemeğin hazırlanması konulmasından daha genel bir ifadedir.

Hadisten, namazda kişinin haşyetini olumsuz yönde etkileyeceği için böylesi bir durumda önce namazın kılınmasının mekruh olacağını çıkarıyoruz. Sevik veya süt gibi kısa sürede bitirilecek bir yiyecek varsa vakit dar olsa dahi yemek sonrası namaza başlanabilir. Ancak kişinin yemeği yemesi durumunda namaz vakti geçecekse önce namazdan başlar ve geciktirmeden onu kılar. Fakat bu durumda ulemânın çoğunluğuna göre kıldığı namazı sonradan yeniden kılması müstehaptır. Şâfiî ve Ahmed'in de mezhebi böyledir.

Mâlikîlerde ise kişinin akli yemekte kalmayacaksa veya namazı aceleyle kılmasına sebep olmayacaksa önce namazdan başlar. Ancak konulan yemek namazı aceleyle kılmasına sebep olacaksa önce yemekten başlar. Namazı sonradan yeniden kılması da müstehaptır.

Buradaki namazdan kasıt da akşam namazıdır. Zira bir sonraki hadiste: “*Yemek konulduğu zaman akşam namazından önce yemeği yiyin*” denilmiştir. Fakat hadiste akşam namazının zikredilmesi bunun diğer namazlar için de geçerli olmayacağı anlamına gelmez. Huşuyu olumsuz etkileme illeti göz önünde bulundurulunca bunu diğer namazlar için de geçerli sayabiliriz.

٦٧٢ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِذَا قُدِّمَ الْعِشَاءُ فَأَبْدَءُوا بِهِ قَبْلَ أَنْ تُصَلُّوا صَلَاةَ الْمَغْرِبِ ، وَلَا تَعْجَلُوا عَنْ عَشَائِكُمْ » . طرفه ٥٤٦٣ - تحفة ١٥١٧

672- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb” isnâdıyla Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur:

“Yemek konulduğu zaman akşam namazından önce yemeği yiyin. Acele edip de yemeği bırakmayın.”

Leys, Mısırlıların imamı Leys b. Sa’dır.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid’dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), akşam vakti yemek konulduğu zaman akşam namazına başlamadan önce yemeğin yenilmesini, acele edip de yemekten önce namaza başlanmamasını söylemiştir. Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Evsatda* bunu İbn Şihâb kanalıyla rivayet ederken: *“Biriniz oruçlu iken”* eklemesini yapar.

Bir önceki hadiste olduğu gibi burada da namazı huşu içinde kılmanın faziletinin namazı ilk vaktinde kılmanın faziletine öncelenmesi gerektiğini anlıyoruz. Zira bu iki fazilet çakıştığı zaman hüküm koyucu olan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) haşyeti, namazı ilk vaktinde kılmaya öncelemiş ve önce yemekten başlanmasını söylemiştir.

Hadisin ravileri Mısırlı, Eyleli ve Medinelidir. Buhârî hadisi başka yerde de tahrir etmiştir.¹

٦٧٣ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنْ أَبِي أُسَامَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا وُضِعَ عَشَاءُ أَحَدِكُمْ وَأَقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَأَبْدَءُوا بِالْعَشَاءِ ، وَلَا يَعْجَلْ حَتَّى يَفْرَغَ مِنْهُ » . وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يُوَضِّعُ لَهُ الطَّعَامَ وَتَقَامُ الصَّلَاةُ فَلَا يَأْتِيهَا حَتَّى يَفْرَغَ ، وَإِنَّهُ لَيَسْمَعُ قِرَاءَةَ الْإِمَامِ . أطرافه ٦٧٤ ، ٥٤٦٤ - تحفة ٧٨٢٥

673- “Ubeyd b. İsmâil — Ebû Usâme — Ubeydullah — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Birinizin akşam yemeği konulup da namaz için kamet de getirildiği zaman önce yemekten başlayın. Yemeği bitirmeden de namaz için acele etmeyin”* buyurmuştur.

¹ Hadis ayrıca 5463’te geçmektedir. Müslim 557

Nâfi der ki: “İbn Ömer yemek konulmuşken kamet de getirildiği zaman yemeğini bitirmeden namaza başlamazdı. Yemek yerken de imamın kıraatini işitirdi.”¹

Ubeyd, Ubeyd b. İsmâil el-Kureşî el-Kûfî el- Hebârî'dir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme'dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Âsım b. Ömer b. el-Hattâb'dır.

Nâfi', Abdullah b. Ömer'in azatlısıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), yemek konulup da namaz için kamet te getirildiği zaman önce yemekten başlanmasını, yemek yenilip bitirilmeden namaz için acele edilmemesini söylemiştir.

“*Birinizin yemeği*” denilerek başkasının yemeği bunun dışında bırakılmıştır. Kişi açken başkasının yaptığı yemek aklına takıldığı zaman bulunduğu yeri değiştirmeli veya yemeği aklından çıkaracak kadarıyla ondan yemeli, bu şekilde namazda Rabbiyle münacatını bozacak şeylerden kurtulmalıdır. Müslim'in Âişe'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Yemek konulmuşken namaz olmaz*” buyurmuştur. Bu hadisin genelliği bu dediğimizi desteklemektedir.

Şâfiîler ve Hanbelilerden bazıları “*yemekten başlayın*” lafzına dayanarak bunun yemeğe henüz başlamayanlar için söz konusu olduğunu söylemişlerdir. Kişi yemeğe başladıktan sonra namaz için kamet getirilirse yemekle fazla oyalanmadan namaza kalkar.

Nâfi'nin bildirdiğine göre İbn Ömer, yemek konulup ta namaz için kamet getirildiği zaman yemeği bitirmeden namaza gitmezdi. Bazen yemek yerken namazı kıldıran imamın kıraatini de işittiği olurdu. Burada “akşam yemeği” yerine daha genel bir ifadeyle “yemek” denilmiştir. Serrâc ise bunu “Yahya b. Saîd — Ubeydullah — Nâfi” kanalıyla rivayet ederken “İbn Ömer'e akşam yemeği getirildiği zaman” lafzını kullanmıştır.

Bu konuda hüküm söz konusu illetin varlığına veya yokluğuna bağlıdır ve illete bağlı olarak kişiden kişiye değişecektir.

¹ Hadis ayrıca 674 ve 5464'te geçmektedir. Müslim 559

٦٧٤ - وَقَالَ زُهَيْرٌ وَوَهْبُ بْنُ عُثْمَانَ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ عَلَى الطَّعَامِ فَلَا يَعْجَلْ حَتَّى يَقْضَى حَاجَتُهُ مِنْهُ ، وَإِنْ أَقِيَمَتِ الصَّلَاةُ » . رَوَاهُ إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ عَنْ وَهْبِ بْنِ عُثْمَانَ ، وَوَهْبٌ مَدِينِيُّ . طَرَفَاهُ ٦٧٣ ، ٥٤٦٤ - تحفة ٨٤٦٨

674- “Züheyr + Vehb b. Osmân — Mûsa b. Ukbe — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Biriniz yemeğini yerken kamet getirilse dahi yemeğini yemeden namaz için acele etmesin*” buyurmuştur.

Aynısını İbrâhim b. el-Münzir de Vehb b. Osmân’dan rivayet etmiştir. Vehb, Medinelidir.¹

Züheyr, Züheyr b. Muâviye el-Cu’fi’dir.

Züheyr’in bu rivayetini Ebû Avâne, *Müstahrec*’de mevsûl olarak zikretmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kişi yemeğini yerken kamet getirildiğini duysa dahi önce yemeğini yemesini, acele davranıp yemekten önce namaza başlamamasını söylemiştir.

Aynısını Buhârî’nin hocası İbrâhim b. el-Münzir de Vehb b. Osmân’dan rivayet etmiştir. Vehb, Medinelidir. Bu hadis Buhârî’nin muallak olarak zikrettiği hadislerden biridir.

٤٣ - بَابُ إِذَا دُعِيَ الْإِمَامُ إِلَى الصَّلَاةِ وَبِيَدِهِ مَا يَأْكُلُ

43- ELİNDE YEMEK OLAN İMAMIN NAMAZA ÇAĞIRILMASI

٦٧٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ أُمَيَّةَ أَنَّ أَبَاهُ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَأْكُلُ ذِرَاعًا يَحْتَرُّ

¹ Hadis ayrıca 673 ve 5464’te geçmektedir. Müslim 559

مِنْهَا ، فَدُعِيَ إِلَى الصَّلَاةِ فَقَامَ فَطَرَحَ السَّكِّينَ ، فَصَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ . أطرافه ٢٠٨ ، ٢٩٢٣ ،

١٠٧٠٠ تحفة ٥٤٦٢ ، ٥٤٢٢ ، ٥٤٠٨

675- “Abdulazîz b. Abdillâh — İbrâhîm — Sâlih — İbn Şihâb — Câfer b. Amr” isnâdıyla Câfer’in babası şöyle demiştir: “Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) pişmiş koyun bacağından bıçakla kesip yerken gördüm. Namaza çağırılınca bıçağı bırakıp kalktı ve abdestini tazelemeden namazı kıldırıldı.”¹

Abdulazîz, Abdulazîz b. Abdillâh b. Yahya el-Uveysî el-Medenî’dir.

İbrâhîm, İbrâhîm b. Saîd b. İbrâhîm b. Abdirrahman b. Avf ez-Zührî el-Kureşî el-Medenî’dir.

Sâlih, Sâlih b. Keysân’dır.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dir.

Câfer’in babası, Amr b. Umeyye’dir.

Amr b. Umeyye’nin bildirdiğine göre bir defasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) elinde bıçak, pişirilmiş koyun bacağından kesip yiyordu. Bilâl gelip onu namaza çağırınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bıçağı elinden bıraktı, abdestini de yenilemeden gidip namazı kıldırıldı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada namazı yemeğe öncelemiştir. Diğer Müslümanlara ise namazdan önce yemeği yemelerini söylemiştir. Belki de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda kendi nefsi için azimetini tercih ederken, diğer Müslümanlara ruhsatı tavsiye etmiştir. Zira hiç kimse şehvet ve arzularına Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gibi karşı koyamaz.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yemek yerken namaza çağırılması üzerine bıçağı elinden bırakıp namaza kalkmasından, önceki hadislerde önce yemeğin yenilmesine yönelik emrinin vaciplik değil mendubluk anlamında olduğunu anlıyoruz. Zira böylesi bir durumda önce yemeği yemek vacip olsaydı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde yemeği bırakıp namaza kalkmazdı. Bazıları da burada Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yemekten

¹ Hadis ayrıca 208, 2923, 5408, 5422 ve 5462’de geçmektedir. Müslim 355

ihtiyacı kadarını yedikten sonra namaza kalktığını söyleyip itirazda bulunmuştur.

Hadisin ravileri Medinelidir.

٤٤ - باب مَنْ كَانَ فِي حَاجَةٍ أَهْلِهِ فَأَقِيَمَتِ الصَّلَاةَ فَخَرَجَ

44- AİLESİNİN İŞİNİ YAPAN KİŞİNİN KAMET GETİRİLİNCE NAMAZA GİTMESİ

٦٧٦ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا الْحَكَمُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ قَالَ

سَأَلْتُ عَائِشَةَ مَا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَصْنَعُ فِي بَيْتِهِ قَالَتْ كَانَ يَكُونُ فِي مِهْنَةِ أَهْلِهِ - تَعْنِي خِدْمَةَ

أَهْلِهِ - فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ خَرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ . طرفاه ٥٣٦٣ ، ٦٠٣٩ - تحفة ١٥٩٢٩

676- “Âdem — Şu’be — Hakem — İbrâhim” isnâdıyla Esved şöyle demiştir: Âişe’ye Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) evde neler yaptığını sorduğumda şöyle dedi: “Evde ailesinin işleriyle uğraşırdı. Namaz vakti gelince de namaza çıkardı.”

Adem, Âdem b. Ebî İyâs’tır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Hakem, Hakem b. Uteybe’dır.

İbrâhim, İbrâhim en-Nehaî’dır.

Esved, Esved b. Yezîd en-Nehaî’dır.

Esved, müminlerin annesi Âişe’ye Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) evde neler yaptığını sordu. Âişe, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) evde giysilerini temizleme, keçisini sağma gibi hem kendisinin, hem de ailesinin işleriyle meşgul olduğunu, namaz vakti gelip de ezanı duyunca da bu işleri bırakıp namaza çıktığını söyledi. Hadisle başlığın mutabakatı da namaz vakti bu işleri bırakıp namaza çıkması konusundadır.

Buhârî hadisi ayrıca *Edeb* ve *Nafakalar* konuları içinde tahrir etmiştir.¹ Tirmizî de *Zühd* konusu içinde tahrir etmiş ve: “Sahih hadistir” demiştir.

¹ Hadis ayrıca 5363 ve 6039’da geçmektedir.

٤٥ - باب مَنْ صَلَّى بِالنَّاسِ وَهُوَ لَا يُرِيدُ إِلَّا أَنْ يُعَلِّمَهُمْ صَلَاةَ النَّبِيِّ ﷺ وَسُنَّتَهُ

45- KİŞİNİN SADECE BİRİLERİNE RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem) NAMAZI VE SÛNNETİNİ ÖĞRETMEK İÇİN NAMAZI KILDIRMASI

٦٧٧ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ قَالَ جَاءَنَا مَالِكُ بْنُ الْحُوَيْرِثِ فِي مَسْجِدِنَا هَذَا فَقَالَ إِنِّي لِأُصَلِّي بِكُمْ ، وَمَا أُرِيدُ الصَّلَاةَ ، أَصَلِّي كَيْفَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يُصَلِّي . فَقُلْتُ لِأَبِي قِلَابَةَ كَيْفَ كَانَ يُصَلِّي قَالَ مِثْلَ شَيْخِنَا هَذَا . قَالَ وَكَانَ شَيْخًا يَجْلِسُ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ قَبْلَ أَنْ يَنْهَضَ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى .

أطرافه ٨٠٢ ، ٨١٨ ، ٨٢٤ - تحفة ١١٨٥

677- “Mûsa b. İsmâil — Vuheyb — Eyyûb” isnâdıyla Ebû Kılâbe şöyle demiştir: “Bir defasında Mâlik b. el-Huveyrîs bu mescidimize geldi ve: «Namaz kılmak istediğimden değil, ama Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) nasıl namaz kıldığını gördümse size göstermek için kılacağım» dedi.”

Ravi der ki: Ebû Kılâbe'ye: “Nasıl namaz kılıyordu?” diye sorduğumda: “Şu yaşlımız gibi kılıyordu” karşılığını verdi. Gösterdiği yaşlı da secdeden başını kaldırdığı zaman ayağa kalkmadan önce biraz otururdu.

Musa, Mûsa b. İsmâil et-Tebûzekî'dir.

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid'dir.

Eyyûb, Eyyûb b. Ebî Temîme es-Sahtiyânî'dir.

Ebû Kılâbe, Abdullah b. Zeyd el-Cermî'dir.

Ebû Kılâbe'nin bildirdiğine göre Mâlik b. el-Huveyrîs el-Leysî, Basra mescidine geldi. Malik, namaz kılmak istediğinden değil, ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazının nasıl olduğunu onlara gösterip öğretmek için namaz kılacağını söyledi. Mâlik geldiğinde ya namaz vakti değildi, ya da kılıp öyle gelmişti. Mâlik, Cebrâil'in öğrettiği ve gösterdiği gibi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldığını gördüğü için onlara da aynı şekilde kılıp bunu göstermek istemişti.

Mâlik'in "Namaz kılmak istediğimden değil" sözü, belki de sadece Allah'a yaklaşmak için değil, ayrıca Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazının nasıl olduğunu gösterip öğretmek için olduğu anlamına da gelebilir. Hem cünüplük, hem de Cuma namazı için yıkanmada olduğu gibi iki güzel niyeti tek bir amelde bir araya getirmiş olmaktadır.

Eyyûb es-Sahtiyânî, Ebû Kılâbe'ye Mâlik'in nasıl namaz kıldığını sorunca, Ebû Kılâbe mescidde bulunan yaşlı bir adamı göstererek onun gibi kıldığını söyledi. Bu yaşlı adam da ikinci secdeyi yaptıktan sonra ayağa kalkmadan önce kısa bir müddet oturuyordu.

İkinci secdeden sonra ayağa kalkmadan kısa bir şekilde oturmak bizim yanımızda sünnettir. Ebû Hanife, Mâlik ve Ahmed'e göre ise sünnet değildir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde oturmasını ise bir rahatsızlığına veya bunu yaşlandıktan sonra yaptığına yormuşlardır.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu rahatsız olduğu için yaptığı görüşüne itiraz edilmiştir. Zira gerçekte böyle olmuş değildir. Diğer erkeklere nazaran Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) daha fazla güç ve kuvvet verildiği göz önünde bulundurulunca da yaşlılığından dolayı kalkmadan önce bu şekilde oturduğu görüşü isabetli görülmemiştir. Bundan dolayı böylesi bir oturmanın meşruiyeti sâbittir. Hadisi Tirmizî de rivayet etmiş ve: "Hasen sahih" demiştir.

Hadisin ravileri Basralıdır. İsnâdında tâbiînin tâbiîden, onun da sahabiden rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Salât* konusu içinde tahrir etmiştir.¹ Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

٤٦ - بَابُ أَهْلِ الْعِلْمِ وَالْفَضْلِ أَحَقُّ بِالْإِمَامَةِ

46- İLİM VE FAZİLET SAHİBİ OLAN KİŞİLER İMAMLIKTA DİĞERLERİNDEN ÖNCELİKLİDİR

٦٧٨ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرِ قَالَ حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ عَنْ زَائِدَةَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ مَرِضَ النَّبِيُّ ﷺ فَاشْتَدَّ مَرَضُهُ فَقَالَ «مُرُوا أَبَا

¹ Hadis ayrıca 802, 818 ve 824'te geçmektedir.

بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ . قَالَتْ عَائِشَةُ إِنَّهُ رَجُلٌ رَقِيقٌ ، إِذَا قَامَ مَقَامَكَ لَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يُصَلِّيَ
بِالنَّاسِ . قَالَ « مُرُّوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ » فَعَادَتْ فَقَالَ « مُرِّي أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ ،
فَإِنَّا كُنَّا صَوَاحِبُ يُونُسَ » . فَأَتَاهُ الرَّسُولُ فَصَلَّى بِالنَّاسِ فِي حَيَاةِ النَّبِيِّ ﷺ . طرفه ۳۳۸۵
- تحفة ۹۱۱۲

678- “İshâk b. Nasr — Hüseyin — Zâide — Abdulmelik b. Umeyr — Ebû Burde” isnâdıyla Ebû Mûsa anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hastalanıp da hastalığı ağırlaştığı zaman: “Ebû Bekr’e söyleyin, cemaate namazı kıldırın” buyurdu. Âişe: “Yufka yürekli biridir, senin makamında duracak olsa cemaate namazı kıldırılmaz” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine: “Ebû Bekr’e söyleyin, cemaate namazı kıldırın” buyurdu. Âişe aynı karşılığı verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ebû Bekr’e söyleyin, cemaate namazı kıldırın! Siz de Yûsuf kıssasında geçen kadınlar gibisiniz” buyurdu. Daha sonra Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) elçisi Ebû Bekr’e gelip bunu bildirdi. O da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayattayken cemaate namazı kıldırıldı.

İshâk, İshâk b. İbrâhim b. Nasr’dır. Kendisiyle şöhret bulduğu için dedesi Nasr’a nisbet edilmiştir.

Hüseyin, Hüseyin b. Ali b. el-Velîd el-Cu’fî el-Kûfî’dir.

Zâide, Zâide b. Kudâme’dir.

Abdulmelik, Abdulmelik b. Umeyr b. Süveyd el-Kûfî’dir.

Ebû Burde, Âmir b. Ebî Mûsa’dır.

Ebû Musa, Abdullah el-Eş’arî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefatına sebep olan hastalığı sırasında ağrıları artınca Ebû Bekr’e cemaate namazı kıldırmasının söylenmesini emretti. Hz. Âişe, Ebû Bekr’in yufka yürekli biri olduğunu, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldırıldığı makamda durması durumunda ağlamaktan cemaate namazı kıldıramayacağını söyledi.

Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bir daha Ebû Bekr’e, cemaate namazı kıldırmasının söylenmesini emredince Âişe aynı karşılığı verdi. Âişe aynı

karşılığı verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir daha Ebû Bekr'e cemaate namazı kıldırmasının söylenmesini emretti ve Âişe ile yanındakilere: *"Siz de Yûsuf kıssasında geçen kadınlar gibisiniz"* buyurdu.

Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözüyle onları, asıl niyetlerini saklama konusunda Züleyha'ya benzetmiştir. Âişe, itiraz gerekçesini Ebû Bekr'in ağlamasından dolayı kıraatini cemaate duyuramayacağı şeklinde göstermiştir. Oysa asıl kastı, ağlamasını duyan cemaatin Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hastalığı konusunda kötümser düşünmemesidir. Züleyha'nın da yaptığı bunun gibiydi. Zira Züleyha kadınları davet ettiği zaman sadece onları misafir edip ağırlamak istediğini söylemiştir. Oysa aslında Yûsuf'un güzelliğine bizzat şahit olmalarını ve yaptığı konusunda kendisini mazur görmelerini istemişti.

Sonrasında Bilâl, Ebû Bekr'e gidip Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu yöndeki emrini bildirdi. Ebû Bekr de o günlerde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat edene kadar cemaate namazı kıldırıldı.

Namaz konusundaki bu küçük imamet, hilafet konusundaki büyük imamete işaret etmektedir. Hadisin başlıkla mutabakatı da açıktır. Ebû Bekr ashâbın en faziletlisi, en âlimi ve en fakihiydi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldırma görevini ona vermesi de bunu göstermektedir.

Nevevî'nin *Şerhu'l-Mühezzeb*'de zikrettiğine göre daha fakih olan kişi imamette, kıraati daha iyi ya da daha fazla vera sahibi olan kişiden önceliklidir. Bazılarına göre ise kıraat bakımından daha iyi olan kişi, diğer iki konuda daha iyi olan kişilerden önceliklidir. Müslim'de gelen: *"Üç kişi oldukları zaman biri onlara imamlık yapsın. Kıraati daha iyi olan kişi de imamlıkta önceliklidir"* hadisi de bunu desteklemektedir.

Bazıları, ashâbın kıraat dışında fıkıh konusunda da eşit olduklarını söyleyerek buna itiraz etmiştir. Zira ilk dönem Müslümanları Kur'ân okumayı öğrenirken âyetlerdeki ilmi de birlikte öğreniyordu. Bundan dolayı Kur'ân okuyabilen her bir kişi aynı zamanda bir fakihti. Müslim'deki hadis de fıkıh bakımından aynı seviyede olan kişiler içinden kıraati daha iyi olana imamette öncelik tanınmasıyla ilgilidir.

Hadisin ravileri Buhârî'nin hocası dışında Kufelidir. İsnâdında tâbîînin tâbîîden, onun da sahabiden rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Ehâdisu'l-*

Enbiyâ konusu içinde tahrir etmiştir.¹ Müslim² de *Salât* konusu içinde tahrir etmiştir.

٦٧٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّهَا قَالَتْ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ فِي مَرَضِهِ « مُرُّوا أَبَا بَكْرٍ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ ». قَالَتْ عَائِشَةُ قُلْتُ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ إِذَا قَامَ فِي مَقَامِكَ لَمْ يُسْمِعِ النَّاسَ مِنَ الْبُكَاءِ ، فَمُرْ عُمَرَ فَلْيُصَلِّ لِلنَّاسِ . فَقَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ لِحَفْصَةَ قُولِي لَهُ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ إِذَا قَامَ فِي مَقَامِكَ لَمْ يُسْمِعِ النَّاسَ مِنَ الْبُكَاءِ ، فَمُرْ عُمَرَ فَلْيُصَلِّ لِلنَّاسِ . فَفَعَلْتُ حَفْصَةَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَهْ ، إِنَّكَ لَأَتْنَنَّ صَوَاحِبُ يُوسُفَ ، مُرُّوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ لِلنَّاسِ ». فَقَالَتْ حَفْصَةُ لِعَائِشَةَ مَا كُنْتُ لِأُصِيبَ مِنْكَ خَيْرًا . أطرافه ١٩٨ ، ٦٦٤ ، ٦٦٥ ، ٦٨٣ ، ٦٨٧ ، ٧١٢ ، ٧١٣ ، ٧١٦ ، ٢٥٨٨ ، ٣٠٩٩ ، ٣٣٨٤ ، ٤٤٤٢ ، ٤٤٤٥ ، ٥٧١٤ ، ٧٣٠٣ - تحفة ١٧١٥٣

679- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Hişâm b. Urve — Hişâm'ın babası” isnâdıyla müminlerin annesi Âişe anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hastalığı sırasında: “*Ebû Bekr'e söyleyin, cemaate namazı kıldırın*” buyurdu. Ona: “Ebû Bekr, makamında durması halinde ağlamaktan sesini cemaate duyuramaz. Cemaate namaz kıldırması için Ömer'e söyle” karşılığını verdim. Daha sonra Hafsa'ya: “Ebû Bekr makamında durması halinde ağlamaktan sesini cemaate duyuramaz. Cemaate namaz kıldırması için Ömer'e emir vermesini söyle” dedim. Hafsa bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) söyleyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Yeter! Siz de Yûsuf kıssasında geçen kadınlar gibisiniz! Ebû Bekr'e söyleyin,

¹ Hadis ayrıca 3385'te geçmektedir.

² Müslim 420

cemaate namazı kıldırısın!" buyurdu. Bunun üzerine Hafsa bana: "Zaten senden bir hayır göreceğ değ ilim!" dedi.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Hişâm'ın babası, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Hammâd hadisi Mâlik kanalıyla bu şekilde mevsûl olarak rivayet etmiştir. Ancak *Muvattâ'*nın çoğu nüshasında hadis Hz. Âişe zikredilmeden mürsel olarak nakledilmiştir.

Vefatına sebep olan hastalığı sırasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), cemaate namaz kıldırması için Ebû Bekr'e haber gönderilmesini emretti. Âişe, Ebû Bekr'in yufka yürekli biri olduğunu, makamında durması halinde ağlamaktan kıraatini cemaate duyuramayacağını, bundan dolayı namaz kıldırma görevini Ömer'e vermesini söyledi.

Daha sonra Âişe, Hafsa'ya: "Ebû Bekr'in, makamında durması halinde ağlamaktan cemaate kıraatini duyuramayacağını, bunun için bu görevi Ömer'e vermesini söyle" dedi. Hafsa, Âişe'nin söylediğini Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) aktarınca Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "*Siz de Yûsuf kıssasında geçen kadınlar gibisiniz!*" diye çıkıştı ve Ebû Bekr'in namaz kıldırması emrini yineledi.

İzzeddîn b. Adisselâm bu sözü açıklarken şöyle der: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onları Yûsuf peygamber kıssasında geçen kadınlara benzetmesi asıl niyetlerini gizlemelerinden dolayıdır. Hz. Yûsuf'un kıssasında kadınlar sitem etmek için Züleyha'nın yanına gelmişlerdi. Oysa asıl niyetleri Yûsuf'un gönlünü kendilerine doğru meylettirmekti. Hz. Âişe'nin de bu olayda asıl maksadı Ebû Bekr'i Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) makamında gören müslümanların Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) hastalığı konusunda kötümser düşünmemeleriydi."

Ancak İbn Hacer, söz konusu âyetin içeriğinin İzzeddîn'in yaptığı yorumu desteklemediğini söyleyip itirazda bulunmuştur. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi

---

¹ Hadis ayrıca 198, 664, 665, 683, 687, 712, 713, 716, 2588, 3099, 3384, 4442, 4445, 5714 ve 7303'te geçmektedir. Müslim 418

vesellem) bu çıkışı karşısında Hafsa, Âişe'ye: "Zaten senden bir hayır görecek değilim!" demiştir.

٦٨٠ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيُّ - وَكَانَ تَبَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَخَدَمَهُ وَصَحْبُهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ كَانَ يُصَلِّي هُمْ فِي وَجَعِ النَّبِيِّ ﷺ الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ ، حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمُ الْإِثْنَيْنِ وَهُمْ صُفُوفٌ فِي الصَّلَاةِ ، فَكَشَفَ النَّبِيُّ ﷺ سِتْرَ الْحُجْرَةِ يَنْظُرُ إِلَيْنَا ، وَهُوَ قَائِمٌ كَأَنَّ وَجْهَهُ وَرَقَةٌ مُصْحَفٍ ، ثُمَّ تَبَسَّمَ يَضْحَكُ ، فَهَمَمْنَا أَنْ نَفْتِنَ مِنَ الْفَرَحِ بِرُؤْيَا النَّبِيِّ ﷺ ، فَكَصَّ أَبُو بَكْرٍ عَلَى عَقْبِيهِ لِيَصِلَ لِلصَّفِّ ، وَظَنَّ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَارِجٌ إِلَى الصَّلَاةِ ، فَأَشَارَ إِلَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ أَنْ ائْتُوا صَلَاتَكُمْ ، وَأَرْخَى السِّتْرَ ، فَتَوُفِّيَ مِنْ يَوْمِهِ . أطرافه ٦٨١ ، ٧٥٤ ، ١٢٠٥ ، ٤٤٤٨ - تحفة ١٤٩٦

680- "Ebu'l-Yemân — Şuayb — Zührî" isnâdıyla —Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) tabi olan, hizmetini gören ve sahabisi olan— Enes b. Mâlik el-Ensârî şöyle demiştir: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatına sebep olan hastalığı sırasında namazları bize Ebû Bekr kıldırıyordu. Pazartesi günü Ebû Bekr'in arkasında safta durmuşken Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) odasının perdesini aralayıp bize baktı. Ayakta duruyordu ve yüzü mushaf yaprağı gibi parlıyordu. Sonra tebessüm edip güldü. Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) gördüğümüzde sevincimizden dolayı neredeyse namazımızı bozuyorduk. Ebû Bekr, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz için çıktığını düşünüp safa girmek için gerisin geriye çekilmek isteyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) "namazı tamamlayın" anlamında bize işaret etti ve perdeyi indirdi. O günü de vefat etti.¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi' el-Hımsî'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza'dır.

Zührî, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

¹ Hadis ayrıca 680, 754, 1205 ve 4448'de geçmektedir. Müslim 419

İmanında, sözlerinde, fiillerinde, ahlakında Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) tâbi olan, on yıl boyunca onun hizmetinde bulunan ve ashâbından biri olan Enes b. Mâlik el-Ensârî'nin bildirdiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), vefatına sebep olan hastalığı sırasında Mescid-i Nebvî'de namazları Müslümanlara Ebû Bekr kıldırdı.

O günlerden bir Pazartesi gününde Müslümanlar Ebû Bekr'in imamlığında namaza durmuşlarken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) odasının perdesini kaldırıp Mescid'de bulunan Müslümanlara baktı. Yüzünün parlaklığı ve güzelliği bir mushafın yaprağını andırıyordu. Müslümanların bu şekilde birlik içinde Ebû Bekr'in arkasında namaza durduklarını görünce sevindi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) sevindiği zaman da yüzü parlardı. Bu sevinciyle tebessüm edip güldü.

Müslümanlar Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde tebessüm ederken görünce sevinçlerinden neredeyse namazlarını bozacaklardı. Ebû Bekr, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) gelip namazı kıldıracağını düşündü. Bundan dolayı gerisin geriye gidip hemen arkasındaki safa geçmek istedi. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazlarını tamamlamaları için onlara işarette bulundu ve perdeyi indirdi. O günü de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat etti.

٦٨١ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ لَمْ يَخْرُجِ النَّبِيُّ ﷺ ثَلَاثًا ، فَأُقِيمَتِ الصَّلَاةُ ، فَذَهَبَ أَبُو بَكْرٍ يَتَقَدَّمُ فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ بِالْحِجَابِ فَرَفَعَهُ ، فَلَمَّا وَضَحَ وَجْهُ النَّبِيِّ ﷺ مَا نَظَرْنَا مَنْظَرًا كَانَ أَعْجَبَ إِلَيْنَا مِنْ وَجْهِ النَّبِيِّ ﷺ حِينَ وَضَحَ لَنَا ، فَأَوْمَأَ النَّبِيُّ ﷺ بِيَدِهِ إِلَى أَبِي بَكْرٍ أَنْ يَتَقَدَّمَ ، وَأَرْخَى النَّبِيُّ ﷺ الْحِجَابَ ، فَلَمْ يُقَدَّرْ عَلَيْهِ حَتَّى مَاتَ . أَطْرَافُهُ ٦٨٠ ، ٧٥٤ ، ١٢٠٥ ، ٤٤٤٨ - تحفة

١٠٣٨

681- "Ebû Ma'mer — Abdulvâris — Abdulazîz" isnâdıyla Enes anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üç gün boyunca dışarıya çıkmadı. Kamet getirilince Ebû Bekr öne geçmek istedi. Bu arada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) odasının perdesini araladı. Perdeyi aralayınca Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüzünü gördük ki o anki yüzünden daha güzel bir manzara görmüş değildik. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) eliyle

Ebû Bekr'e işaret edip öne geçmesini söyledi ve perdeyi kapattı. Vefat edene kadar da bir daha onu göremedik.¹

Ebû Ma'mer, Abdullah b. Ömer el-Minkarî el-Basrî'dir.

Abdulvâris, Abdulvâris b. Saîd'dir.

Abdulazîz, Abdulazîz b. Suheyb'dir.

Enes, Enes b. Mâlik'tir.

Vefatına sebep olan hastalığı sırasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üç gün boyunca müslümanların yanına çıkmadı. Bu günler de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) çıkıp Müslümanlara oturarak namaz kıldıracağı günde başlamıştı. O günlerde namaz için kamet getirilince Ebû Bekr namazı kıldırarak için öne geçti. O sırada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) odasının perdesini aralayıp Mescid'deki Müslümanlara baktı. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) müslümanların Mescid'deki halini görünce sevincinden yüzü nurlanıp parladı. Müslümanlar Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) o anki yüzünden daha güzel bir şey görmüş değillerdi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekr'in cemaate namaz kıldırması için eliyle işarette bulundu ve perdeyi indirdi. Vefat edene kadar da Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) bir daha göremediler.

Hadisten, o günlerde Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) vefat edene kadar namazları Ebû Bekr'in kıldırıldığını anlıyoruz. Şia mezhebinden olanlar, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hastalığı sırasında Mescid'e çıkınca onu bu görevden aldığını, kendisi öne geçip namazı kıldırırken Ebû Bekr'in onun arkasında namazı kıldığını iddia etseler de doğru değildir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat edene kadar namazları Ebû Bekr kıldırılmıştır.

Hadisin ravileri Basralıdır.

٦٨٢ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ حَدَّثَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ حَمْزَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِيهِ قَالَ لَمَّا اشْتَدَّ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَجَعُهُ قِيلَ لَهُ فِي الصَّلَاةِ فَقَالَ «مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ». قَالَتْ عَائِشَةُ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ رَقِيقٌ، إِذَا قَرَأَ

¹ Hadis ayrıca 680, 754, 1205 ve 4448'de geçmektedir. Müslim 419

عَلَيْهِ الْبُكَاءُ . قَالَ « مُرُوهُ فَيُصَلِّي » فَعَاوَدَتْهُ . قَالَ « مُرُوهُ فَيُصَلِّي » ، إِنَّكَ صَوَّاحِبُ يُوسُفَ .
تَابَعَهُ الزُّبَيْدِيُّ وَابْنُ أَخِي الزُّهْرِيِّ وَإِسْحَاقُ بْنُ يَحْيَى الْكَلْبِيُّ عَنِ الزُّهْرِيِّ . وَقَالَ عُقَيْلٌ
وَمَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ حَمْزَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . تحفة ٦٧٠٥

682- “Yahya b. Süleymân — İbn Vehb — Yûnus — İbn Şihâb — Hamza b. Abdillâh” isnâdıyla Hamza’nın babası (İbn Ömer) anlatıyor: Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hastalığı ağırlaşınca: “*Ebû Bekr’e söyleyin cemaate namazı kıldırın*” buyurdu. Âişe: “Ebû Bekr yufka yürekli biridir. Ağlamaktan kıraatini yapamaz” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine: “*Ona söyleyin namazı kıldırın!*” buyurdu. Âişe aynı karşılığı verince, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ona söyleyin namazı kıldırın! Siz de Yûsuf kıssasında geçen kadınlar gibisiniz!*” buyurdu.

Zübeydî, Zührî’nin yeğeni ve İshâk b. Yahya el-Kelbî de bunu Zührî’den rivayet ederek mutâbaat etmişlerdir.

Ukayl ve Ma’mer ise bunu “Zührî — Hamza” kanalıyla Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etmişlerdir.¹

Yahya, Yahya b. Süleymân el-Cu’fî el-Kûfî’dir. Hicri 237 veya 238 yılında vefat etmiştir.

İbn Vehb, Abdullah b. Vehb el-Mısırî’dir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî’dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Hamza, Hamza b. Abdillâh’tır. Sâlim b. Abdillâh’ın kardeşidir.

Hamza’nın babası, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb’dır.

Vefatına sebep olan hastalığı sırasında Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ağrıları artmış, hastalığı ağırlaşmıştı. Namaz vaktinin geldiği kendisine söylenince cemaate namaz kıldırması için Ebû Bekr’e haber gönderilmesini emretti. Âişe, Ebû Bekr’in yufka yürekli biri olduğunu, ağlamaktan kıraatini yapamayacağını söyledi.

¹ Hadis ayrıca 6705’te geçmektedir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekr'in namaz kıldırması konusundaki emrini tekrarlayınca Âişe aynı karşılığı verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir daha aynı emri yineledi ve Âişe'ye: "Siz de Yûsuf kıssasında geçen kadınlar gibisiniz!" diye çıkıştı.

Hadisin ravileri Kufeli, Mısırlı ve Medinelidir. Hadisi Nesâî de *İşratu'n-Nisâ* konusu içinde tahrir etmiştir.

Zübeydî Muhammed b. el-Velîd el-Hımsî, Muhammed b. Müslim ez-Zührî'nin yeğeni ve İshâk b. Yahya el-Kelbî el-Hımsî de bunu Zührî'den rivayet ederek Yûnus b. Yezîd'e mutâbaat etmişlerdir.

Zübeydî'nin rivayetini Taberânî, *Müsnedu's-Şâmiyyîn*'de mevsûl olarak zikretmiştir. Muhammed b. Müslim'in yeğeninin rivayetini İbn Adiy mevsûl olarak zikretmiştir. İshâk'ın rivayetini de Ebû Bekr b. Şâzân el-Bağdâdî mevsûl olarak aktarmıştır.

Ukayl b. Hâlid el-Eylî ve Ma'mer b. Râşid ise bunu "Zührî — Hamza" kanalıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) mürsel olarak rivayet etmişlerdir.

Ukayl'ın rivayetini Zühî, *ez-Zühriyyât* eserinde mevsûl olarak zikretmiştir. Ma'mer'in rivayeti ise hem mürsel, hem mevsûl olarak nakledilmiştir. İbn Sa'd ve Ebû Ya'lâ bunu Abdullah b. el-Mübârek kanalıyla Ma'mer'den mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Abdurrezzâk ise hadisi Ma'mer'den mevsûl olarak rivayet etmiştir.

٤٧ - بَاب مَنْ قَامَ إِلَى جَنْبِ الْإِمَامِ لِعِلَّةٍ

47- KİŞİNİN BİR MAZERETTEN DOLAYI İMAMIN YANINDA DURMASI

٦٨٣ - حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ قَالَ أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَبَا بَكْرٍ أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ فِي مَرَضِهِ ، فَكَانَ يُصَلِّيَ بِهِمْ . قَالَ عُرْوَةُ فَوَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي نَفْسِهِ خِفَةً ، فَخَرَجَ فَإِذَا أَبُو بَكْرٍ يُؤُمُّ النَّاسَ ، فَلَمَّا رَأَاهُ أَبُو بَكْرٍ اسْتَأْخَرَ ، فَأَشَارَ إِلَيْهِ أَنْ كَمَا أَنْتَ ، فَجَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِذَاءَ أَبِي بَكْرٍ إِلَى جَنْبِهِ ، فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي بِصَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ بِصَلَاةِ أَبِي بَكْرٍ . أَطْرَافُهُ

، ٣٣٨٤ ، ٣٠٩٩ ، ٢٥٨٨ ، ٧١٦ ، ٧١٣ ، ٧١٢ ، ٦٨٧ ، ٦٧٩ ، ٦٦٥ ، ٦٦٤ ، ١٩٨

١٦٩٧٩ تحفة - ٧٣٠٣ ، ٥٧١٤ ، ٤٤٤٥ ، ٤٤٤٢

683- “Zekerıyyâ b. Yahya — İbn Nümeır — Hişâm b. Urve — Hişâm'ın babası” isnâdıyla Âişe anlatıyor: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hastalığı sırasında Ebû Bekr'e, cemaate namazı kıldırmasını emretti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendini biraz iyi hissedince Mescid'e çıktı. O sırada Ebû Bekr cemaate namazı kıldırıyordu. Ebû Bekr, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) çıktığını görünce çekildi, ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yerinde kalması için işarette bulundu. Sonrasında Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) gelip Ebû Bekr'in yanında oturdu. Bu şekilde Ebû Bekr, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) imamlığında, cemaat de Ebû Bekr'in imamlığında namazı kıldılar.”¹

Zekerıyyâ, Zekerıyyâ b. Yahya el-Belhî'dir.

İbn Nümeır, Abdullah b. Nümeır'dır.

Hişâm'ın babası, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Vefatına sebep olan hastalığı sırasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), cemaate namazı Ebû Bekr'in kıldırmasını emretti. Kendini iyi hissedince de Mescid'e çıktı. Çıktığında Ebû Bekr Müslümanlara namazı kıldırıyordu. Ebû Bekr, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) geldiğini görünce geriye çekilmek istedi, ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) işaret ederek imamlığa devam etmesini söyledi.

Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gelip Ebû Bekr'in hemen yanında oturdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Bekr'in önünde veya arkasında değil hemen hizasında oturdu. Bu şekilde Ebû Bekr, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) imamlığında, cemaat de Ebû Bekr'in imamlığında namazı kıldılar.

Hadiste Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) gelip Ebû Bekr'in yanında oturduğu zikredilmiştir. Oysa başlıkta bahsedilen oturmak değil durmaktır. Bu durumda bazılarında başlık ile hadisin mutabakatına yönelik sorun teşkil

---

¹ Hadis ayrıca 198, 664, 665, 679, 687, 712, 713, 716, 2588, 3099, 3384, 4442, 4445, 5714 ve 7303'te geçmektedir. Müslim 418

etmiştir. Cevap olarak denilebilir ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) başta Ebû Bekr'in yanında durmuştu, namazın sonlarına doğru oturdu. Ya da Buhârî başlıkta durmayı oturmaya kıyas ederek zikretmiştir. Ya da asıl imam olan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında duran Ebû Bekr'in kendisidir.

Birmâvî, rivayetin zahirinden son ihtimalin anlaşıldığını söylemiştir. Fakat cemaat namazında imam cemaatten daha önde durur. Cemaat imamdanda daha önde duruyorsa namazı bozulur. Nevevî'nin *el-Mecmû*'da zikrettiğine göre imam ile cemaatin aynı hizada durması mekruhtur. Ancak yer dar ise veya imamın yanında cemaat olarak sadece bir kişi varsa veya çıplak iseler aynı hizada durabilirler. Mekke'de ise cemaat imamın arkasında kavisli de olsa durabilir. Kâbe'ye yakın bir yerde kılıyorlarsa da imamı doğrudan karşılarına almayacak şekilde kavisli durabilirler.

Hadisten çıkardıklarımıza gelince, ayakta olan imamın oturan cemaate kıldırıldığı namaz sahihtir. Oturmuş veya uzanmış olan imamın uzanmış olan cemaate kıldırıldığı namaz da sahihtir. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hastalığı zamanında oturarak namazı kıldırması, bu namazda Ebû Bekr ile diğerleri namazı ayakta kılmışlardır. İki *Sahîh*'de ve diğer eserlerde bulunan bu hadis "*İmam namazı oturarak kılıyorsa siz de oturarak kılın*" hadisini neshetmiştir. Uzanmış bir şekilde namaz kıldıрма da oturarak namaz kıldırma kıyas edilmiştir.

Hadisi Müslim de *Salât* konusu içinde tahrir etmiştir.

٤٨- بَابُ مَنْ دَخَلَ لِيَوْمِ النَّاسِ فَجَاءَ الْإِمَامُ الْأَوَّلُ
فَتَأَخَّرَ الْأَوَّلُ أَوْ لَمْ يَتَأَخَّرْ جَازَتْ صَلَاتُهُ

48- İMAM NAMAZ KILDIRMAK İÇİN ÖNE GEÇMİŞKEN ASIL İMAMIN GELMESİ DURUMUNDA GERİYE ÇEKİLSE DE, ÇEKİLMESE DE NAMAZI CAİZDİR

فِيهِ عَائِشَةُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

Bu konuda Âişe'nin Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayeti bulunmaktadır.

Asıl imamın vekili olan imam namaz kıldırmak için mihraba geçtikten sonra asıl imam geldiği zaman vekil imamın devam edip namazı kıldırması

durumunda namazı caiz olur. Namaza başlamışken asıl imam gelince geri çekilip onun arkasında namaza devam etmesi durumunda da namazı caiz olur.

Bu konuda Âişe'nin Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayeti vardır. Bir önceki başlıkta Urve'nin Âişe'den yaptığı rivayet asıl imam gelince vekil imamın geri çekilmesiyle ilgilidir ki: "Ebû Bekr geriye çekildi" lafzıyla gelmiştir. "Cemaatle Namaza Katılmamaya Mazeret Sayılan Hastalığın Şiddeti" başlığı altında Ubeydullah'ın Âişe'den yaptığı rivayet ise asıl imam geldikten sonra vekil imamın namaza devam etmesiyle ilgilidir ki orada da hadis: "Ebû Bekr geriye çekilmek istedi" lafzıyla gelmiştir.

٦٨٤ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي حَازِمٍ بْنِ دِينَارٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ذَهَبَ إِلَى بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ لِيُصَلِّحَ بَيْنَهُمْ فَحَانَتْ الصَّلَاةُ فَجَاءَ الْمُؤَذِّنُ إِلَى أَبِي بَكْرٍ فَقَالَ أَتُصَلِّي لِلنَّاسِ فَأَقِيمَ قَالَ نَعَمْ . فَصَلَّى أَبُو بَكْرٍ ، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالنَّاسُ فِي الصَّلَاةِ ، فَتَخَلَّصَ حَتَّى وَقَفَ فِي الصَّفِّ ، فَصَفَّقَ النَّاسُ - وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ لَا يَلْتَفِتُ فِي صَلَاتِهِ - فَلَمَّا أَكْثَرَ النَّاسُ التَّصْفِيقَ التَفَتَ فَرَأَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، فَأَشَارَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ امْكُثْ مَكَانَكَ ، فَرَفَعَ أَبُو بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَدَيْهِ ، فَحَمِدَ اللَّهُ عَلَى مَا أَمَرَهُ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ ذَلِكَ ، ثُمَّ اسْتَأْخَرَ أَبُو بَكْرٍ حَتَّى اسْتَوَى فِي الصَّفِّ ، وَتَقَدَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَصَلَّى ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ « يَا أَبَا بَكْرٍ مَلَفَعَكَ أَنْ تُثَبَّتَ إِذْ أَمَرْتُكَ » . فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ مَا كَانَ لِابْنِ أَبِي قُحَافَةَ أَنْ يُصَلِّيَ بَيْنَ يَدَيِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا لِي رَأَيْتُكُمْ أَكْثَرْتُمْ التَّصْفِيقَ مِنْ رَبِّهِ شَيْءٌ فِي صَلَاتِهِ فَلْيُسَبِّحْ ، فَإِنَّهُ إِذَا سَبَّحَ لِلتَّفَتِ إِلَيْهِ ، وَإِنَّمَا التَّصْفِيقُ لِلنِّسَاءِ » . أطرافه ١٢٠١ ، ١٢٠٤ ، ١٢١٨ ، ١٢٣٤ ، ٢٦٩٠ ، ٢٦٩٣ ، ٧١٩٠ - تحفة ٤٧٤٣

684- "Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Ebû Hâzım b. Dînâr" isnâdıyla Sehl b. Sa'd es-Sâidî anlatıyor: Amr b. Avf oğulları arasında bir sorun çıkmıştı ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) aralarını bulmak için gitmişti. Namaz vakti gelince müezzin Ebû Bekr'e geldi ve: "Kamet getirsem

cemaate namazı sen kıldırır mısın?” dedi. Ebû Bekr: “Olur” karşılığını verdi. Bunun üzerine Ebû Bekr öne geçip namaza başladı.

Cemaat namazdayken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve yaklaşıp safta durdu. Cemaat el çırparak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) geldiği konusunda Ebû Bekr'i uyardı. Ebû Bekr de namazdayken etrafına hiç bakmazdı. Ancak cemaatin daha çok el çırdığını duyunca dönüp baktı ve Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) gördü. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) “Yerinde kal!” anlamında ona işaret etti. Ebû Bekr de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisinden istediği bu şey yüzünden ellerini kaldırıp Allah'a hamdetti.

Sonrasında Ebû Bekr geri çekilip arkasındaki safta durdu. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) öne geçip namazın kalanını kıldırdı. Namaz sonrası: “*Ey Ebû Bekr! Yerinde kalmanı söylediğim halde neden yerinde durmadın?*” diye sorunca, Ebû Bekr: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) varken İbn Ebî Kuhâfe'nin önde namaz kılması uygun düşmez” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cemaate de: “*Peki siz neden bu kadar el çırpınız? Kişi namazda iken birini uyaracağı zaman «Sübhânallah» desin. Bunu dediği zaman uyarısı yerini bulur. Namazda el çırpmayı kadınlar yapar*” buyurdu.

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Ebû Hâzim, Seleme b. Dînâr'dır.

Evs kabilesinden Amr b. Avf b. Mâlik oğulları arasında kavga çıkmıştı ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından birkaç kişiyle birlikte öğle namazını kıldıktan sonra aralarını bulmak için Kuba'ya, yanlarına gitmişti. İkinci namazı vakti geldiğinde müezzin Bilâl, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emriyle Ebû Bekr'in yanına geldi. Zira Taberânî'de geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) giderken Bilâl'a ikinci namazı vakti gelir de dönmemiş olursa Ebû Bekr'e gidip namazı kıldırmasını söylemesini istemişti.

Bilâl, Ebû Bekr'e geldi ve: “Namazı ilk vaktinde kılmak için kamet getireyim mi? Yoksa Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) gelmesini mi bekleyelim?” diye sordu. Ebû Bekr isterse kamet getirebileceğini söyleyince Bilâl kamet getirdi.

Ebû Bekr namaza durmuşken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geldi. Safların arasından geçip ilk safa kadar ulaştı. Cemaat Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) geldiğini görünce ellerini çırpıp Ebû Bekr'i uyarmak istediler. Ebû Bekr de namazda iken etrafına bakınmaz, bakınmayı Şeytanın namazdan hırsızlığı gibi görürdü. Ancak cemaatin ısrarla el çırpması üzerine dönüp baktı ve Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) gördü. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yerinde kalması için eliyle işaret etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yerinde kalmasını isteyince Ebû Bekr ellerini kaldırıp Allah'a hamdetti. Ardından Ebû Bekr cemaate yüzünü dönmeden gerisin geriye çekildi ve ilk safta durdu. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) öne geçip namazı kıldırdı.

Buradan vekil imamın, namaza başladıktan sonra asıl imamın gelmesi durumunda devam etme veya geri çekilip asıl imama yer verme arasında muhayyer olduğunu anlıyoruz. Geri çekilmesi durumunda da cemaatten biri olur ve namazı da bozulmaz. Vekil imamın böyle yapması durumunda arkasındaki cemaatin de namazı bozulmaz. Aynı şekilde hadisten bazı durumlarda cemaatin imamdan önce namaza başlamasının caiz olduğunu çıkarıyoruz. Yine kişi namazın bir kısmında imam iken, diğer kısmında cemaatten biri olabilir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazı bitirdikten sonra Ebû Bekr'e, yerinde kalmasını söylemesine rağmen neden geriye çekildiğini sordu. Ebû Bekr, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) varken kendisinin öne geçip namaz kıldırmasının yakışık almayacağını söyledi. Edebi ve tevazusundan dolayı da Ebû Bekr, kendi ismini zikretmek yerine "İbn Ebî Kuhâfe" demiştir.

Ebû Bekr'in babası Ebû Kuhâfe, Osmân b. Âmir'dir. Mekke'nin fethedildiği yıl müslüman olmuş, Hz. Ömer'in hilafeti zamanında, hicri 14 yılında vefat etmiştir.

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cemaatin namazda bu şekilde el çırpmasına da değinmiş, namazda uyarı yapmak istediklerinde "Sübhânallah" demelerini, bunu demeleri halinde gerekli uyarıyı yapmış olacaklarını, el çırpmanın da kadınların namazda uyarı şekli olduğunu bildirdi.

El çırpma ve "Sübhânallah" deme konusunda Mâlik, Şâfiî, Ahmed, Ebû Yûsuf ve ulemânın çoğunluğu da bu görüştedir.

Ebû Hanîfe ile Muhammed ise: "Kişi namazda iken kendisine yapılan uyarıya cevap verdiği zaman namazı bozulur. Ancak verdiği cevap namazda

olduğunu bildirecek şekildeyse namazı bozulmaz” demişler ve burada cemaatin “Sübhânallah” demesini, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Bekr'in namazda olduğunu bildirmek bâbından olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre bunun denmesi, asıl imamın vekili olan Ebû Bekr'e has bir şeydir. Ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ifadesi geneldir ve herkes için geçerlidir. Herhangi bir delil olmadan bunun birine özel olduğunu söylemek isabetli değildir.

Bu hadisin nakil sebebi, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bizzat kendisidir. Cemaatin “Sübhânallah” demesi de Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) değil Ebû Bekr'e yapılmış bir uyarıdır. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) böylesi durumlarda uyarı yapılacağı zaman el çırpma yerine “Sübhânallah” demesini emretmiş ve bunun doğrusunu göstermiştir. Kişi böylesi bir durumda “Sübhânallah” demek yerine el çırpma da namazı bozulmaz. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o zaman cemaate namazı iade etmelerini emretmiş değildir. Fakat el çırpmanın da basit bir şekilde olması lazımdır. Kişi üç defa peşpeşe el çırpması halinde namazı bozulur, çünkü namazda bu kadarına izin verilmiş değildir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazı iade etmelerini emretmemiş olmasına rağmen el çırpmalarını yadırgamıştır. Ancak o zamana kadar oradaki cemaat namazda el çırpmanın yasak olduğunu bilmiyordu, ya da o zamana kadar yasaklanmış değildi. Ya da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yadırgadığı şey el çırpma değil bunun fazla yapılmasıydı. Her bir kişi el çırpmayı üç defa yapmadıktan sonra da bunun bir sakıncası yoktur.

Hadisten de anlıyoruz ki amir, birine değer verdiğinden dolayı bir şeyi yapmasını emrettiği zaman memur olan bu kişi, amire rağmen o işi yapamaz. Memur olan kişinin sonradan o işi devam ettirmemesi de verilen emre muhalefet edildiği anlamına gelmez. Aksine verilen emirdeki maksadı anladığını ve edebinden dolayı böyle davrandığını gösterir. Bu yönde diğer açıklamalar kendi konusu içinde inşaallah yapılacaktır.

Hadisin ravileri Tennisli ve Medinelidir. Buhârî hadisi *Salât, Sulh ve Ahkâm* konuları içinde tahrir etmiştir.¹ Müslim¹, Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

---

¹ Hadis ayrıca 1201, 1204, 1218, 1234, 2690, 2693 ve 7190'da geçmektedir.

٤٩ - بَابُ إِذَا اسْتَوَوْا فِي الْقِرَاءَةِ فَلْيُؤْمِّهِمْ أَكْبَرُهُمْ

49- KIRAATI AYNI OLANLAR İÇİNDE YAŞÇA BÜYÜK OLAN İMAMLIK YAPAR

Namaza gelenler kıraat konusunda aynı seviyede iseler, içlerinden yaşça daha büyük olan kişi imamlık yapar.

٦٨٥ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ قَالَ قَدِمْنَا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَنَحْنُ شَبَبَةٌ ، فَلَبِثْنَا عِنْدَهُ نَحْوًا مِنْ عَشْرِينَ لَيْلَةً ، وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ رَحِيمًا فَقَالَ « لَوْ رَجَعْتُمْ إِلَى بِلَادِكُمْ فَعَلِمْتُمُوهُمْ ، مُرُوهُمْ فَلْيُصَلُّوا صَلَاةَ كَذَا فِي حِينَ كَذَا ، وَصَلَاةَ كَذَا فِي حِينَ كَذَا ، وَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَلْيُؤَذِّنْ لَكُمْ أَحَدُكُمْ ، وَلْيُؤْمِّكُمْ أَكْبَرُكُمْ » . أطرافه ٦٢٨ ، ٦٣٠ ، ٦٣١ ، ٦٥٨ ، ٨١٩ ، ٢٨٤٨ ،

٦٠٠٨ ، ٧٢٤٦ - تحفة ١١١٨٢

685- “Süleymân b. Harb — Hammâd b. Zeyd — Eyyûb — Ebû Kılâbe” isnâdıyla Mâlik b. el-Huveyris şöyle demiştir: Gençler grubu olarak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldik. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında yirmi güne yakın kaldık. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şefkatli birisiydi. Bize şöyle buyurdu: “Memleketinize dönseniz iyi olmaz mı? Öğrendiklerinizi onlara da öğretirsiniz; onlara şu namazı şu vakitte, şu namazı şu vakitte kılmalarını söylersiniz. Namaz vakti geldiğinde biriniz ezanı okusun, yaşça büyüğünüz de namazda size imam olsun.”²

Hammâd, Hammâd b. Zeyd b. Dirhem'dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

Ebû Kılâbe, Abdullah b. Zeyd el-Cermî'dir.

Mâlik b. el-Huveyris, kabilesinden bir grupla birlikte Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi. Gelenlerin hepsi de gençti ve yaşları birbirine yakındı.

¹ Müslim 421

² Hadis ayrıca 628, 630, 631, 658, 819, 2848, 6008 ve 7246'da geçmektedir. Müslim 674

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında yirmi güne yakın bir süre kaldılar. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şefkatli birisiydi. Onların ailelerini özlediklerini görünce memleketlerine dönmelerini teklif etti. Gönderirken de öğrendikleri dini bilgileri onlara da öğretmelerini söyledi. Her namazın vaktini de onlara bildirdikten sonra namaz vakti geldiğinde birinin ezanı okumasını, yaşça büyük olanın da onlara imamlık yapmasını emretti.

Burada yaşça büyük olanın imamlık yapması imamet konusunda aynı vasıflara sahip olmaları durumundadır. Aksi halde bilgisi ve kıraati daha iyi olan imamette önceliklidir. Nevevî'nin *Şerhu'l-Mühezzeb*'de zikrettiğine göre bu ikisi konusunda da bazıları imamette bilgisi daha çok olanın kıraati daha iyi olandan, bazıları ise kıraati daha iyi olanın bilgisi daha fazla olandan önceliğe sahip olduğunu söylemiştir.

Müslim'de gelen rivayet, kıraati daha iyi olanın imamette öncelikli olduğuna delalet etmektedir. Bu rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Üç kişi bulunduğu zaman biri onlara imamlık yapar. İmamlığı da içlerinden kıraati daha iyi olan hak eder”* buyurmuştur. Bazıları bunun bilgi gibi kıraat dışındaki vasıflarda aynı seviyede olanlar için geçerli olacağını söylemiştir. Zira ashâb kıraatin yanında bilgi de öğrenirlerdi. Bundan dolayı Kur'ân okuyan her bir kişinin bilgisi de olurdu. Hadis de bilgi bakımından eşit olanlar arasında kıraati daha iyi olana imamlıkta öncelik tanınmasıyla ilgilidir.

۵۰ - بَابُ إِذَا زَارَ الْإِمَامُ قَوْمًا فَأَمَّهُمْ

50- İMAMIN ZİYARET ETTİĞİ KİŞİLERE İMAMLIK YAPMASI

Başlık, birilerini ziyarete giden imamın onların izni dahilinde onlara imamlık yapmasıyla ilgilidir.

٦٨٦ - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ أَسَدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الرَّبِيعِ قَالَ سَمِعْتُ عِثْبَانَ بْنَ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيَّ قَالَ اسْتَأْذَنَ النَّبِيُّ ﷺ فَأَذِنْتُ لَهُ فَقَالَ « أَيْنَ تُحِبُّ أَنْ أُصَلِّيَ مِنْ بَيْتِكَ ». فَأَشْرَفْتُ لَهُ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي أَحَبُّ، فَقَامَ وَصَفَفْنَا خَلْفَهُ ثُمَّ سَلَّمَ وَسَلَّمْنَا. أطرافه ٤٢٤، ٤٢٥، ٦٦٧، ٨٣٨، ٨٤٠، ١١٨٦، ٤٠٠٩،

686- “Muâz b. Esed — Abdullah — Ma’mer — Zührî — Mahmûd b. er-Rabî” isnâdıyla İtbân b. Mâlik el-Ensârî der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) evime girmek için izin isteyince izin verdim. Girdiğinde: “*Evinin neresinde namaz kılmamı istersin?*” diye sorunca, kılmasını istediğim yeri gösterdim. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) gösterdiğim yerde durdu. Biz de arkasında saf tuttuk. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bitirip selam verince biz de selam verdik.¹

Muâz, Muâz b. Esed el-Mervezî’dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek’tir.

Ma’mer, Ma’mer b. Râşid’dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

Mahmûd, Mahmûd b. er-Rabî’ el-Ensârî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), İtbân b. Mâlik’in evine geldi ve girmek için izin istedi. İtbân izin verince de girdi. İtbân, Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) evinde namaz kılması için çağırmıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) girince evin neresinde namaz kılmasını istediğini sordu. İtbân evin bir köşesinde yer gösterince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) orada namaza durdu. Evdekiler de onun arkasında namaza durdu. Bu şekilde cemaatle namaz kılıp selam verdiler.

Hadisten ev sahibinin imamet konusunda öncelikli olduğunu anlıyoruz. Ancak büyük imam veya onun naibi olan imam, imamlıkta mülk sahibinden önceliklidir. Bir yerde bulunanlar içinde en bilgili olan kişi için de aynı öncelik geçerlidir.

Müslim’de geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Birinin sorumlu olduğu yerde başkası ona imamlık yapamaz*” buyurmuştur. Ebû Dâvud’da bu hadis: “*Birinin evinde ve sorumlu olduğu yerde başkası ona imamlık yapamaz*” lafzıyla gelmiştir.

Büyük imamın yani halifenin, bir mülkün sahibinden de sorumlu olacağı, bundan dolayı evinde namaz kıldırmak için ondan izin alması gerekmeyeceği

---

¹ Hadis ayrıca 424, 425, 667, 838, 840, 1186, 4009, 4010, 5401, 6423 ve 6938’de geçmektedir. Müslim 33

düşünülebilir. Ancak izin almak her iki tarafın da hak ve hukukuna riayet etmek için gereklidir.

Hadisin ravileri Basralı, Mervli ve Medinelidir. İsnâdında tâbiînin tâbiiden, sahabinin sahabiden rivayeti vardır.

۵۱ - بَابُ إِذَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ

51- İMAM KENDİSİNE UYULMASI İÇİN İMAM YAPILMIŞTIR

وَصَلَّى النَّبِيُّ ﷺ فِي مَرَضِهِ الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ بِالنَّاسِ وَهُوَ جَالِسٌ . وَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ إِذَا رَفَعَ قَبْلَ الْإِمَامِ يَعُودُ فَيَمْكُثُ بِقَدْرِ مَا رَفَعَ ثُمَّ يَتَّبِعُ الْإِمَامَ . وَقَالَ الْحَسَنُ فِيمَنْ يَرْكَعُ مَعَ الْإِمَامِ رَكَعَتَيْنِ وَلَا يَقْدِرُ عَلَى السُّجُودِ يَسْجُدُ لِلرَّكَعَةِ الْآخِرَةِ سَجْدَتَيْنِ ، ثُمَّ يَقْضِي الرَّكَعَةَ الْأُولَى بِسُجُودِهَا . وَفِيمَنْ نَسِيَ سَجْدَةً حَتَّى قَامَ يَسْجُدُ .

Vefatına sebep olan hastalığı zamanında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oturarak namaz kıldırmıştır.

İbn Mes'ûd: "Kişi imamdan önce başını kaldırdığı zaman geri döner ve imamdan önce kıldıracağı süre kadar başını yerde tuttuktan sonra kalkıp imama tâbi olur" demiştir.

Hasan da imamla birlikte iki rekat kılıp da secdeleri yapamayan kişi konusunda: "Son rekatta iki secde yapar, ardından birinci rekâtı secdeleriyle birlikte kaza eder" demiştir. Bir secdeyi unutup ayağa kalkan kişi hakkında da: "Kalkmayı yapılmamış sayar ve o secdeyi yapar" demiştir.

İmam, namazın rükünlerinde kendisine uyulmak için imam yapılmıştır. Bundan dolayı cemaatten olan biri, namazda bir rüknü imamdan önce veya imamdan çok geç yapamaz.

Başlıkta zikredilen ve daha önce Âişe'den mevsûl olarak nakledilen hadis, her ne kadar genel olarak gelse de özel durumlar bundan istisna edilebilir. Bu hadiste Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rahatsızlığı zamanında namazı oturarak, arkasındaki cemaat ise ayakta kılmıştır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara oturmalarını da söylememiştir. Bu hadis

de başlıkta genel olarak gelen hadisın istisnai durumlarının olabileceğini göstermektedir.

Abdullah b. Mes'ûd, cemaatten olan kişinin başını rükû veya secdede imamdın önce kaldırması konusunda geri eğileceğini ve acele kaldırdığı süre kadarıyla başını aşağıda tuttuktan sonra kalkıp imamla namaza devam edeceğini söylemiştir. İbn Mes'ûd'un bu sözünü İbn Ebî Şeybe sahih bir isnâdla mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Şâfiî'ye göre ise cemaatten olan biri caiz olmadığını bildiği halde kasıtlı bir şekilde rükû veya secde gibi namazın rükünlerinden bir rüknü imamdın önce yaparsa namazı bozulur, aksi halde bozulmaz.

Hasan el-Basrî'ye göre kişi, imamla birlikte iki rekâtı kılmasına rağmen izdiham ve benzeri sebeplerden dolayı rekâtlarda onunla birlikte secdeleri yapamadığı zaman son rekatta iki secde yapar, sonra da ilk rekâtı secdeleriyle birlikte eda eder. Bu da genelde Cuma namazında olur. Hasan'ın bu sözünü İbnü'l-Münzir mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Aynı şekilde secdelerden birini unutup ayağa kalkın kişi konusunda ayağa kalkmamış gibi tekrar secdeye gideceğini, secdeyi yaptıktan sonra da kalkıp namazına devam edeceğini söylemiştir. Bu sözünü de mânâ olarak İbn Ebî Şeybe mevsûl bir şekilde nakletmiştir.

٦٨٧ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ حَدَّثَنَا زَائِدَةُ عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي عَائِشَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ فَقُلْتُ أَلَا تُحَدِّثُنِي عَنْ مَرَضِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَتْ بَلَى ، ثَقُلَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ « أَصَلَّى النَّاسُ » . قُلْنَا لَا ، هُمْ يَتَتَبَرَّوْنَكَ . قَالَ « ضَعُوا لِي مَاءً فِي الْخِضَابِ » . قَالَتْ فَفَعَلْنَا فَاغْتَسَلَ فَذَهَبَ لِيَنْوَأَ فَأُغْمِيَ عَلَيْهِ ، ثُمَّ أَفَاقَ فَقَالَ ﷺ « أَصَلَّى النَّاسُ » . قُلْنَا لَا ، هُمْ يَتَتَبَرَّوْنَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ . قَالَ « ضَعُوا لِي مَاءً فِي الْخِضَابِ » . قَالَتْ فَفَعَدَ فَاغْتَسَلَ ، ثُمَّ ذَهَبَ لِيَنْوَأَ فَأُغْمِيَ عَلَيْهِ ، ثُمَّ أَفَاقَ فَقَالَ « أَصَلَّى النَّاسُ » . قُلْنَا لَا ، هُمْ يَتَتَبَرَّوْنَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ . فَقَالَ « ضَعُوا لِي مَاءً فِي الْخِضَابِ » ، فَفَعَدَ فَاغْتَسَلَ ، ثُمَّ ذَهَبَ لِيَنْوَأَ فَأُغْمِيَ عَلَيْهِ ، ثُمَّ أَفَاقَ فَقَالَ « أَصَلَّى النَّاسُ » . قُلْنَا لَا ، هُمْ يَتَتَبَرَّوْنَكَ يَا

رَسُولَ اللَّهِ - وَالنَّاسُ عُكُوفٌ فِي الْمَسْجِدِ يَتَنَظَّرُونَ النَّبِيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِصَلَاةِ الْعِشَاءِ
الْآخِرَةِ - فَأَرْسَلَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى أَبِي بَكْرٍ بِأَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ ، فَأَتَاهُ الرَّسُولُ فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ
اللَّهِ ﷺ يَأْمُرُكَ أَنْ تُصَلِّيَ بِالنَّاسِ . فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ - وَكَانَ رَجُلًا رَفِيقًا - يَا عُمَرُ صَلِّ
بِالنَّاسِ . فَقَالَ لَهُ عُمَرُ أَنْتَ أَحَقُّ بِذَلِكَ . فَصَلَّى أَبُو بَكْرٍ تِلْكَ الْيَّامَ ، ثُمَّ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ
وَجَدَ مِنْ نَفْسِهِ خِفَّةً فَخَرَجَ بَيْنَ رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا الْعَبَّاسُ لِصَلَاةِ الظُّهْرِ ، وَأَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي
بِالنَّاسِ ، فَلَمَّا رَأَاهُ أَبُو بَكْرٍ ذَهَبَ لِيَتَأَخَّرَ فَأَوْمَأَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ بِأَنْ لَا يَتَأَخَّرَ . قَالَ « أَجْلَسَانِي
إِلَى جَنْبِهِ » . فَأَجْلَسَاهُ إِلَى جَنْبِ أَبِي بَكْرٍ . قَالَ فَجَعَلَ أَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي وَهُوَ يَأْتُمُ بِصَلَاةِ النَّبِيِّ
ﷺ وَالنَّاسِ بِصَلَاةِ أَبِي بَكْرٍ ، وَالنَّبِيُّ ﷺ قَاعِدٌ . قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ فَدَخَلْتُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ
عَبَّاسٍ فَقُلْتُ لَهُ أَلَا أَعْرِضُ عَلَيْكَ مَا حَدَّثَنِي عَائِشَةُ عَنْ مَرَضِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ هَاتِ .
فَعَرَضْتُ عَلَيْهِ حَدِيثَهَا ، فَمَا أَنْكَرَ مِنْهُ شَيْئًا ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ أَسَمْتُ لَكَ الرَّجُلَ الَّذِي كَانَ مَعَ
الْعَبَّاسِ قُلْتُ لَا . قَالَ هُوَ عَلِيٌّ . أطرافه ١٩٨ ، ٦٦٤ ، ٦٦٥ ، ٦٧٩ ، ٦٨٣ ، ٧١٢ ، ٧١٣ ،
٧١٦ ، ٢٥٨٨ ، ٣٠٩٩ ، ٣٣٨٤ ، ٤٤٤٢ ، ٤٤٤٥ ، ٥٧١٤ ، ٧٣٠٣ - تحفة ١٦٣١٧ ،

٥٨٦١ ،

687- “Ahmed b. Yûnus — Zâide — Mûsa b. Ebî Âişe” isnâdıyla Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe anlatıyor: Âişe'nin yanına girdim ve: “Bana Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hastalık dönemini anlatır mısınız?” dedim. Âişe: “Olur” deyip şöyle devam etti:

“Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hastalığı ilerleyince: «İnsanlar namazı kaldı mı?» diye sordu. «Hayır, seni bekliyorlar» dedik. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «O zaman leğende bana su koyun» buyurdu. Dediğini yapıp leğende su getirdik. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yıkandıktan sonra ayağa kalkmak istedi, fakat düşüp baygınlık geçirdi. Kendine geldiğinde yine: «İnsanlar namazı kaldı mı?» diye sordu. “Ey Allah'ın Resûlü! Hayır, seni bekliyorlar” dedik. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «O zaman leğende bana su koyun» buyurdu. Yine dediği gibi yapıp leğende su getirdik. Resûlullah

(sallallahu aleyhi vesellem) yıkandıktan sonra ayağa kalkmak istedi, fakat yine düşüp baygınlık geçirdi.

Kendine geldiğinde: «*İnsanlar namazı kıldı mı?*» diye sordu. «Ey Allah'ın Resûlü! Hayır, seni bekliyorlar» dedik. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): «*O zaman leğende bana su koyun*» buyurdu. Yine dediği gibi yapıp leğende su getirdik. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yıkandıktan sonra ayağa kalkmak istedi, fakat yine düşüp baygınlık geçirdi. Kendine geldiğinde: «*İnsanlar namazı kıldı mı?*» diye sordu. «Ey Allah'ın Resûlü! Hayır, seni bekliyorlar» dedik. İnsanlar da Mescid'de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) çıkıp yatsı namazını kıldırmasını bekliyorlardı.

Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekr'e cemaate namaz kıldırması için haber gönderdi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) elçisi Ebû Bekr'e geldi ve: «Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) cemaate namazı kıldırmanı emrediyor» dedi. Ebû Bekr yufka yürekli birisiydi. Bu nedenle: «Ey Ömer! İnsanlara namazı sen kıldır» dedi. Ömer: «Sen buna daha fazla layıksın» karşılığını verdi.

İşte o günlerde cemaate namazı Ebû Bekr kıldırdı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendini biraz iyi hissedince biri Abbâs olmak üzere iki kişinin kolları arasında öğle namazına çıktı. Ebû Bekr namazı kıldıırıyordu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) geldiğini görünce geri çekilmek istedi, ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) işaret ederek yerinde kalmasını istedi. Sonra onu tutanlara: «*Beni yanında oturtun*» buyurdu. Onu Ebû Bekr'in yanında oturtular. Bu şekilde Ebû Bekr oturmuş olan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) imamlığında, cemaat de Ebû Bekr'in imamlığında namazı kıldılar.”

Ubeydullah der ki: Daha sonra Abdullah b. Abbâs'ın yanına girdim ve: “Âişe'nin, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hastalığı döneminde bana anlattığı şeyi sana anlatayım mı?” dedim. İbn Abbâs: “Anlat” deyince Âişe'nin bana dediklerinin aynısını ona aktardım. İbn Abbâs bana anlatılan olayın hiçbir tarafına karşı çıkmadı. Sadece: “Abbâs'ın yanında

duran diğer adamın adını sana söyledi mi?" diye sordu. Ben: "Hayır!" karşılığını verdiğimde, İbn Abbâs: "O kişi Ali'ydi" dedi.¹

Ahmed, Ahmed b. Abdillâh b. Yûnus et-Temîmî el-Yarbûî el-Kûfî'dir. Kendisiyle şöhret bulduğu için dedesi Yûnus'a nisbet edilmiştir.

Zâide, Zâide b. Kudâme el-Bekrî el-Kûfî'dir.

Musa, Mûsa b. Ebî Âişe el-Hemdânî el-Kûfî'dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Mes'ûd'dur. Fukahâ-i seba'dan biridir.

Ubeydullah, Hz. Âişe'nin yanına girdi ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hastalık dönemini kendisine anlatmasını istedi. Hz. Âişe'nin anlattığına göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hastalığı ilerleyip ağrıları artınca namaz vakti geldi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), müslümanların namazı kılıp kılmadığını sorunca, Âişe kılmadıklarını, kılmak için kendisini beklediklerini söyledi.

Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) leğende kendisine su hazırlanması söyledi. Hazırlanınca da yıkandı. Yıkandıktan sonra ayağa kalkmak istediysen de yapamadı ve düşüp bayıldı.

Burada peygamberlerin de baygınlık geçirebileceğini çıkarıyoruz. Zira baygınlık, bilinci ve akli kaybetmenin aksine bir tür hastalıktır. Bilinç kaybı ise eksiklik, Yüce Allah da peygamberleri bu tür şeylerden uzak, kamil sıfatlarla yaratmıştır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) baygınlık geçirip kendine geldikten sonra bir daha müslümanların namazı kılıp kılmadıklarını sordu. Kılmadıklarını, kıldırmak için de kendisini beklediklerini söylediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine leğende kendisi için su hazırlanmasını söyledi. Su hazırlanınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yıkandı, yıkandıktan sonra yine kalkmak istedi. Ama kalkamadı ve düşüp bayıldı.

Kendine geldikten sonra bir daha müslümanların namazı kılıp kılmadıklarını sordu. Kılmadıklarını, kendisini beklediklerini söylediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine leğende kendisi için su hazırlanmasını

---

¹ Hadis ayrıca 198, 664, 665, 679, 683, 712, 713, 716, 2588, 3099, 3384, 4442, 4445, 5714 ve 7303'de geçmektedir.

söyledi. Hazırlanan suyla yıkandı, yıkandıktan sonra yine kalkmak istedi. Kalkamayıp bayıldı.

Kendine gelince bir daha müslümanların namazı kılıp kıldıklarını sordu. Kıldıklarını, kıldırmak için kendisini beklediklerini söylediler. O sırada Müslümanlar Mescid’de Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) çıkıp kendilerine yatsı namazını kıldırmasını bekliyorlardı. Burada sorulan namazın yatsı namazı olduğunu anlıyoruz. Ya da bundan kasıt, akşam namazı kıldıkları ve yatsı namazını bekledikleridir.

Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), yatsı namazını cemaate kıldırması için Ebû Bekr’e haber verilmesini istedi. Haberci Ebû Bekr’e gelip Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu yöndeki emrini bildirdi. Ebû Bekr yufka yürekli biri olduğu için namazı kıldırmasını Ömer b. el-Hattâb’dan istedi. Buradan Ebû Bekr’in, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu yöndeki emrinin kesinlik ifade eden bir emir olarak anlamadığını çıkarıyoruz. Ya da söz konusu yapısından dolayı namazı kıldırma Ömer’den istemiştir. Ancak Ömer, namazı kıldırma onun daha layık olduğunu söylemiş ve bunu kabul etmemiştir.

Ömer’in bu şekilde düşünmesi, Ebû Bekr’in faziletinden dolayı olabileceği gibi Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu özellikle Ebû Bekr’den istemiş olması da olabilir.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hasta olduğu o günlerde Müslümanlara namazları Ebû Bekr kıldırdı. Bir ara Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendini iyi hissedince öğle namazı için iki adamın kolları arasında Mescid’e çıktı. Bu adamlardan biri Abbâs, diğer ise Ali b. Ebî Tâlib’di.

Şâfiî, vefatına sebep olan hastalığı döneminde Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) cemaate sadece oturarak kıldığı bu namazı kıldırıldığını söylemiş, bununla da bu namazın sabah namazı olduğunu söyleyenlere cevap vermiştir. Bu görüşünde de İbn Mâce’nin hasen bir isnâdla İbn Abbâs’tan naklettiği rivayete dayanmıştır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çıktığında öğle namazını Ebû Bekr kıldırıyordu. Bazılarına göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kıraate Ebû Bekr’in bıraktığı yerden başlamış ve devam ettirmiştir. Ancak rivayette buna işaret eden herhangi bir şey yoktur. Belki de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yaklaştığında Ebû Bekr’in kıraatini işitmiş ve o şekilde bıraktığı yerden devam

etmiştir. Zira Ebû Bekr bazen kıraati gizli olan namazlarda da kıraatini duyulacak şekilde yapardı.

Ebû Bekr, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) geldiğini görünce geri çekilmek istedi. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yerinde kalması için ona işaret etti. Yanındaki iki kişiye kendisini Ebû Bekr'in yanında oturtmalarını söyledi. O iki kişi de Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Bekr'in yanında oturtular. Bu şekilde Ebû Bekr oturmuş olan Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem), cemaat de ayakta olan Ebû Bekr'e uyararak öğle namazını kıldılar. Bu da bir mazerete dayalı olarak oturan imamın ayaktaki cemaate namaz kıldırabileceğine açık bir delildir.

Mâlik ise kendisinden gelen meşhur görüşe göre bunu kabul etmez. Tahâvî'nin naklettiğine göre Muhammed b. el-Hasan da Mâlik gibi düşünmektedir.

Şâfiî, bu konuda Câbir'in Şa'bî'den merfû olarak naklettiği: *“Benden sonra kimse oturarak namazı kıldırmasın”* hadisini delil olarak getirenlere şöyle cevap vermiştir: “Bu hadisi delil olarak getirenler de biliyor ki böylesi bir hadis delil olarak kullanılamaz. Çünkü mürsel bir hadistir ve hadis âlimlerinin, hadislerini almaktan uzak durdukları bir adam kanalıyla gelmektedir. Bu kişi de Câbir el-Cu'fî'dir. Bu konudaki nesh iddiasının ise huccet olabilecek bir delili bulunmamaktadır.”

Ravi Ubeydullah daha sonraları İbn Abbâs'ın yanına girmiş ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hastalık dönemini Âişe'den dinlediğini, istemesi halinde ona aktarabileceğini söylemiştir. İbn Abbâs anlatmasını isteyince Ubeydullah, Âişe'nin anlattıklarını aynen ona aktarmıştır. İbn Abbâs, anlattıklarından hiçbir şeye itiraz etmemiş, sadece Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), kolları arasında Mescid'e çıktığı iki kişiden diğerinin ismini Âişe'nin söyleyip söylemediğini sormuş, Ubeydullah söylemediğini ifade edince İbn Abbâs diğer kişinin Ali b. Ebî Tâlib olduğunu söylemiştir.

Beş ravili bir hadistir ve ilk üçü Kufelidir. Hadisi Müslim¹ ve Nesâî de tahrir etmiştir.

---

¹ Müslim 418

٦٨٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّهَا قَالَتْ صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِهِ وَهُوَ شَاكٍ ، فَصَلَّى جَالِسًا وَصَلَّى وَرَاءَهُ قَوْمٌ قِيَامًا ، فَأَشَارَ إِلَيْهِمْ أَنْ اجْلِسُوا ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ « إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ ، فَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا ، وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا ، وَإِذَا صَلَّى جَالِسًا فَصَلُّوا جُلُوسًا » . أطرافه ١١١٣ ، ١٢٣٦ ، ٥٦٥٨ - تحفة ١٧١٥٦ ،

688- “Abdullah b. Yûsuf – Mâlik – Hişâm b. Urve – Hişâm’ın babası” isnâdıyla müminlerin annesi Âişe şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hasta iken evde namaz kıldırıldı. Kendisi namazı oturarak kılarken arkasındakiler ayakta duruyorlardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) işaret edip oturmalarını söyledi. Namazı bitirince de: “İmam kendisine uyulmak için imam olmuştur. İmam rükû edince siz de edin, rükûdan kalkınca siz de kalkın. Şayet imamınız oturarak kılıyorsa siz de oturarak kılın” buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Hişâm’ın babası, Urve b. ez-Zübeyr’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) attan düşüp bileğini incittiği zaman namazı evde kıldı. Ancak bu namazı kendisi oturarak kılarken onu ziyarete gelenler arkasında ayakta kıldılar. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bunu fark edince işaret ederek oturmalarını söyledi. Namazı bitirdikten sonra onlara imamın kendisine uyulmak için imam yapıldığını ifade etti. Bu konuda birine uymak demek onun yaptıklarını yapmak, bir hareketi ondan önce veya onunla birlikte yapmamak demektir. Bunun yanında imam rükû edince onların da rükû etmesini, rükûdan kalkınca onların da kalkmasını, imam oturarak namazı kılıyorsa onların da oturarak namaz kılmalarını söyledi.

Buhârî’nin Ebû Zer ve İbn Asâkir, nüshalarında “Rükûdan kalkınca siz de kalkın” sözünden sonra şu eklemeyi yaparlar: “İmam «Semiallahu limen

¹ Hadis ayrıca 1113, 1236 ve 5658’de geçmektedir. Müslim 412

hamideh (=Allah kendisine hamdedenleri iştir)» dediği zaman «Allahumme Rabbenâ lekel-hamd (=Rabbimiz olan Allahlum! Sana hamdolsun)» deyin.”

Ebû Hanîfe buna dayanarak “Semiallahu limen hamideh” sözünü imamın, “Allahumme Rabbenâ lekel-hamd” sözünü de cemaatin demesi gerektiğini söylemiştir. Mâlik ve bir rivayetinde Ahmed de aynısını söylemiştir.

Şâfiî, Ahmed, Ebû Yûsuf ve Muhammed ise her iki sözü de imamın söyleyeceğini savunmuşlardır. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikisini birlikte söylediler. İmamın ikinci sözü açıktan söylememesi de onu hiç söylemeyeceği anlamına gelmez. Cemaat de her iki sözü birlikte söyler. Hanefiler ise bu konuda farklı düşünmüşür.

٦٨٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَكِبَ فَرَسًا فَصَرَعَ عَنْهُ ، فَجَحَّشَ شِقَّةُ الْأَيْمَنِ ، فَصَلَّى صَلَاةً مِنَ الصَّلَوَاتِ وَهُوَ قَاعِدٌ ، فَصَلَّيْنَا وَرَاءَهُ فُعُودًا ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ « إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ ، فَإِذَا صَلَّى قَائِمًا فَصَلُّوا قِيَامًا ، فَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا ، وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا ، وَإِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . فَقُولُوا رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ . وَإِذَا صَلَّى قَائِمًا فَصَلُّوا قِيَامًا ، وَإِذَا صَلَّى جَالِسًا فَصَلُّوا جُلُوسًا أَجْمَعُونَ » . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ قَالَ الْحَمِيدِيُّ قَوْلُهُ « إِذَا صَلَّى جَالِسًا فَصَلُّوا جُلُوسًا » . هُوَ فِي مَرَضِهِ الْقَدِيمِ ، ثُمَّ صَلَّى بَعْدَ ذَلِكَ النَّبِيُّ ﷺ جَالِسًا وَالنَّاسُ خَلْفَهُ قِيَامًا ، لَمْ يَأْمُرْهُمْ بِالْقُعُودِ ، وَإِنَّمَا يُؤْخَذُ بِالْآخِرِ فَلَا خَيْرَ مِنْ فِعْلِ النَّبِيِّ ﷺ . أَطْرَافُهُ ٣٧٨ ، ٧٣٢ ،

٧٣٣ ، ٨٠٥ ، ١١١٤ ، ١٩١١ ، ٢٤٦٩ ، ٥٢٠١ ، ٥٢٨٩ ، ٦٦٨٤ تحفة ١٥٢٩

689- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — İbn Şihâb” isnâdıyla Enes b. Mâlik şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) atın üzerinden düşünce sağ ayak bileği incindi. Yanındayken namazlardan birini oturarak kılınca biz de arkasında oturarak kıldık. Namazı bitirince de şöyle buyurdu: “İmam kendisine uyulmak için imam olmuştur. İmam ayakta kılıyorsa, siz de ayakta kılın. Rükû ettiğinde siz de rükû edin. Başını kaldırdığında siz de başınızı kaldırın. İmam «Semiallahu limen hamideh (=Allah kendisine hamdedenleri iştir)» dediği zaman «Rabbenâ ve lekel-hamd (=Rabbimiz! Sana hamdolsun)»

deyin. İmam ayakta kılıyorsa siz de ayakta kılın. Şayet imamınız namazı oturarak kılıyorsa siz de oturarak kılın.”

Buhârî'nin bildirdiğine göre Humeydî şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «Şayet imamınız namazı oturarak kılıyorsa siz de oturarak kılın» sözünü eski hastalığı sırasında söylemiştir. Daha sonra ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oturarak namaz kılarken arkasındakiler ayakta kılmışlardır ve onlara oturmalarını emretmiş değildir. Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) son uygulamasına itibar edilir.”¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes el-Asbahî'dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) attan düşünce sağ ayak bileği incindi. Bundan dolayı farz namazlardan birini oturarak kıldı. Bu namazın nafîle namaz olduğunu söyleyenler de vardır. Yanında bulunanlar da arkasında oturarak namazı kıldılar. Bunlar önce ayakta durmuşlardı ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) işaretiyle oturmuşlardı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazı bitirdikten sonra imamın kendisine uyulmak için imam yapıldığını söyledi. Bu uyma da zahiri fiillerdedir. Bundan dolayı kişi, farz bir namazı nafîle namaz kılan birinin arkasında, nafîle namazı da farz namazı kılan birinin arkasında kılabilir. Hatta kişi öğle namazını sabah namazı kılan birinin arkasında, sabah veya akşam namazını da öğle namazı kılan birinin arkasında kılabilir. Ancak namazların keyfiyeti farklı ise, yani biri farz namazı iken biri cenaze veya güneş tutulması namazı ise imama uyma konusu gerçekleşmeyeceği için caiz olmaz. Şâfiîlerin mezhebi bu şekildedir.

Başkaları ise imama hem fiillerde, hem de niyette uyması gerektiğini söylemiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devamında imam namazı ayakta kılıyorsa cemaatin de ayakta kılacağını, imam rükû edince cemaatin de rükû edeceğini, imam rükûdan kalkınca cemaatin rükûdan kalkacağını söyledi.

¹ Hadis ayrıca 378, 732, 733, 805, 1114, 1911, 2469, 5201, 5289 ve 6684'te geçmektedir.

İmam “Semiallahu limen hamideh” dediğinde cemaatin “Rabbenâ ve lekel-hamd” diyeceğini bildirdi. İmam oturarak namazı kıldığı zaman cemaatin de oturarak kılacağını söyledi. Buradaki oturmaktan kası, iki secde arası veya teşehhüddeki oturma değildir. Böyle olsaydı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “İmam oturduğu zaman siz de oturun” derdi. Bundan kasıt namazın tümünü oturarak kılmaktır.

Humeydî, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), “*Şayet imamınız namazı oturarak kılıyorsa siz de oturarak kılın*” sözünü eski hastalığı sırasında söylediğini iddia etmiştir. Vefatına sebep olan hastalığı sırasında ise kendisi oturarak kılarken, arkasındakiler ayakta kılmışlardır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oturmalarını da söylemiş değildir. Bu konuda da itibar edilmesi gereken uygulama son uygulamasıdır. Dolayısıyla Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ilk sözü ve uygulaması neshedilmiştir. Çünkü vefatına sebep olan hastalığı sırasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oturarak, arkasındakiler ise ayakta namazı kılmışlar, Allah Resûlû (sallallahu aleyhi vesellem) oturmalarını da söylememiştir.

۵۲ - بَابُ مَتَى يَسْجُدُ مَنْ خَلْفَ الْإِمَامِ

52- İMAMIN ARKASINDAKİLER NE ZAMAN SECDEYE GİDER?

قَالَ أَنَسٌ فَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا .

Enes: “İmam secde ettiği zaman siz de secde edin” demiştir.

İmamın arkasında namazı kılanlar secdeyi ne zaman yaparlar? İmam secdeden kalktığı anda mı yoksa secdeden kalkıp oturduğu zaman mı?

Enes bu konuda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*İmam secde ettiği zaman siz de secde edin*” buyurduğunu bildirmiştir.

İbn Hacer, burada Enes'ten muallak olarak zikredilen sözün bir önceki hadisin bir bölümü olduğunu söylemiştir. Çünkü bazı kanallarda bu hadis farklı lafızlarla gelmiştir. İbn Hacer'in zikrettiği lafızla “Tekbirin Farziyeti” başlığı altında Leys kanalıyla Zührî'den zikredilecektir.

Aynî ise bunun bir önceki hadisin bir bölümü olmadığını, “Tekbirin Farziyeti” başlığı altında zikredilen hadisin bir bölümü olduğunu söyleyerek itirazda bulunmuştur. İbn Hacer, hadisin bazı kanallarda farklı lafızlarla geldiğini söylemesine rağmen Aynî'nin bu şekilde itiraz etmesi ilginçtir.

٦٩٠ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ سُفْيَانَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو إِسْحَاقَ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ قَالَ حَدَّثَنِي الْبَرَاءُ - وَهُوَ غَيْرُ كَذُوبٍ - قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . لَمْ يَحْنِ أَحَدٌ مِنَّا ظَهْرَهُ حَتَّى يَقَعَ النَّبِيُّ ﷺ سَاجِدًا ، ثُمَّ نَقَعَ سُجُودًا بَعْدَهُ . طرفاه ٧٤٧ ، ٨١١ - تحفة ١٧٧٢

حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ نَحْوَهُ بِهَذَا . تحفة ١٧٧٢

690- “Müsedded — Yahya b. Saîd — Süfyân — Ebû İshâk” isnâdıyla — Sözünde yalancı biri olmayan— Abdullah b. Yezîd şöyle demiştir: Berâ bana şunu anlattı: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Semiallahu limen hamideh*» dediği zaman secdeye gitmedikçe içimizden hiç kimse belini bükmezdi. O secdeye gittikten sonra biz arkasından secdeye giderdik.”¹

Ebû Nuaym da Süfyân kanalıyla Ebû İshâk’tan aynısını rivayet etmiştir.

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dır.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân’dır.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dır.

Ebû İshâk, Amr b. Abdillâh es-Sebîî’dır.

Abdullah, Abdullah b. Yezîd el-Hatmî’dır.

“Bu sözünde yalan söylüyor değildir” sözü, Abdullah’ın bu hadisi Berâ’dan işittiğine dairdir ve Abdullah için söylenmiştir. Berâ ashâbdan biridir, sahabe de adil oldukları için Berâ hakkında söylenmiş olamaz. Yahya b. Maîn böyle demiştir. Bu da Abdullah b. Yezîd’in sahabi olmadığı varsayımına dayanır.

Berâ b. Âzib’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Semiallahu limen hamideh*” dediğinde secdeye gidene kadar arkasındaki cemaatten kimse secdeye gitmek için harekete geçmezdi. İsrâîl’in İbn İshâk’tan olan rivayetinde ise Berâ’nın: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yüzünü secdeye koyana kadar” dediğini zikreder. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secdeye gince

¹ Hadis ayrıca 747 ve 811’de geçmektedir.

de arkasındaki cemaat secdeye giderdi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) namazda bir rüknü yapmaya başladıktan sonra arkasındaki cemaat onu yapmaya başladılar. Bu şekilde rüknü ne Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) önce, ne de o bitirdikten sonra yaparlardı.

Hadiste imamın bir rüknü tamamladıktan sonra cemaatin ona başlayacağına yönelik bir delalet yoktur. İbnu'l-Cevzî ise diğerlerinin aksine böyle düşünür.

Hadis altı ravili bir hadistir. İsnâdında sahâbi oğlunun sahabiden rivayeti vardır. Her ikisi de Ensâr'dan olup Kufe'de ikamet etmişlerdir. Hadisi Müslim¹, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۵۳ - بابِ إِثْمٍ مَنْ رَفَعَ رَأْسَهُ قَبْلَ الْإِمَامِ

53- BAŞINI İMAMDAN ÖNCE KALDIRAN KİŞİNİN GÜNAHI

Başlık, başını imamdans önce rükûdan veya secdeden kaldıran kişinin günahı ile ilgilidir.

٦٩١ - حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « أَمَا يَخْشَى أَحَدُكُمْ - أَوْ لَا يَخْشَى أَحَدُكُمْ - إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ قَبْلَ الْإِمَامِ أَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ رَأْسَهُ رَأْسَ حِمَارٍ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ صُورَتَهُ صُورَةَ حِمَارٍ ». تحفة ١٤٣٨٠

691- “Haccâc b. Minhâl — Şu’be — Muhammed b. Ziyâd” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Biriniz imamdans önce başını kaldırdığı zaman, Yüce Allah’ın onun başını merkeb başına —veya suretini merkep suretine— çevirmeyeceğinden nasıl emin olabilir?”

Haccâc, Haccâc b. el-Minhâl es-Sülemî el-Enmâtî el-Basrî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Muhammed, Muhammed b. Ziyâd el-Cumahî el-Medenî’dir.

¹ Müslim 411

Burada söz konusu baş kaldırma secde imamdan önce başkaldırmadır. Çünkü Ebû Dâvud'un Şu'be kanalıyla naklettiği hadiste Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"İmam henüz secdede iken başına kaldıran kişi..."* buyurur. Ancak aynı mânâda olduğu için rükû için de aynı şey söylenebilir. Hadiste özellikle secdenin zikredilmesi de secdenin diğer rükünlerden daha üstün olması ve kişinin Rabbine en yakın an olmasından dolayıdır. Bunun yanında namazda istenen huşu ve tevazunun en bariz göstergelerindendir.

Aynî ise Buhârî'nin bu rivayetinin Ebû Dâvud'da gelen rivayetle tahsis edilemeyeceğini söylemiştir. Aynî'ye göre imamdan önce hareket etme konusunda secde ile rükûnun hükmü birdir. Şayet hükümleri farklı olsaydı söz konusu tahsisin bir anlamı olurdu. Ebû Dâvud'un rivayetinde secdenin zikredilmesi de **"Sizi sıcaktan koruyacak elbiseler vermiştir"** âyeti gibidir. Zira elbiseler hem sıcaktan, hem de soğuktan kişiyi korurken sadece sıcaklar zikredilmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Yüce Allah'ın, secde veya rükûda başını imamdan önce kaldıranların başını merkeb başına veya suretlerini merkeb suretine çevirebileceğine dikkat çekmiş ve bundan uzak durulması gerektiğini söylemiştir. Burada hangisi olduğu konusunda tereddüt raviye aittir.

Hadiste söz konusu çevirme, yani mesh gerçek mânâda olabilir. Çünkü bu ümmette de meshin olmasının önünde herhangi bir engel yoktur. *İçecekler* konusu içinde Ebû Mâlik el-Eş'arî'den gelen rivayette yere batırılmadan bahsedilir ve hadisin sonunda: *"Bazılarını da maymun ve domuzlara çevirip kıyamete dek öyle bırakır"* denilir. Ya da buradaki mesh mecazidir ve kişinin manevi olarak merkeplerle aynı karakter ve vasıflara sahip olması kastedilmiştir.

Müslim'de bu rivayet: *"Yüzünü merkep yüzüne çevirmeyeceğinden nasıl emin olabilir?"* lafzıyla gelmiştir. Görüldüğü kadarıyla lafızlar konusundaki farklılık olayların farklı olmasından ya da ravinin kendi tasarrufundan kaynaklanmaktadır.

---

¹ Nahl Sur. 81

Nevevî'nin *el-Mecmû'*'da dediğine göre söz konusu davranışa mesh üzerinden dikkat çekilmesi böylesi bir davranışın haram olmasını gerektirmektedir. Ancak yine de bunu yapan kişinin namazı geçerli olur. İbn Mes'ûd da imamından önce hareket eden bir adama: "Namazı ne tek başına kıldın, ne de imama uydun" demiştir.

Hadisin ravileri Basralı, Vasıtlı ve Medinelidir. Hadisi Altı Hadis İmamı da tahrir etmiştir.¹

٥٤ - بَابُ إِمَامَةِ الْعَبْدِ وَالْمَوْلَى

54- KÖLENİN VE AZATLININ İMAMLIĞI

وَكَاَنَتْ عَائِشَةُ يُؤْمَهَا عَبْدَهَا ذَكْوَانُ مِنَ الْمُصْحَفِ . وَوَلَدَ الْبَغِيَّ وَالْأَعْرَابِيَّ وَالْغُلَامَ الَّذِي لَمْ يَحْتَلَمْ ، لِقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ «يُؤْمُّهُمْ أَقْرُوهُمْ لِكِتَابِ اللَّهِ» .

Hiz. Âişe'ye kölesi Zekvân mushaftan okuyarak imamlık yapardı.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): "İçlerinde Allah'ın Kitâb'ını en iyi okuyan imamlık yapar" sözüne dayanarak bunların yanında veledi zinanın, bedevinin ve ihtilam görmeyen çocuğun imamlığı.

Başlık, kölenin ve azatının imamlığının hükmü hakkındadır.

Şâfiî ve Abdurrezzâk'ın mevsûl olarak bildirdiğine göre Hiz. Âişe'ye kölesi Zekvân kıraatini mushaftan yaparak namazı kıldırırdı. Zekvân da o zamanlarda köleydi ve henüz azat edilmemişti. Şâfiî, Ebû Yûsuf ve Muhammed, mushaftan okuyarak namaz kılma ve kıldırmanın caiz olduğunu söylemişlerdir. Çünkü bunda namazı bozacak herhangi bir durum bulunmamaktadır.

Ebû Hanife ise bunun fazla harekete girmesinden dolayı namazı bozacağını söylemiştir.

Başlık, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): "İçlerinde Allah'ın Kitâb'ını en iyi okuyan imamlık yapar" sözüne dayanarak kölenin ve azatının yanında veledi

¹ Müslim 427

zinanın, bedevinin, ihtilam görmeyen çocuğun imamlığının hükmüyle de ilgilidir.

Hanefiler, veledi zinanın farz olsun, nafile olsun hiçbir namazda imamlık yapamayacağını, ancak kendisi gibi olan kişilere imamlık yapabileceğini söylemişlerdir.

Mâlikiler de veledi zinanın imamlığının sadece farz olan namazlarda sahih olmayacağını, nafile namazlarda ise caiz olmasa da sahih olacağını söylemişlerdir.

Hanbelilerden Mâverdî, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"İçlerinde Allah'ın Kitâb'ını en iyi okuyan imamlık yapar"* sözüne dayanarak buluğa ermemiş çocuğun buluğa ermiş olan kişilere ve başkalarına namaz kıldırabileceğini söylemiştir.

Buhârî de mazereti olmadıktan sonra kölenin cemaatten alıkonulamayacağını söylemiştir. Efendisinin işinden dolayı da kölenin cemaate katılmasına engel olunamaz. Çünkü Allah'ın hakkı efendisinin haklarından önceliklidir.

٦٩٢ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ لَمَّا قَدِمَ الْمُهَاجِرُونَ الْأَوَّلُونَ لِلْعُصْبَةِ - مَوْضِعُ بَقْبَاءَ - قَبْلَ مَقْدَمِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَوْمُهُمْ سَالِمٌ مَوْلَى أَبِي حُذَيْفَةَ ، وَكَانَ أَكْثَرَهُمْ قُرْآنًا . طرفه ٧١٧٥ - تحفة ٧٨٠٠

692- "İbrâhim b. el-Münzir — Enes b. İyâd — Ubeydullah — Nâfi" isnâdıyla İbn Ömer şöyle demiştir: "İlk Muhacirler —Kubâ'da bir yer olan— Usba'ya geldikleri zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gelene kadar Ebû Huzeyfe'nin azatlısı Sâlim onlara imamlık yapardı. Zira içlerinde Kur'ân'ı en çok bilen oydu."¹

İbrâhim, İbrâhim b. el-Münzir el-Huzâmî el-Medenî'dir.

Ubeydullah, Ubeydullah el-Ömerî'dir.

Nâfi', Abdullah b. Ömer'in azatlısıdır.

¹ Hadis ayrıca 7175'te geçmektedir.

Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre ilk Muhacirler Mekke'den çıktuktan sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'ye hicret edene kadar Kubâ'da bir yer olan Usba'da kaldılar. Orada kaldıkları süre içinde Ebû Huzeyfe'nin azatlısı Sâlim, henüz azat edilmemişken onlara namazları kıldırdı. Ebû Huzeyfe, Hişâm b. Utbe b. Rabîa'dır. Sâlim, Ebû Huzeyfe tarafından azat edildikten sonra ondan ayrılmamış, Ebû Huzeyfe de onu evlatlık almıştır. Evlatlık yasaklanınca da Ebû Huzeyfe'nin azatlısı olarak anılmıştır.

Sâlim ilk Muhacirler içinde Kur'ân'ı en iyi bilen ve okuyan kişiydi. Diğerleri içinde ondan daha üstün kişiler olmasına rağmen bu vasfından dolayı imamlıkta kendisine öncelik tanınmıştır.

Hadisin başlıkla mutabakatı, Sâlim'in henüz azat edilmeyen bir köle iken ilk Muhacirlere namazı kıldırmasındadır.

Hadisin ravileri Medinelidir. Hadisi Ebû Dâvud da *Salât* konusu içinde tahrir etmiştir.

٦٩٣ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو التَّيَّاحِ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « اسْمَعُوا وَأَطِيعُوا ، وَإِنْ اسْتُعِيلَ حَبَشِيٌّ كَانَ رَأْسُهُ زَبِيَّةً » . طرفاه
٦٩٦ ، ٧١٤٢ - تحفة ١٦٩٩

693- “Muhammed b. Beşşâr — Yahya — Şu'be — Ebu't-Teyyâh” isnâdıyla Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Başınıza kafası kuru üzüm tanesi gibi olan bir Habeşli getirilse dahi onu dinleyip itaat edin*” buyurmuştur.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân'dır.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Ebu't-Teyyâh, Yezîd b. Humejd ed-Dubbaî'dir.

Enes, Enes b. Mâlik'tir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), müslümanların başına başı kuru üzüm tanesi gibi olan bir Habeşli getirilmiş olsa dahi Allah'a itaat yolunda olduktan sonra emirlerini dinlemeleri ve ona itaat etmelerini emretmiştir. Başının kuru üzüm tanesine benzetilmesi de teninin aşırı siyahlığından veya saçının kıvırcık olmasındandır.

Hadisin başlıkla mutabakatına gelince, böylesi birine itaat emredilmişse arkasında namaz kılınması da emredilmiş demektir.

Hadisin ravileri Basralı ve Vasıtlıdır. Buhârî hadisi ayrıca *Salât* ve *Ahkâm* konuları içinde tahrir etmiştir.¹ İbn Mâce de *Cihâd* konusu içinde tahrir etmiştir.

٥٥ - بَابُ إِذَا لَمْ يُتِمَّ الْإِمَامُ وَأَتَمَّ مَنْ خَلْفَهُ

55- İMAM NAMAZI TAM KILMAZKEN ARKASINDAKİLERİN TAM KILMASI

Cemaat namazın rükünlerini tam olarak yerine getirdikten sonra imam bunları kısa yapsa da veya gereği gibi yapmasa da onların namazına bir zararı dokunmaz.

٦٩٤ - حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ سَهْلٍ قَالَ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى الْأَشْجَبُ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « يُصَلُّونَ لَكُمْ ، فَإِنْ أَصَابُوا فَلَكُمْ ، وَإِنْ أَخْطَأُوا فَلَكُمْ وَعَلَيْهِمْ » . تحفة

١٤٢١٨

694- “Fadl b. Sehl — Hasan b. Mûsa el-Eşyeb — Abdurrahman b. Abdullah b. Dînâr — Zeyd b. Eslem — Atâ b. Yesâr” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Size namaz kıldırırlar. Eğer doğru bir şekilde kıldırırlarsa sevabını alırsınız. Yanlış kıldırımları halinde sevabı size, vebali onlara olur.”

Fadl, Fadl b. Sehl el-Bağdâdî’dir. A’rec olarak tanınmıştır. Hicri 255 yılında Safer ayının bitimine üç gün kala bir Pazartesi günü Bağdat’ta vefat etmiştir. Buhârî’den bir yıl önce vefat etmiştir.

Hasan, Hasan b. Mûsa el-Eşyeb el-Kûfî’dir. Aslen Horasanlıdır, ancak Bağdat’ta ikamet etmiştir. Humus, Musul ve Taberistan kadılığını yapmıştır.

¹ Hadis ayrıca 696 ve 7142’de geçmektedir.

Abdurrahman, Abdullah b. Ömer'in azatlısı Abdurrahman b. Abdillâh b. Dînâr el-Medenî'dir.

Zeyd, Ömer b. el-Hattâb'ın azatlısı Zeyd b. Eslem'dir.

Atâ, müminlerin annesi Meymûne'nin azatlısı Atâ b. Yesâr'dır.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre Müslümanlara namaz kıldırın imam, namazın şartlarını, rükünlerini ve sünnetlerini yerine getirerek eda ettikleri zaman cemaat bunun sevabını elde eder. Ahmed'de gelen rivayette hem imamın, hem de cemaatin bunun sevabına nail olacağı zikredilmiştir. Ya da doğru kıldırmaktan kasıt, namazı vaktinde kıldırmaktır. Zira Nesâî ve başkasının hasen bir isnâdla İbn Mes'ûd'dan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Namazları vakti dışında kıldırın kişilere ulaşabilirsiniz. Eğer bunlara ulaşırsanız siz namazları evinizde bildiğiniz vaktinde kıldıktan sonra onların arkasında kılın. Onların arkasında kıldığınız namazı da nafileden sayın"* buyurmuştur. Ya da bundan kasıt, namazı vaktinde kılmaktan daha önemli bir şeydir.

Ahmed bu hadisi rivayet ederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Namazı vaktinde kıldırın, rükû ve secdelerini gereği gibi yaparlarsa sevabını hem siz alırsınız, hem de onlar alırlar"* buyurduğu zikredilmiştir. Ancak namazı gereği gibi kıldırımlarsa cemaat sevabını alırken vebali de imamın olur.

Namaz kıldırın imamın hatası, cemaatin namazının sıhhatini etkilemez. Örneğin namaz sonrası imamın cünüp veya abdestsiz olduğu öğrenilirse veya giysisi ya da bedeninde görünmeyen bir necasetin bulunduğu ortaya çıkarsa cemaatin o namazı iade etmesi gerekmez. Bazı âlimler ise necaseti abdestsizlik gibi saymış, necasetin görünüp görünmemesi arasında bir fark görmemişlerdir.

"Yanlış kıldırımları halinde" sözünün zahirinden anlaşılan namazın rükünlerine yönelik yanlışlardır. Şâfîîlerden bazılarının görüşü bu yöndedir. Bu âlimlere göre hadisteki imamdaki kasıt, halife veya onun vekilidir. Ancak doğrusu bunun tüm imamlar için geçerli olacaktır.

Hanefilere göre ise cemaatin namazının sahih veya fasit olması imamın namazına bağlıdır. İmamın namazı sahih olursa cemaatin namazı sahih olur. İmamın namazı fasit olursa da cemaatin de namazı fasit olur.

Hadisin ravileri Bağdatlı, Kufeli ve Medinelidir. Buhârî bu hadisi tahricte tek kalmıştır.

۵۶ - باب إِمَامَةِ الْمُفْتُونِ وَالْمُبْتَدِعِ

56- FİTNEYE DÜŞMÜŞ OLANIN VE BİDATÇININ İMAMLIĞI

وَقَالَ الْحَسَنُ صَلَّى وَعَلَيْهِ بَدْعُهُ .

Hasan bu konuda: “Namazı kıl, bidatinin günahı da onundur” demiştir.

Başlık, mal veya akıl konusunda fitneye maruz kalıp haktan sapan kişinin imameti ile Kitâb, sünnet ve cemaate muhalif olan bidatlere sahip kişinin imametinin hükmüyle ilgilidir.

Hasan el-Basrî, bidat sahibi olan kişinin arkasında namaz kılınabileceğini, bidatinin günahının sadece onun boynunda olacağını söylemiştir. Hasan’ın bu sözünü Saîd b. Mansûr mevsûl olarak nakletmiştir.

٦٩٥ - قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَقَالَ لَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ
 مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَدِيٍّ بْنِ خِيَارٍ أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ - رَضِيَ
 اللَّهُ عَنْهُ - وَهُوَ مُحْضُورٌ فَقَالَ إِنَّكَ إِمَامٌ عَامَّةٍ ، وَنَزَلَ بِكَ مَا تَرَى وَيُصَلِّي لَنَا إِمَامٌ فِتْنَةٌ
 وَنَتَحَرَّجُ . فَقَالَ الصَّلَاةُ أَحْسَنُ مَا يَعْمَلُ النَّاسُ ، فَإِذَا أَحْسَنَ النَّاسُ فَأَحْسِنَ مَعَهُمْ ، وَإِذَا
 أَسَاءُوا فَاجْتَنِبْ إِسَاءَتَهُمْ . وَقَالَ الزُّبَيْدِيُّ قَالَ الزُّهْرِيُّ لَا تَرَى أَنْ يُصَلِّيَ خَلْفَ الْمُخَنِّثِ إِلَّا
 مِنْ ضَرُورَةٍ لَا بُدَّ مِنْهَا . تحفة ٩٨٢٧ ، ١٩٣٧٢

695- “Ebû Abdillâh — Muhammed b. Yûsuf — Evzâî — Zührî — Humeyd b. Abdirrahman” isnâdıyla Ubeydullah b. Adiy b. Hiyâr şöyle demiştir: Evi muhasara altında olan Osmân b. Affân’ın yanına girdim. Ona: “Sen ki umumun imamısın ve başına gördüğün bu şeyler geldi. Bize fitneye bulaşmış biri namazı kıldırıyor ve bu durum bize sakıncalı geliyor” dediğimde: “Namaz insanların yapabileceği en iyi şeydir.

İnsanlar iyi şeyler yaptıklarında sen de onlarla birlikte onu yap, kötü bir şey yaptıklarında da sen ondan uzak dur” karşılığını verdi.

Zübeydî’nin bildirdiğine göre Zührî: “Zaruri bir durum olmadıkça muhannes birinin arkasında namaz kılmayız” demiştir.

Ebû Abdillâh, müellif Muhammed b. İsmail el-Buhârî’dir.

Muhammed, Muhammed b. Yûsuf el-Firyâbî’dir.

Zührî, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Humeyd, Humeyd b. Abdurrahman b. Avf’tır.

Ubeydullah, tâbiûndan Ubeydullah b. Adiy b. Hiyâr el-Medenî’dir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanına yetişmiş olsa da onu görebilmiş değildir. Velîd b. Abdilmelik zamanında vefat etmiştir.

Ubeydullah, evi muhasara altında tutulduğu için evinde sıkışıp kalan Osmân b. Affân’ın yanına girdi. Tüm müslümanların imamı olmasına rağmen evinin muhasara altında tutulmasından ve bazılarının ona isyan etmesinden bahsetti. Sonra fitneye bulaşan birinin onlara namazı kıldırıldığını, bundan dolayı günaha girmiş olmaktan endişe ettiklerini dile getirdi. Namazı kıldırın bu kişi isyancıların reisi Abdurrahman b. Udeys el-Belevî’dir. Abdurrahman, Osmân’ın evini muhasara altında tutan Mısırlıların reislerinden biriydi. Ya da yine onların reislerinden biri olan Kinâne b. Bişr’dir. İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî*’de bu kişinin Kinâne olduğunu söylemiştir.

Buna karşılık Osmân, insanların yapabileceği en güzel ve en iyi şeyin namaz olduğunu, namaz gibi iyi bir şeyi yaptıklarında onlara katılmasını, namazı kıldırın kişinin fasıklığı veya kötülüğünün cemaate bir zararı dokunmayacağını, iyi olan şeylerde ona katılıp kötü olan şeylerde ondan uzak durmasını söylemiştir. Şâfiîlerin, fitneye bulaşmış kişinin namaz kıldırması konusundaki görüşü böyledir.

Mâlikiler ise amelde fasık olan kişinin arkasında kılınan namazın sahih olmayacağını söylemiştir. Mâlikilerden İbn Bezîze büyük günah işleyen imamın arkasında kılınan namazın iade edilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Harûrî (Harici) veya Kaderî mezhebinden olanlar gibi itikatta fasık olan imamlara gelince meşhur görüşe göre bunların arkasında kılınan namaz vakti çıkmadan önce iade edilir.

Şâfiîler bu konudaki görüşlerinde, Allah'ın cüzleri bilmediğini, olmayan şeylerin bilgisine sahip olmadığını söyleyenleri ya da Mücessime mezhebinden olanları istisna etmiş ve kafirler gibi bunların da arkasında namaz kılınmayacağını söylemişlerdir. Kur'ân'ın mahluk olduğunu söylemek gibi kişiyi kafir kılmayan bidatçi görüşlere sahip olanların arkasında kılınan namazın ise sahih olacağını savunmuşlardır.

Beş ravili bir hadistir. İsnâdında tâbiûndan üç kişi vardır.

Zübeydî'nin de bildirdiğine göre Zührî: “Zaruri bir durum olmadıkça muhannis birinin arkasında namaz kılmayız” demiştir.

Zübeydî, Muhammed b. Velîd eş-Şâmî el-Hımsî'dir. Zührî de Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Muhammed, erkeklerle ilişkiye giren kişidir. *Muhammed* ise tavır ve davranışlarında kadınlara benzeyen veya onlara benzemeye çalışan kişidir. İmamet fazilete yönelik belli vasıflara taşıyan kişilerin hak ettiği bir makamdır. *Muhammed* ise kadınlara benzemeye çalışarak bidatçiler gibi fitneye bulaşmıştır. Zührî zarûri durumlar dışında böylesi kişilerin arkasında namaz kılmayacaklarını söylemiştir. Zarûri durumlar da böylesi kişilerin zararı dokunacak şekilde güç sahibi olması ya da cemaat namazın kılınmamasına sebebiyet verebilmesidir.

٦٩٦ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبَانَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ

مَالِكٍ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِأَبِي ذَرٍّ «اسْمَعْ وَأَطِعْ، وَلَوْ لِحَبَشِيٍّ كَانَ رَأْسُهُ زَيْبَةً». طرفاه ٦٩٣

٧١٤٢، - تحفة ١٦٩٩،

696- “Muhammed b. Ebân — Ğundar — Şu'be — Ebu't-Teyyâh” isnâdıyla Enes b. Mâlik şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Zer'e: “Başındaki, kafası kuru üzüm tanesi gibi olan bir Habeşli de olsa onu dinleyip itaat et” buyurdu.¹

Muhammed, Muhammed b. Ebân el-Belhî'dir.

Ğundar, Muhammed b. Câfer'dir.

¹ Hadis ayrıca 693 ve 7142'de geçmektedir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Ebu't-Teyyâh, Yezîd b. Humejd'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Zer'e, başındaki, kafası kuru üzüm tanesi gibi olan bir Habeşli de olsa, bidat sahibi ya da fitneye bulaşmış olsa da onu dinleyip itaat etmesini söylemiştir.

Hadisin başlıkla mutabakatına gelince, fitneye maruz kalma veya bidat sahibi olma genelde Arap olmayan ya da İslam'a henüz yeni girmiş olan cahil kişilerde görülen bir durumdur. Çünkü Arap olmayanlar veya İslam'a yeni girenlerin din konusundaki cehaletleri onların kolay bir şekilde bidatçı fikirlere kapılmalarına veya fitneye bulaşmalarına sebep olacaktır. İmamet asalet, fazilet ve ilim bakımından ehil olan kişilerin yapabileceği bir görevdir. Kişi buna ehil olmadığı halde imamlık yapmaya kalkışıyorsa bu da bir çeşit fitneye bulaşmak demektir.

۵۷ - باب يَقُومُ عَنْ يَمِينِ الْإِمَامِ بِحِذَائِهِ سَوَاءٌ إِذَا كَانَا اثْنَيْنِ

57- CEMAAT İKİ KİŞİ OLDUĞU ZAMAN İMAMIN SAĞ TARAFINDA VE HİZASINDA DURULUR

Cemaat tek bir kişi olduğu zaman imamın sağ tarafından ve tam hizasında durur. Ancak imamın az bir gerisinde durması mendubdur. Nevevî'nin *el-Mecmû*'da zikrettiğine göre imamla aynı hizada durması mekruhtur.

٦٩٧ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ قَالَ سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ بَيْتٌ فِي بَيْتِ خَالَتِي مِثْمُونَةَ فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْعِشَاءَ ، ثُمَّ جَاءَ فَصَلَّى أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ ثُمَّ نَامَ ، ثُمَّ قَامَ فَجِئْتُ فَقُمْتُ عَنْ يَسَارِهِ ، فَجَعَلَنِي عَنْ يَمِينِهِ ، فَصَلَّى خَمْسَ رَكَعَاتٍ ، ثُمَّ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ ، ثُمَّ نَامَ حَتَّى سَمِعْتُ غَطِيطَهُ - أَوْ قَالَ خَطِيطَهُ - ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ . أطرافه ١١٧ ، ١٣٨ ، ١٨٣ ، ٦٩٨ ، ٦٩٩ ، ٧٢٦ ، ٧٢٨ ، ٨٥٩ ، ٩٩٢ ، ١١٩٨ ، ٤٥٦٩ ، ٤٥٧٠ ، ٤٥٧١ ، ٤٥٧٢ ، ٥٩١٩ ،

697- “Süleymân b. Harb — Şu’be — Hakem — Saîd b. Cübeyr” isnâdıyla İbn Abbâs şöyle demiştir: “Teyzem Meymûne’nın evinde geceledim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını kıldırıdıktan sonra eve gelip dört rekât daha kıldı ve uyudu. Sonra kalktı ve namaza durdu. Ben de kalkıp sol tarafında durunca beni sağ tarafına aldı. Beş rekât kıldı, ardından iki rekât daha kıldı. Sonra uyudu ki horultusunu duydum. Sonra da namaz kıldırmaq için çıktı.”¹

Süleymân, Mekke kadısı Süleymân b. Harb el-Vâşihî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Hakem, Hakem b. Utbe’dir.

İbn Abbâs bir gece hem teyzeşi, hem de Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımı olan Meymûne’nin evinde kaldı. O günü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını Mescid’de kıldırıdıktan sonra Meymûne’nin evine geldi. Eve girdikten sonra dört rekât kılıp dinlenmek için uyudu. Sonra uykusundan kalktı, abdest alıp namaza durdu.

İbn Abbâs, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaza durduğunu görünce o da onunla namaz kılmak üzere sol tarafında durdu. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu tutup sağ tarafına geçirdi. Bu şekilde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beş rekât namaz kıldı. Ardından iki rekât daha kıldı ve tekrar uyudu. Bu uykusunda İbn Abbâs onun horladığını işitmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu uykusundan uyandığında abdestini tazelemeden sabah namazını kıldırmaq üzere Mescid’e çıktı. Ancak Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) uzanıp uyuduğunda abdesti bozulmazdı. Zira gözleri uyusa da kalbi daima uyanık kalırdı. Bu da ona has bir özelliktir.

Hadisten anlıyoruz ki cemaatten olan erkek buluş çağına ermiş olsun veya çocuk olsun imamın sağ tarafında durur. Bu şekilde iki kişi cemaatle namaza durmuşken üçüncü bir kişi gelirse imamın solunda durur. Sonrasında eğer namaza durdukları yer geniş ise ya imam biraz öne doğru ilerler ya da arkasındaki iki kişi biraz geriye doğru çekilirler. Ancak cemaatten olanların geriye çekilmesi imamın ilerlemesinden daha iyidir.

¹ Hadis ayrıca 117, 138, 183, 698, 699, 726, 728, 859, 992, 1198, 4569, 4570, 4571, 4572, 5919, 6215, 6316 ve 7452’de geçmektedir. Müslim 763

Bu yönde Müslim, Câbir'den şöyle bildirir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaza durunca ben de solunda durdum. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) elimden tutup beni sağ tarafına geçirdi. Biz namazı kılarken Cebbâr b. Sahr gelip Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sol tarafında durdu. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her ikimizi elinden tuttu ve arkasında durdurdu.”

٥٨ - بَابُ إِذَا قَامَ الرَّجُلُ عَنْ يَسَارِ الْإِمَامِ ،
فَحَوَّلَهُ الْإِمَامُ إِلَى يَمِينِهِ لَمْ تَفْسُدْ صَلَاتُهُمَا

58- İMAM SOL TARAFINDA DURAN KİŞİYİ SAĞ TARAFINA ALDIĞI ZAMAN NAMAZLARI BOZULMAZ

İmam sol tarafında duran kişiyi namazdayken tutup sağ tarafına geçirdiği zaman ne imamı, ne de sağ tarafa geçirilen kişinin namazı bozulur.

٦٩٨ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَمْرُو عَنْ عَبْدِ رَبِّهِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ
خُرْمَةَ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ نِمْتُ
عِنْدَ مَيْمُونَةَ وَالنَّبِيِّ ﷺ عِنْدَهَا تِلْكَ اللَّيْلَةَ ، فَتَوَضَّأْتُ ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي ، فَقُمْتُ عَلَى يَسَارِهِ ،
فَأَخَذَنِي فَجَعَلَنِي عَنْ يَمِينِهِ ، فَصَلَّى ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً ، ثُمَّ نَامَ حَتَّى نَفَخَ - وَكَانَ إِذَا نَامَ
نَفَخَ - ثُمَّ أَتَاهُ الْمُؤَذِّنُ ، فَخَرَجَ فَصَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ . قَالَ عَمْرُو فَحَدَّثْتُ بِهِ بُكَيْرًا فَقَالَ حَدَّثَنِي
كُرَيْبٌ بِذَلِكَ . أَطْرَافُهُ ١١٧ ، ١٣٨ ، ١٨٣ ، ٦٩٧ ، ٦٩٩ ، ٧٢٦ ، ٧٢٨ ، ٨٥٩ ، ٩٩٢ ،
١١٩٨ ، ٤٥٦٩ ، ٤٥٧٠ ، ٤٥٧١ ، ٤٥٧٢ ، ٥٩١٩ ، ٦٢١٥ ، ٦٣١٦ ، ٧٤٥٢ تحفة

٦٣٦٢ ، ٦٣٤١ أ

698- “Ahmed — İbn Vehb — Amr — Abdurabbih b. Said — Mahreme b. Süleymân — İbn Abbâs'ın azatlısı Kureyb” isnâdıyla İbn Abbâs anlatıyor: “Teyzem Meymûne'nin evinde uyudum. O gece Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanında kalıyordu. Gece vakti Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) abdest alıp namaza durdu. Ben de sol tarafında durdum. Ancak beni alıp sağ tarafına geçirdi. On üç rekat kıldıktan sonra uyudu. Uyuyunca

horlamaya başladı ki uyurken horlardı. Daha sonra müezzin gelince Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) abdestini yenilemeden namaza çıktı.”

Amr der ki: Bu hadisi Bukeyr’e zikrettiğimde: “Kureyb aynısını bana da anlattı” dedi.¹

Ahmed, Ahmed b. Sâlih’dir.

İbn Vehb, Abdullah b. Vehb’dir.

Amr, Amr b. el-Hâris el-Mısrî’dir.

Abdurabbih b. Saîd, Yahya b. Saîd el-Ensârî’nin kardeşidir.

Bir gece İbn Abbâs teyzesi Meymûne’nin evinde kaldı. O günde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Meymûne’nin yanında kalıyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gece vakti uyandıktan sonra abdest aldı ve namaza durdu. İbn Abbâs da kalkıp Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) sol tarafında namaza durdu. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onu tutup sağ tarafına geçirdi. Başlıkla hadisin mutabakatı da buradadır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) on üç rekat kıldıktan sonra uyumaya geçti. Uyurken horladığı için de İbn Abbâs onun horlamasını duymuştur. Daha sonra müezzin namaz için gelip çağırınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) evinden Mescid’e çıktı. Uyumasından dolayı abdestini tazelemeden de Müslümanlara namazı kıldırdı. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) uykuda kalbi her zaman uyanık kaldığı için uzanmasıyla abdesti bozulmazdı.

Bu durum vadide güneş doğana kadar uyuyakalmasını, kalktıktan sonra abdest alıp namazı kılmasını anlatan hadise muhalif değildir. Zira şafağın sökmesi ile güneşin doğması kalple değil, gözle idrak edilen bir şeydir. Bu yönde gerekli açıklamalar teheccüd konusu içinde yapılacaktır.

Ravi Amr b. el-Hâris bu hadisi Bukeyr b. Abdillâh el-Eşec’e zikredince Bukeyr, Kureyb’in bu hadisi kendisine de naklettiğini söyledi.

Hadis yedi raviyle Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) dayanan (nâzil) bir hadistir. Amr’ın hadisi ayrıca Kureyb kanalıyla zikretmesi isnâdını âli isnâd

---

¹ Hadis ayrıca 117, 138, 183, 697, 699, 726, 728, 859, 992, 1198, 4569, 4570, 4571, 4572, 5919, 6215, 6316 ve 7452’de geçmektedir. Müslim 763

yapmak içindir. İsnâdında Medineli üç tâbiî vardır. *Tahâret* konusu içinde hadisi tahrir edenlerle ilgili genel açıklamalar yapılmıştır.

۵۹ - باب إِذَا لَمْ يَنْوِ الْإِمَامُ أَنْ يَوْمَ ثُمَّ جَاءَ قَوْمٌ فَأَمَّهُمْ

59- BAŞKALARINA NAMAZ KILDIRMAYA NİYET ETMEDEN NAMAZA BAŞLAYAN KİŞİNİN SONRADAN ARKASINDA DURLARA İMAMLIK ETMESİ

Kişi imamlık yapmaya niyet etmeden namaza durup da sonradan birileri gelip arkasında durduğu ve onlara bu şekilde namaz kıldıracağı zaman namazları sahih olur. Çünkü imam için imamete niyet etme şartı yoktur. Ancak cemaatin faziletine nail olmak için niyet etmesi müstehabdır.

Kadı Hüseyin, tek başına namaz kılarken birileri gelip arkasında duran, arkasındaki cemaatten habersiz bir şekilde onlara namazı kıldırarak kişi konusunda: “Cemaat namazının faziletini elde eder, çünkü arkasındakiler onun vasıtasıyla cemaat namazı faziletini elde etmişlerdir” demiştir.

İmam Ahmed bu konuda nafil namaz ile farz namazı ayrımı yapmış, nafil namazda gerekme de farz namaz için imamın imamlık yapma niyetini şart koşar.

Ebû Hanîfe ise şöyle der: “İmam namaz kılmak için niyet ettikten sonra sonradan arkasına gelip duran erkeklere namaz kıldirmaya niyet etmese de cemaat namazı kılınmış olur. Ancak sonradan arkasına gelip duran kadınlar konusunda aynı durum geçerli değildir. Zira kadınlara namaz kıldirmak için ayrıca niyet etmesi gerekmektedir. Çünkü onun hizasında durmaları durumunda namazının bozulması ihtimali vardır.”

۶۹۹ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبرَاهِيمَ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعِيدٍ
بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ بَتُّ عِنْدَ خَالَتِي فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ ،
فَقُمْتُ أَصَلِّي مَعَهُ فَقُمْتُ عَنْ يَسَارِهِ ، فَأَخَذَ بِرَأْسِي فَأَقَامَنِي عَنْ يَمِينِهِ . أطرافه ۱۱۷ ،
، ۴۵۷۰ ، ۴۵۶۹ ، ۱۱۹۸ ، ۹۹۲ ، ۸۵۹ ، ۷۲۸ ، ۷۲۶ ، ۶۹۸ ، ۶۹۷ ، ۱۸۳ ، ۱۳۸

۵۵۲۹ تحفة - ۷۴۵۲ ، ۶۳۱۶ ، ۶۲۱۵ ، ۵۹۱۹ ، ۴۵۷۲ ، ۴۵۷۱

699- “Müsedded — İsmâil b. İbrâhim — Eyyûb — Abdullah b. Saîd b. Cübeyr — Saîd b. Cübeyr” isnâdıyla İbn Abbâs der ki: “Bir gece teyzemin yanında kaldım. Gece vakti Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaza durunca ben de onunla namaz kılmak istedim ve sol tarafında durdum. Ancak başımdan tutup beni sağ tarafına geçirdi.”¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

İsmâil, İsmâil b. İbrâhim b. Miksem el-Esedî el-Basrî'dir. İbn Uleyye olarak tanınmıştır.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

Abdullah'ın babası, Saîd b. Cübeyr el-Esedî'dir. Hicri 95 yılında (zalim vali) Haccâc tarafından öldürülmüştür.

İbn Abbâs bir gece teyzesi Meymûne'nin yanında kaldı. Gece vakti Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kalkıp namaza durunca İbn Abbâs da onunla birlikte namaz kılmak istedi ve sol tarafında durdu. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu başından tutup sol taraftan sağ tarafına geçirdi.

Hadisin ravileri Basralıdır. Hadisi Nesâî de *Salât* konusu içinde tahrir etmiştir.

٦٠ - بَابُ إِذَا طَوَّلَ الْإِمَامُ وَكَانَ لِلرَّجُلِ حَاجَةٌ فَخَرَجَ فَصَلَّى

60- İMAMIN NAMAZI UZATMASI DURUMUNDA CEMAATTE BULUNAN VE İŞİ OLAN KİŞİNİN CEMAATTEN AYRILIP TEK BAŞINA NAMAZI KILMASI

İmam namazı uzattığı zaman cemaatin içinde bulunan ve işi olan kişi cemaat namazından tamamen ayrılıp namazı tek başına kıldığı zaman bu namazı geçerli olur.

¹ Hadis ayrıca 117, 138, 183, 697, 698, 726, 728, 859, 992, 1198, 4569, 4570, 4571, 4572, 5919, 6215, 6316 ve 7452'de geçmektedir. Müslim 763

٧٠٠ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ مُعَاذَ بْنَ

جَبَلٍ كَانَ يُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ يَرْجِعُ فَيَوْمُ قَوْمِهِ . أطرافه في ٧٠١ ، ٧٠٥ ، ٧١١ ،

٦١٠٦ - تحفة ٢٥٥٢

700- “Müslim — Şu’be — Amr” isnâdıyla Câbir b. Abdillâh şöyle demiştir: “Muâz b. Cebel, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namazı kıldıktan sonra kabilesinin yanına döner ve onlara namazı kıldırırdı.”¹

Müslim, Müslim b. İbrâhim'dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Amr, Amr b. Dînâr’dır.

Muâz b. Cebel, yatsı namazını Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında kıldıktan sonra kabilesine döner ve bu namazı onlara kıldırırdı. Muâz'ın devamlı olarak iki defa kıldığı namaz da bu namaz olsa gerektir.

Buhârî bunu *Edeb* konusu içinde: “Kabilesine dönüp onlara söz konusu namazı kıldırırdı” lafzıyla rivayet etmiştir.

Şâfiî: “Kabilesi Selem oğullarına bu namazı kıldırırdı” lafzıyla rivayet etmiştir.

Hadis Şâfiî ve Ahmed'e göre kişinin farz bir namazı nafîle namaz kılan birinin arkasında kılabilceğine, nafîle bir namazı farz namaz kılan birinin arkasında kılabilceğine dair delildir. Çünkü Muâz, namazı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında kılmakla farz olan görevini yerine getirmişti. Kabilesine kıldırıldığı namaz da kendisi için nafîle, arkasında olanlara ise farzdı.

Şâfiî ve Beyhakî bunu rivayet ederken: “Bu yatsı namazı Muâz için nafîle, arkasındakiler için de farzdı” eklemesini yapmışlardır ki bu ekleme konuyu açıklamaktadır.

Şâfiî, *el-Ümm*'de bu ekleme için: “Bu ekleme sahihtir” demiştir. Mâlik ve Ebû Hanîfe ise: “Sahih değildir” diyerek muhalefet etmişlerdir.

¹ Hadis ayrıca 701, 705, 711 ve 6106'da geçmektedir. Müslim 465

۷۰۱ - وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كَانَ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ يُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ يَرْجِعُ فَيَقُومُ قَوْمَهُ ، فَصَلَّى الْعِشَاءَ فَقَرَأَ بِالْبَقَرَةِ ، فَانْصَرَفَ الرَّجُلُ ، فَكَانَ مُعَاذًا تَنَاولَ مِنْهُ ، فَبَلَغَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ « فَتَانُ فَتَانُ فَتَانُ » ثَلَاثَ مِرَارٍ أَوْ قَالَ « فَاتِنَا فَاتِنَا فَاتِنُ » وَأَمَرَهُ بِسُورَتَيْنِ مِنْ أَوْسَطِ الْمُفَصَّلِ . قَالَ عَمْرُو لَا أَحْفَظُهُمَا . أطرافه ۷۰۰، ۷۰۵، ۷۱۱، ۶۱۰، ۶ - تحفة ۲۵۵۲

701- “Muhammed b. Beşşâr — Ğundar — Şu’be — Amr” isnâdıyla Câbir b. Abdillâh anlatıyor: Muâz b. Cebel, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namazı kıldıktan sonra kabilesine dönüp namazı onlara kıldırırdı. Bir gün bu şekilde kabilesine yatsı namazını kıldırırken kıraatinde Bakara Sûresi’ne başlayınca cemaatten bir adam namazdan ayrıldı. Muâz adam hakkında fena bir şeyler söyler gibi oldu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu durumdan haberdar olunca Muâz’a üç defa: “Fettânsın, fettânsın, fettânsın” ya da “Fitne çıkarıyorsun! Fitne çıkarıyorsun! Fitne çıkarıyorsun!” diye çıkıştı ve namazlarında Mufasssal sûrelerin ortalarından iki sûre okumasını söyledi.

Ravi Amr der ki: “Bu iki sûrenin hangileri olduğunu hatırlamıyorum.”¹

Ğundar, Muhammed b. Câfer’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Amr, Amr b. Dînâr’dır.

Câbir b. Abdillâh el-Ensârî’nin bildirdiğine göre Muâz b. Cebel, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namazı kıldıktan sonra kabilesi Seleme oğullarının yanına döner ve Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında kıldığı namazı onlara kıldırırdı. Bir defasında onlara yatsı namazını kıldırıyordu. Ebû Avâne’de gelen rivayette bunun akşam namazı olduğu zikredilmiştir. Bu da bunların farklı olaylar olmasından kaynaklanmaktadır.

¹ Hadis ayrıca 700, 705, 711 ve 6106’da geçmektedir. Müslim 465

Muâz, bu namazda kıraatinde Bakara Sûresi'ni okumaya başladı. Muâz bu sûreyi okumaya başlayınca cemaatin içinden bir adam namazdan ayrıldı. Ebû Dâvud ve İbn Hibbân'ın rivayetlerine göre bu kişi Hazm b. Ubey b. Ka'b'dır. İbnu'l-Esîr'in dediğine göre bu kişi Enes'in dayısı Harâm b. Milhân'dır. Hatîb ise bu kişinin Müslim b. el-Hâris olduğunu söylemiştir.

Nesâî bunu rivayet ederken: "Adam cemaatten ayrıldı ve Mescid'in bir köşesinde tek başına namazı kılmaya başladı" lafzını kullanmıştır. Bundan adamın cemaatle kıldığı namazı kesip bu namaza yeniden başladığı anlamı çıkabileceği gibi cemaati bırakıp namaza tek başına devam ettiği anlamı da çıkmaktadır.

Nevevî, *Şerhu'l-Mühezzebe*'de şöyle der: "Böylesi bir durumda kişi imamın arkasındaki namazı keserek, ama namazdan çıkmadan tek başına ona devam edebilir. Bu konuda üç görüş vardır. Birine göre mazeret olsa da olmasa da kişi böylesi bir şeyi yapabilir. İkincisine göre hiçbir sûrette bunu yapamaz. Üçüncüsüne göre sadece mazeret bulunduğu anda bunu yapabilir. Namazı uzatmak da buna mazeret sayılabilir."

Müslim'de gelen rivayette: "Cemaatten adamın biri selam verip saflardan çıktı ve o namazı yeniden tek başına kılmaya başladı" denilmiştir. Bundan da adamın, imamın arkasında kıldığı namazı kestiği ve tek başına yeniden namaza başladığı anlaşılmaktadır. Bu da bir mazeret olduktan sonra kişinin namazı kesebileceğine delalet etmektedir.

Hanefiler ve Mâlikilerden gelen meşhur görüşe göre bir amelin iptal edilmesi anlamına geleceği için kişi böylesi bir şeyi yapamaz.

Adam bu şekilde cemaatten ayrılıp namaza tek başına devam edince namaz sonrası Muâz adam hakkında kötü sözler söyledi. İbn Hibbân ve Buhârî'nin *Edeb* konusu içinde zikrettiğine göre Muâz adamın münafık olduğu söylenmiştir. Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) durumdan haberdar oldu.

Nesâî'de zikredildiğine göre Muâz: "Sabah olunca bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) aktaracağım" demiştir. Sabah olunca da konuyu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) aktarmıştır. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) haber gönderip adamı yanına çağırarak ve: "Neden böyle bir şey yaptın?" diye sormuştur. Adam: "Ey Allah'ın Resûlü! Gün boyu devemle su taşıdım. Geldiğimde namaz için kamet getirildi. Mescid'e girip Muâz'ın arkasında

namaza durdum. Ancak filan sûreyi okuyunca saflardan ayrıldım ve Mescid'in bir köşesinde namazı tek başıma kıldım" demiştir.

Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Muâz'a üç defa: *"Fitne çıkarıyorsun!"* diye çıkıştı. Bundan kastı da insanları cemaatten uzaklaştırmasıdır. Zira namazda kıraati uzatması, adamın cemaatten ayrılmasına sebep olmuştu.

Beyhakî'nin *Şuabu'l-îmân*'da sahih bir isnâdla Amr'dan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Allah'ı kullarına nefret ettirmeyin! Çünkü biriniz imamlık yaparken namazı uzatarak cemaatin, içinde bulundukları durumdan nefret etmelerine sebep olmaktadır"* buyurmuştur.

İbn Uyeyne rivayet ederken ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ona: *"Fitne çıkarmak mı istiyorsun?"* buyurduğu zikredilir. Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Muâz'a Mufassal sûrelerin ortalarından iki sûreyle namazı kıldırmasını söylemiştir. Ravi Amr, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Muâz'a okumasını emrettiği söz konusu sûrelerin hangileri olduğunu hatırlayamadığını dile getirmiştir.

Süleym b. Hibbân bunu Amr'dan rivayet ederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ona: *"Şems ve A'lâ sûreleri veya bunların benzerlerini oku"* buyurduğunu zikretmiştir.

Serrâc ise rivayet ederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ona: *"Târik ile Şems sûrelerini okumak sana yeterli gelmiyor mu?"* buyurduğunu zikretmiştir.

Ahmed'de rivayeten güçlü bir isnâdla gelen rivayette ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ona Mufassal sûrelerden Kamer Sûresi ve benzeri sûrelerden okumasını söylemiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bundan kastı duruma göre bu sûrelerden ikisini okumasıdır. Amr'ın bu sûrelerin hangileri olduğunu hatırlamamasına gelince, Amr bunu Şu'be'ye naklettiği sırada hatırlayamadığını dile getirmiştir, daha sonra ise hangileri olduğunu hatırlamıştır.

Mufassal sûreler de uzun, orta ve kısa olmak üzere üç kısma ayrılırlar. Uzun Mufassal sûreler Hucurât veya Muhammed veya Feth veya Kâf Sûresi'nden başlayıp Nebe Sûresi'ne kadar devam eder. Orta Mufassal sûreler Nebe Sûresi'nden başlayıp Duhâ Sûresi'ne kadar devam eder. Ya da uzun Mufassal sûreler söz konusu sûrelerden başlayıp Saff Sûresi'ne kadar

devam eden sûrelerdir. Orta Mufasssal sûreler de Saff Sûresi'nden başlayıp İnşikâk Sûresi'ne kadar devam eden sûrelerdir. Kısa Mufasssal sûreler de İnşikâk veya Duhâ Sûresi'nden sona kadar olan sûrelerdir. Bu konuda farklı görüşler bulunmaktadır.

Hadisten çıkardıklarımıza gelince, kişi farz olan bir namazı nafîle namazı kılan imamın arkasında kılabilir. Çünkü Şâfiî, Abdurrezzâk ve Dârekutnî'nin yaptığı: "Bu namaz Muâz için nafîle, arkasındakiler için de farzdı" eklemesine göre Muâz, farzı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında kılmıştır. Daha sonra kıldığı ise nafîledir. Bu eklemeyle nakledilen hadis de sahih bir hadistir, ravileri de *Sahîh*'in ravileridir.

Abdurrezzâk'ın rivayetinde İbn Cureyc bunu hocasından bizzat işittiğini belirtmiştir. Bu açıdan tedlis yaptığı ithamından kurtulmuş olmaktadır.

Farz bir namazı nafîle namaz kılan imamın arkasında kılma konusunda Şâfiîler ve Hanbeliler bu şekilde düşünür. Hanefiler ile Malikiler ise farklı görüştedir.

Hadisten ayrıca cemaatin durumunu göz önünde bulundurarak namazın kısa kılınabileceğini çıkarıyoruz.

Bir önceki hadis dört ravilidir ve muhtasar bir şekilde gelmiştir. Görüldüğü kadarıyla burada "Bir gün bu şekilde kabilesine yatsı namazını kıldırırken..." cümlesi ve sonrası bir önceki hadisle aynı isnâda sahiptir. Bir önceki hadisin başlıkla mutabakatı için de bu hadis zikredilmiştir. Buhârî'nin bir önceki hadisi muhtasar bir şekilde zikretmesi ikinci bölümün kaynağına işaret etmek için de olabilir. Bunun yanında bir önceki hadisin isnâdı zikredilerek âlî bir isnâda sahip olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu hadisin isnâdıyla da Amr'ın bunu Câbir'den bizzat işittiği belirtilmiştir.

Bu hadisi Müslim, Nesâî ve İbn Mâce tahrir etmiştir.

٦١ - باب تَخْفِيفِ الْإِمَامِ فِي الْقِيَامِ وَإِمَامِ الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ

61- İMAMIN RÜKÛ VE SECDELERİ TAM YAPMAK KAYDIYLA KIYAMI UZATMAMASI

Başlık, rükû ve secdeleri tam yapması kaydıyla imamın kıyamı kısa tutmasının hükmüyle ilgilidir. Kısa tutmanın özellikle kıyam konusunda zikredilmesi namazı uzatmanın genelde kıyam üzerinden yapılması

dolayısıyladır. Başlık, başlık hadisinde zikredilen uzatmamanın bir açıklaması niteliğindedir.

۷۰۲ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ سَمِعْتُ قَيْسًا قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو مَسْعُودٍ أَنَّ رَجُلًا قَالَ وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي لَأَتَأَخَّرُ عَنْ صَلَاةِ الْغَدَاةِ مِنْ أَجْلِ فُلَانٍ مِمَّا يُطِيلُ بِنَا . فَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي مَوْعِظَةٍ أَشَدَّ غَضَبًا مِنْهُ يَوْمَئِذٍ ثُمَّ قَالَ « إِنْ مِنْكُمْ مُنْفَرِّينَ ، فَأَيُّكُمْ مَا صَلَّى بِالنَّاسِ فَلْيَتَجَوَّزْ ، فَإِنَّ فِيهِمُ الضَّعِيفَ وَالْكَبِيرَ وَذَا الْحَاجَةِ » . أطرافه ۹۰ ، ۷۰۴ ، ۶۱۱۰ ، ۷۱۵۹ - تحفة ۱۰۰۰۴

702- “Ahmed b. Yûnus — Züheyr — İsmâil — Kays” isnâdıyla Ebû Mes’ûd şöyle demiştir: Adamın biri: “Ey Allah’ın Resûlü! Filan kişi namazı o kadar uzatıyor ki bazen sabah namazına katılamıyorum” dedi. Adamın bu sözü üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o kadar kızdı ki vaazlarında böylesine kızdığını daha önce hiç görmedim. Sonra: “İçinizden nefret ettirenler var! İçinizden insanlara namaz kıldırarak kişi uzatmasın. Zira içlerinde zayıf, yaşlı ve işi bulunan olabilir” buyurdu.¹

Ahmed, Ahmed b. Abdullah b. Yûnus’tur. Kendisiyle şöhret bulduğu için dedesi Yûnus’a nisbet edilmiştir.

Züheyr, Züheyr b. Muâviye el-Cu’fî’dir.

İsmâil, İsmâil b. Ebî Hâlid’dir.

Kays, Kays b. Hâzım’dır.

Ebû Mes’ûd, Ukbe b. Amr el-Bedrî el-Ensârî’dir.

Adamın biri Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) imamın namazı uzatmasından dolayı bazen sabah namazlarına katılmadığından yana yakındı. Bunu diyen adamın ismi zikredilmemiştir, ancak Hazm b. Ubey b. Ka’b değildir. Adamın burada özellikle sabah namazını zikretmesi genelde sabah namazında kıraatin uzun tutulmasından dolayıdır.

¹ Hadis ayrıca 90, 704, 6110 ve 7159’da geçmektedir. Müslim 466

Adamın bu sözü üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o kadar kızdı ki o güne kadarki vaazlarında bu kadar öfkelendiği görülmuş değildi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kızması öğüt ve nasihatlerine aykırı davranılmasından dolayı olabilir. Zira daha önce Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde uyarılar yapmıştı. Ya da Müslümanların gerekli olan şeyleri öğrenmeleri konusunda kusurlu davranmalarındır. Ya da sahabenin kendilerine yakışan şeyleri yapmaları ve böylesi şeyleri bir daha tekrarlamamaları yönünde bir uyarıdır.

Sonra da: *“İçinizden nefret ettirenler var! İçinizden insanlara namaz kıldırın kişi uzatmasın. Zira içlerinde zayıf, yaşlı ve işi bulunan olabilir”* buyurdu. Buradan anlıyoruz ki cemaatin içinde zikredilen özelliklere sahip kişiler yoksa ve cemaat de razıysa namazı uzatmanın bir sakıncası olmaz.

İbn Abdilber bu konuda şöyle der: “Benim için cemaatte söz konusu sıkıntıların olmayacağına yönelik herhangi bir garanti yoktur. İmam arkasındaki cemaatin güçlü, kuvvetli olduğunu görüp namazı ona göre uzun tutmak isteyebilir. Fakat sonradan bazı sıkıntılar çıkabilir veya bazı ihtiyaçlar hasıl olabilir. Kişi namazda iken sıkışabilir ve abdestini bozmak zorunda kalabilir.”

Ancak hakkında delil bulunmayan bir ihtimal üzerinden hüküm verilemeyeceği söylenerek onun bu görüşüne itiraz edilmiştir. Bunlara göre şayet cemaat namazın uzatılmasını baştan kabul etmişse sonradan ortaya çıkabilecek ve hakkında delil bulunmayan bir ihtimal üzerinden imamın namazı kısa tutması gerektiği söylenemez.

Bu konuda Ebû Katâde'den de gelen bir rivayet vardır. Buna göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Namaza başladığımda uzun kılmaya niyetleniyorum, ama çocuğun ağlamasını duyunca annesinin onun ağlamasına dayanamayacağını bildiğimden kısa tutuyorum”* buyurmuştur. Bu hadisten de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) başta namazı uzun tutmaya niyetlendiğini, dolayısıyla namazı uzatmanın caiz olacağını anlıyoruz. Ancak cemaatten birilerinin sıkıntıya düşeceğini görerek namazı uzatmaktan vazgeçmiştir. Bu sıkıntı da çocuğunun ağlamasından dolayı annenin aklının çocuğunda kalmasıdır.

Hadisin ravileri Kufelidir. İsnâdında tâbînin tâbîiden rivayeti vardır.

٦٢ - بَابُ إِذَا صَلَّى لِنَفْسِهِ فَلْيُطَوِّلْ مَا شَاءَ

62- TEK BAŞINA KILAN KİŞİ NAMAZI İSTEDİĞİ KADAR UZATABİLİR

Kişi namazı tek başına kılıyorsa onu istediği kadar uzun tutabilir. Ancak namazı vaktin çıkışına kadar uzatması konusunda âlimlerin ihtilafı vardır.

٧٠٣ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِلنَّاسِ فَلْيُخَفِّفْ ، فَإِنَّ مِنْهُمْ الضَّعِيفَ وَالسَّقِيمَ وَالْكَبِيرَ ، وَإِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِنَفْسِهِ فَلْيُطَوِّلْ مَا شَاءَ » . تحفة ١٣٨١٥

703- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Ebu’z-Zinâd — A’rec” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Biriniz bir topluluğa imam olduğu zaman namazı kısa tutsun. Zira içlerinde zayıf, hasta ve yaşlı olanlar bulunabilir. Ama biriniz tek başına kılıyorsa namazını istediği kadar uzatabilir.*”

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Ebu’z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân’dır.

A’rec, Abdurrahman b. Hürmüz’dür.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bir cemaate namaz kıldıran kişilerin bu namazı kısa tutmalarını, zira cemaatte bedenlen zayıf, hasta ve yaşlıların bulunabileceğini söylemiştir.

Müslim bunu başka bir kanalla Ebu’z-Zinâd’dan naklederken: “*ve küçük olanlar bulunabilir*” eklemesini yapmıştır. Taberânî de: “*Hamile ve emzikli kadınlar bulunabilir*” eklemesini yapmıştır. Taberânî yine Adiy b. Hâtim’den bunu naklederken: “*Yolcu olanlar bulunabilir*” eklemesini yapmıştır. Ancak daha önce Ebû Mes’ûd kanalıyla gelen hadiste geçen “*işi olanlar bulunabilir*” ifadesi bu eklemelerde zikredilen kişileri de kapsamaktadır.

İbn Hazm, Ebû Amr b. Abdilber ve İbn Battâl gibi âlimler Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Kısa tutsun*” sözünün emir olarak anlaşılması gerektiğini ve buna uyulması lazım geldiğini söylemişlerdir.

İbn Abdilber bu konuda şöyle der: “Bu yönde gelen deliller cemaat imamlarının namazı kısa tutmaları gerektiğini göstermektedir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kısa tutulmasını emretmiştir. Bundan dolayı imamlar namazı uzun tutamaz. Zira Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), namazların kısa tutulmasına dair emri, uzun tutulmasını yasaklamaktadır. Ancak namazı kısa tutarken rükûn ve sünnetleri eksik yapılmamalıdır.”

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazı tek başına kılan kişinin de kıraat, rükû ve secdelerini istediği kadar uzatabileceğini bildirmiştir. Şâfiîlerden bazılarının görüşüne göre namazın vaktini aşacak olsa dahi kişi namazı uzatabilir.

Ancak namazı uzatmanın faydası ile namazın bir kısmını vakti dışında kılmanın zararı çakıştığı zaman böylesi bir zarardan kaçınmak için faydadan vazgeçilmelidir. Böylesi bir durumda namazın bir kısmını vakti dışına taşıрма da belli şartlar dahilinde caiz olur ve asgari namazın rekatlarından biri vakti içinde kılınmalıdır. Aynı şekilde namazın bir kısmını vakti dışına taşıрма sehven olmamalıdır. Sehven yapılması mekruhtur. Bunun yanında uzatma, kıyam, rükû, secde ve teşehhüd gibi uzatmayı kabul edebilecek rükûnlerde olur. Rükûdan kalkıldıktan sonra veya iki secde arasında oturmada uzatma olmaz.

٦٣ - بَابُ مَنْ شَكَا إِمَامَهُ إِذَا طَوَّلَ

63- KİŞİNİN NAMAZI UZATAN İMAMDAN ŞİKAYETTE BULUNMASI

وَقَالَ أَبُو أُسَيْدٍ طَوَّلْتُ بِنَا يَا بُنَيَّ .

Ebû Useyd: “Evladım! Namazı çok uzattın” demiştir.

Ebû Useyd, Mâlik b. Rabîa el-Ensârî es-Sâidî el-Medenî'dir. Oğlunun arkasında namaz kıları. Bir defasında oğlu namazı uzatınca bu konuda onu bu şekilde uyarmıştır. Ebû Useyd'in bu sözünü İbn Ebî Şeybe mevsûl olarak nakletmiştir.

٧٠٤ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي لَأَتَأَخَّرُ عَنِ الصَّلَاةِ فِي الْفَجْرِ مِمَّا يُطِيلُ بِنَا فَلَانٌ فِيهَا . فَغَضِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا رَأَيْتُهُ غَضِبَ فِي مَوْضِعٍ كَانَ أَشَدَّ غَضَبًا مِنْهُ يَوْمَئِذٍ ثُمَّ قَالَ « يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ مِنْكُمْ مُنْفَرِّينَ ، فَمَنْ أَمَّ النَّاسَ فَلْيَتَجَوَّزْ ، فَإِنَّ خَلْفَهُ الضَّعِيفَ وَالْكَبِيرَ وَذَا الْحَاجَةِ » . أطرافه ٩٠ ، ٧٠٢ ، ٦١١٠ ، ٧١٥٩ - تحفة ١٠٠٠٤

704- “Muhammed b. Yûsuf — Süfyân — İsmâil b. Ebî Hâlid — Kays b. Ebî Hâzım” isnâdıyla Ebû Mes’ûd şöyle demiştir: Adamın biri: “Ey Allah'ın Resûlü! Filan kişi namazı o kadar uzatıyor ki bazen sabah namazına katılmıyorum” dedi. Adamın bu sözü üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o kadar kızdı ki hiçbir yerde böylesine kızdığını daha önce hiç görmedim. Sonra: “Ey insanlar! İçinizden nefret ettirenler var! İnsanlara namaz kıldırın kişi uzatmasın. Zira içlerinde zayıf, yaşlı ve işi bulunan olabilir” buyurdu.¹

Muhammed, Muhammed b. Yûsuf el-Firyâbî'dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

Ebû Mes'ûd, Ukbe b. Amr el-Bedrî'dir.

Adamın biri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) imamın namazı uzatmasından dolayı bazen sabah namazlarına katılmadığından yana yakındı. Namazı uzatan söz konusu imam da Muâz ya da Ubey b. Ka'b'dır. Ebû Ya'lâ el-Mevsilî'nin: “Ubey, Kubâ ahalisine namazı kıldırırken kıraatine Bakara sûresiyle başladı” şeklindeki rivayeti, bu kişinin Ubey b. Ka'b olduğuna işaret etmektedir.

Adamın bu sözü üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o kadar kızdı ki o güne kadarki vaazlarında bu kadar öfkelendiği görülmüş değildi. Sonra da cemaate namaz kıldırın imamlardan bazılarının insanları namazdan soğuttuklarını, imamlık yapacak olan kişilerin namazları uzun tutmamalarını, zira cemaatin içinde zayıf, yaşlı ve işi olanların bulunabileceğini dile getirdi.

¹ Hadis ayrıca 90, 702, 6110 ve 7159'da geçmektedir. Müslim 466

İbn Dakîk el-İd bu konuda şöyle der: “Namazın kısa veya uzun olması izaf bir konudur. Çünkü cemaatin durumuna göre kılınan bir namaz bazıları için uzun gelirken bazıları için kısa gelebilir. Fakihler imamın rükû ve secdeleri üç tesbihattan daha uzun tutamayacağını söylemiştir. Bu da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) rükû ve secdeleri bundan daha fazla uzattığına yönelik gelen rivayetlere muhalif değildir. Çünkü ashâba hayırlı olan hiçbir şey uzun gelmezdi.”

٧٠٥ - حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَارِبُ بْنُ دَثَارٍ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيَّ قَالَ أَقْبَلَ رَجُلٌ بِنَاصِحِينَ وَقَدْ جَنَحَ اللَّيْلُ ، فَوَافَقَ مُعَاذًا يُصَلِّي ، فَتَرَكَ نَاصِحَهُ وَأَقْبَلَ إِلَى مُعَاذٍ ، فَقَرَأَ بِسُورَةِ الْبَقَرَةِ أَوْ النَّسَاءِ ، فَانْطَلَقَ الرَّجُلُ ، وَبَلَغَهُ أَنَّ مُعَاذًا نَالَ مِنْهُ ، فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَشَكَا إِلَيْهِ مُعَاذًا ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « يَا مُعَاذُ أَقْتَانُ أَنْتَ - أَوْ فَاتِنُ ثَلَاثَ مِرَارٍ - فَلَوْلَا صَلَّيْتَ بِسَبِّحِ اسْمِ رَبِّكَ ، وَالشَّمْسِ وَضَحَاهَا ، وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى ، فَإِنَّهُ يُصَلِّي وَرَاءَكَ الْكَبِيرُ وَالضَّعِيفُ وَذُو الْحَاجَةِ » . أَحْسِبُ هَذَا فِي الْحَدِيثِ . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَتَابَعَهُ سَعِيدُ بْنُ مَسْرُوقٍ وَمُسَعَّرُ بْنُ الْكَلْبِيِّ . قَالَ عَمْرُو وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مِقْسَمٍ وَأَبُو الزَّيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَرَأَ مُعَاذٌ فِي الْعِشَاءِ بِالْبَقَرَةِ . وَتَابَعَهُ الْأَعْمَشُ عَنْ مُحَارِبٍ . أَطْرَافُهُ ٧٠٠ ، ٧٠١ ، ٧١١ ، ٦١٠٦ - تحفة ٢٥٨٢ ، ٢٣٨٨ ، ٣٠٠٤ ، ٢٥٥٢

705- “Âdem b. Ebî İyâs — Şu’be — Muhârib b. Dîsâr” isnâdıyla Câbir b. Abdillâh el-Ensârî anlatıyor: Adamın biri su taşımak için kullandığı iki devesiyle karanlık çöktükten sonra geldi. Muâz'ın namazı kıldırıldığını görünce develerini bırakıp Muâz'ın arkasından namaza durdu. Ama Muâz kıraatte Bakara veya Nisâ sûresine başlayınca adam cemaati bırakıp gitti. Sonradan bundan dolayı Muâz'ın, hakkında kötü laflar ettiğini duyunca Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip Muâz'ı şikâyet etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Muâz'a üç defa: “Ey Muâz! Fitne mi çıkarmak istiyorsun!” diye çıkıştı ve şöyle devam etti: “Namazı A'lâ, Şems ve Leys sûreleriyle kıldırısaydın ya! Zira arkanda yaşlılar, güçsüzler ve işi bulunan kişiler olabilir.”

Ravi der ki: “Sanırım son cümle de hadise dahildir.”

Ebû Abdillâh der ki: Saîd b. Mesrûk, Mis’ar ve Şeybânî de bunu rivayet ederek mutâbaat etmişlerdir.

Amr, Ubeydullah b. Miksam ve Ebu’z-Zübeyr bunu Câbir’den rivayet ederken: “Muâz yatsı namazında Bakara Sûresi’ni okudu” dediğini zikretmişlerdir.

A’mêş de hadisi Muhârib’den rivayet ederek mutâbaat etmiştir.¹

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Câbir b. Abdillâh el-Ensârî’nin bildirdiğine göre akşam vakti karanlık çökünce adamın biri gündüz vakti su çekmekte kullandığı iki devesiyle birlikte geldi. Geldiğinde Muâz yatsı namazını kıldırıyordu. Develerini bırakıp Muâz’ın arkasında namaza katıldı. Ancak Muâz kıraatinde Bakara veya Nisâ sûresine başlayınca adam cemaati bırakıp gitti.

Daha sonra bu yaptığından dolayı Muâz’ın onun hakkında kötü laflar ettiğini, hakkında “münafık” dediğini işitti. Bunun üzerine Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gidip bu olanları anlattı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) haber gönderip Muâz’ı yanına çağırdı. Muâz gelince ona: “*Fitne mi çıkarmak istiyorsun?*” diye çıkıştı ve bu sözünü üç defa tekrarladı.

Daha sonra namazlarında A’lâ, Şems, Leys ve benzeri uzunlukta sûreleri okumasını söyleyip arkasında yaşlı, zayıf ve işi olanların bulunabileceğini hatırlattı.

Şu’be son kısmın, yani: “*Arkanda yaşlılar, güçsüzler ve işi bulunan kişiler olabilir*” sözünün de hadise dahil olabileceğini söylemiştir.

Buhârî’nin dediğine göre Süfyân es-Sevrî’nin babası Saîd b. Mesrûk, Mis’ar b. Kidâm el-Kûfî ve Şeybânî Ebû İshâk Süleymân b. Ebî Süleymân Feyrûz el-Kûfî de bu hadisi rivayet ederek Şu’be’ye mutâbaat etmişlerdir. Ancak mutâbaatları hadisin tüm lafızlarında değil aslı konusundadır.

Saîd b. Mesrûk’un hadisini Ebû Avâne mevsûl olarak rivayet etmiştir. Mis’ar’ın hadisini Serrâc mevsûl olarak rivayet etmiştir. Şeybânî’nin hadisini de Bezzâr mevsûl olarak rivayet etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 700, 701, 711 ve 6106’da geçmektedir. Müslim 465

Amr b. Dînâr, Ubeydullah b. Miksam ve Ebu'z-Zübeyr Muhammed b. Müslim el-Mekkî de bunu Câbir b. Abdillâh'tan rivayet ederken: "Muâz yatsı namazında Bakara Sûresi'ni okudu" demiş, Nisâ Sûresi'ni zikretmemişlerdir.

Amr'ın hadisini iki başlık öncesinde Buhârî mevsûl olarak rivayet etmiştir. Ubeydullah'ın hadisini İbn Huzeyme mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Süleymân b. Mihrân el-A'meş de bu hadisi Muhârîb b. Dîsâr'dan rivayet ederek Şu'be'ye mutâbaat etmiş, ancak bir sûre ismi zikretmemiştir. A'meş'in hadisini de Nesâî mevsûl olarak rivayet etmiştir.

٦٤ - بَابُ الْإِيجَازِ فِي الصَّلَاةِ وَإِكْمَالِهَا

64- RÜKÜNLERİNİ TAM YAPMAK KAYDIYLA NAMAZI KISA TUTMAK

٧٠٦ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ

كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُوجِزُ الصَّلَاةَ وَيُكْمِلُهَا . تحفة ١٠٥٧

706- "Ebû Ma'mer — Abdolvâris — Abdulazîz" isnâdıyla Enes şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazı kısa tutar, ancak rükünlerini tam olarak eda ederdi."

Ebû Ma'mer, Abdullah b. Amr'dır.

Abdolvâris, Abdolvâris b. Saîd'dir.

Abdulazîz, Abdulazîz b. Suheyb'dir.

Enes, Enes b. Mâlik'tir.

Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), namazı kısa tutmasına rağmen rükünleri, sünnetleri ve diğer gereklerini eksiksiz, hatta en güzel şekliyle yerine getirirdi.

Hadisin ravileri Basralıdır. Hadisi Müslim¹ ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

¹ Müslim 469

٦٥ - بَابُ مَنْ أَخَفَّ الصَّلَاةَ عِنْدَ بُكَاءِ الصَّبِيِّ

65- ÇOCUK AĞLAMASI SEBEBİYLE NAMAZI KISA TUTMAK

٧٠٧ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى قَالَ أَخْبَرَنَا الْوَلِيدُ قَالَ حَدَّثَنَا الْوَزَاعِيُّ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ أَبِي قَتَادَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِنِّي لَأَقُومُ فِي الصَّلَاةِ أُرِيدُ أَنْ أُطَوِّلَ فِيهَا ، فَأَسْمَعُ بُكَاءَ الصَّبِيِّ ، فَأَتَجَوَّزُ فِي صَلَاتِي كَرَاهِيَةً أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمِّهِ » .

تَابِعَهُ بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ وَابْنُ الْمُبَارَكِ وَبَقِيَّةُ عَنِ الْوَزَاعِيِّ . طرفه ٨٦٨ - تحفة ١٢١١٠

707- “İbrâhim b. Mûsa — Velîd — Evzâî — Yahya b. Ebî Kesîr — Abdullah b. Ebî Katâde” isnâdıyla Abdullah’ın babası Ebû Katâde’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Namaza başladığımda uzun kılmaya niyetleniyorum, ama çocuğun ağlamasını duyunca (namazda olan) annesini sıkıntıya sokmak istemediğimden namazımı kısa tutuyorum.*”

Bişr b. Bukeyr, İbnu’l-Mübârek ve Bakiye de hadisi Evzâî’den rivayet ederek mutâbaat etmişlerdir.¹

Velîd, Velîd b. Müslim’dir.

Evzâî, Abdurrahman b. Amr’dir.

Abdullah, Abdullah b. Ebî Katâde el-Ensârî es-Sülemî’dir.

Ebû Katâde, Hâris b. Rib’î el-Ensârî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bazen namaza başlarken uzun tutmaya niyetlendiğini, ancak arkadan bir çocuğun ağlama sesini duyunca namazda olan annesini sıkıntıya sokmamak için namazı kısa tuttuğunu bildirmiştir.

İbn Ebî Şeybe’nin İbn Sâbit’ten bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ilk rekatta yaklaşık olarak altmış âyet okumuş, çocuğun ağlama sesini işittikten sonra ise ikinci rekatta üç âyet okumuştur.

¹ Hadis ayrıca 868’de geçmektedir.

Hadisin ravileri Reyli, Dimaşklı, Yemenli ve Medinelidir. Hadisi Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

Bişr b. Bekr, Abdullah b. el-Mübârek ve Bakiyye b. el-Velîd el-Kulâî el-Hadramî de hadisi Evzâî'den rivayet ederek Velîd b. Müslim'e mutâbaat etmişlerdir.

Bişr'in hadisini Buhârî "Kadınların Mescide Girmesi" başlığı altında mevsûl olarak rivayet etmiştir. Abdullah'ın hadisini de Nesâî mevsûl olarak aktarmıştır.

٧٠٨ - حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَرِيكُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ مَا صَلَّيْتُ وَرَاءَ إِمَامٍ قَطُّ أَخَفَّ صَلَاةً وَلَا أَتَمَّ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ ، وَإِنْ كَانَ لَيَسْمَعُ بُكَاءَ الصَّبِيِّ فَيُخَفِّفُ مُحَافَةً أَنْ تُفْتَنَ أُمُّهُ . تحفة ٩٠٨

708- "Hâlid b. Mahled — Süleymân b. Bilâl — Şerîk b. Abdillâh" isnâdıyla Enes b. Mâlik der ki: "Namazı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dışında daha kısa ve daha tam kılan birinin arkasında kılmış değilim. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldırırken arkadan çocuğun ağlama sesini işittiğinde annesini sıkıntı basmasın diye namazı kısa tutardı."

Hâlid, Hâlid b. Mahled el-Becelî el-Kûfî'dir.

Süleymân, Süleymân b. Bilâl et-Teymî'dir.

Şerîk, Şerîk b. Abdillâh b. Ebî Nimr el-Kureşî'dir.

Enes b. Mâlik, namazları Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dışında daha kısa ve daha tam kılan birinin arkasında kılmadığını dile getirmiştir. Yine bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazı kıldırırken arkalardan çocuk ağlaması işitince çocuğun annesini sıkıntıya sokmamak için kıraatinde kısa sûrelerden okuyup namazı kısa tutardı. Zira çocuğun annesi onun ağlama sesini işitince kendini namaza veremeyecek, akli çocuğunda kalacaktır.

Abdurrezzâk bu hadisi Atâ'dan mürsel olarak rivayet ederken: "Çocuğun başına bir şey gelmemesi için" eklemesini yapmıştır.

Hadisin ravileri Buhârî'nin hocası dışında Medinelidir. Buhârî'nin hocası ise Kufelidir. Hadisi Müslim¹ de tahrir etmiştir.

۷۰۹ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ قَالَ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ قَالَ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ حَدَّثَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « إِنِّي لَأَدْخُلُ فِي الصَّلَاةِ وَأَنَا أُرِيدُ إِطَالَتَهَا ، فَأَسْمَعُ بُكَاءَ الصَّبِيِّ ، فَأَتَجَوَّزُ فِي صَلَاتِي بِمَا أَعْلَمُ مِنْ شِدَّةٍ وَجِدٍ أُمِّهِ مِنْ بُكَائِهِ » . طرفه ۷۱۰ - تحفة ۱۱۷۸

709- “Ali b. Abdillâh — Yezîd b. Zuray’ — Saîd — Katâde” isnâdıyla Enes b. Mâlik’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Namaza başladığımda uzun kılmaya niyetleniyorum, ama çocuğun ağlamasını duyunca (namazda olan) annesinin onun ağlamasına dayanamayacağını bildiğimden namazımı kısa tutuyorum.*”²

Ali, Ali b. Abdillâh b. Câfer el-Medîni’dir.

Saîd, Saîd b. Ebî Arûbe’dir.

Katâde, Katâde b. Diâme’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bazen namaza başlarken uzun tutmaya niyetlendiğini, ancak arkadan bir çocuğun ağlama sesini duyunca namazda olan annesinin sıkıntıya girip üzüleceğini bildiğinden namazı kısa tuttuğunu bildirmiştir. Bu da Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüksek ahlaki meziyetlerinden biridir. Zira müminlere karşı şefkatliydi ve ümmetinden hiç kimseyi sıkıntıya sokmayı, ona eziyet vermeyi istemezdi.

Hadisin ravileri Basralıdır. Hadisi Müslim ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

۷۱۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِنِّي لَأَدْخُلُ فِي الصَّلَاةِ فَأُرِيدُ إِطَالَتَهَا ، فَأَسْمَعُ بُكَاءَ الصَّبِيِّ ، فَأَتَجَوَّزُ بِمَا أَعْلَمُ مِنْ شِدَّةٍ وَجِدٍ أُمِّهِ مِنْ بُكَائِهِ » . طرفه ۷۰۹ - تحفة ۱۱۷۸

¹ Müslim 469

² Hadis ayrıca 710’da geçmektedir. Müslim 470

وَقَالَ مُوسَى حَدَّثَنَا أَبَانُ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ حَدَّثَنَا أَنَسٌ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . تَحْفَةٌ ١١٣٣

710- “Muhammed b. Beşşâr — İbn Ebî Adiy — Saîd — Katâde” isnâdıyla Enes b. Mâlik’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Namaza başladığımda uzun kılmaya niyetleniyorum, ama çocuğun ağlamasını duyunca (namazda olan) annesinin onun ağlamasına dayanamayacağını bildiğimden namazımı kısa tutuyorum.*”

Mûsa da “Ebân — Katâde — Enes” kanalıyla Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) aynısını rivayet etmiştir.¹

Muhammed, Bundâr lakaplı Muhammed b. Beşşâr’dır.

İbn Ebî Adiy, Muhammed b. İbrâhim el-Basrî’dir. Ebû Adiy künyesidir.

Saîd, Saîd b. Ebî Arûbe’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bazen namaza başlarken uzun tutmaya niyetlendiğini, ancak arkadan bir çocuğun ağlama sesini duyunca namazda olan annesinin ağlamasına dayanamayacağını, bundan dolayı da sıkıntıya gireceğini bildiğinden namazı kısa tuttuğunu bildirmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) genel bir ifadeyle hadiste anneyi zikretmiştir. Bundan dolayı anne konumunda olan veya annenin görevini gören her bir kişi için aynı durum geçerli olur.

Hadisten anlıyoruz ki kişi müstehab olan bir şeye niyetlendiği zaman onu yerine getirmek zorunda değildir. Eşheb ise aksini düşünür ve nafile namaza ayakta başlayan kişinin onu oturarak tamamlayamayacağını söyler.

Hadisin ravileri Basralıdır.

Mûsa b. İsmâil et-Tebûzekî de “Ebân b. Yezîd el-Attâr — Katâde — Enes” kanalıyla Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) aynısını rivayet etmiştir. Buhârî’nin bunu zikretme sebebi de Katâde’nin bunu Enes’ten işittiğini belirtmektir.

¹ Hadis ayrıca 709’da geçmektedir. Müslim 470

٦٦ - بَابُ إِذَا صَلَّى ثُمَّ أَمَّ قَوْمًا

66- KİŞİNİN KILDIĞI BİR NAMAZI
DAHA SONRA BAŞKALARINA KILDIRMASI

Kişinin, bir namazı imamın arkasında kıldıktan sonra bu namazı gidip başkalarına kıldırması caizdir.

٧١١ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو النُّعْمَانِ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ

عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ جَابِرٍ قَالَ كَانَ مُعَاذٌ يُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ يَأْتِي قَوْمَهُ فَيُصَلِّي بِهِمْ .

أطرافه ٧٠٠، ٧٠١، ٧٠٥، ٦١٠٦ - تحفة ٢٥٠٤

711- “Süleymân b. Harb + Ebu’n-Nu’mân — Hammâd b. Zeyd — Eyyûb — Amr b. Dînâr” isnâdıyla Câbir şöyle demiştir: “Muâz, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namazı kıldıktan sonra kabilesinin yanına döner ve o namazı kendilerine kıldırırdı.”¹

Süleymân, Süleymân b. Harb el-Vâşihî’dir.

Ebu’n-Nu’mân, Ârim lakaplı Muhammed b. Fadl es-Sedûsî el-Basrî’dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî’dir.

Câbir, Câbir b. Abdillâh’tır.

Câbir’in bildirdiğine göre Muâz b. Cebel, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namazı kıldıktan sonra kabilesi Seleme oğullarına gider ve Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında kıldığı o namazı kendilerine kıldırırdı.

Şâfiîler bu hadise dayanarak kişinin farz namazı nafle namaz kılan imamın arkasında kılabilceğini söylemiştir. Çünkü Muâz’ın farzı, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında kıldığı namazdı. Ahmed de bu görüştedir. İbnu’l-Münzir ve seleften bir grup âlim de bu görüşü tercih etmiştir. Hanefiler ile Malikiler bu konuda farklı düşünür.

¹ Hadis ayrıca 700, 701, 705 ve 6106’da geçmektedir. Müslim 465

٦٧ - بَابُ مَنْ أَسْمَعَ النَّاسَ تَكْبِيرَ الْإِمَامِ

67- İMAMIN TEKBİRLERİNİ CEMAATE DUYURAN KİŞİ

٧١٢ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دَاوُدَ قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ لَمَّا مَرَضَ النَّبِيُّ ﷺ مَرَضَهُ الَّذِي مَاتَ فِيهِ أَنَّهُ بِلَالٌ يُؤَذِّنُهُ بِالصَّلَاةِ فَقَالَ « مُرُّوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ ». قُلْتُ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ أَسِيفٌ ، إِنْ يَقُمْ مَقَامَكَ يَبْكِي فَلَا يَقْدِرُ عَلَى الْقِرَاءَةِ . قَالَ « مُرُّوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ ». فَقُلْتُ مِثْلَهُ فَقَالَ فِي الثَّلَاثَةِ أَوِ الرَّابِعَةِ « إِنَّكَ صَوَاحِبُ يُوسُفَ ، مُرُّوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ ». فَصَلَّى وَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ يَهَادِي بَيْنَ رَجُلَيْنِ ، كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ يَخْطُ بِرِجْلَيْهِ الْأَرْضَ ، فَلَمَّا رَأَاهُ أَبُو بَكْرٍ ذَهَبَ يَتَأَخَّرُ ، فَأَشَارَ إِلَيْهِ أَنْ صَلِّ ، فَتَأَخَّرَ أَبُو بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - وَقَعَدَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى جَنْبِهِ ، وَأَبُو بَكْرٍ يُسْمِعُ النَّاسَ التَّكْبِيرَ . تَابِعَهُ مُحَاضِرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ . أَطْرَافُهُ ١٩٨ ، ٦٦٤ ، ٦٦٥ ، ٦٧٩ ، ٦٨٣ ، ٦٨٧ ، ٧١٣ ، ٧١٦ ، ٢٥٨٨ ، ٣٠٩٩ ، ٣٣٨٤ ، ٤٤٤٢ ، ٤٤٤٥ ، ٥٧١٤ ، ٧٣٠٣ - تحفة ١٥٩٤٥

712- “Müsedded — Abdullah b. Dâvud — A’miş — İbrâhim — Esved” isnâdıyla Âişe anlatıyor: Vefatına sebep olan hastalığı sırasında Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına Bilâl geldi ve namaz vaktinin geldiğini söyledi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Ebû Bekr’e söyleyin, cemaate namazı kıldırın” buyurdu. Ona: “Ebû Bekr yüreği yufka olan biridir. Namazda senin makamında durursa ağlamaya başlar ve kıraatini yapamaz” dedim. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine: “Ebû Bekr’e söyleyin, cemaate namazı kıldırın” buyurdu. Ben ona aynı karşılığı verdim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üçüncüsünde veya dördüncüsünde: “Siz de Yûsuf kıssasında geçen kadınlar gibisiniz!” diye çıktı ve: “Ebû Bekr’e söyleyin, cemaate namazı kıldırın” emrini yineledi. Bunun üzerine Ebû Bekr çıkıp namazı kıldırmağa başladı.

Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) iki adamın kolları arasında çıktı. Ağrıdan dolayı ayaklarını yerde sürümesi hâlâ gözümün önündedir. Ebû Bekr onun geldiğini farkedince geri çekilmek istedi. Ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yerinde kalması için ona işaret etti. Ebû Bekr geri çekildikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekr'in yanına oturtuldu. Namazda Ebû Bekr, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) tekbirlerini tekrarlayıp cemaate duyuruyordu.

Hadisi Muhâdir de A'meş'ten rivayet ederek mutâbaat etmiştir.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Abdullah, Abdullah b. Dâvud b. Âmir el-Hemdânî el-Hureybî'dir.

A'meş, Süleymân b. Mihrân'dır.

Esved, Esved b. Yezîd en-Nehaî'dir.

Hiz. Âişe'nin bildirdiğine göre vefatına sebep olan hastalığı sırasında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına müezzin Bilâl geldi ve namaz vaktinin geldiğini söyledi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), namazı kıldırması için Ebû Bekr'e haber verilmesini istedi. Âişe, Ebû Bekr'in yufka yürekli biri olduğunu, namazda onun makamında durması halinde ağlayıp kıraatini yapamayacağını söyledi.

Ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) cemaate namazı kıldırması için Ebû Bekr'e haber verilmesi emrini tekrarladı. Âişe aynı karşılığı verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) aynı şeyi söyleyip aynı karşılığı alınca üçüncüsünde veya dördüncüsünde Âişe'ye: “Siz de Yûsuf kıssasında geçen kadınlar gibisiniz!” diye çıkıştı ve: “Ebû Bekr'e söyleyin, cemaate namazı kıldırın” emrini yineledi. Yûsuf peygamber kıssasında geçen kadınlar da Yûsuf Sûresi'nde zikredilen kadınlardır. Hiz. Âişe gerekçe olarak babasının yufka yürekliğini göstermiş olsa da babasının imamlığını istememesi başka bir sebebe dayanmaktaydı. Bundan dolayı Yûsuf peygamber kıssasındaki kadınlara benzetilmiştir. Bu yönde gerekli açıklamalar daha önce yapılmıştı.

¹ Hadis ayrıca 198, 664, 665, 679, 683, 687, 713, 716, 2588, 3099, 3384, 4442, 4445, 5714 ve 7303'te geçmektedir. Müslim 418

Sonunda Ebû Bekr'e haber yolladılar ve namazı Ebû Bekr kıldırdı. Ebû Bekr namazlardan birini kıldırırken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iki kişinin kolları arasında Mescid'e çıktı. Bu iki kişi Abbâs ve Ali veya Ali ile Fadl'dır. Nevevî ise bunların iki farklı olay olduğunu, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Meymûne'nin evinden Âişe'nin evine giderken Ali ile Fadl'ın kolları arasında gittiğini söylemiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hastalığından dolayı ayakta durmaya mecali olmadığından ayaklarını sürüyerek yürüyordu. Ebû Bekr, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) geldiğini fark edince geri çekilmek istedi. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaza devam etmesi yönünde ona işaret etti. Ebû Bekr biraz geriye çekildikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gelip onun yanında oturdu. Ebû Bekr de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) getirdiği tekbirleri cemaate duyurmak için yüksek sesle tekrarlamaya başladı.

Daha önceki hadislerde Ebû Bekr'in Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) uyararak, cemaatin de Ebû Bekr'e uyararak namaz kılındığı zikredilmişti. Ebû Bekr'in, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) tekbirlerini cemaate duyurmak için tekrarlaması da bunun bir açıklaması mahiyetindedir. Başlıkta zikredilen durum da budur.

Muhâdir de bu hadisi A'meş'ten rivayet ederek Abdullah b. Dâvud'a mutâbaat etmiştir.

Muhâdir, Muhâdir el-Hemdânî el-Kûfî'dir. Hicri 206 yılında vefat etmiştir.

٦٨ - بَابُ الرَّجُلِ يَأْتُمُّ بِالْإِمَامِ وَيَأْتُمُّ النَّاسُ بِالْمَأْمُومِ

68- KİŞİNİN BİR İMAMA, CEMAATİN DE O KİŞİYE UYARAK NAMAZI KILMASI

وَيَذْكُرُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ « ائْتُمُوا بِي وَلِيَأْتُمْ بِكُمْ مَنْ بَعْدَكُمْ » .

Zikredildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Sizler bana uyun, sizin arkanızdakiler de sizlere uysunlar” buyurmuştur.

Müslim'in *Sahîh*'de Ebû Saîd el-Hudrî'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), namazda ilk safta duranlara kendisine uymalarını, onların arkasındakilerin de kendilerine uyacaklarını söylemiştir. Buradan kasıt, arka saflarda bulunanların namazı, ön safta bulunanların imamlığında kılması

değil, onların hareketlerine bakarak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) imamlığında namazı kılmaıdır.

۷۱۳ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ لَمَّا ثَقُلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَاءَ بِلَالٌ يُؤَذِّنُهُ بِالصَّلَاةِ فَقَالَ « مُرُوا أَبَا بَكْرٍ أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ ». فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنَّ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ أَسِيفٌ ، وَإِنَّهُ مَتَى مَا يَقُمْ مَقَامَكَ لَا يُسْمِعُ النَّاسَ ، فَلَوْ أَمَرْتَ عُمَرَ . فَقَالَ « مُرُوا أَبَا بَكْرٍ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ ». فَقُلْتُ لِحَفْصَةَ قَوْلِي لَهُ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ أَسِيفٌ ، وَإِنَّهُ مَتَى يَقُمْ مَقَامَكَ لَا يُسْمِعُ النَّاسَ ، فَلَوْ أَمَرْتَ عُمَرَ . قَالَ « إِنَّكَ لَأَتْنَنُ صَوَاحِبُ يُوسُفَ ، مُرُوا أَبَا بَكْرٍ أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ ». فَلَمَّا دَخَلَ فِي الصَّلَاةِ وَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي نَفْسِهِ خَفَةً ، فَقَامَ يَهَادِي بَيْنَ رَجُلَيْنِ ، وَرِجْلَاهُ يَخْطَانِ فِي الْأَرْضِ حَتَّى دَخَلَ الْمَسْجِدَ ، فَلَمَّا سَمِعَ أَبُو بَكْرٍ حِسَّهُ ذَهَبَ أَبُو بَكْرٍ يَتَأَخَّرُ ، فَأَوْمَأَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى جَلَسَ عَنْ يَسَارِ أَبِي بَكْرٍ ، فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ يُصَلِّيَ قَائِمًا ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّيَ قَاعِدًا ، يَقْتَدِي أَبُو بَكْرٍ بِصَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَالنَّاسُ مُقْتَدُونَ بِصَلَاةِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . أَطْرَافُهُ ١٩٨ ، ٦٦٤ ، ٦٦٥ ، ٦٧٩ ، ٦٨٣ ، ٦٨٧ ، ٧١٢ ، ٧١٦ ، ٢٥٨٨ ، ٣٠٩٩ ، ٣٣٨٤ ، ٤٤٤٢ ، ٤٤٤٥ ، ٥٧١٤ ،

۷۳۰۳ - تحفة ١٥٩٤٥

713- “Kuteybe b. Saîd — Ebû Muâviye — A'meş — İbrâhim — Esved” isnâdıyla Âişe anlatıyor: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hastalığı ağırlaştığı zamanlarda Bilâl gelip namaz vaktini ona bildirdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ebû Bekr'e söyleyin, cemaate namazı kıldırın*” buyurdu. Ona: “Ey Allah'ın Resûlü! Ebû Bekr yufka yürekli biridir. Senin makamında durması halinde (ağlamaktan) sesini cemaate duyuramaz. Cemaate namaz kıldırması için Ömer'e söyleyen olmaz mı?” karşılığını verdim. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine: “*Ebû Bekr'e söyleyin, cemaate namazı kıldırın*” buyurdu.

Hafsa'ya: "Ebû Bekr yufka yürekli biridir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) makamında durması halinde (ağlamaktan) sesini cemaate duyuramaz. Cemaate namaz kıldırması için Ömer'e emir vermesini söyle" dedim. Hafsa bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) söyleyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "*Siz de Yûsuf kıssasında geçen kadınlar gibisiniz! Ebû Bekr'e söyleyin, cemaate namazı kıldırın!*" karşılığını verdi.

Ebû Bekr namaza başlayınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendini biraz iyi hissetti ve iki adamın kolları arasında, ayaklarını yerde sürüyerek Mescid'e çıktı. Ebû Bekr, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) geldiğini duyunca geriye çekilmek istedi. Ancak Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yerinde kalması için işarette bulundu ve gelip sol tarafında oturdu. Bu şekilde namazı Ebû Bekr namazı ayakta, Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) oturarak; Ebû Bekr, Resûlullah'ın imamlığında (sallallahu aleyhi vesellem), cemaat de Ebû Bekr'in imamlığında kıldılar.¹

Ebû Muâviye, Muhammed b. Hâzım'dır.

A'meş, Süleymân b. Mihrân'dır.

Esved, Esved b. Yezîd en-Nehaî'dir.

Vefatına sebep olan hastalığı sırasında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına müezin Bilâl geldi ve namaz vaktini haber verdi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), yanındakilere namazı cemaate Ebû Bekr'in kıldırmasını söylemelerini istedi. Âişe, Ebû Bekr'in yufka yürekli biri olduğunu, makamında durması halinde ağlamaktan kıraatini cemaate duyuramayacağını söyledi ve namaz kıldırma görevini Ömer b. el-Hattâb'a vermesini tavsiye etti. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine namaz kıldırmasını için Ebû Bekr'e haber vermelerini söyledi.

Âişe, Hafsa'ya, Ebû Bekr'in, makamında durması halinde ağlamaktan cemaate kıraatini duyuramayacağını, bunun için bu görevi Ömer'e vermesini Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) söylemesini isteyince Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bunun karşılığında onlara: "*Siz de Yûsuf kıssasında geçen kadınlar*

---

¹ Hadis ayrıca 198, 664, 665, 679, 683, 687, 712, 716, 2588, 3099, 3384, 4442, 4445, 5714 ve 7303'te geçmektedir. Müslim 418

gibisiniz!” karşılığını verdi. Ardından cemaate namaz kıldırması için Ebû Bekr’e haber gönderme emrini yineledi.

Bu emri alan Ebû Bekr cemaate namaz kıldırmaya başladı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendini biraz daha iyi hissedince iki kişinin kolları arasında ve ayaklarını yerde sürüyerek çıktı. Ebû Bekr onun geldiğini görünce geri çekilmek istedi, ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) işaret ederek namaza devam etmesini söyledi. Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gelip Ebû Bekr’in sol tarafında oturdu. Çünkü geldiği odası Ebû Bekr’in sol tarafına düşüyordu.

Bu şekilde Ebû Bekr namazı ayakta, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ise oturarak kıldı. Bu namazda Ebû Bekr Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem), arkadaki cemaat de Ebû Bekr’e uyuyordu.

٦٩ - بَابُ هَلْ يَأْخُذُ الْإِمَامُ إِذَا شَكَّ بِقَوْلِ النَّاسِ

69- ŞÜPHEYE DÜŞEN İMAM CEMAATİN SÖZÜNE Mİ İTİBAR EDER?

İmam kıldıracağı namaz konusunda tereddüde düştüğü zaman doğrusu için cemaatin sözüne mi itibar eder? Şâfiîler böylesi bir durumda cemaatin sözüne itibar etmeyeceğini söylerken, Hanefiler itibar edeceğini söylemişlerdir.

٧١٤ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ أَبِي تَمِيمَةَ السَّخْنِيَّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ انْصَرَفَ مِنْ اثْنَتَيْنِ ، فَقَالَ لَهُ ذُو الْيَدَيْنِ أَقْصَرَتِ الصَّلَاةُ أَمْ نَسِيتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَصَدَقَ ذُو الْيَدَيْنِ » . فَقَالَ النَّاسُ نَعَمْ . فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَصَلَّى اثْنَتَيْنِ أُخْرَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ ، ثُمَّ كَبَّرَ فَسَجَدَ مِثْلَ سُجُودِهِ أَوْ أَطْوَلَ . أَطْرَافُهُ ٤٨٢ ، ٧١٥ ، ١٢٢٧ ، ١٢٢٨ ، ١٢٢٩ ،

٦٠٥١ ، ٧٢٥٠ - تحفة ١٤٤٤٩

714- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik b. Enes — Eyyûb b. Ebî Temîme es-Sahtiyânî — Muhammed b. Sîrîn” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir namazı iki rekat kıldırıktan

sonra selam verince Zu'l-Yedeyn: "Ey Allah'ın Resûlü! Namaz mı kısaldı, yoksa unuttun mu?" dedi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "*Zu'l-Yedeyn'in dediği gibi mi oldu?*" diye sorunca, cemaat: "Evet!" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iki rekat daha kıldırdı ve selam verdi. Sonra tekbir getirip daha önceki secde gibi veya daha uzun bir şekilde secde etti.¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî'dir.

Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazını kıldırırken iki rekattan sonra selam verdi. Cemaatin içinde Zu'l-Yedeyn lakaplı bir adam, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) unutarak mı, yoksa kısaldığı için mi namazı bu şekilde kıldırıldığını sordu. Çünkü Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazı bu şekilde kıldırması ya Yüce Allah tarafından bir emirle namaz kısaldığı içindir ya da unuttuğu içindir. Zu'l-Yedeyn'in ismi de Hiryâk'tır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oradaki cemaate, Zu'l-Yedeyn'in söylediklerinin doğru olup olmadığını sordu. Cemaat Zu'l-Yedeyn'in bu konuda doğru söylediği karşılığını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yeniden öne geçti ve kalan iki rekâtı da kıldırdı. Selam verdikten sonra tekbir getirip sehiv secdesi yaptı. Bu secdesi de namazdaki secdeleri kadardı veya biraz daha uzundu.

Hadisin zahirinden anladığımız kadarıyla Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) konuyu cemaate sorarak onların görüşünü almış ve ona göre hareket etmiştir. Ancak Şâfiî, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu olayda sehiv secdesi yapmasını cemaatin söylediğine itibar etmesine değil, sonradan yaptığını hatırlamasına yormuştur. Ebû Dâvud'da gelen rivayet de onun bu görüşünü desteklemektedir. Zira Ebû Dâvud'un Evzâî kanalıyla Saîd ve Ubeydullah'tan bildirdiğine göre Ebû Hureyre bu olayı anlatırken: "Yüce Allah doğrusunu ona gösterene kadar sehiv secdesi yapmadı" demiştir.

İmam Mâlik ve onun gibi düşünenler ise böylesi bir durumda imamın, cemaatin sözüne itibar edeceğini söylemişlerdir. Bunda da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu olayda Zu'l-Yedeyn'in sözünü cemaate sormasına

---

¹ Hadis ayrıca 482, 715, 1227, 1228, 1229, 6051 ve 7250'de geçmektedir. Müslim 573

dayanmışlardır. Ancak bu görüşte olanlar da kendi aralarında buna şahitlik edecek cemaatin sayısı konusunda ihtilaf etmişlerdir.

۷۱۵ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ الظُّهْرَ رَكَعَتَيْنِ ، فَقِيلَ صَلَّيْتَ رَكَعَتَيْنِ . فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ ، ثُمَّ سَلَّمَ ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ . أَطْرَافُهُ ٤٨٢ ، ٧١٤ ، ١٢٢٧ ، ١٢٢٨ ، ١٢٢٩ ، ٦٠٥١ ، ٧٢٥٠ -

تحفة ١٤٩٥٢

715- “Ebu'l-Velîd — Şu'be — Sa'd b. İbrâhim — Ebû Seleme” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazını iki rekat kıldırdı. Ona: “Namazı iki rekat kıldırdın” denilince iki rekat daha kıldırıp selam verdi . Selamdan sonra da iki secde yaptı.¹

Ebu'l-Velîd, Hişâm b. Abdilmelik et-Tayâlisî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Sa'd, Sa'd b. İbrâhim b. Abdirrahman b. Avf'tır.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahman'dır.

Bir defasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazını iki rekat kıldırıp selam verdi. Cemaat ona namazı sadece iki rekat olarak kıldırıldığını söyleyince Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), iki rekat daha kıldırdı. Selam verdikten sonra da iki secde yaptı. Bir önceki hadiste Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), sonunda daha önceki secde gibi iki secde yaptığı zikredilmiştir. Bu hadisin de son kısmı bunun bir açıklaması mahiyetindedir.

۷۰ - بَابُ إِذَا بَكَى الْإِمَامُ فِي الصَّلَاةِ

70- İMAMIN NAMAZDA AĞLAMASI

وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَدَادٍ سَمِعْتُ نَشِيجَ عُمَرَ وَأَنَا فِي آخِرِ الصُّفُوفِ يَقْرَأُ ﴿إِنَّا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ﴾ .

¹ Hadis ayrıca 482, 714, 1227, 1228, 1229, 6051 ve 7250'de geçmektedir. Müslim 573

Abdullah b. Şeddâd der ki: En arka saflarda bulunduğum sırada Ömer'in: **"Ben gam ve kederimi sadece Allah'a arz ediyorum"**¹ âyetini okurken ağlamasını işittim.

Başlık, imamın namazdayken ağlamasının namazı bozup bozmayacağıyla ilgilidir.

Abdullah, tâbiûnun yaşlılarından Abdullah b. Şeddâd b. el-Hâd'dır. Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) görmüşlüğü vardır. Babası da ashâbdandır. Saîd b. Mansûr'un mevsûl olarak bildirdiğine göre Abdullah, Hz. Ömer'in imamlığında, arka saflarda namazı kılmış, Ömer'in **"Ben gam ve kederimi sadece Allah'a arz ediyorum"**² âyetini okurken de ağlamasını işitmiştir.

٧١٦ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ فِي مَرَضِهِ «مُرُوا أَبَا بَكْرٍ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ». قَالَتْ عَائِشَةُ قُلْتُ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ إِذَا قَامَ فِي مَقَامِكَ لَمْ يُسْمِعِ النَّاسَ مِنَ الْبُكَاءِ، فَمُرْ عُمَرَ فَلْيُصَلِّ. فَقَالَ «مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ لِلنَّاسِ». قَالَتْ عَائِشَةُ لِحَفْصَةَ قَوْلِي لَهُ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ إِذَا قَامَ فِي مَقَامِكَ لَمْ يُسْمِعِ النَّاسَ مِنَ الْبُكَاءِ، فَمُرْ عُمَرَ فَلْيُصَلِّ لِلنَّاسِ. فَفَعَلْتُ حَفْصَةَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَهْ، إِنَّكَ لَأَتْنَّ صَوَاحِبَ يُوسُفَ، مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ لِلنَّاسِ». قَالَتْ حَفْصَةُ لِعَائِشَةَ مَا كُنْتُ لِأُصِيبَ مِنْكَ خَيْرًا. أطرافه ١٩٨، ٦٦٤، ٦٦٥، ٦٧٩، ٦٨٣، ٦٨٧، ٧١٢، ٧١٣، ٢٥٨٨، ٣٠٩٩، ٣٣٨٤، ٤٤٤٢، ٤٤٤٥، ٥٧١٤،

٧٣٠٣ - تحفة ١٧١٥٣

716- "İsmâil — Mâlik b. Enes — Hişâm b. Urve — Hişâm'ın babası" isnâdıyla müminlerin annesi Âişe anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), hastalığı sırasında: *"Ebû Bekr'e söyleyin, cemaate namazı kıldırın"* buyurdu. Ona: "Ebû Bekr, makamında durması halinde ağlamaktan sesini cemaate duyuramaz. Cemaate namaz kıldırması için Ömer'e

¹ Yusuf Sur. 86

² Yusuf Sur. 86

söyle” karşılığını verdim. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bir daha: “*Ebû Bekr’e söyleyin, cemaate namazı kıldırın*” buyurdu. Bunun üzerine Hafsa’ya: “Ebû Bekr makamında durması halinde ağlamaktan sesini cemaate duyuramaz. Cemaate namaz kıldırması için Ömer’e emir vermesini söyle” dedim. Hafsa bunu Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) söyleyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Yeter! Siz de Yûsuf kıssasında geçen kadınlar gibisiniz! Ebû Bekr’e söyleyin, cemaate namazı kıldırın!*” buyurdu. Bunun üzerine Hafsa bana: “Zaten senden bir hayır görecektim!” dedi.¹

İsmâîl, İsmâîl b. Ebû Uveys el-Asbahî el-Medenî’dir.

Hişâm’ın babası, Urve b. ez-Zübeyr’dir.

Müminlerin annesi Âişe’nin bildirdiğine göre vefatına sebep olan hastalığı sırasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), cemaate namaz kıldırması için Ebû Bekr’e haber gönderilmesini söyledi. Âişe, Ebû Bekr’in yufka yürekli biri olduğunu, namaz için makamında durması halinde ağlamaktan kıraatini cemaate duyuramayacağını söyledi. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine namaz kıldırması için Ebû Bekr’e haber gönderilmesini istedi.

Âişe, Hafsa’ya, Ebû Bekr’in, makamında durması halinde ağlamaktan cemaate kıraatini duyuramayacağını, bunun için bu görevi Ömer’e vermesini Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) söylemesini istedi. Hafsa bunu Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) aktarınca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Siz de Yûsuf kıssasında geçen kadınlar gibisiniz!*” karşılığını verdi ve yeniden cemaate namaz kıldırması için Ebû Bekr’e haber gönderilmesini istedi. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu çıkışı karşısında Hafsa, Âişe’ye: “Zaten senden bir hayır görecektim!” diyerek sitem etti.

---

¹ Hadis ayrıca 198, 664, 665, 679, 683, 687, 712, 713, 2588, 3099, 3384, 4442, 4445, 5714 ve 7303’te geçmektedir. Müslim 418

٧١ - بَابُ تَسْوِيَةِ الصُّفُوفِ عِنْدَ الْإِقَامَةِ وَبَعْدَهَا

71- KAMET SIRASINDA VE SONRASINDA SAFLARI DÜZGÜN TUTMAK

٧١٧ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ

مُرَّةَ قَالَ سَمِعْتُ سَالِمَ بْنَ أَبِي الْجَعْدِ قَالَ سَمِعْتُ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ يَقُولُ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «

لَتُسَوَّنَ صُفُوفُكُمْ أَوْ لَيُخَالِفَنَّ اللَّهُ بَيْنَ وُجُوهِكُمْ» . تحفة ١١٦١٩

717- “Ebu’l-Velîd Hişâm b. Abdilmelik — Şu’be — Amr b. Murra — Sâlim b. Ebi’l-Ca’d” isnâdıyla Nu’mân b. Beşîr’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ya saflarınızı düzgün tutarsınız ya da Yüce Allah yüzlerinizi farklı taraflara çevirir*” buyurmuştur.¹

Ebu’l-Velîd, Hişâm b. Abdilmelik et-Tayâlisî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Amr, Amr b. Murra el-Cuhenî el-Kûfî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), cemaatle namaza durulacağı zaman safların, arada boşluk bırakmadan sık ve düzgün tutulmasını söylemiş, aksi halde Yüce Allah’ın yüzlerini farklı taraflara çevireceğini bildirip onları uyarmıştır.

Ahmed ise bunu Ebû Umâme’den naklederken Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ya saflarınızı düzgün tutarsınız veya yüzleriniz bozulacak ve gözünüzün feri alınacaktır*” buyurduğunu zikreder.

Yüzlerin yerinin değişmesinden kasıt müslümanların arasına kin ve düşmanlığın girmesi, ihtilafların çıkması da olabilir. Çünkü zahiri ihtilaf, batını ihtilafı da beraberinde getirecektir.

Buhârî’nin ravileri Ebû Zer ve başkaları ise bunu: “*Ya da Yüce Allah birbirinden ayıracaktır*” lafzıyla rivayet etmişlerdir.

Ya da bundan kasıt, müslümanların ayrılığa düşmeleri ve her birinin farklı bir yol tutmasıdır. Çünkü namazdaki safta birinin diğerinden daha önde

¹ Müslim 436

durması kibre ve kalp fesadına sebep olacak, bu da kişiler arası ilişkileri olumsuz yönde etkileyecek, müslümanların arasını açacaktır.

İbn Hazm, hadiste geçen söz konusu tehdide dayanarak safları düzgün tutmanın vacip olduğunu söylemiştir. Zira böylesi bir tehdit, safları düzgün tutmanın zorunluluğunu göstermektedir.

Ancak birkaç hadis sonrasında gelen “*Safları düzgün tutmak namazı tamamlayan unsurlardandır*” sözü bunun vacip değil, sünnet olduğunu göstermektedir. Şâfiî, Ebû Hanîfe ve Malik’in görüşü de bu yöndedir. Söz konusu hadisteki tehdit de, safları düzgün tutmanın önemine vurgu yapmak açısındanadır.

٧١٨ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « أَقِيمُوا الصُّفُوفَ فَإِنِّي أَرَاكُمْ خَلْفَ ظَهْرِي » . طرفاه ٧١٩ ، ٧٢٥ - تحفة

١٠٣٩

718- “Ebû Ma’mer — Abdolvâris — Abdulazîz” isnâdıyla Enes’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Saflarınızı düzgün tutun, zira sizi arkamdayken de görüyorum*” buyurmuştur.¹

Ebû Ma’mer, Abdullah b. Amr el-Minkarî’dır.

Abdolvâris, Abdolvâris b. Saîd el-Basrî’dır.

Abdulazîz, Abdulazîz b. Suheyb’dır.

Enes, Enes b. Mâlik’tir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) safların sık ve düzgün tutulmasını emretmiş, arkasında olmalarına rağmen cemaati önündeymiş gibi görebildiğini bildirmiştir. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasındakileri görmesi, gözleriyle olabileceği gibi kendisine ihsan edilen basiret gücüyle de olabilir.

¹ Hadis ayrıca 719 ve 725’te geçmektedir. Müslim 434

٧٢ - بَابُ إِقْبَالِ الْإِمَامِ عَلَى النَّاسِ عِنْدَ تَسْوِيَةِ الصُّفُوفِ

72- SAFLARIN DÜZELTİLMESİ SIRASINDA İMAMIN CEMAATE DOĞRU DÖNMESİ

٧١٩ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي رَجَاءٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرٍو قَالَ حَدَّثَنَا زَائِدَةُ بْنُ قُدَامَةَ قَالَ حَدَّثَنَا حُمَيْدُ الطَّوِيلُ حَدَّثَنَا أَنَسٌ قَالَ أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَأَقْبَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِوَجْهِهِ فَقَالَ « اقْصِمُوا صُفُوفَكُمْ وَتَرَاصُّوا ، فَإِنِّي أَرَاكُمْ مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِي » . طرفاه ٧١٨ ،

٧٢٥ - تحفة ٦٥٨

719- “Ahmed b. Ebî Recâ — Muâviye b. Amr — Zâide b. Kudâme — Humeyd et-Tavîl” isnâdıyla Enes şöyle demiştir: Kamet getirilince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize doğru döndü ve: “*Saflarınızı düzgün ve sık tutun! Sizi arkamdayken de görüyorum*” buyurdu.¹

Ahmed, Ahmed b. Abdillâh b. Eyyûb el-Hanefî el-Herevî'dir.

Muâviye, Muâviye b. Amr b. el-Mühelleb el-Ezfî'dir. Aslen Kufelidir. Buhârî'nin eski hocalarındandır, ancak Buhârî burada bir vasıtaıyla kendisinden rivayette bulunmuştur. Belki de Buhârî bu hadisi hocasından işitmiş değildir.

Enes, Enes b. Mâlik'tir.

Enes'in bildirdiğine göre kamet getirilince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cemaate doğru dönüp safları, arada boşluk bırakmadan sık ve düzgün tutmalarını söylemiş ve onları arkasında olmalarına rağmen önündeymişler gibi gördüğünü bildirmiştir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ifadesinden anlaşıldığı kadarıyla Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde arkasında olanları görmesi kendisine ihsan edilen ilahi bir özelliktir. Ancak bildiğimiz gözleriyle de görüyor olabilir. Bazılarının dediğine göre ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) omuzları arasında iğne deliği büyüklüğünde iki gözü vardı ve giysi ardından bile bunlarla görebiliyordu.

¹ Hadis ayrıca 718 ve 725'te geçmektedir. Müslim 434

Hadisin ravileri Heratlı, Bağdatlı, Kufeli ve Basralıdır.

۷۳ - باب الصَّفِّ الْأَوَّلِ

73- CEMAATTE BİRİNCİ SAF

۷۲۰ - حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ مَالِكٍ عَنْ سُمَيٍّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « الشُّهَدَاءُ الْغَرَقُ وَالْمَطْعُونُ وَالْمُبْطُونُ وَالْهَذْمُ » . أطرافه ۶۵۳ ، ۲۸۲۹ ، ۵۷۳۳ - تحفة ۱۲۵۷۷

720- “Ebû Âsım — Mâlik — Sumey — Ebû Sâlih” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Şehitler suda boğularak ölen, vebadan ölen, karın ağrısından ölen ve göçük altında kalıp ölenlerdir” buyurmuştur.¹

Ebû Âsım, Dahhâk b. Mahled en-Nebîl’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Sümei, Ebû Bekr b. Abdirrahman’ın azatlısı Şümey el-Kureşî el-Medenî’dir.

Ebû Sâlih, Zekvân es-Semmân’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şehitleri sayarken suda boğularak ölenlerin, vebadan ölenlerin, karın ağrısından ölenlerin ve göçük altında kalıp da ölenlerin de şehit sayıldıklarını bildirmiştir.

۷۲۱ - وَقَالَ « وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي التَّهْجِيرِ لَأَسْتَبَقُوا وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي الْعَتَمَةِ وَالصُّبْحِ لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبَوًا ، وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي الصَّفِّ الْمَقْدَمِ لَأَسْتَهَمُوا » . أطرافه ۶۱۵ ، ۶۵۴ ، ۲۶۸۹ - تحفة ۱۲۵۷۰

721- Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine şöyle buyurdu: “Namazı ilk vaktinde kılmanın sevabını bilselerdi, bu vakte yetişmek için yarışırlandı. Yatsı ile sabah namazını cemaatle kılmanın faziletini bilselerdi emekleyerek

¹ Hadis ayrıca 653, 2829 ve 5733’te geçmektedir. Müslim 1914

de olsa gelirlerdi. İlk safta yer almanın sevabını bilselerdi orada yer almak için aralarında kura çekerlerdi.”¹

Aynı isnâdla bildirildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Müslümanların, namazı geciktirmeden hemen ilk vaktinde kılmanın sevabını bilmeleri halinde, namazı geciktirmeden kılmak için birbirleriyle yarışacaklarını dile getirmiştir. Yine ateme namazı da denilen yatsı namazı ile sabah namazını cemaatle kılmanın sevabını bilmeleri halinde emekleyerek de olsa bu namazlara geleceklerini ifade etmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine müslümanların, imamın hemen arkasındaki safta yer almadaki sevabı, hayır ve bereketleri bilmeleri halinde bu safta yer almak için kura çekmeye bile razı olacaklarını bildirmiştir.

İlk safta yer almak demek mescide herkesten önce girmek, imama yakın durmak, kıraatini duymak ve ondan görüp öğrenmek demektir. Bunun yanında ikinci saf üçüncü safa göre ilk saf hükmündedir ve ondan daha faziletlidir. Üçüncü saf da dördüncü safa göre ilk saf hükmündedir ve fazileti de ondan daha üstündür. Bu şekilde saf üstünlüğü son safa kadar gider.

Hadisin ravileri Buhârî'nin hocası dışında Medinelidir. Buhârî'nin hocası ise Basralıdır. Buhârî hadisi “Öğle Namazını Erkenden Kılmanın Fazileti” başlığı altında zikretmişti. Konu hakkında diğer açıklamalar ezan için kura çekmek konusu içinde yapılmıştı.

۷۴ - بَابُ إِقَامَةِ الصَّلَاةِ لِلصَّفِّ مِنْ قِمَامِ الصَّلَاةِ

74- SAFLARI DÜZGÜN TUTMAK NAMAZI TAMAMLAYAN UNSURLARDANDIR

۷۲۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامٍ عَنْ

أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ « إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ فَلَا تَحْتَلِفُوا عَلَيْهِ ، فَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا ، وَإِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . فَقُولُوا رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ . وَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا ،

¹ Hadis ayrıca 615, 654 ve 2689'da geçmektedir. Müslim 437

وَإِذَا صَلَّى جَالِسًا فَصَلُّوا جُلُوسًا أَجْمَعُونَ ، وَأَقِيمُوا الصَّفَّ فِي الصَّلَاةِ ، فَإِنَّ إِقَامَةَ الصَّفِّ مِنْ حُسْنِ الصَّلَاةِ . طرفه ٧٣٤ - تحفة ١٤٧٠٥

722- “Abdullah b. Muhammed — Abdurrezzâk — Ma’mer — Hemmâm” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *“İmam kendisine uyulmak için imam olmuştur. Bundan dolayı imama aykırı davranmayın. İmam rükû ettiğinde siz de rükû edin. İmam «Semiallahu limen hamideh (=Allah kendisine hamdedenleri ıııtır)» dediğı zaman «Rabbenâ lekel-hamd (=Rabbimiz! Sana hamdolsun)» deyin. İmam secdeye gidince siz de secdeye gidin. İmam namazı oturarak kılıyorsa siz de oturarak kılın. Namazlarda safları düzgün yapın. Zira safları düzgün yapmak namazın güzelliklerindendir.”*¹

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Müsned’dir

Abdurrezzâk, Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San’ânî el-Yemânî’dir.

Ma’mer, Ma’mer b. Râşid el-Basrî’dir.

Hemmâm, Hemmâm b. Münebbih’tir.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre imam arkasında olanların kendisine uyması için imam yapılmıştır. Bundan dolayı namazlarda imama uymalı, ona aykırı hareket edilmemelidir. İmam rükû ettiğı zaman arkasındaki cemaat de rükû etmelidir. İmam “Semiallahu limen hamideh” dediğı zaman cemaat “Rabbenâ lekel-hamd” demelidir. İmam secdeye gittiğı zaman cemaat de onun arkasında secdeye gitmelidir.

İmam namazı oturarak kılıyorsa arkasındaki cemaat de oturarak kılmalıdır. Ancak bunun hükmü neshedilmiştir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefatına sebep olan hastalığı sırasında namazı oturarak kılarken arkasındakiler ayakta kılmışlardır.

Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazda safların düzgün tutulmasını, zira safları düzgün tutmanın namazı tamamlayan unsurlardan ve namazın güzelliklerinden biri olduğunu bildirmiştir. Safların düzgün tutulması da farz değildir. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu yöndeki emri müstehaplık

¹ Hadis ayrıca 734’te geçmektedir.

bildirir. Zira safları düzgün tutmanın namazın güzelliklerinden olduğunu bildirmiştir.

Başlıkta safları düzgün tutmak namazı tamamlayan unsurlardan sayılmışken hadiste namazın güzelliklerinden olduğu belirtilmiştir. Buhârî bununla da safların verdiği güzel görüntüye değil bunun hükmüne dikkat çekmek istemiştir.

Hadisin ravileri Buharalı, Basralı ve Yemenlidir. Hadisi Müslim¹ de tahrir etmiştir.

۷۲۳ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ »

سُورُوا صُفُوفَكُمْ فَإِنَّ تَسْوِيَةَ الصُّفُوفِ مِنْ إِقَامَةِ الصَّلَاةِ . تحفة ۱۲۴۳

723- “Ebu’l-Velîd — Şu’be — Katâde” isnâdıyla Enes’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Saflarınızı düzgün yapın! Zira safların düzgün yapılması da namazı tamamlayan şeylerdendir”* buyurmuştur.¹

Ebu’l-Velîd, Hişâm b. Abdilmelik’tir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Katâde, Katâde b. Di’âme’dir.

Enes, Enes b. Mâlik’tir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cemaat namazında safların düzgün yapılmasını emretmiş, safların düzgün yapılmasının namazı tamamlayan unsurlardan biri olduğunu bildirmiştir. Buradan safları düzgün tutmanın sünnet olduğunu anlıyoruz.

¹ Müslim 414

² Müslim 433

٧٥ - بابِ إِنَّمِ مَنْ لَمْ يُتَمِّ الصُّفُوفَ

75- SAFLARI TAMAMLAMAYANLARIN GÜNAHI

٧٢٤ - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ أَسَدٍ قَالَ أَخْبَرَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى قَالَ أَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ عُبَيْدٍ الطَّائِيُّ عَنْ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ قَدِمَ الْمَدِينَةَ فَقِيلَ لَهُ مَا أَنْكَرْتَ مِنَّا مِنْذُ يَوْمِ عَهْدَتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَا أَنْكَرْتُ شَيْئًا إِلَّا أَنَّكُمْ لَا تُقِيمُونَ الصُّفُوفَ .
وَقَالَ عُقْبَةُ بْنُ عُبَيْدٍ عَنْ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ قَدِمَ عَلَيْنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ الْمَدِينَةَ هَذَا . تحفة ٢٤٩

724- “Muâz b. Esed — Fadl b. Mûsa — Saîd b. Ubeyd et-Tâi” isnâdıyla Buşeyr b. Yesâr el-Ensârî anlatıyor: Enes b. Mâlik, Medine’ye geldiğinde kendisine: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanından beri bizde beğenmediğin neler gördün?” diye sordular. Enes: “Namazlarda safları düzgün tutmamanız dışında beğenmediğim bir şeyiniz yok” dedi.

Ukbe b. Ubeyd ise bunu Buşeyr b. Yesâr’dan rivayet ederken: “Enes b. Mâlik, Medine’ye yanımıza geldi...” lafzını kullanmıştır.

Muâz, Muâz b. Esed el-Mervezî’dir.

Fadl, Fadl b. Mûsa el-Mervezî’dir.

Saîd, Saîd b. Ubeyd et-Tâi el-Kufî’dir.

Buşeyr’in bildirdiğine göre Enes b. Mâlik, Medine’ye geldiği zaman Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatından o zamana kadar kendilerinde gördüğü ve yadırgayabileceği neler olduğunu sordular. Enes yadırgayabileceği ve beğenmediği bir şeyin bulunmadığını, sadece namaza dururken safların düzgün olmasına dikkat edilmediğini söyledi.

Burada Enes’in yadırgadığı şey, sünnet olan bir şeyin terk edilmesine yöneliktir, bu da kişiyi günaha sokmaz; bu durumda başlık ile hadis arasında nasıl bir mutabakat sağlanabilir? İhtimaldir ki Buhârî, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) saflara yönelik: “*Düzgün tutun!*” emrinden, aynı şekilde: “*Nasıl namaz kıldığınızı gördüyseniz siz de o şekilde kılın!*” şeklindeki genel emrinden, yine safları düzgün tutmayanlar için yapılan tehditten safları düzgün tutmanın vacip olduğunu düşünmüştür. Bu durumda Enes’in yadırgadığı şey, vacip olan bir şeyin terkine yöneliktir.

Namazda safları düzgün tutmak vacip sayılsa da düzgün tutulmayan safta kılınan namaz sahihtir. Enes'in, safları düzgün tutmamalarını yadırgamasına rağmen bu şekilde kıldıkları namazı iade etmelerini söylememesi de bunu göstermektedir. Safların düzgün tutulması ulemanın çoğunluğuna göre sünnettir. Bunun yanında Enes'in yadırgaması ş erî bir gereklilikten değil, namazı tamamlayan unsurların yerine getirilmesi konusunda teşvik ve uyarı mahiyetindedir.

Ukbe b. Ubeyd ise bunu Buşeyr b. Yesâr'dan rivayet ederken: "Enes b. Mâlik, Medine'ye yanımıza geldi..." lafzını kullanmıştır.

Ukbe b. Ubeyd, Saîd b. Ubeyd'in kardeşidir. Ukbe'nin de Buhârî'de mulallak olarak zikredilen bu rivayetinden başka da bir hadisi yoktur. Bunu da Ahmed, *Müsned*'de Yahya el-Kattân kanalıyla mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Muallak olarak zikredilen bu rivayet ile başlık altındaki rivayet arasındaki farka gelince burada Buşeyr b. Yesâr'ın Enes b. Mâlik'i işittiği belirtilmiştir.

٧٦ - باب إِرْزَاقِ الْمَنْكِبِ بِالْمَنْكِبِ وَالْقَدَمِ بِالْقَدَمِ فِي الصَّفِّ

76- SAFTA OMUZLARI VE AYAKLARI BİRBİRİNE YAPIŞTIRMAK

وَقَالَ النُّعْمَانُ بْنُ بَشِيرٍ رَأَيْتُ الرَّجُلَ مَنَّا يُلْزِقُ كَعْبَهُ بِكَعْبِ صَاحِبِهِ .

Nu'mân b. Beşîr: "Safta kişinin, topuğunu yanındaki kişinin topuğuna yapıştırdığını gördüm" demiştir.

Nu'mân, Nu'mân b. Beşîr b. Saîd b. Sa'lebe el-Ensârî el-Hazrecî el-Medenî'dir. Sahabidir ve sahabi oğludur. Şam'da ikamet etmiş, sonra Kufe valiliği yapmıştır. Nu'mân cemaatle namazda saflarda durdukları zaman her bir kişinin omuzunu yanındaki kişinin omuzuna, ayağını da yanındaki kişinin ayağına yapıştırdığını ifade etmiştir. Bu söz de, Ebû Dâvud'un tahrir ettiği İbn Huzeyme'nin de sahih bulduğu hadisin bir bölümüdür.

۷۲۵ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ قَالَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « أَقِيمُوا صُفُوفَكُمْ فَإِنِّي أَرَاكُمْ مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِي ». وَكَانَ أَحَدُنَا يُلْزِقُ مَنْكِبَهُ بِمَنْكِبِ صَاحِبِهِ وَقَدَّمَهُ بِقَدَمِهِ . طرفاه ۷۱۸، ۷۱۹ - تحفة ۶۶۶

725- “Amr b. Hâlid — Züheyr — Humeyd” isnâdıyla Enes şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Saflarınızı düzgün yapın! Zira arkamda olsanız da sizleri görüyorum*” buyurdu. Bundan dolayı birimiz omuzunu yanındakinin omuzuna, ayağını da yanındakinin ayağına yapıştırırdı.¹

Amr, Amr b. Hâlid el-Harrânî’dir. Mısır’da ikamet etmiştir.

Züheyr, Züheyr b. Muâviye’dir.

Humeyd, Humeyd et-Tavîl’dir.

Enes, Enes b. Mâlik’tir.

Enes’in bildirdiğine göre cemaat, namazda saf tuttuğu zaman her bir kişi omuzunu yanındaki kişinin omuzuna, ayağını da yanındaki kişinin ayağına yapıştırırdı. Bunu da safların daha sık ve düzgün yapılması ve arada herhangi bir boşluğun kalmaması için yaparlardı.

Saflarda boşluk bırakmama emri ve buna teşvik konusunda bir çok hadis gelmiştir. Bunlardan biri de Ebû Dâvud’un İbn Ömer’den rivayet ettiği, İbn Huzeyme’nin de sahih bulduğu hadistir. Bu hadise göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Saflarınızı düzgün yapın, omuzlarınızı aynı hizada tutun. Aranızda şeytanın girebileceği açıklıklar bırakmayın. Saftaki boş yeri doldurana Yüce Allah ihsanlarda bulunur. Boşluk bırakarak safı kesenlerden de Yüce Allah ihsanını keser.*”

¹ Hadis ayrıca 718 ve 719’da geçmektedir. Müslim 434

۷۷ - بَابُ إِذَا قَامَ الرَّجُلُ عَنْ يَسَارِ الْإِمَامِ وَحَوَّلَهُ الْإِمَامُ
خَلْفَهُ إِلَى يَمِينِهِ مَتَّ صَلَاتُهُ

77- KİŞİ İMAMIN SOLUNDA DURUNCA İMAM ONU TUTUP
ARKASINDAN SAĞ TARAFINA GEÇİRDİĞİ ZAMAN NAMAZI
TAMAM OLUR

İmam solunda duran kişiyi arka taraftan sağ tarafına geçirdiği zaman o kişinin namazı tamam olur. Birmâvî ve Kirmânî buradaki “صلاته” lafzındaki zamirin imamı da kapsadığını söyleyerek imamın da namazının tamam olacağını ifade etmişlerdir. Böylesi bir durumda da imamın o kişiyi arka taraftan sağ tarafına geçirmesi gerekmektedir. Zira ön tarafından geçirmesi durumunda önünden geçtiği için namazının bozulmasına sebep olacaktır.

Bu başlığın lafızları daha önceki hadislerde geçmişti. Ancak o hadislerde “arkasından” lafzı zikredilmemiş, yine: “İkisinin de namazı bozulmaz” denilmiştir. Bu da başlıktaki zamirin hem cemaat olan kişiyi, hem de imamı kapsadığına delalet etmektedir.

۷۲۶ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا دَاوُدُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ كُرَيْبِ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ فَقُمْتُ عَنْ يَسَارِهِ ، فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِرَأْسِي مِنْ وَرَائِي ، فَجَعَلَنِي عَنْ يَمِينِهِ ، فَصَلَّى وَرَقَدَ فَجَاءَهُ الْمُؤَذِّنُ ، فَقَامَ وَصَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ . أطرافه ۱۱۷ ، ۱۳۸ ، ۱۸۳ ، ۶۹۷ ، ۶۹۸ ، ۶۹۹ ، ۷۲۸ ، ۸۵۹ ، ۹۹۲ ، ۱۱۹۸ ، ۴۵۶۹ ، ۴۵۷۰ ، ۴۵۷۱ ، ۴۵۷۲ ، ۵۹۱۹ ، ۶۲۱۵ ،

۶۳۱۶ ، ۷۴۵۲ - تحفة ۶۳۵۶

726- “Kuteybe b. Saîd — Dâvud — Amr b. Dînâr — İbn Abbâs’ın azatlısı Kureyb” isnâdıyla İbn Abbâs şöyle demiştir: “Bir gece Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte namaz kıldım. Namazda sol tarafında durunca beni başımdan tuttu, arka taraftan sağ tarafına geçirdi. Namaz kıldıktan

sonra da uyudu. Daha sonra müezzin gelip namaza çağırdı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kalktı ve abdestini tazelemeden namazı kıldırdı.”¹

Dâvud, Dâvud b. Abdirrahman el-Attâr’dır. Hicri 195 yılında vefat etmiştir.

İbn Abbâs bir gece Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) imamlığında gece namazı kıldı. Bu namazda önce Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) sol tarafında durmuştu. Ancak Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onu başından tutup arka taraftan sağ tarafına geçirdi.

Bu şekilde namaz kıldıktan sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) uyudu. Daha sonrasında müezzin Bilâl gelip onu namaza çağırınca abdestini tazelemeden Mescid’e çıkıp namazı kıldırdı. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) uykusu abdestini bozmadığı için Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) abdestini tazeleme gereği duymamıştır. Zira gözleri uyusa da kalbi hiç uyumazdı. Bu yönde gerekli açıklamalar daha önce “Gece Vakti İlmi Sohbet yapmak” başlığı ile “Hafif Abdest Almak” başlığı altında yapılmıştı.

٧٨ - بَابُ الْمَرْأَةِ وَحْدَهَا تَكُونُ صَفًّا

78- KADIN TEK BAŞINA SAF TUTABİLİR

Yüce Allah: “O gün Rûh ve melekler saf saf sıralanır”² buyurur. Âyetten Rûh denilen meleğin tek başına bir safta, diğer meleklerin de başka safta durduğunu anlıyoruz. Başlıktaki ifade bu mânâda olabilir. Ya da kadının erkeklerle aynı safta (hizada), ama aralarına karışmadan durmasıdır. Bu şekilde kendi başına ayrı bir saf oluşturmuş sayılır.

٧٢٧ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ إِسْحَاقَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ صَلَّى أَنَا وَبَنَاتِي خَلْفَ النَّبِيِّ ﷺ وَأُمِّي أُمُّ سُلَيْمٍ خَلْفَنَا . أَطْرَافُهُ ٣٨٠ ، ٨٦٠ ،

٨٧١ ، ٨٧٤ ، ١١٦٤ - تحفة ١٧٢

¹ Hadis ayrıca 117, 138, 183, 697, 698, 699, 728, 859, 992, 1198, 4569, 4570, 4571, 4572, 5919, 6215, 6316 ve 7452’de geçmektedir. Müslim 763

² Nebe Sur. 38

727- “Abdullah b. Muhammed — Süfyân — İshâk” isnâdıyla Enes b. Mâlik şöyle demiştir: “Evimizde bir yetimle birlikte Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kıldık. Annem Ümmü Süleym de bizim arkamızda durdu.”¹

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Müsneği'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

İshâk, İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha'dır.

Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) evlerinde namaz kılmış, Enes ve bir yetim çocuk Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında durmuşlardır. Onların da arkasında Enes'in annesi Ümmü Süleym tek başına durmuştur.

Söz konusu yetim Damîra b. Ebî Damîra'dır. Sahabidir ve sahabi oğludur. Enes'in annesi Ümmü Süleym'in ismi de Sehle veya Rumeysa veya Rumeysâ'dır ve Ebû Talha'nın karısıdır.

Hadisten anladığımız kadarıyla herhangi bir fitneye sebebiyet vermemek için kadınlar erkeklerin yanında saf tutmaz. Ancak tutması halinde de ulemanın çoğunluğuna göre namazı sahih olur.

Hanefiler ise böylesi bir durumda kadının değil, erkeğin namazı bozulur. Erkek saftan ayrı olarak tek başına imama uyarak namazı kılsa Şâfiî, Mâlik ve Ebû Hanîfe'ye göre namazı sahih olur. Fakat Şâfiîler bunu mekruh görmüşlerdir. Böylesi bir durumda kişi eğer boşluk varsa safa girmeli veya namaza başladıktan sonra yanına bir kişiyi daha çekmelidir. Çekilen kişi de karşı koymamalı, bu konuda bu kişiye yardımcı olmalıdır.

Beyhakî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), safların arkasında tek başına namaz kılan bir adam görünce: “*Namaz kılan adam! Safa girseydin ya da yanında namaz kılması için saftan bir adamı yanına çekseydin ya!*” buyurmuştur. Ancak Beyhakî bu hadisi zayıf bulmuştur. Bu yönde namazı iade etmesini emretmesi de müstehap olmasına yorulur. Cemaatle namazı kılmanın faziletini elde edemeyeceği için de bu şekilde safların arkasında tek başına kılması kerih görülmüştür.

---

¹ Hadis ayrıca 380, 860, 871, 874 ve 1164'te geçmektedir. Müslim 658, 660

۷۹ - بَاب مَيْمَنَةِ الْمَسْجِدِ وَالْإِمَامِ

79- MESCİDİN VE İMAMIN SAĞ TARAFINDA DURMAK

۷۲۸ - حَدَّثَنَا مُوسَى حَدَّثَنَا ثَابِتُ بْنُ يَزِيدَ حَدَّثَنَا عَاصِمٌ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ -

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قُمْتُ لَيْلَةً أُصَلِّي عَنْ يَسَارِ النَّبِيِّ ﷺ فَأَخَذَ بِيَدِي أَوْ بَعْضِي حَتَّى

أَقَامَنِي عَنْ يَمِينِهِ ، وَقَالَ بِيَدِهِ مِنْ وَرَائِي . أطرافه ۱۱۷ ، ۱۳۸ ، ۱۸۳ ، ۶۹۷ ، ۶۹۸ ،

۶۹۹ ، ۷۲۶ ، ۸۵۹ ، ۹۹۲ ، ۱۱۹۸ ، ۴۵۶۹ ، ۴۵۷۰ ، ۴۵۷۱ ، ۴۵۷۲ ، ۵۹۱۹ ،

۶۲۱۵ ، ۶۳۱۶ ، ۷۴۵۲ - تحفة ۵۷۶۹

728- "Mûsa — Sâbit b. Yezîd — Âsım — Şa'bî" isnâdıyla İbn Abbâs şöyle demiştir: "Bir gece Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte namaz kılarken sol tarafında durdum. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) elimden veya pazumdan tuttu ve eliyle arkasından geçmem için işaret edip sağ tarafında durdurdu."¹

Musa, Mûsa b. İsmâil et-Tebûzekî'dir.

Sabî, Sâbit b. Yezîd el-Ahvel el-Basrî'dir.

Âsım, Âsım b. Süleymân el-Ahvel el-Basrî'dir.

Şa'bî, Âmir b. Şurahîl el-Kûfî'dir.

İbn Abbâs bir gece Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte namaz kıldı. Bu namazda önce Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sol tarafında durdu. Ancak Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) elinden veya pazusundan tuttu ve arkadan geçmesi için işaret ederek onu sağ tarafına geçirdi. Elinden mi, yoksa pazusundan mı tuttuğu tereddüdü raviye veya İbn Abbâs'a aittir.

Hadisin başlıkla mutabakatı imam dolayısıyladır. Ebû Dâvud'un hasen bir isnâdla Âişe'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Yüce Allah ve melekleri safların sağ taraflarında bulunanlara hayır dilerler" buyurmuştur. Mescid'in sol tarafının bozulması üzerine Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem)

¹ Hadis ayrıca 117, 138, 183, 697, 698, 699, 726, 859, 992, 1198, 4569, 4570, 4571, 4572, 5919, 6215, 6316 ve 7452'de geçmektedir. Müslim 763

söylediği: “Mescid’in sol tarafını imar den kişiye filan kadar sevap vardır” sözü buna aykırı değildir. Zira burada var olan bir sorunun ortadan kaldırılmasına karşılık verilecek sevaptan bahsedilmektedir. İbn Ömer’in bu hadisini İbn Mâce zikretmiştir. İsnâdı konusunda da tenkitler vardır.

Hadisin ravileri Kufeli ve Basralıdır. Buhârî hadisi burada kısa bir şekilde zikretmiştir.

۸۰ - باب إِذَا كَانَ بَيْنَ الْإِمَامِ وَبَيْنَ الْقَوْمِ حَائِطٌ أَوْ سُرَّةٌ

80- İMAM İLE CEMAAT ARASINDA DUVAR VEYA ENGELİN BULUNMASI

وَقَالَ الْحَسَنُ لَا بَأْسَ أَنْ تُصَلِّيَ وَبَيْنَكَ وَبَيْنَهُ هَرٌّ . وَقَالَ أَبُو جَحْلَرٍ يَأْتُمُ بِالْإِمَامِ وَإِنْ كَانَ بَيْنَهُمَا طَرِيقٌ أَوْ جِدَارٌ إِذَا سَمِعَ تَكْبِيرَ الْإِمَامِ .

Hasan: “İmamla aranda bir akarsu varken namaz kılmanda bir sakınca olmaz” demiştir.

Ebû Miclez de: “Arada yol veya duvar olsa da imamın tekbirlerini işittikten sonra kişi imama uyararak namaz kılabilir” demiştir.

İmam ile cemaat arasında bir duvar veya bir engel varsa bir sakıncası olmaz. Mâlikilerin de görüşü böyledir. Arada böylesi bir engel olmasına rağmen imam ile cemaat aynı mescidde bulunuyorsa veya imamın tekbirlerini bizzat kendisinden ya da onun adına bildiren kişiden işitebiliyorsa Şâfiîler bunu caiz görmüşlerdir. Zira ümmetin bu konuda icması vardır.

Hasan el-Basrî, imamla cemaat arasında bir akarsuyun bulunmasının bir sakıncası olmayacağını söylemiştir. Bu akarsunun geçilmek için yüzmeyi gerektirip gerektirmemesi arasında bir fark yoktur. Şâfiîlerin görüşü budur. İbn Asâkir ise bunu naklederken “nehir” yerine” dere anlamında “nehircik” lafzını kullanılmıştır. Bu da herhangi bir yerinden yüzmeyi geçilebilecek kadar küçük bir nehir olduğunu gösterir. Böylesi bir nehrin sakıncasının olmayacağı konusunda ihtilaf yoktur.

Hasan el-Basrî’den muallak olarak gelen bu söz konusunda İbn Hacer: “Bu lafızla mevsûl olarak görmüş değilim” demiştir. Saîd b. Mansûr’un ise sahih bir isnâdla ve daha uzun bir metinle bildirdiğine göre Hasan, kişinin dam

üzerinde aşağıda bulunan imama uyarak namaz kılmasında bir sakınca görmemiştir.

Ebû Miclez, tâbiûndan Lâhik b. Humeyd b. Saîd el-Basrî'dir. Hicri 100 veya 101 yılında vefat etmiştir. İbn Ebî Şeybe'nin mevsûl olarak bildirdiğine göre Ebû Miclez, arada işlek yol veya duvar olsa da aynı mescidde bulunduktan veya imamın tekbirlerini bizzat kendisinden ya da onun adına bildiren kişiden işittikten sonra kişinin imama uyarak namaz kılabileceğini söylemiştir. Şâfiîlerden gelen sahih görüş budur. Yol işlek değilse de bu şekilde kılınan namazın sahihliği tercihe şayan olacaktır. Mescidin avlusu da mescidden sayılır.

Birbirine bitişik olan mescidlerde şayet arada pencere veya kapı varsa bir mescidde bulunan cemaat diğer mescidde bulunan imama uyarak namazı kılabilir. Mesciddeki saf dışarı kadar taşmışsa kişi mescidin dışında bu safta durarak namazı kılabilir. Çünkü mescid dışında olsa da mesciddeki saf dışarıya kadar ulaştığı için cemaatin bir parçası sayılır. Kişi mescid dışındaysa ve mescidde bulunan imam ile arasında herhangi bir engel yoksa imamla arasındaki mesafe 300 arşını geçmedikten sonra namazı caiz olur.

İmam ile cemaat farklı iki binadaysa, örneğin imam mesciddeyken cemaat mescidin avlusunda veya meydanında veya mescide bitişik olan bir evde ise bu konuda iki görüş vardır. Cemaatin içinde bulunduğu yer imamın bulunduğu yerin sağında veya solunda ise iki bina arasında safın bitişik olması gerekir. Çünkü binaların farklı olması demek, imam ile cemaatin farklı yerlerde bulunması demektir. Bundan dolayı iki binayı birleştiren bir bağın olması gerekir. Bu bağ da saftır. Safın iki binayı birleştirdiği yerinde bir kişinin sığamayacağı kadar bir boşluk bulunmasının bir zararı olmaz. Cemaatin bulunduğu bina, imamın bulunduğu binanın arkasına düşüyorsa yine imama uyarak namaz kılınabilir. Ancak öndeki binanın son safı ile arkadaki binanın ilk safı arasındaki uzaklık üç arşını geçmemelidir. En sahih görüş budur.

Diğer görüşe göre ise iki binanın yakın olması, örneğin mescid ile avlu gibi olması imama uymak için yeterlidir. Bu görüşe göre de imamın bulunduğu yer ile arada bir engel yoksa son saf ile diğer yerde bulunan kişi arasındaki uzaklık 300 arşını geçmemelidir. Iraklı âlimlerin geneli bu görüştedir. Nevevî de bu görüşü doğru bulmuştur.

İmam ile cemaat arasında, yan tarafa geçme veya yan tarafı görme arasında duvar gibi bir engel varsa her iki görüşe göre de namaz sahih olmaz. Çünkü duvar iki mekanı birbirinden ayırıp iki farklı yer yapar. Yan taraf görülebiliyor, ancak oraya geçilemiyorsa, örneğin arada parmaklık varsa, Nevevî'nin *er-Ravda* eserinde zikrettiğine göre en sahih görüş namazın sahih olmayacağıdır.

٧٢٩ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُهُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ فِي حُجْرَتِهِ ، وَجِدَارُ الْحُجْرَةِ قَصِيرٌ ، فَرَأَى النَّاسُ شَخْصَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَامَ أَنَسٌ يُصَلُّونَ بِصَلَاتِهِ ، فَأَصْبَحُوا فَتَحَدَّثُوا بِذَلِكَ ، فَقَامَ لَيْلَةَ الثَّانِيَةِ ، فَقَامَ مَعَهُ أَنَسٌ يُصَلُّونَ بِصَلَاتِهِ ، صَنَعُوا ذَلِكَ لَيْلَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةً ، حَتَّى إِذَا كَانَ بَعْدَ ذَلِكَ جَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَلَمْ يَخْرُجْ ، فَلَمَّا أَصْبَحَ ذَكَرَ ذَلِكَ النَّاسُ فَقَالَ « إِنِّي خَشِيتُ أَنْ تُكْتَبَ عَلَيْكُمْ صَلَاةُ اللَّيْلِ » . أطرافه ٧٣٠ ، ٩٢٤ ، ١١٢٩ ، ٢٠١١ ، ٢٠١٢ ، ٥٨٦١ ، - تحفة ١٧٩٣٧ ،

729- “Muhammed — Abde — Yahya b. Saîd el-Ensârî — Amre” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gece vakti odasında namaz kılırdı. Odanın duvarı alçak olduğu için insanlar namaz kılan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) karartısını gördüler ve ona uyararak namaz kılmaya başladılar. Sabah vakti bunu aralarında konuştular. Diğer gece Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) namaza durunca bazıları yine ona uyararak namaza durdu. Bu durum iki veya üç gece tekrarlandı. Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) evinde oturup namaz kıldığı yere çıkmadı. Sabah olunca Müslümanlar bunun sebebini ona sordular. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Gece namazının size farz kılınmasından endişe ettim” buyurdu.¹

Muhammed, Muhammed b. Selâm es-Sülemî el-Bîkendî'dir.

Abde, Abde b. Süleymân el-Kûfî'dir.

¹ Hadis ayrıca 729, 924, 1129, 2011, 2012 ve 5861'de geçmektedir. Müslim 761

Amre, Amre binti Abdirrahman el-Ensâriyye'dir.

Hız. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gece vakti odasında namaz kıları. Ebû Nuaym'ın Hammâd b. Zeyd kanalıyla Yahya'dan yaptığı rivayette bu odanın zevcelerinin odalarından biri olduğu zikredilir. Bu da bu odanın, hasırdan edindiğı o da değıl de evinin bir odası olduğunu göstermektedir. Odanın duvarından bahsedilmesi de bunu desteklemektedir.

Bu odanın duvarı alçak olduğu için de Mescid'dekiler kılarken onun karartısını gördüler ve Mescid'de ona uyararak namaz kılmaya başladılar. Hadisin başlıkla mutabakatı da buradadır.

Sabah olunca kendi aralarında bunu dile getirdiler ve o günün gecesinde de toplanıp odasında namaz kılan Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'de uyararak namaz kıldılar. Bu durum iki veya üç gece tekrarlandı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu yaptıklarından haberdar olunca her gece namaz kıldığı odaya çıkmadı.

Sabah olunca daha önce gece namazını ona uyararak kılanlar sebebini sordular. Abdurrezzâk'ta gelen rivayette bunu soran kişinin Ömer b. el-Hattâb olduğu zikredilir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde kıldıkları gece namazının kendilerine farz kılınmasından endişe ettiğı için odaya çıkmadığını söyledi. Çünkü teheccüd namazı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) için farzdı. Ancak bu farziyet beş vakit namazın üzerine bir farz namazı daha eklemek anlamında değıldir. Bu da İsrâ gecesinde Yüce Allah'ın: *"Benim katımda söz değıştirilmez"* buyruğuna aykırı değıldir. Zira bundan kasıt, farz kılınan namazların daha da eksiltilmeyeceğıdir.

٨١ - باب صَلَاةِ اللَّيْلِ

81- GECE NAMAZI

٧٣٠ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذُئْبٍ عَنْ

الْمُقْرِئِ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ لَهُ

حَصِيرٌ يُّطُفُّ بِالنَّهَارِ ، وَيُحْتَجَرُهُ بِاللَّيْلِ ، فَتَابَ إِلَيْهِ نَاسٌ ، فَصَلُّوا وَرَاءَهُ . أطرافه ٧٢٩ ،

٩٢٤ ، ١١٢٩ ، ٢٠١١ ، ٢٠١٢ ، ٥٨٦١ - تحفة ١٧٧٢٠

730- "İbrâhim b. el-Münzir — İbn Ebî Fudeyk — İbn Ebî Zi'b — Makburî — Ebû Seleme b. Abdirrahman" isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bir hasırı vardı. Gündüz yaygı, gece ise (namaz için) oda olarak kullanırdı. Bazıları onu görüp arkasında namaz kılmaya başladılar."

İbn Ebî Fudeyk, Muhammed b. İsmâil b. Ebî Müslim b. Ebî Fudeyk'tir. Ebû Fudeyk'in ismi de Dînâr ed-Deylemî'dir.

İbn Ebî Zi'b, Muhammed b. Abdirrahman b. el-Muğîre b. el-Hâris b. Ebî Zi'b Hişâm el-Medenî'dir.

Makburî, Saîd b. Ebî Saîd'dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahman b. Avf'tir.

Hız. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bir hasırı vardı. Gündüz vakti bu hasırı yaygı olarak kullanırken gece vakti de onunla kendine bir oda yapar ve içinde gece namazı kılar. Bu hasırdan oda yapması onu duvar gibi diğerleriyle arasında bir engel olarak kullanması anlamında da olabilir. Ancak bu şekilde geceleri namaz kılarken Mescid'de bulunan bazıları ona uyararak namaz kılmaya başlamışlardır. Bazı rivayetlerde ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında saf tutup namazı kıldıkları zikredilir.

Hadisin ravileri Medinelidir. İsnâdında tâbîînin tâbîîden, onun da sahabiden rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Libâs* konusu içinde tahrir etmiştir.¹ Müslim, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

٧٣١ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ قَالَ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ

سَالِمِ أَبِي النَّضْرِ عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اتَّخَذَ حُجْرَةً - قَالَ حَسِبْتُ أَنَّهُ قَالَ - مِنْ حَصِيرٍ فِي رَمَضَانَ فَصَلَّى فِيهَا لَيْلًا ، فَصَلَّى بِصَلَاتِهِ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِهِ

¹ Hadis ayrıca 729, 924, 1129, 2011, 2012 ve 5861'de geçmektedir. Müslim 761

، فَلَمَّا عَلِمَ بِهِمْ جَعَلَ يَقْعُدُ ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ فَقَالَ « قَدْ عَرَفْتُ الَّذِي رَأَيْتُ مِنْ صَيِّعِكُمْ ، فَصَلُّوا أَيُّهَا النَّاسُ فِي بُيُوتِكُمْ ، فَإِنْ أَفْضَلَ الصَّلَاةِ صَلَاةُ الْمَرْءِ فِي بَيْتِهِ إِلَّا الْمَكْتُوبَةَ » . طرفاه

٦١١٣ ، ٧٢٩٠ - تحفة ٣٦٩٨

قَالَ عَفَّانُ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ حَدَّثَنَا مُوسَى سَمِعْتُ أَبَا النَّضْرِ عَنْ بُسْرِ عَنْ زَيْدٍ عَنِ النَّبِيِّ

ﷺ . تحفة ٣٦٩٨

731- “Abdula’lâ b. Hammâd — Vuheyb — Mûsa b. Ukbe — Sâlim Ebu’n-Nadr — Busr b. Saîd” isnâdıyla Zeyd b. Sâbit şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan ayında bir oda —Busr: “Sanırım Zeyd bunu hasırdan edindiğini söyledi” demiştir— edindi. Birkaç gece burada namaz kıldı. Ashâbından bazıları da ona uyarak namaz kıldılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu öğrenince bu odaya çıkmadı. Sonra yanlarına çıkıp: “Yaptığınız şeyden haberdar oldum. Ey insanlar! Bu namazı evinizde kılın! Farz namazlar dışında kişi için en faziletli namaz, evinde kıldığı namazdır” buyurdu.

Affân da bunu “Vuheyb — Mûsa — Busr — Zeyd” kanalıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bildirmişti.

Abdula’lâ, Abdula’lâ b. Hammâd b. Nasr’dır.

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid’dır.

Musa, Mûsa b. Ukbe b. Ebî Ayyâş el-Ezdî’dır.

Sâlim, Sâlim Ebu’n-Nadr b. Ebî Umeyye’dır.

Zeyd, vahiy katibi Zeyd b. Sâbit el-Ensârî’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ramazan ayında hasırdan kendine bir oda edindi ve bu odada birkaç gece namaz kıldı. Ancak ashâbından bazıları onun namaz kıldığını görünce ona uyarak namaz kılmaya başladılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bundan haberdar olunca her gece namaz kıldığı yere çıkmadı.

Daha sonra yanlarına çıktı. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) diğer gecelerde olduğu gibi namaz için odasına çıkmayınca Mescid’de sesleri

yükseldi, hatta bazıları Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) uyuyakaldığını düşünerek kapısına çakıl taşları attı. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yanlarına çıkınca gece namazını kılma konusundaki hırslarını gördüğünü ifade etti. Ancak bu namazı evlerinde kılmalarını, zira farz namazları dışında kişi için en faziletli namazın evde kılacağı namaz olduğunu söyledi.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zikrettiği farz namazların içine bayram ve teravih namazları gibi cemaatle kılınan namazlar da girmektedir. Böylesi namazların mescidde kılınması evde kılınmasından daha iyidir. Aynı şekilde tahiyetu'l-mescid namazı da evde kılınmaz.

Hadisin ravilerinden üçü Medinelidir. Abdula'lâ ise aslen Basralıdır, ancak Bağdat'ta ikamet etmiştir. Buhârî hadisi ayrıca *İ'tisâm* ve *Edeb* konuları içinde tahrir etmiştir.¹ Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî de tahrir etmiştir.

Affân da bunu "Vuheyb — Mûsa — Busr — Zeyd" kanalıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bildirmiştir.

Affân, Affân b. Müslim b. Abdillâh el-Bâhilî es-Saffâr'dır. Hicri 200 yılında vefat etmiştir.

Buhârî'nin bu kanalı zikretmesinin sebebi Mûsa b. Ukbe'nin hadisi Ebu'n-Nadr'dan bizzat işittiğini belirtmektir.

Buhârî, cemaatin, imametin ve safları düzgün tutmanın hükümlerini zikredip açıkladıktan sonra namazın sıfatları ile bununla ilgili konulara başlamıştır.

۸۲ - باب إِيْجَابِ التَّكْبِيْرِ وَافْتِتَاحِ الصَّلَاةِ

82- NAMAZA TEKBİRLE BAŞLAMANIN VUCÛBİYETİ

Başlık, namaza başlarken tekbir getirmenin vucûbiyetiyle ilgilidir. Yapabilenler için de tekbir: "Allahu Ekber!" lafzıyladır. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaza başlarken bu lafızla tekbir getirirdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz siz de öyle namazı kılın"* buyurmuştur. Bundan dolayı tesbih veya tehlil, tekbirin yerini tutamaz. Bu konuda Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) uymak önceliklidir.

¹ Hadis ayrıca 6113 ve 7290'da geçmektedir. Müslim 781

Şâfiîler, Mâlikiler ve Hanbeliler de bu görüştedir. Onlara göre: sadece “Allahu'l-Kebîr” veya “er-Rahmânu Ekber” demek yeterli değildir. Fakat Şâfiîlerde tekbir lafzına ekleme yapmanın bir zararı olmaz. Örneğin kişi: “Allahu'l-Celîlu Ekber!” diyebilir. Tekbiri söylemekten aciz olan kişi istediği başka bir dille aynı anlamı verecek olan bir ifadeyi kullanabilir. Ancak başka bir dille tekbir yerine farklı bir lafzı söyleyemez.

Hanefiler ise: “Yüce Allah’ı yüceltme anlamına gelen her bir lafız tekbinin yerini tutabilir” demişlerdir. Ebû Yûsuf ise bunun aksini düşünür ve bu konuda “Allahu Ekber, Allahu Kebîrun, Allahu'l-Kebîru” gibi sadece maruf ve yaygın olan lafızların kullanılabileceğini söyler.

İftitah tekbiri namazın rûknü müdür yoksa şartı mı? Şâfiîler, Mâlikiler ve Hanbeliler iftitah tekbirinin namazın rûknü olduğunu söylemişlerdir. Hanefiler ise şartı olduğu görüşündedirler.

۷۳۲ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيُّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَكِبَ فَرَسًا ، فَجُحِشَ شِقُّهُ الْأَيْمَنُ ، قَالَ أَنَسٌ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَصَلَّى لَنَا يَوْمَئِذٍ صَلَاةً مِنَ الصَّلَوَاتِ وَهُوَ قَاعِدٌ ، فَصَلَّيْنَا وَرَاءَهُ قُعُودًا ، ثُمَّ قَالَ لَمَّا سَلَّمَ « إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ ، فَإِذَا صَلَّى قَائِمًا فَصَلُّوا قِيَامًا ، وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا ، وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا ، وَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا وَإِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . فَقُولُوا رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ » . أَطْرَافُهُ ٣٧٨ ، ٦٨٩ ، ٧٣٣ ، ٨٠٥ ، ١١١٤ ، ١٩١١ ، ٢٤٦٩ ، ٥٢٠١ ، ٥٢٨٩ ،

٦٦٨٤ تحفة ١٤٩٧

732- “Ebu'l-Yemân — Şuayb — Zühri” isnâdıyla Enes b. Mâlik el-Ensârî şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bindiği attan düşünce sağ ayağından yaralandı. Bu sıralarda da namazlardan birini bize oturarak kıldırıldı. Biz de arkasında namazı oturarak kıldık. Selam verdikten sonra bize şöyle buyurdu: “İmam kendisine uyulmak için imam olmuştur. Bundan dolayı imam namazı ayakta kılıyorsa siz de ayakta kılın. İmam rûkû ettiğinde siz de rûkû edin. Rûkûdan kalktığı zaman siz de kalkın. İmam secdeye gittiği zaman siz de secdeye gidin. İmam «Semiallahu limen

hamideh (=Allah kendisine hamdedenleri iştirir)» dediği zaman «Rabbenâ ve lekel-hamd (=Rabbimiz! Sana hamdolsun)» deyin.”¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi' el-Behrânî el-Hımsî'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza el-Umevî'dir.

Zühri, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) attan düşünce sağ ayağından yaralandı. Yaralı olduğu günlerde de namazlardan birini oturarak kıldırdı. Arkasındaki cemaat de ona uyarak namazı oturarak kıldı. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) namazı bitirip selam verdikten sonra imamın kendisine uyulmak için imam yapıldığını ifade etti. İmamın namazı ayakta kılması durumunda arkasındaki cemaatin de namazı ayakta kılmaları gerektiğini söyledi.

“İmam Kendisine Uyulmak için İmam Yapılmıştır” başlığı altında gelen rivayette de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*İmam oturarak namaz kılıyorsa siz de oturarak kılın*” buyurduğu zikredilmiştir. Ancak bu, neshedilmiştir. Zira vefatına sebep olan hastalığı sırasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazı oturarak kılarken arkasındakiler ayakta kılmıştır.

Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), imam rükûya gittiği zaman cemaatin de rükûya gideceğini söyledi. Bir sonraki rivayette Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*İmam tekbir getirdiği zaman siz de tekbir getirin. Rükûya gittiği zaman siz de rükûya gidin*” buyurmuştur. Bu hadiste zikredilmemiş olsa da takdiri olarak tekbirin varolduğunu söyleyebiliriz. Zira rükûya gitmeden önce tekbir gerekmektedir. Bu açıdan takdiren olan bir şey lafzen söylenmiş gibidir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) buradaki emri de vucûbiyeti ifade eder ve özellikle iftitah tekbirine yöneliktir. Ebû Humeyd'in rivayetinde: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaza kalktığı zaman iyice doğrulup durduktan sonra ellerini kaldırır ve: «Allahu Ekber!» derdi” ibaresi geçmiştir. Bunu İbn Mâce ve Sahih'lerinde İbn Huzeyme ile İbn Hibbân tahrir etmişlerdir. Bu şekilde başlık ile hadis arasındaki mutabakat hadisin ilk bölümünde sağlanmış olur.

---

¹ Hadis ayrıca 378, 689, 733, 805, 1114, 1911, 2469, 5201, 5289 ve 6684'te geçmektedir. Müslim 411

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), imam rükûdan kalktığında rükûdan kalkmalarını, secdeye gittiğinde secdeye gitmelerini, imam “Semiallahu limen hamideh” dediği zaman, onların “Rabbenâ ve lekel-hamd” demelerini söyledi. Bu iki sözü hem imam, hem de cemaat söyler. Zira Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu iki sözü birlikte söylediği rivayetlerde sâbittir.

Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem): “*Nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz siz de öyle namazı kılın*” buyurmuştur. “Semiallahu limen hamideh” sözü rükûdan kalkarken söylenir. “Rabbenâ ve lekel-hamd” sözü de kalkıp doğrulduktan sonra söylenir.

Hadisin ravileri Humuslu ve Medinelidir. Bu ve bir sonraki hadis, Zührî'nin Zeyd'den yaptığı rivayette tek bir hadis olarak zikredilir. Ancak biri Şuayb, biri de Leys'ten olmak üzere iki kanalı vardır. Şuayb hadisi biraz daha kısa bir şekilde zikrederken Leys'in rivayeti daha uzundur.

٧٣٣ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ قَالَ خَرَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ فَرَسٍ فَجُحِشَ فَصَلَّى لَنَا قَاعِدًا فَصَلَّيْنَا مَعَهُ قُعُودًا ، ثُمَّ انْصَرَفَ فَقَالَ « إِنَّمَا الْإِمَامُ - أَوْ إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ - لِيُؤْتَمَّ بِهِ ، فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا ، وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا ، وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا ، وَإِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . فَقُولُوا رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ . وَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا » . أطرافه ٣٧٨ ، ٦٨٩ ، ٧٣٢ ، ٨٠٥ ، ١١١٤ ، ١٩١١ ، ٢٤٦٩ ،

١٥٢٣ تحفة ٦٦٨٤ ، ٥٢٨٩ ، ٥٢٠١

733- “Kuteybe b. Saîd — Leys — İbn Şihâb” isnâdıyla Enes b. Mâlik şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) attan düşünce yaralandı. Bundan dolayı namazı bize oturarak kıldırdı. Biz de arkasında namazı oturarak kıldık. Namazı bitirdikten sonra da şöyle buyurdu: “*İmam kendisine uyulmak için imam olmuştur. Tekbir getirdiği zaman siz de tekbir getirin. Rükû ettiğinde siz de rükû edin. Rükûdan kalktığı zaman siz de kalkın. «Semiallahu limen hamideh (=Allah kendisine hamdedenleri işitir)»*”

dediği zaman «Rabbenâ lekel-hamd (=Rabbimiz! Sana hamdolsun)» deyin. İmam secdeye gittiği zaman siz de secdeye gidin.”¹

Leys, Leys b. Saîd'dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî'dir.

Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) attan düşünce ayağından yaralandı. Namazlardan birini oturarak kıldırınca arkasındakiler de ona uyararak namazı oturarak kıldılar. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) namazı bitirdikten sonra imamın kendisine uyulmak için imam yapıldığını ifade etti. Bundan dolayı imam tekbir getirince cemaatin de tekbir getirmesini emretti.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) tekbire yönelik bu emri vacipliği gösterir. Hadisin başlıkla mutabakatı da buradadır. Bunun yanında seleften, namaza başlamak için herhangi bir sözün söylenmesinin gerekli olmadığını, niyetin yeterli olacağını söyleyenlere de bir cevaptır. Aynı şekilde Ebû Hanîfe gibi, Yüce Allah'ı yüceltme anlamına gelen her bir lafzın tekbirin yerini tutabileceğini söyleyenlere bir cevap niteliğindedir. Tekbirin özellikle cemaata vacip oluşu da hadisin zahirinden açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

Burada emir her ne kadar iftitah tekbiri konusunda gelmişse de namazın diğer tekbirleri için de geçerlidir. Ancak harici bir delil iftitah tekbiri dışındaki tekbirleri vacip olmaktan çıkarıp sünnet kılmıştır.

Hadisten, cemaatin fiillerinin imamın fiillerinden sonra geldiğini de çıkarıyoruz. İmam iftitah tekbirini getirip bitirdikten sonra cemaat bu tekbiri getirir. İmam tekbiri bitirmeden önce cemaat bu tekbire başlarsa namaz cemaat namazı olmaktan çıkar. İmam rükûya gittikten sonra kalkmadan cemaat rükûya gider. Diğer fiillerde de aynı durum geçerlidir. Bu fiillerin imamlarla aynı anda yapılması mekruhtur ve kişi cemaat namazı faziletinden mahrum kalabilir. İbn Battâl ve İbn Dakîk el-İd bu hadise dayanarak cemaatin fiilleri, imamın fiillerinin hemen akabinde yapacağını söylemişlerdir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emrine göre imam rükûya gittiğinde cemaat de rükûya gider. İmam rükûdan kalktığı anda cemaat rükûdan kalkar.

---

¹ Hadis ayrıca 378, 689, 732, 805, 1114, 1911, 2469, 5201, 5289 ve 6684'te geçmektedir. Müslim 411

İmam “Semiallahu limen hamideh” dediği zaman, cemaat “Rabbenâ ve lekel-hamd” der. İmam secdeye gittiğinde de cemaat secdeye gider.

۷۳۴ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ ، فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا ، وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا ، وَإِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لَنْ حَمْدَهُ . فَقُولُوا رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ . وَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا ، وَإِذَا صَلَّى جَالِسًا فَصَلُّوا جُلُوسًا أَجْمَعُونَ » . أطرافه ۷۲۲ - تحفة ۱۳۷۴۳

734- “Ebu’l-Yemân — Şuayb — Ebu’z-Zinâd — A’rec” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “İmam kendisine uyulmak için imam olmuştur. Bundan dolayı tekbir getirdiği zaman siz de tekbir getirin. Rükû ettiğinde siz de rükû edin. Rükûdan kalktığı zaman siz de kalkın. «Semiallahu limen hamideh (=Allah kendisine hamdedenleri iştir)» dediği zaman «Rabbenâ ve lekel-hamd (=Rabbimiz! Sana hamdolsun)» deyin. İmam secdeye gittiği zaman siz de secdeye gidin. İmam namazı oturarak kılıyorsa siz de oturarak kılın.”¹

Ebu’l-Yemân, Hakem b. Nâfi’dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza’dır.

Ebu’z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân’dır.

A’rec, Abdurrahman b. Hürmüz’dür.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre imam kendisine uyulmak için imam olmuştur. Bundan dolayı namaza başlamak için tekbir getirdiği zaman cemaat de tekbir getirir. İmam rükû ettiğinde cemaat de rükû eder. İmam “Semiallahu limen hamideh” dediği zaman cemaat “Rabbenâ ve lekel-hamd” der.

Hadisin zahirinden anlaşıldığı kadarıyla cemaatin demesi gereken sadece “Rabbenâ ve lekel-hamd” sözüdür. Ancak sadece bunu demek zorunda değildir.

¹ Hadis ayrıca 722’de geçmektedir. Müslim 414

İmam secdeye gittiği zaman cemaat de secdeye gider. İmam namazı oturarak kılıyorsa cemaat de oturarak kılar. Ancak imamın oturarak namaz kılması durumunda cemaatin de oturarak namaz kılması hükmü neshedilmiştir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), vefatına sebep olan hastalığı sırasında namazı oturarak kılarken, arkasındaki cemaat ayakta kılmıştır.

Hadisten, cemaatin fiillerinde imama uyması gerektiğini anlıyoruz. İmam iftitah tekbirini getirip bitirdikten sonra cemaat bu tekbiri getirir. İmam bu tekbiri bitirmeden cemaatin tekbire başlaması durumunda namaz cemaat namazı olmaktan çıkar. Zira imamın namaza başlaması, ancak tekbiri bitirdikten sonra gerçekleşir. İmam tekbiri bitirmeden tekbiri getirmek de henüz namazda olmayan birine uymak demektir.

Rükû, secde ve diğer rükünlerde ise durum bundan farklıdır. İmam rükûya gittiğinde kalkmadan cemaat rükûya gider. Cemaat imamla birlikte rükûya giderse veya imam henüz gitmemişken cemaat rükûya giderse, kötü yapmış olsa da bu durum cemaatin namazını bozmaz.

Secde sonrası selamda da aynı şey geçerlidir. Cemaat imamın selamından sonra selam verir, ondan önce selam vermesi durumunda namazları bozulur. Ancak imamla aynı anda selam vermesi durumunda namazları bozulmaz.

۸۳ - باب رَفْعِ الْيَدَيْنِ فِي التَّكْبِيرَةِ الْأُولَى مَعَ الْإِفْتِتَاحِ سَوَاءً

83- NAMAZA BAŞLARKEN İLK TEKBİRLE BİRLİKTE AYNI ANDA ELLERİN KALDIRILMASI

۷۳۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ

أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ حَذْوَ مَنْكِبَيْهِ إِذَا افْتَتَحَ الصَّلَاةَ ، وَإِذَا كَبَّرَ لِلرُّكُوعِ ، وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ رَفَعَهُمَا كَذَلِكَ أَيْضًا وَقَالَ « سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ ، رَبَّنَا وَلَكَ

الْحَمْدُ » . وَكَانَ لَا يَفْعَلُ ذَلِكَ فِي السُّجُودِ . أطرافه ۷۳۶ ، ۷۳۸ ، ۷۳۹ - تحفة ۶۹۱۵

735- "Abdullah b. Mesleme — Mâlik — İbn Şihâb — Sâlim b. Abdillâh" isnâdıyla Sâlim'in babası şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaza başlayacağı zaman ellerini omuz hizasında kaldırırdı. Rükû için tekbir getirdiğinde de ellerini kaldırırdı. Rükûdan başını kaldırdığı

zaman da ellerini aynı şekilde kaldırır ve: “*Semiallahu limen hamideh! Rabbenâ ve lekel-hamd (=Allah kendisine hamdedenleri işitir! Rabbimiz! Sana hamdolsun)*” derdi. Secdelerde ise ellerini kaldırmazdı.¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka’nebî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Sâlim’in babası, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb’dır.

İbn Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaza başlayacağı zaman iftitah tekbirini getirirken ellerini omuz hizasına kaldırırdı. Ellerin bu hizada kaldırılması da farz değil mendubdur. Ahmed b. Seyyâr el-Mervezî, Evzâî, Buhârî’nin hocası Humeydî ve İbn Huzeyme ise vacip olduğunu söyler.

Nevevî’nin *Şerhu Müslim* ve başka eserlerde dediğine göre elleri omuz hizasına kaldırmaktan kasıt, el parmaklarının kulak, başparmakların kulak memesi, ayaların da omuz hizasına gelecek şekilde kaldırmadır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iftitah tekbirine başlarken ellerini bu şekilde kaldırırdı. Şâfiîlere göre tekbir bitirilince eller indirilir. Mâlikiler de bu görüşü tercih etmişlerdir. Bazılarına göre ise tekbir getirilmeden eller kaldırılır, elleri indirirken de tekbir getirilir.

Hanefi âlimlerden Merğînânî, *el-Hidâye* eserinde şöyle der: “Doğrusu eller kaldırıldıktan sonra tekbir getirilmesidir. Çünkü elleri kaldırma, Allah’ın büyüklüğü dışında her türlü büyüklüğü reddetmenin bir göstergesidir. Tekbir ise Allah’ın büyüklüğünün onaylanmasıdır. Kelime-i şهادette olduğu gibi reddetme onaylamadan önce gelmelidir.”

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rükû için tekbir getirdiğinde de ellerini omuz hizasına kaldırırdı. Rükûdan kalktığına da aynı şekilde ellerini kaldırır ve: “*Semiallahu limen hamideh! Rabbenâ ve lekel-hamd (=Allah kendisine hamdedenleri işitir! Rabbimiz! Sana hamdolsun)*” derdi. Secdeye giderken veya secdeden kalktığına ise ellerini kaldırmazdı.

¹ Hadis ayrıca 736, 738 ve 739’da geçmektedir. Müslim 390

El kaldırma konusunda Şâfiî ve Ahmed'in mezhepleri böyledir. Hanefiler ise sadece iftitah tekbirinde ellerin kaldırılacağını söylemişlerdir. İbnu'l-Kâsım da Mâlik'ten bu görüşü nakleder. İbn Dakîk el-Îd de Mâliki mezhebi âlimlerinin meşhur görüşünün bu olduğunu söylemiştir. Müteahhirûndan olan âlimlerin uygulaması da bu şekildedir. Böyle düşünenlere göre bu hadis neshedilmiştir.

Ebu'l-Abbâs el-Kurtubî şöyle der: "İmam Mâlik'ten gelen en son ve sahih görüşe göre namazda üç yerde eller kaldırılır. El kaldırmanın hikmetine gelince, kör olan kişinin tekbir sesini duymasıyla namaza başlandığını öğrenmesi gibi sağır olan kişinin ellerin kaldırıldığını görerek namaza başlandığını bilmesidir. Ya da Rab ile kulu arasındaki perdeyi kaldırmanın bir işaretidir. Ya da kişinin tüm bedeniyle Allah'a yöneldiğinin göstergesidir."

Şâfiî tekbir konusunda: "Allah'ın yüceltilmesi ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetine uyulmasıdır" demiştir.

Hadisi Nesâî de *Salât* konusu içinde tahrir etmiştir.

۸۴ - بَابُ رَفْعِ الْيَدَيْنِ إِذَا كَبَّرَ وَإِذَا رَكَعَ وَإِذَا رَفَعَ

84- İFTİTAH TEKBİRİNDE, RÜKUYA GİDERKEN VE RÜKÛDAN KALKINCA ELLERİ KALDIRMAK

۷۳۶ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ

أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَامَ فِي الصَّلَاةِ رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى يَكُونَا حَذَوِ مَنْكِبَيْهِ ، وَكَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ حِينَ يُكَبِّرُ لِلرُّكُوعِ ، وَيَفْعَلُ ذَلِكَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ وَيَقُولُ « سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ » . وَلَا يَفْعَلُ ذَلِكَ فِي

السُّجُودِ . أطرافه ۷۳۵ ، ۷۳۸ ، ۷۳۹ - تحفة ۶۹۷۹

736- "Muhammed b. Mukâtîl — Abdullah — Yûnus — Zühri — Sâlim b. Abdillâh" isnâdıyla Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaza başlayacağı zaman ellerini omuz hizasında kaldırıp tekbir getirdiğini gördüm. Rükû için tekbir getirdiği zaman da ellerini aynı şekilde kaldırırdı. Rükûdan başını kaldırdığı zaman da ellerini aynı

şekilde kaldırır ve: “*Semiallahu limen hamideh* (=Allah kendisine hamdedenleri işitir!)” derdi. Secdelerde ise ellerini kaldırmazdı.¹

Muhammed, Muhammed b. Mukâtil el-Mervezî’dir. Sonradan Mekke’ye yerleşmiştir ve hicri 226 yılında vefat etmiştir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek’tir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî’dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

Sâlim, Sâlim b. Abdillâh b. Ömer’dır.

İbn Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), namaza başlayacağı zaman ellerini omuz hizasına gelecek şekilde kaldırırdı. Rükû için tekbir getirdiği zaman da aynı şekilde ellerini omuz hizasında kaldırırdı. Rükûdan kalktığı anda da aynı şekilde ellerini omuz hizasına kaldırır ve: “*Semiallahu limen hamideh*” derdi. Secdelerde ise ne secdeye giderken, ne de secdeden kalkınca ellerini kaldırmazdı.

Yahya el-Kattân da “Mâlik — Nâfi” kanalıyla bunu İbn Ömer’den rivayet ederken “Secdelerde ise ellerini kaldırmazdı” yerine: “Sonrasında ise ellerini kaldırmazdı” dediğini zikretmiştir.

Dârekutnî de *Ğarâibu Mâlik*’te hasen bir isnâdla bu hadisi tahrir etmiştir. Bu rivayetin zahirine göre de zikredilen bu üç yer dışında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ellerini kaldırmazdı.

Namazda ellerin kaldırılması konusunda 50 sahabinin rivayeti vardır. Aşere-i Mübeşşere’den olan sahabiler de bunlardandır.

Hadisin ravileri Mervî, Medineli ve Eylelidir. Müslim ve Nesâî de tahrir etmişlerdir.

İbn Asâkir nüshasında ise burada Buhârî, Ali b. Abdillâh el-Medîni’nin şu sözüne yer verir: “Zührî’nin Sâlim’den, onun da babasından, onun da Abdillâh b. Ömer’den yaptığı rivayete göre Müslümanların iftitah tekbiri ile diğer tekbirlerde ellerini kaldırmaları gerekir.”

---

¹ Hadis ayrıca 735, 738 ve 739’da geçmektedir. Müslim 390

٧٣٧ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ الْوَاسِطِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ خَالِدٍ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ

أَنَّهُ رَأَى مَالِكَ بْنَ الْحُوَيْرِثِ إِذَا صَلَّى كَبَّرَ وَرَفَعَ يَدَيْهِ ، وَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ رَفَعَ يَدَيْهِ ، وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ رَفَعَ يَدَيْهِ ، وَحَدَّثَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَنَعَ هَكَذَا . تحفة ١١٨٧

737- “İshâk el-Vâsitî — Hâlid b. Abdillâh — Hâlid” isnâdıyla Ebû Kılâbe şöyle demiştir: “Mâlik b. el-Huveyrîs’i namaz kılarken gördüm. Namaza başlarken tekbir getirdiğinde ellerini kaldırdı. Rükûya gitmek istediği zaman da ellerini kaldırdı. Rükûdan kalktığı zaman da ellerini kaldırdı. Resûlullah’ın da (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yaptığını söyledi.”

İshâk, İshâk b. Şâhin el-Vâsitî’dir

Hâlid b. Abdillâh, Hâlid b. Abdillâh b. Abdirrahman et-Tahhân’dır.

Hâlid, Hâlid el-Hazzâ’dır.

Ebû Kılâbe, Abdullâh b. Zeyd el-Cermî’dir.

Ebû Kılâbe, Mâlik b. el-Huveyrîs’i namaz kılarken görmüştür. Mâlik namaza başlarken tekbir getirdiğinde ellerini omuz hizasında kaldırmıştır. Rükûya gitmek istediği zaman da tekbirle birlikte ellerini kaldırmıştır. Rükûdan kalktığı zaman da aynı şekilde ellerini kaldırmıştır.

Ebû Hanîfe ve Malik’in aksine Şâfiî ve Ahmed’in bu konuda görüşü böyledir.

Hanefiler ise bu konuda Mücâhid’in rivayetine dayanırlar. Bu rivayete göre Mücâhid, İbn Ömer’in arkasında namaz kılmış, ancak İbn Ömer’in böyle yaptığını görmemiştir. Ancak Mücâhid’in rivayetine isnâdından yana itiraz edilmştir. Çünkü ravilerinden biri olan Ebû Bekr b. Ayyâş, ömrünün sonlarına doğru hafızası zayıflamıştır. Bu rivayetin sahih olduğu kabul edilse bile İbn Ömer’in namazda ellerinin kaldırdığı Sâlim, Nâfi’ ve başkalarının rivayetiyle sâbittir. Hanefilerden bazıları ise bu şekilde el kaldırmanın namazı bozabileceğini söylemiştir. İftitah tekbirinde el kaldırma konusunda ise icma vardır.

Ebû Kılâbe’nin bildirdiğine göre Mâlik b. el-Huveyrîs namaz sonrası bu şekilde el kaldırmasını Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırmış, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde ellerini kaldırdığını söylemiştir.

٨٥ - بَابُ إِلَى أَيْنَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ

85- ELLER NEREYE KADAR KALDIRILIR?

وَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ فِي أَصْحَابِهِ رَفَعَ النَّبِيُّ ﷺ حَذَوَ مَنْكِبَيْهِ .

Ebû Humeyd arkadaşları arasında: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ellerini omuz hizasına kaldırdı” demiştir.

İftitâh tekbiri ve diğer tekbirlerde kişi ellerini nereye kadar kaldırır?

Ebû Humeyd, Abdurrahman b. Sa'd es-Sâidî el-Ensârî'dir. Ebû Humeyd, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından oluşan arkadaşlarıyla konuşurken onlara Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) namazda ellerini omuz hizasına kadar kaldırdığını söylemiştir.

٧٣٨ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنَا سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ افْتَتَحَ التَّكْبِيرَ فِي الصَّلَاةِ ، فَرَفَعَ يَدَيْهِ حِينَ يُكَبِّرُ حَتَّى يَجْعَلَهُمَا حَذَوَ مَنْكِبَيْهِ ، وَإِذَا كَبَّرَ لِلرُّكُوعِ فَعَلَّ مِثْلَهُ ، وَإِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . فَعَلَّ مِثْلَهُ وَقَالَ « رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ » . وَلَا يَفْعَلُ ذَلِكَ حِينَ يَسْجُدُ وَلَا حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ . أَطْرَافُهُ ٧٣٥ ، ٧٣٦ ، ٧٣٩ - تحفة ١٨٤١

738- “Ebu'l-Yemân — Şuayb — Zührî — Sâlim b. Abdillâh” isnâdıyla Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) iftitâh tekbirini getirirken tekbirle birlikte ellerini omuz hizasında kaldırdığını gördüm. Rükû için tekbir getirdiği zaman da ellerini aynı şekilde kaldırırdı. “Semiallahu limen hamideh (=Allah kendisine hamdedenleri işitir!)” dediği zaman da aynı şekilde yapar ve: “Rabbenâ ve lekel-hamd (=Rabbimiz! Sana hamdolsun)” derdi. Secdeye giderken ve secdeden kalkarken ise bunu yapmazdı.¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza'dır.

¹ Hadis ayrıca 735, 736 ve 739'da geçmektedir. Müslim 390

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iftitah tekbirini getirirken ellerini omuz hizasına kadar kaldırmıştır.

Şâfiî ve ulemânın çoğunluğu bu konuda bu hadise dayanmışlardır. Hanefiler ise kendi görüşlerinde Mâlik b. el-Huveyris'in Müslim'de yer alan rivayetine itibar etmişlerdir. Mâlik'in Müslim'de yer alan rivayetin lafzı: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tekbir getirdiği zaman parmak uçları kulaklarının üst taraflarına gelecek şekilde ellerini omuzlarına kadar kaldırırdı" şeklindedir.

Şâfiî her iki rivayeti de bir araya getirmiş ve: "Parmak uçları kulakların üst taraflarına, baş parmakları kulak memelerine, el ayakları da omuz hizasına gelecek şekilde ellerini omuzlarına kadar kaldırır" demiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), rükû için tekbir getirdiği zaman da ellerini aynı şekilde omuzlarına kadar kaldırırdı. "Semiallahu limen hamideh" dediği zaman da aynı şekilde ellerini omuzlarına kadar kaldırır ve: "Rabbenâ ve lekel-hamd" derdi. Ancak secdeye giderken veya secdeden kalkarken ellerini kaldırmazdı.

۸۶ - بَابُ رَفْعِ الْيَدَيْنِ إِذَا قَامَ مِنَ الرُّكْعَتَيْنِ

86- TEŞEHHÜDDEN KALKINCA ELLERİ KALDIRMAK

۷۳۹ - حَدَّثَنَا عِيَّاشُ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى قَالَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ إِذَا دَخَلَ فِي الصَّلَاةِ كَبَّرَ وَرَفَعَ يَدَيْهِ ، وَإِذَا رَكَعَ رَفَعَ يَدَيْهِ ، وَإِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . رَفَعَ يَدَيْهِ ، وَإِذَا قَامَ مِنَ الرُّكْعَتَيْنِ رَفَعَ يَدَيْهِ . وَرَفَعَ ذَلِكَ ابْنُ عُمَرَ إِلَى نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ . رَوَاهُ حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . وَرَوَاهُ ابْنُ طَهْمَانَ عَنْ أَيُّوبَ وَمُوسَى بْنُ عُقْبَةَ مُخْتَصَرًا . أَطْرَافُهُ ۷۳۵ ، ۷۳۶ ، ۷۳۸ - تحفة ۷۵۶۴ ، ۸۴۸۷ ،

۸۰۱۷

739- "Ayyâş — Abdula'lâ — Ubeydullah" isnâdıyla Nâfi' şöyle demiştir: "İbn Ömer namaza başlayacağı zaman tekbir getirip ellerini kaldırırdı.

Rükûya gittiği zaman da ellerini kaldırırdı. «Semiallahu limen hamideh (=Allah kendisine hamdedenleri ıştır!)» dediği zaman da ellerini kaldırırdı. Teşehhüdden sonra diğer rekata kalktığında da ellerini kaldırırdı. Böyle yapmayı da Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırdı.”

Hammâd b. Seleme ise bunu “Eyyûb — Nâfi’ — İbn Ömer” kanalıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etmiştir.

İbn Tahmân da bunu Eyyûb ve Mûsa b. Ukbe kanalıyla kısa bir şekilde rivayet etmiştir.¹

Ayyâş, Ayyâş b. el-Velîd er-Rakkâm el-Basrî'dir.

Abdula'lâ, Abdula'lâ b. Abdila'lâ es-Sâmî el-Basrî'dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Âsım b. Ömer b. el-Hattâb'dır.

Nâfi', Abdullah b. Ömer'in azatlısıdır.

Nâfi'nin bildirdiğine göre İbn Ömer, namaza başlayacağı zaman tekbir getirip ellerini omuz hizasına kadar kaldırırdı. Rükûya gideceği zaman da tekbir getirip ellerini kaldırırdı. “Semiallahu limen hamideh” dediği zaman da aynı şekilde ellerini omuzlarına kadar kaldırırdı. Teşehhüd sonrası üçüncü rekata kalktığı zaman da ellerini aynı şekilde kaldırırdı. İbn Ömer bunu yapmayı da Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırır, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde ellerini kaldırdığını söylerdi.

Abdulvehhâb es-Sekafî ve Mu'temir de bu hadisi “Ubeydullah — Zührî — Sâlim — İbn Ömer” isnâdıyla merfû olarak rivayet etmişlerdir. Buhârî de *Refu'l-Yedeyn* risalesinde bunu ziyadeyle zikretmiştir. Aynısı İbn Ömer'den rivayet edilerek Nâfi'ye mutâbaat edilmiştir.

Ebû Dâvud'un Muhârib b. Disâr'dan naklettiği Buhârî'nin de *Refu'l-Yedeyn* risalesinde sahih bulunduğu rivayette İbn Ömer: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci rekattan sonra kalktığı zaman tekbir getirip ellerini kaldırırdı” demiştir. Bunun da şahidleri vardır. Bunlardan biri Ebû Humeyd es-Sâidî'nin hadisidir. Bir diğeri Ali b. Ebî Tâlib'in hadisidir. Ebû Dâvud bunları tahrir etmiş, İbn Huzeyme ve İbn Hibbân da *Sahih*'lerinde buna yer vermişlerdir.

¹ Hadis ayrıca 735, 736 ve 738'de geçmektedir. Müslim 390

Buhârî, *Refu'l-Yedeyn* risalesinde şöyle der: “İbn Ömer, Ali, Ebû Humeyd ve ashtaptan on kişinin daha ikinci rekâtın teşehhüdünden kalktıktan sonra da ellerin kaldırıldığına dair ziyadeleri sahihtir. Çünkü Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) uygulamasına yönelik zikredilen namaz, tek bir namaz olmadığı için farklı lafızlarla rivayet edilmiştir. Âlimlerden gelen ziyade de makbûldür.”

İbn Huzeyme şöyle demiştir: “Şâfiî her ne kadar bu ziyadeyi zikretmemiş olsa da teşehhüdden kalktıktan sonra elleri kaldırmak sünnettir. Bu yönde gelen rivayetin de isnâdı sahihtir. Şâfiî de «Benim sözümü bırakıp sünnete itibar edin» demiştir.”

Bazıları buna itiraz ederken Şâfiî'nin söz konusu sözünün bilmediği ve görmediği hadisler konusunda geçerli olduğunu söylemişlerdir. Ancak bir hadisi Şâfiî görmüşse ve reddetmişse veya farklı bir şekilde yorumlamışsa bu sözüne göre hareket edilmez. Bu rivayet ise ihtimal barındırmaktadır.

Hadisin ravileri Basralı ve Medinelidir. Hadisi ayrıca Ebû Dâvud da tahrir etmiştir.

Hammâd b. Seleme ise bunu “Eyyûb — Nâfi” — İbn Ömer” kanalıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etmiştir. Buhârî bunu *Refu'l-Yedeyn* risalesinde Mûsa b. İsmâil kanalıyla Hammâd'dan merfû olarak: “İftitah tekbirinde ellerini kaldırır. Rükûya gittiğinde ve rükûdan kalktığına da ellerini kaldırır” lafzıyla aktarmıştır.

İbrâhim b. Tahmân da bunu Eyyûb ve Mûsa b. Ukbe kanalıyla kısa bir metinle rivayet etmiştir. Beyhakî bunu “Ömer b. Abdillâh b. Rezîn — İbrâhim b. Tahmân — Eyyûb ve Mûsa b. Ukbe” isnâdıyla Nâfi'den mevsûl olarak şu lafızla rivayet etmiştir: “İbn Ömer iftitah tekbirinde ellerini omuz hizasında kaldırır. Rükûya gittiğinde ellerini kaldırır. Rükûdan kalkıp doğrulduğunda da ellerini kaldırır ve: «Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yapardı» derdi.”

Dârekutnî: “Bu hadisi İbn Sahr, Mûsa b. Ukbe'den, o da Nâfi'den, o da İbn Ömer'den mevkûf olarak rivayet etti” demiştir.

۸۷ - بَابُ وَضْعِ الْيَمَنِ عَلَى الْيُسْرَى

87- SAĞ ELİ SOL ELİN ÜZERİNE KOYMAK

Başlık, kıyamdayken sağ elin sol el üzerine konulmasıyla ilgilidir.

٧٤٠ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ كَانَ النَّاسُ يُؤْمَرُونَ أَنْ يَضَعَ الرَّجُلُ الْيَدَ الْيُمْنَى عَلَى ذِرَاعِهِ الْيُسْرَى فِي الصَّلَاةِ . قَالَ أَبُو حَازِمٍ لَا أَعْلَمُهُ إِلَّا يَنْمِي ذَلِكَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ إِسْمَاعِيلُ يُنْمَى ذَلِكَ . وَلَمْ يَقُلْ يَنْمَى . تحفة

٤٧٤٧

740- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — Ebû Hâzım” isnâdıyla Sehl b. Sa'd şöyle demiştir: “İnsanlara namazda sağ ellerini sol elin bileğinin üzerine koymaları emredilirdi.”

Ebû Hâzım: “Bildığım kadarıyla Sehl bu emri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırırđı” demiştir.

İsmâil ise “Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırırđı” yerine “Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırılırdı” demiştir.

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebi'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Ebû Hâzım, Ebû Hâzım b. Dînâr el-A'rec'tir.

Sehl, Sehl b. Sa'd es-Sâidî el-Ensârî'dir.

Sehl'in bildirdiğine göre Müslümanlara namazda sağ ellerini sol ellerinin üzerine koymaları emredilirdi. Ebû Dâvud ve Nesâî'nin Vâsile'den rivayet ettiği İbn Huzeyme'nin de sahih bulduğu rivayete göre sağ el sol elin dış kısmına bileği de altında bırakacak şekilde konulur.

Eli bu şekilde koymanın hikmetine gelince, Yüce Allah'ın huzurunda duran kişi ellerini bu şekilde bağlayarak edebini takınmış olur. Ya da bunun sebebi, ellerin boşta kalıp gereksiz yere hareket etmesinin önüne geçilmesi ve namazda haşyete daha uygun olmasıdır.

Bilek de kol ile eli birbirinden ayıran yerdir. El bağlamada sünnet, ellerin göğüs altına konulmasıdır. İbn Huzeyme'den gelen hadiste Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ellerini göğüs altına koymuştur. Çünkü kalp niyetin yeridir. Kişi de bir şeyi korumak istediği zaman ellerini üzerine koyar.

Sühreverdî, *Avârifu'l-meâripte* şöyle der: “Yüce Allah derûni hikmetiyle insanı muhatap almış, vahyine layık görmüştür. Onu hem ruhani, hem

cismani, hem dünyevi hem semavi bir varlık kılmıştır. Düzgün bir yapı, güzel bir sûret vermiştir. Kalbinin bulunduğu üst tarafı semavi sırların, alt tarafı da dünyevi sırların deposu ve mekanıdır. Nefsinin yeri ve merkezi alt tarafıdır. Ruhani yönü ve kalbinin yeri ise üst tarafıdır. Ruhi ve nefsi istekler birbiriyle çekişir, kavga eder ve savaşır. Çekişme sonucunda hangisinin baskın geldiğine göre kişi ya Yüce Allah'ın ya da Şeytanın dostu olur. Namaz vakti de iman ile kişinin nefsi arasındaki çekişme kızıştığı için kavga daha büyük olur. Semavi bir kalbe sahip olan kişi, namazdayken nefsin çekim gücüne bağlı olarak fena ile bekâ arasında gidip gelir. Kişinin organlarının da maneviyatına göre hareketleri vardır ve bu hareketler kişinin fena ve beka arasındaki gidip gelmesine veya dengesine etki ederler. Kişi namazda sağ elini sol elinin üzerine koyduğu zaman nefsi kontrol altına almış ve onun çekim gücünü bastırılmış olur. Bunun da etki ile yansıması vesveselerde ve kişinin kendini namaza tam anlamıyla verip verememesinde kendini gösterir.”

İbnu'l-Kâsım'ın naklettiğine göre İmam Mâlik namazda ellerin bağlanmadan salınacağını söylemiştir. Hanefiler, Yüce Allah'ın huzurunda avret yerlerini örtmenin bir göstergesi olarak ellerin göbek altında bağlanacağını söylemişlerdir.

Ebû Hâzım, bildiği kadarıyla Sehl'in, el bağlama emrini Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırdığını söylerken, İsmâil b. Ebû Uveys meçhul bir kalıp kullanarak “Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırılırdı” demiştir.

Buhârî, el bağlamanın tezellül ile boyun eğmenin bir göstergesi olduğunu ve kişiyi huşûya daha yakın tutacağını zikrettikten sonra huşû konusunu ele almıştır.

۸۸ - باب الخُشُوعِ فِي الصَّلَاةِ

88- NAMAZDA HUŞÛ

Namaz, kulun Rabbiyle olan bağıdır. Namazdayken bu bağı kurabilen kişide tecellinin ışığı kendini gösterir ve huşû sahibi olur. Yüce Allah Kur'ân da: “Müminler kurtuluşa ermişlerdir. Onlar namazda huşû içindedirler”¹ buyurarak huşû içinde namaz kılanların kurtuluşa ereceğini

¹ Müminûn Sur. 1, 2

bildirmiştir. Huşû içinde olanlar Allah'tan korkanlar, huzurunda boyun eğenler ve gözlerini secde yerinden başka yere çevirmeyenlerdir. Bunun da göstergesi kişinin namazda sağa veya sola dönmemesi, gözlerini secde yerinden kaldırmamasıdır.

Anlatıldığına göre biri Basra mescidinde namaz kılıyordu. Mescidin bir köşesi çökünce içerde bulunanlar çöken yere toplandı, ancak bu kişinin bundan haberi bile olmadı.

Âyette zikredilen kurtuluş genel bir kurtuluştur ve hem dünya hem de âhiret kurtuluşunu içermektedir. Huşûnun olmaması ise kişiyi böylesi bir kurtuluştan mahrum bırakır. Yüce Allah da: **“Beni anmak için namaz kıl”** buyurur. Yüce Allah'ın bu emri de farziyeti gösterir. Gaflet, söz konusu anmanın zıttıdır. Kişi kıldığı namazdan gafil ise nasıl Allah'ı anmak için namaz kılıyor olabilir? Kişi ne yaptığını bilip öyle amel etmelidir. Bundan dolayı kul tüm benliğiyle Rabbine yönelmeli ve kimin huzurunda durduğunu bilmelidir.

Dâvud peygamberin mihrabında şöyle yazılıydı: “Ey namaz kılan! Sen kimsin? Kiminsin? Kimin huzurunda duruyorsun? Kimle konuşuyorsun? Sözlerini kim dinliyor? Sana kim bakıyor?”

Harraz da şöyle demiştir: “Namazda duruşun, kıyamet gününde Yüce Allah'ın huzurunda duruşun gibi olsun! Namazda durduğunda Yüce Allah'ın karşısında durduğunu ve O'nunla konuştuğunu bilmelisin.”

٧٤١ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « هَلْ تَرَوْنَ قِبْلَتِي هَا هُنَا وَاللَّهِ مَا يَخْفَى عَلَيَّ رُكُوعُكُمْ وَلَا

خُشُوعُكُمْ، وَإِنِّي لَأَرَاكُمْ وَرَاءَ ظَهْرِي ». طرفه ٤١٨ - تحفة ١٣٨٢١

741- “İsmâil — Mâlik — Ebu'z-Zinâd — A'rec” isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Siz benim kiblemin sadece şurası olduğunu mu sanıyorsunuz?”

*Vallahi sizin rükûnuz ve haşyetiniz bana gizli kalmıyor! Arkamdayken de sizleri görüyorum.*¹

İsmâil, İsmâil b. Ebî Uveys'tir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Ebu'z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân'dır.

A'rec, Abdurrahman b. Hürmüz'dür.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazlarında kıbleye dönerdi. Ancak müslümanları, namazı kıldırırken kıble tarafına dönüyor diye arka tarafını görmediğini düşünmemeleri konusunda uyarmış ve arkasında olmalarına rağmen onların rükûlarını ve huşûlarını görebildiğini bildirmiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu söylemesinin sebebi de, arkasındaki cemaatin namazda gereğinden fazla hareket ettiklerini ve sağa sola döndüklerini görmesidir. Ancak namazı iade etmelerini emretmediği için Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu uyarısı vaciplik değil, müstehaplık bildirmektedir.

Nevevî bunun vacip olmadığı konusunda icmanın olduğunu söylemiştir. *Şerhu't-Takrîb*'de ise şöyle demiştir: "İbnu'l-Mübârek'in *Zühd* eserinde rivayet edildiğine göre Ammâr b. Yâsir: «Kişinin namazından gafil olduğu kısmı yazılmaz» demiştir. Âlimlerden birden fazla kişi ise namaz dışı hareketlerde bulunmamanın vacip olduğunu söylemiştir."

Huşû, korku veya sükûnettir. Veya kişinin içinde hasıl olan ve ibadet dışı hareketlerin yapılmaması şeklinde kendini gösteren bir şeydir.

İbn Ebî Şeybe'nin *Musannef*'te bildirdiğine göre Saîd b. el-Müseyyeb, namazdayken sakallarıyla oynayan bir adam görünce: "Şu adamın kalbinde huşû olsaydı organlarına da huşû gelirdi" demiştir.

Ancak huşû varken de kişinin eli hareket edebilir. Beyhakî'nin *Sünen*'de bildirdiğine göre Amr b. Hureys: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bazen namazdayken sakallarına dokunurdu" demiştir.

---

¹ Hadis ayrıca 418'de geçmektedir.

٧٤٢ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « أَقِيمُوا الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ ، فَوَاللَّهِ إِنِّي لَأَرَاكُمْ مِنْ بَعْدِي - وَرَبِّمَا قَالَ مِنْ بَعْدِ ظَهْرِي - إِذَا رَكَعْتُمْ وَسَجَدْتُمْ » . طرفاه ٤١٩ ، ٦٦٤٤ - تحفة

١٢٦٣

742- “Muhammed b. Beşşâr — Ğundar — Şu’be — Katâde” isnâdıyla Enes b. Mâlik’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Rükû ve secdelerinizi gereği gibi yapın. Vallahi arkamdayken de rükû ve secdelerinizi görüyorum.”¹

Ğunder, Muhammed b. Câfer el-Basrî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), arkasındaki cemaate rükû ve secdelerini gereği gibi yapmalarını emretmiş, arkasında olmalarına rağmen rükû ile secdelerini gördüğünü bildirmiştir.

Dâvudî ise “من بعدي” ifadesine “arkamdayken” yerine “benden sonra” anlamını vermiş ve hadisin, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatından sonra ümmetinin amellerinin kendisine arz edileceği anlamına geldiğini söylemiştir. Ancak hadisin sunumu, böylesi bir anlamı vermemektedir.

٨٩ - بَابُ مَا يَقُولُ بَعْدَ التَّكْبِيرِ

89- TEKİRDEN SONRA NE SÖYLENİR?

٧٤٣ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَأَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - كَانُوا يَفْتَحُونَ الصَّلَاةَ بِـ ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

تحفة ١٢٥٧

¹ Hadis ayrıca 419 ve 6644’te geçmektedir. Müslim 425

743- “Hafs b. Ömer — Şu’be — Katâde” isnâdıyla Enes der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekr ve Ömer namazda kıraate Fâtiha Sûresi’yle başlarlardı.”¹

Hafs, Hafs b. Ömer b. el-Hâris el-Havdî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Katâde, Katâde b. Diâme’dir.

Enes, Enes b. Mâlik’tir.

Enes’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekr ve Ömer namazda kıraatlerine Fâtiha Sûresi’yle başlarlardı. Hadiste tekbirden sonra Fâtiha Sûresi’nin bir dua olarak okunduğuna dair bir şey yoktur. Ayrıca hadiste Fâtiha Sûresi denilmiş, Besmele’nin okunup okunmadığına değinilmemiştir.

Müslim’de gelen rivayette ise Fâtiha’dan önce Besmele’yi okumadıkları zikredilir. Ancak bu Besmele’yi okumadıklarına değil, duyulmayacak şekilde içlerinden okuduklarına yorulmuştur. Nesâî ve İbn Hibbân’da gelen: “Besmele’yi açıktan okumazlardı” şeklindeki rivayet de bu yorumu desteklemektedir.

Müslim’de gelen rivayette “okumazlardı” ifadesi, duyulacak şekilde okumadıkları anlamındadır. Duyulmaması da bunun gizliden okunduğunu göstermektedir. İbn Huzeyme’de: “Besmele’yi içlerinden okurlardı” şeklinde gelen rivayet de bunu desteklemektedir.

Şâfiî’ye göre bu konuda olan deliller Besmele’nin okunacağı yönündedir. Bu delillerden biri de Beyhakî’nin *Sünen*’de, İbn Huzeyme’nin de *Salih*’de Ümmü Seleme’den yaptıkları rivayettir. Bu rivayette Ümmü Seleme’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Fâtiha Sûresi’nin başında Besmele’yi okumuş ve sûreyi âyet âyet saymıştır.

Beyhakî’nin *Sünen*’de Hz. Ali, Ebû Hureyre, İbn Abbâs ve başkalarından rivayet ettiğine göre Fâtiha Sûresi, *Seb’u’l-Mesânî*’dir. Yedi âyettir ve yedinci âyeti de Besmele’dir.

---

¹ Müslim 399

Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Fâtîha Sûresi'ni okuduğunuz zaman Besmele'yi de okuyun. Bu sûre Ümmü'l-Kur'ân'dır ve Sebu'l-Mesânî'dir. Besmele de âyetlerinden biridir."*

Dârekutnî bu hadisin isnâdının ravilerinin tümünün güvenilir olduğunu söylemiştir.

Besmele'nin açıktan okunacağına dair 20'ye yakın sahabeden rivayet gelmiştir. Ebû Bekr, Ali b. Ebî Tâlib, İbn Abbâs, Ebû Hureyre ve Ümmü Seleme bunlardan bazılarıdır.

٧٤٤ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ قَالَ حَدَّثَنَا عُمَارَةُ بْنُ الْقَعْقَاعِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسْكُتُ بَيْنَ التَّكْبِيرِ وَبَيْنَ الْقِرَاءَةِ إِسْكَاتَةً - قَالَ أَحْسِبُهُ قَالَ هُنِيَّةٌ - فَقُلْتُ يَا أَبَى وَأُمِّ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِسْكَاتُكَ بَيْنَ التَّكْبِيرِ وَالْقِرَاءَةِ مَا تَقُولُ قَالَ « أَقُولُ اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ ، اللَّهُمَّ نَقِّنِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا يُنْقَى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ ، اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ » . تحفة ١٤٨٩٦

744- "Mûsa b. İsmâil — Abdulvâhid b. Ziyâd — Umâra b. el-Ka'kâ — Ebû Zür'a" isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iftitah tekbiri ile kıraat arasında kısa bir süre susardı. Ona: "Ey Allah'ın Resûlü! Anam babam sana feda olsun! Tekbir ile kıraat arasında ne diyorsun?" diye sorduğumda şöyle buyurdu: *"O arada: «Allahım! Doğu ve batı arasını uzak kıldığın gibi beni de günahlarımdan uzaklaştı. Allahım! Beyaz giysinin kirden temizlenmesi gibi beni de günahlarımdan temizle. Allahım! Günahlarımı su ile, kar ile ve dolu ile yıka» diyorum."*

Musa, Mûsa b. İsmâil el-Minkârî et-Tebûzekî'dir.

Abdulvâhid, Abdulvâhid b. Ziyâd el-Abdî el-Basrî'dir.

Ebû Zür'a, Herem veya Abdurrahman veya Amr veya Cerîr b. Amr el-Becelî'dir.

Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iftitâh tekbirini getirdikten sonra kıraate başlamadan önce kısa bir süre susardı. Bir defasında Ebû Hureyre bu kısa suskunlukta ne söylediğini Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sordu. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) o arada: *"Allahım! Doğu ve batı arasını uzak kıldığın gibi beni de günahlarımdan uzaklaştır. Allahım! Beyaz giysinin kirden temizlenmesi gibi beni de günahlarımdan temizle. Allahım! Günahlarımı kar ile, su ile ve dolu ile yıka"* şeklinde dua ettiğini söyledi.

Doğu ile batı arasındaki uzaklık kadar günahlardan uzak tutulmasını istemesi mecazi bir ifadedir. Çünkü böylesi bir uzaklık zaman ve mekana bağlıdır. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bundan kastı, günahlarının silinmesi, günaha yönelik içine bir korku ve endişe düşmesi, bu şekilde de her türlü günaha hiçbir şekilde yaklaşma imkanı kalmamasıdır.

Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bu duayı kulluğunun bir göstergesi olarak etmiştir. Bazılarına göre bu duayı etmesi onu ümmetine öğretmek içindir. Ancak ümmetine öğretme niyetiyle etmiş olsa bunu içinden değil iştirilecek bir şekilde edeceği söylenerek itiraz edilmiştir. Buna da Bezzâr'da Semure'den gelen rivayetle cevap verilmiştir. Zira bu rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu duanın yapılmasını emretmiştir.

Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) günahlardan temizlenmeyi beyaz giysinin kirlerden temizlenmesine benzetmiştir. Zira diğer renkler içinden beyaz olan giyside kir daha belirgindir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu benzetme üzerinden günahlarının su ile, kar ile ve dolu ile yıkanıp temizlenmesini dilemiştir. Hattâbî'nin dediğine göre suyun yanında kar ve dolunun zikredilmesi vurgu için olabileceği gibi bunlara el değmediği ve kullanılmadığı için de olabilir.

Hadisten, farz veya nafilâ namazda iftitâh tekbirinden sonra dua etmenin meşru olduğunu çıkarıyoruz. İmam Mâlik ise bunun aksini düşünür.

Müslim'de Ali b. Ebî Tâlib'den gelen rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iftitah tekbirinden sonra: *"Yönümü bir hanîf olarak gökleri ve yeri yaratana çevirdim ki ben müşriklerden değilim. Namazım, ibadetlerim, yaşamım ve ölümüm alemlerin rabbi olan ve ortağı bulunmayan Allah içindir. Bana emredilen budur ve buna en başta teslim olanlardanım"* şeklinde dua ederdi.

İbn Hibbân bunu rivayet ederken sadece gece namazında bu duayı yaptığını zikreder.

Şâfiî, İbn Huzeyme ve başkaları bunu rivayet ederken: “Farz olan bir namazı kıldığı zaman” lafzını kullanırlar. Şâfiî’de *el-Ümm*’de bu lafızla gelen hadisi delil olarak kullanmıştır.

Tirmizî ve İbn Hibbân’ın Ebû Mes’ûd’dan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iftitah tekbirinden sonra: “*Allahum! Seni hamdinle tesbih ederim. İsmi kutlu şanın da yücedir. Senden başka ilah yoktur*” derdi.

Sâcî’nin naklettiğine göre Şâfiî iftitah tekbirinden sonra *Veccehtu ile Sübhâneke* dualarının birlikte yapılmasını müstehap görmüştür. İbn Huzeyme ve Şâfiîlerden bir grubun da tercihi bu yöndedir. Ancak kıraati gizliden olsun, açıktan olsun büyük namazlarda bunların gizliden okunması sünnettir.

Başlık hadisinin ravileri Kufeli ve Basralıdır. Hadisi İbn Mâce de tahrir etmiştir.¹

۹۰ - باب

90- BÂB

Bu başlık altındaki hadis ile bir önceki hadisin münasebeti “*Rabbim! Ben henüz içlerindeyken mi cezalandıracaksın?*” sözündedir. Her ne kadar dua olmasa da namazda söylenmiştir ve Yüce Allah’a bir tür münacattır. Huşû içinde yapılan her türlü dua ve münacatın namazda caiz olması bu hadis ile bir önceki hadisin ortak noktasıdır.

۷۴۵ - حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ أَخْبَرَنَا نَافِعُ بْنُ عُمَرَ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ
أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى صَلَاةَ الْكُسُوفِ ، فَقَامَ فَأَطَالَ الْقِيَامَ ، ثُمَّ رَكَعَ
فَأَطَالَ الرُّكُوعَ ، ثُمَّ قَامَ فَأَطَالَ الْقِيَامَ ، ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرُّكُوعَ ثُمَّ رَفَعَ ، ثُمَّ سَجَدَ فَأَطَالَ
السُّجُودَ ، ثُمَّ رَفَعَ ، ثُمَّ سَجَدَ فَأَطَالَ السُّجُودَ ، ثُمَّ قَامَ فَأَطَالَ الْقِيَامَ ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرُّكُوعَ

¹ Müslim 598

ثُمَّ رَفَعَ فَأَطَالَ الْقِيَامَ ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرُّكُوعَ ثُمَّ رَفَعَ فَسَجَدَ فَأَطَالَ السُّجُودَ ، ثُمَّ رَفَعَ ، ثُمَّ سَجَدَ فَأَطَالَ السُّجُودَ ثُمَّ انْصَرَفَ فَقَالَ « قَدْ دَنْتُ مِنِّي الْجَنَّةَ حَتَّى لَوْ اجْتَرَأْتُ عَلَيْهَا لِحَيْثُكُمْ بِقِطَافٍ مِنْ قِطَافِهَا ، وَدَنْتُ مِنِّي النَّارَ حَتَّى قُلْتُ أَيْ رَبِّ وَأَنَا مَعَهُمْ فَإِذَا امْرَأَةٌ - حَبِطَ أَنَّهُ قَالَ - تَخْدِشُهَا هِرَّةٌ قُلْتُ مَا شَأْنُ هَذِهِ قَالُوا حَبَّتْهَا حَتَّى مَاتَتْ جُوعًا ، لَا لَمْطَعَتِهَا ، وَلَا لَأُوسَلَتِهَا تَأْكُلُ » . قَالَ نَافِعٌ حَبِطَ أَنَّهُ قَالَ « مِنْ خَيْشِ أَوْ خُشَاشِ الْأَرْضِ » . طرفه ٢٣٦٤ - تحفة ١٥٧١٧

745- "İbn Ebî Meryem — Nâfi' b. Ömer — İbn Ebî Muleyke" isnâdıyla Esmâ binti Ebî Bekr anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kûsûf (güneş tutulması) namazı kıldırdı. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bu namazda uzunca bir kıyam yaptıktan sonra rûkûya gitti. Uzunca bir rûkû yaptıktan sonra başını kaldırdı. Yine uzunca bir kıyam yaptıktan sonra bir daha rûkûya gitti. Uzunca bir rûkû yaptıktan sonra başını kaldırdı, ardından secdeye gitti. Uzunca bir secde yaptıktan sonra başını kaldırdı ve bir daha secdeye gitti. Uzunca bir secde yaptıktan sonra ikinci rekata kalktı. Uzunca bir kıyam yaptıktan sonra rûkûya gitti. Uzunca bir rûkû yaptıktan sonra başını kaldırdı. Yine uzunca bir kıyam yaptıktan sonra bir daha rûkûya gitti. Uzunca bir rûkû yaptıktan sonra başını kaldırdı, ardından secdeye gitti. Uzunca bir secde yaptıktan sonra başını kaldırdı ve bir daha secdeye gitti. Uzunca bir secde yaptıktan sonra başını kaldırıp namazı bitirdi.

Namazdan sonra da şöyle buyurdu: "Namazdayken cennet bana o kadar yaklaştırıldı ki cesaret edip elimi uzatsaydım meyvelerinden toplayabilirdim. Cehennem de bana o kadar yaklaştırıldı ki: «Rabbim! Ben henüz içlerindeyken mi cezalandıracaksın?» demeye başladım. Cehennemde bir kedi tarafından tırmalanan bir kadın gördüm. «Bu kadın ne yapmış?» diye sorduğumda: «Kedisini açlıktan ölünceye kadar hapsedmiş. Ne yiyecek vermiş, ne de yerdeki böcekleri yemesi için onu salmıştı» denildi."

İbn Ebî Meryem, Saîd b. Muhammed b. el-Hakem el-Cumahî'dir.

Nâfi', Nâfi' b. Ömer b. Abdillâh b. Cemîl el-Cumahî el-Kureşî'dir. Hicri 169 yılında vefat etmiştir.

İbn Ebî Muleyke, Abdurrahman b. Züheyr b. Abdillâh et-Teymî el-Mekkî'dir.

Esmâ binti Ebî Bekr'in bildirdiğine göre güneş tutulduğu zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Müslümanlara kûsûf namazı kıldırıldı. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bu namazda uzunca bir kıyam yaptı. Kıyamdan sonra rûkûya gitti. Rûkûda da uzun bir süre durdu. Rûkûdan kalktıktan sonra uzun bir süre kıyamda kaldı. Ardından bir daha rûkûya gitti. Rûkûda uzunca durduktan sonra kalktı ve secdeye gitti.

Uzunca bir secde yaptıktan sonra secdeden başını kaldırdı. Sonra bir daha secdeye gitti. Secdede yine uzun bir süre kaldıktan sonra ikinci rekata kalktı. Kalkınca uzunca bir kıyam yaptı. Sonra rûkûya gitti. Rûkûda da uzun bir süre durdu. Rûkûdan kalktıktan sonra uzun bir süre kıyamda kaldı. Ardından bir daha rûkûya gitti. Rûkûda uzunca durduktan sonra kalktı ve secdeye gitti. Uzunca bir secde yaptıktan sonra secdeden başını kaldırdı. Sonra bir daha secdeye gitti. Uzunca bir secde yaptıktan sonra da başını kaldırdı.

Bu şekilde namazı bitirdikten sonra namazdayken cennetin kendisine yaklaştırıldığını, cesaret edip elini uzatması halinde meyvelerinden koparabileceğini söyledi. Allah tarafından cennet meyvelerinden koparmasına izin verilmediği için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cesaret edip toplayamadığını ifade etmiştir.

Aynı şekilde cehennem de kendisine yaklaştırıldığını dile söylemiştir. Hatta o kadar çok yaklaştırılmıştır ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) müslümanların cezalandırılacağını düşünmüş ve kendisi içlerindeyken bunun nasıl olabileceğini sorup şaşkınlığını dile getirmiştir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre cehennemde bir kedi tarafından tırmalanan bir kadın görmüştür. Bu kadının neden böyle tırmalandığını sorunca da kadının bu kediye hapsedip ölene kadar aç bıraktığı, kediye yiyecek vermediği, böcek ve benzeri şeyleri yemesi için de onu salmadığı cevabı verilmiştir.

Hadisten, hayvanlara eziyet etmenin caiz olmadığını, hayvanlara eziyet eden kişilere cehennemde bu hayvanların musallat edileceğini çıkarıyoruz.

Hadisin ravileri Mısırlı ve Mekkelidir. İsnâdında tâbiînin sahabiden rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Eşribe* konusu içinde tahrir etmiştir.¹ Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

٩١ - باب رَفَعَ الْبَصَرَ إِلَى الْإِمَامِ فِي الصَّلَاةِ

91- NAMAZDA BAŞI KALDIRIP İMAMA BAKMAK

وَقَالَتْ عَائِشَةُ قَالَتْ النَّبِيُّ ﷺ فِي صَلَاةِ الْكُسُوفِ « فَرَأَيْتُمْ جَهَنَّمَ يَخْطُمُ بَعْضُهَا بَعْضًا حِينَ رَأَيْتُمُونِي تَأْخَرْتُ » .

Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) güneş tutulması (kusûf) namazını kıldırırken: “Geri çekildiğimi gördüğünüzde cehennem kendi kendini yediğini görmüştüm” buyurmuştur.

Hız. Âişe'nin bu rivayeti Buhârî'nin, hayvanın çözülp gitmesi konusu içinde naklettiği hadisin bir bölümüdür.

٧٤٦ - حَدَّثَنَا مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ قَالَ قُلْنَا لِحَبَابٍ أَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْرَأُ فِي الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ قَالَ نَعَمْ . قُلْنَا بِمَ كُنْتُمْ تَعْرِفُونَ ذَاكَ قَالَ بِاضْطِرَابٍ لِحَيَّتِهِ . أَطْرَافُهُ ٧٦٠ ، ٧٦١ ، ٧٧٧ - تحفة ١٧ ٣٥

746- “Mûsa — Abdulvâhid — A'meş — Umâra b. Umeyr” isnâdıyla Ebû Ma'mer şöyle demiştir: Habbâb'a: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle ve ikinci namazlarında kıraat yapar mıydı?” diye sorduğumuzda: “Evet!” dedi. Ona: “Bunu nasıl anladınız?” diye sorduğumuzda: “Çenesinin hareketinden” dedi.

Musa, Mûsa b. İsmâil et-Tebûzekî'dir.

Abdulvâhid, Abdulvâhid b. Ziyâd'dır.

A'meş, Süleymân b. Mihrân'dır.

Umâra, Umâra b. Umeyr et-Teymî el-Kûfi'dir.

¹ Hadis ayrıca 2364'te geçmektedir. Müslim 906

Ebû Ma'mer, Abdullah b. Sahbere el-Ezdî'dir.

Habbâb b. el-Eret'e, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) öğle ve ikindi namazlarında Fâtihâ Sûresi dışında başka bir şey okuyup okumadığı sorulunca, Habbâb okuduğunu söyledi. Okuyup okumadığını nasıl anladığı sorulunca da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) çene hareketinden anladıklarını söyledi.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) çene hareketini görmek için de Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bakmak gerekmektedir. Hadis ile başlık arasındaki mutabakat buradadır.

Mâlikiler, namazda olan kişinin secde yerine bakma zorunluluğu olmadığını, imama bakabileceğini söylemişlerdir. Bu hadis onların görüşünü desteklemektedir.

Şâfiîler ise huşûya daha uygun olduğu için kişinin namazda secde yerine bakmasının sünnet olduğunu söylemişlerdir.

Hadisin ravileri Basralı ve Kufelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Salât* konusu içinde tahrir etmiştir.¹ Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

٧٤٧ - حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أُنْبَأَنَا أَبُو إِسْحَاقَ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ يَزِيدَ يُحْطِبُ قَالَ حَدَّثَنَا الْبَرَاءُ وَكَانَ غَيْرَ كَذُوبٍ أَنَّهُمْ كَانُوا إِذَا صَلَّوْا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَرَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ قَامُوا قِيَامًا حَتَّى يَرَوْهُ قَدْ سَجَدَ . طر فاه ٦٩٠ ، ٨١١ - تحفة ١٧٧٢

747- "Haccâc — Şu'be" isnâdıyla Ebû İshâk şöyle demiştir: Abdullah b. Yezid'in, hutbesinde şöyle dediğini işittim: "Berâ'nın bize anlattığına göre —ki yalan söyleyecek değildir— Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kılarken Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) rükûdan başını kaldırdıktan sonra secde ettiğini görene kadar ayakta kalırlardı."²

Haccâc, Haccâc b. Minhâl'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

¹ Hadis ayrıca 760, 761 ve 777'de geçmektedir.

² Hadis ayrıca 690 ve 811'de geçmektedir. Müslim 474

Ebû İshâk, Amr b. Abdillâh es-Seb'î'dir.

Abdullah, ashâbdan Abdullah b. Yezîd el-Ensârî el-Hatmî'dir.

Abdullah b. Yezîd, Kûfe valisiydi. Verdiği hutbede Berâ b. Âzib'den bildirdiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kılarlarken Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) başını rûkûdan kaldırdıktan sonra secdeye gittiğini görene kadar arkasındaki cemaatten kimse secdeye gitmek için harekete geçmezdi.

Beş ravili bir hadistir. İsnâdında sahabinin sahabiden rivayeti vardır.

٧٤٨ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ خَفَّتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَصَلَّى ، قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ ، رَأَيْنَاكَ تَنَاولُ شَيْئًا فِي مَقَامِكَ ، ثُمَّ رَأَيْنَاكَ تَكَعَّكْتَ . قَالَ « إِنِّي أُرِيتُ الْجَنَّةَ ، فَتَنَاولْتُ مِنْهَا عُنُقُودًا ، وَلَوْ أَخَذْتُه لَأَكَلْتُ مِنْهُ مَا بَقِيََتِ الدُّنْيَا » . أطرافه ٢٩ ، ٤٣١

١٠٥٢ ، ٣٢٠٢ ، ٥١٩٧ - تحفة ٥٩٧٧

748- "İsmâil — Mâlik — Zeyd b. Eslem — Atâ b. Yesâr" isnâdıyla Abdullah b. Abbâs der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında güneş tutulması oldu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) husûf namazını kıldırdıktan sonra ashâb: "Ey Allah'ın Resûlü! Namazdayken bir şeyi alır gibi yaptığını, ayrıca biraz geriye çekildiğini gördük" dedi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "Cenneti gördüm ve salkımlarından birine dokundum. Şayet o salkımı alsaydım dünya döndükçe ondan yerdiniz" buyurdu.¹

İsmâil, İsmâil b. Ebî Uveys'tir.

Mâlik, Mâlik b. Enes el-Asbahî'dir.

Hadis Güneş tutulması için de "husûf" ifadesinin kullanılabileceğini söyleyenlere delil teşkil etmektedir. Ancak genelde Ay tutulması için "husûf", Güneş tutulması için de "kusûf" ifadesi kullanılır.

¹ Hadis ayrıca 29, 431, 1052, 3202 ve 5197'de geçmektedir. Müslim 907

Güneş tutulması olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) husûf namazı kıldı. Namazdayken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bir şeyi alır gibi elini uzattığı, sonra da geri çekildiği görüldü. Namaz sonrası ashâbı neden öyle yaptığını sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), namazdayken kendisine cennetin gösterildiğini, meyvelerinden bir salkım almak için elini uzattığını söyledi. O salkımı koparması halinde de dünya döndükçe ondan yiyeceklerini ve bitmeyeceğini bildirdi. Zira cennet yiyeceği hiçbir zaman tükenmez.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) o salkımı neden almadığına gelince, tükenmeyen cennet meyvelerinden olmasından dolayıdır. Dünyadayken de ancak bitip tükenebilen şeyler yenilebilir. Çünkü Yüce Allah dünya yiyeceklerini tüketilmesi için yaratmıştır. Bundan dolayı dünyada bitip tükenmeyen bir şeyin olmaması gerekir.

Hadis kısaca zikredilmiş, namazda geri çekilmesinin sebebine yer verilmemiştir. Diğer rivayetlerde ise cehennemın kendisine yaklaştırılmasından dolayı geriye çekildiği zikredilir.

Müslümanlar namazda iken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) geri çekildiğini görmüşlerdir. Bu da bize namazda iken Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) baktıklarını göstermektedir. Hadisin başlıkla mutabakatı buradadır.

٧٤٩ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ قَالَ حَدَّثَنَا هِلَالُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ لَنَا النَّبِيُّ ﷺ ثُمَّ رَقَا الْمِنْبَرَ ، فَأَشَارَ بِيَدَيْهِ قَبْلَ قِبْلَةِ الْمَسْجِدِ ثُمَّ قَالَ « لَقَدْ رَأَيْتُ الْآنَ مُنْذُ صَلَّيْتُ لَكُمْ الصَّلَاةَ الْجَنَّةَ وَالنَّارَ مُمَثَّلَتَيْنِ فِي قِبْلَةِ هَذَا الْجِدَارِ ، فَلَمْ أَرَ كَالْيَوْمِ فِي الْحَيْرِ وَالشَّرِّ » ثَلَاثًا . أطرافه ٩٣ ، ٥٤٠ ، ٤٦٢١ ، ٦٣٦٢ ، ٦٤٦٨ ، ٦٤٨٦ ، ٧٠٨٩ ،

١٦٤٧ تحفة ٧٢٩٥ ، ٧٢٩٤ ، ٧٠٩١ ، ٧٠٩٠ ،

749- “Muhammed b. Sînan — Fuleyh — Hilâl b. Ali” isnâdıyla Enes b. Mâlik şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bizlere namazı kıldırdıktan sonra minbere çıktı. Eliyle Mescid'in kible tarafına işaret etti ve: “Demin size namaz kıldırdığım sırada şu duvarın kible tarafında cennet ile cehennem bir sûretle bana gösterildi. Hayrın ve şerrin böylesini görmüş değilim” buyurdu ve bu sözünü üç defa tekrarladı.

Muhammed, Muhammed b. Sinân el-Avfî el-Bâhilî'dir. Hicri 223 yılında vefat etmiştir.

Fuleyh, Fuleyh b. Süleymân b. Ebi'l-Muğîre el-Eslemî el-Medenî'dir. İsminin Abdulmelik olduğu da söylenmiştir.

Hilâl, Hilâl b. Ali b. Usâme el-Âmirî el-Medenî'dir. Dedesine nisbet edilmiştir.

Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendilerine namazı kıldırdıktan sonra minbere çıktı. Mescid'in kible duvarına işaret ederek cennet ve cehenneme bir sûret verilerek kendisine gösterildiğini söyledi.

Cennet ve cehennem kendisine gerçek sûretleriyle gösterilmiş olabileceği gibi benzerleri de gösterilmiş olabilir. Cennet ile cehennem namazdayken kendisine duvarın üzerinde gösterilmiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayır ve şer konusunda o güne kadar benzeri bir şey görmediğini de ifade etmiş ve bunu üç defa tekrarlayıp vurgulamıştır.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kible duvarına bakması, cemaatin başını secde yerinden kaldırıp imama bakabileceğini göstermektedir. Hadisin başlıkla mutabakatı da buradadır.

Dört ravili bir hadistir. Buhârî hadisi ayrıca *Salât* ve *Rikâk* konuları içinde tahrir etmiştir.¹

۹۲ - باب رَفَعَ الْبَصَرِ إِلَى السَّمَاءِ فِي الصَّلَاةِ

92- NAMAZDA BAŞI KALDIRIP SEMAYA BAKMAK

Başlık, namazda başı kaldırıp göğe bakmanın kerahiyeti ile ilgilidir. Zira başı bu şekilde semaya doğru çevirme kible tarafından başka bir tarafa dönmenin bir çeşididir. Ayrıca namaz dışı hareketlerden biridir.

¹ Hadis ayrıca 93, 540, 4621, 6362, 6468, 6486, 7089, 7090, 7091, 7294 ve 7295'te geçmektedir. Müslim 2359

٧٥٠ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَرُوبَةَ قَالَ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ حَدَّثَهُمْ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَرْفَعُونَ أَبْصَارَهُمْ إِلَى السَّمَاءِ فِي صَلَاتِهِمْ » . فَلَشْتُ قَوْلُهُ فِي ذَلِكَ حَتَّى قَالَ « لَيْتَهُنَّ عَنْ ذَلِكَ أَوْ لَتُخْطَفَنَّ أَبْصَارُهُمْ » . تحفة ١١٧٣

750- “Ali b. Abdillâh — Yahya b. Saîd — İbn Ebî Arûbe — Katâde” isnâdıyla Enes b. Mâlik şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bazılarına ne oluyor da namazdayken gözlerini semaya dikiyorlar?” buyurdu. Bu konuda öyle sert sözler söyledi ki sonunda: “Ya bunu yapmaktan vazgeçerler ya da gözleri kör olur” buyurdu.

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medînî’dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân’dir.

İbn Ebî Arûbe, Saîd b. Mihrân’dir.

Katâde, Katâde b. Diâme’dir.

İbn Mâce’nin de bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ashâbına namaz kıldırdıktan sonra onlara doğru döndü ve bazılarının neden namazdayken başlarını kaldırıp semaya baktıklarını sordu.

Müslim bunu Ebû Hureyre’den rivayet ederken namazda dua esnasında başlarını kaldırıp semaya baktıklarını zikreder. Başlık hadisindeki genel ifade Müslim’de gelen rivayetle tahsis edilirse bu durumda sadece namazdaki dua esnasında başı semaya kaldırmamanın mekruh olduğu söylenebilir.

İbn Hacer’in *el-Feth*’te zikrettiğine göre Aynî buna itiraz etmiş ve bu konudaki kerâhetin dua esnasında başı semaya kaldırmaya tahsis edilemeyeceğini, bu kerâhetin genel olduğunu söylemiştir. Ona göre kişinin, namazda dua ediyor olsun veya olmasın başını kaldırıp semaya bakması mekruhtur. Çünkü Vâhidî’nin Ebû Hureyre’den naklettiğine göre adamın biri namaz kılarken başını kaldırıp semaya bakardı. Bunun üzerine: “Onlar

namazda huşu içindedirler”¹ âyeti nazil olmuştur. Baş kaldırma da sükûnet ve hareketsizlik hali olan huşûya aykırıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazda başı kaldırıp semaya bakma konusunda ashâbını sert sözlerle uyardıktan sonra da: “*Ya bunu yapmaktan vazgeçerler ya da gözleri kör olur*” buyurmuştur.

Namazda başı kaldırıp semaya bakma kesin bir şekilde yasaklanmış ve bunu yapanlar da kör olmakla tehdit edilmiştir. Ancak bunun haram olmadığı konusunda icma olduğu için bu yasak ve uyarı kerahete yorulmuştur. Namaz dışında dua ve benzeri durumlarda başı kaldırıp semaya bakmayı âlimlerin geneli caiz görmüşlerdir. Çünkü Kâbe nasıl namaz kılanların kıblesi ise sema da dua edenlerin kıblesidir. Bazı âlimler ise namaz dışında da olsa dua ve benzeri durumlarda başı kaldırıp semaya bakmayı mekruh görmüştür.

Hadisin ravileri Basralıdır. Hadisi Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

۹۳ - بَابُ الْإِلْتِفَاتِ فِي الصَّلَاةِ

93- NAMAZDA ETRAFA BAKINMAK

Başlık, namazda kişinin etrafa bakınmasının mekruhluğuyla ilgilidir. Zira namazda böylesi bir bakınma, emredilen huşûya aykırıdır veya huşû eksilmesine sebep olmaktadır.

۷۵۱ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ قَالَ حَدَّثَنَا أَشْعَثُ بْنُ سُلَيْمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ الْإِلْتِفَاتِ فِي الصَّلَاةِ فَقَالَ « هُوَ اخْتِلَاسٌ يَخْتَلِسُهُ الشَّيْطَانُ مِنْ صَلَاةِ الْعَبْدِ ». طرفه ۳۲۹۱ - تحفة ۱۷۶۶۱

751- “Müsedded — Ebu’l-Ahvas — Eş’as b. Süleym — Eş’as’ın babası — Mesrûk” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) namazda etrafa bakınmayı sorduğumda: “*Bu, şeytanın kulun namazından aşırıldığı kısımdır*” buyurdu.

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

¹ Müminûn Sur. 2

Ebu'l-Ahvas, Ebu'l-Ahvas b. Süleym el-Kûfî'dir.

Eş'as'ın babası, Süleym b. el-Esved el-Muhâribî el-Kûfî'dir.

Mesrûk, Mesrûk b. el-Ecda' el-Hemdânî el-Kûfî'dir.

Hz. Âişe, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin namazda başını sağa sola çevirip etrafa bakınmasını sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunun, şeytanın kulun namazından çalıp aşırıldığı kısmı olduğunu söyledi.

Hadiste, kişinin tüm benliğiyle namaza durması teşvik edilmektedir. Namazda etrafa bakınma huşuyu yok edeceği için bir benzetme yapılmış ve etrafa bakınma üzerinden şeytanın huşûyu aşırıp çaldığı ifade edilmiştir.

Şerefuddîn et-Tîbî'nin *Şerhu'l-Mişkat*'ta zikrettiğine göre namaz kılan kişi Rabbinin huzurunda durmuştur ve O'nunla konuşuyordur. Bu arada şeytan da onu gözlemekte konuşmasını bitirmesini beklemektedir. Kişi namazdayken sağına veya soluna bakındığı zaman şeytan bu fırsatı kaçırmaz ve namazına müdahale etmeye başlar.

Ulemânın çoğunluğu, kişinin namazda bu şekilde bakınmasının tenzihen mekruh olduğunu söylemiştir. Mütevellî ise: "Zorunlu olmadıktan sonra bu şekilde bakınma haramdır" demiştir. Zahiriler de aynı görüştedir.

Namazda sağa sola bakınmayı yasaklayan birçok rivayet vardır. Bunlardan biri Nesâî'nin Enes'ten merfû olarak naklettiği hadistir.

Hasan bu konuda şöyle demiştir: "Namazda sağa sola bakınmaktan sakın! Zira namazda böylesi bir bakınma helak demektir. Bakınman gerekiyorsa da farz değil nafîle namazda bakın."

Bir diğeri de Ebû Dâvud ve Nesâî'nin Enes vasıtasıyla naklettiği hadistir. Bu hadise göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Namazda olan kişi sağa sola bakınmadıkça Yüce Allah onun karşısında durur. Yüzünü çevirmesi halinde de Yüce Allah karşılarından gider" buyurmuştur. Hâkim bu hadise sahih hükmü vermiştir.

Bezzâr'ın da Câbir'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kişi namaza durduğu zaman Yüce Allah da karşısında durur. Kişi sağına soluna bakındığı zaman Yüce Allah: «Ey Âdemoğlu! Kime bakıyorsun? Benden daha hayırlı olana mı? Bana dön» buyurur. Kişi ikinci defa aynı şeyi yaptığında Yüce Allah aynı şeyleri söyler. Kişi üçüncü defa bunu tekrarlaması halinde de Yüce Allah karşılarından gider."

İbn Hibbân'ın da *ed-Du'afâ*'da Enes'ten bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *“Namaz kılan kişinin başına semadan hayırlar dökülür. Bir melek de: «Kul kimle muhatap olduğunu bilse asla başka tarafa dönmezdi» der.”*

Ancak buradaki bakınmadan kasıt, göğsün veya bedenin tamamen kible tarafından çevrilmesi değil, sadece başın sağa sola çevrilmesidir.

Huşûyu olumsuz şekilde etkilemesine rağmen neden namazda şüpheye düşme ve benzeri konularda sehiv secdesi emredilmiş de etrafa bakınma konusunda emredilmemiştir? Çünkü sehiv secdesini gerektiren yanılmada kişi yaptığından sorumlu tutulmaz. Bundan dolayı yanılmasını telafi etmesi için sehiv secdesi yapması emredilmiştir. Sağa sola bakınma ise yanılmayla değil kasıtlı bir şekilde olur. Böylesi bir şeyden uzak durulması için de sehiv secdesi emredilmemiştir.

Hadisin ravileri Buhârî'nin hocası dışında Kufelidir. Buhârî'nin hocası ise Basralıdır. Buhârî hadisi ayrıca *Sifatu İblîs* konusu içinde tahrir etmiştir.¹ Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

٧٥٢ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ

صَلَّى فِي خَمِيصَةٍ لَهَا أَعْلَامٌ فَقَالَ « شَغَلَتْنِي أَعْلَامُ هَذِهِ ، اذْهَبُوا بِهَا إِلَى أَبِي جَهْمٍ وَأَتُونِي

بِأَنْبِجَانِيَّةٍ » . طرفاه ٣٧٣ ، ٥٨١٧ - تحفة ١٦٤٣٤

752- “Kuteybe — Süfyân — Zührî — Urve” isnâdıyla Âişe der ki: Bir defasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), üzerinde desenler bulunan bir giysiyle namaz kıldı. Sonra da: *“Bu giysinin desenleri dikkatimi dağıttı. Bunu götürüp Ebû Cehm’e verin ve onun kaba, enbicâniyye (=sade giysi)sini bana getirin”* buyurdu.²

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

¹ Hadis ayrıca 3291’de geçmektedir.

² Hadis ayrıca 373 ve 5817’de geçmektedir. Müslim 556

Urve, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Bir defasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), üzerinde desenler bulunan bir giysiyle namaz kıldı. Namazda iken gözleri bu desenlere takılınca namazı bitirdikten sonra bu giysinin götürülüp Ebû Cehm'e verilmesini ve yerine onda bulunan kaba kumaştan sade giysinin getirilmesini söyledi.

Hadisin başlıkla mutabakatına gelince, omzunda bağladığı giysinin desenleri Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dikkatini çekip dağıtıyorsa bu desenlere bakmış demektir. Böylesi bir bakma da bir tür sağa sola bakınma mahiyetindedir.

Hadis daha önce "Kişinin Desenli Giysiyle Namaz kılması" başlığı altında zikredilmişti.

٩٤ - باب هَلْ يَلْتَفِتُ لِأَمْرِ يَنْزِلُ بِهِ أَوْ يَرَى شَيْئًا أَوْ بُصَاقًا فِي الْقِبْلَةِ

94- NAMAZDA OLAN KİŞİ ACİL BİR DURUM KARŞISINDA VEYA BİR ŞEY GÖRMESİ DURUMUNDA VEYA KIBLESİNDE TÜKÜRÜK GÖRMESİ DURUMUNDA ETRAFINA BAKINABİLİR Mİ?

وَقَالَ سَهْلٌ التَّفَتَ أَبُو بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَرَأَى النَّبِيَّ ﷺ .

Sehl: "Ebû Bekr başını çevirince Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) gördü" demiştir.

Namazda olan kişi, korkması veya üzerine bir duvarın çökeceğini, vahşi bir hayvanın saldırdığını, bir yılanın yaklaştığını veya sağında, solunda, önünde bir şeylerin olduğunu veya önünde bir tükürüğün bulunduğunu görmesi durumunda etrafına bakınabilir mi?

Sehl'in bildirdiğine göre namazda olan Ebû Bekr başını çevirince Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) görmüştür. Ancak Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bundan dolayı namazı iade etmesini söylememiş, aksine eliyle işarette bulunarak namazına devam etmesini istemiştir. Çünkü başını çevirmesi bir ihtiyaçtan dolayıydı.

Sehl, Sehl b. Sa'd b. Mâlik el-Ensârî'dir. Kendisi de, babası da, dedesi de sahabidir. Onun bu rivayetini Buhârî mevsûl olarak nakletmiştir.

۷۵۳ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ قَالَ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ نَحَامَةً فِي قِبْلَةِ الْمَسْجِدِ ، وَهُوَ يُصَلِّي بَيْنَ يَدَيِ النَّاسِ ، فَحَتَّهَا ثُمَّ قَالَ حِينَ انْصَرَفَ « إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا كَانَ فِي الصَّلَاةِ فَإِنَّ اللَّهَ قَبْلَ وَجْهِهِ ، فَلَا يَتَخَمَّنَ أَحَدٌ قَبْلَ وَجْهِهِ فِي الصَّلَاةِ » .
 رَوَاهُ مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ وَابْنُ أَبِي رَوَّادٍ عَنْ نَافِعٍ . أطرافه ۴۰۶ ، ۱۲۱۳ ، ۶۱۱۱ - تحفة
 ۷۷۶۴ ، ۸۴۶۹ ، ۸۲۷۱

753- “Kuteybe b. Saîd — Leys — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), cemaate namazı kıldırırken Mescid’in kible tarafında bir tükürük görünce kazıyıp temizledi. Namazı bitirdikten sonra da: *“Namazda olan kişinin ön tarafında Yüce Allah bulunur. Bundan dolayı kişi namazdayken ön tarafına tükürmesin”* buyurdu.

Mûsa b. Ukbe ve İbn Ebî Revvâd bunu Nâfi’den rivayet etmişlerdir.¹

Leys, Mısırlıların imamı Leys b. Sa’d’dır.

Nâfi’, Abdullah b. Ömer’in azatlısıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid-i Nebevi’de namazı kıldırırken kible tarafında bir tükürük gördü ve bu tükürüğü eliyle kazıyıp temizledi. Hadisin zahirinden anlaşıldığı kadarıyla Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu namazdayken yapmıştır. Fazla hareketten sayılmadığı için de namazını bozmamıştır.

Namazı bitirdikten sonra da namazda olan kişinin hemen karşısında Yüce Allah’ın bulunacağını, bundan dolayı kible tarafına tükürmemesini söyledi.

Mûsa b. Ukbe ve İbn Ebî Revvâd da bunu Nâfi’den rivayet etmişlerdir.

Mûsa, Mûsa b. Ukbe el-Esedî el-Medenî’dir. *İbn Ebî Revvâd*, Abdulazîz b. Meymûn’dur. Meymûn, Mühelleb’in azatlısıdır.

Mûsa b. Ukbe’nin hadisini Müslim mevsûl olarak rivayet etmiştir. İbn Ebî Revvâd’ın hadisini de Ahmed, Abdurrezzâk kanalıyla rivayet etmiştir. Ancak

¹ Hadis ayrıca 406, 1213 ve 6111’de geçmektedir. Müslim 547

Ahmed'de gelen bu rivayette tükürüğü temizlemenin namaz sonrası olduğu zikredilmiştir.

٧٥٤ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا لَيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ عَفِيلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي أَنَسُ قَالَ بَيْنَمَا الْمُسْلِمُونَ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ لَمْ يَفْجَأْهُمْ إِلَّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَشَفَ سِتْرَ حُجْرَةِ عَائِشَةَ فَنَظَرَ إِلَيْهِمْ وَهُمْ صُفُوفٌ ، فَتَبَسَّمَ يَضْحَكُ ، وَنَكَصَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَلَى عَقِبَيْهِ لِيَصِلَ لَهُ الصَّفَّ فَظَنَّ أَنَّهُ يُرِيدُ الْخُرُوجَ ، وَهَمَّ الْمُسْلِمُونَ أَنْ يَقْتَنِبُوا فِي صَلَاتِهِمْ ، فَأَشَارَ إِلَيْهِمْ أَعْمُوا صَلَاتَكُمْ ، فَأَرَخَى السِّتْرَ ، وَتَوَفَّى مِنْ آخِرِ ذَلِكَ الْيَوْمِ . أَطْرَافُهُ ٦٨٠ ، ٦٨١ ، ١٢٠٥ ، ٤٤٤٨ - تحفة ١٥١٨

754- “Yahya b. Bukeyr — Leys b. Sa'd — Ukayl — İbn Şihâb” isnâdıyla Enes anlatıyor: “Müslümanlar sabah namazını kılarken birden Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Âişe'nin odasının perdesini aralayıp onlara baktı. Safta olan Müslümanları görünce tebessüm edip güldü. Ebû Bekr, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaza çıkmak istediğini düşünüp gerisin geriye gidip arkasındaki safa girmek istedi. Cemaattekilere de neredeyse namazı bozacaklardı. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) namazlarını tamamlamaları için işarette bulundu ve perdeyi indirdi. O günün sonunda da vefat etti.”¹

Yahya, Yahya b. Bukeyr el-Mahzûmî el-Mısırî'dir.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid el-Eylî'dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zühri'dir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatına sebep olan hastalığı sırasında sabah namazını cemaate Ebû Bekr kıldırıyordu. Ebû Bekr namazı kıldırırken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Âişe'nin odasının perdesini kaldırıp Mescid'de olanlara baktı. Namaz kıldıklarını görünce tebessüm edip güldü. Ebû Bekr, Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) fark edince namaza çıkacağını düşündü ve gerisin geriye hemen arkasındaki safa çekilmek istedi.

¹ Hadis ayrıca 680, 681, 1205 ve 4448'de geçmektedir. Müslim 419

Müslümanlar da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde onlara bakıp gülümsediğini görünce iyileştğini düşündüler ve buna o kadar sevindiler ki neredeyse namazlarını bozacaklardı. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) namaza devam etmeleri için işarette bulundu ve kaldırdığı perdeyi indirip tekrar içeriye girdi. O günün sonunda da vefat etti.

Hadisten, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) perdeyi kaldırması anında cemaatin başlarını çevirip ona baktığını anlıyoruz. Enes'in bildirdiğine göre namaza devam etmeleri için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara işarette bulunmuştur. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu işaretini görebilmeleri için de başlarını Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) doğru çevirmiş olmaları gerekmektedir.

٩٥ - بابُ وَجُوبِ الْقِرَاءَةِ لِلْإِمَامِ وَالْمَأْمُومِ فِي الصَّلَوَاتِ كُلِّهَا فِي الْحَضَرِ وَالسَّفَرِ وَمَا يُجَهَرُ فِيهَا وَمَا يُخَافَتْ

95- MUKİMKEN VEYA YOLCULUKTA, KIRAATİ AÇIKTAN VEYA GİZLİDEN YAPILAN BÜTÜN NAMAZLARDA HEM İMAM, HEM CEMAATİN KIRAAT YAPMASININ VACİP OLMASI

Başlık, hem imam hem cemaat için, mukimken olsun yolculukta olsun, kiraati açıktan yapılan namazlarda olsun, gizliden yapılan namazlarda olsun Fâtiha Sûresi'nin okunmasının vacip olmasıyla ilgilidir. Hanefilerin aksine ulemânın çoğunluğunun görüşü budur. Hanefiler ise: "Cemaat için bu sûreyi okumak vacip değildir. Zira imamın kiraati onların kiraatinin yerine geçer" demişlerdir.

٧٥٥ - حَدَّثَنَا مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عُمَيْرٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ شَكَأَ أَهْلُ الْكُوفَةِ سَعْدًا إِلَى عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَعَزَلَهُ وَاسْتَعْمَلَ عَلَيْهِمُ عَمَّارًا ، فَشَكُّوا حَتَّى ذَكَرُوا أَنَّهُ لَا يُحْسِنُ يُصَلِّي ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ فَقَالَ يَا أَبَا إِسْحَاقَ إِنَّ هَؤُلَاءِ يَزْعُمُونَ أَنَّكَ لَا تُحْسِنُ تُصَلِّي قَالَ أَبُو إِسْحَاقَ أَمَّا أَنَا وَاللَّهِ فَإِنِّي كُنْتُ أَصَلِّي بِهِمْ صَلَاةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا أَخْرِمُ عَنْهَا ، أَصَلِّي صَلَاةَ الْعِشَاءِ فَأَرْكُضُ فِي الْأُولَيْنِ وَأُخِفُّ فِي الْآخِرَتَيْنِ . قَالَ ذَاكَ الظَّنُّ بِكَ يَا أَبَا إِسْحَاقَ . فَأَرْسَلَ مَعَهُ رَجُلًا أَوْ رَجُلَيْنِ إِلَى الْكُوفَةِ ،

فَسَأَلَ عَنْهُ أَهْلَ الْكُوفَةِ ، وَلَمْ يَدْعُ مَسْجِدًا إِلَّا سَأَلَ عَنْهُ ، وَيُسْتَوْنَ مَعْرُوفًا ، حَتَّى دَخَلَ
مَسْجِدًا لِبَنِي عَبَسَ ، فَقَامَ رَجُلٌ مِنْهُمْ يُقَالُ لَهُ أُسَامَةُ بْنُ قَتَادَةَ يُكْنَى أَبَا سَعْدَةَ قَالَ أَمَّا إِذَا
نَسَدْتَنَا فَإِنَّ سَعْدًا كَانَ لَا يَسِيرُ بِالسَّرِيَّةِ ، وَلَا يَقْسِمُ بِالسَّوِيَّةِ ، وَلَا يَعْدِلُ فِي الْقَضِيَّةِ . قَالَ
سَعْدُ أَمَّا وَاللَّهِ لَأَدْعُونَ بِثَلَاثٍ مَلَلَهُمْ إِنْ كَانَ عَبْدُكَ هَذَا كَاذِبًا ، قَامَ رِيَاءٌ وَسُمْعَةٌ فَأَطْلُ
عُمَرُ ، وَأَطْلُ فَقْرُهُ ، وَعَرَّضُهُ بِالْفِتَنِ ، وَكَانَ بَعْدُ إِذَا سُئِلَ يَقُولُ شَيْخٌ كَبِيرٌ مَفْتُونٌ ،
أَصَابَتْنِي دَعْوَةُ سَعْدٍ . قَالَ عَبْدُ الْمَلِكِ فَأَنَا رَأَيْتُهُ بَعْدُ قَدْ سَقَطَ حَاجِبَاهُ عَلَى عَيْنَيْهِ مِنَ الْكِبَرِ ،
وَإِنَّهُ لَيَتَعَرَّضُ لِلْجَوَارِي فِي الطَّرِيقِ يَغْمِزُهُنَّ . طرفاه ٧٥٨ ، ٧٧٠ - تحفة ٣٨٤٧

755- "Mûsa — Ebû Avâne — Abdulmelik b. Umeyr" isnâdıyla Câbir b. Semure anlatıyor: Kufe ahalisi Sa'd'ı Hz. Ömer'e şikayet etince, Ömer onu görevinden azledip yerine Ammâr'ı atadı.

Kufeliler Sa'd'ı şikayet ederken o kadar ileri gittiler ki onun namazı düzgün kıldırmadığını bile söylediler. Bunun üzerine Ömer ona haber gönderip yanına çağırdı ve: "Ey Ebû İshâk! Şunlar senin namazı düzgün kıldırmadığını iddia ediyorlar" dedi. Ebû İshâk (Sa'd): "Vallahi ben onlara Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazının aynısını kıldırıyor, ondan bir şey eksiltmiyordum. Yatsı namazını kıldırırken ilk iki rekâtı uzun, son iki rekâtı da kısa tutuyordum" karşılığını verince, Ömer: "Ey Ebû İshâk! Bizim de senden beklediğimiz buydu" dedi.

Sonra onunla birlikte Kufe'ye bir veya birkaç adam yolladı ve Kufe ahalisine Sa'd'ı sordu. Sa'd'ı sordurmadığı tek bir mescid bırakmadı. Hepsi de Sa'd hakkında güzel şeyler söyleyip onu övdüler. Sonunda Abd oğullarına ait bir mescide girdi. İçlerinden Ebû Sa'd'e künyeli Usâme b. Katâde adında bir adam kalktı ve: "Madem bildiklerimizi söylememizi istedin, o zaman söyleyelim: Sa'd müfrezelerin başında savaşa gitmezdi. Eşleri arasındaki taksimini eşit bir şekilde yapmazdı. Davalarda adaletli davranmazdı" dedi.

Sa'd onu dinledikten sonra: "Vallahi üç duada bulunacağım! Allahım! Şayet bu kulun yalan söylüyorsa, gösteriş ve nam için kalkıp bunları

söylediyse ömrünü uzat, fakirliğini çoğalt ve fitnelere uğrat!” dedi. Daha sonraları bu adama hali sorulduğu zaman: “Yaşlı ve fitneye bulaşmış biriyim. Sa’d’ın bedduasına maruz kaldım” derdi.

Abdumelik der ki: “Daha sonra bu adamı gördüm. Yaşlılıktan kaşları gözlerini kapatmıştı, yollarda kızlara sataşır, onları çimdiklerdi.”

Musa, Mûsa b. İsmâil el-Minkarî et-Tebûzekî’dir.

Ebû Avâne, Vaddâh b. Abdillâh el-Yeşkurî el-Vâsîtî’dir. Hicri 175 veya 176 yılında vefat etmiştir.

Abdumelik, Abdumelik b. Umeyr b. Suveyd el-Kûffî’dir. Yarış atı (feres) bulunduğundan dolayı el-Feresî olarak da anılır.

Câbir, Câbir b. Semure b. Cunâde el-Âmirî es-Suvâtî’dir. Hem kendisi, hem de babası sahabidir. Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın kızkardeşinin oğludur.

Ebû İshâk künyeli Sa’d b. Ebî Vakkâs, Kûfe valiliği yapıyordu. Ebû Vakkâs’ın ismi de Mâlik b. Ehyeb’dir. Kufelilerden bazıları Sa’d’ı Ömer’e şikayet ettiler. Zâide’nin Abdumelik’ten naklettiği Ebû Avâne’nin de sahih bulunduğu rivayet Kufelilerin tümünün değil de bazılarının şikayet ettiği görüşünü desteklemektedir. Seyf ve Taberânî şikayet edenlerin arasında Cerrâh b. Sinân, Kabîsa ve Erbed el-Esedî’yi zikreder. Askerî de *Evâil*’de bunlardan Eş’as b. Kays’ı zikreder.

Abdurrezzâk bu hadisi “Ma’mer — Abdumelik — Câbir b. Semure” kanalıyla naklederken Câbir’in: “Ömer’in yanında otururken Kufe ahalisi geldi ve Sa’d b. Ebî Vakkâs’ı ona şikayet etti” dediğini zikreder.

Şikayetlerinde söylenmedik şey bırakmadılar. Hatta Sa’d’ın namazı bile düzgün kıldırmadığını söylediler. Bunun üzerine Ömer, Sa’d’ı valilik görevinden azletti ve onlara namaz kıldırma görevini Ammâr b. Yâsir’e verdi.

Daha sonra haber gönderip Sa’d’ı yanına çağırdı. Geldiğinde namazı güzel kıldırmadığına dair Kufe ahalisinin şikayetinde bulunduğunu söyledi. Sa’d, namazı onlara Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazı gibi, ondan hiçbir şey eksiltmeden kıldırıldığını, yatsı namazını kıldırırken ilk iki rekâtı uzun, son iki rekâtı da kısa tuttuğunu söyledi. Burada Sa’d’ın uzun veya kısa tuttuğu şey kıyam ve kiraattir. Son iki rekâtı kısa tutması da kiraat yapmadığı anlamına gelmemektedir. Sadece ilk iki rekatta olduğu gibi uzun tutmadığını ifade

etmiştir. Bir sonraki rivayette ise yatsı namazı yerine öğle ile ikindi namazları zikredilir.

Sa'd'ın bu sözü başlıkta da belirtildiği gibi imama kıraatin vacip olduğuna delalet etmektedir. Ancak rivayette cemaatin de kıraat yapmasının vacip olduğuna dair bir şey yoktur. Hem imam, hem de cemaat için Fâtiha Sûresi'ni okumanın vucûbiyeti konusunda herhangi bir ihtilaf yoktur. İhtilaf bunun farz olup olmadığı konusundadır. Sa'd'ın son iki rekâtı kısa tutması, Fâtiha Sûresin'den başka kıraat yapmadığı anlamındaysa son iki rekatta Fâtiha Sûresi'nin okunmasının vacip olmadığı anlamı çıkar. Bu da başlık ile hadis arasındaki mutabakata hâlel getirir.

Sa'd bu karşılığı verince Ömer kendisinden beklenen tavrın da bu olduğunu söyledi. Daha sonra Sa'd ile birlikte Kûfe'ye bir veya birkaç adam gönderdi. Taberî'de geçtiğine göre Sa'd ile birlikte Muhammed b. Mesleme b. Hâlid el-Ensârî gönderilmiştir. Birkaç kişi olduğunu söyleyenlere göre de bu kişiler Muhammed b. Mesleme el-Ensârî, Muleyh b. Avf es-Sülemî ve Abdullah b. Erkam olabilir. Bir kişi mi yoksa birkaç kişi mi gönderildiği konusundaki tereddüt raviye aittir.

Hız. Ömer, söz konusu şikayet ve töhmetlere yönelik gerçekleri ortaya çıkarmak ve bunları yerinde incelemek üzere Sa'd ile yanındakileri Kufe'ye göndermiştir. Gidenler Kufe ahalisine Sa'd'ı sordular. Sormak için girmedikleri mescid bırakmadılar. Ancak sordukları her bir kişi Sa'd'ı hayırla anıp onu överek zikretti.

Sonunda Abs oğullarına ait bir mescide girdiler. Seyf bunu rivayet ederken Muhammed b. Mesleme'nin: "Allah için bu konuda doğruyu bilen biri varsa söylesin" dediğini zikreder. Bunun üzerine Ebû Sa'd'e künyeli Usâme b. Katâde isimli bir adam kalktı. Sa'd'ın gönderilen birliklerin başında bulunmadığını, eşleri arasında gün taksimatında eşit davranmadığını, davalara bakarken de adaletli olmadığını söyledi. Seyf'in rivayetinde ahaliye karşı adaletli davranmadığı zikredilmiştir.

Ebû Sa'd'e, Sa'd'ın birliklerin başına gitmediğini söyleyerek cesur biri olmadığını ima etmiştir. Gün taksimatı konusunda eşlerine eşit davranmadığını söyleyerek cinsel güç bakımından yetersiz olduğunu ima etmiştir. Hükümlerinden adaletli olmadığını söyleyerek de adalet vasfının bulunmadığını söylemek istemiştir ki bu da kişiyi din bakımından eksik yapar.

Ebû Sa'de böyle deyince Sa'd kalktı ve üç duada bulunacağını ifade etti ve: "Vallahi üç duada bulunacağım! Allahım! Şayet bu kulun yalan söylüyorsa, gösteriş ve nam için kalkıp bunları söylediye ömrünü uzat, fakirliğini çoğalt ve fitnelere uğrat!" dedi. Sa'd bedduasını onun yalan söylemesi veya dünyevi herhangi bir menfaat elde etmesi şartına bağlamış ve bedduasında insafı elden bırakmamıştır. Sa'd, onun yalan söylemesi veya gösteriş yapmak için bunları dile getirmesi durumunda ömrünün uzun olmasını dilemiştir. Zira ömrü uzun olan kişinin kötü bir yaşlılığı olur. Güçten kuvvetten düşer ve hafızası da, akli da zayıflar. Aynı şekilde fakirliğinin arttırılmasını yani rızkının az kılınmasını dilemiştir. Aynı şekilde fitnelere maruz kılınmasını istemiştir.

Sa'd'ın müslüman kardeşine böylesi bir bedduada bulunması ona iftira atıp zulmetmesinden dolayıdır. Böylesi bir bedduanın, müslüman birinin müslüman kardeşinin masiyete bulaşmasını temenni etmesini de gerektirdiği söylenebilir. Ancak denilebilir ki haksızlık eden birinin cezalandırılmasına vesile olacaksa böylesi bir beddua caizdir. Fakat kafir birinin müslüman birini öldürmesi temennisini içeriyorsa masiyettir ve dini küçük düşürmektir. Şehadeti temenni etmek de bizzat kendisini değil sevabını temenni etmek demektir.

Bu yönde peygamberlerin temenni ve duaları vardır. Örneğin Hz. Nûh: "Rabbim! Sen bu zâlimlerin şaşkınlığını daha da artır"¹ diye dua etmiştir.

Sa'd'ın üç bedduada bulunması Ebû Sa'de'nin üç konuda ona iftira etmesinden dolayıdır. Bu üç konu da kişide bulunması gereken temel faziletlerle yöneliktir. Bu üç iftira kişinin nefesine, malına ve dinine yöneliktir. Bundan dolayı Sa'd aynı alanda Ebû Sa'de'ye üç bedduada bulunmuştur. Nefis konusunda kendisine uzun bir ömür verilmesi, malı konusunda fakirliğinin arttırılması, din konusunda da fitnelere maruz kalması yönünde beddua etmiştir.

Ravi Abdülmelik b. Umeyr'in bildirdiğine göre daha sonraları Ebû Sa'de'ye nasıl olduğu veya hali sorulduğunda, çok yaşlı, fitneye bulaşmış olduğunu söyler ve Sa'd'ın bedduasına maruz kaldığını dile getirirdi. Ebû Sa'de'nin, cevap verirken üç beddua içinden fakirliğe değinmediği söylenebilir. Ancak

---

¹ Nûh Sur. 24

Sa'd'ın bedduasına maruz kaldığını söylemesi, zikretmemiş olsa da fakirliğe de maruz kaldığını göstermektedir. Taberânî'de gelen rivayette ise cevap daha açık bir lafızla gelir. Zira Taberânî'de gelen rivayette Abdulmelik'in şöyle dediği zikredilir: "Ben Ebû Sa'de'nin yollarda kadınlara sataştığını gördüm. Hali sorulunca da: «Ben yaşlı, fakir ve fitneye düşmüş biriyim» derdi."

Ravi Abdulmelik daha sonraları Ebû Sa'de'yi gördüğünü, yaşlılıktan dolayı kaşlarının uzayıp gözlerini kapattığını, yollarda kızlara sataşp onlara çimdik attığını dile getirmiştir. Bu da bize Ebû Sa'de'nin fitne ve fakirliğe maruz kaldığını göstermektedir. Zira zengin biri olsaydı böylesi bir şeye ihtiyaç duymaz, bunlara tevessül etmezdi.

Seyf'in rivayetinde geçtiğine göre ise Ebû Sa'de sonradan gözlerini kaybetmiştir. On kızı olmuştur. Kadın sesi duyduğu zaman ona saldırmaya çalışır, bu tavrına karşı çıkıldığı zaman da: "Mübarek biri olan Sa'd'ın bedduası!" şeklinde cevap verirdi.

Sa'd b. Ebî Vakkâs duaları kabul gören biriydi. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun için: "*Allahım! Sa'd'ın sana ettiği dualara icabet et!*" diye dua etmişti. Bu duaya yönelik hadisi Tirmizî, İbn Hibbân ve Hâkim rivayet etmiştir.

Hadisten anladığımıza göre yönetici, bir bölgede birini görevlendirdiği zaman bölge ahalisine onun hakkında soru sorabilir, görevlendirdiği kişi hakkında soruşturma yapabilir. Yönetici, hakkında şikayetler bulunan görevlisini, şikayetlerin aslı olmasa da maslahata uygun görmesi halinde görevinden azledebilir.

Mâlik: "Sa'd, kıyamete dek kendisinden sonra gelecek kişilerden daha adil olmasına rağmen Ömer onu görevinden azletmiştir" demiştir.

Buhârî hadisi *Salât* konusu içinde de tahrir etmiştir.¹ Müslim², Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

---

¹ Hadis ayrıca 758 ve 770'te geçmektedir.

² Müslim 453

٧٥٦ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ
الرَّبِيعِ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ » . تحفة ٥١١٠

756- “Ali b. Abdillâh — Süfyân — Zührî — Mahmûd b. er-Rabî” isnâdıyla Ubâde b. es-Sâmit’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “(Namazda) Fâtiha Sûresi’ni okumayanın namazı da yoktur” buyurmuştur.

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim’dir.

Mahmûd, Mahmûd b. er-Rabî b. Surâka el-Hazrecî el-Ensârî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), tek olsun, cemaatle olsun, imam olsun cemaat olsun, kıraati açıktan veya gizliden yapıyor olsun her bir rekatta Fâtiha Sûresi’ni okumayan kişinin namazının da olmayacağını bildirmiştir.

Mâzinî’nin dediğine göre Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Namazı yoktur*” sözünün lafzı konusunda ihtilaf edilmiştir.

Bazılarına göre bu, mücmel bir ifadedir. Çünkü lafız olarak bir şeyin zatının varolmayacağını söylemektedir. Oysa Fâtiha Sûresi okunmasa da namaz kılınmıştır, yani namazın kendisi vardır. Bundan dolayı namazın olmaması bizatihi namazın kendisine değil hükmüne yöneliktir. Bu hüküm de namazın hem kemali, hem de sıhhati için olabilir. Bu konuda biri diğerinden öncelikli değildir. Dolayısıyla ifade, mücmel bir ifadedir.

Ancak bu, hatalı bir yorumdur. Çünkü Araplar böylesi bir ifadeyi bir şeyin zatını yok saymak için değil, mubalağa amaçlı kullanır, ardından yok sayılan şeyi de zikrederler ki mubalağa yerini bulsun.

Bazıları ise tahsise açık genel bir ifade olduğunu söylemiştir. Bir şeyin zatı ve hükmünü yok saydığı için geneldir. Ancak bu genel ifade, namazın zatının olmayacağı ifadesiyle tahsis edilmiştir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yalan söylemez, bir şeye yok diyorsa o şey yoktur.

Bazıları da bunun tahsise kapalı genel bir ifade olduğunu söylemiştir. Zira Araplar böylesi bir ifadeyi bir şeyin zatını yok saymak için değil, hüküm olarak

yok olduğunu belirtmek için kullanırlar. Bizim konumuzda da hükümler namazın kemali ve sıhhatidir. İfade bu açıdan geneldir.

Muhakkikler ise bu yorumu da kabul etmezler. Onlara göre bir çelişkiyi barındırmıyorsa genelleme makbul sayılır. Oysa bu ifade çelişki içermektedir. Çünkü bir namazın kamil olmaması bazı kısımlarının sahih olmayacağı anlamına gelmez. Ancak bir namaz sahih değilse onu oluşturan bölüm ve parçalar da sahih olmayacaktır. Bundan dolayı muhakkikler bu konuda yorum yapmaktan kaçınmışlardır. Bu ifadenin, namazın kemalinin yok sayılması olabileceği gibi namazı oluşturan bölümlerin yok sayılması anlamına da gelebileceğini söylemişler ve ifadenin mücmelliğinin bu açıdan olacağını dile getirmişlerdir.

Ebbî ise buna itiraz ederken, bu ifadenin hükme yönelik olduğu kabul edilse bile namazda birden fazla hükmün bulunduğunu ve birinin diğerinden öncelikli olmadığını söylemiştir. Ebbî'ye göre bu ifade, namazın zatının olmayacağı anlamına gelebilir. Bundan kasıt da namazın şerî hakikatidir. Çünkü şerî literatüre göre namaz, sahih olan namazlar için kullanılan bir ifadedir. Sıhhat şartlarını taşımayan bir namaz da yok hükmündedir. Bundan dolayı namazı yok saymanın mutlaka şerî bir isimlendirmeye dayandırılması gerekmektedir. Ebbî'ye göre böylesi bir ifade bir şeyin faydasının bulunmadığını belirtmek için kullanılır. Bu açıdan bakıldığında ifadenin namazın sıhhatine yönelik olduğu daha açıktır. Aynı şekilde lafız genel bir yok sayma anlamını da vermektedir. Namazın sıhhatinin yok sayılması, genel olarak yok saymaya, kemalinin yok sayılmasından daha yakındır.

Fâtiha'nın her rekatta vacip olup olmadığı konusunda Mâlikiler ihtilaf etmiştir. *el-Müdevvenetü'l-kübrâ*'da her iki görüş te bulunmaktadır. Şehr b. Şâs her rekatta vacip olduğunu söylemiştir. Kâdi Abdulvehhâb ise her rekat için vacip olmadığını söylemiştir ki mezhebin genel görüşü bu yöndedir.

Başlık hadisinde Fâtiha Sûresi'nin her rekatta okunması gerektiğine dair bir şey yoktur. Hadisten anladığımız, namazın bir rekatında bu sûrenin okunmasının namazı sahih kılacağıdır. Çünkü bu sûrenin bir rekatta bile okunması namaz içinde okunduğu anlamına gelmektedir. Bu da sûreyi birden fazla okumanın vacip olmadığına delalet etmektedir.

Ulemânın çoğunluğu ise Fâtiha Sûresi'nin her rekat için vacip olduğu görüşündedir. Zira bir sonraki hadiste zikredildiği gibi Resûlullah (sallallahu aleyhi

vesellem) adama kıraati emrettikten sonra: *“Namazın diğer rekatlarında da bu şekilde yap”* buyurmuştur. Ahmed ve İbn Hibbân’da gelen rivayetlerde ise Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) adama: *“Aynısını her bir rekatta yap”* buyurduğu zikredilmiştir.

Ancak Hanefiler: **“Kur’ân’dan kolayınıza geleni okuyun”** âyetine dayanarak kıraatte özellikle Fâtiha Sûresi’nin okunmasının farz olmadığını söylemişlerdir. Onlara göre başka âyetlerle de kıraat yapılabilir. Onlara göre hadis bu âyetin bir açıklaması değildir. Çünkü âyet mücmel bir lafızla gelmemiştir. Mücmel, açıklaması yapılmadan önce kendisiyle amel etme konusunda sıkıntılar yaşanan ifadeler için kullanılır. Âyette ise böylesi bir sıkıntı yoktur. Kıraatte özellikle Fâtiha Sûresi’nin okunması âyetle değil hadisle sâbittir. Bundan dolayı bu hadisle amel etmeyi terk eden kişi günaha girse de bu sûre dışında yapılan kıraatle kılınan namaz caiz olur.

Ebû Hanife’nin yanında farz olan kıraat **“مُذْهَمَاتَانِ”** gibi tek âyetle de gerçekleşen kıraattir. İki öğrencisi ise kıraatin bir uzun ya da üç kısa âyet ile yapılacağını söylemiştir. Kıraate yönelik farzın gerçekleşmesi için ilk iki rekatta yapılan kıraatin yeterli olduğunun söylenmesi de Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): *“İlk iki rekatta yapılan kıraat, son iki rekattın da kıraati sayılır”* buyruğuna dayanmaktadır. Son iki rekatta Fâtiha Sûresi’ni okumak sünnettir. Kişi son iki rekatta kıraat yapmayıp tesbih etse veya sussa da namazı caiz olur, çünkü bu rekatlarda kıraat farz değildir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“İçinde Fâtiha Sûresi okunmayan bir namaz geçerli bir namaz değildir”* buyurmuştur. Bunu İsmâilî başlık hadisinin isnâdıyla rivayet etmiştir. Bunun yanında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“(Namazda) Fâtiha Sûresi’ni okumayanın namazı da yoktur”* buyurmuştur. Bunu da İbn Huzeyme rivayet etmiştir.

Hanefiler gibi cemaatin mutlak bir şekilde Fâtiha Sûresi’ni okumasının gerekmediğini söyleyenler bu konuda: *“İmamın arkasında namaz kılanlar için imamın kıraati onların kıraati sayılır”* hadisine dayanmışlardır. İbn Hacer, *el-Feth*’te bu hadisin hadis âlimlerinin yanında zayıf olduğunu söylemiştir.

¹ Müzzemmil Sur. 20

² Rahmân Sur. 64

Mâlikiler gibi kıraati açıktan olan namazlarda cemaatin Fâtiha Sûresi'ni okumasının gerekmediğini söyleyenler ise: “İmam kıraat yaptığı zaman siz susup dinleyin” hadisine dayanmışlardır. Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir. Ancak bu hadis, cemaatin kıraat yapmayacağını göstermez. Zira cemaatten olan kişi, hem imamı dinleyip hem de kıraat yapabilir. Cemaatten olan kişi, imam Fâtiha Sûresi dışındaki kıraati yaparken susup dinleyebilir. Ya da imam kıraat yaparken susar, imam susunca da kıraatini yapabilir. Buna dayanarak kıraati açıktan yapılan namazlarda cemaatin bu yöndeki yasağı ihlal etmemesi için imamın arada susup cemaate kıraat yapma imkanı tanıması gerekmektedir. Çünkü imam kıraat yaparken cemaatten olan kişi, hem kıraat yapıp hem de dinleyemez.

Kıraati açıktan yapılan namazlarda cemaatten olan kişiye Fâtiha Sûresi'ni okuma izni kayıtsız bir şekilde sâbittir. Buhârî'nin *Kıraat* riselesinde, aynı şekilde Tirmizî ve İbn Hibbân'ın da rivayet ettiğine göre Ubâde şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazında kıraatini yapmakta zorlanınca namaz sonrası: «Sanırım imam kıraat yaparken siz de arkasında kıraat yapıyorsunuz?» buyurdu. «Evet, bunu yapıyoruz» dediğimizde, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «Bunu yapmayın ve Fâtiha Sûresi dışında bir şey okumayın. Çünkü bu sûre olmadan namaz da olmaz» buyurdu.”

Hadisin ravileri Basralı ve Mekkelidir. Hadisi Müslim¹, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

٧٥٧ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ الْمَسْجِدَ ، فَدَخَلَ رَجُلٌ فَصَلَّى فَلَسَّ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَرَدَّ وَقَالَ « اَرْجِعْ فَصَلِّ ، فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ » . فَرَجَعَ يُصَلِّي كَمَا صَلَّى ثُمَّ جَاءَ فَلَسَّ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ « اَرْجِعْ فَصَلِّ فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ » ثَلَاثًا . فَقَالَ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا أَحْسِنُ غَيْرَهُ فَعَلَّمَنِي . فَقَالَ « إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَكَبِّرْ ، ثُمَّ اقْرَأْ مَا تيسَّرَ مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ ، ثُمَّ ارْكَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ رَاكِعًا ، ثُمَّ اَرْفَعْ حَتَّى تَعْتَدِلَ قَائِمًا ، ثُمَّ اسْجُدْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ

¹ Müslim 394

سَاجِدًا ، ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ جَالِسًا ، وَافْعَلْ ذَلِكَ فِي صَلَاتِكَ كُلِّهَا . أطرافه ٧٩٣ ،

١٤٣٠٤ تحفة - ٦٦٦٧ ، ٦٢٥٢ ، ٦٢٥١

757- “Muhammed b. Beşşâr — Yahya — Ubeydullah — Saîd b. Ebî Saîd — Saîd’in babası” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid’e girdikten sonra bir adam içeriye girdi. Adam namaz kılıp geldi ve Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) selam verdi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) selamını aldı ve: “Dönüp namaz kıl! Zira kılmadın!” buyurdu. Adam dönüp bir daha aynı şekilde namaz kıldı ve gelip Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) selam verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine: “Dönüp namaz kıl! Zira kılmadın!” buyurdu.

Bu durum üç defa tekrarlandı. Sonunda adam: “Seni hakla gönderene yemin olsun ki bundan daha iyi kılamam. Nasıl kılacağımı öğret” dedi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “*Namaza durduğunda tekbir getir, sonra Kur’ân’dan yapabildiğin kadarını oku. Sonra rükûya git. Rükûyu güzelce yaptığına kanaat getirdikten sonra kalk. Ayakta da iyice doğrulduktan sonra secdeye git. Secdeyi de güzelce yaptığına kanaat getirdikten sonra başını kaldır. Kalkınca da iyice otur. Namazın diğer rekatlarında da bu şekilde yap.*”

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân’dır.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer el-Ömerî’dir.

Saîd’in babası, Ebû Saîd el-Makburî’dir.

Dârekutnî der ki: “Ubeydullah’ın öğrencilerinin tümü bu hadisin isnâdında Yahya el-Kattân’a muhalefet etmişlerdir. Zira hiçbirini bunu rivayet ederken «Saîd’in babasından» dememişlerdir. Oysa Yahya hâfız biridir. Belki de Ubeydullah bu hadisi her iki lafızla da rivayet etmiştir.”

İbn Hacer şöyle der: “İki rivayetin de tercih edilebilecek yönleri vardır. Yahya’nın rivayetinde fazladan hafız olan bir hadis hocası zikredilmiştir. Diğer rivayetin ise ravisi daha fazladır. Saîd de tedlis yapan biri değildir. Ebû Hureyre’den bizzat hadis işittiği sâbittir. Bundan dolayı Buhârî ve Müslim hadisi her iki kanalla da tahrir etmişlerdir. Buhârî, Yahya’nın rivayetinin bu başlık altında ve «Kıraatin Vucûbiyeti» başlığı altında tahrir etmiştir. *İstizân*

konusu içinde de hadisi Ubeydullah b. Nufeyr kanalıyla tahrir etmiştir. *İmân* ve *Nüzûr* konuları içinde hadisi Ebû Usâme'den tahrir etmiştir. Her ikisi de hadisi Ubeydullah kanalıyla rivayet etmişler ve «Saîd'in babasından» dememişlerdir.”

Müslim de hadisi her üç ravi kanalıyla Ebû Hureyre'den tahrir etmiştir. Buna göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'e girince arkasından bir adam daha girdi ve Mescid'in bir kenarında iki rekât namaz kıldı. Bu kişi Ali b. Yahya b. Hallâd'ın dedesi Hallâd b. Râfi'dir.

Adam namaz sonrası Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelip selam verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adamın selamını aldı ve geri dönüp namazı iade etmesini, zira kıldığı namazın geçerli olmadığını söyledi.

Adam dönüp aynı şekilde namazı kıldı. Sonra gelip bir daha Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) selam verdi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yine kıldığı namazın geçerli olmadığını ve geri dönüp bu namazı yeniden kılmasını söyledi.

Bu durum üç defa tekrarlanınca sonunda adam namazı bundan daha iyi kılamayacağını, çünkü doğrusunu bilmediğini ve kendisine öğretmesini söyledi.

Ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), adamın üç defa geçerli olmayan bir namaz kılmasına izin vermesi bazılarında sorun teşkil etmiştir. Turbeştî buna şu cevabı verir: “Adam ilk namaz sonrası dönüp de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tarafından uyarılınca kendi bilgisine güvenip doğru namazın nasıl kılınması gerektiğini sormamıştır. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) adamın bu tavrına karşılık her defasında geri göndermiştir. Adam sonunda doğrusunu sorup öğrenmek isteyince de Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) doğrusunu anlatmıştır.”

Adamın bu isteği üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), namaza durduğunda iftitah tekbirini getirmesini, sonra Kur'ân'dan yapabildiği, kolayına geldiği kadarını okumasını söyledi. Ebû Dâvud ise benzerini Rifâ'a b. Râfi'den naklederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) adama: “*Namaza durup kıbleye doğru döndüğün zaman tekbir getir, sonra Fâtîha Sûresi'ni, ondan sonra da Allah'ın dilediği kadarını oku*” buyurduğunu zikretmiştir. Ahmed ve İbn Hibbân ise bunu rivayet ederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) adama:

“Sonra Fâtîha Sûresi’ni, ondan sonra da istediğini oku” buyurduğunu zikretmişlerdir.

Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama, kıraatini yaptıktan sonra rükûya gitmesini, rükûsunu iyice yaptıktan sonra kalkmasını, kalkıp iyice doğrulduktan sonra secdeye gitmesini, secdesini iyice yaptıktan sonra kalkmasını, oturup iyice yerleştikten sonra ikinci secdeyi yapmasını söyledi. Sonunda da farz olsun, nafîle olsun bütün namazlarında tekbir, kıraat, rükû, secde ve oturma konularında böyle yapmasını, namazlarını bu şekilde kılmasını emretti.

Hadis iki secde arasında iyice oturup yerleşmeye, rükû ve secdeleri gereği gibi yapmaya delildir. Bu hadis Ebû Hanife’nin bu yöndeki görüşüne de karşı delildir. Ebû Hanife’nin de buna sahih bir cevabı olmamıştır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama, niyet, teşehhüde oturma gibi namazın diğer vaciplerini zikretmemiştir. Çünkü adam bunları zaten biliyordu. Ya da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) açıklamış, ancak ravi olayı kısaca aktarmıştır.

Buhârî hadisi ayrıca *Salât* ve *İstizân* konuları içinde tahrir etmiştir.¹ Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî, Tirmizî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

۹۶ - بَابُ الْقِرَاءَةِ فِي الظُّهْرِ

96- ÖĞLE NAMAZINDA KIRAAT

۷۵۸ - حَدَّثَنَا أَبُو التَّعْمَانِ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ

قَالَ قَالَ سَعْدُكُنْتُ أَصْلَى بِهِمْ صَلَاةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ صَلَاتِي الْعِشَى لَا أَخْرِمُ عَنْهَا، أَرْكُدُ فِي الْأُولَيَيْنِ وَأَحْذِفُ فِي الْآخِرَتَيْنِ . فَقَالَ عُمَرُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - ذَلِكَ الظَّنُّ بِكَ . طَرَفَاهُ

۷۵۵ ، ۷۷۰ - تحفة ۳۸۴۷

758- “Ebu’n-Nu’mân — Ebû Avâne — Abdulmelik b. Umeyr” isnâdıyla Câbir b. Semure der ki: Sa’d: “Onlara Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazının aynısını kaldırıyor, ondan bir şey eksiltmiyordum. Öğle ve

¹ Hadis ayrıca 793, 6251, 6252 ve 6667’de geçmektedir. Müslim 397

ikinci namazlarını kıldırırken ilk iki rekâtı uzun, son iki rekâtı da kısa tutuyordum” deyince, Ömer: “Senden de beklenen budur” karşılığını verdi.¹

Ebu’n-Nu’mân, Muhammed b. el-Fadl es-Sedûsî el-Basrî’dir.

Ebû Avâne, Vaddâh el-Yeşkurî el-Vâsitî’dir.

Abdûlmelik, Abdûlmelik b. Umeyr el-Kûfî’dir

Câbir, Câbir b. Semure el-Âmirî’dir. Kendisi de, babası da sahabidir.

Kufe ahalisinin şikayetleri üzerine Sa’d b. Ebî Vakkâs, Ömer b. el-Hattâb’a, namazları onlara Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazı gibi kıldırıldığını, bu konuda hiçbir şeyi eksik yapmadığını, öğle ile ikinci namazlarını kıldırırken ilk iki rekâtın kıyamını uzun, son iki rekâtın kıyamını ise kısa tuttuğunu söyledi.

Sa’d’ın son iki rekatta kıyâmı kısa tutması kıraat yapmadığı anlamına gelmemektedir. Bundan kasıt, kıraati uzun tutmamasıdır. Buradan da başlıktaki kıraatin Fâtiha Sûresi’inden sonraki kıraat olduğunu anlıyoruz. Hadisten son iki rekatta Fâtiha Sûresi’nden sonra başka bir şey okumanın sünnet olmadığını çıkarıyoruz. Şâfiîler de hadisin zahirinin bunu gösterdiğini söylemişlerdir.

Celâl el-Mahallî ise bu konuda şöyle der: “Buna mukabil başkaları Müslim’de gelen rivayete dayanarak son iki rekatta da Fâtiha Sûresi’nden sonra kıraat yapılabileceğini, ancak üçüncü rekâtın kıraatinin dördüncü rekâtın kıraatinden daha kısa tutulacağını söylemiştir. Müslim’de gelen hadis her ne kadar öğle ile ikinci namazları hakkındaysa da kıyas yaparak aynı şey diğer namaz için de söylenebilir. Son iki rekatta Fâtiha Sûresi’nden sonra kıraat yapılmayacağına delalet eden rivayeti Buhârî ve Müslim birlikte rivayet etmişlerdir. Yapılacağına delalet eden rivayeti ise sadece Müslim yapmıştır. Bundan dolayı Buhârî ve Müslim’in birlikte rivayet ettikleri ve yapılmayacağına delalet eden rivayet diğerine tercih edilmiştir.”

Sa’d bunu söyleyince de Ömer, kendisinden beklenen tutum ve uygulamanında bu olduğunu ifade etmiştir.

Bu hadis bir önceki başlıkta da zikredilmiştir.

---

¹ Hadis ayrıca 755 ve 770’te geçmektedir. Müslim 453

٧٥٩ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرَأُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ مِنْ صَلَاةِ الظُّهْرِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَسُورَتَيْنِ ، يُطَوِّلُ فِي الْأُولَى ، وَيُقَصِّرُ فِي الثَّانِيَةِ ، وَيُسْمِعُ الْآيَةَ أَحْيَانًا ، وَكَانَ يَقْرَأُ فِي الْعَصْرِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَسُورَتَيْنِ ، وَكَانَ يُطَوِّلُ فِي الْأُولَى ، وَكَانَ يُطَوِّلُ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى مِنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ ، وَيُقَصِّرُ فِي الثَّانِيَةِ . أطرافه ٧٦٢ ، ٧٧٦ ، ٧٧٨ ، ٧٧٩ - تحفة ١٢١٠٨

759- “Ebû Nuaym — Şeybân — Yahya — Abdullah b. Ebî Katâde” isnâdıyla Abdullah’ın babası der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazının ilk iki rekâtında Fâtiha Sûresi’nin yanında birer sûre daha okurdu. İlk rekattaki kıraati uzun, ikinci rekattaki kıraati ondan daha kısa tutardı. Kıraat yaparken bazen bir âyeti bize işittirecek şekilde okurdu. İkinci namazında da Fâtiha Sûresi’nin yanında birer sûre daha okurdu. İlk rekattaki kıraati uzun tutardı. Sabah namazında da ilk rekâtı uzun, ikinci rekâtı kısa tutardı.”¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn’dir.

Şeybân, Şeybân b. Abdîrrahman’dır.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr’dir.

Abdullah’ın babası, Ebû Katâde Hâris b. Rib’î’dir.

Ebû Katâde’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazının ilk iki rekâtının her birinde Fâtiha Sûresi’nin yanında birer sûre daha okurdu. İlk rekâtın kıraatını uzun, ikinci rekâtın kıraatını ise daha kısa tutardı. Çünkü ilk rekatta cemaatin gücü kuvveti daha fazla yerinde olur. Cemaatte usanma ve bıkmama için ikinci rekâtı ilkinde olduğu gibi uzun tutmazdı.

Hadisten, birinci rekâtı ikinci rekattan daha uzun tutmanın müstehab olduğunu anlıyoruz. Bu hadis de daha önce Sa’d b. Ebî Vakkâs konusunda gelen hadis gibidir. Zira Sa’d da ilk iki rekâtı uzun, diğer rekâtları kısa tutardı.

¹ Hadis ayrıca 762, 776, 778 ve 779’da geçmektedir. Müslim 451

Hadisten yine kısa da olsa Fâtiha Sûresi'nden sonra tamamıyla bir sûre okumanın daha faziletli olduğunu çıkarıyoruz.

Ebû Katâde'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kıraat yaparken bazen bir âyeti cemaatin işiteceği şekilde sesli yapardı. Bu da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu birden daha fazla yaptığını göstermektedir. Nesâî'nin bildirdiğine göre Berâ: "Lokmân ve Zâriyât sûrelerinden bazı âyetleri okurken onu işitirdik" demiştir. İbn Huzeyme ise Lokmân ve Zâriyet sûreleri yerine A'lâ ve Gâşiye sûrelerini zikreder.

Kıraati gizliden yapılan namazlarda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hangi sûreyi okuduğunu bilmek için sûrenin tümünü duymak gerektiği, bundan dolayı Nesâî ve İbn Huzeyme'nin rivayetlerindeki söz konusu durumun kıraati açıktan yapılan namazlarda olacağı söylenebilir. Çünkü bu rivayetlerde emin bir şekilde sûre isimleri verilmiştir.

Cevap olarak denilebilir ki Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) sûrenin bir kısmını duymaları, sûrenin geri kalanını da okuduğunu düşündürmüş olabilir. Ya da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz sonrası hangi sûreleri okuduğunu kendilerine bildirmiştir ki bu da uzak bir ihtimaldir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci namazının ilk iki rekatının her birinde Fâtiha Sûresi'nden sonra birer sûre daha okurdu. İlk rekatın kıraatını uzun tutarken de ikinci rekatın kıraatını ilkinden daha kısa tutardı. Sabah namazında da ilk rekatı uzun, ikinci rekatı daha kısa tutardı. Akşam ve yatsı namazları için de sabah namazına kıyas edilerek aynı şey söylenebilir.

Şafîîlerde sabah ve öğle namazlarında Mufasssal sûrelerin uzunlarından, ikinci ile yatsı namazlarında Mufasssal sûrelerden orta uzunlukta olanlarından, akşam namazında ise Mufasssal sûrelerin kısalarından okumak sünnettir. Çünkü öğle vakti kaylûle vaktidir, kaylûlede olanlar da yetişebilsinler diye kıraat uzun tutulur. İkinci vakti başlanılan işlerin bitirilip tamamlandığı vakittir. Bundan dolayı kıraat biraz daha kısa tutulur. Akşam vakti ise insanların işten döndüğü ve özellikle oruç tutanların yemek yiyeceği vakittir.

Nevevî'nin *Şerhu'l-Mühezzeb*'de zikrettiğine göre namazda Mufasssal sûrelerin uzunlarından ve orta uzunlukta olanlarından okumanın sünnet oluşu, kişinin namazı tek başına kılması durumundadır. Namaz cemaatle kılınıyorsa ve namazın uzun tutulmasını kabul etmişlerse bunlardan okumak

müstehabdır. Ancak cemaatin, namazın uzun tutulması konusunda rızası yoksa namazı bu sûrelerle okumak sünnet olmaz.

Hanbeliler ise sabah namazında Mufasssal sûrelerin uzunlarından, akşam namazında kısalarından, diğer namazlarda ise bu sûrelerin orta uzunlukta olanlarından okunacağını söylemişlerdir.

Hadisi Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

۷۶۰ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ حَدَّثَنِي عُمَارَةُ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ قَالَ سَأَلْنَا حَبَّابًا أَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرَأُ فِي الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ قَالَ نَعَمْ . قُلْنَا بِأَيِّ شَيْءٍ كُنْتُمْ تَعْرِفُونَ قَالَ بِأَضْطِرَابٍ لِحَيْتِهِ . أطرافه ۷۴۶ ، ۷۶۱ ، ۷۷۷ - تحفة ۳۵۱۷

760- “Ömer b. Hafs — Ömer’in babası — A’miş — Umâra” isnâdıyla Ebû Ma’mër şöyle demiştir: Habbâb’a: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle ve ikinci namazlarında kıraat yapar mıydı?” diye sordüğümüzde: “Evet!” dedi. Ona: “Bunu nasıl anladınız?” diye sordüğümüzde: “Çenesinin hareketinden” dedi.¹

Ömer’in babası, Hafs b. Ğiyâs’tır.

A’miş, Süleymân b. Mihrân’dır.

Umâra, Umâra b. Umeyr’dır.

Ebû Ma’mër, Abdullah b. Sahbere el-Esedî el-Kûfî’dır.

Ebû Ma’mër’in bildirdiğine göre Habbâb b. el-Eret’e, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) öğle ve ikinci namazlarında Fâtihâ Sûresi dışında başka bir şey okuyup okumadığı sorulunca, Habbâb okuduğunu söyledi. Okuyup okumadığını nasıl anladığı sorulunca da Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) çene hareketinden anladıklarını söyledi.

Namazda dua veya zikir ederken de çene oynar. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) çene hareketinden kıraat yaptığı nereden anlaşılmaktadır?

Cevap olarak denilebilir ki kıraati açıktan yapılan namazlarını gözleyerek bunu söylemişlerdir. Zira çenesinin hareket ettiğini gördükleri yer dua ve zikir

¹ Hadis ayrıca 746, 761 ve 777’de geçmektedir.

yeri değil kıraat yapılacak yerdir. Ebû Katâde'nin: "Kıraat yaparken bazen bir âyeti bize işittirecek şekilde okurdu" sözü de göz önünde bulundurulunca bu ihtimal daha güçlü olmaktadır.

۹۷ - بَابُ الْقِرَاءَةِ فِي الْعَصْرِ

97- İKİNDİ NAMAZINDA KIRAAT

۷۶۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ قَالَ قُلْتُ لِحَبَّابِ بْنِ الْأَرْتِ أَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرَأُ فِي الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ قَالَ نَعَمْ . قَالَ قُلْتُ بِأَيِّ شَيْءٍ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ قِرَاءَتَهُ قَالَ بِاضْطِرَابٍ لِحَيْتِهِ . أَطْرَافُهُ ۷۴۶ ، ۷۶۰ ،

۷۷۷ - تحفة ۳۵۱۷

761- "Muhammed b. Yûsuf — Süfyân — A'meş — Umâra b. Umeyr" isnâdıyla Ebû Ma'mer şöyle demiştir: Habbâb b. el-Eret'e: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle ve ikinci namazlarında kıraat yapar mıydı?" diye sorduğumda: "Evet!" dedi. Ona: "Bunu nasıl anladınız?" diye sorduğumda: "Çenesinin hareketinden" dedi.¹

Muhammed, Muhammed b. Yûsuf el-Bîkendi'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

A'meş, Süleymân b. Mihrân'dır.

Ebû Ma'mer, Abdullah b. Sahbere'dir.

Ebû Ma'mer, Habbâb b. el-Eret'e, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) öğle ve ikinci namazlarında Fâtihâ Sûresi dışında başka bir şey okuyup okumadığını sorunca, Habbâb okuduğunu söyledi. Ebû Ma'mer ona Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) okuyup okumadığını nasıl anladıklarını sorunca da onun çene hareketinden anladıklarını söyledi.

¹ Hadis ayrıca 746, 760 ve 777'de geçmektedir.

٧٦٢ - حَدَّثَنَا الْمُكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرَأُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ مِنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ ، وَسُورَةِ سُورَةٍ ، وَيُسْمِعُنَا الْآيَةَ أحيانًا . أطرافه ٧٥٩ ، ٧٧٦ ، ٧٧٨ ، ٧٧٩ - تحفة ١٢١٠٨

762- “Mekkî b. İbrâhim — Hişâm — Yahya b. Ebî Kesîr — Abdullah b. Ebî Katâde” isnâdıyla Abdullah’ın babası şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle ve ikinci namazlarının ilk iki rekatında Fâtîha Sûresi’nin yanında birer sûre daha okurdu. Bazen de okuduğu âyeti bize işittirirdi.”¹

Mekkî, Mekkî b. İbrâhim b. Bişr b. Ferkad et-Teymî el-Hanzalî el-Belhî’dir.

Hişâm, Hişâm ed-Destuvâî’dir.

Abdullah’ın babası, Ebû Katâde Hâris b. Rib’î’dir.

Ebû Katâde’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), öğle ve ikinci namazlarının ilk iki rekatında Fâtîha Sûresi’nin yanında birer sûre daha okurdu. Bazen de kıraat yaparken âyeti arkasındakilere işittirecek şekilde okurdu.

٩٨ - باب الْقِرَاءَةِ فِي الْمَغْرِبِ

98- AKŞAM NAMAZINDA KIRAAT

٧٦٣ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّهُ قَالَ إِنَّ أُمَّ الْفَضْلِ سَمِعَتْهُ وَهُوَ يَقْرَأُ ﴿وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا﴾ فَقَالَتْ يَا بُنَيَّ وَاللَّهِ لَقَدْ ذَكَّرْتَنِي بِقِرَاءَتِكَ هَذِهِ السُّورَةَ ، إِنَّهَا لِأَخْرَجَ مَا سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَقْرَأُ بِهَا فِي الْمَغْرِبِ . طرفه ٤٤٢٩ - تحفة ١٨٠٥٢

¹ Hadis ayrıca 759, 776, 778 ve 779’da geçmektedir. Müslim 451

763- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — İbn Şihâb — Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe” isnâdıyla İbn Abbâs der ki: Ümmü'l-Fadl, Mürselât Sûresi'ni okurken beni işitince: “Evladım! Vallahi bu sûreyi okuyarak bana Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiğim son kıraati hatırlattın. Zira Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem), bu sûreyi akşam namazında okurken işitmişim” dedi.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes el-Asbahî'dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Abdullah b. Abbâs, Mürselât Sûresi'ni okurken Ümmü'l-Fadl onu işitti. Ümmü'l-Fadl, Lubâbe binti'l-Hâris'tir. Abbâs'ın karısı, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) eşi Meymûne'nin de kız kardeşidir. Bu sûreyi okuduğunu işitince ona Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiği son kıraati hatırlattığını söyledi. Ümmü'l-Fadl'ın dediğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) akşam namazında Mürselât Sûresi'ni okumuştur. Ondan işittiği son kıraat de bu olmuştur.

Nesâî'nin rivayet ettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu evinde kıldığı namazda okumuştur. Âişe'den gelen rivayette ise bunun öğle namazında ve Mescid'de olduğu zikredilmiştir.

Tirmizî'de gelen rivayette Ümmü'l-Fadl'ın: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) başını bağlamış bir şekilde yanımıza çıktı. Akşam namazını kıldırırken Mürselât Sûresi'ni okudu. Vefat edene kadar da bir daha akşam namazını kıldırmadı” şeklinde gelen rivayeti, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) uyuduğu yerden bulundukları eve geldiği ve evde bulunanlara akşam namazını kıldırıldığı şeklinde anlaşılabilir.

Buhârî hadisi *Meğâzî* konusu içinde de tahrir etmiştir. Ebû Dâvud ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

---

¹ Hadis ayrıca 4429'da geçmektedir. Müslim 462

٧٦٤ - حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ قَالَ قَالَ لِي زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ مَا لَكَ تَقْرَأُ فِي الْمَغْرِبِ بِقُصَارٍ ، وَقَدْ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقْرَأُ بِطُولِ الطُّوَلَيْنِ . تحفة ٣٧٣٨

764- “Ebû Âsım — İbn Cureyc — İbn Ebî Müleyke — Urve b. ez-Zübeyr” isnâdıyla Mervân b. el-Hakem şöyle demiştir: Zeyd b. Sâbit bana: “Neden akşam namazında kısa sûreleri okuyorsun? Oysa Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) akşam namazında en uzun iki sûrenin uzun olanını okuduğunu işittim” dedi.

Ebû Âsım, Ebû Âsım en-Nebîl'dir.

İbn Cureyc, Abdulmelik b. Cureyc'tir.

İbn Ebî Müleyke, Abdurrahman b. Züheyr b. Abdillâh et-Teymî el-Mekkî'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Mervân, Mervân b. el-Hakem el-Medenî el-Emevî'dir.

Mervân b. el-Hakem, Muâviye tarafından Medine valisi olarak atanmıştı. Medine'de akşam namazını kıldırırken kısa sûrelerden okuyordu. Zeyd b. Sâbit bunu yadırgamış gibi akşam namazında kısa sûreleri okumasının sebebini sordu. Sonra da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) akşam namazlarında Bakara Sûresi'nden sonra en uzun iki sûreden en uzun olanını okuduğunu ona bildirdi.

Birmâvî, Kirmânî gibi metindeki “*tûla't-tûleyeyn*” ifadesinin mastar olarak geldiğini, bundan kastın da en uzun iki sûre kadar okuduğu olduğunu söylemiştir. İbn Hacer, *el-Feth*'te buna itiraz etmiş ve ifadeden kastın bu olmadığını söylemiştir. Buhârî'de bu iki sûrenin hangileri olduğu konusunda herhangi bir şey bulunmamaktadır.

Nesâî bunu Ebu'l-Esved kanalıyla Urve'den naklederken Zeyd b. Sâbit'in: “En uzun iki sûrenin uzun olanını, yani A'râf Sûresi'ni okurdu” dediğini zikreder.

Ebû Dâvud ise bunu rivayet ederken İbn Cureyc'in: “İbn Ebî Müleyke'ye: «İki uzun sûrenin en uzununu hangisidir?» diye sorduğumda: «A'râf Sûresi»

karşılığını verdi” dediğini aktarır. Ancak Nesâî bu yöndeki bir rivayetinde bu açıklamanın Urve’ye ait olduğunu söyler.

Ebû Dâvud rivayet ederken İbn Cureyc’ten şu ziyadeyi yapar: “İbn Ebî Müleyke’ye bu iki sûreyi sorduğumda kendi fikri olarak Mâide ile A’râf sûreleri olduklarını söyledi.”

Cevzakî de hadisi aynı ziyadeyle nakleder, ancak Mâide Sûresi yerine En’âm Sûresi’ni zikreder. Taberânî ve Ebû Nuaym, *Müstahrec*’de bunu rivayet ederlerken En’âm Sûresi yerine Yûnus Sûresi’ni zikrederler.

A’râf Sûresi dışında diğer sûrenin hangisi olduğu konusunda üç görüş vardır. Ancak en mahfûz görüş, bunun En’âm Sûresi olduğudur. Kur’ân’da en uzun sûre Bakara Sûresi’dir. Rivayette en uzun iki sûreden en uzun olanından Bakara Sûresi kastedilseydi “Tûla’t-tuval” ifadesi kullanılırdı. Buradan da anlıyoruz ki en uzun iki sûreden kasıt Bakara Sûresi’nden sonra en uzun iki sûredir.

Bazıları Nisâ Sûresi’nin A’râf Sûresi’nden daha uzun olduğunu söyleyerek en uzun iki sûreden uzun olanından kastın Nisâ Sûresi olduğunu söylemiştir. Ancak Nisâ Sûresi’nin kelime sayısı daha fazla olsa da A’râf Sûresi’nin âyet sayısı Nisâ Sûresi’nin âyet sayısından daha fazla olduğu, bundan dolayı Bakara Sûresi’nden sonra en uzun sûrenin A’râf Sûresi olduğu söylenerek buna itiraz edilmiştir.

İbnu’l-Müneyyir, A’râf ve En’âm sûrelerinin iki uzun sûre olarak isimlendirilme sebebinin diğer sûrelerden daha uzun olmaları değil uzun olarak bilinmeleri olduğunu söylemiştir. İbnu’l-Müneyyir akşam namazında kıraatin uzun veya kısa tutulmasına yönelik gelen farklı rivayetleri uzlaştırmaya çalışırken, akşam namazında kıraatin uzun tutulmasının nadir olduğunu, meşru olduğunu göstermek amacıyla da uzun tutulduğunu söylemiştir. Genel uygulama ise akşam namazında kıraatin kısa tutulmasıdır. Bundan dolayı akşam namazı kıraatinin uzun tutulduğunu söyleyen rivayette: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem)... okuduğunu işittim” denilirken, kıraatin kısa tutulduğunu söyleyen rivayette: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)... okurdu” denilmiştir.

İbn Hacer ise *el-Feth*’te buna itiraz ederken İbnu’l-Müneyyir’in bu yönde Beyhakî’de gelen rivayetten bihaber olduğunu söylemiştir. Zira Beyhakî’nin, Buhârî’nin hocası Ebû Âsım’dan yaptığı ve kıraatin uzun tutulduğuna delâlet

eden rivayette: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)... okurdu” lafzı kullanılmıştır. Aynı şekilde İsmâîlî’nin Haccâc b. Muhammed kanalıyla İbn Cureyc’ten yaptığı rivayette de aynı lafız kullanılmıştır.

Hadisten, akşam namazı vaktinin kırmızı şafağın kaybolmasına kadar uzandığını anlıyoruz. Ancak bazıları akşam namazında A’râf Sûresi’nin okunması durumunda akşam namazı bitmeden yatsı namazı vaktinin gireceğini söylemiştir. Buna da iki cevap verilmiştir:

Birincisi: Bir rekâtı vakti içinde kılmış olduktan sonra bunun herhangi bir sakıncası olmaz. Ancak namazın bir kısmını vakti dışına taşımanın caiz olmadığı söylenerek buna itiraz edilmiştir. Bu şekilde kılınan bir namaz caiz olsa da bu rivayette Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu namazı vakti dışına taşırdığı söylenemez.

İkincisi: Ravi burada “sûre” derken tamamını değil de bir kısmını okuduğunu kastetmiş olabilir. Hadiste de Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) söz konusu sûreyi tamamıyla okuduğuna dair herhangi bir şey yoktur.

Birmâvî ve Ebbî bunun tenkide açık olduğunu söylemişlerdir. Çünkü burada kasıt, sûrenin tamamı değil de Mufasssal sûrelerden biri uzunluğunda olsaydı Zeyd’in Mervân’a itirazının bir anlamı kalmazdı.

Zeyd’in bu hadisini İbn Huzeyme de Hişâm b. Urve kanalıyla Urve’den rivayet etmiştir. Bu rivayete göre Zeyd, Mervân’a: “Akşam namazının ilk iki rekâtında kıraati kısa tutuyorsun, oysa Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu iki rekatta A’râf Sûresi’ni okurdu” demiştir.

Namazın bir rekâtının vakti içinde kılınması gerektiği şartı konusunda Esnevî, Ezraî ve İbnu’l-Mukrî de Birmâvî gibi düşünmektedir.

Râfiî, Nevevî ve başkaları ise mutlak bir şekilde namazın vakti dışına taşırılmaması gerektiğini söylemiş, namazın bir rekâtının vakti içinde kılınması şartını koşmamışlardır. Bağavî de mutlak bir şekilde namazın vakti dışına taşırılmaması gerektiği yönünde fetva vermiştir.

Akşam namazında müstehab olan, kıraati Mufasssal sûrelerin kısılarıyla yapmaktır. Ebû Hanîfe ve iki öğrencisi, Mâlik, Ahmed ve İshâk’ın mezhebi bu yöndedir. Daha önce gelen Râfi’nin rivayeti de bunu desteklemektedir. Zira Râfi’nin rivayetine göre ashâb, akşam namazı sonrası evlerine dönerken ok atışı yaparlardı. Bu da namazda kıraatin kısa tutulduğunu göstermektedir.

İbn Mâce'nin sahih bir isnâdla İbn Ömer'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) akşam namazlarında Kâfirûn ile İhlâs sûrelerini okurdu. Hasan da akşam namazlarında devamlı olarak Zilzâl ile Âdiyât sûrelerini okurdu.

Başlık hadisinin ravileri Basralı, Mekkeli ve Medinelidir. Hadisi Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۹۹ - باب الْجَهْرِ فِي الْمَغْرِبِ

99- AKŞAM NAMAZINDA KIRAATİ AÇIKTAN YAPMAK

Başlık, akşam namazında kiraati açıktan yapmanın hükmüyle ilgilidir.

۷۶۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَرَأَ فِي الْمَغْرِبِ بِالطُّورِ . أطرافه ۳۰۵۰ ، ۴۰۲۳ ، ۴۸۵۴ - تحفة ۳۱۸۹

765- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — İbn Şihâb — Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im” isnâdıyla Muhammed'in babası Cübeyr şöyle demiştir: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) akşam namazında Tûr Sûresi'ni okuduğunu işittim.”

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî el-Mısırî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes el-Asbahî'dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Muhammed'in babası, Cübeyr b. Mut'im b. Adiy'dir.

Cübeyr b. Mut'im, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) akşam namazında Tûr Sûresi'ni okuduğunu işitmiştir.

İbnu'l-Cevzî, Tûr Sûresi'nden kastın tümü değil de bir kısmı olabileceğini söylemiştir. Tahâvî de bu konuda Hişâm'ın Zührî kanalıyla rivayet ettiği hadisi delil olarak getirmiştir. Bu hadise göre Cübeyr: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi

vesellem): «Rabbinin azabı hiç şüphesiz gelecektir»¹ âyetini okuduğunu işittim” demiş, sûreden işittiği şeyin özellikle bu âyet olduğunu bildirmiştir.

Tahavî'nin zikrettiği bu rivayet Buhârî'nin *Tefsîr* konusu içinde Cübeyr'den naklettiği rivayete muhaliftir. Zira *Tefsîr* konusu içinde Buhârî bunu rivayet ederken Cübeyr'in şöyle dediğini zikreder: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) akşam namazında Tûr Sûresi'ni okuduğunu işittim. «Onlar, yaratan olmaksızın mı yaratıldılar yoksa yaratanlar kendileri midir?... Yoksa, Rabbinin hazineleri onların yanında mıdır? Ya da her şeye hâkim olan kendileri midir?»² âyetlerine ulaştığı zaman kalbim yerinden fırlayacak gibi oldu.”

Usâme ve Muhammed b. Amr'ın rivayetlerinde ise Cübeyr'in: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «Andolsun Tûr'a ve yazılmış kitaba...»³ sûresini okuduğunu işittim” dediği zikredilir.

İbn Sa'd ise rivayet ederken buna: “Mescid'den çıkana kadar kıraatini dinledim” eklemesini yapmıştır. Buhârî'nin *Cihâd* konusu içinde rivayet ettiğine göre Cübeyr, Bedir esirleri içinde getirildiği zaman Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sûreyi okuduğunu işitmiştir. Yine Buhârî'nin *Meğâzî* konusu içinde naklettiğine göre Cübeyr'in kalbine İslam'ın düşmesi ilk olarak bu sûreyi dinlemesiyle olmuştur.

Hadisin ravileri Basralı ve Medinelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Cihâd* ve *Tefsîr* konuları içinde tahrir etmiştir.⁴ Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

---

¹ Tûr Sur. 7

² Tûr Sur. 35-37

³ Tûr Sur. 1, 2

⁴ Hadis ayrıca 3050, 4023 ve 4854'te geçmektedir. Müslim 463

۱۰۰ - باب الْجَهْرِ فِي الْعِشَاءِ

100- YATSİ NAMAZINDA KIRAATİ AÇIKTAN YAPMAK

۷۶۶ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ بَكْرِ عَنْ أَبِي رَافِعٍ قَالَ صَلَّى صَلَاتُ
مَعَ أَبِي هُرَيْرَةَ لِلْعَتَمَةِ فَقَرَأَ ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ﴾ فَسَجَدَ فَقُلْتُ لَهُ قَالَ سَجَدْتُ خَلْفَ أَبِي
الْقَاسِمِ ﷺ فَلَا أَرَأَى أَنْ أُسْجِدَ بِهَا حَتَّى أَلْقَاهُ . أطرافه ۷۶۸ ، ۱۰۷۴ ، ۱۰۷۸ - تحفة
۱۴۶۴۹

766- “Ebu’n-Nu’mân — Mu’temir — Mu’temir’in babası — Bekr” isnâdıyla Ebû Râfi’ şöyle demiştir: Ebû Hureyre’nin arkasında yatsı namazını kıldım. Bu namazda İnşikâk Sûresi’ni okudu ve secde âyetinde de secde etti. Bunun sebebini sorduğumda: “Ben de Ebu’l-Kâsım’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namazı kılarken bu âyette secde ettim. Ona kavuşana kadar da secde etmeye devam edeceğim” dedi.

Ebu’n-Nu’mân, Muhammed b. el-Fadl’dır.

Mu’temir’in babası, Süleymân b. Tarhân’dır.

Bekr, Bekr b. Abdillâh el-Mûzenî’dır.

Ebû Râfi’, Nufey’ es-Sâiğ’dır.

Ebû Râfi’, Ebû Hureyre’nin arkasında yatsı namazını kılarken Ebû Hureyre İnşikâk Sûresi’ni okudu. Bu sûredeki secde âyetini okuyunca da secdeye gitti. Namaz sonrası Ebû Râfi’ tilavet secdesinin hükmünü ona sordu. Ebû Hureyre, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namazı kılarken bu sûreyi okuduğunu, secde âyetini okuduktan sonra tilavet secdesi yaptığını, bundan dolayı ölene kadar bu âyette secde edeceğini söyledi.

Ebû Hureyre’nin “secde etmeye devam edeceğim” sözü genel bir şekilde gelmiş, bu secdeyi namaz içinde veya namaz dışında ettiği zikredilmemiştir. Dolayısıyla namaz içinde tilavet secdesi yapılmayacağını söyleyen İmam Mâlik için bu hadisin delil olmayacağı söylenebilir. Kendisinden nakledilen meşhur görüşe göre imam Mâlik farz namaz içinde tilavet secdesi yapılmasını mekruh görmüştür. Çünkü ona göre bu yönde gelen bu hadis merfû değildir.

Ancak bu yönde gelen hadisin merfû olmadığı konusunda ısrar etmenin bir anlamı yoktur. Zira merfû olduğu apaçık ortadadır. İbn Huzeyme'nin Ebu'l-Eş'as kanalıyla Mu'temir'den bu isnâdla naklettiği hadis de buna delalet etmektedir. Zira bu rivayette Ebû Hureyre'nin: "Ebu'l-Kâsım'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kıldım. Bu âyeti okuyunca da secde etti" dediği zikredilmiştir.

Cevzakî de Yezîd b. Hârun kanalıyla Süleymân et-Teymî'den bu hadisi: "Ebu'l-Kâsım'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kıldım. Bu âyeti okuyunca da secde etti" lafzıyla rivayet etmiştir. Bundan dolayı rivayet Mâlik'in aleyhinde delildir.

Hadisin ravileri Basralı ve Medinelidir. İsnâdında birbirinden rivayette bulunan üç tâbiî vardır. Buhârî hadisi *Secdeler* konusu içinde de tahrir etmiştir.¹ Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

٧٦٧ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيِّ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ فِي سَفَرٍ فَقَرَأَ فِي الْعِشَاءِ فِي إِحْدَى الرُّكْعَتَيْنِ بِالتَّيْنِ وَالزَّيْتُونِ . أطرافه ٧٦٩ ، ٤٩٥٢ ،
٧٥٤٦ - تحفة ١٧٩١

767- "Ebu'l-Velîd — Şu'be" isnâdıyla Adiy şöyle demiştir: "Berâ'dan işittiğime göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir seferdeyken yatsı namazının ilk iki rekatından birinde Tîn Sûresi'ni okumuştur."

Ebu'l-Velîd, Hişâm b. Abdilmelik et-Tayâlisî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Adiy, Adiy b. Sâbit el-Ensârî'dir.

Berâ b. Âzib'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir yolculuğunda yatsı namazını kıldırırken ilk iki rekatın birinde Tîn Sûresi'ni okumuştur. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yolculukta olduğu için kıraatinde kısa sûrelerden okumuştur. Zira yolculukta namazı daha uzun tutmak cemaate meşakkat verecektir. Buna dayanarak Ebû Hureyre'den gelen bir önceki hadisin mukîm iken gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Bundan dolayı da

¹ Hadis ayrıca 768, 1074 ve 1078'de geçmektedir. Müslim 578

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazda Mufasssal sûrelerden orta uzunlukta olan birini okumuştur.

Buhârî bu hadisi *Tefsîr* ve *Tevhîd* konuları içinde de tahrir etmiştir.¹ Diğer beş hadis imamı ise *Salât* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۱۰۱ - بَابُ الْقِرَاءَةِ فِي الْعِشَاءِ بِالسَّجْدَةِ

101- YATSI NAMAZINDA İÇİNDE TİLAVET SECDESİ BULUNAN SÛREYİ OKUMAK

۷۶۸ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ قَالَ حَدَّثَنِي التَّيْمِيُّ عَنْ بَكْرِ عَنْ أَبِي رَافِعٍ قَالَ صَلَّى مَعَ أَبِي هُرَيْرَةَ الْعَتَمَةَ فَقَرَأَ ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ﴾ فَسَجَدَ فَقُلْتُ مَا هَذِهِ قَالَ سَجَدْتُ بِهَا خَلْفَ أَبِي الْقَاسِمِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَلَا أَزَالُ أَسْجُدُ بِهَا حَتَّى أَلْقَاهُ . أَطْرَافُهُ ۷۶۶ ، ۱۰۷۴ ، ۱۰۷۸ - تحفة ۱۴۶۴۹

768- “Müsedded — Yezîd b. Zuray’ — Teymî — Bekr” isnâdıyla Ebû Râfi’ şöyle demiştir: Ebû Hureyre’nin arkasında yatsı namazını kıldım. Bu namazda İnşikâk Sûresi’ni okudu ve secde âyetinde de secde etti. Ona: “Bu da ne?” diye sorduğumda: “Ben de Ebu’l-Kâsım’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namazı kılarken bu âyette secde ettim. Ona kavuşana kadar da secde etmeye devam edeceğim” dedi.²

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Teymî, Süleymân b. Tarhân’dır.

Bekr, Bekr b. Abdillâh el-Müzenî’dir.

Ebû Râfi’, Ebû Hureyre’nin arkasında yatsı namazını kılarken Ebû Hureyre İnşikâk Sûresi’ni okudu. Bu sûredeki secde âyetini okuyunca da secdeye gitti. Namaz sonrası Ebû Râfi’ neden bu secdeyi yaptığını sordu. Ebû Hureyre, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namazı kılarken bu sûreyi

¹ Hadis ayrıca 769, 4952 ve 7546’da geçmektedir. Müslim 464

² Hadis ayrıca 766, 1074 ve 1078’de geçmektedir. Müslim 578

okuduğunu, secde âyetini okuduktan sonra tilavet secdesi ettiğini, bundan dolayı ölene kadar bu âyette secde edeceğini söyledi.

۱۰۲ - بَابُ الْقِرَاءَةِ فِي الْعِشَاءِ

102- YATSİ NAMAZINDA KIRAAT

۷۶۹ - حَدَّثَنَا خَلَادُ بْنُ يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَدِيُّ بْنُ ثَابِتٍ سَمِعَ الْبَرَاءَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقْرَأُ ﴿وَالَّذِينَ وَالزَّيْتُونَ﴾ فِي الْعِشَاءِ ، وَمَا سَمِعْتُ أَحَدًا أَحْسَنَ صَوْتًا مِنْهُ أَوْ قِرَاءَةً . أطرافه ۷۶۷، ۴۹۵۲، ۷۵۴۶ - تحفة ۱۷۹۱

769- “Hallâd b. Yahya — Mis’ar — Adiy b. Sâbit” isnâdıyla Berâ şöyle demiştir: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazında Tîn Sûresi’ni okuduğunu işittim. Ondan daha güzel sesli olan —veya ondan daha güzel okuyan— birini işitmiş değilim.”¹

Hallâd, Hallâd b. Yahya b. Safvân es-Sülemî’dir.

Mis’ar, Mis’ar b. Kidâm el-Kûfî’dir.

Berâ b. Âzib, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazında Tîn Sûresi’ni okuduğunu işitmiş, bunun yanında Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) daha güzel sesli veya Kur’ân’ı ondan daha güzel okuyan birini işitmediğini de belirtmiştir. Hangisi olduğu konusundaki tereddüt raviye aittir.

Buradaki başlıkla ilgisinden, farklı ravilere sahip olmasından ve ziyade olarak son cümleyi içermesinden dolayı Buhârî bu hadisi burada da tekrar zikretmiştir.

۱۰۳ - بَابُ يُطَوَّلُ فِي الْأُولَيَيْنِ وَيَحْذِفُ فِي الْآخِرَتَيْنِ

103- İLK İKİ REKAT UZUN, SON İKİ REKAT İSE KISA TUTULUR

Başlık, yatsı namazını kıldırın kişinin ilk iki rekâtı uzun, son iki rekâtı ise kısa tutmasıyla ilgilidir.

¹ Hadis ayrıca 767, 4952 ve 7546’da geçmektedir. Müslim 464

۷۷۰ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي عَوْنٍ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ قَالَ قَالَ عُمَرُ لِسَعْدٍ لَقَدْ شَكَوْتُ فِي كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى الصَّلَاةِ . قَالَ أَمَّا أَنَا فَأَمُدُّ فِي الْأُولَيْنِ ، وَأَحْذِفُ فِي الْآخِرَيْنِ ، وَلَا أَلُو مَا اقْتَدَيْتُ بِهِ مِنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ صَدَقْتَ ، ذَاكَ الظَّنُّ بِكَ ، أَوْ ظَنِّي بِكَ . طرفاه ۷۵۵ ، ۷۵۸ - تحفة ۳۸۴۷

770- “Süleymân b. Harb — Şu’be — Ebû Avn” isnâdıyla Câbir b. Semure şöyle demiştir: Hz. Ömer, Sa’d’a: “Her konuda hatta namaz konusunda bile senden şikayette bulundular” deyince, Sa’d: “Ben ilk iki rekatı uzun, son iki rekatı ise kısa tutuyorum. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namazı nasıl kıldıysam bir şey eksiltmeden aynen kıldırıyorum” karşılığını verdi. Bunun üzerine Ömer: “Doğru söylüyorsun! Senden beklenen —veya senden beklediğim— budur” dedi.¹

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Ebû Avn, Muhammed b. Abdillâh es-Sekafî’dir.

Ömer b. el-Hattâb, Sa’d b. Ebî Vakkâs’a Kufelilerin her konuda, hatta namaz konusunda bile kendisinden şikayette bulunduklarını söyledi. Sa’d yatısı namazını kıldırırken ilk iki rekatı uzun, son iki rekatı ise kısa tuttuğunu dile getirdi. Ayrıca namazı Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında nasıl kıldıysa aynıyla ve ondan bir şey eksiltmeden onlara kıldırıldığını ifade etti. Bunun üzerine Ömer kendisinden beklenen şeyin de bu olduğunu söyledi.

Bu hadis daha önce uzun bir metinle gelmişti. Başlığa uygun düşmesinden, isnâdında farklı ravilerin bulunmasından ve lafız farklılığından dolayı Buhârî hadisi burada da zikretmiştir.

¹ Hadis ayrıca 755 ve 758’de geçmektedir. Müslim 453

١٠٤ - باب الْقِرَاءَةِ فِي الْفَجْرِ

104- SABAH NAMAZINDA KIRAAT

وَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ قَرَأَ النَّبِيُّ ﷺ بِالطُّورِ .

Ümmü Seleme: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazda Tûr Sûresi’ni okudu” demiştir.

Ümmü Seleme insanların arkasında tavafını yaparken o arada Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldığını ve namazında Tûr Sûresi’ni okuduğunu bildirmiştir. Ümmü Seleme’nin bu rivayetini Buhârî *Hac* konusu içinde mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Ümmü Seleme’nin bu rivayetinde kılınan namazın sabah namazı olduğuna dair bir şey yoktur. Fakat Buhârî bu hadisi “Yahya b. Ebî Zekeriyâ el-Ğassânî — Hişâm b. Urve — Urve” kanalıyla rivayet ederken Ümmü Seleme’nin hastalığından yana Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) yakındığını, Resûlullah’ın da (sallallahu aleyhi vesellem) ona: “*Sabah namazı için kamet getirildiğinde sen tavafını yap*” buyurduğunu zikreder.

İbn Huzeyme’de bunun yatsı namazında olduğu zikredilmiş olsa da şâz bir rivayettir.

٧٧١ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا سَيَّارُ بْنُ سَلَامَةَ قَالَ دَخَلْتُ أَنَا وَأَبِي عَلَى أَبِي بَرْزَةَ الْأَسْلَمِيِّ فَسَأَلْنَاهُ عَنْ وَقْتِ الصَّلَاةِ فَقَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي لِلظُّهْرِ حِينَ تَزُولُ الشَّمْسُ ، وَالْعَصْرِ وَيَرْجِعُ الرَّجُلُ إِلَى أَقْصَى الْمَدِينَةِ وَالشَّمْسُ حَيَّةٌ ، وَنَسِيتُ مَا قَالَ فِي الْمَغْرِبِ ، وَلَا يُبَالِي بِتَأْخِيرِ الْعِشَاءِ إِلَى ثُلْثِ اللَّيْلِ وَلَا يُحِبُّ النَّوْمَ قَبْلَهَا ، وَلَا الْحَدِيثَ بَعْدَهَا ، وَيُصَلِّي الصُّبْحَ فَيَنْصَرِفُ الرَّجُلُ فَيَعْرِفُ جَلِيسَهُ ، وَكَانَ يَقْرَأُ فِي الرَّكَعَتَيْنِ أَوْ إِحْدَاهُمَا مَا بَيْنَ السَّتِينَ إِلَى الْمِائَةِ . أَطْرَافه ٥٤١ ، ٥٤٧ ، ٥٦٨ ، ٥٩٩ - تحفة ١١٦٠٥

771- “Âdem — Şu’be” isnâdıyla Seyyâr b. Selâme şöyle demiştir: Babamla birlikte Ebû Berze el-Eslemî’nin yanına girdik. Ona namaz vakitlerini sordüğümüzda Ebû Berze şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazını güneş tepe noktasını aştıktan sonra kılardı. İkinci

namazını kıldırdıktan sonra birimiz Medine'nin öbür ucundaki evine gittiğinde güneş henüz canlı olurdu. —Ravi: “Akşam namazı konusunda ne dediğini unuttum” demiştir.— Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını gecenin üçte birine kadar geciktirmede bir sakınca görmezdi. Yatsı namazından önce uyumayı, sonrasında ise oturup konuşmayı sevmezdi. Sabah namazını bitirdiğinde ortalık yanıımızdaki tanıyacak kadar aydınlık olurdu. Sabah namazının iki rekatında —veya bir rekatında— 60 ile 100 âyet arasında okurdu.¹

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs'tır.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Seyyâr, Seyyâr b. Selâme b. el-Minhâl'dir.

Seyyâr b. Selâme, babası Selâme ile birlikte Ebû Berze el-Eslemî'nin yanına girdi. Ebû Berze'ye farz namazların hangi vakitlerde kılındığını sordular.

Ebû Berze'nin anlattığına göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), öğle namazını güneş tepe noktasını aştıktan sonra kılardı. İkinci namazını kıldırdığında ise kişi namaz sonrası Medine'nin öbür ucundaki evine gidip yettiği zaman güneş henüz ısını ve ışığını kaybetmemiş, canlı olurdu. Ebû Berze akşam namazı vakti konusunda da bir şeyler demiş, ancak ravi bunu hatırlayamadığını söylemiştir.

Ebû Berze'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), yatsı namazını gecenin üçte birine kadar geciktirmekte bir sakınca görmezdi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazından önce uyumayı, yatsı namazından sonra ise dünyevi konularda konuşmayı sevmezdi.

Sabah namazını kıldırıp bitirdiğinde ise herkes yanındakini tanıyabilecek kadar ortalık aydınlanmış olurdu. Sabah namazının iki rekatında veya bir rekatında 60 ile 100 âyet arasında okurdu.

İbn Hacer der ki: “Veya bir rekatında” ziyadesini Şu'be, Ebu'l-Minhâl'dan rivayette tek kalmıştır. Bu konudaki tereddüt de ona aittir. Taberânî bu âyetlerin uzunluğunu Hakkâ Sûresi kadar takdir etmiştir.

---

¹ Hadis ayrıca 541, 547, 568 ve 599'da geçmektedir. Müslim 461

Müslim’de gelen rivayette ise Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazında Sâffât Sûresi’ni okuduğu zikredilmiştir. Hâkim’de gelen rivayette Vâkıa Sûresi’ni okuduğu zikredilir. Serrâc’ın sahih bir isnâdla bildirdiğine göre ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazında Kur’ân’ın en kısa iki sûresini okumuştur. Rivayetler arasındaki bu ihtilaf da olayların ve içinde bulunulan durumun farklılığından kaynaklanmaktadır.

۷۷۲ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ فِي كُلِّ صَلَاةٍ يُقْرَأُ ، فَمَا أَسْمَعَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَسْمَعَنَاكُمْ ، وَمَا أَخْفَى عَنَّا أَخْفَيْنَا عَنْكُمْ ، وَإِنْ لَمْ تَزِدْ عَلَى أَمِّ الْقُرْآنِ أَجْزَأَتْ ، وَإِنْ زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ . تحفة ١٤١٩٠

772- “Müsedded — İsmâil b. İbrâhim — İbn Cureyc” isnâdıyla Atâ şöyle demiştir: Ebû Hureyre’nin şöyle dediğini işittim: “Her namazda kıraat yapılır. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kıraatini açıktan yaptığı namazlarda biz de kıraati açıktan yapıyor, gizliden yaptığı namazlarda da biz de kıraati gizliden yapıyoruz. Sadece Ümmü’l-Kur’ân’ı okusan da sana yeter, ancak daha fazlasını okuman daha hayırlıdır.”

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

İsmâil, İsmâil b. İbrâhim b. Uleyye’dir.

İbn Cureyc, Abdulmelik b. Cureyc’tir.

Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh’tır.

Atâ’nın bildirdiğine göre Ebû Hureyre kıraati ister açıktan, ister gizliden yapılıyor olsun, her namazda Kur’ân okunacağını söylemiştir. İbn Asâkir ise bunu: “Her namazda kıraat yaparız” lafzıyla rivayet etmiştir ki bu lafızla olan rivayet mevkûf bir rivayet olur.

Müslim’in yanında Ebû Usâme kanalıyla Habîb b. eş-Şehîd’den merfû olarak: “*Kıraat olmadan namaz olmaz*” lafzıyla rivayet edilmiştir. Ancak Dârekutnî, Müslim’in bu rivayetine itiraz etmiş ve: “İbn Cureyc’in öğrencilerinin rivayet ettiği gibi bu hadisin mahfûz olanı Ebû Usâme’den mevkûf olarak gelmesidir” demiştir.

Hadisi Ahmed, Yahya b. el-Kattân ve Ebû Ubeyd el-Haddâd'dan, onlar da Habîb b. eş-Şehîd'den mevkûf olarak aktarmışlardır.

Ebû Avâne de bunu Yahya b. Ebi'l-Haccâc kanalıyla İbn Cureyc'ten cemaatin rivayeti gibi zikretmiş, bu rivayetin sonunda: "Onun: «Fâtiha Sûresi olmadan namaz da olmaz» dediğini işittim" ziyadesini yapmıştır. Rivayetin zahirinden anlaşıldığı kadarıyla "o" zamiri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gitmektedir. Bu şekilde cemaatin rivayetin aksine merfû olmaktadır.

Ebû Hureyre, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kıraatini açıktan yaptığı namazlarda cemaate kıraati açıktan yaptıklarını, gizliden yaptığı namazlarda da kıraati gizliden yaptıklarını söylemiştir. Ebû Hureyre'nin bu sözü, hadiste zikrettiği bütün şeyleri Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) aldığını düşündürüyor. Bu durumda da hadis merfû hükmünde olur.

Müslim bunu Ebû Hayseme ve başkaları kanalıyla İsmâil'den rivayet ederken adamın Ebû Hureyre'ye: "Fâtiha Sûresi'nden başka bir şey okumazsam?" diye sorduğunu, Ebû Hureyre'nin de adama: "Sadece Ümmü'l-Kur'ân'ı okusan da sana yeter, ancak daha fazlasını okuman daha hayırlıdır" dediğini zikretmiştir. Bundan da Fâtiha Sûresi okunmadan namazın caiz olmayacağını anlıyoruz. Bu durumda hadis bunun aksini söyleyen Hanefilerin aleyhinde delil teşkil etmektedir.

Beş ravili bir hadistir. Hadisi Müslim¹ de tahrir etmiştir. Yahya b. Maîn özellikle İsmâil b. Uleyye'nin İbn Cureyc'ten olan rivayetini tenkit etmiştir. Ancak bir grup bunu rivayet ederek mutâbaat ettiği için söz konusu rivayet güçlenmektedir.

۱۰۵ - بَابُ الْجَهْرِ بِقِرَاءَةِ صَلَاةِ الْفَجْرِ

105- SABAH NAMAZINDA KIRAATİ AÇIKTAN YAPMAK

وَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ طُفْتُ وَرَاءَ النَّاسِ وَالنَّبِيِّ ﷺ يُصَلِّي وَيَقْرَأُ بِالطُّورِ .

¹ Müslim 396

Ümmü Seleme der ki: “İnsanların arka tarafında tavafımı yaparken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazını kıldırıyor ve Tûr Sûresi’ni okuyordu.”

Buhârî’nin *Hac* konusu içinde mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Ümmü Seleme, insanların arkasında Kâbe’yi tavaf etmiş, o sırada sabah namazını kıldırın Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazda Tûr Sûresi’ni okuduğunu işitmiştir.

٧٧٣ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي بِشْرِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ انْطَلَقَ النَّبِيُّ ﷺ فِي طَائِفَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَامِدِينَ إِلَى سُوقِ عُكَاظٍ ، وَقَدْ حِيلَ بَيْنَ الشَّيَاطِينِ وَبَيْنَ خَيْرِ السَّمَاءِ ، وَأُرْسِلَتْ عَلَيْهِمُ الشُّهُبُ ، فَرَجَعَتِ الشَّيَاطِينُ إِلَى قَوْمِهِمْ . فَقَالُوا مَا لَكُمْ فَقَالُوا حِيلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ خَيْرِ السَّمَاءِ ، وَأُرْسِلَتْ عَلَيْنَا الشُّهُبُ . قَالُوا مَا حَالُ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَيْرِ السَّمَاءِ إِلَّا شَيْءٌ حَدَّثَ ، فَاضْرِبُوا مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا ، فَانْظُرُوا مَا هَذَا الَّذِي حَالُ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَيْرِ السَّمَاءِ فَانْصَرَفَ أُولَئِكَ الَّذِينَ تَوَجَّهُوا نَحْوَ تِهَامَةَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ بِنَخْلَةٍ ، عَامِدِينَ إِلَى سُوقِ عُكَاظٍ وَهُوَ يُصَلِّي بِأَصْحَابِهِ صَلَاةَ الْفَجْرِ ، فَلَمَّا سَمِعُوا الْقُرْآنَ اسْتَمَعُوا لَهُ فَقَالُوا هَذَا وَاللَّهِ الَّذِي حَالُ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَيْرِ السَّمَاءِ . فَهَنَالِكَ حِينَ رَجَعُوا إِلَى قَوْمِهِمْ وَقَالُوا يَا قَوْمَنَا ﴿ إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا ﴾ * يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا ﴿ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى نَبِيِّهِ ﷺ ﴿ قُلْ أَوْحَى إِلَيَّ ﴾ وَإِنَّمَا أَوْحَى إِلَيْهِ قَوْلُ الْجِنِّ . طرفه ٤٩٢١ - تحفة ٥٤٥٢

773- “Müsedded — Ebû Avâne — Ebû Bişr — Saîd b. Cübeyr” isnâdıyla İbn Abbâs anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ashâbından bir grupla beraber Ukaz panayırına doğru yola çıktı. Şeytanlarla gök haberleri arasında bir engel çekilmiş ve şeytanların üzerine ateş kıvılcımları gönderilmişti. Şeytanlar kavimlerine boş olarak döndüklerinde, kendilerine: “Size ne oldu?” diye sordular. Şeytanlar: “Gök haberleri ile aramıza bir set çekildi ve üzerimize ateşten kıvılcımlar gönderildi” karşılığını verdiler. Kavimleri de onlara: “Sizinle gök haberlerinin

arasına, meydana gelen (olağanüstü) bir şey yüzünden set çekilmiştir. Yeryüzünün doğu ve batısına gidin de gök haberleri ile aranızda set çeken bu olay nedir, bir bakın!” dedi.

Bunlardan Tihâme taraflarına gidenler, Ukaz panayırına gitmek üzere olan Resûlullah’la (sallallahu aleyhi vesellem) Nahle denilen yerde ashâbına sabah namazını kıldırırken karşılaştılar. Okunan Kur’ân’ı duyduklarında dinlemeye başladılar ve birbirlerine: “Vallahi gök haberleri ile aramıza giren şey işte bu!” dediler. Oradan kavimlerine döndüler ve: “Ey kavmimiz! **«Şüphesiz biz doğruya ileten hayranlık verici bir Kur’ân dinledik de ona inandık. Artık, Rabbimize hiç kimseyi asla ortak koşmayacağız»**”¹ dediler. Bunun üzerine Yüce Allah, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem): **“De ki, bana cinlerden bir topluluğun (Kur’ân’ı) dinleyip şöyle dedikleri vahyedildi...”**² diye başlayan âyetleri indirdi ki aslında Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) vahyedilen cinlerin bu söyledikleriydi.

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Ebû Avâne, Vaddâh b. Abdullah el-Yeşkurî el-Vâsîfî’dir.

Ebû Bişr, Câfer b. Ebî Vahşiyye’dir. Ebû Vahşiyye’nin ismi de İyâs’tır.

İbn Abbâs’ın bildirdiğine göre hicretten üç yıl önce Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından bir grupla birlikte Mekke’nin bir tarafında kurulan Ukaz panayırına gidiyordu. O zamanlarda şeytanlarla sema arasında set çekilmişti. Şeytanlar semanın haberlerinden bir şey alamıyordu ve üzerlerine ateşten kıvılcımlar gönderiliyordu.

Şeytanlar bu şekilde hiçbir haber alamadan diğer şeytanların yanına döndüklerinde ne yaptıkları soruldu. Semanın haberleri ile aralarına set çekildiğini, üzerlerine de ateşten kıvılcımlar gönderildiğini söylediler. Bunun üzerine bunun sebebinin meydana gelen yeni bir şey olduğu, bunu öğrenmek için yeryüzünün doğusu ile batısına dağılmaları söylendi.

¹ Cin Sur. 1, 2

² Cin Sur. 1

Yeryüzünün doğusu ile batısına dağılan şeytanlardan Tihâme tarafına gidenler Ukaz panayırına doğru giden Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile ashâbıyla Nahle denilen yerde karşılaştılar. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbına sabah namazını kıldırıyordu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) okuduğu Kur'ân'ı işitince susup dinlediler. Sonra da birbirlerine semanın haberlerinin almalarına engel olan şeyin bu olduğunu söyleme başladılar.

Oradan onları bekleyen şeytanların yanına döndüler. Onlara diğer kitaplara nazaran daha açık ve daha belîğ olan, doğru yolu açık bir şekilde gösteren Kur'ân'ı dinlediklerini, ona inandıklarını, artık Rablerine hiçbir şeyi ortak koşmayacaklarını söylediler. Bu olay üzerine de Yüce Allah: **“De ki, bana cinlerden bir topluluğun (Kur'ân'ı) dinleyip şöyle dedikleri vahyedildi...”**¹ diye başlayan âyetleri indirdi. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) vahyedilen bu âyetler de cinlerin bu söyledikleriydi.

Burada cinlerin söylediklerinden kasıt, yaşanan bu olaydır. Şeytanlarla sema haberleri arasında set çekilmesi Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) peygamber olarak gönderilmesinden sonra gerçekleşmiştir. Bundan dolayı şeytanlar bu durumu garipsemiş ve sebebini öğrenmek için yeryüzünün doğusu ile batısına dağılmışlardır. Şeytanlarla semanın haberleri arasına set çekilmesine kadar kahinliğin Araplar arasında çok yaygın olmasının da sebebi budur. Şeytanların üzerine ateşten kıvılcımların gönderilmesi de peygamberliğin delillerindendir.

Ancak Müslim'de buna muhalif bir rivayet vardır. İhtilaflar da bu rivayet üzerinden çıkmıştır. Bazıları ateş kıvılcımlarının dünya Varolcuğundan beri şeytanların üzerine gönderildiğini söylemiştir. Bazıları da önceden bunun az olduğunu, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) gönderilişinden sonra da bunun çoğaldığını söylemiştir.

Müfessirlerin zikrettiğine göre semanın korunması ve ateş kıvılcımlarının gönderilmesi daha önce de vardı. Ancak bu daha çok yeryüzüne bir azabın inmesi veya bir peygamberin gönderilmesi gibi önemli olayların gerçekleştiği zamanlarda olurdu. Bazılarına göre ateş kıvılcımlarının gönderilmesi daha önce görülen ve bilinen bir şeydi. Ancak bu ateş kıvılcımlarının şeytanların

---

¹ Cın Sur. 1

üzerine gönderilip onların yakılması Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) peygamberliğinden sonra olmuştur.

Hadisin ravileri Basralı, Vasıtlı ve Kufelidir. Buhârî bu hadisi ayrıca *Tefsîr* konusu içinde tahrir etmiştir.¹ Müslim, Tirmizî ve Nesâî de tahrir etmiştir. Bu hadis sahabe mürsellerindendir. Zira İbn Abbâs bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırmamıştır ve bu olaya da yetişmemiştir.

۷۷۴ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَرَأَ النَّبِيُّ ﷺ فِيهَا أَمْرًا ، وَسَكَتَ فِيهَا أَمْرًا ، وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴿۱﴾ ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ . تحفة ۶۰۰۴

774- “Müsedded — İsmâil — Eyyûb — İkrime” isnâdıyla İbn Abbâs şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine emredilen yerde kıraat yapmış, emredilen yerde de susmuştur. **“Rabbin unutkan değildir.”**² **“Resûlullah, sizin için güzel bir örnektir.”**³

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

İsmâil, İsmâil b. Uleyye'dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

İkrime, Abdullah b. Abbâs'ın azatlısıdır.

İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kendisine kıraati açıktan yapması emredilen yerde namazda kıraati açıktan yapmış, gizliden yapması emredilen yerlerde de kıraati gizliden yapmıştır. Bu konuda kendisine emri veren de Yüce Allah'tır. Rivayette Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) susmasından kasıt da, kıraat yapmaması değildir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), cemaatin imamıdır, açıktan veya gizliden de kıraatin mutlaka yapılması gerekmektedir.

¹ Hadis ayrıca 4921'de geçmektedir. Müslim 449

² Meryem Sur. 64

³ Ahzâb Sur. 21

Daha sonra İbn Abbâs bu yönde iki âyet okumuştur. Bunlardan biri “**Rabbin unutkan değildir**”¹ âyetidir. Yüce Allah namazda nelerin yapılacağı konusunda Kur’ân’da okunacak açıklayıcı âyetler indirmemiş, bu konuda açıklamayı Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) bırakmıştır. Bunun yanında fiilleri ve sözleri Kur’ân’ın bir açıklaması olan Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) uyulmasını emretmiş ve: “**Resûlullah, sizin için güzel bir örnektir**”² buyurmuştur. Bundan dolayı namazda Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kıraati açıktan yaptığı yerlerde müslümanların kıraati açıktan yapması, kıraatini gizliden yaptığı namazlarda da müslümanların kıraati gizliden yapması gerekmektedir.

Hadisin ravileri Basralı, Kufeli ve Medinelidir. Buhârî’nin rivayette tek kaldığı rivayetlerden biridir.

١٠٦ - باب الْجَمْعِ بَيْنَ السُّورَتَيْنِ فِي الرَّكْعَةِ وَالْقِرَاءَةِ بِالْخَوْلَتَيْنِ وَبِسُورَةٍ قَبْلَ سُورَةٍ ، وَبِأَوَّلِ سُورَةٍ

106- BİR REKATTA İKİ SÜRENİN OKUNMASI, SÜRE SONLARIYLA KIRAAT YAPILMASI, BİR SÜREDEN ÖNCE BAŞKA BİR SÜRENİN OKUNMASI, SÜRENİN BAŞLARIYLA KIRAAT YAPILMASI

وَيُذَكِّرُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ السَّائِبِ قَرَأَ النَّبِيُّ ﷺ الْمُؤْمِنُونَ فِي الصُّبْحِ حَتَّى إِذَا جَاءَ ذِكْرُ مُوسَى وَهَارُونَ أَوْ ذِكْرُ عِيسَى ، أَخَذَتْهُ سَعْلَةٌ فَرَكَعَ . وَقَرَأَ عُمَرُ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى بِآيَةِ وَعِشْرِينَ آيَةً مِنَ الْبَقَرَةِ ، وَفِي الثَّانِيَةِ بِسُورَةِ مِنَ الْمُثَانِي . وَقَرَأَ الْأَخْنَفُ بِالْكَهْفِ فِي الْأُولَى ، وَفِي الثَّانِيَةِ بِيُوسُفَ أَوْ يُونُسَ ، وَذَكَرَ أَنَّهُ صَلَّى مَعَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - الصُّبْحَ بِهَمَا . وَقَرَأَ ابْنُ مَسْعُودٍ بِأَرْبَعِينَ آيَةً مِنَ الْأَنْفَالِ ، وَفِي الثَّانِيَةِ بِسُورَةِ مِنَ الْمُفَصَّلِ . وَقَالَ قَتَادَةُ فَيَمْنُ يَقْرَأُ سُورَةً وَاحِدَةً فِي رَكْعَتَيْنِ أَوْ يُرَدِّدُ سُورَةً وَاحِدَةً فِي رَكْعَتَيْنِ كُلُّ كِتَابِ اللَّهِ .

¹ Meryem Sur. 64

² Ahzâb Sur. 21

Abdullah b. es-Sâib'den zikredildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazında Müminûn Sûresi'ni okumuştur. Mûsa ve Harun'un veya İsa'nın zikredildiği âyetlere ulaşınca kendisini öksürük tutmuş ve rükûya gitmiştir.

Ömer de birinci rekatta Bakara Sûresi'nden 120 âyet, ikinci rekatta Mesânî denilen sûrelerden birini okumuştur.

Ahnef de birinci rekatta Kehf Sûresi'ni, ikinci rekatta Yûsuf veya Yûnus Sûresi'ni okumuştur. Anlattığına göre de Hz. Ömer'in arkasında sabah namazını kılarken Ömer namazda bu sûreleri okumuştur.

İbn Mes'ûd da birinci rekatta Enfâl Sûresi'nden 40 âyet, ikinci rekatta Mufasssal sûrelerden birini okumuştur.

Katâde de kişinin bir sûreyi bölerek iki rekatta okuması veya iki rekatta aynı sûreyi tekrarlaması konusunda: "Hepsi de Allah'ın Kitâb'ındandır" demiştir.

Müslim'in İbn Cureyc kanalıyla mevsul olarak Abdullah b. es-Sâid b. Ebi's-Sâib'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazında Müminûn Sûresi'ni okumuştur. Hz. Mûsa ve Hz. Harun'un ya da Hz. İsa'nın zikredildiği âyete ulaştığı zaman kendisini bir öksürük tutmuş, bunun üzerine kıraati kesip rükûya gitmiştir.

Hz. Mûsa ve Hz. Hârûn'un zikredildiği âyet: "Sonra da Mûsa ile kardeşi Hârûn'u âyetlerimizle ve apaçık delille gönderdik"¹ âyetidir. Hz. İsa'nın zikredildiği âyet ise: "Meryem oğlunu da, annesini de mucize kıldık"² âyetidir.

İbn Mâce ise bunu rivayet ederken: "İsa ve annesinin zikredildiği âyete ulaşınca kendisini bir öksürük veya bir hıçkırık tuttu" lafzını kullanır.

Bu rivayete dayanarak kıraatin yarıda kesilmesinin, sûrenin sadece bir bölümünün okunmasının caiz olduğu, bunun kerih olduğunu söyleyen imam Mâlik'e de bir cevap niteliğinde olduğu söylenmiştir.

¹ Müminûn Sur. 45

² Müminûn Sur. 50

Ancak cevap olarak denilebilir ki Mâlik'in kerih gördüğü şey, kişinin kendi tercihi ve isteğiyle kiraati sûrenin bir kısmıyla yapmasıdır. Burada ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kiraati söz konusu âyetlerde kesmesi, öksürük ya da hıçkırıktan kaynaklanan bir zorunluluğa dayanmaktadır. Dolayısıyla rivayet imam Mâlik'in görüşüne bir cevap taşımamaktadır.

Bir konuda kerahet ancak bir delille sâbit olur. Kiraati sûrenin bir bölümüyle yapmanın caiz olduğuna dair rivayetler de çoktur. Bunlardan biri Zeyd b. Sâbit'in hadisidir. Zeyd'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) A'râf Sûresi'ni bölerek iki rekatta okumuştur. Bu rivayetinde Zeyd, herhangi bir zorunluluğu da zikretmemiştir.

Ömer b. el-Hattâb da sabah namazının birinci rekatında Bakara Sûresi'nden 120 âyet, ikinci rekatta da Mesânî denilen sûrelerden birini okumuştur. Mesânî denilen sûreler de âyet sayısı 100'e ulaşan veya buna yakın olan veya yedi uzun sûre (Sebu't-Tivâl) ile Mufasssal sûreler arasında kalan sûrelerdir. Âyet sayısı 200 âyetten daha az, Mufasssal sûrelerin âyet sayısından daha fazla olduğu için Mesânî denilmiştir. Ya da âyet sayısı 200'e ulaşan sûreler ilk başta, bunlar ikinci olarak, en sonda da Mufasssal sûreler zikredildiği için ikincil anlamında Mesânî denilmiştir.

Hiz. Ömer'den muallak olarak zikredilen bu rivayeti İbn Ebî Şeybe: "Ömer sabah namazında Bakara Sûresi'nden 100 âyet, ardından da Mesânî denilen sûrelerden birini okurdu" lafzıyla zikretmiştir.

Ashâbdan Ahnef b. Kays b. Ma'dî Kerib el-Kindî de sabah namazının birinci rekatında Kehf Sûresi'ni, ikinci rekatta da Yûsuf veya Yûnus Sûresi'ni okurdu. Hangi sûre olduğu konusunda tereddüt Ahnef'e değil raviye aittir. Ahnef sabah namazını Ömer'in arkasında kıldığını, Ömer'in de bu namazın ilk rekatında Kehf Sûresi'ni, ikinci rekatında ise Yûsuf veya Yûnus Sûresi'ni okuduğunu söylerdi.

Hanefiler ise bunu mekruh görmüş, sûreleri okuma sırası konusunda Hiz. Osman'ın mushafının tertibine uyulmasının müstehab olduğunu söylemişlerdir. Bazılarına göre nafîle namazlar dışında sadece farz namazlarda bu tertibe göre kiraat yapmak mekruhtur.

Ahnef'ten muallak olarak gelen rivayeti Ebû Nuaym, *Müstahrec*'de mevsûl olarak zikretmiş, tereddüde yer vermeden Ahnef'in ikinci rekatta Yûnus Sûresi'ni okuduğunu söylemiştir.

Abdurrezzâk'ın mevsûl olarak naklettiğine göre Abdullah b. Mes'ûd sabah namazının birinci rekatında Enfâl Sûresi'nden kırk âyet okumuştur. Saîd b. Mansûr başka bir kanalla bunu rivayet ederken: "Enfâl Sûresi'ne başlayıp «Eğer yüz çevirirlerse bilin ki Allah sizin dostunuzdur. O, ne güzel dosttur; O, ne güzel yardımcıdır»¹ âyetine kadar ulaştı" lafzını kullanmıştır ki bu âyet de Enfâl Sûresi'nin kırkinci âyetidir. İkinci rekatta da Mufassal sûrelerden birini okumuştur. Mufassal sûreler de Muhammed veya Feth veya Hucurât veya Kâf Sûresi'nden Kur'ân'ın sonuna kadar olan sûrelerdir.

Abdurrezzâk'ın mevsûl olarak naklettiğine göre Katâde, kişinin bir sûreyi bölerek iki rekatta okumasında veya iki rekatta aynı sûreyi okuyup tekrar etmesinde bir sakınca görmemiş ve okunanların hepsinin de Allah'ın Kitâb'ından olduğunu söylemiştir.

İbn Hacer, *Fathu'l-Bâri*'de şöyle der: "Bunun kerih görülmesinin sebebi de sûre âyetlerinin birbiriyle bağlantılı olmasından dolayıdır. Bundan dolayı sûre nerede kesilirse kesilsin konu bütünlüğü sağlanamayacaktır. Kişi kesilmesi uygun olmayan bir yerde okumayı kestiği zaman bunun kerahiyeti çok daha belirgin olur. Sûreyi tamamıyla okumak evla olduğu için de uygun yerde kesse dahi evlâ olana muhalif davranmış olacaktır."

Katâde'nin: "Hepsi de Allah'ın Kitâb'ındandır" sözünden, başlıkta zikredilen bütün okuma çeşitlerinin caiz olduğunu, bunun mekruh olmadığını anlıyoruz.

Nesâî'nin rivayet ettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) akşam namazında Âl-i İmrân Sûresi'ni bölerek iki rekatta okumuştur. Bu da Katâde'nin, sûrenin bölünerek okunmasında sakınca olmadığı görüşünü desteklemektedir.

İki rekatta aynı sûreyi okumada bir sakınca olmadığı görüşünü de Muâz b. Abdillah el-Cühenî'den gelen rivayet desteklemektedir. Muâz, Cüheyne kabilesinden bir adamdan naklen şöyle der: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazının her iki rekatında Zilzâl Sûresi'ni okuduğunu işittim. Ancak bilerek mi, yoksa unutarak mı tekrar okuduğunu bilmiyorum."

---

¹ Enfâl Sur. 40

Buhârî sûre tekrarına başlığında yer vermemiştir.

۷۷۴ م - وَقَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - كَانَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يُؤْمُهُمْ فِي مَسْجِدِ قُبَاءٍ ، وَكَانَ كُلَّمَا افْتَتَحَ سُورَةً يَقْرَأُ بِهَا هُمْ فِي الصَّلَاةِ مِمَّا يَقْرَأُ بِهِ افْتَتَحَ بِ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ حَتَّى يَفْرُغَ مِنْهَا ، ثُمَّ يَقْرَأُ سُورَةً أُخْرَى مَعَهَا ، وَكَانَ يَصْنَعُ ذَلِكَ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ ، فَكَلَّمَهُ أَصْحَابُهُ فَقَالُوا إِنَّكَ تَفْتَحُ بِهَذِهِ السُّورَةِ ، ثُمَّ لَا تَرَى أَنَّهَا تُجْزِيكَ حَتَّى تَقْرَأَ بِأُخْرَى ، فَإِمَّا أَنْ تَقْرَأَ بِهَا وَإِمَّا أَنْ تَدْعَهَا وَتَقْرَأَ بِأُخْرَى . فَقَالَ مَا أَنَا بِتَارِكِهَا ، إِنْ أَحْبَبْتُمْ أَنْ أُوْمِّكُمْ بِذَلِكَ فَعَلْتُ ، وَإِنْ كَرِهْتُمْ تَرَكْتُكُمْ . وَكَانُوا يَرَوْنَ أَنَّهُ مِنْ أَفْضَلِهِمْ ، وَكَرِهُوا أَنْ يُؤْمَّهُمْ غَيْرُهُ ، فَلَمَّا أَنَا هُمُ النَّبِيُّ ﷺ أَخْبَرُوهُ الْخَبَرَ فَقَالَ « يَا فُلَانُ مَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَفْعَلَ مَا يَأْمُرُكَ بِهِ أَصْحَابُكَ وَمَا يَحْمِلُكَ عَلَى لُزُومِ هَذِهِ السُّورَةِ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ » . فَقَالَ إِنِّي أُحِبُّهَا . فَقَالَ « حُبُّكَ إِيَّاهَا أَدْخَلَكَ الْجَنَّةَ » . تحفة ٥٧ ٤

774/M- Ubeydullah, Sâbit kanalıyla Enes'den bildiriyor: Ensâr'dan bir adam Kuba'da cemaate imamlık yapardı. Bu adam kıraati açıktan yapılan namazlarda ne zaman Fâtiha'dan sonra bir sûre okuyacak olsa önce İhlâs Sûresi'ni, ardından diğer sûreyi okurdu. Her rekatta da bunu yapardı. Arkadaşları bu konuda onunla konuşup: "Namazda bu sûreyi okuyorsun, ancak onunla yetinmeyip yanında bir sûre daha okuyorsun. Ya sadece bu sûreyi oku ya da bunu okumayı bırakıp başka bir sûre oku" dediler. Ancak adam: "Bu sûreyi okumayı bırakacak değilim! İstiyorsanız bu şekilde size imamlık yapayım, istemiyorsanız da size imamlık yapmayı bırakayım" karşılığını verdi.

Cemaat de adamı içlerinde en faziletli kişilerden sayıyordu ve başkasının onlara imamlık yapmasını istemiyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanlarına geldiğinde bu durumu ona anlattılar. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) adama: "Ey Filan! Neden arkadaşlarını dediğini yapmıyorsun? Neden her rekatta bu sûreyi okuyorsun?" diye sordu. Adam: "Bu sûreyi seviyorum" deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sûreye olan sevgin seni cennete sokacaktır" buyurdu.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Âsım b. Ömer b. el-Hattâb'dır.

Sâbit, Sâbit el-Bunânî'dir.

Enes, Enes b. Mâlik'tir.

Tirmizî ve Bezzâr'ın mevsûl olarak Buhârî'den naklen bildirdiklerine göre Ensâr'dan Külsûm b. Hidm, Kuba mescidinde kabilesine namaz kıldırırdı. Bu adam kıraati açıktan yapılan namazlarda Fâtiha Sûresi'nden sonra kıraat yapacağı zaman önce İhlâs Sûresi'ni okur, sonra okuyacaksa başka bir sûre daha okurdu. Her rekatta da aynı şeyi yapardı.

Arkadaşları bu yaptığının alışageldikleri kıraat şekline aykırı olduğunu gördüklerinde ona her rekatta İhlâs Sûresi'ni okuduğunu, ancak onunla yetinmeyip yanında bir sûre daha okuduğunu söylediler. Ya sadece bu sûreyi okumakla yetinmesini ya da onun yerine başka bir sûre okumasını istediler. Ancak kendisi her rekatta bu sûreyi okumayı bırakamayacağını, imamlığını ya bu şekilde kabul etmelerini ya da kendilerine başka bir imam bulmalarını söyledi.

Kabilesi de kendi içlerinde en faziletli kişi olarak onu görürdü. Bundan dolayı başka birinin kendilerine namaz kıldırmasını istemiyorlardı. Ya da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tarafından imam yapıldığı için onu değiştirmek istemiyorlardı.

Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yanlarına geldiği zaman adamın bu yaptığını anlattılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama arkadaşlarının teklifini neden kabul etmediğini ve neden her rekatta bu sûreyi okuduğunu sordu. Adam bu sûreyi çok sevdiği için her rekatta okuduğunu söyledi. Adam bu sözyle Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sadece ikinci sorusuna cevap vermiştir. Çünkü bu sûreyi çok sevmesi Fâtiha'dan sonra onu okumakla yetinmesine engel değildir. Her rekatta Fâtiha'dan sonra sadece bu sûreyi okuyarak da arkadaşlarının isteğini yerine getirmiş olur. Ancak Fâtiha'dan sonra başka bir sûre okumanın sünnet olduğunu bildiği için hem bu sünneti yerine getirmek, hem de çok sevdiği sûreyi okumayı bırakmamak için her rekatta bu sûrenin yanında başka bir sûre daha okumuştur.

Adamın bu cevabı üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu sûreye olan sevgisinin onu cennete sokacağını bildirmiştir. Çünkü İhlâs Sûresi, Yüce

Allah'ın sıfatlarını anlatan bir sûredir. Kişinin bu sûreyi sevmesi de güzel bir itikada sahip olduğunu gösterir.

Hadisten tek bir rekatta iki sûre okumanın caiz olduğunu anlıyoruz. Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfiî ve Ahmed'in de mezhebi böyledir. Osmân, İbn Ömer, Huzeyfe ve başkasından da bir rekatta iki sûre okudukları rivayet edilmiştir.

۷۷۵ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى ابْنِ مَسْعُودٍ فَقَالَ قَرَأْتُ الْمُفَصَّلَ اللَّيْلَةَ فِي رَكْعَةٍ . فَقَالَ هَذَا كَهَذَا الشَّعْرِ لَقَدْ عَرَفْتُ النَّظَائِرَ الَّتِي كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرَأُ بَيْنَهُنَّ فَذَكَرَ عِشْرِينَ سُورَةً مِنَ الْمُفَصَّلِ سُورَتَيْنِ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ . طرفه ٤٩٩٦ ، ٥٠٤٣ - تحفة ٩٢٨٨

775- “Âdem — Şu’be — Amr b. Murre” isnâdıyla Ebû Vâil der ki: Adamın biri İbn Mes’ûd’a geldi ve: “Bu gece Mufasssal sûrelerin hepsini bir rekatta okudum” dedi. İbn Mes’ûd: “Şiir okur gibi hızlıca mı? Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazda bir arada okuduğu ve nezâir denilen (uzunluk olarak birbirine yakın) sûreleri biliyorum” karşılığını verdi ve her rekatta iki tanesi okunan Mufasssal sûrelerden yirmi tanesini adama saydı.¹

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs'tır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc'tır.

Amr, Amr b. Murra b. Ebî Abdullah el-Kûfî'dir.

Ebû Vâil, Şakîk b. Seleme'dir.

Nehîk b. Sinân el-Becelî, Abdullah b. Mes’ûd’a geldi ve bir gece önce tek bir rekatta Mufasssal sûrelerin tümünü okuduğunu söyledi. İbn Mes’ûd adamın bu yaptığını yadırgadı ve bu şekilde şiir gibi hızlıca okumuş olduğunu söyledi. Zira Araplar gelenekleri üzere şiirleri hızlıca okurlardı. Sonrasında İbn Mes’ûd, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazlarda tek bir rekatta bir arada okuduğu Nezâir denilen sûreleri bildiğini söyleyip bunlardan yirmi tanesini adama saydı.

¹ Hadis ayrıca 4996 ve 5043'te geçmektedir. Müslim 822

Nezâir denilen ve ikili olarak tek bir rekatta okunabilen bu sûreler de Rahmân ve Necm sûreleri, Kamer ve Hâkka sûreleri, Zâriyât ve Tûr sûreleri, Vâkıa ve Nûn sûreleri, Meâric ve Nâziât sûreleri, Nebe ve Mürselât sûreleri, Tekvîr ve Duhân sûreleridir. Bu sıralama da Abdullah b. Mes'ûd mushafının tertibine göredir.

Bu da Kâdi Ebû Bekr el-Bakillânî'nin: "Sûrelerin sıralaması ashâbın içtihadına göre yapılmıştır" sözünü desteklemektedir. Zira Abdullah b. Mes'ûd'un mushafındaki sûre sıralaması Hz. Osman mushafının sıralamasından farklıdır. Bazıları Duhân Sûresi'nin Mufasssal sûreler içinde zikredilmesini sorun olarak görmüştür. Ancak caiz olduğunu göstermek açısından onlar arasında zikredilmiş olabilir.

Hadis bir rekatta iki sûrenin birlikte okunmasının caiz olduğunu göstermektedir ki başlıkla mutabakatı buradadır. Bir rekatta iki sûreyi birlikte okumak caiz ise daha fazla sûreyi okumak da caiz olacaktır.

Hadisin ravileri Kufeli, Vasıtlı ve Askanlıdır. Hadisi Müslim ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۱۰۷ - بَابُ يَقْرَأُ فِي الْأُخْرَيْنِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ

107- SON İKİ REKATTA FÂTIHA SÛRESİ OKUNUR

Kişi dört rekatlı namazların ilk iki rekatında Fâtiha Sûresi ile birlikte birer sûre, son iki rekatta da sadece Fâtiha Sûresi'ni okur. Üç rekatlı akşam namazının da ilk iki rekatında Fâtiha Sûresi ile birlikte birer sûre, son bir rekatta da sadece Fâtiha Sûresi'ni okur.

۷۷۶ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ

عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ فِي الظُّهْرِ فِي الْأُولَيْنِ بِأَمِّ الْكِتَابِ وَسُورَتَيْنِ ، وَفِي الرَّكْعَتَيْنِ الْأُخْرَيْنِ بِأَمِّ الْكِتَابِ ، وَيُسْمِعُنَا الْآيَةَ ، وَيُطَوِّلُ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى مَا لَا يُطَوِّلُ فِي الرَّكْعَةِ الثَّانِيَةِ ، وَهَكَذَا فِي الْعَصْرِ وَهَكَذَا فِي الصُّبْحِ . أطرافه ۷۵۹ ، ۷۶۲ ، ۷۷۸ ، ۷۷۹ - تحفة

776- “Mûsa b. İsmâil — Hemmâm — Yahya — Abdullah b. Ebî Katâde” isnâdıyla Abdullah’ın babası şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazının ilk iki rekatında Fâtiha Sûresi’nin yanında birer sûre daha okurdu. Son iki rekatta da Fâtiha Sûresi’ni okurdu. Bazen de okuduğu âyeti bize işittirirdi. Namazda birinci rekâtı ikinci rekattan daha uzun tutardı. İkinci ve sabah namazlarında da böyle yapardı.”¹

Musa, Mûsa b. İsmâil el-Minkarî et-Tebûzekî’dir.

Hemmâm, Hemmâm b. Ebî Yahya’dır.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr’dir.

Ebû Katâde’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazının ilk iki rekatında Fâtiha Sûresi’yle birlikte birer sûre daha okurdu. Son iki rekatta da sadece Fâtiha Sûresi’ni okurdu. Bazen de okuduğu âyeti arkasındaki cemaate işittirdiği olurdu. Namazın birinci rekâtını da ikinci rekattan daha uzun tutardı. İkinci namazlarında da ilk iki rekatta Fâtiha Sûresi’yle birlikte birer sûre daha okurdu. Son iki rekatta ise sadece Fâtiha Sûresi’ni okurdu. Namazın birinci rekâtını da ikinci rekattan daha uzun tutardı. Sabah namazında da birinci rekâtın kıraatini ikinci rekâtın kıraatinden daha uzun tutardı.

Hadis Fâtiha Sûresi’nin okunmasının vacip olduğunu söyleyen görüş için delildir. Hadis daha önce öğle namazının kıraati konusu içinde zikredilmişti.

۱۰۸ - بَابُ مَنْ خَافَتْ الْقِرَاءَةَ فِي الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ

108- ÖĞLE VE İKİNDİ NAMAZLARINDA KIRAATİ GİZLİDEN YAPMAK

۷۷۷ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ قُلْتُ لِحَبَابٍ أَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْرَأُ فِي الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ قَالَ نَعَمْ . قُلْنَا مِنْ أَيْنَ عَلِمْتَ قَالَ بِاضْطِرَابٍ لِحَبَابٍ . أطرافه ۷۴۶ ، ۷۶۰ ، ۷۶۱ - تحفة ۳۵۱۷

¹ Hadis ayrıca 759, 762, 778 ve 779’da geçmektedir. Müslim 451

777- “Kuteybe b. Saîd — Cerîr — A’miş — Umâra b. Umeyr” isnâdıyla Ebû Ma’mer şöyle demiştir: Habbâb’a: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle ve ikinci namazlarında kıraat yapar mıydı?” diye sorduğumda: “Evet!” dedi. Ona: “Bunu nasıl anladınız?” diye sorduğumuzda: “Çenesinin hareketinden” dedi.¹

Cerîr, Cerîr b. Abdilhamîd’dir.

A’miş, Süleymân b. Mihrân’dır.

Ebû Ma’mer, Abdullah b. Sahbere’dir.

Ebû Ma’mer, Habbâb b. el-Eret’e Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) öğle ve ikinci namazlarında Fâtiha Sûresi’nden sonra kıraat yapıp yapmadığını sordu. Habbâb, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kıraat yaptığını söyledi. Ebû Ma’mer bunu nereden anladıklarını sorunca, Habbâb, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) çene hareketinden kıraat yaptığını anladıklarını söyledi.

Beyhakî bu hadise dayanarak kıraati gizliden yapılan namazlarda kişinin yaptığı kıraati kendisinin duyması gerektiğini söylemiştir. Bu da ancak dil ile dudakların hareket ettirilmesiyle gerçekleşebilir. Zira kişi kıraatte ağzını kapalı tutup sadece dilini oynatacak olursa çenesi hareket etmez ve kendi kıraatini işitemez.

İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî*’de Beyhakî’nin bu görüşünün tenkide açık olduğunu söylemiştir.

۱۰۹ - بَابُ إِذَا أَسْمَعَ الْإِمَامُ الْآيَةَ

109- İMAMIN OKUDUĞU ÂYETİ CEMAATE İŞİTTİRMESİ

İmamın, kıraati gizliden yapılan namazlarda okuduğu bir âyeti cemaate işittirmesinin bir sakıncası olmaz.

۷۷۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ حَدَّثَنِي عَبْدُ

اللَّهِ بْنُ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ بِأَمِّ الْكِتَابِ وَسُورَةَ مَعَهَا فِي الرَّكْعَتَيْنِ

¹ Hadis ayrıca 746, 760 ve 761’de geçmektedir.

الأُولَيْنِ مِنْ صَلَاةِ الظُّهْرِ وَصَلَاةِ الْعَصْرِ ، وَنُصِمْنَا الْآيَةَ أَحْيَانًا ، وَكَانَ يُطِيلُ فِي الرَّكْعَةِ
الأُولَى . أطرافه ٧٥٩ ، ٧٦٢ ، ٧٧٦ ، ٧٧٩ - تحفة ١٢١٠٨

778- “Muhammed b. Yûsuf — Evzâi — Yahya b. Ebî Kesîr — Abdullah b. Ebî Katâde” isnâdıyla Ebû Katâde der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle ile ikindi namazlarının ilk iki rekatında Fâtiha Sûresi’nin yanında birer sûre daha okurdu. Bazen de okuduğu âyeti bize işittirirdi. Namazda birinci rekatı daha uzun tutardı. İkinci ve sabah namazlarında da böyle yapardı.”¹

Muhammed, Muhammed b. Yûsuf el-Firyâbî’dir.

Evzâi, Abdurrahman b. Amr’dır.

Abdullah’ın babası, Ebû Katâde’dır.

Ebû Katâde’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle ile ikindi namazlarının ilk iki rekatında Fâtiha Sûresi’yle birlikte birer sûre daha okurdu. Bazen de okuduğu âyeti arkasındaki cemaate işittirdiği olurdu. Namazın birinci rekatındaki sûreyi ikinci rekatın sûresinden daha uzun tutardı.

١١٠ - بَابُ يُطَوَّلُ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى

110- İMAMIN İLK REKATI UZUN TUTMASI

Başlık, kişinin bütün namazlarda ilk rekattaki sûreyi ikinci rekatın sûresinden daha uzun tutmasıyla ilgilidir.

٧٧٩ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ
عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُطَوِّلُ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى مِنْ صَلَاةِ الظُّهْرِ ، وَيُقَصِّرُ فِي الثَّانِيَةِ ،
وَيَفْعَلُ ذَلِكَ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ . أطرافه ٧٥٩ ، ٧٦٢ ، ٧٧٦ ، ٧٧٨ - تحفة ١٢١٠٨

779- “Ebû Nuaym — Hişâm — Yahya b. Ebî Kesîr — Abdullah b. Ebî Katâde” isnâdıyla Abdullah’ın babası şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu

¹ Hadis ayrıca 759, 762, 776 ve 779’da geçmektedir. Müslim 451

aleyhi vesellem) öğle namazının ilk rekatını uzun, ikinci rekatını kısa tutardı. Sabah namazında da böyle yapardı.”¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir.

Hişâm, Hişâm ed-Destuvâî'dir.

Abdullah'ın babası, Ebû Katâde'dir.

Ebû Katâde'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazının ilk rekatını ikinci rekattan daha uzun tutardı. Sabah namazı ve diğer namazlarda da aynı şeyi yapardı.

Beyhakî bu konuda şöyle demiştir: “Kişi başkasının gelmesini bekliyorsa ilk rekatı uzatır. Başkasını beklemiyorsa da rekat uzunluklarını aynı tutar.”

Atâ da bunun benzerini şöyle dile getirmiştir: “Cemaat yetişip çoğalınca kadar imamın ilk rekatı uzun tutmasını severim. Ancak namazı tek başıma kılıyorsam ilk iki rekatın aynı uzunlukta olmasında bir sakınca görmem.”

Ebû Hanîfe de: “İmam özellikle sabah namazının ilk rekatını uzun tutar” demiştir. Bunun hikmetini açıklarken de sabah namazının uykuyu alma ve dinlenme sonrasında olduğunu, böylesi bir zamanda kişinin kulağı, dili ve kalbinin ibadete daha fazla hazır olacağını söylemiştir. Ancak sünnete göre her durumda ilk rekat ikinci rekattan daha uzun tutulur.

۱۱۱ - بَابُ جَهْرِ الْإِمَامِ بِالتَّأْمِينِ

111- İMAMIN “ÂMÎN” SÖZÜNÜ AÇIKTAN SÖYLEMESİ

وَقَالَ عَطَاءٌ آمِينَ دُعَاءٌ . آمَنَ ابْنُ الزُّبَيْرِ وَمَنْ وَرَاءَهُ حَتَّى إِنَّ لِلْمَسْجِدِ لَلْجَنَّةَ . وَكَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ يُنَادِي الْإِمَامَ لَا تَفْتِنِي بِآمِينَ . وَقَالَ نَافِعٌ كَانَ ابْنُ عُمَرَ لَا يَدْعُو وَيَحْضُّهُمْ ، وَسَمِعْتُ مِنْهُ فِي ذَلِكَ خَيْرًا .

Atâ: “Âmîn, duadır” demiştir.

İbnü'z-Zübeyr ve arkasındakiler “Âmîn” derlerdi ki Mescid onların sesiyle çınlardı.

¹ Hadis ayrıca 759, 762, 776 ve 778'de geçmektedir. Müslim 451

Ebû Hureyre de imama: “Bana Âmin’i kaçirtma” diye seslenirdi.

Nâfi’ de şöyle demiştir: “İbn Ömer «Âmin» demeyi bırakmaz ve bunun söylenmesine teşvik ederdi. İbn Ömer’den bu söz hakkında hayırlı şeyler işittim.”

Ulemânın çoğunluğuna göre “Âmin” sözü “Allahım! Kabul buyur” anlamındadır.

Abdurrezzâk’ın zayıf bir isnâdla bildirdiğine göre Ebû Hureyre, “Âmin” lafzının Allah’ın isimlerinden biri olduğunu söylemiştir. Ancak bir grup alim buna itiraz etmiştir. Bunlardan biri de Nevevî’dir ve bu konuda *Tehzîb*’de şöyle demiştir: “Bu görüş doğru değildir. Zira Allah’ın isimleri arasında mebnî veya murab olmayan bir isim bulunmamaktadır. Allah’ın isimleri de Kur’ân veya sünnetle sâbit olur. «Âmin» lafzının Allah’ın isimlerinden biri olduğuna dair Kur’ân veya sünnette herhangi bir şey bulunmamaktadır.”

Bazıları bu lafzı “Anîmîn” şekilde şeddeli olarak okumuşsa da yanlış bir okumadır.

Abdurrezzâk’ın mevsûl olarak bildirdiğine göre Atâ b. Ebî Rebâh “Âmin” sözünün bir dua olduğunu ve bu sözü dua makamında bulunan imamın demesi gerektiğini söylemiştir. Başkaları ise bunun, cemaatin söylemesi gereken bir cevap olduğunu söylemiştir.

Abdullah b. ez-Zübeyr namaz kıldırırken Fâtiha Sûresi’ni bitirdikten sonra “Âmin” derdi. Arkasındaki cemaat de “Âmin” derdi. Bu şekilde “Âmin” sözleriyle Mescid inlerdi. Bu rivayet de “Âmin” sözünün bir dua olduğu görüşünü desteklemektedir.

Atâ, “Âmin” sözünün bir dua olduğunu ve bunu dua makamında bulunan imamın söylemesi gerektiğini dile getirmiştir. Atâ’nın sözünün başlıkla mutabakatı da buradadır. Başkaları ise “Âmin” sözünün edilen duaya cevap niteliğinde olduğunu, bundan dolayı bunu söylemesi gereken kişilerin cemaat olduğunu söylemiştir.

Her iki görüşü bir arada düşünürsek “Âmin” detay sonrası kısaltma mahiyetindedir. Dua eden kişi bunu tafsilatlı bir şekilde dile getirirken “Âmin” diyen kişi de edilen bu duayı kısaltmış olur. İmam, Fâtiha Sûresi’nde “Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba

uğrayanların ve sapmışların değil”¹ şeklinde dua ettiği zaman arkasındaki cemaat aynı duayı kısaca “Âmîn” diyerek dile getirmiş olur. Burada “Âmîn” demek de: “Allahım! Bizi gazaba uğrayanların ve sapmışların değil de doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna iletmen konusunda yaptığımız duaya icabet et” demektir. Cemaat “Âmîn” diyerek imamın duasına bu şekilde katılmış ve karşılık vermiş olur.

Bundan dolayı imam “Âmîn” dediği zaman aynı duayı hem tafsilatlı, hem de kısa bir şekilde iki defa tekrarlamış sayılacaktır. Sadece cemaat dediği zaman da imamın tafsilatlı bir şekilde ettiği duayı kısaca tekrar etmiş ve imama da uymuş olacaktır.

Abdurrezzâk’ın bildirdiğine göre Ebû Hureyre, imamlık yapan Alâ b. el-Hadramî’ye: “Bana Âmîn’i kaçirtma” diye seslenirdi.

Beyhakî’de ise bu rivayet şöyle zikredilir: Ebû Hureyre, Mervân’a müezzinlik yapardı. Ancak Ebû Hureyre kamet sonrası safların düzeltilmesi gibi şeylerle uğraştığı için namaza biraz geç başlardı. Bundan dolayı kendisi safa girip namaza başlamadan önce Mervân’ın “وَلَا الضَّالِّينَ” dememesi şartını koştu. Zira Mervân bekletmeden hemen namaza başlamak isterdi.

Abdurrezzâk’ın İbn Cureyc kanalıyla mevsûl olarak Abdullah b. Ömer’in azatlısı Nâfi’den bildirdiğine göre İbn Ömer, Fâtiha Sûresi’ni bitirdikten sonra “Âmîn” demeyi bırakmaz, cemaati de bu sûre sonrası “Âmîn” demeye teşvik ederdi. Nâfi’ “Âmîn” demenin fazileti konusunda İbn Ömer’den hayırlı şeyler işittiğini söylemiştir. Buhârî’nin ravileri Hamevî, Müstemli ve İbn Asâkir ise rivayet ederken Nâfi’nin İbn Ömer’den bu konuda merfû bir hadis işittiğini zikretmişlerdir.

٧٨٠ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ
السَّبْيِ وَأَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهما أَخْبَرَاهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « إِذَا آمَنَ
الْإِمَامُ فَأَمَّنُوا فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ تَأْمِينُهُ تَأْمِينَ الْمَلَائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ » . وَقَالَ ابْنُ
شِهَابٍ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « آمِينَ » . طرفه ٦٤٠٢ - تحفة ١٣٢٣٠، ١٥٢٤٢

¹ Fâtiha Sur. 6, 7

780- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — İbn Şihâb — Saîd b. el-Müseyyeb ve Ebû Seleme b. Abdîrrahman” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “İmam «Âmîn» dediği zaman siz de «Âmîn» deyin. «Âmîn» demesini meleklerin «Âmîn» demesine denk getiren kişinin geçmiş günahları bağışlanır.”

İbn Şihâb der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) «Âmîn» derdi.”¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes el-Asbahî’dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), imam Fâtiha Sûresi’ni okuduktan sonra “Âmîn” dediği zaman cemaatin de “Âmîn” demesini emretmiştir. Ulemânın çoğunluğun görüşü böyledir. İmâmu’l-Haremeyn el-Cüveynî ise cemaatin “Âmîn” demesini imamın “Âmîn” demesine değil, Fâtiha Sûresi sonunda yaptığı duaya bağlamış ve cemaatin imamdan sonra değil de, onunla birlikte “Âmîn” demesi gerektiğini söylemiştir. Ona göre bu hadisteki emirden kasıt imamın “Âmîn” dediği zamanlarda cemaatin “Âmîn” demesidir. İmam bunu demiyorsa cemaat de demez. Şâfiîlerden bazıları da aynı şeyi söylemiştir.

İmam Nevevî’nin iddiasına göre âlimlerin ittifakı bunun aksi yönündedir. Şâfiî’de *el-Ümm*’de imam, bilerek veya sehven “Âmîn” demese de cemaatin bunu demesi gerektiğini söylemiştir. Aynı şekilde imamın “Âmîn” demesinin meşruiyetine bu hadisi delil olarak getirmiştir. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buradaki emri, şartı da barındırdığı için Şâfiî’nin bu görüşü tenkide açıktır.

Bu konuda İmam Mâlik’ten iki rivayet gelmiştir. İbnu’l-Kâsım’ın ondan bildirdiğine göre Mâlik: “Kıraati açıktan yapılan namazlarda imam «Âmîn» demez” demiştir. Başka bir rivayete göre ise mutlak bir şekilde imamın “Âmîn” demeyeceğini söylemiştir. Mâlikiler, imamın “Âmîn” demesini de Fâtiha Sûresi’nde dua içeren son âyetleri okuması olarak yorumlamışlardır. Bu duayı imam ettiği için de “Âmîn” sözünü kendisi değil cemaat söyler.

Kâdı Ebû Tâlib ise: “Yanlıştır, çünkü en başka dua eden kişi olan imamın bunun kabul edilmesini istemesi gerekir” diyerek bu görüşün hatalı olduğunu

¹ Hadis ayrıca 6402’de geçmektedir.

bildirir. İbnu'l-Arabî de Maliklerin görüşünü hem dil, hem de şeri hüküm açısından doğruya uzak bulur ve: "İmam da dua edenlerden biridir ve ilk önce «Âmin» demesi gereken kişi kendisidir" der.

Ebû Dâvud ve Nesâî'de Ma'mer kanalıyla İbn Şihâb'dan gelen rivayette imamın "Âmîn" diyeceği daha açık bir şekilde zikredilir. Bu rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"İmam «وَلَا الضَّالِّينَ» dediği zaman siz de «Âmin» deyin. Çünkü hem melekler hem de imam «Âmîn» der."*

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devamında meleklerin de "Âmîn" dediğini, "Âmîn" demesini meleklerin "Âmîn" demesine denk getiren kişinin geçmiş günahlarının bağışlanacağını bildirmiştir. Cürcânî, *Emâlî*'de bunu "Ebu'l-Abbâs el-Asam — Bahr b. Nasr — İbn Vehb — Yûnus" kanalıyla rivayet ederken: *"ve gelecek günahları"* ziyadesini yapmıştır. İbn Hacer bu ziyadenin şâz bir ziyade olduğunu söylemiştir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözünün zahirinden anlaşılan bu bağışlamanın küçük-büyük bütün günahları kapsadığıdır. Kılınan bir namazın, büyük günahlardan kaçınılması durumunda diğer namaza kadar işlenen günahlara kefâret olacağı daha önceki hadislerde zikredilmişti. Farz olan namaz bile büyük günahlara kefaretmuyorsa sünnet olan "Âmîn" sözünün meleklerin "Âmîn" sözüne denk getirilmesi nasıl kefaretmeyebilir?

Buna cevap verilirken burada günahların bağışlanmasına sebep olan şeyin "Âmîn" demek değil, bunun meleklerin "Âmîn" demesine denk getirilmesi olduğu söylenmiştir. Bu da kişinin kendi çabasıyla değil Yüce Allah'ın lütfuyudur ve bunu denk getiren kişinin saadete ermesine işaret etmektedir.

Tâcuddîn b. es-Sübki, *el-Eşbâh v'n-nezâir* eserinde şöyle der: "Bağışlanma ifadesi, genel olarak gelmiş olsa da kul hakları bu bağışlamanın dışındadır. Zira kul hakkına yönelik gelen rivayetler göz önünde bulundurulunca «Âmîn» demenin bunların bağışlanmasına sebep olmayacağı anlaşılmaktadır. Ancak aksi yönde bir delil olmadıktan sonra da bu bağışlanma büyük günahları da kapsamaktadır."

İbnu'l-Müneyyir'in de bu yöndeki sözlerinden anladığımız kadarıyla burada bağışlanmaya sebep olan şey, cemaatin bu yönde gelen emri yerine getirerek, "Âmîn" sözünü gerektiği şekilde ve yerinde söylemesidir. Zira melekler "Âmîn" sözünü bu şekilde söylemektedir. Meleklerin "Âmîn" demesine denk getirmenin zikredilmesi de bunun bağışlanmaya sebep

yönelik: “Rabbimize gönülden ve gizlice dua edin”¹ buyurmuştur. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) “Âmîn” sözünü açıktan söylemesini de Müslümanlara öğretmek istemesine yormuşlardır. Bu konuda müstehab olan da, hadisin emri doğrultusunda Fâtiha'dan sonra herhangi bir ekleme yapmadan sadece “Âmîn” demektir.

Beyhakî'de gelen bir rivayette zikredildiğine göre Vâil b. Hucr, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), **Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanların ve sapmışların değil**”² âyetini okuduktan sonra: “*Rabbim! Beni bağışla! Âmîn*” dediğini işitmiştir. Bu rivayetin isnâdında zayıf biri olan Ebû Bekr en-Nehşelî bulunmaktadır.

Şâfiî, *el-Ümm* eserinde: “Kişinin «Âmîn ey Rabbu'l-Âlemin» demesi de güzeldir” demiş, Nevevî bunu *Zevâidu'r-Ravda*'da nakletmiştir.

Başlık hadisini Müslim³, Ebû Dâvud ve Tirmizî de tahrir etmiştir.

۱۱۲ - بَابُ فَضْلِ التَّائِمِينَ

112- “ÂMÎN” DEMENİN FAZİLETİ

۷۸۱ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِذَا قَالَ أَحَدُكُمْ آمِينَ . وَقَالَتِ الْمَلَائِكَةُ فِي السَّمَاءِ آمِينَ . فَوَافَقَتْ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ » . تحفة ۱۳۸۲۶

781- “Abdullah b. Yûsuf – Mâlik – Ebu'z-Zinâd – A'rec” isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Biriniz «Âmîn» dediğinde, melekler de semada «Âmîn» dediğinde şayet biri diğerine denk gelirse o kişinin geçmiş günahları bağışlanır.*”

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

¹ A'râf Sur. 55

² Fâtiha Sur. 6, 7

³ Müslim 410

olmasından dolayı değil, sebebe dikkat çekmek içindir. O da cemaatin melekler gibi ciddiyetle kendilerini ibadete vermesi ve “Âmîn” sözünü gerektiği şekilde ve yerde söylemesidir.

Ancak bu yorum Buhârî ve Müslim’de Ebû Hureyre’den gelen merfû hadise aykırıdır. Bu rivayette Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Biriniz «Âmîn» dediğinde, melekler de «Âmîn» dediğinde bu ikisi birbirine denk gelirse o kişinin geçmiş günahları bağışlanır”* buyurmuştur. Buradan da anlıyoruz ki burada denk getirmekten kasıt, bu sözü huşû ve ihlas içinde söylemek değil, onu aynı zamana denk getirmektir.

Mâlik’in muttasıl bir isnâdla bildirdiğine göre İbn Şihâb ez-Zührî, Ebû Hureyre’den naklen: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) «Âmîn» derdi” demiştir. Buradan da anladığımıza göre imamın “Âmîn” demesinden kasıt, söylendiği gibi Fâtîha Sûresi sonundaki âyetleri okuması değil, gerçek mânâda ve lafzıyla “Âmîn” demesidir.

İmamın “Âmîn” sözünü açıktan söylemesi konusunda tercih edilecek görüş bizce Şâfiî ve Ahmed’in görüşüdür. O da imamın kıraati açıktan yapılan namazlarda “Âmîn” sözünü açıktan söylemesidir. Buhârî de bu konuda ulemânın çoğunluğun görüşüne uygun olacak şekilde başlığını atmıştır.

Peki hadiste imamın bunu açıktan söyleyeceğini nereden anlıyoruz?

Cevap olarak denilebilir ki imam bu sözü açıktan söylemezse cemaat duyamaz ve söyleyip söylemediğini bilemez. Oysa hadiste cemaatin “Âmîn” demesi imamın “Âmîn” demesine bağlanmıştır.

Serrâc, İbn Şihâb’ın rivayetini şu lafızla zikretmiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) «وَلَا الضَّالِّينَ» dediği zaman «Âmîn» sözünü açıktan söylerdi.”

İbn Hibbân da bunu İbn Şihâb’dan naklederken: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Fâtîha Sûresi’ni bitirdikten sonra yüksek sesle «Âmîn» derdi” demiştir.

Ebû Dâvud, Ebû Hureyre’den gelen bu hadisi naklederken: “Arkasındaki safta olanlara duyuracak şekilde...” ziyadesini yapmıştır.

Ebû Dâvud’da gelen başka bir rivayette Vâil b. Hucr’un: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında kıldığım namazda Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) «Âmîn» sözünü açıktan söyledi” demiştir.

Hanefiler, Kufeliler ve bir rivayete göre Mâlik, “Âmîn” sözünün gizliden söylenmesi gerekmediğini söyler, zira bir duadır. Yüce Allah da dualara

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Ebu'z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân'dır.

A'rec, Abdurrahman b. Hürmüz'dür.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kişinin Fâtiha Sûresi'nden sonra "Âmîn" dediğinde, melekler de "Âmîn" dediğinde ve bu ikisi birbirine denk geldiğinde o kişinin geçmiş günahlarının bağışlanacağını bildirmiştir.

Benim bu hadisin genel ifadesinden anladığım, kişinin, namazda olsun veya olmasın, imam olsun veya olmasın, bunu demesi ve meleklerin "Âmîn" demesine denk gelmesi halinde bağışlanmanın gerçekleşeceğidir. Ancak Müslim'de gelen rivayette: "*Biriniz namazda iken «Âmîn» dediğinde...*" ifadesinden buradaki genel ifadenin namazla kayıt altına alındığını anlıyoruz.

Ahmed'de Ebû Hureyre'den naklen: "*Kur'ân okuyan kişi «Âmîn» dediği zaman siz de «Âmîn» deyin*" lafzıyla gelen hadis bunun mutlak olduğuna delalet etmektedir. Bu durumda mutlak olarak gelmiş hadise mutlak, tahsis ile gelmiş hadise de muhassas hükmü icra edilir. Ebû Hureyre'den gelen hadiste Kur'ân okuyan kişiden kasıt, namazda Fâtiha Sûresi'ni okuyan imam ise hadis mutlak değil muhassas olarak kalır.

Başlık hadisini Nesâî de *Salât* ve *Melekler* konusu içinde tahrir etmiştir.¹

۱۱۳ - بَابُ جَهْرِ الْمَأْمُومِ بِالتَّائِمِينَ

113- CEMAATİN "ÂMÎN" SÖZÜNÜ AÇIKTAN SÖYLEMESİ

۷۸۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِذَا قَالَ الْإِمَامُ ﴿غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ﴾ فَقُولُوا آمِينَ . فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ قَوْلَهُ قَوْلَ الْمَلَائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ » . تَابَعَهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَنُعَيْمِ الْجُمَيْرِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ

رضى الله عنه . طرفه ٤٤٧٥ تحفة ١٢٥٧٦ ، ١٥١٢٥ ، ١٤٦٤٤

¹ Müslim 410

782- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — Ebû Bekr’in azatlısı Sumey — Ebû Sâlih” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “İmam «**Gazaba uğramışların ve sapmışların yoluna değil**»¹ dediği zaman «Âmîn» deyin. Zira «Âmîn» demesini meleklerin «Âmîn» demesine denk getiren kişinin geçmiş günahları bağışlanır.”

Muhammed b. Amr da bunu “Ebû Seleme — Ebû Hureyre” kanalıyla Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet ederek ona mutâbaat etmiştir. Nuaym el-Mücmir de bunu Ebû Hureyre’den rivayet ederek ona mutâbaat etmiştir.²

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka’nebî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Sümei, Ebû Bekr b. Abdîrrahman b. el-Hâris’in azatlısıdır.

Ebû Sâlih, Zekvân es-Semmân’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), imam “**Gazaba uğramışların ve sapmışların yoluna değil**”³ âyetini okuduktan sonra “Âmîn” demek istediği zaman arkasındaki cemaatin de bu duaya yönelik imama uyup “Âmîn” demelerini emretmiş, kişinin, “Âmîn” demesini meleklerin “Âmîn” demesine denk getirmesi halinde de geçmiş günahlarının bağışlanacağını bildirmiştir.

Hadis ile başlık arasındaki mutabakata gelince, hadiste “Âmîn” denilmesi emredilmiştir. Bir sözün söylenmesi konusundaki emir mutlak ise bu sözün açıktan söylenmesi gerekir. Gizliden veya kişinin kendi içinden söylenmesi kastedilmiş olsaydı bu yönde bir kayıt olurdu. Böylesi bir kayıt bulunmadığı için de “Âmîn” sözü açıktan söylenir.

İbnu’z-Zübeyr’in ve arkasındaki cemaatin namazda “Âmîn” demeleri, Mescid’in onları sesiyle inlediği yönünde Atâ’dan gelen rivayet de bunu desteklemektedir. Zira Mescid onların sesiyle inlemişse “Âmîn” sözü açıktan

¹ Fâtiha Sur. 7

² Hadis ayrıca 4475’te geçmektedir. Müslim 410

³ Fâtiha Sur. 7

söylenmiş demektir. Yine Beyhakî'nin rivayet ettiğine göre Atâ şöyle demiştir: “Bu Mescid’de zoo’e yakın sahabiye denk geldim. İmam «وَلَا الضَّالِّينَ» dediği zaman «Âmîn» sözleriyle ortalığı inletirlerdi.”

Başlık hadisinin ravileri Medinelidir. Hadisi Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî de tahrir etmiştir.

Muhammed b. Amr b. Alkame el-Leysî de bunu “Ebû Seleme — Ebû Hureyre” kanalıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet ederek Sumey’e mutâbaat etmiştir. Muhammed’in bu hadisini Dârimî, Ahmed ve Beyhakî mevsûl olarak rivayet etmişlerdir.

Nuaym el-Mücmir de bunu Ebû Hureyre’den rivayet ederek Sumey’e mutâbaat etmiştir. Nuaym’ın hadisini de Nesâî mevsûl olarak rivayet etmiştir

۱۱۴ - بَابُ إِذَا رَكَعَ دُونَ الصَّفِّ

114- KİŞİNİN SAFA VARMADAN RÜKÛ ETMESİ

Kişi safa varmadan önce cemaat namazına yetişmek için rükû ettiği zaman mekruh olmakla birlikte namazı caiz olur. Ancak başlık hadisinde geçen Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Bir daha böyle yapma” sözüne dayanarak bazıları bunun daha önce caiz olduğunu, bu sözle birlikte de yasaklandığını söylemiştir.

Buhârî imamın arkasında kıraat yapmanın caizliğine dair başlığını da aynı kalıpla atmıştır. Bazıları bu başlığın imamet konusu içinde zikredilmesinin daha uygun olacağını söylemiştir. Bu başlığın diğer başlıklarla münasebeti, rükûnun kıraatten sonra yapılmasındadır.

۷۸۳ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنِ الْأَعْلَمِ - وَهُوَ زِيَادٌ - عَنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِي بَكْرَةَ أَنَّهُ أَنْتَهَى إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ رَاكِعٌ ، فَرَكَعَ قَبْلَ أَنْ يَصِلَ إِلَى الصَّفِّ ، فَذَكَرَ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ « زَادَكَ اللَّهُ حِرْصًا وَلَا تَعُدْ » . تحفة ۱۱۶۵۹

783- “Mûsa b. İsmâil — Hemmâm — A’lem [Ziyâd] — Hasan” isnâdıyla Ebû Bekre şöyle demiştir: Ebû Bekre geldiğinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rükûya gitmişti. O da henüz safa ulaşmadan rükû yaptı. Daha

sonra bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) anlatınca Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Allah bu hırsını arttırsın, ama bir daha böyle yapma"* buyurdu.

Musa, Mûsa b. İsmâil et-Tebûzekî'dir.

Hemmâm, Hemmâm b. Yahya'dır.

A'lem, Ziyâd b. Hassân b. Kurra el-Bâhilî'dir. Tâbiûnun küçüklerindendir. Alt veya üst dudağı yırtık olduğu için "*A'lem*" ismiyle anılmıştır.

Hasan, Hasan el-Basrî'dir.

Ebû Bekre, Nufey' b. el-Hâris b. Kilde'dir. Basralı seçkin sahabelerden biridir.

Ebû Berke, Mescid'e namaz için geldiğinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rükûya gitmişti. Safa yetişip girene kadar ilk rekâtı kaçıracağını düşünerek Mescid'e girer girmez rükûya gitti. Namaz sonrası bu yaptığını Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) anlattı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), hayırlı olan bir şeye olan hırsını beğenip Allah'ın bu hırsını artırmasını diledikten sonra bir daha böyle yapmamasını söyledi.

Başka bir rivayette Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Biriniz namaza geldiği zaman safta yerini alana kadar saf dışında bir yerde rükûya gitmesin"* buyurmuştur. Bundan dolayı Ebû Bekre'nin yaptığını yapmak mekruhtur.

Buradaki kerahiyet de tahrimen değil, tenzihen kerahettir. Zira tahrimen mekruh olsaydı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekre'ye namazını yeniden kılmasını emrederdi. Ancak namazı iade etmesini emretmemiş, doğru olana yönlendirmek için bir daha böyle bir şeyi yapmamasını söylemiştir.

Ahmed, İshâk ve Şâfiîlerden İbn Huzeyme, *Sünen* sahiplerinde yer alan ve Ahmed ile İbn Huzeyme'nin sahih bulduğu Vâbisa'nın rivayetine dayanarak bunun tahrimen mekruh olduğunu söylemiştir. Bu rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) safın arkasında tek başına namazı kılan bir adam görünce namazı yeniden kılmasını emretmiştir. İbn Huzeyme bunu başka bir kanalla rivayet ederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Safın arkasında tek başına namaz kılan kişi namaz kılmış olmaz"* buyurduğunu zikreder.

Ulemânın çoğunluğu ise İbn Huzeyme'nin zikrettiği bu ziyadeyi yorumlarken bu şekilde kılınan bir namazın kamil mânâda bir namaz

olmayacağını söylemişlerdir. Çünkü imamla birlikte kılınan namazın sünnetlerinden biri de safların, arada boşluk kalmayacak şekilde bitişik olmasıdır.

Beyhakî de safın arkasında tek başına namaz kılan kişi konusunda Muğîre kanalıyla İbrahim'in: "Namazı geçerlidir" dediğini zikretmiştir.

Ya da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu yapmamasına yönelik sözünden kasıt, nefesi daralacak şekilde namaza koşarak gelmemesidir. Zira Taberânî'de gelen rivayette Mescid'e giren Ebû Bekre'nin kametin getirilmiş olduğunu görünce koşmaya başladığı zikredilir. Tahâvî ise bunu rivayet ederken Ebû Bekre'nin nefes nefese kaldığını da zikreder.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu yapmamasına yönelik sözünden kasıt, rükû halindeyken yürüyüp safa girmemesi de olabilir. Zira Taberânî'de Hammâd'dan gelen rivayette namaz sonrası Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Hanginiz rükûdayken safa girdi?"* diye sormuştur. Ebû Dâvud'da gelen rivayette de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Hanginiz saf dışında rükûya gidip sonrasında yürüyerek safa girdi?"* diye sormuştur. Ebû Bekre de: "Benim" demiştir. Böylesi bir durumda bir iki adım atmış olması dolayısıyla namazı bozulmasa dahi rükû halinde yürüyerek hayvanlara benzemiş olacaktır.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözünün ilk bölümünden Ebû Bekre'nin davranışını tasvib ettiği, ikinci bölümünde de hatalı bulduğu anlaşılabilir.

İbnu'l-Müneyyir buna şu cevabı vermiştir: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) tasvib ettiği kısmı, genel mânâda yaptığına yöneliktir. Zira Ebû Bekre'nin bunu yapmasının sebebi cemaat namazının faziletini kaçırmamak ve onu elde edebilmektir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun bu konudaki hassasiyet ile hırsını görünce daha fazla olması için dua etmiştir. Ancak genel olarak bu yaptığı içinden saf dışında rükû etmesi kısmını tasvib etmemiş ve bir daha böyle yapmamasını söylemiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), hırsına yönelik yaptığı duaya icabet edilmesinden sonra da Ebû Bekre namazın ilk vaktinde Mescid'e gelmeye çalışacaktır."

İbn Hacer ise *Fethu'l-Bârî*'de: "İbnu'l-Müneyyir'in bu yorumu, hadisteki uyarının namaza geç gelmeye yönelik olması durumunda geçerli olacaktır. Ne var ki uyarı buna yapılmış değildir" diyerek buna itiraz etmiştir.

Hadisin ravileri Basralıdır. İsnâdında tâbiînin tâbiiden, onun da sahabiden rivayeti vardır. Hadisi Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۱۱۵ - بَابُ إِمَامِ التَّكْبِيرِ فِي الرُّكُوعِ

115- TEKBİRİN RÜKÛ İÇİNDE TAMAMLANMASI

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . فِيهِ مَالِكُ بْنُ الْحُوَيْرِثِ .

Bu yönde İbn Abbâs'ın Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bir hadisi vardır. Mâlik b. el-Huveyris'in de bu konuda bir rivayeti bulunmaktadır.

Başlık, kişinin kıyamdan rükûya giderken tekbiri, son hecesini (r harfini) rükûdayken söyleyecek şekilde getirmesi ya da tekbir hecelerinin uzatmadan söylenmesi ya da rükû için de tekbir getirerek namazdaki tekbir sayısının tamamlanmasıyla ilgilidir.

Ebû Dâvud'da yer alan rivayette İbn Ebzâ: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kıldığımda tekbiri tam getirmedi” demiştir. Buhârî'nin *Târîh*'te zikrettiğine göre Ebû Dâvud et-Tayâlisî: “Bizim yanımızda batıl bir hadistir” demiştir.

Bezzâr da şöyle demiştir: “Hasan b. İmrân bunu rivayette tek kalmıştır ve meçhul biridir. Sahih olduğunu varsaysak dahi belki de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) caiz olduğunu göstermek için tekbiri tam getirmemiştir. Ya da İbn Ebzâ'nın kastı, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), tekbirin tamamını açıktan söylemediği veya uzatmadan söylediğidir.”

Tekbirlerin tamamıyla getirilmesine yönelik İbn Abbâs'ın Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklen bir rivayeti vardır. Bu rivayet de iki başlık sonrasında zikredilmiştir. O rivayette İkrime bir adamın kıldığı namazda 22 defa tekbir getirdiğini İbn Abbâs'a aktarınca, İbn Abbâs, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazının da bu şekilde olduğunu söylemiştir. İbn Abbâs'ın bu cevabı da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu tekbirleri tamamıyla getirmiş olmasını gerektirmektedir. Bu da rükûdayken tekbir getirmeyi gerektirmektedir.

Bu konuda Mâlik b. el-Huveyris'ten de bir rivayet gelmiştir ve onun rivayeti bu başlık altına girmektedir. Mâlik'in rivayeti “İki Secde Arasında Oturmak” başlığı altında zikredilmiş, bu rivayette: “Rükuya gidip tekbir getirdi” denilmiştir.

٧٨٤ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ الْوَاسِطِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنِ الْجُرَيْرِيِّ عَنْ أَبِي الْعَلَاءِ عَنْ مُطَرِّفٍ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ صَلَّى مَعَ عَلِيٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - بِالْبَصْرَةِ فَقَالَ ذَكَرْنَا هَذَا الرَّجُلَ صَلَاةً كُنَّا نُصَلِّيْهَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَنَّهُ كَانَ يُكَبِّرُ كُلَّمَا رَفَعَ وَكَلَّمَا وَضَعَ . طرفاه ٧٨٦ ، ٨٢٦ - تحفة ١٠٨٥٧

784- “İshâk el-Vâsitî — Hâlid — Cüreyrî — Ebu'l-Alâ” isnâdıyla Mutarrîf şöyle demiştir: İmrân b. Husayn, Basra’da Hz. Ali’nin arkasında namaz kıldı. Namaz bitince de İmrân: “Vallahi bu adam Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında kıldığımız namazı hatırlattı” dedi ve her kalkmada ve eğilmeye tekbir getirdiğini zikretti.¹

İshâk, İshâk b. Şâhîn el-Vâsitî’dir.

Hâlid, Hâlid b. Abdillâh et-Tahhân’dır.

Cüreyrî, Saîd b. İyâs’tır.

Ebu'l-Alâ, Yezîd b. Abdillâh b. eş-Şihhîr’dır.

Mutarrîf, Mutarrîf b. Abdillâh’tır.

İmrân b. Husayn, Cemel vakası sonrası Basra’da Ali b. Ebî Tâlib’in arkasında namaz kıldı. Namaz sonrası İmrân, Hz. Ali’nin, kıldırıldığı bu namazla Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında kıldıkları namazı hatırlattığını söyledi. Sonrasında da Hz. Ali’nin namazı kıldırırken her eğilip kalkmasında tekbir getirdiğini dile getirdi.

Tekbir niyetin şiarıdır, dolayısıyla namaz sonuna kadar niyet edilen her bir rükün için getirilmelidir. Namazda bir rükünden diğer bir rükne geçerken tekbir getirilmesinin genel olarak anlamı budur. Ancak rükûdan kalkarken “Semiallahu limen hamideh” denilmesini emreden hadisle tahsis edilmiştir.

Hadis, kişinin namazda her eğilip kalkmasında tekbir getirmesinin meşruiyetine delildir. Ulemânın çoğunluğuna göre iftitah tekbiri dışındaki diğer tekbirler mendubdur.

¹ Hadis ayrıca 786 ve 826’da geçmektedir. Müslim 393

Ahmed ise bütün tekbirlerin vacip olduğunu söylemiştir. Şâfiîler ise: “Kişi bilerek veya sehven tekbir getirmeden rükû veya secde ettiği zaman getirilmesi gereken yeri kaçırdığı için onları iade etmesi veya sehiv secdesi yapması gerekmez” demişlerdir.

Mâlikiler şöyle der: “Kişi namazda üç tekbir getirmediği zaman sehiv secdesi yapması gerekir. Çünkü tekbirler namazda özellikle söylenmesi istenen zikirlerdendir.”

İmrân’ın “bize hatırlattı” sözünden de bunların terk ettikleri ve yapmadıkları tekbirler olduğuna işaret etmektedir.

Ahmed ve Tahâvî’de sahih bir isnâdla Ebû Mûsa el-Eş’arî’den gelen hadis de bunu desteklemektedir. Zira bu hadiste Ebû Mûsa: “Hz. Ali, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında kıldığımız ve bazı yerlerini unutarak veya bilerek terk ettiğimiz namazı hatırlattı” demiştir.

Rükûda tekbiri terk eden ilk kişi, Osmân b. Affân’dır. Osmân yaşlanıp sesi de gittiğinde bu tekbiri getirmeyi bırakmıştır. Taberânî’de gelen rivayette ise ilk terk eden kişinin Muâviye olduğu zikredilir. Ebû Ubeyd’de gelen rivayette ise bu kişinin Ziyâd olduğu söylenir. Belki de Yezîd, Muâviye’nin bu tekbiri bırakması üzerine, Muâviye de Osmân’ın bırakması üzerine bırakmıştır. Bundan dolayı bazı âlimler Muâviye ile Ziyâd’ın bu tekbiri bırakmasını Osmân’a dayandırmışlardır.

Hadisin ravileri Basralı ve Vasıtlıdır. Isnâdında kardeşin kardeşinden rivayeti bulunmaktadır.

٧٨٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ كَانَ يُصَلِّي بِهِمْ ، فَيَكْبُرُ كُلُّمَا خَفَضَ وَرَفَعَ ، فَإِذَا انْصَرَفَ قَالَ إِنِّي لَأَشْبَهُكُمْ صَلَاةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . أطرافه ٧٨٩ ، ٧٩٥ ، ٨٠٣ - تحفة ١٥٢٤٧

785- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — İbn Şihâb” isnâdıyla Ebû Seleme şöyle demiştir: Ebû Hureyre bizlere namaz kıldırırdı. Her eğilmede ve

her kalkmada tekbir getirdi. Namazı bitirdiğinde de: “İçinizde namazı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazına en çok benzeyen benim” dedi.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahman'dır.

Ebû Seleme'nin bildirdiğine göre Ebû Hureyre, kendilerine namaz kıldırırken her eğilip kalkmasında tekbir getirmiş, namaz sonunda da içlerinde tekbirlerde ve diğer rükünlerde namazı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazına en çok benzeyen kişinin kendisi olduğunu söylemiştir.

۱۱۶ - بَابُ إِيْتِمَامِ التَّكْبِيرِ فِي السُّجُودِ

116- TEKBİRİN SECDEDE TAMAMLANMASI

Başlık, kişinin secdeye giderken tekbiri, son hecesini başı yerdeyken söyleyecek şekilde getirmesi ya da tekbir hecelerinin uzatmadan söylenmesi ya da secde için de tekbir getirerek namazdaki tekbir sayısının tamamlanmasıyla ilgilidir.

۷۸۶ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ غَيْلَانَ بْنِ جَرِيرٍ عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ

قَالَ صَلَّيْتُ خَلْفَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَا وَعِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ ، فَكَانَ إِذَا سَجَدَ كَبَّرَ ، وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ كَبَّرَ ، وَإِذَا نَهَضَ مِنَ الرَّكْعَتَيْنِ كَبَّرَ ، فَلَمَّا قَضَى الصَّلَاةَ أَخَذَ بِيَدِي عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ فَقَالَ قَدْ ذَكَرْنِي هَذَا صَلَاةَ مُحَمَّدٍ ﷺ . أَوْ قَالَ لَقَدْ صَلَّيْنَا بِمَا صَلَاةَ

مُحَمَّدٍ ﷺ . طَرَفَاهُ ۷۸۴ ، ۸۲۶ - تحفة ۱۰۲۸۱ ، ۱۰۸۴۸

786- “Ebu'n-Nu'mân — Hammâd — Ğaylân b. Cerîr” isnâdıyla Mutarrif b. Abdillâh anlatıyor: İmrân b. Husayn ile birlikte Ali b. Ebî Tâlib'in arkasında namaz kıldık. Ali secdeye giderken de başını secdeden kaldırırken de tekbir getiriyordu. İkinci rekattan kalkarken de tekbir

¹ Hadis ayrıca 789, 795 ve 803'te geçmektedir. Müslim 392

getiriyordu. Namazı bitirdikten sonra İmrân b. Husayn elimden tuttu ve: “Bu adam bana Muhammed’in (sallallahu aleyhi vesellem) namazını hatırlattı” veya: “Adam bize Muhammed’in (sallallahu aleyhi vesellem) kıldırıldığı namazı kıldırıldı” dedi.¹

Ebu’n-Nu’mân, Muhammed b. el-Fadl es-Sedûsî’dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd’dir.

Mutarrif, Mutarriif b. Abdillâh b. eş-Şihhîr’dir.

Mutarriif’in bildirdiğine göre İmrân b. Husayn ile birlikte Basra mescidinde Ali b. Ebî Tâlib’in arkasında namaz kıldılar. Hz. Ali bu namazda secdeye giderken de, secdeden kalkarken de ikinci rekattan kalkarken de tekbir getiriyordu.

Burada özellikle secdeye giderken, secdeden kalkarken ve ikinci rekâtın teşehhüdünden kalkarken tekbir getirilmesi zikredilmiştir. Ebu’l-Alâ’nın rivayetinde ise daha genel bir ifade kullanılmıştır. Bu da bize tekbir getirmenin bu üç yerde terk edildiğini düşündürüyor. Bundan dolayı İmrân, Hz. Ali’nin arkasında kıldığı namazda bu üç yerdeki tekbiri hatırladığını dile getirmiştir.

Namaz bittiğinde de İmrân, Mutarriif’in elinden tutmuş ve Hz. Ali’nin, kıldırıldığı bu namazla Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında kıldıkları namazı hatırlattığını söylemiştir. Zira Ali namazda bir rükünden diğerine geçtiği bütün yerlerde tekbir getiriyordu.

٧٨٧ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَوْنٍ قَالَ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ أَبِي بَشِيرٍ عَنْ عِكْرِمَةَ قَالَ رَأَيْتُ

رَجُلًا عِنْدَ الْمَقَامِ يُكَبِّرُ فِي كُلِّ خَفْضٍ وَرَفْعٍ وَإِذَا قَامَ وَإِذَا وَضَعَ ، فَأَخْبَرْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ أُولَئِكَ تِلْكَ صَلَاةُ النَّبِيِّ ﷺ لَا أُمَّ لَكَ . طرفه ٧٨٨ - تحفة ١٨ ٦٠

787- “Amr b. Avn — Huşeym — Ebû Bişr” isnâdıyla İkrime şöyle demiştir: Makâm’ın yanında bir adamın namazda eğilirken ve kalkarken, başını yere koyarken ve yerden kaldırırken tekbir getirdiğini gördüm.

¹ Hadis ayrıca 784 ve 826’da geçmektedir. Müslim 33

Bunu İbn Abbâs'a zikrettiğimde: "Anasız kalasıca! Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) namazı böyle değil miydi?" karşılığını verdi. ¹

Amr, Amr b. Avn b. Evs'tir.

Huşeym, Huşeym b. Beşîr es-Sülemî el-Vâsitî'dir.

Ebû Bişr, Hafs b. Ebî Vahşiyye el-Vâsitî'dir.

İkrime, Abdullah b. Abbâs'ın azatlısıdır.

İkrime'nin bildirdiğine göre Mekke'de Makâm-ı İbrâhim'in yanında adamın biri namaz kılıyordu. Taberânî'nin *M. el-Evsat*'ta zikrettiğine göre namaz kılan bu kişi Ebû Hureyre'dir. Ebû Nuaym'ın *Müstahrec*'de zikrettiğine göre de kıldığı namaz, öğle namazıdır.

Adam namaz kılarken her eğilip kalkmasında tekbir getiriyordu. İkrime adamın bu yaptığını İbn Abbâs'a anlatınca, İbn Abbâs: "Anasız kalasıca! Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) namazı böyle değil miydi?" karşılığını vermiş, bu cevabında hem adamın yaptığını onaylamış, hem de bu yöndeki sünneti bilmemesinden dolayı İkrime'yi azarlamıştır.

Hadisin isnâdında peş peşe gelen Vasıtlı üç ravi bulunmaktadır

۱۱۷ - باب التَّكْبِيرِ إِذَا قَامَ مِنَ السُّجُودِ

117- SECDEDEN KALKARKEN TEKBİR GETİRMEK

۷۸۸ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ أَخْبَرَنَا هَمَّامٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ عِكْرِمَةَ قَالَ صَلَّيْتُ خَلْفَ شَيْخٍ بِمَكَّةَ فَكَبَّرَ ثِنْتَيْنِ وَعِشْرِينَ تَكْبِيرَةً، فَقُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ إِنَّهُ أَحْمَقُ. فَقَالَ تَكَلَّمْتُ أُمُّكَ، سُنَّةُ أَبِي الْقَاسِمِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. وَقَالَ مُوسَى حَدَّثَنَا أَبَانُ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ. طرفه ۷۸۷ - تحفة ۶۱۹۴

788- "Mûsa b. İsmâil — Hemmâm — Katâde" isnâdıyla İkrime şöyle demiştir: Mekke'de yaşlı bir adamın arkasında namaz kıldım. Adam namazda 22 defa tekbir getirdi. İbn Abbâs'a bu adamın ahmak olduğunu

¹ Hadis ayrıca 788'de geçmektedir.

söylediğimde: “Anan sensiz kalsın emi! Ebu’l-Kâsım’ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünneti budur” karşılığını verdi.

Mûsa bunu “Ebân — Katâde — İkrime” kanalıyla da rivayet etmiştir.¹

Musa, Mûsa b. İsmâil et-Tebûzekî’dir.

Hemmâm, Hemmâm b. Yahya’dır.

Katâde, Katâde b. Diâme’dir.

İkrime, Abdullah b. Abbâs’ın azatlısıdır.

İkrime, Mekke’de Makâm’ın yanında yaşlı bir adamın yani Ebû Hureyre’nin arkasında namaz kıldı. Ebû Hureyre bu namazda 22 defa tekbir getirdi. Çünkü her rekatta 5 defa tekbir getirilir. Dört rekatta 20 tekbir eder. İftitah tekbiri ile teşehhüdden kalkma tekbiri de eklenince 22 tekbir etmektedir.

Üç rekatlı namaz olan akşam namazında ise 17 tekbir, iki rekatlı sabah namazında 11 tekbir vardır. Beş vakit namazda da toplam 94 tekbir bulunmaktadır.

İkrime, İbn Abbâs’a bu adamın namazı nasıl kıldığını anlattı ve bu şekilde tekbir getirmesinden dolayı ahmak biri olduğunu söyledi. İbn Abbâs ise yaşlı adamın bu şekilde getirdiği tekbirlerin Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetinden olduğunu dile getirip İkrime’yi azarladı.

İkrime, İbn Abbâs tarafından bu şekilde azarlanmayı hak etmiştir. Zira Ebû Hureyre’yi cehaletin son noktası olan ahmaklıkla itham etmiştir ve Ebû Hureyre böylesi bir şeyden beridir.

Mûsa b. İsmâil et-Tebûzekî aynısını “Ebân — Katâde — İkrime” kanalıyla da rivayet etmiştir. Bu hadis hem Hemmâm, hem de Ebân yoluyla muttasıldır. Her ikisi de hadisi Katâde’den rivayet etmişlerdir.

Ebân mutâbaat olan rivayetlerde Buhârî’nin şartlarını taşımaktadır. Hemmâm ise asıl hadislerde kendi şartlarını taşımaktadır. Bundan dolayı Buhârî hadisin Hemmâm kanalıyla gelenini başlık altında zikretmiştir.

---

¹ Hadis ayrıca 787’de geçmektedir.

٧٨٩ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ يُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرُكْعُ ، ثُمَّ يَقُولُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . حِينَ يَرْفَعُ صَلْبَهُ مِنَ الرُّكْعَةِ ، ثُمَّ يَقُولُ وَهُوَ قَائِمٌ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ - قَالَ عَبْدُ اللَّهِ { بْنُ صَالِحٍ عَنْ اللَّيْثِ } وَلَكَ الْحَمْدُ - ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَهْوِي ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَسْجُدُ ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ ، ثُمَّ يَفْعَلُ ذَلِكَ فِي الصَّلَاةِ كُلِّهَا حَتَّى يَقْضِيَهَا ، وَيُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ مِنَ التَّيْنِ بَعْدَ الْجُلُوسِ . أطرافه ٧٨٥ ، ٧٩٥ ، ٨٠٣ - تحفة ١٤٨٦٢

789- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb — Ebû Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaza kalktığı zaman durduğunda tekbir getirirdi. Rükûya gideceği zaman da tekbir getirirdi. Belini rükûdan doğrulturken “Semiallahu limen hamideh (=Allah kendisine hamd edenleri işitir)” derdi. Doğrulduktan sonra ayaktaiken: “Rabbenâ leke-hamd (=Rabbimiz! Sana hamdolsun)” derdi. —Abdullah b. Sâlih bunu Leys’ten rivayet ederken “Lekel-hamd” yerine “ve lekel-hamd” lafzını kullanmıştır.— Secdeye giderken de tekbir getirirdi. Başını secdeden kaldırırken de tekbir getirirdi. Tekrar secdeye giderken de tekbir getirirdi. Tekrar başını kaldırırken de tekbir getirirdi. Namaz bitinceye kadar diğer rekatlarda da aynısını yapardı. İkinci rekatın oturuşundan sonra kalkarken de tekbir getirirdi.¹

Yahya, Yahya b. Abdillâh b. Bukeyr el-Mahzûmî el-Basrî’dir. Dedesi Bukeyr’le şöhret bulduğu için ona nisbet edilmiştir.

Leys, Leys b. Sa’d el-Mısrî’dir.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid el-Eylî’dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

¹ Hadis ayrıca 785, 795 ve 803’te geçmektedir. Müslim 392

Ebû Bekr, Ebû Bekr b. Abdîrrahman b. el-Hâris el-Kureşî el-Medenî'dir. Fukahâ-i seba'dan biridir.

Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), namaza durduğu zaman ayaktayken iftitah tekbiriyle namazına başlardı. Rükûya giderken tekbir getirirdi. Rükûya başlarken tekbire başlar, rükûda bedeni iyice yerleşinceye kadar da bu tekbiri uzatırdı. Secde ve secde sonrası ayağa kalkarken de aynı şekilde yapardı.

Belini rükûdan doğrulturken "Semiallahu limen hamideh" derdi. Doğrulduktan sonra ayaktayken: "Rabbenâ lekel-hamd" derdi. Buradan imamın bu iki sözü birlikte söyleyeceğini anlıyoruz. Ulemânın çoğunluğunda olduğu gibi Şâfiî, Ahmed, Ebû Yûsuf ve Muhammed de bu görüştedir. Çünkü Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) anlatılan namazlarının geneli, imam iken kıldırıldığı namazlardır.

Ebû Hanîfe, Mâlik ve kendisinden gelen bir görüşe göre Ahmed buna muhalefet etmişlerdir. Bunda da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): "İmam «Semiallahu limen hamideh» dediği zaman siz de «Rabbenâ lekel-hamd» deyin" hadisine dayanmışlardır. Bu da "Delil iddia sahibine, yemin de bu iddiayı inkar edene düşer" sözü gibi her bir sözün ayrı kişiler tarafından söyleneceği anlamına gelmektedir.

Ebû Hanîfe gibi düşünenler her iki hadisi uzlaştırmaya çalışarak başlık hadisindeki durumu açıklarken bu namazın Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) tek başına kıldığı nafil bir namaz olduğunu söylemişlerdir. Tek başına namaz kılan kişi de bu iki sözü birlikte söyler. İmam ve cemaatin rükûdan kalktıktan sonra diyecekleri şeyler konusu içinde bu yöndeki diğer açıklamalar yapılacaktır.

Leys'in katibi Abdullah b. Sâlih bunu Leys'ten rivayet ederken "Lekel-hamd" yerine "ve lekel-hamd" lafzını kullanmıştır. Yahya da, Abdullah da Buhârî'nin hocalarıdır. Ancak Yahya asıl hadislerde, Abdullah da mutâbaat olan rivayetlerde şartlarını taşıdığı için Buhârî başlık hadisini ikisinden değil sadece Yahya'dan zikretmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secdeye giderken de tekbir getirirdi. Başını secdeden kaldırırken de tekbir getirirdi. İkinci secdeye giderken de tekbir getirirdi. Başını ikinci secdeden kaldırırken de tekbir getirirdi. Namazı bitirene

kadar diğer rekatlarda da aynı şekilde tekbir getirirdi. İkinci rekâtın teşehhüdünden ayağa kalkarken de tekbir getirirdi.

Bu hadis de daha önceki hadislerde geçen “Her eğilip kalkmasında tekbir getirirdi” sözünü açıklamaktadır.

Altı ravili bir hadistir. İsnâdında tâbiînün tâbiîden, onun da sahabiden rivayeti vardır. Hadisi Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۱۱۸ - بَابُ وَضْعِ الْأَكْفِ عَلَى الرُّكْبِ فِي الرُّكُوعِ

118- RÜKÛDA AVUÇLARI DİZLERİN ÜZERİNE KOYMAK

وَقَالَ أَبُو هُمَيْدٍ فِي أَصْحَابِهِ أَمَكَنَ النَّبِيُّ ﷺ يَدَيْهِ مِنْ رُكْبَتَيْهِ .

Ebû Humeyd, arkadaşlarının arasındayken onlara: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rükûdayken elleriyle dizlerini tutardı” demiştir.

Ebû Humeyd Abdurrahman es-Sâidî el-Ensârî el-Medenî, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) nasıl namaz kıldığını arkadaşlarına anlatırken Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) rükûda elleriyle dizlerini sıkıca tuttuğunu söylemiştir.

۷۹۰ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي يَعْقُوبٍ قَالَ سَمِعْتُ مُصْعَبَ بْنَ سَعْدٍ

يَقُولُ صَلَّيْتُ إِلَى جَنْبِ أَبِي فَطَبَّقْتُ بَيْنَ كَفَّيَّ ثُمَّ وَضَعْتُهُمَا بَيْنَ فَخِذَيَّ ، فَهَانِي أَبِي وَقَالَ

كُنَّا نَفْعَلُهُ فَهَيْنَا عَنْهُ ، وَأَمَرْنَا أَنْ نَضَعَ أَيْدِينَا عَلَى الرُّكْبِ . تحفة ۳۹۲۹

790- “Ebu'l-Velid — Şu'be — Ebû Ya'fûr” isnâdıyla Mus'ab b. Sa'd şöyle demiştir: Namazda babamın yanına durdum. Rükûda iki elimi birbirine yapıştırıp bacak arama koydum. Babam böyle yapmamamı söyledi ve: “Biz de böyle yapardık, ancak bunu yapmamız yasaklandı ve ellerimizi dizlerimizin üzerine koymamız emredildi” dedi.

Ebu'l-Velîd, Hişâm b. Abdilmelik et-Tayâlisî el-Basrî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Ebû Ya'fûr, Vakdân el-Abdî el-Kûfî'dir.

Mus'ab, Mus'ab b. Sa'd b. Ebî Vakkâs el-Medenî'dir. Hicri 103 yılında Medine'de vefat etmiştir.

Mus'ab namazda babası Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın yanında durmuştu. Rükûda Mus'ab her iki elini birleştirip bacaklarının arasına koydu. Namaz sonrası babası Sa'd bunu yapmaması konusunda kendisini uyardı. Daha sonra zamanında kendilerinin de bunu yaptıklarını, ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onlara bunu yasakladığını ve ellerini dizlerinin üzerine koymalarını emrettiğini anlattı.

Seyf b. Ömer'in, *el-Futûh* eserinde zikrettiğine göre Mesrûk parmakların kapalı tutulması konusunu Hz. Âişe'ye sormuş, Âişe de bunun Yahudilerin yaptığı bir şey olduğunu, bundan dolayı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu yasakladığını söylemiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hakkında vahiy inmeyen konularda Ehl-i Kitab'dan olanlara muvafık düşmeyi severdi. Daha sonraları ise onlara muhalif davranması emredilmiştir.

İbnu'l-Münzir'in rivayeten güçlü bir isnâdla İbn Ömer'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rükûdayken parmaklarını sadece bir defa kapalı tutmuştur. Ancak bunun başlarda yapıldığı ve sonradan neshedildiği sâbittir.

Tirmizî'ye göre rükûda parmakları kapalı tutmanın neshedilmiş olduğu konusunda âlimler arasında herhangi bir ihtilaf yoktur. Sadece İbn Mes'ûd'dan gelen bir rivayette kendisi ile arkadaşlarından bazılarının rükûda parmaklarını kapalı tuttuğu zikredilmiştir.

Bazılarına göre İbn Mes'ûd bu yöndeki neshi bilmemektedir. Ancak İbn Mes'ûd, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ayakkabılarından sorumluydu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kalktığı zaman ayakkabıları ona giydirir, oturduğu zaman çıkarıp kollarına takardı. Yani Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında devamlı olarak bulunan biriydi. Dolayısıyla Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) rükûda ellerini dizlerinin üzerine koymamasını görmemiş olması ya da söz konusu neshi bilmemesi düşünülemez.

Abdurrezzâk'ın bildirdiğine göre Alkame ve Esved şöyle demiştir: "Abdullah'ın arkasında namaz kıldığımızda rükûda parmaklarını kapalı tuttu. Daha sonra Ömer'le karşılaştık. Onunla birlikte namaz kılarken parmaklarımızı kapattık. Namaz sonrası Ömer bize: «Biz de bunu daha önce yapardık, ama bıraktık» dedi."

Hadisin ravileri Basralı, Kufeli ve Medinelidir. İsnâdında tâbîînin tâbîîden, onun da sahabiden rivayeti bulunmaktadır. Ayrıca oğlun babasından rivayeti vardır. Hadisi Müslim¹, Ebû Dâvud, Nesâî, Tirmizî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

۱۱۹ - بَابُ إِذَا لَمْ يُتِمَّ الرُّكُوعَ

119- KİŞİNİN RÜKÛYU TAM YAPMAMASI

Başlık, rükûyu gereği gibi tam yapmayan kişinin rükûyu tam yapacak şekilde namazı yeniden kılmasıyla ilgilidir.

۷۹۱ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سُلَيْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ زَيْدَ بْنَ وَهْبٍ قَالَ رَأَى حَذِيفَةَ رَجُلًا لَا يُتِمُّ الرُّكُوعَ وَالْمُجُودَ قَالَ مَا صَلَّيْتَ ، وَلَوْ مَتَّ مَتَّ عَلَى غَيْرِ الْفِطْرَةِ الَّتِي فَطَرَ اللَّهُ مُحَمَّدًا ﷺ . طرفاه ۳۸۹ ، ۸۰۸ - تحفة ۳۳۲۹

791- “Hafs b. Ömer — Şu’be — Süleymân” isnâdıyla Zeyd b. Vehb şöyle demiştir: Huzeyfe adamın birinin rükû ve secdeleri tam yapmadığını görünce ona: “Namaz kılmiş olmadın! Şayet bu hal üzere ölürsen de Allah’ın Muhammed’i (sallallahu aleyhi vesellem) yarattığı fıtrat dışında bir fıtrat üzere ölmüş olursun” dedi.²

Hafs, Hafs b. Ömer el-Havdî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Süleymân, Süleymân b. Mihrân’dır.

Zeyd, Zeyd b. Vehb el-Cühenî el-Küffî’dir.

Huzeyfe, Huzeyfe b. el-Yemân’dır.

Huzeyfe, bir adamın namaz kılarken rükû ve secdeleri gereği gibi tam yapmadığını gördü. Bu adamın ismi bilinmemektedir, ancak İbn Huzeyme adamın Kindeli olduğu zikretmiştir. Abdurrezzâk bunu rivayet ederken adamın horoz yemlenmesi gibi eğilip kalktığı ve rükûları tam yapmadığını

¹ Müslim 535

² Hadis ayrıca 389 ve 808’de geçmektedir.

zikreder. Bunun üzerine Huzeyfe adama, böyle yaparak namazı kılmış sayılmadığını söylemiştir.

Bazılarına göre Huzeyfe'nin bu sözü Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), namazı gereği gibi kılmayan adama: *"Namaz kılmadın"* sözü gibidir ve kılınan namazı kılınmamış hükmünde saymıştır. Bundan dolayı bazıları buna dayanarak rükû ve secdelerde itminânın, yani rükû ve secdeleri beden azalarının iyice yerleşeceği şekilde yapmanın farz olduğunu söylemiştir. Mâlik, Şâfiî, Ebû Yûsuf ve Ahmed'in mezhebinde hüküm budur.

Bazılarına göre ise bundan kasıt, namazın kamil mânâda kılınmamış olduğudur ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Besmele çekmeyenin abdesti de yoktur"* sözü gibidir. Ebû Hanîfe ve Muhammed de bu görüştedir. Çünkü onlarda rükû ve secdelere itminân farz değil vaciptir.

Huzeyfe adama bunu söyledikten sonra bu şekilde ölmesi durumunda Allah'ın Muhammed'i (sallallahu aleyhi vesellem) yarattığı fıtrat dışında bir fıtrat üzere ölmüş sayılacağını bildirmiştir. Bundan kasıt da İslam dinidir. Huzeyfe bir daha böyle yapmaması konusunda uyarı mahiyetinde adama bu şekilde çıkmıştır.

Ancak bundan kasıt, bunu yapan adamın dinden çıkacağı değildir. Bu da: *"Namazı terk eden kişi küfre girmiş olur"* hadisi gibidir. Namazı terk eden kişi dinden çıkmasa da namaza gereken önemi vermemesi zamanla onu inkara götürecektir ve bu şekilde de küfre girecektir.

Buradaki fıtrattan kasıt, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetidir. Bu da *"Beş şey fıtrattandır..."* hadisi gibidir. Hadis başka bir kanalla fıtrat yerine *"Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) sünneti"* lafzıyla gelmiştir.

Başlık hadisini Nesâî de *Salât* konusu içinde tahrir etmiştir.

۱۲۰ - باب استِوَاءِ الظَّهْرِ فِي الرُّكُوعِ

120- RÜKÛDA SIRTİ DÜMDÜZ TUTMAK

وَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ فِي أَصْحَابِهِ رَكَعَ النَّبِيُّ ﷺ ثُمَّ هَضَرَ ظَهْرَهُ .

Ebû Humeyd, arkadaşlarının arasındayken onlara: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rükûya gidince sırtını dümdüz tuttu" demiştir.

Başlık, rükûda kişinin başını bedeniyle aynı hizada tutması, bedeninden yukarıda veya aşağıda tutmamasıyla ilgilidir.

Ebû Humeyd es-Sâidî arkadaşlarıyla konuşurken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) rükûya gittiğinde, ellerini dizlerinin üzerine koyduğunu ve sırtını da dümdüz tuttuğunu söylemiştir. Dümdüz tutması da başı ile sırtının aynı hizada olması, kavisli durmamasıdır.

۱۲۱ - بَابُ حَدِّ إِتْمَامِ الرُّكُوعِ وَالْإِعْتِدَالِ فِيهِ وَالْإِطْمَائِنَةِ

121- RÜKÛYU TAM YAPMANIN SINIRI, İTİDAL VE İTMİNÂN

Başlık, kişinin rükûyu gereği gibi sırtını dümdüz tutarak yapmasıyla ilgilidir. İtminân da kişinin rükûda, beden azalarının yerli yerine oturup yerleşeceği şekilde durmasıdır.

۷۹۲ - حَدَّثَنَا بَدَلُ بْنُ الْحَرِّ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنِي الْحَكَمُ عَنْ ابْنِ أَبِي لَيْلَى عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ كَانَ رُكُوعُ النَّبِيِّ ﷺ وَسُجُودُهُ وَبَيْنَ الْمَسْجِدَتَيْنِ وَإِذَا رَفَعَ مِنَ الرُّكُوعِ ، مَا خَلَا الْقِيَامَ وَالْقُعُودَ ، قَرِيبًا مِنَ السَّوَاءِ . طرفاه ٨٠١ ، ٨٢٠ - تحفة ١٧٨١

792- “Bedel b. el-Muhabber — Şu’be — Hakem — İbn Ebî Leylâ” isnâdıyla Berâ şöyle demiştir: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kıyam ile ka'desi dışında rükûsu, secdesi, iki secde arası, rükûdan kalkması takriben birbirine eşitti.”

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Hakem, Hakem b. Utbe el-Kûfî’dir.

İbn Ebî Leylâ, Abdurrahman el-Ensârî el-Kûfî’dir.

Berâ b. Âzib'in bildirdiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), kıraatini yaptığı kıyamı ve teşehhüde oturması dışında rükûsu, secdesi, iki secde arası ve rükûdan kalkması süre bakımından birbiriyle yaklaşık olarak aynı uzunluktaydı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kıyamda kıraat, ikinci rekat sonrası oturduğunda teşehhüd yaptığı için bunları uzun tutardı. Bunlar dışında rükûda kaldığı süre, secdede kaldığı süre, iki secde arasında oturması süresi ve rükûdan kalktıktan sonra ayakta durduğu süre birbirine tam olarak eşit

olmasa da yakındı. Buralarda durma süresi de itminânın gerçekleşeceği süredir. Bundan dolayı da birinin diğerinden biraz daha uzun veya daha kısa sürmesi kaçınılmazdır. Hadisin başlıkla mutabakatı da buradadır.

Bedruddîn Demâmînî ise *Mesâbilh*'de “takriben birbirine eşitti” sözünün başlıkla mutabık olmadığını söylemiştir. Ona göre başlıkta zikredilen rükûda sırtın dümdüz tutulmasıdır. Hadiste zikredilen ise rükû, secde ve iki secde arası oturmanın süre olarak birbirine yakın olmasıdır. Ancak ondan önce bu itirazı Allâme Nâsiruddîn b. el-Müneyyir yapmıştır.

Buna cevap olarak denilebilir ki hadisin delalet ettiği şey, başlıkta zikredilen rükûnun tam ve itidal üzere yapılmasıdır.

Hadis rükûnun, rükûdan kalktıktan sonra ayakta durmanın, secdenin, iki secde arası oturmanın süre olarak birbirine yakın olmasından bahsetmektedir. Başka bir kanalla bu hadis Müslim'de nakledilirken rükûdan sonra kalkmanın uzun tutulduğu zikredilmiştir. Bu da rükû, secde ve iki secde arası oturmanın da uzun tutulacağı anlamına gelmektedir. Hadisin, başlıktaki “Rükûyu tam yapmanın sınırı” kısmıyla mutabakatı da bu yöndendir.

Bazıları hadiste geçen kıyamdan kastın, rükû sonrası ayakta durma, ka'deden kastın da iki secde arasında oturma olduğunu söylemiştir. İbnu'l-Kayyim buna itiraz ederken: “Bunu diyen kişi hadisi anlamamıştır. Hadiste bunlar bizzat kendi isimleriyle zikredilmiştir. Zikredilen anlamda olsalardı istisna edilmezlerdi” demiştir.

Bazıları kıyam ve ka'denin burada zikredilme sebebinin itminâna dahil edilmeleri olduğunu söylemiştir. İtminân konusunda bunlar diğerleriyle aynı hükme sahipken, süre konusunda diğerlerinden istisna edilmişlerdir. “Rükûdan kalktıktan sonra itminân” konusu içinde bu hadis söz konusu istisna olmadan zikredilmiştir. Her iki rivayeti bir arada düşünürsek burada istisna edilen kıyam, kıraatin yapıldığı kıyamdır. Ka'de ise teşehhüd için olan oturmadır.

İtidalin uzun mu, kısa mı olacağı konusunda da ihtilaf edilmiştir. Birkaç başlık sonra Enes'ten gelen rivayete göre uzundur. Ancak Şâfiîler kısa olacağı ve uzun tutulmasının namazı bozacağı görüşünü tercih etmişlerdir.

Hadisin ravileri Bedel dışında Kufelidir. Bedel ise Basralıdır. İsnâdında tâbiînin tâbiîden, onun da sahabiden rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Salât*

konusu içinde tahrir etmiştir.¹ Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۱۲۲ - باب أمر النبي ﷺ الذي لا يتم ركوعه بالإعادة

122- RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem) RÜKÛYU TAM YAPMAYAN KİŞİYE NAMAZI YENİDEN KILMASINI SÖYLEMESİ

۷۹۳ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سَعِيدُ الْمُقْبِرِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَدَخَلَ رَجُلٌ فَصَلَّى ثُمَّ جَاءَ فَلَسَّمْ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَرَدَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَيْهِ السَّلَامَ فَقَالَ «ارْجِعْ فَصَلِّ فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ» فَصَلَّى ، ثُمَّ جَاءَ فَلَسَّمْ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ «ارْجِعْ فَصَلِّ فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ» . ثَلَاثًا . فَقَالَ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ فَمَا أَحْسِنُ غَيْرَهُ فَعَلَّمَنِي . قَالَ «إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَكَبِّرْ ، ثُمَّ اقْرَأْ مَا تيسَّرَ مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ ، ثُمَّ ارْكَعْ حَتَّى تَطْمِئِنَّ رَاكِعًا ، ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَعْتَدِلَ قَائِمًا ، ثُمَّ اسْجُدْ حَتَّى تَطْمِئِنَّ سَاجِدًا ، ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَطْمِئِنَّ جَالِسًا ، ثُمَّ اسْجُدْ حَتَّى تَطْمِئِنَّ سَاجِدًا ، ثُمَّ افْعَلْ ذَلِكَ فِي صَلَاتِكَ كُلِّهَا» . أطرافه ۷۵۷ ، ۶۲۵۱ ، ۶۲۵۲ ، ۶۶۶۷ - تحفة ۱۴۳۰۴

793- “Müsedded — Yahya b. Saîd — Ubeydullah — Saîd el-Makburî — Saîd’in babası” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid’e girdikten sonra bir adam içeriye girdi. Adam namaz kılıp geldi ve Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) selam verdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) selamını aldı ve: “Dönüp namaz kıl! Zira kılmadın!” buyurdu. Adam dönüp bir daha namaz kıldı ve gelip Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) selam verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine: “Dönüp namaz kıl! Zira kılmadın!” buyurdu.

Bu durum üç defa tekrarlandı. Sonunda adam: “Seni hakla gönderene yemin olsun ki bundan daha iyi kılamam. Nasıl kılacağımı öğret” dedi.

¹ Hadis ayrıca 801 ve 820’de geçmektedir. Müslim 471

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “*Namaza durduğunda tekbir getir, sonra Kur’ân’dan yapabildiğin kadarını oku. Sonra rükûya git. Rükûyu güzelce yaptığına kanaat getirdikten sonra kalk. Ayakta da iyice doğrulduktan sonra secdeye git. Secdeyi de güzelce yaptığına kanaat getirdikten sonra başını kaldır. Kalkınca da iyice otur. Sonra bir daha secdeye git ve güzelce yaptığına kanaat getirene kadar secdede kal. Namazın tümünde de bu şekilde yap.*”¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân’dir.

Saîd’in babası, Keysân el-Leysî el-Handaî’dir.

Dârekutnî, Ubeydullah’ın öğrencilerinin tümünün bu hadisin isnâdında Yahya el-Kattân’a muhalefet ettiklerini, zira hiçbirinin bunu rivayet ederken “Saîd’in babasından” demediğini dile getirmişti. Dârekutnî, Yahya’nın hafız ve sağlam biri olduğunu da söylemiştir. Bundan dolayı hadis, sahihtir ve bir illete sahip değildir.

Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid’e girince arkasından bir adam daha girdi ve Mescid’in bir kenarında iki rekât namaz kıldı. Kıldığı namazın farz mı, yoksa nafil mi olduğu konusunda farklı görüşler olsa da anladığımız kadarıyla nafil namazdı ve tahiyetu’l-mescid namazıydı. Namaz kılan bu kişi de Ali b. Yahya b. Abdillâh b. Hallâd’ın dedesi Hallâd b. Râfi’ ez-Zurakî’dir.

Adam namaz sonrası Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelip selam verdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) adamın selamını aldı ve geri dönüp namazı iade etmesini, zira kıldığı namazın sahih olmadığını söyledi.

Adam dönüp aynı şekilde namazı kıldı. Sonra gelip bir daha Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) selam verdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yine kıldığı namazın sahih olmadığını ve geri dönüp bu namazı yeniden kılmasını söyledi. Birmâvî’nin dediğine göre adam bu şekilde üç defa namaz kılarak gelip selam vermiş, üçünde de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) selamını aldıktan sonra namazı yeniden kılması için geri göndermiştir.

¹ Hadis ayrıca 757, 6251, 6252 ve 6667’de geçmektedir. Müslim 397

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ilk seferinde namazın kılınmasına yönelik doğru olanı öğretmemiştir. Çünkü hatanın tekrarlanmasından sonra olan öğrenme ilk hatadan sonra olan öğrenmeden daha sağlam olur. Bazılarına göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) terbiye babında adamı her defasında geri göndermiştir. Zira adam geri gönderilmesine rağmen doğrusunun nasıl olduğunu sormamış, bu konuda kendi bilgisine güvenmiştir. Bundan dolayı doğrusunu sorup öğrenmek isteyince Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) anlatmıştır. Burada açıklamanın geciktirilmesi de söz konusu değildir. Zira adamın kıldığı namaz farz bir namaz değilse öğretme konusunda yeterince vakit bulunuyordu.

Adam, namazı bundan daha iyi kılamayacağını söyleyip doğru bir şekilde nasıl kılması gerektiğini sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), namaza durduğunda iftitah tekbirini getirmesini, sonra Kur'ân'dan yapabildiği, kolayına geldiği kadarını okumasını söyledi. Burada söz konusu edilen kıraat, Fâtiha Sûresi'dir. Çünkü bu sûre, okuması herkes için kolay olan bir sûredir. Ebû Dâvud bunu rivayet ederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ona: *“Sonra Fâtiha Sûresi’ni, ondan sonra da Allah’ın dilediği kadarını oku”* buyurduğunu zikretmiştir. Ahmed ve İbn Hibbân ise bunu rivayet ederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) adama: *“Sonra Fâtiha Sûresi’ni, ondan sonra da istediğini oku”* buyurduğunu zikretmişlerdir.

Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama, kıraatini yaptıktan sonra rükûya gitmesini, rükûsunu itminân ile iyice yaptıktan sonra kalkmasını, kalkıp iyice doğrulduktan sonra secdeye gitmesini, secdesini iyice yaptıktan sonra kalkmasını, oturup iyice yerleştikten sonra ikinci secdeyi yapmasını söyledi. Sonunda da farz olsun nafîle olsun bütün namazlarında tekbir, kıraat, rükû, secde ve oturma konularında böyle yapmasını, namazlarını bu şekilde kılmasını emretti.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama, niyet, teşehhüde oturma gibi namazın diğer vaciplerini zikretmemiştir. Çünkü adam bunları zaten biliyordu.

Peki hadis ile başlık arasında mutabakat nerededir? Zira adamın namazda neyi eksik yaptığı zikredilmemiştir.

Cevap olarak denilebilir ki İbn Ebî Şeybe bu olayı Rifâ'a b. Râfi'den rivayet ederken: *“Adam Mescid’e girdi. Adam rükû ve secdelerini tam yapmadığı*

kısa bir namaz kıldı” lafzını kullanmıştır. Anladığımız kadarıyla Buhârî başlığında bu rivayete işaretle bulunmuştur.

İbnu’l-Müneyyir’e göre ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama: “*Sonra rükûya git. Rükûyu güzelce yaptığına kanaat getirdikten sonra kalk...*” diyerek namazın rükünlerini nasıl yapması gerektiğini anlatmıştır. Bu da namazın rükünlerinin aynı hükümde olmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla rükûyu veya secdeyi veya zikredilen diğer rükünlerden birini tam yapmayan kişinin namazı iade etmesi gerekir.

Bu hadis, hem imam, hem de cemaat için kıraatin vucubiyeti konusu içinde zikredilmiştir.

۱۲۳ - بَابُ الدُّعَاءِ فِي الرُّكُوعِ

123- RÜKÛDA DUA ETMEK

۷۹۴ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنْ

مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ فِي رُكُوعِهِ وَسُجُودِهِ «سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي». أطرافه ۸۱۷، ۴۲۹۳، ۴۹۶۷،

۴۹۶۸ - تحفة ۱۷۶۳۵

794- “Hafs b. Ömer — Şu’be — Mansûr — Ebu’d-Duhâ — Mesrûk” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rükû ve secdelerinde: “*Ey Rabbimiz olan Allahım! Seni hamdinle tesbih ederim. Allahım! Beni bağışla*” derdi.

Hafs, Hafs b. Ömer el-Havdî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Mansûr, Mansûr b. el-Mu’temir es-Sülemî’dir.

Ebu’d-Duhâ, tâbiûndan Müslim b. Subayh el-Kûfî el-Attâr’dır. Ömer b. Abdilazîz’in hilafeti zamanında vefat etmiştir.

Mesrûk, Mesrûk b. el-Ecda’ el-Hemdânî el-Kûfî’dir.

Hız. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Yüce Allah'ın “Rabbini överek tesbih et; O'ndan bağışlama dile”¹ emri gereğince rükû ve secdelerinde: “*Ey Rabbimiz olan Allahım! Seni hamdinle tesbih ederim. Allahım! Beni bağışla*” diye dua ederdi.

“Hamdinle” ifadesinden kasıt, kişinin kendi çabası ve gayretiyle değil de Yüce Allah'ın muvaffakiyeti ve hidayetiyle bu tesbihi gerçekleştirdiğini dile getirmesidir. Bu da Yüce Allah verdiği bu nimet ile ihsanlara bir tür şükürdür.

Hadisin başlıkla mutabakatı “Allahım! Beni bağışla” sözündedir. Başlık hem tesbih, hem duayı kapsasa da sadece dua zikredilmiştir. Bununla da Mâlik gibi rükûda dua etmeyi kerih görenlere bir cevap verilmek istenmiş gibidir.

Rükûda tesbih edilebileceği konusunda ise ittifak vardır. Bundan dolayı başlıkta özellikle duaya yer verilmiştir. Rükûda dua edilemeyeceğini söyleyenler Müslim'in İbn Abbâs'tan naklettiği merfû hadise dayanmışlardır. Bu hadise göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Rükûda Rabbinizi tazim edin. Secdede ise dua etmeye çalışın, zira secde size icabete en yakın yerdir*” buyurmuştur.

Ancak bu hadis rükûda dua edilemeyeceği anlamına gelmemektedir. Rükûda dua etmeye, secdede de Allah'ı tazim etmeye herhangi bir engel yoktur. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ismet sıfatına sahip olsa da her zaman Yüce Allah'a muhtaç olduğunu belirtmek ve kulluğunu göstermek için bağışlanma dilemiştir. Bunu ümmetine öğretmek için yapmış olması da muhtemeldir.

Hadisin ravileri Basralı, Vasıtlı ve Kufelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Meğâzî* ve *Tefsîr* konuları içinde tahrir etmiştir.² Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

¹ Nasr Sur. 3

² Hadis ayrıca 804, 1006, 2932, 3386, 4560, 4598, 6200, 6393 ve 6940'ta geçmektedir. Müslim 484

۱۲۴ - بَاب مَا يَقُولُ الْإِمَامُ وَمَنْ خَلْفَهُ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ

124- BAŞLARINI RÜKÛDAN KALDIRDIKLARI ZAMAN İMAM İLE ARKASINDAKİ CEMAATİN SÖYLEYECEĞİ SÖZ

۷۹۵ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا قَالَ « سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ » . قَالَ « اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ » . وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا رَكَعَ وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ يُكَبِّرُ ، وَإِذَا قَامَ مِنَ السَّجْدَتَيْنِ قَالَ « اللَّهُ أَكْبَرُ » . أطرافه ۷۸۵ ، ۷۸۹ ، ۸۰۳ - تحفة ۱۳۰۲۷ ،

795- “Âdem — İbn Ebî Zi’b — Saîd el-Makburî” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Semiallahu limen hamideh* (=Allah kendisine hamdedenleri یشیتir)” dedikten sonra: “*Allahumme Rabbenâ ve lekel-hamd* (=Allahım! Rabbimiz! Sana hamdolsun)” derdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) rükûya gittiğinde ve (secdeden) kalktığında tekbir getirirdi. İki secdeyi yaptıktan sonra ayağa kalktığında da “Allahu Ekber” derdi.¹

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs’tır.

İbn Ebî Zi’b, Muhammed b. Abdirrahman’dır. Dedesinin ismi de Ebû Zi’b Hişâm’dır.

Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rükûdan kalkarken “*Semiallahu limen hamideh* (=Allah kendisine hamdedenleri یشیتir)” derdi. Doğrulup durduktan sonra da: “*Allahumme Rabbenâ ve lekel-hamd* (=Allahım! Rabbimiz! Sana hamdolsun)” derdi.

Hadis bazı rivayetlerde “ve lekel-hamd” lafzıyla gelirken bazı rivayetlerde “و” edatı olmadan “lekel-hamd” lafzıyla gelmiştir. Bazıları “و” edatını atıf harfi, bazıları da hâl edatı olarak görmüş ve öyle anlamlandırmıştır. Nevevî bu konuda birinin diğerine tercih edilemeyeceğini söylemiştir.

¹ Hadis ayrıca 785, 789 ve 803’te geçmektedir. Müslim 392

İbn Dakîk el-Îd, ifadeyi “و” edatıyla okumanın başka mânâları da beraberinde getireceğini söylemiş, bu durumda anlamının: “Rabbimiz! Duamızı kabul et, biz de sana hamdedelim” olacağını söylemiştir. Bu şekilde ifade hem dua, hem de haber manasına gelecektir.

İbn Hacer, İbn Dakîk el-Îd’in yorumunu “و” edatının atıf harfi kabul edilmesi durumunda geçerli olacağını söylemiştir. İbnu’l-Esîr ise bunun hâl edatı olduğunu söylemiş ve diğer görüşleri zayıf bulmuştur.

Hadisin başlıkla imam açısından mutabakatı açıktır. Cemaat açısından mutabakatı da kıyas iledir veya daha önce geçen: “İmam kendisine uyulmak için imam yapılmıştır...” hadisi dolayısıyladır. Ya da: “Benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz siz de öyle kılın” hadisi üzerindendir.

Ebû Hureyre’den gelen bir rivayette de: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «Semiallahu limen hamideh» dediği zaman arkasındakiler de «Semiallahu limen hamideh» derdi” dediği zikredilmiştir.

Dârekutnî: “Bu konuda mahfûz olan, imamın arkasındaki cemaatin «Rabbenâ ve lekel-hamd» demesidir” demiştir.

Ebû Hureyre’nin devamında bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rûkûya gittiğinde ve başını secdeden kaldırdığında tekbir getirirdi. Tekbir konusunda “يَكْبِرُ” denilerek muzari kalıbı kullanılmıştır. Bununla da tekbirin devamlılığı ile sürekliliği kastedilmiştir. Yani Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rûkûya giderken tekbire başlar, rûkûda yerleşinceye kadar da uzatırdı. Aynı şekilde secdeden kalkarken tekbir getirir, oturup yerleşinceye kadar da tekbiri uzatırdı. Ayağa kalkmak için getirilen tekbir ise bundan farklıdır ve uzatılmaz. Bundan dolayı Mâlik: “İkinci rekatin oturmasından sonra kalkıp ayakta durana kadar tekbir getirilmez” demiştir.

Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iki secdeyi yaptıktan sonra ayağa kalktığında da “Allahu Ekber” diyerek tekbir getirirdi.

۱۲۵ - بَابُ فَضْلِ اللَّهِ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ

125- "ALLAHUMME RABBENÂ LEKEL-HAMD"
DEMENİN FAZİLETİ

۷۹۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ سُمَيٍّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِذَا قَالَ الْإِمَامُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . فَقُولُوا لِلَّهِمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ . فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ قَوْلُهُ قَوْلَ الْمَلَائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ » .
طرفه ۳۲۲۸ - تحفة ۱۲۵۶۸

796- "Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Sumey — Ebû Sâlih" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "İmam: «Semiallahu limen hamideh (=Allah kendişine hamdedenleri işitir)» dediği zaman siz: «Allahumme Rabbenâ lekel-hamd (=Allahım! Rabbimiz! Sana hamdolsun)» deyin. Zira bu sözünü meleklerin sözüne denk getiren kişinin geçmiş günahları bağışlanır."¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Sümei, Ebû Bekr Abdurrahman b. el-Hâris'in azatlısıdır.

Ebû Sâlih, Zekvân es-Semmân'dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), imam "Semiallahu limen hamideh" dediği zaman cemaatin: "Allahumme Rabbenâ lekel-hamd" demesini emretmiştir.

Mâlikler ve Hanefiler, bu hadise dayanarak imamın "Rabbenâ lekel-hamd" demeyeceğini söylemişlerdir. Aynı şekilde cemaatin de "Semiallahu limen hamideh" demeyeceğini söylemişlerdir. Çünkü hadiste bunların birlikte söylenmesi zikredilmemiştir. Aksine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada tesmî ile tahmîdi birbirinden ayırmış, hamdetmeyi talep eden tesmî'nin söylenmesini imama, duaya icabet edilmesini isteyen tahmîdi de cemaate yüklemiştir.

¹ Hadis ayrıca 3228'de geçmektedir. Müslim 409

Müslim'in Ebû Mûsa el-Eş'arî'den naklettiği hadis de bunu desteklemektedir. Ebû Mûsa'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "İmam «Semiallahu limen hamideh» dediği zaman siz de «Rabbenâ lekel-hamd» deyin ki Yüce Allah size icabet etsin" buyurmuştur.

Ancak hadiste imamın bu iki sözü söyleyemeceği konusunda herhangi bir şey bulunmamaktadır. Hadis, cemaatin "Allahumme Rabbenâ lekel-hamd" sözünü, imamın: "Semiallahu limen hamideh" sözünden sonra söyleyeceklerine işaret etmektedir. Dolayısıyla imamın hem dua talebinde bulunup hem de dua etmesi için herhangi bir engel yoktur. Bu da daha önce zikredilen "Âmîn" deme konusu gibidir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu iki sözü birlikte söylediği rivayetlerle sâbittir. Bunun yanında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz siz de öyle kılın" buyurmuştur. Şâfiîlere, Hanbelilere, Ebû Yûsuf'a, Muhammed'e ve ulemânın çoğunluğuna göre imam her iki sözü de söyler. Bu yönde gelen sahih hadisler de bunu desteklemektedir. Ayrıca Şâfiîler cemaatin de her ikisini söyleyeceğini dile getirmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), devamında hamdetmesini meleklerin hamdetmesine denk getiren kişinin geçmiş günahlarının bağışlanacağını bildirmiştir. Bu da "Âmîn" sözü konusunda daha önce gelen hadisin bir benzeridir. Bu hadisin zahirinden anlaşıldığı kadarıyla söz konusu denk getirme, genel olarak değil, sadece namaz içinde olanı konusunda geçerlidir.

۱۲۶ - باب

126- BÂB

۷۹۷ - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ

قَالَ لَأُقَرِّبَنَّ صَلَاةَ النَّبِيِّ ﷺ . فَكَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقْنُتُ فِي الرَّكْعَةِ الْآخِرَةِ مِنْ صَلَاةِ الظُّهْرِ وَصَلَاةِ الْعِشَاءِ ، وَصَلَاةِ الصُّبْحِ ، بَعْدَ مَا يَقُولُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . فَيَدْعُو لِمُؤْمِنِينَ وَيَلْعَنُ الْكُفَّارَ . أَطْرَافُهُ ٨٠٤ ، ١٠٠٦ ، ٢٩٣٢ ، ٣٣٨٦ ، ٤٥٦٠ ،

١٥٤٢١ ، ١٥٤٢٩ تحفة ٦٩٤٠ ، ٦٣٩٣ ، ٦٢٠٠ ، ٤٥٩٨

797- “Muâz b. Fadâle — Hişâm — Yahya” isnâdıyla Ebû Seleme şöyle demiştir: Ebû Hureyre: “Sizlere Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazına yakın bir namaz kıldıracağım” dedi. Ebû Hureyre öğle, yatsı ve sabah namazlarının son rekatlarında “Semiallahu limen hamideh” dedikten sonra kunût yapar, müminlere dua, kafirlere lanet ederdi.¹

Muâz, Muâz b. Fadâle el-Basrî'dir.

Hişâm, Hişâm ed-Destuvâî'dir

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr'dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdîrrahman'dır.

Ebû Hureyre cemaate, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazına yakın bir namaz kıldıracağını söylemiştir. Kıldırırken de öğle, yatsı ve sabah namazlarının son rekatlarında “Semiallahu limen hamideh” deyip rükûdan kalktıktan sonra kunût yapardı. Bu hadise göre kunût rükûdan sonra ayakta iken yapılır. Mâlik ise her zaman için rükûdan önce yapılacağını söylemiştir.

Ebû Hureyre bu kunûtunda müminlere dua, kafirlere ise lanet ederdi. Burada isim ve kişi belirtmeden genel olarak kafirlere bir lanet söz konusudur. Zira diri olsun, ölü olsun belirli kişilere lanet etmek caiz değildir. Ancak Ebû Leheb gibi kafir olarak öldüğü naslarla sâbit olan kişiler bunun dışındadır.

Hadisin zahirinden Ebû Hureyre'nin bu yaptığını Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırdığı anlaşılmaktadır. Yani hadis mevkûf değil, merfûdur.

Bazılarına göre ise rivayetin merfû olan kısmı, söz konusu namazlarda kunûtun yapılması değil, sadece kunûtun meşru olmasıdır. Buhârî'nin *Tefsîr* konusu içinde Yahya'dan yaptığı rivayet de bunu desteklemektedir. Zira bu rivayette kunûtun yapıldığı namaz yatsı namazı olarak geçer. Ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazında kunût yapması diğer namazlarda kunût yapmadığı anlamına gelmemektedir. Rivayetin zahirinden anlaşılan ise tümünün merfû olduğudur.

---

¹ Hadis ayrıca 804, 1006, 2932, 3386, 4560, 4598, 6200, 6393 ve 6940'ta geçmektedir.
Müslim 676

Hadisin ravileri Basralı, Destuvalı, Yemenli ve Medinelidir. Hadisi Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

٧٩٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي الْأَسْوَدِ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ خَالِدِ الْحَدَّاءِ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كَانَ الْقُنُوتُ فِي الْمَغْرِبِ وَالْفَجْرِ . طَرَفَهُ ١٠٠٤ -

تحفة ٩٥٤

798- “Abdullah b. Ebi'l-Esved — İsmâil — Hâlid el-Hazzâ — Ebû Kılâbe” isnâdıyla Enes: “Kunût akşam ve sabah namazlarında yapılırdı” dedi.¹

Abdullah, Abdullah b. Muhammed b. Humeyd el-Basrî'dir. Kendisiyle şöhret bulduğu için babasının dedesi Ebu'l-Esved'e nisbet edilmiştir. Hicri 223 yılında vefat etmiştir.

İsmâil, İsmâil b. Uleyye'dir.

Ebû Kılâbe, Abdullah b. Zeyd b. Amr el-Cermî'dir.

Enes, Enes b. Mâlik'tir.

Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) döneminin ilk zamanlarında kunût akşam ve sabah namazlarında yapılırdı. Rivayetin, kunûtun akşam ve sabah namazlarında yapıldığı ile ilgili kısmı merfû hükmündedir. Daha sonra ise akşam namazındaki kunût terk edilmiş, sabah namazındaki kalmıştır. Vitir namazı konusu içinde inşaallah bu yönde gerekli açıklamalar yapılacaktır.

Hadisin ravilerinin tümü Basralıdır.

٧٩٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ نُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُجَمِرِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَحْيَى بْنِ خَلَّادٍ الزُّرَقِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ رِفَاعَةَ بْنِ رَافِعِ الزُّرَقِيِّ قَالَ كُنَّا يَوْمًا نُصَلِّي وَرَاءَ النَّبِيِّ ﷺ فَلَمَّا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرَّكْعَةِ قَالَ « سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ » . قَالَ رَجُلٌ وَرَاءَهُ رَبَّنَا وَلَكَ

¹ Hadis ayrıca 1004'te geçmektedir.

الْحَمْدُ ، حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ « مَنِ الْمُتَكَلِّمُ » . قَالَ أَنَا . قَالَ « رَأَيْتُ
بِضْعَةٍ وَثَلَاثِينَ مَلَكًا يَتَنَادَوْنَ ، أَيُّهُمْ يَكْتُبُهَا أَوَّلُ » . تحفة ٣٦٠٥

799- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — Nuaym b. Abdillâh el-Mücmir — Ali b. Yahya b. Hallâd ez-Zurakî — Ali'nin babası” isnâdıyla Rifâa b. Râfi' ez-Zurakî anlatıyor: Bir gün Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kılıyorduk. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) başını rükûdan kaldırdığı zaman: “*Semiallahu limen hamideh*” dedi. Arkasında duran bir adam da: “Rabbimiz! En bol, en temiz ve en bereketli hamdler senin olsun” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazı bitirince: “*Konuşan kimdi?*” diye sordu. Adam: “Bendim” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bu sözü daha önce yazabilmek için birbirleriyle yarışan otuz küsur melek gördüm*” buyurdu.

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebi'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Ali, Ali b. Yahya b. Hallâd ez-Zurakî el-Ensârî el-Medenî'dir. Hicri 129 yılında vefat etmiştir.

Ali'nin babası, Yahya b. Hallâd'dır. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine hurma ile tahnîk yaptığı kişidir.

Rifâa'nın bildirdiğine göre kendisi, bir gün Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kılıyordu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) başını rükûdan kaldırırken “*Semiallahu limen hamideh*” dedi ve sözü ayakta iken tamamladı. Arkasındaki cemaatin içinden bir adam da buna karşılık: “Rabbimiz! En bol, en temiz ve en bereketli hamdler senin olsun” dedi. Rifâa b. Yahya'nın rivayetinde: “Rabbimizin sevdiği ve razı olacağı kadar...” ziyadesi yapılmıştır.

Bu kişi hadisin ravisi, Rifâa b. Râfi'dir. Bedruddîn Demâmînî ise *Mesâbîh*'de: “Bu kişi hadisin ravisi Rifâa mıdır yoksa bir başkası mıdır, incelemeye muhtaçtır” demiştir.

İbn Hacer ise bu adamın kesin bir şekilde hadisin ravisi Rifâa olduğunu söylemiştir. İbn Beşkuvâl de aynısını söylemiştir. Tirmizî'de de Rifâa olarak geçmektedir. Rifâa'nın burada ismini vermemesi yaptığı şeyi gizlemek içindir.

Birmâvî'nin zikrettiğine göre İbn Mende bu kişinin hadisin ravisi olmadığını söylemiştir. Hakem bu kişinin Muâz b. Rifâa olduğunu söylemişse de hata etmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazı bitirince bu duayı eden kişinin kim olduğunu sordu. Rifâa b. Yahya'nın rivayetinde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Namazda konuşan kimdi?"* diye sorduğu zikredilmiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sorusu üzerine kimseden ses çıkmadı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci kez sorunca yine kimse cevap vermedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üçüncü defa sorunca Rifâa b. Râfi' konuşanın kendisi olduğunu ve bununla hayırlı bir şeyi amaçladığını söyledi.

Peki Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sorusuna hemen cevap vermesi gerekirken Rifâa neden hemen cevap vermemiş, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sorusunu üç defa tekrar etmesini beklemiştir?

Cevap olarak denilebilir ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sorusunda belirli bir kişiyi kastetmemiş, sorusunu genel olarak sormuştur. Bundan dolayı cemaat, içlerinden birinin buna cevap vermesini beklemiştir. Bunun yanında adamın bir şeyi yanlış yaptığını zannetmiş ve hakkında bir şeyin nazil olmasından çekinmişlerdir.

Rifâa b. Yahya bunu Nâfi'den rivayet ederken Rifâa'nın: *"O gün Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte namazda bulunmam yerine tüm malımı kaybetmiş olmayı isterdim"* dediğini zikreder ki bu da bahsettığımız endişeyi desteklemektedir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onların susup cevap vermediklerini görünce adamın kötü bir şey yapmadığını söyledi. Zira Ebû Dâvud'un Mâlik b. Rabîa'dan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"O sözü söyleyen kimdi? Zira kötü bir şey söylemedi"* buyurmuştur. Bu da dediğimizi desteklemektedir.

Rifâa o sözü söyleyenin kendisi olduğunu bildirince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) söylediği bu sözü daha önce yazıp Yüce Allah'ın huzuruna çıkarmak için otuz küsur meleğin aralarında yarışıklarını gördüğünü söyledi. Melek sayısı da Rifâa'nın söylediği sözün harfleri sayısı kadardır ki o da 34'tür. Yüce Allah söylenen bu sözün değerinden dolayı her bir harfi için bir melek göndermiştir.

Hadisin ravilerinin tümü Medinelidir. İsnâdında büyük olanın küçük olandan rivayeti vardır. Zira Nuaym yaşça Ali b. Yahya'dan daha büyüktür. İsnâdında tâbiûndan üç kişi vardır. Hadisi Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۱۲۷ - بَابُ الْإِطْمَانِيَّةِ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ

127- RÜKÛDAN KALKTIKTAN SONRA İTMİNÂN

Başlık, rükûdan kalktıktan sonra kişinin ayakta, her bir mafsalı yerine oturacak şekilde sakın durmasıyla ilgilidir.

قَالَ أَبُو هُمَيْدٍ رَفَعَ النَّبِيُّ ﷺ وَاسْتَوَى حَتَّى يَعُودَ كُلُّ فَقَارٍ مَكَانَهُ .

Ebû Humeyd: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) başını kaldırdığı zaman her bir mafsalı yerine yerleşecek şekilde doğrulup durdu” demiştir.

Ebû Humeyd es-Sâidî, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), başını rükûdan kaldırdıktan sonra her bir mafsalı yerine oturacak şekilde doğrulup durduğunu söylemiştir. Muallak olarak gelen bu rivayet ile başlığın mutabakatı “doğrulup durdu” sözündedir.

۸۰۰ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ ثَابِتٍ قَالَ كَانَ أَنَسٌ يَنْعَتُ لَنَا صَلَاةَ

النَّبِيِّ ﷺ فَكَانَ يُصَلِّي وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ قَامَ حَتَّى نَقُولَ قَدْ نَسِيَ . طرفه ۸۲۱ -

تحفة ۴۴۶

800- “Ebu'l-Velîd — Şu'be” isnâdıyla Sâbit şöyle demiştir: “Enes bize Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazının nasıl olduğunu gösterirdi. Namazda rükûdan başını kaldırdığı zaman (secdeye gitmeyi) unuttu diyeceğimiz kadar dururdu.”¹

Ebu'l-Velîd, Hişâm b. Abdilmelik et-Tayâlisî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Sâbit, Sâbit el-Bunânî'dir.

¹ Hadis ayrıca 821'de geçmektedir. Müslim 472, 473

Sâbit'in bildirdiğine göre Enes b. Mâlik kendilerine Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazının nasıl olduğunu anlatırdı. Namazı da kıldırırken rükûda başını kaldırdığında ayakta o kadar beklerdi ki cemaat onun secdeye gitmeyi veya namazda olduğunu unuttuğunu veya kunût yapmak için bu kadar beklediğini düşünürlerdi. Bu da rükû sonrası ayakta durmanın uzun tutulması gerektiğine delalet etmekte hatta açık bir şekilde göstermektedir. “Rükû sonrası kıyamda, rükûda olduğu gibi tesbih getirmek sünnet değildir” gibi zayıf bir görüşe dayanarak da böylesi bir şey bırakılamaz.

Nevevî ise mezhebi olan Şâfiî mezhebinin aksine kısa olan rüknün uzun tutulmasının caiz olduğu görüşünü tercih etmiştir. Bunda da Huzeyfe'nin Müslim'de gelen rivayetine dayanmıştır. Bu rivayette Huzeyfe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kıldığı namazın bir rekatında Bakara Sûresi ile birlikte başka bir sûre daha okumuştur. Sonra rükûya gitmiş, rükûda kıyamda durduğu kadar durmuştur. “Rebbenâ lekel-hamd” deyip kalktıktan sonra da rükûda durduğu süre kadar ayakta durmuştur.

Nevevî: “Huzeyfe'nin bu hadisine bir cevap vermek zordur. Bu konuda en kuvvetli görüş, namazda zikri uzun tutmanın caiz olduğunu söyleyen görüştür” demiştir.

۸۰۱ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ عَنْ ابْنِ أَبِي لَيْلَى عَنِ الْبَرَاءِ -
رضى الله عنه - قَالَ كَانَ رُكُوعُ النَّبِيِّ ﷺ وَسُجُودُهُ وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ وَيَنْ
الْمَجْدَتَيْنِ قَرِيبًا مِنَ السَّوَاءِ . طرفاه ۷۹۲ ، ۸۲۰ - تحفة ۱۷۸۱

801- “Ebu'l-Velîd — Şu'be — Hakem — İbn Ebî Leylâ” isnâdıyla Berâ: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) rükûsu, secdesi, rükû sonrası durması ve iki secde arasında oturması takriben birbirine eşitti” dedi.¹

Ebu'l-Velîd, Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Berâ b. Âzib'in bildirdiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) rükûsu, secdesi, rükûdan kalktıktan sonra ayakta durması ve iki secde arasında oturması süre olarak birbirine yakındı.

¹ Hadis ayrıca 792 ve 820'de geçmektedir. Müslim 471

Bazılarına göre bundan kasıt, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) rükûsunun veya secdesinin veya rükû sonrası ayakta durmasının kıyamı kadar olmadığını söylemiş, bundan kastın Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) namazının itidal üzere olduğunu dile getirmiştir. Bunlara göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kıraati uzun tuttuğu zaman namazın diğer rükünlerini normal zamanlara nazaran daha uzun tutardı. Kıraati kısa tuttuğu zaman da namazın diğer rükünlerini kısa tutardı.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazında Sâffât Sûresi'ni okuduğu sâbittir. *Sünen* kitaplarında Enes'ten gelen rivayete göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) secde süresini tahminen hesap etmişler ve on defa tesbih edecek kadar uzun olduğunu görmüşlerdir. İhtimaldir ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazında Sâffât Sûresi'nden başka bir sûre okuduğu zaman secdesini on tesbihten daha kısa tutuyordu. *Sünen* kitaplarında gelen rivayetlere göre de secde süresi asgari üç tesbih uzunluğunda olmalıdır.

Daha önce rükûda sırtı dümdüz tutma konusu içinde bu hadis zikredilmiş, hadiste kıyam ile ka'de istisnası yapılmıştır. Söz konusu istisna bu hadiste bulunmamaktadır.

٨٠٢ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ قَالَ كَانَ مَالِكُ بْنُ الْحُوَيْرِثِ يُرِينَا كَيْفَ كَانَ صَلَاةُ النَّبِيِّ ﷺ وَذَلِكَ فِي غَيْرِ وَقْتِ صَلَاةٍ ، فَقَامَ فَأَمَكَنَ الْقِيَامَ ، ثُمَّ رَكَعَ فَأَمَكَنَ الرُّكُوعَ ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَأَنْصَبَ هُنَيْئَةً ، قَالَ فَصَلَّى بِنَا صَلَاةَ شَيْخِنَا هَذَا أَبِي بُرَيْدٍ . وَكَانَ أَبُو بُرَيْدٍ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ السَّجْدَةِ الْآخِرَةِ اسْتَوَى قَاعِدًا ثُمَّ نَهَضَ . أَطْرَافَهُ ٦٧٧ ، ٨١٨ ، ٨٢٤ - تحفة ١١٨٥

802- "Süleymân b. Harb — Hammâd b. Zeyd — Eyyûb" isnâdıyla Ebû Kılâbe anlatıyor: "Mâlik b. el-Huveyrîs, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazının nasıl olduğunu bize gösteriyordu. Bunu gösterirken vakit namaz vakti değildi. Durduğu zaman sağlam bir şekilde durdu. Sonra rükûya gitti. Rükûda da sağlam bir şekilde durdu. Sonra başını rükûdan kaldırdı ve azıcık durdu. Bu şekilde yaşlımız Ebû Bureyd'in namazı gibi

bir namaz kıldırıldı. Ebû Bureyd de ikinci secdeden başını kaldırdığı zaman dümdüz oturur, ardından kalkardı.”¹

Süleymân, Süleymân b. Harb el-Vâşihî'dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd b. Dirhem'dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

Ebû Kılâbe, Abdullah b. Zeyd'dir.

Ebû Kılâbe'nin bildirdiğine göre Mâlik b. el-Huveyris el-Leysî kendilerine Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazının nasıl olduğunu namaz vakti dışında sadece öğretmek için kılıp gösteriyordu. Mâlik bu namazı gösterirken önce kıyamda dümdüz doğrulup durdu. Sonra rükûya gitti. Rükûda sırtına kavis vermeden düzgün bir şekilde durdu. Sonra rükûdan başını kaldırdı ve ayakta kısa bir süre durdu. Buhârî'nin Kuşmeyhanî nüshasında “kısa bir süre sustu” lafzıyla gelmiştir. Yani rükûdan kalktığına secdeye gitmek için hemen tekbir getirmedi. Buhârî'nin İsmâîlî nüshasında ise: “Dümdüz bir şekilde durdu” lafzıyla geçer ki hadisin maksadına daha uygun düşen bir lafızdır.

Ebû Kılâbe, Mâlik'in öğretme amaçlı kıldırıldığı bu namazı anlatırken onun Ebû Bureyd'in namazına benzer bir namaz kıldırıldığını söylemiştir. Ebû Bureyd, Amr b. Seleme el-Cermî'dir. Ebû Kılâbe'nin bildirdiğine göre Ebû Bureyd de ikinci secdeden başını kaldırdıktan sonra kısa bir süre oturur, ardından ayağa kalkardı.

Bu hadis daha önce metin ve isnâdında biraz farklılıkla “Kişinin Sadece Birilerine Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Namazı ve Sünnetini Öğretmek İçin Namazı Kıldırması” başlığı altında zikredilmişti. Hadisin başlıkla mutabakatı “Sonra başını rükûdan kaldırdı ve azıcık durdu” ifadesindedir.

۱۲۸ - باب يَهْوَى بِالتَّكْبِيرِ حِينَ يَسْجُدُ

128- KİŞİ TEKBİRLE BİRLİKTE SÜZÜLEREK SECDEYE GİDER

وَقَالَ نَافِعٌ كَانَ ابْنُ عُمَرَ يَضَعُ يَدَيْهِ قَبْلَ رُكْبَتَيْهِ .

Nâfi' der ki: “İbn Ömer ellerini dizlerinden önce yere koyardı.”

¹ Hadis ayrıca 677, 818 ve 824'te geçmektedir.

İbn Huzeyme, Tahâvî ve başkalarının Abdulazîz ed-Derâverdî kanalıyla mevsûl olarak bildirdiğine göre Abdullah b. Ömer'in azatlısı Nâfi', İbn Ömer'in secdeye giderken yere dizlerinden önce ellerini koyduğunu söylemiştir. Mâlik de: "Namazın huşû ve vakarına daha uygun olduğu için böyle yapmak daha güzeldir" diyerek bunu savunmuştur. Bu konuda da *Sünen* kitaplarında Ebû Hureyre'den nakledilen: *"Biriniz secdeye gittiği zaman devenin oturması gibi otursun. Bunun yerine yere dizlerinden önce ellerini koysun"* hadisine dayanmıştır. Yine Ebû Hureyre'den gelen başka bir hadisle de buna itiraz edilmiş olsa da isnâdı zayıf bir hadistir.

Şâfiî, Hanefî ve Hanbelilerin görüşü ise ulemânın çoğunluğunun görüşüne muvafıktır. Buna göre kişi yere ellerinden önce dizlerini koyar. Çünkü dizler yere ellerden daha yakın durur. Bu konuda da *Sünen* kitaplarında nakledilen Vâil b. Hucr'un hadisine dayanılmıştır. Bu rivayette Vâil: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazda, secdeye giderken dizlerini ellerinden önce yere koyduğunu gördüm" demiştir. Tirmizî bu hadisin hasen bir hadis olduğunu söylemiştir.

Hattâbî, Vâil'in hadisinin yere önce ellerin konulacağını söyleyen hadisten daha sağlam, namaz kılan kişi için daha kolay ve görünüş itibariyle daha uygun olacağını söylemiştir.

Dârekutnî'nin bildirdiğine göre İbn Ebî Dâvud: "Dizlerin ellerden önce yere konulacağını söyleyen hadisi Şerîk, Âsım b. Kuleyb'den rivayette tek kalmıştır. Şerîk de rivayette tek kaldığı hadislerde sağlam biri değildir" demiştir.

Beyhakî ise şöyle der: "Bu hadis Şerîk'in rivayette tek kaldığı hadislerdendir. Buhârî ve eski hadis âlimleri de hadisi bu şekilde zikretmişlerdir. Hemmâm: «Şakîk Ebu'l-Leys bunu Âsım b. Kuleyb'den, o da babasından, o da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) mürsel olarak rivayet etti» demiştir ki mahfûz olanı budur."

Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Biriniz secdeye gittiği zaman devenin oturması gibi otursun. Bunun yerine yere dizlerinden önce ellerini koysun"* buyurmuştur. Bu hadisi Ebû Dâvud ve Nesâî ceyyid bir isnâdla rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvud da hadisi zayıf görmemiştir.

Sa'd b. Ebî Vakkâs da: "Secdeye giderken ellerimizi dizlerimizden önce yere koyardık. Ancak dizlerimizi ellerimizden önce koymamız emredildi"

demiştir. İbn Huzeyme bunu *Salûh*'de rivayet etmiş ve önce ellerin konulacağını söyleyen hadisi neshettiğini iddia etmiştir. Nevevî, *el-Mecmû'* eserinde: "Bundan dolayı hocalarımız bu hadise dayanmışlardır. Ancak hadis hucet değildir, zira zayıflığı açıktır" demiştir. Beyhakî ve başkaları da hadisin zayıf olduğunu söylemişlerdir. Hadis Yahya b. Seleme b. Kuheyli'nin rivayetlerinden biridir. Hadis âlimlerinin ittifakıyla da Yahya zayıf biridir. Bundan dolayı Nevevî bu konuda: "Bu yönde gelen hadislere bakılarak bu konudaki görüşlerden birini diğerine tercih edilemez" demiştir.

Ancak İbn Hacer, *Bulûğu'l-merâm*'da şöyle demiştir: "Ahkâm hadisleri arasında Ebû Hureyre'nin: «*Biriniz secdeye gittiği zaman devenin oturması gibi oturmasın. Bunun yerine yere dizlerinden önce ellerini koysun*» şeklindeki hadisi Vâil'in: «*Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazda, secdeye giderken dizlerini ellerinden önce yere koyduğunu gördüm*» şeklindeki hadisinden daha sağlamdır. Çünkü Ebû Hureyre'nin hadisinin İbn Ömer'den gelen bir şahidi vardır. İbn Huzeyme sahih olduğunu söylemiş, Buhârî de hem muallak hem de mevkûf olarak zikretmiştir."

İbn Hacer'in bahsettiği ve Ebû Hureyre'nin hadisine şahit olarak zikrettiği İbn Ömer'den gelen rivayet ise Nâfi'nin buradaki rivayetidir.

Başlıkla bu rivayetin mutabakatına gelince, başlık kişinin tekbirle birlikte secdeye gitmesiyle ilgilidir. İbn Ömer'in söz konusu hareketi de başlıkta bahsedilen durumu içermektedir. Zira secdeye gitmek bir fiil, tekbir ise sözdür. Ebû Hureyre'den gelen bir sonraki rivayet söze delalet ederken, burada İbn Ömer'den yapılan nakil fiile dikkat çekmektedir. Özetle secdeye gitmenin biri fiili, biri de sözlü olmak üzere iki sıfatı vardır. İbn Ömer'den gelen rivayet secdenin fiili yönüne dikkat çekerken, Ebû Hureyre'den gelen rivayet de secdenin hem sözlü, hem de fiili yönüne işaret etmiştir.

٨٠٣ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ كَانَ يُكَبِّرُ فِي كُلِّ صَلَاةٍ مِنَ الْمَكْتُوبَةِ وَغَيْرِهَا فِي رَمَضَانَ وَغَيْرِهِ، فَيُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرُكْعُ، ثُمَّ يَقُولُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ. ثُمَّ يَقُولُ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ. قَبْلَ أَنْ يَسْجُدَ، ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُ أَكْبَرُ.

حِينَ يَهْوِي سَاجِدًا ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَسْجُدُ ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ مِنَ الْجُلُوسِ فِي الْإِثْنَيْنِ ، وَيَفْعَلُ ذَلِكَ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ حَتَّى يَفْرُغَ مِنَ الصَّلَاةِ ، ثُمَّ يَقُولُ حِينَ يَنْصَرِفُ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنِّي لَأَقْرَبُكُمْ شَبْهًا بِصَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِنْ كَانَتْ هَذِهِ لَصَلَاتِهِ حَتَّى فَارَقَ الدُّنْيَا . أَطْرَافُهُ

٧٨٥، ٧٨٩، ٧٩٥ - تحفة ١٤٨٦٤، ١٥١٥٩

803- "Ebu'l-Yemân — Şuayb — Zührî" isnâdıyla Ebû Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris b. Hişâm ile Ebû Seleme b. Abdirrahman bildiriyorlar: Ebû Hureyre farz olsun, nafil olsun, Ramazan ayında olsun başka bir ayda olsun her namazda tekbir getirirdi. Namaza durduğu zaman tekbir getirirdi. Rükûya gittiği zaman tekbir getirirdi. Kalkarken "Semiallahu limen hamideh" derdi. Secdeye gitmeden önce de "Rabbenâ ve lekel-hamd" derdi. Secdeye giderken de "Allahu Ekber" diyerek tekbir getirirdi. Secdeden başını kaldırırken tekbir getirirdi. Bir daha secdeye giderken tekbir getirirdi. Başını secdeden kaldırırken de tekbir getirirdi. İkinci rekâtın oturuşundan ayağa kalkarken de tekbir getirirdi. Namazı bitirinceye kadar da her rekatta aynısını yapardı. Namazı bitirince de: "Canım elinde olana yemin olsun ki içinde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazına en çok benzeyen namazı kılan benim. Vefat edene kadar da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazı bu şekildeydi" derdi.¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza'dır.

Zührî, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Nesâî'nin de bildirdiğine göre Ebû Hureyre, Mervân tarafından Medine'de halef olarak bırakıldığı zaman farz olsun nafil olsun, Ramazan ayında olsun Ramazan ayı dışında olsun kıldırıldığı bütün namazlarda tekbir getirirdi. Namaza başlayacağı zaman ilk önce iftitah tekbirini getirirdi. Sonra rükûya

¹ Hadis ayrıca 785, 789 ve 795'te geçmektedir. Müslim 392

gideceği zaman tekbire başlar, rükûya varana kadar bu tekbiri uzatırdı. Rükûdayken rükû tesbihatını yapardı. Rükûdan kalkarken “Semiallahu limen hamideh” der ve bu sözü doğruluncaya kadar uzatırdı. Doğrulup durunca da secdeye gitmeden önce “Rabbenâ ve lekel-hamd” derdi.

Secdeye giderken “Allahu ekber!” diyerek tekbir getirir, başını secdeye koyana kadar da tekbirini uzatırdı. Secdede de secde tesbihatını yapardı. Sonra tekbir getirerek başını kaldırır, tekbiri oturana kadar uzatırdı. Oturuştaki duasını ettikten sonra bir daha tekbir getirerek secdeye gider ve tekbiri başını yere koyana kadar uzatırdı. Ardından tekbir getirerek ayağa kalkardı. İkinci rekatta teşehhüdü bitirdikten sonra da ayağa kalkarken tekbir getirirdi. Otururken başladığı tekbiri ayakta bitirirdi.

Ebû Hureyre, namazı bitirene kadar her rekatta aynısını yapardı. Namazı bitirdikten sonra da yemin ederek cemaatin içinde namazı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazına en çok benzeyen kişinin kendisi olduğunu söyler, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefat edene kadar kıldığı namazın bu şekilde olduğunu dile getirirdi.

٨٠٤ - قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ يَقُولُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ . يَدْعُو لِرِجَالٍ فَيَسْمِيهِمْ بِأَسْمَائِهِمْ فَيَقُولُ « اللَّهُمَّ أَنْجِ الْوَلِيدَ بْنَ الْوَلِيدِ وَسَلَمَةَ بْنَ هِشَامٍ وَعَيَّاشَ بْنَ أَبِي بَيْعَةَ ، وَلِلْضَعِيفِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اللَّهُمَّ اشْدُدْ وَطَأَتَكَ عَلَى مُضَرَ ، وَاجْعَلْهَا عَلَيْهِمْ سِنِينَ كَسَنَى يُوسُفَ » . وَأَهْلُ الْمَشْرِقِ يَوْمَئِذٍ مِنْ مُضَرَ مُحَالِفُونَ لَهُ . أطرافه ٧٩٧ ، ١٠٠٦ ، ٢٩٣٢ ، ٣٣٨٦ ، ٤٥٦٠ ،

٤٥٩٨ ، ٦٢٠٠ ، ٦٣٩٣ ، ٦٩٤٠ تحفة ١٤٨٦٤ ، ١٥١٥٩

804- Ebû Hureyre yine şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) başını rükûdan kaldırırken: “Semiallahu limen hamideh! Rabbenâ ve lekel-hamd” der, isimlerini de vererek bazılarına: “Allahım! Velîd b. el-Velîd'i, Seleme b. Hişâm'ı, Ayyâş b. Ebî Rabîa'yı ve mustazaf müminleri kurtar! Allahım! Mudar'a cezanı daha da ağırlaştır! İçinde bulundukları bu yılları Hz. Yûsuf'un

yılları gibi kıl!" şeklinde dua ederdi. O zamanlarda da doğu tarafında bulunan Mudarlılar Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) muhalifti.¹

Aynı isnâdla Ebû Bekr ile Ebû Seleme'nin Ebû Hureyre'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) başını rükûdan kaldırırken "*Semiallahu limen hamideh*" derdi. Doğrulunca da: "*Rabbenâ ve lekel-hamd*" derdi. Bu ikisini söyledikten sonra bazı Müslümanlara, isimlerini de zikrederek: "*Allahum! Velîd b. el-Velîd'i, Seleme b. Hişâm'ı, Ayyâş b. Ebî Rabîa'yı ve mustazaf müminleri kurtar!*" diye dua ederdi.

Velid, Velîd b. el-Velîd b. el-Muğîre el-Mahzûmî'dir. Seleme b. Hişâm, Ebû Cehl b. Hişâm'ın kardeşidir. Ayyâş b. Ebî Seleme, Ebû Cehl'in anne-bir kardeşidir. Burada isimleri zikredilen kişilerin tümü de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) duasının bereketiyle kafirlerin ellerinden kurtulmuşlardır. Bazıları bu hadise dayanarak namazda birilerine isimlerini de zikrederek dua veya beddua etmenin namazı bozmayacağını söylemiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu kişilere dua ettikten sonra da: "*Allahum! Mudar'a cezanı daha da ağırlaştır! İçinde bulundukları bu yılları Hz. Yûsuf'un yılları gibi kıl!"* derdi.

Yûsuf'tan kasıt Yûsuf peygamberdir. Yıllarından kasıt da onun zamanında yaşanan kıtlık ve kuraklık yıllarıdır. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu duayı ettiği zamanlarda doğuda bulunan Mudarlı kafirler Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) muhalif davranıyorlardı. Bundan dolayı Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), yaşadıkları günlerin Yûsuf peygamber zamanındaki gibi kıtlık ve kuraklıkla geçmesi ve zaman olarak da o kadar sürmesi için Allah'a dua etmiştir.

Hadisin ravileri Humuslu ve Medinelidir. Hadisi Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۸۰۵ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ غَيْرَ مَرَّةٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ سَقَطَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ فَرَسٍ - وَرُبَّمَا قَالَ سُفْيَانُ مِنْ فَرَسٍ -

¹ Hadis ayrıca 797, 1006, 2932, 3386, 4560, 4598, 6200, 6393 ve 6940'ta geçmektedir. Müslim 675

فَجُحِشَ شِقُّهُ الْاَيْمَنُ ، فَدَخَلْنَا عَلَيْهِ نَعُوْذُهُ ، فَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ ، فَصَلَّى بِنَا قَاعِدًا وَقَعَدْنَا - وَقَالَ سُفْيَانُ مَرَّةً صَلَّيْنَا قُعُوْدًا - فَلَمَّا قَضَى الصَّلَاةَ قَالَ « إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُوْتَمَّ بِهِ ، فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا ، وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا ، وَإِذَا قَالَ سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . فَقُولُوا رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ . وَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا » . قَالَ سُفْيَانُ كَذَا جَاءَ بِهِ مَعْمَرٌ قُلْتُ نَعَمْ . قَالَ لَقَدْ حَفِظَ ، كَذَا قَالَ الزُّهْرِيُّ وَلَكَ الْحَمْدُ . حَفِظْتُ مِنْ شِقِّهِ الْاَيْمَنِ . فَلَمَّا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِ الزُّهْرِيِّ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ - وَأَنَا عِنْدَهُ - فَجُحِشَ سَاقُهُ الْاَيْمَنُ . أطرافه ۳۷۸ ، ۶۸۹ ،

۷۳۲ ، ۷۳۳ ، ۱۱۱۴ ، ۱۹۱۱ ، ۲۴۶۹ ، ۵۲۰۱ ، ۵۲۸۹ ، ۶۶۸۴ تحفة ۱۴۸۵

805- "Ali b. Abdillan — Süfyân — Zührî" isnâdıyla Enes b. Mâlik şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bindiği attan düşünce sağ tarafından berelendi. Ziyaretine gittiğimizde namaz vakti geldi. Namazı bize oturarak kıldırınca biz de namaz oturarak kıldık. Namazı bitirince de şöyle buyurdu: "İmam kendisine uyulmak için imam olmuştur. İmam tekbir getirince siz de tekbir getirin. Rükû ettiğinde siz de rükû edin. Başını kaldırdığında siz de başınızı kaldırın. İmam «Semiallahu limen hamideh» dediği zaman «Rabbenâ ve lekel-hamd» deyin. İmam secde ettiğinde siz de secde edin."

Ravi Ali der ki: Süfyân: "Ma'mer de hadisi bu şekilde mi rivayet etti?" diye sorunca: "Evet!" karşılığını verdim. Bunun üzerine Süfyân şöyle dedi: "Ma'mer doğru bir şekilde aklında tutmuş. Zira Zührî de «ve lekel-hamd» lafzıyla bunu rivayet etmişti. Ben de hadisi Zührî'den: «Sağ tarafından berelendi» lafzıyla ezberlemiştim. Ancak Zührî'nin yanından çıktığımızda İbn Cureyc: «Ben Zührî'nin yanındayken bunu "Sağ bacağından berelendi" lafzıyla rivayet etmişti» dedi."

Ali, Ali b. Abdillan el-Medîni el-Basrî'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

¹ Hadis ayrıca 378, 689, 732, 733, 1114, 1911, 2469, 5201, 5289 ve 6684'te geçmektedir.
Müslim 411

Zührî, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) attan düşünce sağ tarafından berelendi. Ashâbı onu ziyarete gelmişlerken namaz vakti geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara oturarak namaz kıldırınca onlar da namazı oturarak kıldılar.

H. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) namazı bitirdikten sonra imamın kendisine uyulmak için imam yapıldığını söyledi. Bundan dolayı imam tekbir getirdiğinde tekbir getirmelerini, rükû ettiğinde rükû etmelerini, rükûdan kalktığında kendilerinin de kalkmalarını, imam "Semiallahu limen hamideh" dediğinde onların "Rabbenâ ve lekel-hamd" demelerini, imam secdeye gittiğinde de secdeye gitmelerini emretti.

Süfyân, öğrencisi Ali b. Abdillâh'a: "Ma'mer de hadisi bu şekilde mi rivayet etti?" diye sorunca, Ali: "Evet!" karşılığını vermiştir. Ma'mer, Ma'mer b. Râşid el-Basrî'dir. Ali de bunda Abdurrezzâk'ın Ma'mer'den olan rivayetine dayanmış gibidir. Zira Abdurrezzâk, Ali'nin hocalarından biridir. Ma'mer'e ise yetişmediği için vasıtayla ondan rivayetlerde bulunmuştur.

Birmâvî: "İbnu'l-Medîni bunu Süfyân kanalıyla Zührî'den rivayet ettiği gibi Ma'mer kanalıyla da Zührî'den rivayet ederdi" diyerek bu duruma açıklık getirmiştir.

Ali'nin bu cevabı karşısında Süfyân: "Ma'mer doğru bir şekilde aklında tutmuş. Zira Zührî de «ve lekel-hamd» lafzıyla bunu rivayet etmişti" demiştir. Süfyân, Ali'ye bu soruyu sorarak sağlam bir şekilde ezberleyip ezberlemediği konusunda kendi rivayetini Ma'mer'in rivayetiyle karşılaştırmak istemiştir.

Süfyân ayrıca bu hadisi Zührî'den "Sağ tarafından berelendi" lafzıyla öğrenip ezberlediğini, ancak Zührî'nin yanından çıktıklarında İbn Cureyc'in onlara bunu Zührî'den: "Sağ bacağından berelendi" şeklinde ezberlediğini söylediğini dile getirmiştir.

Hadisin ravileri Basralı, Mekkeli ve Medinelidir. Daha önce de "İmam Kendisine Uyulması İçin İmam Yapılmıştır" başlığı altında geçmişti.

۱۲۹ - باب فضل السجود

129- SECDE ETMENİN FAZİLETİ

حَدَّثَنَا أَبُو لَيْسَانَ قَالَ أَخْبَرَنَا مُسْعِبُ بْنُ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ
 بَرِيدَ اللَّيْثِيِّ أَنَّ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَهُمَا أَنَّ النَّاسَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ تَرَى رَبَّنَا
 قَالَ « هَلْ تُحَارُونَ فِي الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ لَيْسَ ذُوهُ سَحَابٌ ». قَالُوا لَا يَا رَسُولَ
 اللَّهِ فَهَلْ تُحَارُونَ فِي الشَّمْسِ لَيْسَ ذُوهَا سَحَابٌ ». قَالُوا لَا . قَالَ « فَإِنِّكُمْ تَرَوْنَهُ
 بَيْسَرَ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، فَيَقُولُ مَنْ كَانَ يَعْبُدُ شَيْئًا فَلْيَتَّبِعْ . فَمِنْهُمْ مَنْ يَتَّبِعُ
 وَمِنْهُمْ مَنْ يَتَّبِعُ الْقَمَرَ وَمِنْهُمْ مَنْ يَتَّبِعُ الطَّلَاعِيَّةَ ، وَيَبْقَى هَذِهِ الْأَمَةُ فِيهَا
 فَإِنِّي بِهِمْ اللَّهُ يَقُولُ أَنَا رَبُّكُمْ فَيَقُولُونَ هَذَا مَكَائِنًا حَتَّى يَأْتِيَنَا رَبُّنَا ، فَإِذَا جَاءَ رَبُّنَا
 إِنِّي بِهِمْ اللَّهُ يَقُولُ أَنَا رَبُّكُمْ . فَيَقُولُونَ أَنْتَ رَبُّنَا . فَيُعَذِّبُهُمْ وَيَضْرِبُ الصَّرَاطِينَ
 بِهِمْ ، فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ يَخْرُجُ مِنَ الرُّسُلِ بِأَمِيهِ ، وَلَا يَتَكَلَّمُ بِرُؤُوسِهِ أَحَدٌ إِلَّا الرُّسُلُ
 مِلَّ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِمْ سَلَامٌ سَلَامٌ . وَفِي جَهَنَّمَ كَلَابِيبٌ مِثْلُ سُورِكَ السَّعْدَانِ ، هَلْ رَأَيْتُمْ
 لِمَانٍ . » قَالُوا نَعَمْ . قَالَ « فَإِنِّيَا مِثْلُ سُورِكَ السَّعْدَانِ ، غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَعْلَمُ قَدَرَ
 اللَّهِ ، تَخَطَّفُ النَّاسَ بِأَعْيُنِهِمْ ، فَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْبِقُ بِعَمَلِهِ ، وَمِنْهُمْ مَنْ يُخْرَدُّ لِسَمِ
 ، إِذَا أَرَادَ اللَّهُ رَحْمَةً مِنْ أَرَادَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ ، أَمَرَ اللَّهُ الْمَلَائِكَةَ أَنْ يُخْرِجُوا مِنْ كَانِ
 ، فَيُخْرِجُونَهُمْ وَيَعْرِفُونَهُمْ بِأَثَارِ السَّجُودِ ، وَحَرَّمَ اللَّهُ عَلَى النَّارِ أَنْ تَأْكُلَ أَثَرَ
 خَرَجُونَ مِنَ النَّارِ ، فَكُلُّ ابْنِ آدَمَ تَأْكُلُهُ النَّارُ إِلَّا أَثَرَ السَّجُودِ ، فَيُخْرِجُونَ مَنْ
 حَسَنًا ، فَيَصِيبُ عَلَيْهِمْ مَاءُ الْحَيَاةِ ، فَيَسْتَوْنَ كَمَا بَنَتْ الْجِبَّةُ فِي جِهْلِ السَّيْلِ ، ثُمَّ
 نَ الْقَضَاءِ بَيْنَ الْعِبَادِ ، وَيَبْقَى رَجُلٌ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ ، وَهُوَ آخِرُ أَهْلِ النَّارِ دُخُولًا
 ، بِرَجْهِهِ قَبْلَ النَّارِ فَيَقُولُ يَا رَبِّ اصْرِفْ وَجْهِي عَنِ النَّارِ ، قَدْ قَتَلْتَنِي رَجْهِهَا ،

وَأَخْرَقَنِي ذَكَوُّهَا . فَيَقُولُ هَلْ عَسَيْتَ إِنْ فُعِلَ ذَلِكَ بِكَ أَنْ تَسْأَلَ غَيْرَ ذَلِكَ فَيَقُولُ لَا
وَعِزَّتِكَ . فَيُعْطِي اللَّهُ مَا يَشَاءُ مِنْ عَهْدٍ وَمِيثَاقٍ ، فَيَضْرِبُ اللَّهُ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ ، فَإِذَا أَقْبَلَ
بِهِ عَلَى الْجَنَّةِ رَأَى بَهْجَتَهَا سَكَتَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَسْكُتَ ، ثُمَّ قَالَ يَا رَبِّ قَدَّمْنِي عِنْدَ بَابِ
الْجَنَّةِ . فَيَقُولُ اللَّهُ لَهُ أَلَيْسَ قَدْ أُعْطِيتَ الْعُهُودَ وَالْمَوَاقِيقَ أَنْ لَا تَسْأَلَ غَيْرَ الَّذِي كُنْتَ سَأَلْتَ
فَيَقُولُ يَا رَبِّ لَا أَكُونُ أَشْقَى خَلْقِكَ . فَيَقُولُ فَمَا عَسَيْتَ إِنْ أُعْطِيتَ ذَلِكَ أَنْ لَا تَسْأَلَ غَيْرَهُ
فَيَقُولُ لَا وَعِزَّتِكَ لَا أَسْأَلُ غَيْرَ ذَلِكَ . فَيُعْطِي رَبُّهُ مَا شَاءَ مِنْ عَهْدٍ وَمِيثَاقٍ ، فَيَقْدُمُهُ إِلَى
بَابِ الْجَنَّةِ ، فَإِذَا بَلَغَ بَابَهَا ، فَرَأَى زَهْرَتَهَا وَمَا فِيهَا مِنَ النَّضْرَةِ وَالسُّرُورِ ، فَيَسْكُتُ مَا شَاءَ
اللَّهُ أَنْ يَسْكُتَ ، فَيَقُولُ يَا رَبِّ أَدْخِلْنِي الْجَنَّةَ . فَيَقُولُ اللَّهُ وَيَحْكُ يَا ابْنَ آدَمَ مَا أَغْدَرَكَ ،
أَلَيْسَ قَدْ أُعْطِيتَ الْعَهْدَ وَالْمِثَاقَ أَنْ لَا تَسْأَلَ غَيْرَ الَّذِي أُعْطِيتَ فَيَقُولُ يَا رَبِّ لَا تَجْعَلْنِي
أَشْقَى خَلْقِكَ . فَيَضْحَكُ اللَّهُ - عَزَّ وَجَلَّ - مِنْهُ ، ثُمَّ يَأْذَنُ لَهُ فِي دُخُولِ الْجَنَّةِ فَيَقُولُ تَمَنَّ .
فَيَتَمَنَّى حَتَّى إِذَا انْقَطَعَتْ أُمْنِيَّتُهُ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ تَمَنَّ كَذَا وَكَذَا . أَقْبَلَ يُذَكِّرُهُ رَبُّهُ ، حَتَّى
إِذَا لَنَتْهُ سَبِيهِ الْأَمَانِيُّ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى لَكَ ذَلِكَ وَمِثْلُهُ مَعَهُ . قَالَ أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ لِأَبِي
هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « قَالَ اللَّهُ لَكَ ذَلِكَ وَعَشْرَةٌ أَمْثَالِهِ » .
قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ لَمْ أَحْفَظْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَّا قَوْلَهُ « لَكَ ذَلِكَ وَمِثْلُهُ مَعَهُ » . قَالَ أَبُو
سَعِيدٍ إِنِّي سَمِعْتُهُ يَقُولُ « ذَلِكَ لَكَ وَعَشْرَةٌ أَمْثَالِهِ » . طرفاه ٦٥٧٣ ، ٧٤٣٧ - تحفة

٤١٥٦، ٤٠٤٥، ١٤٢١٣، ١٣١٥١

806- "Ebu'l-Yemân - Şuayb - Zührî - Saîd b. el-Müseyyeb ve Atâ b. Yezîd el-Leysi" isnâdıyla Ebû Hureyre anlatıyor: İnsanlar: "Ey Allah'ın Resûlü! Kıyamet gününde Rabbimizi görecek miyiz?" deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bulutsuz ve mehtaplı bir gecede Ay'ı görmenize herhangi bir engel var mı?" diye sordu. Onlar: "Ey Allah'ın Resûlü! Yok!" karşılığını verince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Peki bulutsuz bir günde Güneş'i görmenize herhangi bir engel var mı?" diye sordu. Yine: "Yok!" dediler.

Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *“İşte siz de O’nu bu şekilde göreceksiniz. Kıyamet gününde insanlar haşredilince: «Kim (dünyadayken) neye ibadet etmişse ona tâbi olsun!» denilir. Bazıları Güneş’e, bazıları Ay’a, bazıları tağutlara tabi olur ve münafıklarıyla birlikte geriye bu ümmet kalır. Yüce Allah bu ümmetin yanına gelir ve: «Ben sizin Rabbinizim!» buyurur. Onlar da: «Rabbimiz gelene kadar burada duracağız! Geldiği zaman biz onu tanırız» diyecekler. Bunu üzerine Yüce Allah gelip: «Sizin Rabbiniz benim!» buyurur. Onlar da: «Rabbimiz sensin» derler. Sonra Yüce Allah onları çağırır ve cehennemin her iki kıyısı üzerine Sırat köprüsü kurulur. Peygamberler içinde ümmetiyle birlikte köprüyü ilk geçen de ben olurum. O gün peygamberler dışında da kimseler konuşmaz. Peygamberlerin konuşması da: «Allahım! Selamete erdir! Selamete erdir!» şeklinde olur. Cehennemde sa’dân dikenleri gibi kancalar bulunur.”*

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara: *“Sa’dân dikenlerinin nasıl olduğunu hiç gördünüz mü?”* diye sorunca, onlar: *“Evet!”* dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle devam etti: *“İşte sa’dân dikenleri gibi olurlar, ancak ne kadar büyük olduklarını bir Yüce Allah bilir. Bu kancalar, geçenlere amellerine göre takılır. Ameline göre kimi bu kancalara takılıp helak olurken kimi de parçalandıktan sonra kurtulur. Nihayetinde Yüce Allah cehennemliklerden dilediklerine merhamet etmek istediği zaman meleklerle emir verir. Melekler de Yüce Allah’a ibadet etmiş olanları oradan çıkarırlar. Onları da secde izlerinden tanıyıp cehennemden çıkarırlar. Yüce Allah ateşe secde izlerini yakmayı yasaklamıştır. Cehennem ateşi secde izleri dışında insanın her bir tarafını yakar. Bu şekilde melekler onları yanıp kavrulmuş bir vaziyette ateşten çıkarırlar. Üzerlerine hayat suyu dökülünce sel suyuyla gelen toprak içinde tanelerin bitmesi gibi yeniden biterler. Yüce Allah kullar arasındaki hüküm verme işini bitirince geriye cennet ile cehennem arasında, yüzü cehenneme doğru dönük olan biri kalır. Bu kişi cehennemlikler içinde en son cennete girecek olan kişidir. Bu adam: «Rabbim! Yüzümü cehennemden çevir, zira rüzgarı beni zehirledi, alevi beni yaktı» der. Yüce Allah ona: «Şayet bu dileğini yerine getirirsem sen başka şeyleri de istersin» karşılığını verir. Ancak adam: «İzzetine yemin olsun ki istemeyeceğim!» der. Adamın verdiği söz ve ahitler üzerine Yüce Allah isteğini verir ve yüzünü cehennemden*

çevirir. Onu cennete doğru çevirdiği zaman cennetin göz kamaştıran güzelliğini görür. Bir süre sustuktan sonra da: «Rabbim! Beni cennet kapısının yanına yaklaştır» der. Yüce Allah ona: «Ondan başka bir şey istemeyeceğine dair bana sözler ve ahitler vermemiş miydin?» buyurur. Adam: «Rabbim! En kötü kulun ben olmayayım» der. Yüce Allah ona: «Şayet bu dileğini yerine getirirsem sen başka şeyleri de istersin» buyurunca, adam: «İzzetine yemin olsun ki başka bir şey istemeyeceğim!» der. Adamın verdiği söz ve ahitler üzerine Yüce Allah yine isteğini verir ve onu cennetin kapısına yaklaştırır. Adam kapıya varıp da içerdeki güzellikleri, şaşaayı ve mutluluğu görünce bir süre susar. Sonra da: «Rabbim! Beni de cennete geçir» der. Yüce Allah: «Yazık sana! Başka bir şey istemeyeceğine dair bana sözler ve ahitler vermemiş miydin?» buyurunca, adam: «Rabbim! Beni mahlukatın içinde en bedbaht kişi kılma» der. Bu hareketi üzerine Yüce Allah gülüp cennete girmesine izin verir. Girdikten sonra ona: «Dile benden ne dilersen» buyurur. Adam aklına gelen her şeyi ister. Bitince bu sefer Yüce Allah ona: «Şundan şundan da iste» buyurup başka şeyleri de hatırlatır. Adamın istekleri bitince Yüce Allah ona: «Bu istediklerin iki katıyla senin olsun» buyurur.”

Ebû Saîd el-Hudrî, Ebû Hureyre’ye: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada, Yüce Allah’ın: «Bu istediklerin on katıyla senin olsun» buyurduğunu haber vermişti” deyince, Ebû Hureyre: “Ben, Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) bunu: «Bu istediklerin iki katıyla senin olsun» şeklinde ezberledim” karşılığını verdi. Bunun üzerine Ebû Saîd: “Ben ise Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): «Bu istediklerin on katıyla senin olsun» buyurduğunu işittim” dedi.

Ebu’l-Yemân, Hakem b. Nâfi’dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza’dır.

Zührî, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Müslümanlar Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem), kıyamet gününde Rablerini görüp göremeyeceklerini sordular. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bulutsuz ve mehtaplı bir gecede Ay’ı, yine bulutsuz bir günde Güneş’i görmelerinin önünde nasıl bir engel bulunmuyorsa kıyamet gününde Yüce Allah’ı göreceklerini ve görmelerinin önünde herhangi bir engel olmayacağını söyledi.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre bu görme, Yüce Allah'ın zatına yönelik olacaktır ve bugün maddi olan şeyler nasıl görülüyorsa kıyamet gününde Yüce Allah'ı görme de aynı şekilde gerçekleşecektir. Ancak bu görme, görünen şeyi bir sûrete sokmayacak ve ışığa bağlı olmayacaktır. Görünen şeyin bir yönü veya mekanı da olmayacaktır. Görmede sûret, ışık, yön ve mekan bugün görülen şeyler için gerekli olsa da bunlar olmadan da görmenin gerçekleşmesi aklen mümkündür.

Ardından Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kıyamet gününde olacakları anlatmaya başlamıştır. bu anlattıklarında bildirdiğine göre kıyamet gününde insanlar haşredildiklerinde Yüce Allah'ın emriyle herkesin dünyadayken kulluk ettiği şeyin peşine düşmesi söylenir. Bu çağrı üzerine dünyadayken Güneş'e tapanlar Güneş'in, Ay'a tapanlar Ay'ın, tağutlara tapanlar da onların peşine düşer.

Tağuttan kasıt, şeytandır veya puttur veya dalâlete götürme konusunda başı çeken her bir şeydir veya Allah'tan başka ibadet edilen ve Allah'ın yolundan alıkoyan her bir şeydir veya büyücüdür veya kahindir veya Ehl-i Kitab'dan azgın olan kişilerdir.

Herkes dünyadayken kulluk ettiği şeyin peşine düştükten sonra geriye içlerindeki münafıklarla birlikte bu ümmet kalır. Bu münafıklar da dünyada olduğu gibi orada da müminlerin içinde gizlenirler. Bunlar orada ortaya çıkan hakikatten faydalanmak için müminlerin içinde kalırlar. Ancak âyetin de dediği gibi müminlerle münafıkların arasında, kapısının içinde rahmet, dışında ise azap bulunan bir sur çekilir.¹

Ardından Yüce Allah bu kalanların karşısına çıkar ve: “Ben sizin Rabbinizim” der. Ancak burada karşılına çıktığı sûret kendi asıl sûreti değildir. Müminler dünyadayken Yüce Allah'ın bazı sıfatlarını bilmektedirler. Yüce Allah da onları diğerlerinden ayırmak için bilip tanıdıkları sıfatlar dışında bir sıfatla gelir. Zira içlerinde münafıklar da vardır ve bu münafıklar Yüce Allah'ı görmeyi hak etmemektedirler. Bundan dolayı müminler bildikleri sıfatlar dışında sıfatlarla karşılına çıktığı için ondan Yüce Allah'a sığınır ve: “Rabbimiz gelene kadar burada bekleyeceğiz! Geldiği zaman da biz onu tanırız” derler.

---

¹ Bak: Hadîd Sur. 13

Münafıklar müminlerin içinden ayıklanıp çıkarıldıktan sonra Yüce Allah müminlerin de bildiği kendi sıfatlarıyla karşılarna çıkar ve: “Ben sizin Rabbinizim!” der. Müminler onu gördükleri zaman tanırlar ve: “Sen bizim Rabbimizsin” derler. İlk sözü münafıkların, ikincisini de müminlerin demiş olması da muhtemeldir.

Bazıları ilk olarak karşılarna çıkanın bir melek olduğunu söylemiştir. İyâd da bu görüşü tercih etmiştir. Ancak meleklerin masum olduğu ve “Ben sizin Rabbinizim” gibi bir sözü söyleyemeyeceği dile getirilerek buna itiraz edilmiştir.

Cevap olarak böylesi basit bir sözün onların masumiyetine halel getirmeyeceği söylenmiştir. Ancak bunun, Firavun’un da: “Ben sizin rabbinizim!” demesini basit saymayı gerektireceği söylenerek itiraz edilmiştir. Doğrusu ise bizim açıkladığımız şekildedir.

Sonrasında cehennemin iki kıyısı üzerine, yani ortasına Sırat köprüsü kurulur ve insanlar köprüye çağırılır. Sırat köprüsünden ilk geçen de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile ümmeti olur. Köprü geçişi sırasındaki dehşetli ortamdan dolayı da peygamberler dışında kimseler konuşmaz. Peygamberler de ümmetlerine olan şefkat ve merhametlerinden dolayı köprüden selamlele geçmelerini Allah’tan dilemekten başka bir şey söylemezler.

Cehennemde de sa’dân dikenleri gibi kancalar bulunur ve büyüklüklerini ancak Yüce Allah bilir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu anlatırken sa’dân dikenini görüp görmediklerini sorar. Onu dinleyenler de bu dikenini bildiklerini ve gördüklerini söylerler. Sa’dân, develerin yemeyi çok sevdiği bir bitkinin dikenidir.

Köprüye kadar uzanan bu kancalar geçernlere amellerine göre takılır. Bundan dolayı ameline göre kimi bu kancalara takılıp helak olurken kimi de parçalandıktan sonra kurtulur.

Daha sonra Yüce Allah, cehenneme girenlerden dilediklerine rahmet etmek istediği zaman meleklerle onları çıkarmalarını emreder. Bunlar da günahkar olan müminlerdir. Zira kafirler oradan asla kurtulamazlar.

Melekler cehennemden çıkaracakları kişileri secde izlerinden tanırlar. Zira secde izleri dışında ateş insanın her bir tarafını yakar. Secde izlerini yakmasını da Yüce Allah ona yasaklamıştır. Secde izinden kasıt, secdenin kişinin yedi

organında bıraktığı iz olabileceği gibi özellikle alnında bıraktığı iz de olabilir. Zira yüz konusunda: *“Bazıları cehennemden çıkarıldıklarında yüzleri hariç her tarafları yanmış olur”* hadisi bulunmaktadır. Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir ve hadisle başlığın mutabakatı buradadır.

İbn Battâl buna: *“Kişinin Allah’a en yakın olduğu an secde anıdır”* hadisini şahit olarak getirmiştir ki, bu da açık olan bir şeydir. Yüce Allah da: *“Secde et ve yaklaş”*¹ buyurmuştur.

Bazılarına göre ise Yüce Allah kullarından secde edenlerle mukarreb meleklerle karşı övünür. Onlara şöyle der: *“Ey meleklerim! Ben sizleri katıma yaklaştırdım ve özel meleklerimden kıldım. Şu kuluma gelince, onunla bana yaklaşma arasına bir çok perde çektim, nefsi arzular, şehvi duygular ve çoluk çocuk, mal, geçim derdi gibi pek çok engel koydum. Ancak çaba gösterip bu perde ile engelleri aştı ve bana secde ederek bana yaklaştı. Bu şekilde bana yakın duranlardan biri oldu.”*

Yüce Allah secde etmeye karşı geldiği için İblis’e lanet etmiş ve kıyamet gününe kadar rahmetinden mahrum bırakmıştır.

Ancak İblis’e emredilen secdenin keyfiyetinin bilinmediği söylenerek buna itiraz edilmiş ve bilinen mânâda secdenin yapılmamasının da kişinin lanete uğramasını gerektirmeyeceği söylenmiştir. İblis de secde etmemesinden dolayı değil, Hz. Âdem’in faziletine yönelik Allah’ın söylediklerini inkar etmesi ve yalan söylemesinden dolayı lanete uğramıştır. İbnu’l-Müneyyir böyle demiştir.

Melekler onları cehennem ateşinden çıkardığı zaman yanıp kavrulmuş olurlar. Üzerlerine hayat suyu dökülünce de sel suyuyla gelen toprağın içindeki tohumların yeşermesi gibi yeniden eski hallerine dönerler. Hayat suyu da içenin veya üzerine dökülenin ölümsüz olacağı bir sudur. Sel suyuyla gelen toprağın içindeki tohum çok kısa sürede yeşerdiği için yanıp kavrulan müminlerin eski hallerine dönmesi ona benzetilmiştir.

Yüce Allah kullar arasındaki hüküm verme işini bitirince geriye cennet ile cehennem arasında, yüzü cehenneme doğru dönük olan biri kalır. Burada kullar arasında hüküm verme işini bitirme ifadesi mecazidir. Zira hiçbir iş Yüce

---

¹ Alak Sur. 19

Allah'ı diğer bir işten meşgul etmez. Bundan kasıt da, kullar arasında sevap ve cezaya yönelik hükmün verilip bitirilmesidir.

Cennet ile cehennem arasında bir yerde duran ve yüzü cehenneme doğru dönük olan bu kişi, cennete en son girecek olan kişidir. Yüzü cehenneme dönük olduğu için cehennemin rüzgarı adamı zehirleyip, alevi onu yakar. Bundan dolayı da Yüce Allah'tan yüzünü cehennem tarafından cennete doğru çevirmesini ister. Yüce Allah, adamın bu isteğini yerine getirmesi durumunda başka şeyler de isteyebileceğini dile getirir. Ancak adam Allah'ın izzeti adına yeminler ederek ve sözler vererek başka da bir şey istemeyeceğini söyler.

Bunun üzerine Yüce Allah adamın yüzünü cehennemden cennete doğru çevirir. Adam cennete doğru döndükten sonra içeride göz kamaştıran güzellikleri görür. Bir süre sessiz kaldıktan sonra Yüce Allah'tan kendisini cennetin kapısına yaklaştırmasını ister. Yüce Allah başka bir şey istemeyeceğine dair ettiği yeminler ile verdiği sözleri hatırlatınca adam söz verdiğini, ancak kereminin onu daha başka şeyleri de istemeye ittiğini, bunun yanında en kötü kulun kendisi olmak istemediğini dile getirir. Kirmânî kötü kuldan kastın kafir kul olduğunu söylemiştir.

es-Sefâkisî şöyle der: Adam bununla: "Eğer beni bu halde bırakır cennete sokmazsan, cennete giren en kötü kulun ben olurum" demek istemiştir.

Yüce Allah, adamın bu isteğini de yerine getirmesi durumunda başka adına şeyler de isteyebileceğini dile getirir. Ancak adam Allah'ın izzeti yeminler ederek ve sözler vererek başka da bir şey istemeyeceğini söyler. Yüce Allah bunu söyler, ama daha önce insanların verdikleri sözlerden caydıklarını gördüğü ve bildiği için adamın bu sözünden de cayacağını bilmektedir.

Adamın bu isteği üzerine Yüce Allah onu cennetin kapısına yaklaştırır. Adam cennetin kapısındaiken içerideki güzellikleri, şaşaayı ve mutluluğu görüp hayrete düşer. Yüce Allah'tan hayasından dolayı bir süre sessiz kalır. Oysa Yüce Allah onun bir şeyleri istemesini ve sesini de sevmektedir. Bundan dolayı isteklerini reddetmez ve sadece istediğini vermesi durumunda başka şeyler de isteyebileceğini dile getirir. Yüce Allah'ın günahkar olan kuluna tutumu böyle iken kendisine itaat eden kuluna karşı tutumu nasıl olabilir?

Bu adamın sözünden cayması da cehaletinden veya verdiği sözleri umursamamasından dolayı değildir. Aksine adam verdiği böylesi bir sözden caymanın onu yerine getirmekten daha iyi olduğunu bilmektedir. Çünkü Rabbinden dileklerde bulunması, kendisi için verdiği sözü yerine getirmesinden daha faydalı olacaktır.

Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde: *"Biri bir konuda yemin edip de aksi olan şeyin daha hayırlı olduğunu görürse yemininin kefareti ödesin ve hayırlı olanı yapsın"* buyurmuştur.

Adam bir süre sessiz kaldıktan sonra bu kez Yüce Allah'tan kendisini cennete sokmasını ister. Yüce Allah yine başka bir şey istemeyeceğine dair etiği yemin ile verdiği sözleri hatırlatınca adam kulları içinde en bedbaht kişinin kendisi olmak istemediğini dile getirir. Adamın bu durumu karşısında Yüce Allah güler. Burada gülme de bildiğimiz mânâda gülmek değildir ki, Yüce Allah için böylesi bir şey düşünmek mümkün değildir. Bundan kasıt, gülmenin gerektirdiği hoşnutluk ve benzeri şeylerdir.

Sonrasında Yüce Allah adamın cennete girmesine müsaade eder ve içeride istediği şeyi dilemesini söyler. Adam aklına gelen her bir şeyi Yüce Allah'tan ister. İstekleri bitince Yüce Allah başka şeyleri de hatırlatır ve onları da istemesini söyler. Adam onları da istedikten sonra Yüce Allah istediklerinin iki katıyla kendisine verileceğini dile getirir.

Ebû Saîd el-Hudrî bunu aktaran Ebû Hureyre'ye son kısmını Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) *"Bu istediklerin on katıyla senin olsun"* lafzıyla işittiğini söyledi. Ebû Hureyre bunu Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bu istediklerin iki katıyla senin olsun"* şeklinde ezberlediğini dile getirdi. Ebû Saîd de: *"Ben ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «Bu istediklerin on katıyla senin olsun» buyurduğunu işittim"* dedi.

İki rivayet arasında da herhangi bir aykırılık yoktur. Belki de ilk zamanlarda Ebû Hureyre'nin dediği gibi bunların iki katıyla verileceği bildirilmişti. Sonradan Yüce Allah lütufta bulunmuş ve bunların on katıyla verileceğini Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bildirmiştir. Ebû Hureyre de bunu işitmemiştir.

Hadisin ravileri Humuslu ve Medinelidir. İsnâdında tâbiûndan üç kişi vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Sıfatu'l-Cenne* konusu içinde tahrir etmiştir.¹ Müslim² de *Îmân* konusu içinde tahrir etmiştir.

۱۳۰ - باب يُبْدَى ضَبْعِيهِ وَيُجَافِي فِي السُّجُودِ

130- KİŞİ SECEDEDE KOLLARINI YANLARINDAN, KARNINI DA BACAKLARINDAN AYRI TUTAR

Kişi secdede iken pazularını yanlarından ayırır, aynı şekilde karnını da bacaklarına yapıştırmaz. Ancak kadın ve hünsâ (çiftcinsiyetli) olanlar bu hükmün dışındadır. Zira onların secdede kollarını yanlarına, karınlarını da bacaklarına yapıştırmaları tesettür açısından daha uygun ve daha ihtiyatlıdır.

۸۰۷ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنِي بَكْرُ بْنُ مُضَرَ عَنْ جَعْفَرٍ عَنِ ابْنِ هُرْمُزٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَالِكٍ ابْنِ بُحَيْنَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا صَلَّى قَرَجَ بَيْنَ يَدَيْهِ حَتَّى يَبْأُضَ إِبْطِيهِ . وَقَالَ لِلَّيْثِ حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ نَحْوَهُ . طَرَفَاهُ ۳۹۰ ، ۳۵۶۴ - تحفة ۹۱۵۷

807- “Yahya b. Bukeyr — Bekr b. Mudar — Câfer — İbn Hürmüz” isnâdıyla Abdullah b. Mâlik b. Buhayne şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kılarken (secdede) koltukaltlarının beyazlığı görülecek şekilde kollarını yanlardan açardı.”

Leys der ki: “Câfer b. Rabîa da aynısını bana bildirdi.”³

Yahya, Yahya b. Abdillâh b. Bukeyr'dir.

Câfer, Câfer b. Rabîa'dır.

İbn Hürmüz, Abdurrahman el-A'rec'tir.

Abdullah b. Mâlik b. Buhayne'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secdede kollarını yanlarından ayırıp açardı. Hatta bunu yaptığında koltukaltlarının beyazlığı görülürdü. Böyle yapmak hem tevazu, hem de alnı

¹ Hadis ayrıca 6573 ve 7437'de geçmektedir.

² Müslim 182

³ Hadis ayrıca 390 ve 3564'te geçmektedir. Müslim 495

daha sağlam bir şekilde yere koyma, hem de tembel görüntüsü vermeme açısından daha uygundur.

Müslim’de zikredildiğine göre Meymûne: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secde kollarını yanlarından öyle bir ayırıp açardı ki aradan hayvan geçmek istese geçebilirdi” demiştir.

Yine Müslim’in bildirdiğine göre Âişe: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin secde kollarını yabani hayvanlar gibi yere yapıştırmasını yasaklardı” demiştir.

Yine Müslim’in Berâ’dan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Secdeye gittiğin zaman avuç içlerini yere koy ve kollarını dik*” buyurmuştur. Bu hadislerin zahirinden bunu yapmanın vacip olduğunu anlıyoruz.

Ebû Dâvud’da gelen rivayete göre ise Ebû Hureyre şöyle demiştir: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbı secde kollarını açınca zorlandıklarından yakınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Dizlerinizden destek alın*» buyurdu.”

Hadisin ravilerinden biri olan İbn Aclân bunu kolların, dizlerin üzerine konulması şeklinde açıklamıştır. Ebû Dâvud bu hadisi “Secde kolları açmamaya ruhsat” başlığı altında zikretmiştir ki bu da kolları açmanın vacip değil de müstehab olduğuna delalet etmektedir. Ancak bu görüş tenkide açıktır. Çünkü Ebû Hureyre’nin hadisinin zahirinden anlaşılan, herhangi bir mazeret durumunda kolları açmamaya ruhsat verildiğidir.

İbn Ebî Şeybe’nin *Musannef*’te bildirdiğine göre İbn Avn şöyle demiştir: Muhammed (b. Sîrîn)’e: “Kişi secde iken kollarını dizlerine yapıştırırsa ne olur?” diye sorduğumda şöyle dedi: “Bunda bir sakınca olacağını bilmiyorum. İbn Ömer de secde ederken kollarını yanlarına yapıştırırdı. Adamın biri ona: «Secde kollarımı dizlerime koyabilir miyim?» diye sorunca, İbn Ömer: «Kolayına nasıl geliyorsa öyle secde et» dedi.”

Şâfiî, *el-Ümm*’de: “Kişinin secde kollarını yanlarından ayırması ve karnını bacaklarına yapıştırmaması sünnettir” demiştir.

Leys b. Sa’d da Câfer b. Rabîa’nın, bu hadisin aynısını kendisine bildirdiğini söylemiştir. Müslim bunu: “Secde ettiği zaman kollarını yanlarından ayırırdı ki koltukaltlarının beyazlığını görürdüm” lafzıyla mevsûl olarak rivayet etmiştir.

۱۳۱ - بَابُ يَسْتَقْبِلُ بِأَطْرَافِ رِجْلَيْهِ الْقِبْلَةَ

131- KİŞİ NAMAZDA AYAK PARMAKLARININ UÇLARINI KIBLEYE DOĞRU TUTAR

قَالَ أَبُو حُمَيْدٍ السَّاعِدِيُّ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

Ebû Humeyd es-Sâidî bunu Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) nakletmiştir.

Başlık, kişinin secdede ayak parmaklarının uçlarını kible tarafına doğru tutmasıyla ilgilidir. Buhârî'nin Ebû Zer ve Asîlî nüshalarında başlık: “Kişi Ayaklarını Kibleye Çevirir” şeklindedir. Bunu da secdede ayakları parmakların iç tarafı üzerinde tutarak, topukları da havada dikerek yapar. Bu şekilde ayakların üst tarafı kibleye dönük olur.

Buna dayanarak secdede ayak parmaklarını kapalı tutmak, mendup görülmüştür. Zira ayak parmakları açık tutulursa bazıları kibleden başka bir tarafa dönebilir. Ayakları bu şekilde kibleye doğru çevirmeyi Ebû Humeyd, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklen bildirmiştir.

Bu ve bir önceki başlık, bazı nüshalarda yer almışken bazılarında zikredilmemiştir. Kirmânî “Kibleye Dönmenin Fazileti” başlığından önce zikredildikleri için bazı nüshalarda yeniden zikredilmediklerini söylemiştir. Ancak söz konusu yerde sadece “Secdede Kolları Yanlardan Ayrı Tutmak” başlığı zikredildiği söylenerek buna itiraz edilmiştir. Bu başlık ise orada zikredilmediği için burada her ikisine yer vermeyi daha doğru bulduk.

۱۳۲ - بَابُ إِذَا لَمْ يُتِمَّ السُّجُودَ

132- KİŞİNİN SECDEYİ TAM YAPMAMASI

۸۰۸ - حَدَّثَنَا الصَّلْتُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ عَنْ وَاصِلٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ حُذَيْفَةَ

رَأَى رَجُلًا لَا يُتِمُّ رُكُوعَهُ وَلَا سُجُودَهُ ، فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ قَالَ لَهُ حُذَيْفَةُ مَا صَلَّيْتَ - قَالَ

وَأَحْسِبُهُ قَالَ - وَلَوْ مَتَّ مَتَّ عَلَى غَيْرِ سُنَّةِ مُحَمَّدٍ ﷺ . طرفاه ۳۸۹ ، ۷۹۱ - تحفة ۳۳۴۴

808- “Salt b. Muhammed — Mehdî — Vâsıl” isnâdıyla Ebû Vâil şöyle demiştir: Huzeyfe adamın birinin namazda rükû ve secdeleri tam yapmadığını gördü. Namazı bitirince ona: “Namaz kılmış olmadın!” dedi —ve sanırım— şöyle devam etti: “Şayet bu hâl üzere ölürsen de Muhammed’in (sallallahu aleyhi vesellem) sünneti dışında ölmüş olursun.”¹

Salt, Salt b. Muhammed el-Basrî el-Hârikî’dir. Basra’nın sahil kasabalarından biri olan Hârik’e nisbet edilmiştir.

Mehdî, Mehdî b. Meymûn el-Ezdi’dir.

Vâsıl, Vâsıl el-Ahdeb’tir.

Ebû Vâil, Şakîk b. Seleme’dir.

Huzeyfe b. el-Yemân, adamın birinin namaz kılarken rükû ve secdeleri tam yapmadığını gördü. Namazını bitirdikten sonra da adama namaz kılmış sayılmadığını söyledi. Adam sadece rükû ve secdeleri tam yapmamasına rağmen Huzeyfe namazının tümünden olmadığını söylemiştir. Zira namazın bölümlerinden birinin yokluğu bütünü yokluğunu gerektirmektedir.

Ebû Vâil, Huzeyfe’nin ayrıca adama bu şekilde ölmesi durumunda Muhammed’in (sallallahu aleyhi vesellem) sünneti yani yolu dışında bir sünnet üzere olmuş olacağını bildirmiştir.

۱۳۳ - باب السُّجُودِ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظَمٍ

133- YEDİ KEMİK ÜZERİNE SECDE ETMEK

۸۰۹ - حَدَّثَنَا قَيْصَةُ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ

أُمَرَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْضَاءٍ ، وَلَا يَكُفَّ شَعْرًا وَلَا ثَوْبًا الْجَنْبَهُ وَالْيَدَيْنِ

وَالرُّكْبَتَيْنِ وَالرَّجْلَيْنِ . أَطْرَافَهُ ۸۱۰ ، ۸۱۲ ، ۸۱۵ ، ۸۱۶ - تحفة ۵۷۳۴

809- “Kabîsa — Süfyân — Amr b. Dînâr — Tâvus” isnâdıyla İbn Abbâs der ki: “Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) alın, iki el, iki diz ve iki ayak olmak

¹ Hadis ayrıca 389 ve 791’de geçmektedir.

üzere yedi kemik üzerine secde etmesi, saç ve giysiyi toplamaması emredilmiştir.”¹

Kabîsa, Kabîsa b. Ukbe b. Âmir el-Kûfî'dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

Tâvus, Tâvus b. Keysân'dır.

İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Yüce Allah, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yedi kemik üzerine secde etmesini emretmiştir. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) böylesi bir emir verilmesi de bunu yapmanın vucubiyetini göstermektedir. İbn Abbâs da bunu bizzat Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) veya bir başkasının ona bildirmesiyle öğrenmiştir. Burada yedi kemikten kasıt, yedi organdır. Zira söz konusu organların her birinin de kemiği bulunmaktadır.

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) emredilen başka bir şey de, saçın veya giysinin toplanmamasıdır. Hadisin zahirinden anlaşılan rükû ve secde anında yani namaz içinde saçın ve giysinin toplanmamadır. Dâvûdî'nin görüşü bu yöndedir.

Ancak Kâdî İyâd, ulemânın çoğunluğunun görüşüne aykırı olduğunu söyleyerek buna itiraz etmiş ve saç veya giysi toplama yasağının hem namaz içi, hem de namaz dışını kapsadığını dile getirmiştir.

Buradaki yasak, tahrimen değil tenzihen mekruha yorulmuştur. Bu yasağın hikmeti de saç ve giysinin kişiyle birlikte secde etmesidir. Ya da secdede kişinin yere düşen giysi ile saçını toplamasının kibrin göstergesi olmasıdır.

İbn Abbâs bu yedi kemik, yani yedi organı açıklarken bunların alın, iki el, iki diz ve iki ayak olduğunu söylemiştir. İki ayaktan kasıt da ayak parmaklarıdır. Secdede bu yedi organdan birinin yere değmemesi kişinin namazını bozar.

Fakat iki el, iki diz ve iki ayak üzerine secde konusunda Şâfiîlerde iki görüş vardır. Râfiî bu iki görüş içinde bunlar üzerine secde etmenin vacip değil, müstehab olduğunu söyleyen görüşü daha doğru bulmuştur. Ona göre secdede bunları yere koymak vacip olsaydı özür durumunda bunları yere koyamayan kişinin koymayı imayla yapması gerekirdi ki böylesi bir ima vacip

¹ Hadis ayrıca 810, 812, 815 ve 816'da geçmektedir. Müslim 490

değildir. Bundan dolayı bu yedi organı yere koymak vacip değil, müstehabdır. Bazıları bu görüşe namazını güzelce kılamayan kişiyle ilgili hadisi delil olarak getirmiştir. Zira o hadiste Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama alnını sağlam bir şekilde yere koymasını söylemiş, ancak diğer organları zikretmemiştir.

Ancak bazıları buna itiraz ederken sadece alnın zikredilmesinin geneli tahsis etmediğini söylemiş ve genel olarak alın denilerek yedi organın hepsinin kastedildiğini dile getirmiştir.

Nevevî ise bu başlığın hadisine dayanarak secdeyi yedi organ üzerine yapmanın vacip olduğunu söylemiştir. Ahmed ve İshâk'ın da mezhebi bu yöndedir. Bu yedi organdan her birinin bir kısmını yere koymak da yeterlidir.

Burada ellerden kasıt, parmaklar ile elin ayasıdır. Ayaklardan kasıt da parmakların iç taraflarıdır. Alnın dışında da bunlardan kapalı olanları secdede açmak gerekli değildir.

Ancak tevazu açısından secdede el ve ayakların açıkta olması sünnete daha uygundur. Avret yerinin açılmasına sebebiyet vermesi endişesinden dolayı da secdede dizlerin arasını açmak kerih görülür.

Secdede kapalı olan ayakları açmanın gerekmemesinin hikmeti nedir? Mest üzerine mesheden kişi belli bir müddet bu mestleri çıkarmadan namazını kılar. Şayet secdede ayakları açmak gerekli olsaydı mesh üzerine giyilen mestlerin de çıkarılması gerekirdi. Ancak bunun mest giyenlere tanınan bir ruhsat olduğu söylenerek itiraz edilmiştir.

۸۱۰ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ بْنُ أَبِرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « أَمَرْنَا أَنْ نَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ وَلَا نَكُفُّ ثَوْبًا وَلَا شَعْرًا ». أطرافه ۸۰۹، ۸۱۲، ۸۱۵، ۸۱۶ - تحفة ۵۷۳۴

810- "Müslim b. İbrâhim — Şu'be — Amr — Tâvus" isnâdıyla İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Yedi kemik üzerine secde etmemiz ve saç ile giysiyi toplamamız emredilmiştir."¹

¹ Hadis ayrıca 809, 812, 815 ve 816'da geçmektedir. Müslim 490

Müslim, Müslim b. İbrâhim el-Ferâhîdî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Amr, Amr b. Dînâr'dır.

Tâvus, Tâvus b. Keysân'dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), yedi organ üzerine secde etmenin ve saç ile giysiyi toplamamanın hem kendisine, hem de ümmetine emredildiğini bildirmiştir.

٨١١ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ الْخَطَمِيِّ حَدَّثَنَا الْبَرَاءُ بْنُ عَازِبٍ - وَهُوَ غَيْرُ كَذُوبٍ - قَالَ كُنَّا نَصَلِّي خَلْفَ النَّبِيِّ ﷺ فَإِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . لَمْ يَجْنِ أَحَدٌ مِنَّا ظَهْرَهُ حَتَّى يَضَعَ النَّبِيُّ ﷺ جَبْهَتَهُ عَلَى الْأَرْضِ .
طرفاه ٦٩٠ ، ٧٤٧ - تحفة ١٧٧٢

811- “Âdem — İsrâil — Ebû İshâk” isnâdıyla Abdullah b. Yezîd el-Hatmî şöyle demiştir: Berâ b. Âzib'in bize anlattığına göre —ki yalan söyleyecek değildir— Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kılarken Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Semiallahu limen hamideh*” dediği zaman alnını yere koyana kadar içlerinden hiç kimse belini bükmezdi.¹

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs'tır.

İsrâil, İsrâil b. Yûnus'tur.

Ebû İshâk, Amr b. Abdillâh el-Kûfî'dir.

Berâ b. Âzib'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Semiallahu limen hamideh*” dediğinde alnını secdeye koyana kadar arkasındaki cemaatten kimse secdeye gitmek için harekete geçmezdi.

Hadisin başlıkla mutabakatı, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) alnını secdeye koyması kısmıyladır. Sadece alnın zikredilmesi de yere konulma konusunda yedi organ içinde vaciplik kapsamına en çok giren organ olmasından dolayıdır. Bundan dolayı da secdede alnı yere koymanın vucubiyeti konusunda herhangi bir ihtilaf yoktur.

¹ Hadis ayrıca 690 ve 747'de geçmektedir. Müslim 474

Secdede diğer organların yere konulması konusunda ise ihtilaflar vardır. Ancak sadece alnın zikredilmesi, başka organların da yere konulmayacağını göstermemektedir. Belki de alnı yere koymak genelde diğer altı organın yardımıyla gerçekleşeceği için içlerinden sadece alın zikredilmiş, ancak hepsi kastedilmiştir.

۱۳۴ - بَابُ السُّجُودِ عَلَى الْأَنْفِ

134- BURUN ÜZERİNE SECDE ETMEK

۸۱۲ - حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « أُمِرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ عَلَى الْجَبْهَةِ - وَأَشَارَ بِيَدِهِ عَلَى أَنْفِهِ - وَالْيَدَيْنِ ، وَالرُّكْبَتَيْنِ وَأَطْرَافِ الْقَدَمَيْنِ ، وَلَا نَكُفَّتِ الثِّيَابُ وَالشَّعَرُ » . أطرافه ۸۰۹ ، ۸۱۰ ، ۸۱۵ ، ۸۱۶ - تحفة ۵۷۰۸

812- “Muallâ b. Esed — Vuheyb — Abdullah b. Tâvus — Abdullah'ın babası” isnâdıyla İbn Abbâs şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Alın, iki el, iki diz ve iki ayağın parmakları üzerine secde etmem, giysi ve saçımızı da toplamamız emredildi” buyurdu. Alın derken eliyle burnuna işaret etti.¹

Muallâ, Muallâ b. Esed el-Amîy el-Basrî'dir.

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid el-Bâhilî el-Basrî'dir.

Abdullah'ın babası, Tâvus b. Keysân'dır.

İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yedi organ üzerine secde etmesinin kendisine emredildiğini bildirmiştir. Bu yedi organın da alın, iki el, iki diz ve iki ayağın parmakları olduğunu söylemiştir. Alın derken de eliyle burnuna işaret etmiştir.

Nesâî ise bunu Süfyân b. Uyeyne kanalıyla İbn Tâvus'tan rivayet ederken İbn Abbâs'ın: “Elini alnına koydu, oradan burnunun üzerine indirdi ve: «*Bunlar birdir*» buyurdu” dediği zikredilmiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)

¹ Hadis ayrıca 809, 810, 815 ve 816'da geçmektedir. Müslim 490

bu sözüyle alın ile burnun tek organ gibi sayıldığını göstermiştir. Çünkü alnın kemiği ile burnun kemiği tek parçadır. Bazıları buna dayanarak secdeyi sadece burun üzerine veya alın üzerine yapmanın yeterli olacağını söylemiştir.

Ebû Hanife, alın yerine sadece burnun üzerine secde etmenin yeterli olacağını söylemiştir. Şâfiî, Mâlikî ve âlimlerin çoğuna göre ise alnın bir kısmının üzerine secde etmek yeterlidir. Alınla birlikte burnun üzerine secde etmek de müstehabdır.

Hattâbî ise bu konuda şöyle der: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burnuna sadece işaretle yetindiği için alnın yanında burnun üzerine secde etmek mendubdur. Çünkü söz konusu emirde zikredilen alındır. Bundan dolayı sadece alnın üzerine secde edildiği zaman geçerli olurken, sadece burnun üzerine secde etmek geçerli değildir.”

Ebû Hanîfe ve İbnu'l-Kâsım: “Kişi ikisi içinden istediği üzerine secde edebilir” demişlerdir.

Hanbeliler ve İbn Habîb: “Hadisin zahirinden anlaşıldığını göre her ikisi üzerine secde etmek vaciptir” demişlerdir.

Ancak buna cevap olarak denilebilir ki hadisin zahirinden anlaşılan, alın ile burnun aynı hükümde olduğudur ve her birinin diğerinin yerini tuttuğudur.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devamında namazda giysi ile saçın toplanmamasının da emredildiğini bildirmiştir.

۱۳۵ - بَابُ السُّجُودِ عَلَى الْأَنْفِ وَالسُّجُودِ عَلَى الطَّيْنِ

135- ÇAMURLU YERDE DE BURUN ÜZERİNE SECDE ETMEK

۸۱۳ - حَدَّثَنَا مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ انْطَلَقْتُ إِلَى أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ فَقُلْتُ أَلَا تَخْرُجُ بِنَا إِلَى النَّخْلِ تَتَحَدَّثُ فَخَرَجَ . فَقَالَ قُلْتُ حَدَّثَنِي مَا سَمِعْتَ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ فِي كَيْلَةِ الْقَدْرِ . قَالَ اعْتَكَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَشْرَ الْأَوَّلِ مِنْ رَمَضَانَ ، وَاعْتَكَفْنَا مَعَهُ ، فَأَتَاهُ جَبْرِيلُ فَقَالَ إِنَّ الَّذِي تَطْلُبُ أَمَامَكَ . فَأَعْتَكَفَ الْعَشْرَ الْأَوْسَطَ ، فَأَعْتَكَفْنَا مَعَهُ ، فَأَتَاهُ جَبْرِيلُ فَقَالَ إِنَّ الَّذِي تَطْلُبُ أَمَامَكَ . فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ

حَطِييَا صَبِيحَةَ عِشْرِينَ مِنْ رَمَضَانَ فَقَالَ « مَنْ كَانَ اعْتَكَفَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَلْيَرْجِعْ ، فَإِنِّي أَرَيْتُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ ، وَإِنِّي نُسِّيْتُهَا ، وَإِنَّهَا فِي الْعَشْرِ الْآخِرِ فِي وَتِيرَ ، وَإِنِّي رَأَيْتُ كَأَنِّي أَسْجُدُ فِي طِينٍ وَمَاءٍ » . وَكَانَ سَقْفُ الْمَسْجِدِ جَرِيدَ النَّخْلِ وَمَا نَرَى فِي السَّمَاءِ شَيْئًا ، فَجَاءَتْ قَرْعَةٌ فَأَمْطَرْنَا ، فَصَلَّى بِنَا النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى رَأَيْتُ أَثَرَ الطِّينِ وَالْمَاءِ عَلَى جَبْهَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَزْنَبَتِهِ تَصْدِيقَ رُؤْيَاهُ . أطرافه ٦٦٩ ، ٨٣٦ ، ٢٠١٦ ، ٢٠١٨ ، ٢٠٢٧ ، ٢٠٣٦ ،

٢٠٤٠ - تحفة ٤٤١٩

813- "Mûsa — Hemmâm — Yahya" isnâdıyla Ebû Seleme anlatıyor: Ebû Saîd el-Hudrî'nin yanına gittim ve: "Benimle hurmalığa doğru çıkmaz mısın? Biraz sohbet ederiz" dedim. Ebû Saîd kabul edince de çıktık. Ona: "Kadir gecesini konusunda bana Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiğini anlat" dediğimde şunu anlattı: "Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan ayının ilk on gününde itikafa girince biz de onunla birlikte itikafa girdik. Ancak Cebrâil ona geldi ve: «Aradığın şey önündedir» dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan ayının ortasındaki on günde itikafa girdi. Biz de onunla birlikte itikafa girdik. Fakat Cebrâil yine geldi ve ona: «Aradığın şey önündedir» dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan ayının yirminci gününün sabahında kalkıp bir konuşma yaptı. Konuşmasında: «Peygamberle birlikte itikafa girenler, itikaf yerlerine dönsünler. Kadir gecesinin hangi gece olduğu bana gösterildi, fakat sonradan unutturuldu. Bu gece, son on gün içindeki tekli gecelerdedir. Kendimi çamur ve suyun içinde secde ederken gördüm» buyurdu. Mescid'in tavanı da hurma dallarıyla kapatılmıştı. Gökte bir şey de görmemiştik. Ancak bir bulut gelip yağmur yağmaya başladı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde bize namazı kıldırdı. Gördüğü rüyanın doğru çıktığının bir göstergesi olarak alnında ve burnunun üzerinde çamur izlerini gördüm."

Musa, Mûsa b. İsmâil et-Tebûzekî'dir.

Hemmâm, Hemmâm b. Yahya'dır.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr'dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdîrrahman b. Avf'tır.

Ebû Seleme, Ebû Saîd Sa'd b. Mâlik el-Hudrî'nin yanına gitti ve sohbet etmek için kendisiyle birlikte hurmalığa doğru çıkmasını söyledi. Ebû Saîd kabul edince de çıktılar. Hurmalığa çıktıklarında Ebû Seleme ona Kadir gecesini konusunda Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiğini kendisine anlatmasını söyledi.

Ebû Saîd el-Hudrî de bu konuda başlarından geçen bir olayı anlattı. Anlattığına göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan ayının ilk on gününde itikafa girince Müslümanlar da onunla birlikte itikafa girdiler. Ancak Cebrâil geldi ve beklediği gecenin yani Kadir gecesinin ilk on gün içinde değil de daha sonraki günlerde olduğunu söyledi.

Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan ayının ortasındaki o gün içinde itikafa girdi. Müslümanlar da onunla birlikte itikafa girdiler. Cebrâil bir daha gelip beklediği gecenin daha sonraki günlerde olduğunu bildirince Allah Resûlû (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan ayının yirminci gününün sabahında bir konuşma yaptı.

Konuşmasında kendisiyle birlikte itikafa girenlerin itikaf yerlerine dönmesini söyledi. Bunun yanında Kadir gecesinin hangi gece olduğunu kendisine gösterildiğini, bu gecenin bir işareti olarak çamur içinde secde ettiğini gördüğünü bildirdi. Hangi gece olduğunu kendisine unutturulduğunu fakat bu gecenin Ramazan ayının son on günü içindeki tekli gecelerden birinde olduğunu söyledi.

Ebû Saîd'in bildirdiğine göre o zamanlarda Mescid'in tavanı hurma dallarıyla kapatılmıştı. Bir gün gündüz vakti gökte hiç bulut olmamasına rağmen akşam vakti yağmur başlamış ve tavandan sızan sular Mescid'in tabanını çamur içinde bırakmıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o çamurun içinde Müslümanlara namaz kıldırması. Ebû Saîd namaz sonrası Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) alnında ve burnunun ucunda çamur izlerini gördüğünü söylemiştir.

Ulemânın çoğunluğuna göre bundan kasıt, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) alın ve burnuna az bir çamurun bulaştığıdır. Ancak başka bir rivayette Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüzünün su ve çamurla dolu olduğu zikredilir.

Nevevî buna cevap verirken yüzünün su ve çamurla dolu olmasının yüzünün tümünün çamurla kaplı olması anlamına gelmeyeceğini söylemiştir. Hattâbî buna dayanarak alın ile burun üzerine secde etmenin vacip olduğunu söylemiş, vacip olmasaydı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onları çamurdan koruyacağını ileri sürmüştür. İbnu'l-Müneyyir ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) alın ve burnunda çamur izinin görülmesinin bunlar üzerine secde etmenin vacip olduğu anlamına gelmeyeceğini söyleyip buna itiraz etmiştir.

Namaz sonrası Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) alını ve burnunun ucunda görülen çamur izleri de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Kadir gecesine yönelik gördüğü rüyayı tasdik etmektedir. Zira Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) gördüğü rüyada Kadir gecesinde çamur içinde secde ettiğini görmüştü.

İbn Asâkir nüshasında ise burada Buhârî'den naklen bir ziyade yapılır. Buna göre Buhârî'nin hocası Humeydî bu hadise dayanarak: "Secde eden kişi yüzüne bulaşan toprağı silmez" derdi.

Başlık hadisini Buhârî *Salât*, *Savm* ve *İtikâf* konuları içinde tahrir etmiştir.¹ Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

۱۳۶ - بَابُ عَقْدِ الثِّيَابِ وَشَدِّهَا وَمَنْ صَمَّ إِلَيْهِ تَوْبَهُ إِذَا خَافَ أَنْ تَنْكَشِفَ عَوْرَتُهُ

136- GIYSİNİN DÜĞÜMLENİP BAĞLANMASI, AVRET YERİNİN AÇILMASINDAN ENDİŞE EDEN KİŞİNİN GIYSİSİNİ ÜZERİNDE TOPLAMASI

Başlık, namazda avret yerinin açılmasından endişe eden kişinin giysisini düğümlemesi veya bağlamasıyla ilgilidir. Bu da yasaklanan giysi toplamının zaruri olmayan durumlar için geçerli olduğuna işaret etmektedir.

۸۱۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ قَالَ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ
كَانَ النَّاسُ يُصَلُّونَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَهُمْ عَافِدُو أَرْزِهِمْ مِنَ الصَّغِيرِ عَلَى رِقَابِهِمْ فَقِيلَ لِلنِّسَاءِ
لَا تَرْفَعْنَ رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَسْتَوِيَ الرَّجَالُ جُلُوسًا . طرفاه ۳۶۲ ، ۱۲۱۵ - تحفة ۶۸۱

¹ Hadis ayrıca 669, 836, 2016, 2018, 2027, 2036 ve 2040'ta geçmektedir. Müslim 1167

814- “Muhammed b. Kesîr — Süfyân — Ebû Hâzım” isnâdıyla Sehl b. Sa’d der ki: Müslümanlar Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kılarken küçük olmasından dolayı (bellerindeki) izarlarını (peştamallerini) boyunlarında bağlarlardı. Kadınlara da: “Erkekler tam olarak (doğrulup) oturmadıkça siz başınızı kaldırmayın” emri verilmişti.¹

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

Ebû Hâzım, Seleme b. Dînâr’dır.

Sehl, Sehl b. Sa’d es-Sâidî’dir.

Sehl b. Sa’d’ın bildirdiğine göre ashâbdan bazıları, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kılarken izarları küçük olduğu için onu boyunlarında bağlarlardı. Bundan dolayı da arkalarında namaz kılan kadınlara, erkekler secdeden kalkıp tam olarak oturana kadar başlarını secdeden kaldırmamaları emredilmişti. Kadınlara bu yönde emir verilmesinin sebebi de, izarları küçük olan ve onu boyunlarında bağlamak zorunda kalan erkeklerin secdede açılan avret yerlerini görmelerinin önüne geçmekti.

۱۳۷ - بَابُ لَا يَكْفُ شَعْرًا

137- SAÇIN TOPLANMAMASI

Başlık, kişinin namazdayken saçını toplamamasıyla ilgilidir.

۸۱۵ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ - وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ - عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ أَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ ، وَلَا يَكْفُ ثَوْبُهُ وَلَا شَعْرُهُ . أَطْرَافُهُ ۸۰۹ ، ۸۱۰ ، ۸۱۲ ، ۸۱۶ - تحفة ۵۷۳۴

815- “Ebu’n-Nu’mân — Hammâd b. Zeyd — Amr b. Dînâr — Tâvus” isnâdıyla İbn Abbâs şöyle demiştir: “Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) yedi organı üzerine secde etmesi ve giysisi ile saçını toplamaması emredildi.”²

Ebu’n-Nu’mân, Muhammed b. Fadl es-Sedûsî’dir.

¹ Hadis ayrıca 362 ve 1215’te geçmektedir. Müslim 441

² Hadis ayrıca 809, 810, 812 ve 816’da geçmektedir. Müslim 490

İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) alın, iki el, iki diz ve iki ayağın parmakları olmak üzere yedi organı üzerine secde etmesi emredilmiştir. Bunun yanında namazdayken giysisi ile saçlarını toplamaması emredilmiştir.

Secdede saçların toplanmaması, saçlar eğer bağlı değilse kişiyle birlikte secde edeceklerinden dolayıdır. Ebû Dâvud'un ceyyid bir isnâdla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre de şeytan, namazda saçların toplandığı yerde oturur. Namazda saçların toplanmamasının hikmetlerinden birinin de bu olduğu söylenmiştir.

۱۳۸ - بَابُ لَا يَكْفُ ثَوْبُهُ فِي الصَّلَاةِ

138- NAMAZDA GİYSİNİN TOPLANMAMASI

۸۱۶ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ عَمْرِو عَنْ طَاوُسٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « أُمِرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ ، لَا أَكْفُ شَعْرًا وَلَا ثَوْبًا » . أطرافه ۸۰۹ ، ۸۱۰ ، ۸۱۲ ، ۸۱۵ - تحفة ۵۷۳۴

816- "Mûsa b. İsmâil — Ebû Avâne — Amr — Tâvus" isnâdıyla İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Yedi organın üzerine secde etmem ve saç ile giysiyi toplamamam emredildi."¹

Musa, Mûsa b. İsmâil et-Tebûzekî'dir.

Ebû Avâne, Vaddâh el-Yeşkurî'dir.

Amr, Amr b. Dînâr'dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), yedi organı üzerine secde etmesinin ve namazda saçlarını ve giysilerini toplamamasının emredildiğini bildirmiştir

¹ Hadis ayrıca 809, 810, 812 ve 815'te geçmektedir. Müslim 490

۱۳۹ - باب التَّسْبِيحِ وَالِدُّعَاءِ فِي السُّجُودِ

139- SECDEDE TESBİH VE DUA

۸۱۷ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ سُفْيَانَ قَالَ حَدَّثَنِي مَنْصُورٌ عَنْ مُسْلِمٍ عَنْ
مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّهَا قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ فِي رُكُوعِهِ
وَسُجُودِهِ « سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي » يَتَأَوَّلُ الْقُرْآنَ . أطرافه ۷۹۴ ،
۴۲۹۳ ، ۴۹۶۷ ، ۴۹۶۸ - تحفة ۱۷۶۳۵

817- “Müsedded — Yahya — Süfyân — Mansûr — Müslim — Mesrûk” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kur’ân’ın emrine uyararak rükû ve secdelerinde çokça: “*Ey Rabbimiz olan Allahım! Seni hamdinle tesbih ederim. Allahım! Beni bağışla*” derdi.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Yahya, Yahya el-Kattân’dır.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

Mansûr, Mansûr b. el-Mu’temir’dir.

Müslim, Müslim b. Subayh Ebu’d-Duhâ’dır.

Hiz. Âişe’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rükû ve secdelerinde çokça: “*Ey Rabbimiz olan Allahım! Seni hamdinle tesbih ederim. Allahım! Beni bağışla*” diye dua ederdi. Bunu da Kur’ân’ın: “*Rabbini överek tesbih et; O’ndan bağışlama dile*”² emri gereğince yapardı.

Âyette Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) hamdederek Allah’ı tesbih etmesi emredilmiştir. Zira hamd, en güzel ve övülen fiilleri Allah’a nisbet etme anlamına da geldiği için Allah’ı eksiklik ve kusurlardan tenzih etme olan tesbihi de içermektedir. Bundan dolayı Allah’ın bu emrini yerine getirmiş olmak için sadece hamdetme de yeterli olur. Ya da âyetten kasıt, hamd ile

¹ Hadis ayrıca 794, 4293, 4967 ve 4968’de geçmektedir. Müslim 474

² Nasr Sur. 3

birlikte Allah'ı tesbihtir. Bu durumda söz konusu emri yerine getirmiş olmak için hem hamd edilmesi, hem de tesbih edilmesi gerekmektedir.

Buhârî'nin *Tefsîr* konusu içinde A'meş kanalıyla Ebu'd-Duhâ'dan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Nasr Sûresi nazil olduktan sonra her namazında bu duayı ederdi. Buradan da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu duayı devamlı olarak yaptığını anlıyoruz.

Rükûda duanın, secdede ise tesbihin caiz olduğuna dair bu hadis delil olarak getirilmiştir. Bu da Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî'de gelen: *"Rükûda Rabbinizi tazim edin, secdede ise dua etmeye çalışın"* hadisine aykırı değildir. Hadisin lafzından da anlaşıldığı üzere Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secdede duanın daha fazla yapılmasını emretmiştir.

Daha önceki rivayetlerde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rükûda: *"Allahım! Beni bağışla!"* şeklinde dua ettiği zikredilmişse de Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bunu çok sık yapmış değildir. Dolayısıyla secdede dua edilmesini söyleyen hadise aykırı değildir.

Başlık hadisinden ayrıca duadan önce hamdû senânın geldiğini anlıyoruz.

۱۴۰ - باب الْمُكْتَبَيْنِ السَّجْدَتَيْنِ

140- İKİ SECDE ARASINDA BEKLEMEK

۸۱۸ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ أَنَّ مَالِكَ بْنَ الْحُوَيْرِثِ قَالَ لِأَصْحَابِهِ أَلَا أَنْبِئُكُمْ صَلَاةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ وَذَاكَ فِي غَيْرِ حِينَ صَلَاةٍ ، ثُمَّ رَكَعَ فَكَبَّرَ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ ، فَقَامَ هُنَيْئَةً ، ثُمَّ سَجَدَ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ هُنَيْئَةً ، فَصَلَّى صَلَاةَ عَمْرِو بْنِ سَلَمَةَ شَيْخِنَا هَذَا . قَالَ أَيُّوبُ كَانَ يَفْعَلُ شَيْئًا لَمْ أَرَهُمْ يَفْعَلُونَهُ ، كَانَ يَقْعُدُ فِي الثَّالِثَةِ وَالرَّابِعَةِ . أَطْرَافُهُ ٦٧٧ ، ٨٠٢ ، ٨٢٤ - تحفة ١١٨٥

818- "Ebu'n-Nu'mân — Hammâd — Eyyûb" isnâdıyla Ebû Kılâbe anlatıyor: Mâlik b. el-Huveyrîs arkadaşlarına: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazını size göstereyim mi?" dedi. Bunu söylerken de vakit namaz vakti değildi. Mâlik ayakta durduktan sonra rükûya gidip tekbir getirdi. Sonra başını rükûdan kaldırdı. Kısa bir süre durduktan sonra

secdeye gitti. Secdeden başını kaldırdıktan sonra biraz bekledi. Yaşlımız Amr b. Seleme'nin namazı gibi bir namaz kıldı.

Ravi Eyyûb der ki: "Amr başkalarının yaptığını görmediğim bir şeyi yapıyordu. Üçüncü ve dördüncü rekatlarda da oturuyordu."¹

Ebu'n-Nu'mân, Muhammed b. Fadl es-Sedûsî'dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd'dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

Ebû Kılâbe, Abdullah b. Zeyd el-Cermî'dir.

Mâlik b. el-Huveyris arkadaşlarına Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazının nasıl olduğunu göstermek istediğini söyledi ve namaz vakti dışında namaz kılarak bunu onlara gösterdi.

Mâlik önce kalkıp iftitah tekbirini getirerek namaza başladı. Sonra rükûya giderek tekbir getirdi. Sonra başını rükûdan kaldırdı. Rükûdan kalktıktan sonra kısa bir süre ayakta bekledi. Sonra secdeye gitti. Secdeden başını kaldırdıktan sonra da kısa bir süre oturarak bekledi. Hadisin başlıkla mutabakatı da buradadır.

Ebû Kılâbe'nin bildirdiğine göre sonrasında Mâlik, cemaatin içinde yaşlı biri olan Amr b. Seleme'nin namazı gibi bir namaz kılmıştır.

Ravi Eyyûb, Amr b. Seleme'nin namazda başkalarının yapmadığı bir şeyi yaptığını görmüştür. O da üçüncü ve dördüncü rekatlarda da kısa bir süre oturmasıydı.

Bazı nüshalarda bu ifade "üçüncü veya dördüncü rekatlarda" şeklinde gelmiştir. Buradaki oturmadan kasıt, ikinci secde sonrası kıyama kalkmadan önce istirahat oturması da denilen kısa bir süre oturmaktır. İbnu't-Tîn, Ebû Zer nüshasından naklen bu ifadeyi zikrederken hatalı olduğunu söylemiştir. Zira dördüncü rekatın secdelerinden sonra zaten teşehhüd oturması geldiği için secde sonrası kısa bir süre beklemenin bir anlamı yoktur. Bu ifadeden kasıt, "üçüncü rekattan sonra dördüncü rekata kalkmadan" olabilir.

Hadisten istirahat oturmasının müstehab olduğunu anlıyoruz. Çoğu âlim aksini söylemiş olsa da Şâfiî bu görüştedir.

¹ Hadis ayrıca 677, 802 ve 824'te geçmektedir.

۸۱۹ - قَالَ فَاتَيْنَا النَّبِيَّ ﷺ فَأَقَمْنَا عِنْدَهُ فَقَالَ « لَوْ رَجَعْتُمْ إِلَى أَهْلِكُمْ صَلُّوا صَلَاةَ كَذَا فِي حِينَ كَذَا ، صَلُّوا صَلَاةَ كَذَا فِي حِينَ كَذَا ، فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَلْيُؤَذِّنْ أَحَدُكُمْ وَلْيُؤَمِّكُمْ أَكْبَرُكُمْ » أطرافه ۶۲۸ ، ۶۳۰ ، ۶۳۱ ، ۶۵۸ ، ۶۸۵ ، ۲۸۴۸ ، ۶۰۰۸ ، ۷۲۴۶ - تحفة ۱۱۱۸۵

819- Mâlik şöyle devam etti: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelip bir süre yanında ikamet ettik. Bize şöyle buyurdu: “Ailelerinizin yanına döndüğünüzde şu namazı şu vakitte, şu namazı şu vakitte kılın. Namaz vakti geldiğinde biriniz ezanı okusun, yaşça büyüğünüz de namazda size imam olsun.”¹

Aynı isnâdla Mâlik'in bildirdiğine göre müslüman olduklarında kabilesi birkaç kişiyle birlikte onları Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gönderdi. Buhârî'nin İbn Asâkir'in nüshasında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında bir ay kaldıkları geçmektedir.

Bir ay kaldıktan sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara, ailelerinin yanına döndükleri zaman hangi vakitlerde hangi namazı kılmalarını gerektiğini onlara bildirdi. Sonra da namaz vakti geldiği zaman içlerinden birinin ezanı okumasını, yaşça büyük olanın da imamlık yapıp namazı kıldırmasını söyledi.

۸۲۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الزُّبَيْرِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ عَنِ الْحَكَمِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ كَانَ سُجُودُ النَّبِيِّ ﷺ وَرُكُوعُهُ ، وَقُعُودُهُ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ قَرِيبًا مِنَ السَّوَاءِ . طرفاه ۷۹۲ ، ۸۰۱ - تحفة ۱۷۸۱

820- “Muhammed b. Abdirrahîm — Ebû Ahmed Muhammed b. Abdillâh ez-Zübeyrî — Mis'ar — Hakem — Abdurrahman b. Ebî Leylâ” isnâdıyla Berâ şöyle demiştir: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) secdesi, rükûsu ve iki secde arasında oturması takriben birbirine eşitti.”²

¹ Hadis ayrıca 628, 630, 631, 658, 685, 2848, 6008 ve 7246'da geçmektedir. Müslim 674

² Hadis ayrıca 792 ve 801'de geçmektedir. Müslim 471

Muhammed, Sâika olarak da bilinen Muhammed b. Abdirrahîm'dir.

Mis'ar, Mis'ar b. Kidâm'dır.

Hakem, Hakem b. Uteybe el-Kûfî'dir.

Berâ b. Âzib'in bildirdiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) secdesi, rükûsu ve iki secde arasında oturması, süre olarak birbirine yakındı.

Hattâbî der ki: "Cemaat namazının en ideal şekli budur. Ancak kişi namazı tek başına kılıyorsa rükû ve secdelerini, iki secde arası ve rükû sonrası kıyamda durduğu süreden kat kat uzun tutabilir."

٨٢١ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ إِنِّي لَا أَلُو أَنْ أَصَلِّيَ بِكُمْ كَمَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يُصَلِّي بِنَا . قَالَ ثَابِتٌ كَانَ أَنَسٌ يَصْنَعُ شَيْئًا لَمْ أَرَكُم تَصْنَعُونَهُ ، كَانَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ قَامَ حَتَّى يَقُولَ الْقَائِلُ قَدْ نَسِيَ . وَيَبْنَ السَّجْدَتَيْنِ حَتَّى يَقُولَ الْقَائِلُ قَدْ نَسِيَ . طرفه ٨٠٠ - تحفة ٢٩٨

821- "Süleymân b. Harb — Hammâd b. Zeyd" isnâdıyla Sâbit şöyle demiştir: Enes: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bize kıldıracağı şekilde sizlere namazı kıldarmaktan vazgeçmeyeceğim" dedi. Enes, sizlerin yaptığını görmediğim bir şeyi yapardı. Başını rükûdan kaldırdığı zaman "secde etmeyi unuttu" denilecek kadar dururdu. Aynı şekilde iki secde arasında "secdeye gitmeyi unuttu" denilecek kadar otururdu.¹

Süleymân, Süleymân b. Harb el-Vâşihî'dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd b. Dirhem'dir.

Sâbit, Sâbit el-Bunânî'dir.

Enes b. Mâlik cemaate, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendilerine kıldıracağı namazın aynısını kıldarmaktan geri durmayacağını söylemiştir. Sâbit'in bildirdiğine göre Enes, namazlarda başkalarında görmediği bir şeyi yapardı. Başını rükûdan kaldırdığı zaman o kadar uzun dururdu ki görenler secdeye gitmeyi unuttuğunu düşünürdü. Aynı şekilde iki secde arasında o

¹ Hadis ayrıca 800'de geçmektedir. Müslim 472-3

kadar uzun dururdu ki yine görenler onun ikinci secdeye gitmeyi unuttuğunu düşünürdü.

İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*'de şöyle der: "Rivayetten anladığımız kadarıyla Sâbit'in muhatap olduğu kişiler iki secde arası oturmayı uzun tutmuyorlardı. Bir konuda sünnet sâbit olduğu zaman da bu sünnete tutunan kişi ona muhalif olanlara itibar etmez."

١٤١ - بَابُ لَا يَفْتَرِشُ ذِرَاعَيْهِ فِي السُّجُودِ

141- SECDEDE KOLLAR YERE YAPIŞTIRILIP YAYILMAZ

وَقَالَ أَبُو هُمَيْدٍ سَجَدَ النَّبِيُّ ﷺ وَوَضَعَ يَدَيْهِ غَيْرَ مُفْتَرِشٍ وَلَا قَابِضِهِمَا .

Ebû Humeyd: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secde ettiği zaman ellerini yere, kollarını yaymadan ve yanlarına da yapıştırmadan koydu" demiştir.

Kişi secdede kollarını yere yapıştırıp yaymaz ve onlara dayanmaz. Aynı şekilde kollarını yanlarına yapıştırmaz. Üç başlık sonrasında Ebû Humeyd es-Sâidî'den uzun bir metinle gelen hadise göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secdede kollarını yere yaymaz, onları yanlarına da yapıştırmazdı. Fakihler bunu *tahviye* olarak isimlendirmişti.

٨٢٢ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ

قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « اَعْتَدِلُوا فِي السُّجُودِ ، وَلَا يَبْسُطُ أَحَدُكُمْ ذِرَاعَيْهِ لِنَبْطِ الْكَلْبِ » . أطرافه ٢٤١ ، ٤٠٥ ، ٤١٢ ، ٤١٣ ، ٤١٧ ، ٥٣١ ، ٥٣٢ ،

١٢١٤ - تحفة ١٢٣٧

822- "Muhammed b. Beşşâr — Muhammed b. Câfer — Şu'be — Katâde" isnâdıyla Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Secdeyi itidal üzere yapın. Kişi secdede iken kollarını köpeğin yaptığı gibi yere yaymasın."¹

¹ Hadis ayrıca 241, 405, 412, 413, 417, 531, 532 ve 1214'te geçmektedir. Müslim 493

Muhammed, Bundâr lakaplı Muhammed b. Beşşâr'dır.

Muhammed, Ğundar lakaplı Muhammed b. Câfer'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Katâde, Katâde b. Diâme'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), secdenin itidal üzere yapılmasını, secdede kolların, köpeğin kollarını yayması gibi yayılmamasını söylemiştir.

Secdenin itidal üzere yapılması kolların yere yayılmaması ve yanlara yapıştırılmamasıdır. Bunun hikmetine gelince kollar yere yayılmadığı ve yanlardan uzak tutulduğu zaman alın yere daha sağlam bir şekilde konulur. Kişi secdece iken tembel ve yorgun bir görüntü vermez. Kollarını yere yayan kişi ise hem tembel hem de namazı hafife alan kişi görüntüsü verir. Ancak secdede kollarını yayan ve yanlarına yapıştıran kişi, her ne kadar tenzihen mekruh olan bir şeyi yapmış olsa da, namazı geçerli olur.

Hadisi Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî de tahric etmiştir.

۱۴۲ - بَابُ مَنِ اسْتَوَى قَاعِدًا فِي وَثَرٍ مِنْ صَلَاتِهِ ثُمَّ نَهَضَ

142- TEKLİ REKATLARDAN OTURDUKTAN SONRA KALKMAK

Başlık, kişinin birinci veya üçüncü rekâtı bitirdikten sonra diğer rekata kalkmadan önce secdelerden sonra biraz oturmasıyla ilgilidir.

۸۲۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ قَالَ أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ قَالَ أَخْبَرَنَا خَالِدُ الْحَذَّاءُ عَنْ أَبِي

قِلَابَةَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ الْحُوَيْرِثِ اللَّيْثِيُّ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ يُصَلِّي ، فَإِذَا كَانَ فِي وَثَرٍ مِنْ

صَلَاتِهِ لَمْ يَنْهَضْ حَتَّى يَسْتَوِيَ قَاعِدًا . تحفة ۱۱۸۳

823- “Muhammed b. es-Sabbâh — Huşeym — Hâlid el-Hazzâ — Ebû Kılâbe” isnâdıyla Mâlik b. el-Huveyris el-Leysî: “Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kılarken gördüm. Tekli rekatlarda bir süre oturmadıktan sonra diğer rekata kalkmıyordu” dedi.

Muhammed, Muhammed b. es-Sabbâh ed-Dûlâbî'dir.

Huşeym, Huşeym b. Beşîr'dir.

Ebû Kılâbe, Abdullah b. Zeyd'dir.

Mâlik b. Huveyris el-Leysî, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında kaldıkları süre zarfında Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) nasıl namaz kıldığını gördüğünü, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) secdelerden sonra ayağa kalkmadan önce bir süre oturduğunu söylemiştir.

Şâfiî ve hadis âlimlerinden bazıları da bu görüştedir. Ancak çoğunluğun benimsemiş olduğu gibi diğer üç mezheb imamı bu oturuşu müstehab görmemişlerdir.

Tahâvî ise Ebû Humeyd'in hadisinde bu oturuşun yer almadığını söylemiştir. Ebû Humeyd'in hadisini de: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) *teverruk* denilen oturmayı yapmadan kalktı" lafzıyla zikretmiştir. Ebû Dâvud da hadisi bu lafızla nakletmiştir.

Bu oturmayı müstehab görmeyen âlimler, Mâlik b. el-Huveyris'in bu hadisine cevap verirken, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisinde bulunan bir rahatsızlıktan dolayı tekli rekatlarda secdelerden sonra ayağa kalkmadan önce biraz oturduğunu söylemişlerdir. Bunlara göre şayet Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu oturuşu özellikle yapmışsa buna değinir, sözlerinde bu oturuşa yer verirdi.

Bu âlimlere cevap olarak denilebilir ki asıl olan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) herhangi bir rahatsızlığı olmadan bu oturuşu yaptığıdır. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) çoğu zaman bu oturuşu yapmaması da her iki durumun caiz olduğunu göstermek içindir. Zira ravilerin, Ebû Humeyd'in bu oturuşu zikretmeyen rivayetinde ittifakları bulunmaktadır. Örneğin Ebû Dâvud başka bir kanalla Ebû Humeyd'in hadisini naklederken bu oturuşu zikretmiş ve çok kısa süreli bir oturuş olduğunu söylemiştir. Bu oturuşta da kıyam için olan tekbiri getirmiştir.

Başlık hadisinin ravileri Bağdatlı, Vasıtlı ve Basralıdır. Hadisi Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۱۴۳ - بَابُ كَيْفَ يَعْْتَمِدُ عَلَى الْأَرْضِ إِذَا قَامَ مِنَ الرَّكْعَةِ

143- REKATTAN KALKAN KİŞİ YERE NASIL DAYANIR?

Başlık, kişinin secdelerden sonra ayağa kalkarken elini yere dayanması ve kalkmada ondan destek almasıyla ilgilidir.

٨٢٤ - حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ قَالَ جَاءَنَا مَالِكُ بْنُ الْحُوَيْرِثِ فَصَلَّى بِنَا فِي مَسْجِدِنَا هَذَا فَقَالَ إِنِّي لِأُصَلِّي بِكُمْ ، وَمَا أُرِيدُ الصَّلَاةَ ، وَلَكِنْ أُرِيدُ أَنْ أُرِيَكُمْ كَيْفَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يُصَلِّي . قَالَ أَيُّوبُ فَقُلْتُ لِأَبِي قِلَابَةَ وَكَيْفَ كَانَتْ صَلَاتُهُ قَالَ مِثْلَ صَلَاةِ شَيْخِنَا هَذَا - يَعْنِي عَمْرُو بْنُ سَلَمَةَ - قَالَ أَيُّوبُ وَكَانَ ذَلِكَ لِلشَّيْخِ يَتِمُّ التَّكْبِيرَ ، وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ عَنِ الْمَسْجِدَةِ الثَّانِيَةِ جَلَسَ وَاعْتَمَدَ عَلَى الْأَرْضِ ، ثُمَّ قَامَ . أَطْرَافُهُ ٦٧٧ ، ٨٠٢ ، ٨١٨ - تحفة ١١١٨٥

824- “Muallâ b. Esed — Vuheyb — Eyyûb” isnâdıyla Ebû Kılâbe anlatıyor: “Bir defasında Mâlik b. el-Huveyris bu mescidimize geldi ve: «Namaz kılmak istediğimden değil, ama Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) nasıl namaz kıldığını gördümse size göstermek için kılacağım» dedi.”

Eyyûb der ki: Ebû Kılâbe'ye: “Nasıl namaz kılıyordu?” diye sorduğumda: “Şu yaşlımız —Amr b. Seleme— gibi kılıyordu” karşılığını verdi. Gösterdiği yaşlı da tekbirleri tam getirirdi. İkinci secdeden başını kaldırdığı zaman da biraz oturur, sonra yere dayanıp ayağa kalkardı.¹

Muallâ, Muallâ b. Esed el-Amiy'dir.

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid'dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

Ebû Kılâbe, Abdullah b. Zeyd'dir.

Ebû Kılâbe'nin bildirdiğine göre Mâlik b. el-Huveyris el-Leysî, Basra mescidine geldi. Malik, namaz kılmak istediğinden değil, ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazının nasıl olduğunu onlara gösterip öğretmek için namaz kılacağını söyledi.

Eyyûb es-Sahtiyânî, Ebû Kılâbe'ye Mâlik'in nasıl namaz kıldığını sorunca, Ebû Kılâbe mescidde bulunan ve yaşlı biri olan Amr b. Seleme'yi göstererek onun gibi kıldığını söyledi.

¹ Hadis ayrıca 677, 802, 818'de geçmektedir.

Eyyûb'un bildirdiğine göre Amr b. Seleme tekbirleri tam getiriyordu. Bundan kasıt, bir rükünden diğerine geçerken gerekli olan bütün tekbirleri getirmesi olabileceği gibi rükünden diğerine geçerken tekbiri gerektiği kadar uzatmak da olabilir. Bunun yanında Amr iki secdeyi yaptıktan sonra ayağa kalkmadan önce kısa bir süre oturuyor, sonra elini yere dayayıp ondan destek alarak ayağa kalkıyordu.

۱۴۴ - بَابُ يُكَبِّرُ وَهُوَ يَنْهَضُ مِنَ السَّجْدَتَيْنِ

144- İKİ SECDEDEN SONRA TEKBİRİ KALKARKEN GETİRMEK

وَكَانَ ابْنُ الزُّبَيْرِ يُكَبِّرُ فِي نَهْضَتِهِ .

İbnu'z-Zübeyr tekbiri ayağa kalkarken getirirdi.

Başlık, kişinin ilk teşehhüdü yaptıktan sonra üçüncü rekata kalkarken tekbir getirmesiyle ilgilidir. Burada iki secdeden kasıt, ilk iki rekattır. Çünkü bölüme bütünün isminin verilmesi gibi rekata da secde denilir.

İbn Ebî Şeybe'nin sahih bir isnâdla mevsûl olarak bildirdiğine göre Abdullah b. ez-Zübeyr teşehhüdden sonra tekbiri, ayağa kalkmaya başlarken getirirdi.

۸۲۵ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ قَالَ حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ صَلَّى لَنَا أَبُو سَعِيدٍ فَجَهَرَ بِالتَّكْبِيرِ حِينَ رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ ، وَحِينَ سَجَدَ ، وَحِينَ رَفَعَ ، وَحِينَ قَامَ مِنَ الرَّكْعَتَيْنِ وَقَالَ هَكَذَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ . تحفة ۴۰۳۸

825- “Yahya b. Sâlih — Fuleyh b. Süleymân” isnâdıyla Saîd b. el-Hâris şöyle demiştir: Ebû Saîd el-Hudrî bize namaz kıldırırken secdeden başını kaldırırken, ikinci secdeye giderken, secdeden başını kaldırırken ve rekâtı bitirip ayağa kalkarken tekbirleri sesli bir şekilde getirdi. Bu konuda: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yaptığını gördüm” dedi.

Yahya b. Sâlih, Ebû Zekerıyyâ el-Vâhizî el-Hımsî'dir.

Fuleyh b. Süleymân, ismi Abdulmelik, lakabı ise Fuleyh'tir. Ancak lakabı ismine baskın çıkmış ve Fuleyh olarak anılmıştır.

Saîd, Saîd b. el-Hâris b. Muallâ el-Ensârî el-Medenî'dir.

Mervân'ın Medine valiliği zamanında halefi olarak cemaate namazları Ebû Hureyre kıldırırdı. Mervân ve Umeyye oğullarından diğerleri namazlarda tekbirleri açıktan getirmezlerdi. Ebû Hureyre'nin Medine'de bulunmadığı bir zamanda cemaate namazları Ebû Saîd el-Hudrî kıldırırdı.

Saîd'in bildirdiğine göre Ebû Saîd el-Hudrî kıldırıldığı namazlarda namaza başladığında, rükûya gittiğinde, secdeye gittiğinde, secdeden başını kaldırdığında, bir daha secdeye gittiğinde, secdeden başını kaldırdığında ve secdelerden sonra ayağa kalktığında tekbirleri sesli bir şekilde getirirdi.

İsmâîlî ise rivayet ederken şu ziyadeyi yapar: Ebû Saîd namazı bitirdiğinde ona: "İnsanlar kıldırıldığı namaz konusunda ihtilafa düştüler" denildi. Bunun üzerine Ebû Saîd minberin yanında durdu ve: "Vallahi namazlarınızın farklı olup olmadığını umursamıyorum. Ben Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde namazı kıldığını gördüm" dedi.

İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*'de şöyle der: "Göründüğü kadarıyla Ebû Saîd'in kıldırıldığı namazda cemaatin söz konusu ihtilafı tekbirlerin sesli veya sessiz getirilmesi konusundadır. Hadisten ayağa kalkmak için tekbirin kalkmayla birlikte getirileceğini de çıkarıyoruz. Ulemânın çoğunluğunun görüşü budur. Ancak İmam Mâlik: «Tekbir kalkıp durduktan sonra getirilir» diyerek aksini söylemiştir. İmam Mâlik üçüncü rekatin tekbirini iftitah tekbirine benzetmiş gibidir. Zira önceleri namazlar iki rekat olarak farz kılınmış, daha sonra bazıları dört rekata çıkarılmıştır. Bundan dolayı sonradan eklenen rekatlara iftitah tekbiri gibi tekbir getirilir. Mâliki mezhebinden bazı âlimler böyle demiştir. Ancak bunu söyleyenlerin üçüncü rekatta tekbirle birlikte ellerin kaldırılmasının da müstehab olduğunu söylemeleri gerekir ki böylesi bir yorum yerini bulsun. Fakat el kaldırma konusunda onlardan böylesi bir şey söyleyen yoktur."

Hadisin ravileri Humuslu ve Medinelidir. Kütüb-i Sitte sahipleri arasında Buhârî'nin rivayette tek kaldığı hadislerden biridir.

۸۲۶ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ قَالَ حَدَّثَنَا غِيْلَانُ بْنُ جَرِيرٍ

عَنْ مُطَرِّفٍ قَالَ صَلَّى أَنَا وَعِمْرَانُ صَلَاةَ خَلْفَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَكَانَ إِذَا سَجَدَ كَبَّرَ ، وَإِذَا رَفَعَ كَبَّرَ ، وَإِذَا نَهَضَ مِنَ الرَّكَعَتَيْنِ كَبَّرَ ، فَلَمَّا سَلَّمَ أَخَذَ عِمْرَانُ

بِيَدِي فَقَالَ لَقَدْ صَلَّى بِنَا هَذَا صَلَاةَ مُحَمَّدٍ ﷺ . أَوْ قَالَ لَقَدْ ذَكَرَنِي هَذَا صَلَاةَ مُحَمَّدٍ ﷺ .

طرفاه ٧٨٤، ٧٨٦ - تحفة ١٠٢٨١، ١٠٨٤٨

826- "Süleymân b. Harb — Hammâd b. Zeyd — Ğaylân b. Cerîr" isnâdıyla Mutarrîf anlatıyor: İmrân ile birlikte Ali b. Ebî Tâlib'in arkasında namaz kıldık. Hz. Ali secdeye giderken de başını secdeden kaldırırken de tekbir getiriyordu. İkinci rekattan kalkarken de tekbir getiriyordu. Selam verdikten sonra İmrân elimden tuttu ve: "Bu adam bize Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) namazını kıldırды" veya: "Bu adam bana Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) kıldırдыğı namazı hatırlattı" dedi.¹

Süleymân, Süleymân b. Harb el-Vâşihî'dir.

Mutarrîf, Mutarrîf b. Abdillâh b. eş-Şihhîr el-Âmirî'dir.

Mutarrîf'in bildirdiğine göre İmrân b. Husayn ile birlikte Basra mescidinde Ali b. Ebî Tâlib'in arkasında namaz kıldılar. Hz. Ali bu namazda secdeye giderken de, secdeden başını kaldırırken de ikinci rekatin teşehhüdünden kalkarken de tekbir getiriyordu.

Hz. Ali namazı bitirip selam verince İmrân, Mutarrîf'in elinden tutmuş ve Ali'nin kendilerine Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazının aynısını kıldırдыğını ya da kıldırдыğı namazla Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında kıldıkları namazı hatırlattığını söylemiştir. Buradaki tereddüt Mutarrîf tarafından gelmiştir.

١٤٥ - بَابُ سُنَّةِ الْجُلُوسِ فِي التَّشَهُّدِ

145- TEŞEHHÜDE OTURMANIN SÜNNETİ

وَكَاثَتْ أُمُّ الدَّرْدَاءِ تَجَلَّسُ فِي صَلَاتِهَا جِلْسَةَ الرَّجُلِ ، وَكَانَتْ فَقِيهَةً .

Ümmü'd-Derdâ, namazda oturuşunu erkekler gibi yapardı. Ümmü'd-Derdâ da fakih bir kadındı.

¹ Hadis ayrıca 784 ve 786'da geçmektedir. Müslim 393

Başlık, teşehhüd için olan oturmanın sünnete göre nasıl olması gerektiğiyle ilgilidir.

Buhârî'nin *et-Târihu's-Sağır*'de Mekhûl kanalıyla mevsûl olarak bildirdiğine göre Ümmü'd-Derdâ teşehhüd oturuşunu erkekler gibi yapardı. Yani sağ ayağını diker, sol ayağını yatırırdı. Mekhûl bunu naklettikten sonra da Ümmü'd-Derdâ'nın fakih biri olduğunu söylemiştir.

İbn Ebî Şeybe de bu şekilde mevsûl olarak rivayet etmiş, ancak sondaki “Ümmü'd-Derdâ da fakih bir kadındı” lafzını zikretmemiştir. Moğoltay et-Türkî ve İbnu'l-Mulakkin son sözün Buhârî'ye ait olduğunu söylemişlerdir. Belki de Buhârî'nin *Târih*'te geçen bu rivayetini görmemişlerdir. İbn Hacer ise Buhârî'nin *Târih*'ine ve Firyâbî'nin *Müsned*'ine dayanarak bu sözün Mekhûl'e ait olduğunu söylemiştir.

İbn Hacer'in dediğine göre buradaki Ümmü'd-Derdâ, ashâbdan Ümmü'd-Derdâ el-Kübrâ olarak bilinen Hayre binti Ebî Hadred değil Ümmü'd-Derdâ es-Suğrâ olarak bilinen ve tâbiûndan olan Huceyme'dir. Zira Mekhûl, sahabeden olan Ümmü'd-Derdâ'ya yetişmemiştir. Aynî de “fakih bir kadındı” sözüne dayanarak bunun ashâbdan olan Ümmü'd-Derdâ olduğunu söylese de bunun bir değeri yoktur.

۸۲۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ كَانَ يَرَى عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَتَرَبَّعُ فِي الصَّلَاةِ إِذَا جَلَسَ ، فَفَعَلْتُهُ وَأَنَا يَوْمَئِذٍ حَدِيثُ السَّنِّ ، فَفَنَهَايَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ وَقَالَ إِنَّمَا سُنَّةُ الصَّلَاةِ أَنْ تَنْصِبَ رِجْلَكَ الْيُمْنَى وَتُثْنِيَ الْيُسْرَى . فَقُلْتُ إِنَّكَ تَفْعَلُ ذَلِكَ . فَقَالَ إِنَّ رَجُلًا لَا تَحْمِلَانِي . تحفة ۷۲۶۹

827- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — Abdurrahman b. el-Kâsım” isnâdıyla Abdullah b. Abdillâh şöyle demiştir: Abdullah b. Ömer'in namazda teşehhüde bağdaş kurarak oturduğunu görürdüm. Ben de aynısını yaptım ki o zamanlar henüz yaşım küçüktü. Ancak Abdullah b. Ömer bu şekilde oturmamamı söyledi ve: “Namaz oturmasında sünnet olan sağ ayağını dikmen, sol ayağını da yatırmandır” dedi. Ona: “Ama

sen böyle yapıyorsun” dediğimde: “Benim ayaklarım beni taşıyor” karşılığını verdi.

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka’nebî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Abdurrahman, Abdurrahman b. el-Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Sıddîk’tir.

(İbn Ömer’in oğlu) Abdullah b. Abdillâh, İbn Ömer’in namazda teşehhüde bağdaş kurarak oturduğunu görmüş, henüz yaşı küçük olmasına rağmen kendisi de onu örnek alıp teşehhüde bağdaş kurarak oturmuştur. Ancak İbn Ömer, Abdullah’ın bağdaş kurarak oturduğunu görünce bundan menetmiş ve teşehhüde sünnet olan oturmanın sağ ayağı dikip sol ayağı da yatırma şeklinde olduğunu söylemiştir.

Mâlik’in *Muvattâ*’da Yahya b. Saîd’den bildirdiğine göre Kâsım b. Muhammed bunu rivayet ederken oradakilere teşehhüdde nasıl oturulması gerektiğini göstermiştir. Gösterirken sağ ayağını dikip sol ayağını yatırmış ve ayağının üzerine değil de sol kalçasının üzerine oturmuştur. Bu şekilde Abdurrahman b. el-Kâsım’ın rivayetinde genel bir şekilde zikredilen oturma Muhammed b. el-Kâsım’ın rivayetinde açıklanmıştır.

İbn Ömer teşehhüdde bağdaş kurarak oturan Abdullah’ı uyarınca Abdullah: “Ama sen böyle yapıyorsun!” diyerek kendisinin bağdaş kurarak oturduğunu hatırlatmıştır. Ancak İbn Ömer yaşlılığından dolayı ayaklarının onu taşıyamadığını, bundan dolayı teşehhüdde bağdaş kurarak oturduğunu söylemiştir.

Hadisi Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۸۲۸ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ خَالِدٍ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو
بْنِ حَلْحَلَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ عَطَاءٍ . وَحَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ وَيَزِيدَ بْنِ
مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَلْحَلَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ عَطَاءٍ أَنَّهُ كَانَ جَالِسًا مَعَ نَفَرٍ
مِّنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ فَذَكَرْنَا صَلَاةَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ أَبُو هُمَيْدٍ السَّاعِدِيُّ أَنَا كُنْتُ
أَحْفَظُكُمْ لِصَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ رَأَيْتُهُ إِذَا كَبَّرَ جَعَلَ يَدَيْهِ حِذَاءَ مَنْكِبَيْهِ ، وَإِذَا رَكَعَ أَمَكَنَ

يَدَيْهِ مِنْ رُكْبَتَيْهِ ، ثُمَّ هَضَرَ ظَهْرَهُ ، فَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ اسْتَوَى حَتَّى يَعُودَ كُلُّ فَقَارٍ مَكَانَهُ ، فَإِذَا سَجَدَ وَضَعَ يَدَيْهِ غَيْرَ مُفْتَرِشٍ وَلَا قَابِضِهِمَا ، وَاسْتَقْبَلَ بِأَطْرَافِ أَصَابِعِ رِجْلَيْهِ الْقِبْلَةَ ، فَإِذَا جَلَسَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ جَلَسَ عَلَى رِجْلِهِ الْيُسْرَى وَنَصَبَ الْيُمْنَى ، وَإِذَا جَلَسَ فِي الرَّكْعَةِ الْآخِرَةِ قَدَّمَ رِجْلَهُ الْيُسْرَى وَنَصَبَ الْآخِرَى وَقَعَدَ عَلَى مَقْعَدَيْهِ . وَسَمِعَ اللَّيْثُ يَزِيدَ بْنَ أَبِي حَبِيبٍ وَيَزِيدُ مِنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَلْحَلَةَ وَابْنُ حَلْحَلَةَ مِنْ ابْنِ عَطَاءٍ . قَالَ أَبُو صَالِحٍ عَنِ اللَّيْثِ كُلُّ فَقَارٍ . وَقَالَ ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَيُّوبَ قَالَ حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَمْرٍو حَدَّثَهُ كُلُّ فَقَارٍ . تحفة ١١٨٩٧

828- "Yahya b. Bukeyr — Leys — Hâlid — Saïd — Muhammed b. Amr b. Halhala" isnâdıyla Muhammed b. Amr b. Atâ; yine "Leys — Yezîd b. Ebî Habîb ve Yezîd b. Muhammed — Muhammed b. Amr b. Halhala" isnâdıyla Muhammed b. Amr b. Atâ şöyle demiştir: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından bir grupla otururken Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) namazı konusu açıldı. Bunun üzerine Ebû Humeyd es-Sâidî şöyle dedi: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazını içinizde en iyi bilen benim. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kılarken tekbir getirdiği zaman ellerini omuz hizasına kaldırırdı. Rükûya gittiği zaman elleriyle dizlerini sıkıca kavrar, sırtını da dümdüz tutardı. Rükûdan kalktığı anda her bir kemiği yerli yerine oturacak şekilde dururdu. Secdeye gittiği zaman kollarını yaymadan ve yanlarına yapıştırmadan yere koyar, ayak parmaklarının ucunu kibleye doğru tutardı. İkinci rekatta oturduğu zaman da sol ayağının üzerine oturur, sağ ayağını dikerdi. Son rekata oturduğu zaman sol ayağını ileri alır, sağ ayağını diker ve kalçasının üzerine otururdu."

Leys, Yezîd b. Ebî Habîb'den; Yezîd, Muhammed b. Halhala'dan; Muhammed b. Halhala da İbn Atâ'dan hadis işitmiştir. Ebû Sâlih bunu Leys'ten rivayet ederken "كُلُّ فَقَارٍ" lafzını kullanmıştır. İbnu'l-Mübârek de bunu Yahya b. Eyyûb'den, o da Yezîd b. Ebî Habîb'den, o da Muhammed b. Amr'dan "كُلُّ فَقَارٍ" lafzıyla rivayet etmiştir.

Yahya, Yahya b. Bukeyr el-Mısrî'dir.

Leys, Leys b. Sa'd el-Mısrî'dir.

Hâlid, Hâlid b. Yezîd el-Cumahî el-Mısrî'dir.

Saîd, Saîd b. Ebî Hilâl el-Leysî el-Medenî'dir.

Muhammed, Muhammed b. Amr b. Halhala ed-Deylî el-Medenî'dir.

Muhammed b. Amr, Muhammed b. Amr b. Atâ el-Kureşî el-Âmirî el-Medenî'dir.

Muhammed b. Amr b. Atâ, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından bir grupta birlikte oturup sohbet ederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazı konusu açıldı. Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde ve İbn Huzeyme'nin *Sahîh*'inde geçtiğine göre orada Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından on kişi bulunuyordu. İçlerinde Ebû Katâde b. Rib'î, Ebû Useyd es-Sâidî, Sehl b. Sa'd, Muhammed b. Mesleme ve Ebû Hureyre de vardı.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazından konu açılınca Ebû Humeyd künyeli Abdurrahman veya Münzir es-Sâidî el-Ensârî, içlerinde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazını en iyi bilen kişinin kendisi olduğunu söyledi. Ebû Dâvud'da gelen rivayette oradakiler ona: "Neden? Bizden daha fazla onun yanında kalmış ya da bizden daha önce sahabisi olmuş değilsin!" demiştir. Tahâvî'de gelen rivayette ise ona: "Nasıl oluyor?" diye sorduklarında, Ebû Humeyd: "İyice öğrenene kadar namazlarında onu gözledim" demiştir.

Sonrasında Ebû Humeyd, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazının nasıl olduğunu anlatmaya başlamıştır. Anlattığına göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iftitah tekbirini getirdiği zaman ellerini omuz hizasına kaldırır. İbn İshâk rivayet ederken bundan sonrasında Ebû Humeyd'in: "Sonra Kur'ân'dan bir miktar okurdu" dediğini zikretmiştir.

Ebû Humeyd'in anlatımına göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rükûya gittiği zaman elleriyle dizlerini iyice kavradı. Rükûda dümdüz durur, sırtı ile başını aynı hizada tutardı. Rükûdan kalktığı zaman omurgasının her bir kemiği yerli yerine oturacak şekilde ayakta dururdu.

Metinde geçen "فقر" kelimesi konusunda değişik görüşler vardır. Bazılarına göre belde boyundan başlayıp kuyruk sokumuna kadar uzanan kemiklerdir. Bazılarına göre mafsallardır.

Sâid'e göre bunlar yirmi dört kemiktir. Yedisi boyunda, beşi belde, on ikisi de kaburga kemiklerinin ucundadır. Asmaî ise bunların yirmi beş kemik olduğunu söylemiştir.

Ebû Humeyd'in devamında anlattığına göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secdeye gittiği zaman kollarını yerde yaymazdı. Karnını bacaklarının üzerine koymaz, kollarını da yanlarına yapıştırmazdı. Fuleyh b. Süleymân'ın rivayetinde: "Kollarını yanlarından uzak tutar, ellerini yerde omuz hizasına koyardı" denilmiştir. Secdede iken ayak parmakları kıbleye doğru dönük olurdu.

İlk teşehhüde oturduğunda sağ ayağını diker, sol ayağının üzerine otururdu. Son teşehhüdde ise sol ayağını ileriye alır, sağ ayağını diker ve kalçasının üzerine otururdu. Fakihler bu tür oturmaya *teverruk* demişlerdir. Bu da son teşehhüd oturuşunun diğer oturmalarından farklı olduğunu söyleyen Şâfiîler için bir delildir.

İbn Ömer'den mutlak olarak gelen hadis burada mukayyed olarak gelen hadise hamledilmiştir. *Muvattâ'*da Abdullah b. Dînâr'dan gelen rivayette İbn Ömer'in söz konusu oturuşunun son teşehhüdde olduğu açık bir şekilde zikredilmiştir.

Hanefilerde bütün teşehhüdlerde sağ ayak dikilip sol ayağın üzerine oturulur. Mâlikilere göre bütün teşehhüdler *teverruk* ile yapılır. Ahmed'den nakledildiğine göre de *teverruk*, sadece iki teşehhüdü olan namazlara has bir şeydir.

Rekat sayısı konusunda herhangi bir tereddüde düşülmemesi, ilk iki rekatin son iki rekattan farklı olması, namaza sonradan katılan kişinin namazdan ne kadarını kaçırdığını bilmesi açısından Şâfiîler ilk teşehhüdün oturuşu ile son teşehhüdün oturuşunun farklı olacağını söylemişlerdir.

Hadisin ravileri Mısırlı ve Medinelidir. İsnâdı nazil olan bir rivayetin hemen ardından isnâdî âlî olan bir rivayet zikredilmiştir. Hadisi Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

Hadis "an'ane" siygasıyla gelmiş olsa da ravilerin birbirinden hadis işittiklerini belirtmek amacıyla Buhârî sonunda "Leys, Yezîd b. Ebî Habîb'den; Yezîd, Muhammed b. Halhala'dan; Muhammed b. Halhala da İbn Atâ'dan hadis işitmiştir" demiştir.

Taberânî'nin mevsûl olarak bildirdiğine göre Ebû Sâlih bunu Leys'ten rivayet ederken "كُلُّ فَقَارٍ" lafzını kullanmıştır. Firyâbî'nin *Sifatu's-Salât*'ta, Cevzakî'nin *Cem'*de ve İbrâhîm el-Harbî'nin de *el-Ğarîb*'de mevsûl olarak bildirdiğine göre İbnu'l-Mübârek de bunu Yahya b. Eyyûb'den, o da Yezîd b. Ebî Habîb'den, o da Muhammed b. Amr'dan "كُلُّ فَقَارٍ" lafzıyla rivayet etmiştir.

١٤٦ - بَاب مَنْ لَمْ يَرَ التَّشَهُّدَ الْأَوَّلَ وَاجِبًا لَأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَامَ مِنَ الرُّكْعَتَيْنِ وَلَمْ يَرْجِعْ

146- RESÛLULLAH (sallallahu aleyhi vesellem) İKİNCİ REKATTAN ÜÇÜNCÜSÜNE KALKIP GERİ DÖNMEDİĞİ İÇİN BİRİNCİ TEŞEHHÜDÜ VACİP GÖRMEYENLER

Başlık, üç veya dört rekatlı namazlarda ilk teşehhüdün vacip görülmemesiyle ilgilidir. Her iki şahadet getirildiği için bu oturmaya teşehhüd denilmiştir. Diğerinden dolayı da ismi diğer rükünlerin ismine baskın çıkmıştır. Bir bakıma da bütüne bölümün isminin verilmesidir.

Buhârî bunun vacip olmadığını söylerken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci rekatta oturmadan üçüncü rekata kalkmasını delil olarak getirmiştir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde oturmadan kalkınca arkasındaki cemaat "Sübânallah" diyerek uyarmış, ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geri oturmadan namaza devam etmiştir. Şayet vacip olsaydı uyarıldığı zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geri otururdu.

٨٢٩ - حَدَّثَنَا أَبُو الِیْمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ هُرْمُزٍ مَوْلَى بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ - وَقَالَ مَرَّةً مَوْلَى رَبِيعَةَ بْنِ الْحَارِثِ - أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ ابْنَ بُحَيْنَةَ - وَهُوَ مِنْ أَرْدِ شَنْوَاءَ وَهُوَ حَلِيفٌ لِبَنِي عَبْدِ مَنَافٍ ، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ . أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى بِهِمُ لِلظُّهْرِ فَقَامَ فِي الرُّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ لَمْ يَجْلِسْ ، فَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ حَتَّى إِذَا قَضَى الصَّلَاةَ ، وَانْتَظَرَ النَّاسُ تَسْلِيمَهُ ، كَبَّرَ وَهُوَ جَالِسٌ ، فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمَ ثُمَّ سَلَّمَ

. أطرافه ٨٣٠ ، ١٢٢٤ ، ١٢٢٥ ، ١٢٣٠ ، ٦٦٧٠ - تحفة ٩١٥٤

829- “Ebu’l-Yemân — Şuayb — Zührî — Benû Abdilmuttalib’in azatlısı [başka bir defasında da Rabîa b. el-Hâris’in azatlısı denmiştir] Abdurrahman b. Hürmüz” isnâdıyla Ezd Şenûe’den, Abdi Menâf oğullarının müttetiklerinden ve Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından biri olan Abdullah b. Buhayne anlatıyor: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bizlere öğle namazını kıldırırken ikinci rekattan sonra oturmadan kalktı. Arkasındaki cemaat de onunla birlikte oturmadan kalktılar. Namazı bitirince cemaat onun selam vermesini beklerken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oturmuşken selam vermeden önce tekbir getirip iki secde etti. Sonra da selam verdi.”

Ebu’l-Yemân, Hakem b. Nâfi’dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza’dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

Abdurrahman, Abdurrahman b. Hürmüz el-A’rec’tir. Zührî onu efendilerinin dedesi Abdilmuttalib oğullarına nisbet etmiştir. Başka bir defasında rivayet ederken de Rabîa b. el-Hâris b. Abdilmuttalib’in azatlısı diyerek onu hakiki efendisine nisbet etmiştir. Dolayısıyla ikisi arasında herhangi bir aykırılık yoktur.

Abdullah, Ezd Şenûe kabilesinden Abdullah b. Buhayne’dır. Annesi Buhayne’ye nisbet edilmiştir. Ayrıca Muttalib b. Abdi Menâf oğullarının müttetiklerindendir Zira dedesi zamanında onlarla ittifak yapmıştı.

Abdullah b. Buhayne’nin bildirdiğine göre bir defasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara öğle namazını kıldırırken ikinci rekattan sonra teşehhüde oturması gerekirken üçüncü rekata kalkıp namazına devam etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kalkınca arkasındaki cemaat de kalktı. İbn Huzeyme bunu Dahhâk b. Osmân kanalıyla A’rec’ten rivayet ederken cemaatin “Sübhânallah” dediğini, ancak Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yine de oturmadan devam ettiğini zikreder.

Namazı bitirince cemaat Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) selam vermesini bekledi. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) henüz oturmuşken tekbir getirip iki sehiv secdesi yaptı. Sonrasında da selamı verip namazı bitirdi.

Buradan ilk teşehhüdün mendub olduğunu anlıyoruz. Zira vacip olsaydı kalktıktan sonra geri oturup teşehhüdü yapardı. Ulemânın çoğunluğunun görüşü budur.

Ahmed ise bunun aksini düşünür ve vacip olduğunu söyler. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu teşehhüdü devamlı olarak yapmıştır. Unutunca da sehiv secdesiyle telafi etmiştir. Bu konuda: “Benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz siz de öyle kılın” buyruğuna uymak gerekmektedir.

Ancak Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem), sonunda sehiv secdesi yapması Ahmed’in lehine değil aleyhine delil olduğu söylenerek itiraz edilmiştir. Çünkü rükû ve benzeri gibi vacip olan bir şey, sehiv secdesiyle telafi edilmez.

İshâk, Şâfiî ve bazı Hanefilere göre de ilk teşehhüd vaciptir.

Hadisin ravileri Humuslu ve Medinelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Salât, Sehv* ve *Nüzûr* konuları içinde tahrir etmiştir.¹ Müslim, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

۱۴۷ - باب التَّشَهُُّدِ فِي الْأَوَّلَى

147- İLK OTURUŞTA TEŞEHHÜD

Başlık, üç veya dört rekatlı namazlarda ilk teşehhüdün meşruiyetiyle ilgilidir.

۸۳۰ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا بَكْرٌ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَالِكٍ ابْنِ بُحَيْنَةَ قَالَ صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الظُّهْرَ فَقَامَ وَعَلَيْهِ جُلُوسٌ ، فَلَمَّا كَانَ فِي آخِرِ صَلَاتِهِ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ . أطرافه ۸۲۹ ، ۱۲۲۴ ، ۱۲۲۵ ، ۱۲۳۰ ،

۶۶۷۰ - تحفة ۹۱۵۴

830- “Kuteybe b. Saîd — Bekr — Câfer b. Rabîa — A’rec” isnâdıyla Abdullah b. Mâlik b. Buhayne: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize şöyle

¹ Hadis ayrıca 830, 1224, 1225, 1230 ve 6670’te geçmektedir. Müslim 570

namazını kıldırırken oturması gereken yerde kalktı. Namaz sonunda henüz oturmuşken iki secde etti” dedi.¹

Bekr, Bekr b. Mudar’dır.

Câfer, Câfer b. Rabîa b. Şurahbîl el-Mısırî’dır.

A’rec, Abdurrahman b. Hürmüz’dür.

Abdullah b. Mâlik’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazını kıldırırken teşehhüde oturması gereken yerde oturmadan kalktı. Namaz sonunda da selam vermeden önce henüz oturmuşken iki sehiv secdesi yaptı.

Ravinin “oturması gereken yerde kalktı” sözü, ilk teşehhüdün vacip olduğunu düşündürse de tenkide açıktır.

١٤٨ - بَابُ التَّشَهُُّدِ فِي الْآخِرَةِ

148- SON OTURUŞTA TEŞEHHÜD

Başlık, son oturuştaki teşehhüdün vucûbiyetiyle ilgilidir.

٨٣١ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ شَقِيقِ بْنِ سَلَمَةَ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ كُنَّا إِذَا صَلَّيْنَا خَلْفَ النَّبِيِّ ﷺ قُلْنَا السَّلَامُ عَلَى جَبْرِيلَ وَمِيكَائِيلَ ، السَّلَامُ عَلَى فُلَانٍ وَفُلَانٍ . فَالْتَفَتَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّلَامُ ، فَإِذَا صَلَّي أَحَدُكُمْ فَلْيَقُلِ التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ ، وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ . فَإِنَّكُمْ إِذَا قُلْتُمُوهَا أَصَابَتْ كُلَّ عَبْدٍ لِلَّهِ صَالِحٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ » . أطرافه ٨٣٥ ،

١٢٠٢ ، ٦٢٣٠ ، ٦٢٦٥ ، ٦٣٢٨ ، ٧٣٨١ - تحفة ٩٢٤٥

831- “Ebû Nuaym — A’miş — Şakîk b. Seleme” isnâdıyla Abdullah anlatıyor: Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kılarken

¹ Hadis ayrıca 829, 1224, 1225, 1230 ve 6670’te geçmektedir. Müslim 570

teşehhüde oturduğumuzda: “Selam olsun Cebrâil’e! Selam olsun Mikâil’e! Selam olsun filana! Selam olsun falana!” diyorduk. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize döndü ve şöyle buyurdu: “*Selâm Allah’ın kendisidir. Biriniz namaz kıldığı zaman «et-Tahiyyâtu lillâhi ve's-salavâtu ve't-tayyibâtu. es-Selâmu aleyke eyyuhenebîyyu ve rahmetullâhi ve berekâtuhu. es-Selâmu aleynâ ve alâ ibâdillâhi's-sâlihîn (=Tahiyyât, salavât ve tayyibât Allah içindir. Ey Peygamber! Allah’ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun. Selam olsun bize ve Allah’ın tüm salih kullarına)» desin. Bunu dediğiniz zaman selamınız semada ve yerde bulunan bütün salih kullara ulaşır. Ardından «Eshedu enlâ ilâhe illallah ve eshеду enne Muhammeden abduhu ve-resûluh (=Şehadet ederim ki Allah’tan başka ilah yoktur! Yine şehadet ederim ki Muhammed O’nun kulu ve resûlüdür)» dersiniz.*”¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dükeyn’dir.

A’miş, Süleymân b. Mihrân’dir.

Şakîk, Ebû Vâil Şakîk b. Seleme’dir.

Abdullah, Abdullah b. Mes’ûd’dur.

Abdullah’ın bildirdiğine göre önceleri Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kılarken, teşehhüdde kullarından Allah’a selam ettikten sonra: “Selam olsun Cebrâil’e! Selam olsun Mikâil’e!” derler, bunun yanında “Selam olsun filana! Selam olsun falana!” diyerek diğer meleklerle de selam ederlerdi.

Ebû Abdillâh el-Ebbî’nin de bildirdiğine göre ashâb böylesi bir şeyi güzel gördükleri için yapmışlardır. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) bu yöndeki itirazını yapana kadar da bunu işitmiş değildir. İtiraz etmesinin sebebi de mânâ olarak doğru olmamasından dolayıdır. Zira söylenmesi gereken bunun tam aksidir.

Abdullah’ın, bunu yaptıklarını dile getirmesi bu uygulamalarının Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandığı ve merfû olduğu anlamına gelmemektedir. Merfû olmadığı için de Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) düzeltilmesiyle neshedildiği söylenemez. Çünkü nesh, mânâ bakımından

¹ Hadis ayrıca 835, 1202, 6230, 6265, 6328 ve 7381’de geçmektedir. Müslim 402

doğru olan şeylerde gerçekleşir. Ashâbın teşehhüdü bu şekilde bir çok defa yapmaları da bunu Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiklerini göstermemektedir. Zira bu sözler teşehhüdde söylenmektedir ve teşehhüd de açıktan değil gizliden yapılmaktadır. Dolayısıyla bunu Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işitmiş olamazlar.

Doğrusunu öğretirken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onlara dönmesi bunun namaz içinde gerçekleştiğine delalet etmektedir. Ancak Hafs b. Çiyâs'ın rivayetinde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu namazdan sonra söylediği zikredilmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara doğru döndüğünde Selâm'ın Allah'ın kendisi, yani isimlerinden biri olduğunu söylemiştir. Selâm, her türlü eksiklikten, kusurdan, yaratılmışlara has olan özelliklerden beri olandır. Ya da kullarını kötülük ve tehlikelerden koruyandır. Ya da cennette kullarına selamet verendir. Ya da bunun anlamı her türlü selamet ve rahmetin Allah'a ait ve Allah'tan olduğu, bunların sahibi ve bunları ihsan edenin Yüce Allah olduğudur. Dolayısıyla Yüce Allah'a selâm dilemek, dualara icabet edecek zat için dua etmek demektir ve anlamsızdır.

İbnu'l-Enbârî: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada selametın Allah'a değil de buna ihtiyacı olan kullara dilenmesini istemiştir" demiştir.

Dârekutnî'nin sahîh bir isnâdla bildirdiğine göre Abdullah b. Mes'ûd: "Teşehhüd emredilmeden önce ne diyeceğimizi bilmiyorduk" demiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazda teşehhüde oturdukları zaman: "Tahiyyât, salavât ve tayyibât Allah içindir. Ey Peygamber! Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun. Selam olsun bize ve Allah'ın tüm salih kullarına" demelerini emretmiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu emir kipiyle söylemesi de bunun vacip olduğunu göstermektedir.

Tahiyyât, "تحية" kelimesinin çoğuludur ve selam veya beka veya mülk veya afetlerden selamet veya her türlü azamet anlamındadır. Eskiden kralları, arkadaşlarından her biri bu vasıflar üzerinden kendine has bir şekilde selamlayıp överdi. Burada bu kavram çoğul olarak gelmiştir ki Yüce Allah hakiki mânâda bütün bu vasıfları hak etmektedir.

Salavât, beş vakit namazdır ve sadece Allah için kılınır, başkası için kılmak caiz değildir. Veya Yüce Allah'a olan ihlas ve samimiyetimizin bir ifadesidir. Veya ibadetlerin tümüdür. Veya rahmettir.

Tayyibât, Allah'ın zatına yaraşır övgülerdir. Veya Allah'ı zikretmektir. Veya güzel sözlerdir. Ya da tahiyyât sözlü ibadetler, salavât fiili ibadetler, tayyibât da mali ibadetlerdir.

Teşehhüd duasında Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem), Allah'ın selamı, rahmet ve bereketi dilenmektedir. Buradaki selam, her türlü kötülükten selamet olabileceği gibi tüm peygamberler ile resüllere yöneltilen bir selam da olabilir. Ya da Mirac gecesinde Yüce Allah'ın Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) verdiği selam da olabilir. **“Hamd Allah'a mahsustur, seçtiği kullarına selam olsun”**¹ âyetinde zikredilen selam da olabilir.

Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) sonra hem orada bulunanlara, hem de geçmiş ve gelecek tüm salih kullara selam dilenmektedir. Orada bulunanlardan kasıt, bu duayı eden kişinin bizzat kendisi, cemaat, imam ve meleklerdir. Salih kullardan kasıt da, hem Allah'ın hem de kulların haklarına riayet eden ve bu hakları gereği gibi eda eden kişilerdir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) “ve Allah'ın tüm salih kullarına” denildiği zaman yeryüzünde olsun, semada olsun Allah'ın tüm salih kullarına bu selamın ulaşacağını bildirmişti. Zira daha önce Müslümanlar teşehhüdde meleklerin isimlerini zikrediyorlardı ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buna karşı çıkmış ve bu yönde söylemeleri gereken doğru sözü bildirmişti. Bu şekilde yeryüzünde bulunan bütün salih kullar ile semada bulunan bütün meleklerle selam gönderilmiş olmaktadır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ardından “Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur! Yine şehadet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve resûlüdür” demelerini emretmiştir.

İbn Ebî Şeybe bunu rivayet ederken ilk bölümüne: “Tekdir ve ortağı yoktur” ziyadesini yapmıştır. İsnâdî zayıf olsa da Müslim'in Ebû Mûsa'dan olan rivayetinde de aynı ziyade yer almaktadır.

Burada rivayet: “Muhammed O'nun kulu ve Resûlüdür” lafzıyla gelmiştir. *Muvattâ'*'da Âişe'den nakledilen mevkûf rivayet de aynı lafızla gelmiştir.

Müslim'de ve diğer *Sünen* sahiplerinde İbn Abbâs'tan gelen rivayette zamir kullanılmadan: “Muhammed, Allah'ın Resûlüdür” lafzıyla gelmiştir.

---

¹ Neml Sur. 59

Buhârî, Müslim, Râfiî ve Nevevî de bu lafzı tercih etmişler ve “Allah’ın” demeden sadece zamir ile “O’nun” lafzını kullanmanın yeterli olmayacağını söylemişlerdir. Ancak Müslim’de, Buhârî’nin de burada gelen hadisine göre lafzın zamir ile kullanımı da caizdir.

Teşehhüd hadisi sahabeden bir çok kişiden gelmiştir.

Bunlardan biri Abdullah b. Mes’ûd’dur. Onun hadisini Buhârî ve diğerleri rivayet etmiştir. Müslim’in lafzı: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ellerim ellerinin içinde, Kur’ân’dan bir sûreyi öğretir gibi, «*Biriniz oturduğu zaman şöyle desin...*» diyerek teşehhüdü bana öğretti” şeklindedir.

Tirmizî ve İbn Mâce dışındakiler buna: “*En sonunda kişi beğendiği bir duayı seçip onu etsin*” ziyadesini yapmışlardır. Bu konuda en sahih rivayet olduğu ve Buhârî ile Müslim’in ittifak ettiği hadislerden biri olduğu için de Ebû Hanîfe, Ahmed ve ulemânın çoğunluğu bu hadisi tercih etmişlerdir. Nevevî de: “Hadis âlimlerinin ittifakıyla bu konuda en sağlam hadistir. Yirmi küsur kanalla da rivayet edilmiştir” demiştir.

Bir diğeri İbn Abbâs’tır. Onun da hadisini Buhârî dışında diğer hadis imamları rivayet etmişlerdir. Lafzı da şöyledir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Kur’ân’dan bir sûreyi öğretir gibi teşehhüdü: «*Bereketli tahiyât, salavât ve tayyibât Allah içindir. Ey Peygamber! Allah’ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun. Selam olsun bize ve Allah’ın tüm salih kullarına! Şehadet ederim ki Allah’tan başka ilah yoktur! Yine şehadet ederim ki Muhammed Allah’ın Resûlüdür*» şeklinde öğretirdi.”

“Bereketli” ziyadesinden dolayı da Şâfiî bu lafzı tercih etmiştir. Bu ziyade Yüce Allah’ın: “**Allah katından mübarek ve hoş bir esenlik dileği olarak, selâm verin**”¹ buyruğuna da muvafıktır. Ancak bu ziyade konusunda ihtilaf vardır. İbn Mes’ûd’un rivayeti konusunda ise ittifak vardır.

Bir diğeri Ömer b. el-Hattâb’dır. Bunu da Tahâvî, Abdurrahman b. Abdilkârî’den rivayet etmiştir. Abdurrahman, Ömer b. el-Hattâb’ın minber üzerinde Müslümanlara teşehhüdü: “*Tahiyât Allah’ındır. Zekiyyât (=en salih ameller) Allah’ındır. Tayyibât Allah’ındır. Ey Peygamber! Allah’ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun. Selam olsun bize ve Allah’ın tüm salih*

¹ Nûr Sur. 61

kullarına! Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur! Yine şehadet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve Resûlüdür" şeklinde öğrettiğini işitmiştir. Müslümanlara bunu minber üzerinde öğrettiği ve kimse de ona itiraz etmediği için İbn Mâlik bunu diğerlerinden daha üstün görmüş ve bu lafzı tercih etmiştir.

Ancak merfû olmadığı, mevkûf olduğu söylenerek buna itiraz edilmiştir. Bu itiraza da İbn Merdeveyh'in bunu *Kitâbu't-Teşehhüd*'de merfû olarak rivayet ettiği söylenerek cevap verilmiştir.

Bir diğeri İbn Ömer'dir. Onun da rivayetini Ebû Dâvud ve Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de tahrîc etti.

Bir diğeri de Âişe'dir. Onun da rivayetini Beyhakî tahrîc etti.

Bir diğeri Câbir b. Abdullah'tır. Onun da hadisini Nesâî, İbn Mâce ve Tirmizî, *İlel*'de rivayet etmiştir. Lafzı da şöyledir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Kur'ân'dan bir sûreyi öğretir gibi bize teşehhüd: «*Bismillâhirrahîmâniirrahûm. Tayyibât Allahı içindir...*» şeklinde öğretirdi."

Hâkim bu hadisi sahih bulmuştur. Buhârî, Tirmizî, Nesâî ve Beyhakî ise zayıf olduğunu söylemişlerdir.

Bir diğeri Ebû Saîd el-Hudrî'dir. Ebû Saîd'in hadisini Tahâvî rivayet etmiştir.

Bir diğeri Ebû Mûsa el-Eş'arî'dir. Ebû Mûsa'nın hadisini Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî rivayet etmiştir.

Bir diğeri Selmân'dır. Onun da hadisini Bezzâr rivayet etmiştir.

Şâfiî'ye göre ilk teşehhüd sünnet, ikincisi vaciptir. Ebû Hanîfe ve Mâlik ise her ikisinin de sünnet olduğunu söylemişlerdir. Ahmed ise: "Birinci teşehhüd vaciptir. Terkedilmesi halinde sehiv secdesi gerekir. İkincisi ise namazın rükünlerinden biridir ve terk edilmesi durumunda namaz bozulur" demiştir.

Başlık hadisinin ravileri Humuslu ve Medinelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Salât* konusu içinde tahrîc etmiştir. Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrîc etmiştir.

۱۴۹ - بَابُ الدُّعَاءِ قَبْلَ السَّلَامِ

149- SELAMDAN ÖNCE DUA ETMEK

Başlık, teşehhüdden sonra, selamdan önce dua etmekle ilgilidir.

۸۳۲ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنَا عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَخْبَرْتُهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَدْعُو فِي الصَّلَاةِ «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَفِتْنَةِ الْمَمَاتِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْمَأْثَمِ وَالْمَغْرَمِ». فَقَالَ لَهُ قَائِلٌ مَا أَكْثَرَ مَا تَسْتَعِيدُ مِنَ الْمَغْرَمِ فَقَالَ «إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَرِمَ حَدَّثَ فَكَذَبَ، وَوَعَدَ فَأَخْلَفَ». أطرافه ۸۳۳، ۲۳۹۷، ۶۳۶۸، ۶۳۷۵، ۶۳۷۶، ۶۳۷۷، ۷۱۲۹ - تحفة ۱۶۴۶۳، ۱۶۴۶۴

832- “Ebu'l-Yemân — Şuayb — Zührî — Urve b. ez-Zübeyr” isnâdıyla Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevcesi Âişe şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazda: “Allahım! Kabir azabından sana sığınırım! Mesih Deccâl'in fitnesinden sana sığınırım! Hayatın ve ölümün fitnelerinden sana sığınırım! Kişiyi günaha sokan şeylerden ve borçtan sana sığınırım!” diye dua ederdi. Biri ona: “Ey Allah'ın Resûlü! Borçtan ne çok Allah'a sığınyorsun” deyince, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Zira borçlu olan kişi, konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiği zaman da sözünde durmaz” buyurdu.¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza'dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ikinci teşehhüdü yaptıktan sonra selam vermeden önce: “Allahım! Kabir azabından sana sığınırım! Mesih Deccâl'in fitnesinden sana sığınırım! Hayatın ve

¹ Hadis ayrıca 833, 2397, 6368, 6375, 6376, 6377 ve 7129'da geçmektedir. Müslim 587,

ölümün fitnelerinden sana sığınırım! Kişiyi günaha sokan şeylerden ve borçtan sana sığınırım!” diye dua ederdi.

Müslim’in de Ebû Hureyre’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Biriniz teşehhüdünü yaptıktan sonra: «Allahum! Kabir azabından sana sığınırım! Mesih Deccâl’in fitnesinden sana sığınırım! Hayatın ve ölümün fitnelerinden sana sığınırım! Kişiyi günaha sokan şeylerden ve borçtan sana sığınırım!» diye dua etsin”* buyurmuştur. Bu da bu duanın teşehhüdden sonra yapıldığını bize göstermektedir.

Gözlerinden biri silik olduğu için veya yeryüzünde uzun bir mesafeyi kısa bir zamanda aşabildiği için veya hayrın her türlü kendisinden alınıp silindiği için Deccâl’e Mesih denilmektedir. Hz. İsa’ya da Mesih denilmektedir. Hz. İsa’yla karıştırılmaması için de Mesih’in yanında Deccâl ismi de zikredilmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu duasında kabir azabından Allah’a sığınmıştır. Mesih Deccâl’in fitnesinden Allah’a sığınmıştır. Hayatın ve ölümün fitnelerinden de Allah’a sığınmıştır. Hayatın fitneleri, insanın yaşadığı süre içinde maruz kaldığı musibet ve belalar, cehaleti ve şehvetinden dolayı yaşadığı sıkıntılardır. Ölümün fitneleri ise kişinin ölüm anında son ameline yönelik maruz kaldığı fitnedir. Ölüm anına en yakın an olmasından dolayı ölüm fitnesi olarak isimlendirilmiştir. Allah bizleri böylesi bir fitneden korusun. Ya da bundan kasıt kabir fitnesi de olabilir. Daha önce kabir azabından Allah’a sığınmasından dolayı da bununla tekrara düşmüş olmaz. Zira kabir azabı fitneye bağlıdır. Sebep ile müsebbib de aynı değildir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunların yanında kişiyi günaha sokan her türlü şeyden veya bizzat günahın kendisinden Allah’a sığınmıştır. Ayrıca caiz olsun veya olmasın ödeme konusunda kendisini sıkıntıya sokacak her türlü borçlanmadan Allah’a sığınmıştır. Kişinin ödemesini rahat bir şekilde yapacağı bir borçtan dolayı Allah’a sığınmasına gerek yoktur. Günah konusu, Allah’ın hakkına yönelik iken borç konusu da kulların haklarına yöneliktir.

Biri Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem), neden borçlanmadan dolayı Allah’a çokça sığındığını sordu. Nesâî’nin Ma’mer kanalıyla Zührî’den bildirdiğine göre bunu soran kişi Hz. Âişe’dir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buna cevap olarak: *“Zira borçlu olan kişi konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiği zaman da sözünde durmaz”* buyurmuştur.

Kişi vadesi gelen borcunu ödeme imkanı bulamadığı zaman bahaneler göstermek zorunda kalır ve yalana bulaşır. Alacaklıya da söz konusu vadede borcu ödeme sözü vermiş olmasına rağmen vadesinde ödemediği için de sözünü tutmamış, sözünde durmamış olur. Yalan söylemek ve verilen sözü tutmamak da münafıkların özelliklerindendir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu duayı ümmetine öğretmek için yapmıştır. Zira Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bu tür şeylerden korunmuştur. Ya da tevazusundan dolayı bu duayı etmiştir. Ya da kulluğunu, Allah'tan korkusunu ve her dem Allah'a muhtaç olduğunu göstermek için bu duada bulunmuştur. Duaya icabet edilmesi durumunda aynı duayı tekrar etmenin de bir sakıncası olmaz. Zira icabet sonrası böylesi bir tekrar kişinin iyiliklerini arttıracak, Allah katında derecesini yükseltecektir.

Buhârî'nin ravilerinden Ebû Zer kendi nüshasında Müstemlî'den naklen burada şu ziyadeyi yapar:

Muhammed b. Yûsuf b. Matar el-Firebrî'nin bildirdiğine göre Buhârî şöyle demiştir: Halef b. Âmir el-Hemzânî'den işittiğime göre “Mesih” ile “Messih” lafız olarak birdir ve aynı anlamdadır. Hem İsa b. Meryem, hem de Deccâl için kullanılır. Ancak bununla Deccâl kastedilmişse ayrıca “Deccâl” ismi eklenir.

Ebû Dâvud ise *Sünen*'de Deccâl için “Messih” isminin, İsa b. Meryem için de “Mesih” isminin kullanıldığını söylemiştir.

Başlık hadisinin ravileri Humuslu ve Medinelidir. İsnâdında tâbînin tâbîden, onun da sahabiden rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *İstikrâd* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۸۳۳ - وَعَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ أَنَّ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَسْتَعِيدُ فِي صَلَاتِهِ مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَالِ . أطرافه ۸۳۲ ، ۲۳۹۷ ، ۶۳۶۸ ،

۶۳۷۵ ، ۶۳۷۶ ، ۶۳۷۷ ، ۷۱۲۹ - تحفة ۱۶۴۶۳

833- Yine Zührî'nin Urve'den bildirdiğine göre Âişe şöyle demiştir: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazda Deccâl fitnesinden Allah'a sığındığını işittim.”¹

¹ Hadis ayrıca 832, 2397, 6368, 6375, 6376, 6377 ve 7129'da geçmektedir.

Aynı isnâdla Zührî'nin Urve'den bildirdiğine göre Âişe, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazda Deccâl fitnesinden Allah'a sığındığını işitmiştir.

Buhârî burada hadisi bir öncekinin aksine kısa bir şekilde zikretmiştir. Bu hadiste Âişe, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bu duayı işittiğini belirtmiştir. Zührî'nin hadisi ayrıca Âişe'nin işitmesiyle birlikte rivayet ettiğini belirtmek için Buhârî bu hadise burada yer vermiştir.

“Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Deccâl'e yetişmediği halde ondan Allah'a nasıl sığınabilir?” diye sorulacak olursa da cevap olarak denilebilir ki burada amaç bu duayı ümmetine öğretmektedir. Çünkü Deccâl'in yalancı biri olduğu, yeryüzünde fesat çıkarmak için çalıştığı yönündeki bilgiler bu ümmette nesilden nesile aktarılacak, çıktığı zaman da kafir biri olduğu konusunda herhangi bir tereddüt yaşanmayacaktır.

۸۳۴ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ أَبِي الْحَرِثِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصَّدِّيقِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - . أَنَّهُ قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَّمَنِي دُعَاءَ أَدْعُو بِهِ فِي صَلَاتِي . قَالَ « قُلِ اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا وَلَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ ، فَاعْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ ، وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ » . طرفاه ٦٦٠٦ تحفة ٧٣٨٨ ، ٦٣٢٦

834- “Kuteybe b. Saîd — Leys — Yezîd b. Ebî Habîb — Ebu'l-Hayr — Abdullah b. Amr” isnâdıyla Ebû Bekr es-Sıddîk şöyle demiştir: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Bana namazda edeceğim bir dua öğret” dediğimde, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Şöyle de: Allahım! Ben kendime çokça zulmettim. Günahları da ancak sen bağışlayabilirsin. Katından bir bağışlamayla beni bağışlayıp merhamet et. Sen ki çokça bağışlayan ve merhamet edersin.”

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Ebu'l-Hayr, Mersed b. Abdillâh el-Yezenî'dir.

Abdullah, Abdullah b. Amr b. el-Âs'tır.

Ebû Bekr es-Siddîk, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) namazda son teşehhüdden sonra selamdan önce etmesi için kendisine bir dua öğretmesini istedi.

Fâkihânî: “Bu dua secde veya teşehhüd sonrasında yapılabilir. Çünkü Ebû Bekr bu duayı namazda edeceğini söylemiştir. Namaz da teşehhüd öncesini de, sonrasını da kapsamaktadır” demiştir.

Ancak bunun teşehhüd öncesi edileceğine dair herhangi bir delil olmadığı, aksine bu yöndeki hadislerin bunun teşehhüd sonrası selam öncesi olacağına açık bir şekilde işaret ettiği söylenerek itiraz edilmiştir.

Ebû Bekr'in bu isteği karşısında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: *“Allahım! Ben kendime çokça zulmettim. Günahları da ancak sen bağışlayabilirsin. Katından bir bağışlamayla beni bağışlayıp merhamet et. Sen ki çokça bağışlayan ve merhamet edensin”* şeklinde dua etmesini söyledi.

Kişinin kendine zulmetmesi, cezayı gerektiren günahları işlemesiyle olur. Günahları ancak Allah'ın bağışlayabileceğini söylemek de Allah'ın vahdaniyetini ikrar etmek demektir ve bu da bağışlanmayı beraberinde getirecektir. Bağışlanmayı Allah'ın katından dilemek bunu kişinin kendi ameli ve çabasına değil de Allah'ın lütfu ve ihsanına bağlamak demektir.

“Sen ki çokça bağışlayan ve merhamet edensin” cümlesinde geçen Allah'ın iki sıfatı da bir önceki cümleyle bağlantılıdır. Allah'ın “Ğafûr” sıfatı “Beni bağışla” cümlesine, Allah'ın “Rahîm” sıfatı da “Merhamet et” cümlesine karşılıktır.

Kirmânî, *Kevâkib*'de şöyle der: Bu dua *cevamiu'l-kelim* denilen az söz ile çok mânâyı ifade eden bir duadır. Kişi kendine çokça zulmettiğini söyleyerek itaatta kusur ettiğini ikrar etmektedir. Allah'ın mağfireti ve rahmetini isteyerek de nimetlerin en büyüğü ve değerlisini istemektedir. İlki cehennem ateşinden kurtuluşu, ikincisi de cennete girişi ifade etmektedir. Büyük kurtuluş ta budur. Allahım! Kereminle bizleri kurtuluşa erenlerden eyle.”

Hadisin ravileri Mısırlıdır. İsnâdında tâbiînin tâbiîden, sahabinin de sahabiden rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Da'vât* konusu içinde tahrir etmiştir.¹ Müslim, Tirmizî, İbn Mâce ve Nesâî de tahrir etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 6326 ve 7338'de geçmektedir. Müslim 2705

۱۵۰ - باب مَا يُتَخَيَّرُ مِنَ الدُّعَاءِ بَعْدَ التَّشَهُّدِ وَلَيْسَ بِوَاجِبٍ

150- TEŞEHHÜDDEN SONRA VACİP OLMAYAN VE KİŞİNİN TERCİHİNE BIRAKILMIŞ DUALAR

۸۳۵ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ الْأَعْمَشِ حَدَّثَنِي شَقِيقٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كُنَّا إِذَا كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي الصَّلَاةِ قُلْنَا السَّلَامُ عَلَى اللَّهِ مِنْ عِبَادِهِ ، السَّلَامُ عَلَى فُلَانٍ وَفُلَانٍ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَا تَقُولُوا السَّلَامُ عَلَى اللَّهِ . فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّلَامُ ، وَلَكِنْ قُولُوا التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ ، وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ . فَإِنَّكُمْ إِذَا قُلْتُمْ أَصَابَ كُلَّ عَبْدٍ فِي السَّمَاءِ أَوْ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ، ثُمَّ يَتَخَيَّرُ مِنَ الدُّعَاءِ أَعَجَبُهُ إِلَيْهِ فَيَدْعُو » . أطرافه ۸۳۱ ، ۱۲۰۲ ، ۶۲۳۰ ، ۶۲۶۵ ، ۶۳۲۸ ، ۷۳۸۱ - تحفة ۹۲۴۵

835- “Müsedded — Yahya — A’miş — Şakîk” isnâdıyla Abdullah şöyle demiştir: Önceleri Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kılarken teşehhüde oturduğumuzda: “Kullarından Allah’a selam olsun! Selam olsun filana! Selam olsun falana!” derdik. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) böyle dediğimizi işitince şöyle buyurdu: “Allah’a selam olsun demeyin. Selam Allah’ın kendisidir. Bunun yerine «Tahiyyât, salavât ve tayyibât Allah içindir. Ey Peygamber! Allah’ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun. Selam olsun bize ve Allah’ın tüm salih kullarına» deyin. Bunu dediğiniz zaman selamınız semada ve yerde —veya sema ile yer arasında— bulunan bütün salih kullara ulaşır. Ardından «Şehadet ederim ki Allah’tan başka ilah yoktur! Yine şehadet ederim ki Muhammed O’nun kulu ve resûlüdür» der, sonra da (namaz kılan) kişi, beğendiği duayı seçerek niyazda bulunur.”¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Yahya, Yahya el-Kattân’dır.

¹ Hadis ayrıca 831, 1202, 6230, 6265, 6328 ve 7381’de geçmektedir. Müslim 402

A'meş, Süleymân b. Mihrân'dır.

Şakîk, Ebû Vâil Şakîk b. Seleme'dir.

Abdullah, Abdullah b. Mes'ûd'dur.

Abdullah'ın bildirdiğine göre önceleri Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kılarken, teşehhüde: "Kullarından Allah'a selam olsun! Selam olsun filana! Selam olsun falana!" derlerdi.

Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Selâm'ın Allah'ın isimlerinden biri olduğunu bildirmiştir. Yüce Allah'a selâm dilemek dualara icabet edecek zat için dua etmek anlamına gelmektedir ve mânâsızdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunun yerine teşehhüde oturdukları zaman: "Tahiyyât, salavât ve tayyibât Allah içindir. Ey Peygamber! Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun. Selam olsun bize ve Allah'ın tüm salih kullarına" demelerini emretmiştir.

et-Tîbî şöyle demiştir: "Namaz kılanlar tahiyyât ile melekût aleminin kapısının açılmasını isteyince ölmeyen ve hep diri kalan Zât'ın haremine girmelerine izin verilir ve yaptıkları münacatın huzur ve mutluluğuna nail olurlar. Bunun rahmet ve bereket Peygamberi yüzü suyu hürmetine olduğu kendilerini hatırlatılınca dönüp etraflarına bakarlar ve Peygamber'in de Allah'ın haremünde hazır bulunduğunu görürler. Bunun üzerine «Ey Peygamber! Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun» diyerek ona yönelirler. İrfân ehlinin yanında teşehhüd duasının anlamı budur."

İbn Hacer ise şöyle der: "Farklı kanallarla İbn Mes'ûd'dan gelen bazı rivayetler Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) selam konusunun zamana göre farklılık göstereceğine işaret etmektedir. Buna göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında yaşayanlar ona selamı muhatap siygasıyla, sonradan gelenler de gaib siygasıyla ederler."

Buhârî, *İstizân* konusu içinde Ebû Ma'mer kanalıyla İbn Mes'ûd'dan teşehhüd hadisini zikrederken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) aralarındayken "Ey Peygamber! Allah'ın selamı üzerine olsun" dediklerine, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatından sonra ise: "Allah'ın selamı Peygamber'in üzerine olsun" dediklerine yer verir.

Ebû Avâne, Serrâc, Cevzakî, Ebû Nuaym el-İsbehânî ve Beyhakî farklı kanallarla Ebû Nuaym'dan bunu rivayet ederken İbn Mes'ûd'un: "Resûlullah

(sallallahu aleyhi vesellem) vefat edince «Peygamber’e selam olsun» demeye başladık” dediğini zikretmişlerdir.

Sübkî, *Şerhu’l-Minhâc*’da bu rivayeti sadece Ebû Avâne’den naklettikten sonra şöyle demiştir: “Şayet ashâbın böyle dediklerine dair rivayet sahih ise bu, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) selamdan sonrasının vacip olmadığına delalet etmektedir. Vacip olan kısmı «Peygamber’e selam olsun» denilmesidir.”

İbn Hacer de *Fethu’l-Bârî*’de şöyle demiştir: “Ashâbın bu yöndeki rivayetleri tereddütsüz bir şekilde sahihtir ve mutâbaatı olan sağlam rivayetler de bulunmaktadır.”

Abdurrezzâk’ın sahih bir isnâdla İbn Cureyc’ten naklen bildirdiğine göre Atâ şöyle demiştir: “Sahabe, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) henüz hayattayken «Ey Peygamber! Sana selam olsun» derlerdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ettikten sonra da «Peygamber’e selam olsun» demeye başlamışlardır.”

Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbına: “Selam olsun bize ve Allah’ın tüm salih kullarına” demelerini söylemiştir. Bunu demeleri halinde bu selamın semada ve yerde veya sema ile yer arasında bulunan bütün salih kullara ulaşacağını bildirmiştir.

Ardından: “Şehadet ederim ki Allah’tan başka ilah yoktur! Yine şehadet ederim ki Muhammed O’nun kulu ve resûlüdür” demelerini, bu şekilde şehadetleri getirdikten sonra da beğendikleri bir duayı seçip onu etmelerini söylemiştir. Hadisin başlıkla mutabakatı da buradadır.

Daha önceki başlıkta teşehhüd duasının edilmesine yönelik rivayet emir kipiyle gelmiştir. O rivayet buradaki başlıkla birlikte düşünüldüğünde vacip olmadığı da anlaşılabilir. Bu başlıkta farz olmadığı söylenen şey özel bir dua da olabilir. Ya da farz olmayan şey dua seçimi yapmak da olabilir. Dua seçimi yapılması emir kipinde gelmiş olsa da bu emir mendûb olarak yorumlanabilir, ancak buna yormak başka bir delile ihtiyaç duymaktadır.

İbn Reşîd bu konuda şöyle demiştir: “Kişinin bir konuda muhayyer bırakılması her zaman o şeyin vacip olmadığını göstermez. Bazen bir şey asıl olarak vacip iken vasıf olarak tercihe bırakılabilir.”

İbnu’l-Müneyyir ise şöyle der: “Dua seçimi emir kipinde gelmiş olsa da çoğu yerde böylesi emirler mendûbluk ifade eder.”

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Sonra beğendiği bir duayı seçer"* sözü, rivayetlerde zikredilen veya bunlar dışında âhiret ve dünyayla alakalı diğer duaları da kapsamaktadır. Kişi: "Allahım! Beni cennetine sok" diye dua edebilir. Aynı şekilde dünya ile ilgili: "Allahım! Bana güzel bir kadın ve bolca para ihsan et" diye dua edebilir. Günaha yönelik bir şey içermediği sürece Şâfiî ve Mâlikiler bu şekilde dua edilebileceğini söylemişlerdir.

Hanefiler ise buradaki söz konusu duaları sadece rivayetlerde nakledilen ve günlük yaşantıda insanların kullanmadığı sözlerle yapılan dualar olarak görmüşlerdir. Bunda da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bu namazlarımızda insanların sözlerinden herhangi bir şey söylemek uygun değildir"* hadisine dayanmışlardır. Buna mukabil Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ayakkabı bağı ve yemekleriniz için tuz da dahil olmak üzere Allah'tan her türlü ihtiyacınızı isteyin"* hadisi de bulunmaktadır.

Şâfiîlerden bazıları dünyaya ait olan, ancak çok da yakışık görülmeyen şeyleri istemeyi bunun dışında tutmuşlardır. İbn Hacer, *el-Feth*'te: "Kişinin yakışık olmayan bazı şeyleri istemesinin caiz olması muhtemeldir. Ancak haram olan şeyleri istemesinin caiz olmadığı konusunda herhangi bir ihtilaf yoktur" demiştir.

Ebû Abdillah el-Ebbî bu istisnayı dile getirirken şöyle demiştir: "Şâfiîlerden bazıları edebe aykırı şeylere yönelik duaları bundan istisna etmişlerdir. Örneğin: «Allahım! Bana şurası şöyle, burası böyle olan güzel bir kadın ihsan et» deyip de kadını vafsetmesi gibi istekler edebe aykırı dualardandır."

İbnu'l-Müneyyir de şöyle demiştir: "Namazda dünyalık şeylere yönelik dua etmek tehlikelidir. Zira haram ve caiz olan istekler birbirine karışabilir ve kişi haram olan bir şeye yönelik dua edebilir. Bu durumda hem günaha girmiş, hem de namazda dünya kelamıyla konuşmuş olur ve farkında olmadan namazı bozulur. Çünkü avamdan olan insanların hak ile batılı karıştırdıkları herkesin malumudur. Bir hâkimin kendi aleyhinde verdiği hak bir hükmü batıl düşünüp namazında o hâkime beddua eden kişinin namazı bozulur. Bu bakımdan caiz ile haram olan istekler arasındaki çizgi çok incedir ve bunları birbirinden ayırmak zordur. En doğrusu kişinin caiz olduğundan emin olduğu konularda dünyevi dualarda bulunmasıdır."

۱۵۱ - بَاب مَنْ لَمْ يَمْسَحْ جَبْهَتَهُ وَأَنْفَهُ حَتَّى صَلَّى

151- NAMAZ BİTİNCEYE KADAR ALNA VE BURUNA BULAŞAN ŞEYLERİ SİLMEMEK

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: رَأَيْتُ الْحَمِيدِيَّ يَحْتَجُّ بِهَذَا الْحَدِيثِ أَنْ لَا يَمْسَحَ الْجَبْهَةَ فِي الصَّلَاةِ.

Ebû Abdillâh der ki: “Kişinin namazda alnını silmemesi konusunda Humeydî’nin bu hadisi delil olarak getirdiğini gördüm.”

Başlık, namazda olan kişinin alnı veya burnuna bulaşan su ya da çamuru silmemesiyle ilgilidir.

Buhârî, Humeydî olarak bilinen Abdullah b. ez-Zübeyr el-Mekkî’nin, namazda kişinin alnına veya burnuna bulaşan şeyleri silmemesi gerektiği konusunda bu başlık altındaki hadisi delil olarak getirdiğini görmüştür.

۸۳۶ - حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ سَأَلْتُ

أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ فَقَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَسْجُدُ فِي الْمَاءِ وَالطِّينِ حَتَّى رَأَيْتُ أَثَرَ الطِّينِ

فِي جَبْهَتِهِ . أَطْرَافُهُ ٦٦٩ ، ٨١٣ ، ٢٠١٦ ، ٢٠١٨ ، ٢٠٢٧ ، ٢٠٣٦ ، ٢٠٤٠ - تحفة

٤٤١٩

836- “Müslim b. İbrâhim — Hişâm — Yahya” isnâdıyla Ebû Seleme der ki: Ebû Saîd el-Hudrî’ye sorduğumda bana şunu anlattı: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) su ve çamurun içinde secde ettiğini gördüm. Hatta alnında çamur izleri gördüm.”¹

Hişâm, Hişâm ed-Destuvâî’dir.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr’dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahman b. Avf’tır.

Ebû Seleme, Ebû Saîd el-Hudrî’ye Kadir gecesini sordu. Ebû Saîd o geceyi anlatırken Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) secdelerini çamurun içinde yaptığını, namaz sonrası Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) alnında çamur izlerini gördüğünü söyledi.

¹ Hadis ayrıca 669, 813, 2016, 2018, 2027, 2036 ve 2040’ta geçmektedir. Müslim 1167

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) alnında görülen bu izler silmekten geriye kalan izler olabilir. Ya da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) unutarak silmemiştir. Ya da Kadir gecesine yönelik gördüğü rüyanın doğruluğunu insanlara göstermek için bunları bilerek silmemiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu çamuru farkında olmadığı için silmemiş olabileceği gibi bunları silmemenin caiz olduğunu göstermek için bilerek silmemiş te olabilir. Ya da silmemeyi uygun görmüştür, zira bunları namazdayken silmek az da olsa namaz dışı hareketlerdendir.

İbnu'l-Müneyyir'in bildirdiğine göre bu ihtimallerden dolayı da Buhârî bu konudaki hükmü müctehide bırakmıştır. Müctehid de kendi ichtihadına göre artık ya söz konusu hadisi delil olarak getiren Humeydî'ye muvafık ya da muhalif düşecektir.

۱۵۲ - بَابُ التَّسْلِيمِ

152- SELAM VERMEK

Başlık, namaz sonunda selam vermekle ilgilidir.

۸۳۷ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ هِنْدِ بِنْتِ الْحَارِثِ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا سَلَّمَ قَامَ النِّسَاءُ حِينَ يَقْضَى تَسْلِيمُهُ، وَمَكَثَ يَسِيرًا قَبْلَ أَنْ يَقُومَ. قَالَ ابْنُ شِهَابٍ فَأَرَى - وَاللَّهِ أَعْلَمُ - أَنَّ مُكْنَهُ لِكَيِّ يَنْفُذُ النِّسَاءَ قَبْلَ أَنْ يُدْرِكَهُنَّ مَنْ انْصَرَفَ مِنَ الْقَوْمِ. طرفاه ۸۴۹، ۸۵۰ - تحفة

۱۸۲۸۹

837- "Mûsa b. İsmâil – İbrâhim b. Sa'd – Zührî – Hind binti'l-Hâris" isnâdıyla Ümmü Seleme şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazda selam verdiğinde selamının ardından kadınlar hemen kalkardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kalkmadan önce de birazcık oturup beklerdi."

İbn Şihâb der ki: “Allah doğrusunu bilir, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) oturup beklemesi, kadınların önden çıkıp gitmesi ve sonradan çıkan erkeklerin onlara yetişmemesi içindi.”¹

Musa, Mûsa b. İsmâil et-Tebûzekî'dir.

İbrâhim, İbrâhim b. Sa'd b. İbrâhim b. Abdirrahman b. Avf'tır.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Hind, tâbiûndan Hind binti'l-Hâris'tir.

Müminlerin annesi Ümmü Seleme'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) selam verip namazı bitirdiği zaman hemen kalkmaz biraz oturup beklerdi.

İbn Şihâb ez-Zührî, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz sonrası biraz oturup beklemesini cemaatin içinde bulunan kadınların önden çıkıp gitmeleri, onlardan sonra çıkan erkeklerin onlara yetişmemesi için olduğunu söylemiştir.

Hadisin başlıkla mutabakatı “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazda selam verdiği” sözündedir. Hadiste selama yönelik “كُنْ” edatının kullanılması da bunun farz olduğuna ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu devamlı olarak yaptığına işaret etmektedir. Ulemânın çoğunluğunun da görüşü budur. Selam bir rükün olduğu için selamsız namazdan çıkış olmaz.

Ebû Dâvud'un hasen bir isnâdla Ali b. Ebî Tâlib'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Namazın anahtarı abdest, namazda yapılmayacak şeylerin başlangıcı da tekbirdir. Bazı hareket ve davranışların serbest olabilmesi ise selamla namazdan çıkmak sayesinde olur*” buyurmuştur. Namazdan çıkış da ilk selamla hasıl olur. İkinci selam ise sünnettir.

Hanefiler namazdan çıkışın selamla olabileceğini ancak farz olmadığını söylemişlerdir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*İmam namazının sonunda oturduktan sonra selam vermeden önce abdesti bozursa namazı sahih olur*” buyurmuştur.

Hanefiler bu konuda: “Şâfiîlerin delil olarak getirdikleri hadis selamın farz olduğunu göstermez. Zira haber-i vahid'dir. Böylesi bir hadis selamın farz

---

¹ Hadis ayrıca 849 ve 850'de geçmektedir.

değil vacip olduğuna delalet etmektedir ki biz de vacip olduğunu söylemekteyiz” demişlerdir. Haber-i vâhid’e yönelik bu tutum, Hanefilerin diğer konularda da genel bir ilkesidir.

Hanbeli âlimlerden Mâverî, *el-İknâ* eserinde şöyle der: “Kişi tertibe uyacak şekilde önce sesli ve açık bir şekilde sağ tarafına selam verir. Ardından içinden sol tarafına selam verir.”

Hadiste Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) iki defa selam verdiği zikredilmemiştir. Ancak Müslim, İbn Mes'ûd ve Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan iki selama dair rivayette bulunmuştur. Tahâvî de on üç sahabiden naklen iki selamı zikretmiştir. Başkaları ise bunlara yedi sahâbi daha eklemiştir. İmam Şâfiî, Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf ve Muhammed de iki selam konusunda bu rivayetlere dayanmışlardır.

Mâlikiler ise: “Selam tektir” demişlerdir. Bunda da *Sünen*’lerde Âişe’den nakledilen hadisi delil olarak getirmişlerdir. Bu rivayete göre Âişe: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) «es-Selâmu aleykum» şeklinde tek bir selam verirdi. Bu selamda bizi uyandıracak kadar sesini yükseltirdi” demiştir.

Ancak buna cevap verilirken Ukaylî ve İbn Abdilber’in zikrettiği gibi bu hadisin illetli olduğu ve gece namazında gerçekleştiği söylenmiştir. İki selamı rivayet edenler ise farz ve nafilâ namazlarda Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) gördüklerini rivayet etmişlerdir. Âişe'nin hadisi ise sadece tek bir selamın verildiğini gösterecek şekilde açık değildir. Âişe burada kendilerini uyandıracak şekilde selam verdiğini dile getirmiş, ikinci selamı vermediğine dair de herhangi bir şey söylememiştir. Çok sayıda sahabiden sahih isnâdlarla Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) iki defa selam verdiği rivayet edilmiştir. Dolayısıyla Âişe'nin ikinci selama yönelik bir şey söylemediği rivayet, bu sahâbelerden gelmiş olan rivayetlerden bir önceliğe sahip değildir.

Nevevî'nin *el-Mecmû*'da zikrettiğine göre Şâfiî ve öğrencileri şöyle demiştir: “İlk teşehhüdün aksine imam tek bir selamla yetindiği zaman cemaatin ikinci selamı vermesi sünnet olur. Zira imam ilk selamı vererek namazı bitirmiş ve imam olmaktan çıkmış olur. İmam ilk teşehhüdü yapmadığı zaman ise cemaat de imama uyarak bu teşehhüdü yapmaz. Çünkü selam verilene kadar cemaatin imama uyması gerekmektedir.”

۱۵۳ - بَابُ يُسَلِّمُ حِينَ يُسَلِّمُ الْإِمَامُ

153- İMAM SELAM VERİNCE CEMAAT DE ONUNLA BİRLİKTE SELAM VERİR

وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَتَحَبَّبُ إِذَا سَلَّمَ الْإِمَامُ أَنْ يُسَلِّمَ مَنْ خَلْفَهُ .

İbn Ömer, imam selam verince arkasındakilerin de selam vermesini müstehab görürdü.

İmam selam verince cemaat de onunla birlikte selam verir. Bu hadis, aynı zamanda başlığın da lafzıdır. Bu da iftitah tekbiri dışında namazın diğer rükünlerinde olduğu gibi cemaatin selamının imamın selamıyla birlikte olmasını gerektirmektedir. İftitah tekbirine gelince imam ancak bu tekbiri getirip bitirdikten sonra namaza girmiş sayılır. Bundan dolayı cemaat, imam iftitah tekbirini getirip bitirdikten sonra bu tekbiri getirir. Aksi durumda cemaat henüz namazda olmayan birine uymuş olacaktır.

Bu konuda da İbn Ömer'in, imamın selam verince arkasındaki cemaatin de onunla birlikte selam vermesini müstehab görmesi delil olarak getirilmiştir. İbn Ömer'den olan bu rivayeti İbn Ebî Şeybe mânâsıyla mevsûl olarak nakletmiştir.

۸۳۸ - حَدَّثَنَا حِبَّانُ بْنُ مُوسَى قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ

مُحَمَّدِ بْنِ الرَّبِيعِ عَنْ عِثْبَانَ قَالَ صَلَّيْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَلَمَّا حِينَ سَلَّمَ . أَطْرَافَهُ ٤٢٤ ،

٤٢٥ ، ٦٦٧ ، ٦٨٦ ، ٨٤٠ ، ١١٨٦ ، ٤٠٠٩ ، ٤٠١٠ ، ٥٤٠١ ، ٦٤٢٣ ، ٦٩٣٨ -

تحفة ٩٧٥٠

838- “Hibbân b. Mûsa — Abdullah — Ma'mer — Zührî — Mahmûd b. er-Rabî” isnâdıyla İtbân: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile namaz kıldık. Selam verince biz de selam verdik” dedi.

Hibbân, Hibbân b. Mûsa el-Mervezî'dir. Hicri 233 yılında vefat etmiştir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek el-Mervezî'dir.

Ma'mer, Ma'mer b. Râşid el-Basrî'dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Mahmûd, ashâbdan Mahmûd b. er-Rabî' el-Ensârî'dir.

İtbân, İtbân b. Mâlik el-Ensârî'dir.

İtbân'ın bildirdiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kılmışlar, namaz bitimi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) selam verince onlar da selam vermişlerdir. Selama başlamaları da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) selama başlamasından sonra ve bitirmesinden öncedir.

İbnu'l-Müneyyir ise bundan kastın Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) selamı bitirmesinden sonra cemaatin selama başladığı olabileceğini ve bunun caiz olduğunu söylemiştir. Hadis daha önce uzun bir metinle gelmişti.¹

۱۵۴ - باب مَنْ لَمْ يَرِ رَدَّ السَّلَامِ عَلَى الْإِمَامِ وَلَكُنْتَفَى بِتَسْلِيمِ الصَّلَاةِ

154- İMAMIN SELAMINA KARŞILIK ÜÇÜNCÜ BİR SELAMI GEREKLİ GÖRMİYEN VE NAMAZIN SELAMLARIYLA YETİNEENLER

Başlık, iki selam arasında imamın selamına karşılık olacak şekilde üçüncü bir selamı gerekli görmeyip namazda verilen iki selamla yetinmekle ilgilidir.

۸۳۹ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي

عُمَرُ بْنُ الرَّبِيعِ ، وَزَعَمَ أَنَّهُ عَقَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعَقَلَ نَجَّةٌ بَجَّهَا مِنْ دَلْوٍ كَانَ فِي دَارِهِمْ .

أطرافه ۷۷ ، ۱۸۹ ، ۱۱۸۵ ، ۶۳۵۴ ، ۶۴۲۲ - تحفة ۱۱۲۳۵

839- “Abdân — Abdullah — Ma’mer” isnâdıyla Zühri şöyle demiştir: “Mahmûd b. er-Rabî', Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) ve evlerinde bulunan bir kovadan ağzına su alıp püskürttüğünü hatırladığını bana söyledi.”²

Abdân, Abdullah b. Osmân b. Cebele el-Ezdî el-Mervezî'dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek'tir.

Ma’mer, Ma’mer b. Râşid'dir.

Zühri, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

¹ Hadis ayrıca 424, 425, 667, 686, 840, 1186, 4009, 4010, 5401, 6423 ve 6938'de geçmektedir. Müslim 33

² Hadis ayrıca 77, 189, 1185, 6354 ve 6422'de geçmektedir.

Zührî'nin bildirdiğine göre Mahmûd b. er-Rabî' küçük yaşına rağmen Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) görmesini, hatta evlerinde bulunan bir kovanın içinde bulunan sudan ağzıyla alıp yüzüne püskürtmesini hatırladığını söylemiştir. Başka bir rivayette kovadaki suyun evlerinde bulunan bir kuyudan çekildiği de zikredilmiştir.

۸۴۰ - قَالَ سَمِعْتُ عِثْبَانَ بْنِ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيَّ ثُمَّ أَحَدَ بَنِي سَالِمٍ قَالَ كُنْتُ أَصَلِّي لِقَوْمِي بَنِي سَالِمٍ ، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقُلْتُ إِنِّي أَتَكَرْتُ بِصَرِي ، وَإِنَّ السُّيُولَ تَحُولُ بَيْنِي وَبَيْنَ مَسْجِدِ قَوْمِي ، فَلَوْدِدْتُ أَنَّكَ جِئْتَ فَصَلَّيْتَ فِي بَيْتِي مَكَانًا ، حَتَّى أَتَّخِذَهُ مَسْجِدًا فَقَالَ (أَفْعَلُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ) . فَعَدَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ مَعَهُ بَعْدَ مَا اشْتَدَّ النَّهَارُ ، فَاسْتَأْذَنَ النَّبِيُّ ﷺ فَأَذِنْتُ لَهُ ، فَلَمْ يَجْلِسْ حَتَّى قَالَ « أَيْنَ تُحِبُّ أَنْ أَصَلِّيَ مِنْ بَيْتِكَ » . فَأَشَارَ إِلَيْهِ مِنَ الْمَكَانِ الَّذِي أَحَبَّ أَنْ يُصَلِّيَ فِيهِ ، فَقَامَ فَصَفَفْنَا خَلْفَهُ ثُمَّ سَلَّمَ ، وَسَلَّمْنَا حِينَ سَلَّمَ . أطرافه ۴۲۴ ، ۴۲۵ ، ۶۶۷ ، ۶۸۶ ، ۸۳۸ ، ۱۱۸۶ ، ۴۰۰۹ ، ۴۰۱۰ ، ۵۴۰۱ ،

۶۴۲۳ - تحفة ۹۷۵۰

840- Mahmûd, Sâlim oğullarından biri olan İtbân b. Mâlik el-Ensârî'nin şöyle dediğini işitmiştir: Kabilem olan Sâlim oğullarına namaz kıldırıyordum. Bir defasında Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldim ve: "Gözlerim iyice göremez oldu. Yağmur yağdığı zaman onlarla aramızda bulunan vadi taşıdığı için mescidlerine gidip namazı kıldırıyorum. Evime gelip bir yerinde namaz kılmanı istiyorum ki namaz kıldığın yeri kendime namazgâh edineyim" dedim. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "İnşâallah dediğini yapacağım" karşılığını verdi. Ertesi gün sabah güneş iyice yükselmişken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanında Ebû Bekr ile birlikte geldi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) girmek için izin isteyince girmelerine izin verdim. Ancak eve girince oturmadan bana: "Evinin neresinde namaz kılmanı istersin?" diye sordu. —Bunun üzerine (İtbân) evde namaz kılmasını istediği yeri ona gösterdi.—

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) orada namaza durunca biz de arkasında saf tuttuk. Selam verince biz de selam verdik.¹

Mahmûd b. er-Rabî devamında İtbân b. Mâlik'ten işittiği bir olayı anlatmıştır. İtbân, kabilesinin insanlarına mescidde namaz kıldırıyordu. Ancak son zamanlarında görme yetisi zayıflamıştı. Mescidle arasında da bir vadi vardı. Yağmur yağdığı zaman bu vadiyi sular basıyordu ve görme yetisi zayıfladığı için mescide gidip namaz kıldırmakta zorlanıyordu.

İtbân, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bu durumdan yakındı. Sonra da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) evine gelmesini, evde namaz kılacağı yeri de kendine namazgah edinmek istediğini söyledi. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) inşâallah bu isteğini yerine getireceğini bildirdi.

İtbân bu isteğini Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdikten sonra bir sabah güneş iyice yükselmişken Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yanında Ebû Bekr ile birlikte geldi. İzin isteyince İtbân eve girmesine izin verdi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) eve girdiği zaman oturmadı ve İtbân'a evinin neresinde namaz kılmasını istediğini sordu.

“Evde namaz kılmasını istediği yeri ona gösterdi” cümlesine gelince, hadisin siyakına göre “Gösterdim” denilmesi gerekiyordu. Burada İtbân'a, namaz kılınmasını istediği yeri işaret eden kişi, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bizzat kendisi de olabilir.

Aynî bunun Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) mucizelerinden biri olduğunu söyler. Zira İtbân'ın istediği yeri henüz kendisi söylememişken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona göstermiştir.

Bu cümleden her ikisinin de söz konusu yere işaret ettiği veya biri diğerinden önce işaret ettiği anlamı da çıkar.

Namaz kılınacak yer gösterildikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oraya gidip namaza durdu. Evdekiler de arkasında saf tutunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara iki rekatlık bir namaz kıldırıp selam verdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) selam verince arkasındakiler de selam verdi. Hadisin başlıkla mutabakatı da buradadır.

---

¹ Hadis ayrıca 424, 425, 667, 686, 838, 1186, 4009, 4010, 5401, 6423 ve 6938'de geçmektedir. Müslim 33

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) selamı da ya namazdan çıkışı gerçekleştiren tek selamdır, ya da onunla birlikte bir selam daha vermiştir. İki selam arasında cemaatin imamın selamına karşılık üçüncü bir selam verdiğini söyleyenlerin ayrıca bir delile ihtiyaçları vardır.

Birmâvî'nin naklettiğine göre et-Teymî şöyle demiştir: “Muhacirlerin mescidinin imamları tek bir selam verirdi. İmamın verdiği selamına da karşılık vermezlerdi. Ensâr'ın mescidinin imamları ise iki selam verirdi.”

Mâlik: “Cemaat sağa selam verdikten sonra imamın verdiği selama da karşılık verir” demiştir. Kufelilerden iki selamın olacağını söyleyenler de ikinci selamı imamın selamına karşılık verilmiş bir selam olarak görürler.

Malikî âlimlerden Halîl, *Muhtasar*'da şöyle der: “Cemaat imamın selamıyla birlikte selam verdikten sonra imamın selamına da karşılık verir. Sonra solunda olanlara selam verir. Sadece tahlîl selamı da denilen namazdan çıkış selamını sesli getirir.”

Bunu şerheden kişi de şöyle demiştir: “Tahlîl yani namazdan çıkış selamı konusunda imam, cemaat ya da tek başına namaz kılan kişi aynı hükümdedir. Cemaatten olan kişinin de şayet solunda birileri varsa tahlîl selamına iki selam daha eklemesi sünnettir. Tahlîl selamından sonraki selamı imamın selamına bir cevap olarak, ikinci selamı ise solunda olan kişi için verir. Tahlîl selamını sesli vermesi de sünnettir. İmam Malik tahlîl selamı dışındaki selamların sessiz verileceğini söylemiştir.”

۱۵۵ - بَابُ الذِّكْرِ بَعْدَ الصَّلَاةِ

155- NAMAZ SONRASI ZİKİR

Başlık, farz namazların ardından Allah'ı zikretmekle ilgilidir.

۸۴۱ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو أَنَّ أَبَا مَعْيَدٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَخْبَرَهُ أَنَّ رَفَعَ الصَّوْتِ بِالذِّكْرِ حِينَ يَنْصَرِفُ النَّاسُ مِنَ الْمَكْتُوبَةِ كَانَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ . وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ كُنْتُ أَعْلَمُ إِذَا أَنْصَرَفُوا بِذَلِكَ إِذَا سَمِعْتُهُ . طرفه ۸۴۲ - تحفة ۶۵۱۳

841- “İshâk b. Nasr — Abdurrezzâk — İbn Cureyc — Amr — İbn Abbâs’ın azatlısı Ebû Ma’bed” isnâdıyla İbn Abbâs şöyle demiştir: “Farz namazlardan sonra yüksek sesle zikretmek Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında var olan bir şeydi.”

İbn Abbâs yine şöyle demiştir: “Cemaatin namazı bitirdiklerini bu zikir seslerinden anladım.”¹

İshâk, İshâk b. İbrâhim b. Nasr’dır.

Abdurrezzâk, Abdurrezzâk b. Hemmâm’dır.

İbn Cureyc, Abdulmelik b. Abdilazîz’dır.

Amr, Amr b. Dînâr’dır.

Ebû Ma’bed, İbn Abbâs’ın azatlısı Nâfiz’dır.

İbn Abbâs’ın bildirdiğine göre farz namazlardan sonra yüksek sesle zikretmek, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında yapılıyordu. Bunun Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında yapıldığının söylenmesi rivayeti merfû hükmünde yapmaktadır.

Nevevî’nin bildirdiğine göre Şâfiî, bu hadisi yorumlarken ashâbın yüksek sesle zikri devamlı değil, kısa bir süreliğine yaptıklarını söylemiştir. Böyle yapmalarının amacı da zikirin nasıl yapılacağını başkalarına öğretmekti. Zikir konusunda tercih edilen de öğretme amaçlı değilse hem imamın, hem de cemaatin bunu gizliden ve sessiz yapmalarıdır.

Aynı isnâdla İbn Abbâs’ın bildirdiğine göre namazın bittiğini yüksek sesle yapılan zikirden anlardı. İbn Abbâs’ın bu sözünü de Müslim, İshâk b. Mansûr kanalıyla Abdurrezzâk’tan mevsûl olarak nakletmiştir.

Bu rivayetten anladığımız kadarıyla yaşının küçüklüğünden dolayı İbn Abbâs bazı vakitlerde cemaat namazına katılmıyordu. Ya da cemaat namazına katılıyor, ancak en arkada duruyordu. Bundan dolayı namazın bittiğini selamla değil, yüksek sesle getirilen tekbirlerden anlıyordu.

Şeyh Takiyyuddîn: “Bundan da o zamanlarda imamın sesini arkadakilere duyuracak birinin olmadığı anlıyoruz” demiştir.

---

¹ Hadis ayrıca 842’de geçmektedir. Müslim 583

٨٤٢ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ { عَنْ عَمْرِو } قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو مَعْبُدٍ
عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ كُنْتُ أَعْرِفُ انْقِضَاءَ صَلَاةِ النَّبِيِّ ﷺ بِالتَّكْبِيرِ .
طرفه ٨٤١ - تحفة ٦٥١٢

842- “Ali b. Abdillâh – Süfyân – Amr – İbn Abbâs’ın azatlısı Ebû Ma’bed” isnâdıyla İbn Abbâs: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazı bitirdiğini tekbir sesinden anladım” dedi.¹

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Amr, Amr b. Dînâr’dir.

Ebû Ma’bed, İbn Abbâs’ın azatlısı Nâfiz’dir.

İbn Abbâs, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında cemaatle kıldığı namazlarda namazın bittiğini selamla değil de yüksek sesle getirilen tekbirlerden anladığını dile getirmiştir. Bir önceki rivayette tekbir yerine zikir ifadesi kullanılmıştı ki zikir ifadesi, tekbir ifadesinden daha geneldir. Ya da buradaki tekbir bir önceki zikrin ne olduğunun bir açıklamasıdır.

Müslim bunu rivayet ederken Amr b. Dînâr’dan naklen şu eklemeyi yapar: “Bu rivayeti Ebû Ma’bed’e zikrettiğimde inkar etti ve: «Ben sana öyle bir şeyi söylemedim» dedi. Oysa daha önce bana bunu rivayet etmişti.”

Hocanın, öğrencisinin kendisinden yaptığı rivayeti inkar etmesi meselesi hadis âlimlerinin yanında bilinen bir meseledir. Bu da güvenilir olan birinin yine güvenilir olan birinden rivayette bulunması, ancak kendisinden rivayette bulunulan kişinin rivayette bulunan kişiyi yalanlaması şeklinde gerçekleşir. Bu da tafsilatlı bir konudur.

Böylesi bir durumda kendisinden rivayette bulunulan hoca, kendisinden rivayette bulunan öğrencisini ya açık ve net bir şekilde ya da kapalı bir şekilde yalanlar. Şayet hoca açık bir şekilde yalanlamıyorsa, örneğin “Böyle bir şeyi hatırlamıyorum” diyorsa hadis âlimlerinin yanında ittifakla böylesi bir hadis

¹ Hadis ayrıca 841’de geçmektedir.

kabul edilir. Zira öğrenci güvenilir biridir, hoca da öğrencinin güvenilirliğini zedeleyecek bir şey dememiştir.

Ancak hoca açık bir şekilde öğrencisini yalanlıyorsa hadis âlimlerinin yanında yalanlamaya konu olan hadis ittifakla reddedilir. Çünkü öğrencinin hocasından naklen böyle bir şeyi rivayet ettiğini iddia etmesi ve hocanın da onu yalanlaması durumunda öğrenci de hocasını yalanlamış olacaktır. Böylesi bir durumda da birinin sözü diğerinden daha fazla değer taşımamaktadır. Bundan dolayı söz konusu rivayet ittifakla reddedilir.

Ebû Ma'bed'in Amr'a: "Ben sana öyle bir şeyi söylemedim" sözünde olduğu gibi hoca öğrencisini açık bir şekilde yalanlamıyorsa, İbnu's-Salâh bunu açık bir şekilde yalanmayla bir saymıştır. İbn Hacer de *Nuhbe*'de bu görüşü benimsediğini ifade etmiştir. *Fethu'l-Bârî*'de ise: "Hadis âlimlerinin yanında tercih edilen görüş bunun kabul edileceğidir" demiştir.

İbn Hacer bu konuda Müslim'in tutumuna dayanmıştır. Zira Ebû Ma'bed kendisine: "Ben sana öyle bir şeyi söylemedim" demesine rağmen Amr'ın bu hadisini tahrir etmiştir. Ebû Ma'bed buna itiraz etse de Müslim bu hadisin sahih olduğunu görmüş gibidir. Zira Ebû Ma'bed'den bunu nakleden kişi güvenilir biridir. Buhârî'nin bunu tahrir etmesi de bu hadisi güçlendirmektedir. Buhârî ile Müslim bu durumu Ebû Ma'bed'in unutmamasına bağlamış gibidirler. Şâfiî'nin bu hadis hakkında: "Sanırım Ebû Ma'bed bu hadisi ona aktardıktan sonra unutmuştur" demesi de bunu desteklemektedir.

٨٤٣ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ سُمَيٍّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ جَاءَ الْفُقَرَاءُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالُوا ذَهَبَ أَهْلُ الدُّثُورِ مِنَ الْأَمْوَالِ بِالذَّرَجَاتِ الْعُلَا وَالنَّعِيمِ الْمُقِيمِ ، يُصَلُّونَ كَمَا نُصَلِّي ، وَيَصُومُونَ كَمَا نَصُومُ ، وَهُمْ فَضَّلُ مِنْ أَمْوَالٍ يُحْجُونَ بِهَا ، وَيَعْتَمِرُونَ ، وَيُجَاهِدُونَ ، وَيَتَصَدَّقُونَ قَالَ « أَلَا أُحَدِّثُكُمْ بِأَمْرِ إِنْ أَخَذْتُمْ بِهِ أَذْرَكْتُمْ مَنْ سَبَقَكُمْ وَلَمْ يُدْرِكْكُمْ أَحَدٌ بَعْدَكُمْ ، وَكُنْتُمْ خَيْرَ مَنْ أَنْتُمْ بَيْنَ ظَهْرَانِيهِ ، إِلَّا مَنْ عَمِلَ مِثْلَهُ تُسَبِّحُونَ وَتَحْمَدُونَ ، وَتُكَبِّرُونَ خَلْفَ كُلِّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ . فَاخْتَلَفْنَا بَيْنَنَا فَقَالَ بَعْضُنَا نُسَبِّحُ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ ، وَنَحْمَدُ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ ، وَنُكَبِّرُ

أَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ . فَرَجَعْتُ إِلَيْهِ فَقَالَ « تَقُولُ سُبْحَانَ اللَّهِ ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ ، حَتَّى يَكُونَ مِنْهُمْ كُلُّهُمْ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ » . طرفه ٦٣٢٩ - تحفة ١٢٥٦٣

843- “Muhammed b. Ebî Bekr — Mu’temir — Ubeydullah — Sumey — Ebû Sâlih” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: Fakirler Resûlullah’ın (salallahu aleyhi vesellem) yanına geldiler ve: “Varlıklı kimseler yüksek dereceleri ve daimi pek çok nimetleri aldılar. Bizim gibi namaz kılıyorlar, bizim gibi oruç tutuyorlar, ama varlıklı oldukları için onlar hacca ve umreye gidiyor, cihada çıkıp zekat verebiliyorlar” dediler. Bunun üzerine Resûlullah (salallahu aleyhi vesellem): “Kendisiyle, sizi geçenlere ulaşabileceğiniz ve gerinizde kalanların size ulaşamayacağı, sizin yaptığınızı yapanlar dışında sizi herkesten üstün kılacak olan bir şeyi söyleyeyim mi? Her namaz sonrası otuz üç defa Sübhânallah, Elhamdulillah ve Allahu Ekber deyin” buyurdu.

Bu söz konusunda kendi aramızda ihtilafa düştük. Bazılarımız: “Otuz üç sefa Sübhânallah, otuz üç defa Elhamdüllâh, otuz dört defa da Allahu Ekber deriz” deyince, dönüp bunu ona sordum. Bana: “Hepsi otuz üç olacak şekilde Sübhânallah, Elhamdulillah ve Allahu Ekber, de” dedi.¹

Muhammed, Muhammed b. Ebî Bekr b. Ali b. Atâ b. Mukaddem el-Mukaddemî el-Basrî’dir.

Mu’temir, Mu’temir b. Süleymân b. Tarhân el-Basrî’dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Âsım b. Ömer b. el-Hattâb’dir.

Sümei, Ebû Bekr b. Abdîrrahman’ın azatlısıdır.

Ebû Sâlih, Zekvân es-Semmân’dir.

Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre müslüman fakirler Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldiler. Ebû Dâvud’un rivayetinde bunlardan birinin Ebû Zer olduğu zikredilmiştir. Bu fakirler Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) geldiklerinde zengin müslümanların sahip oldukları mallar dolayısıyla yüksek dereceleri ve daimi nimetleri aldıklarını söylediler. Yüksek derecelerden kasıt, cennet olabileceği gibi Allah katında yüksek bir değere sahip olmak da

¹ Hadis ayrıca 6329’da geçmektedir. Müslim 583

olabilir. Daimi nimetlerden kasıt da zekat vermekten dolayı Allah katında kazanılan nimetlerdir.

Bu fakir müslümanlar bunun sebebini açıklarken zenginlerin kendileri gibi namaz kıldıklarını, oruç tuttuklarını söylediler. Nesâî'nin Ebu'd-Derdâ'dan naklettiğine göre ayrıca kendileri gibi Allah'ı zikrettiklerini söylemişlerdir. Bezzâr'ın İbn Ömer'den bildirdiğine göre de “Bizim gibi seni tasdik edip bizim gibi de iman ediyorlar” demişlerdir. Ancak sahip oldukları mallar dolayısıyla bunlara ek olarak haccettiklerini, umre yaptıklarını, cihada katılabildiklerini söylediler. Müslim'in İbn Aclân kanalıyla Sumey'den bildirdiğine göre ayrıca: “Onlar zekat verirken biz veremiyoruz. Onlar köle azadı yaparken biz yapamıyoruz” demişlerdir.

Buna karşılık Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara bazı zikirler öğreteceğini, bu zikirleri yapmaları halinde söz konusu ettikleri konularda zenginlere yetişeceklerini, aynısını yapanlar dışında da onları herkesten daha üstün tutacağını ifade etti. Ardından her bir farz namazın ardından otuz üç defa Sübhânallah, Elhamdulillah ve Allahu Ekber demelerini söyledi.

En üstün ibadetlerin en zor olduğu konusunda rivayetler gelmiş olsa da kolay olmasına rağmen zikrin, cihad ve benzeri meşakkatli amellerden daha üstün olması pekala mümkündür. Çünkü zikrin ihlas içinde yapılması da ayrı bir meşakkat gerektirmektedir. Örneğin fakirken Allah'a hamdetme, en üstün amellerden biridir. Bunun yanında sevap her zaman amelin meşakkatli ve zorluğuna bağlı olmayabilir. Örneğin şehadet getirmek her ne kadar kolay olsa da sevabı, en zor ve meşakkatli ibadetlerden daha fazladır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu üç sözün otuz üç defa tekrar edilmesini söylemiştir. Bazıları bundan, her birinin otuz üç defa söyleneceğini çıkarırken, bazıları da üçünün toplamda otuz üç defa söyleneceğini söylemiştir. Bu durumda da her biri on bir defa söylenmiş olur.

İlk önce de “Sübhânallah” sözüyle başlanır. Çünkü en başta Yüce Allah'ı her türlü eksiklik ve noksanlıktan tenzih etmek gerekir. Daha sonra ise “Elhamdulillah” sözü söylenir. “Sübhânallah” ile Yüce Allah'tan her türlü eksiklik ve noksanlık nefyedilirken “Elhamdulillah” ile Yüce Allah'ın kemali isbat edilmiş olur. Sonrasında da “Allahu Ekber” denilir.

İbn Aclân'ın rivayetinde “Allahu Ekber” sözünün “Elhamdulillah” sözünden daha önce söylendiği zikredilmiştir. Aynı şekilde Ebû Dâvud'un

Ümmü Seleme'den olan rivayetinde de "Allahu Ekber" sözünün "Elhamdulillah" sözünden daha önce söylendiği geçer. Ebû Hureyre'den gelen rivayette de: "Önce tekbir, sonra tahmid, sonra da tesbih edilir" denilir.

Rivayetler arasındaki bu ihtilaf da tesbihata yönelik bir tertibin olmadığını göstermektedir. *"Baki olanlar salih amellerdir. Hangisinden başladığının da bir önemi yoktur"* hadisi de bunu desteklemektedir. Fakat başlık hadisindeki tertip, rivayetlerin genelinde gelene muvafık olduğu için önceliğe sahiptir.

Sumey'in dediğine göre bunların kaç defa söyleneceği konusunda ailesiyle ihtilafa düşmüştür. Bazıları otuz defa Sübhânallah, otuz üç defa Elhamdülillah, otuz dört defa da Allahu Ekber denileceğini söyleyince Sumey sormak için bu hadisi kendisine nakleden Ebû Sâlih'e dönmüştür.

Bazılarına göre ise burada ihtilafa düşen kişi Ebû Hureyre ve yanındakilerdir. Sormak için gittiği kişi de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bizzat kendisidir.

Ancak Müslim'de gelen rivayete göre bunun Sumey olması daha evladır. Müslim'in bildirdiğine göre Sumey: "Ailemden birine bu hadisi aktardığımda bana: «Yanılmışın» dedi ve nasıl söylenmesi gerektiğini bana söyledi. Bunun üzerine doğrusunu sormak için Ebû Sâlih'e döndüm" demiştir. Ancak Müslim bu ziyadeyi mevsûl olarak zikretmemiştir.

Sonuçta Sumey veya Ebû Hureyre dönüp sorduğunda, Ebû Sâlih veya Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Hepsi otuz üç olacak şekilde Sübhânallah, Elhamdulillah ve Allahu Ekber, de" demiştir. Ancak otuz üç üçünün toplamı mı yoksa her birinin toplam söylenme sayısı mı?

İbn Aclân'ın rivayetinin zahirinden anladığımız kadarıyla üçünün toplamı otuz üç olacak şekilde söylenir. "ۛ" atıf edatıyla geldiği için de bazıları bu görüşü tercih etmiştir. Bazıları ise bu konuda tercih edilecek görüşün her birinin otuz üç defa söyleneceği olduğunu söylemiştir.

Bu konuda en güzeli de ara vermeden bunların peş peşe söylenmesidir. Peki söz konusu sayıdan daha fazla söylenmesi durumunda kişi zikredilen sevabı alabilir mi?

Bazılarına göre daha fazla söylenmesi durumunda hadiste zikredilen sevap alınamaz. Çünkü hadiste zikredilen sayının, biz bilemesek de özel bir

hikmeti bulunmaktadır. Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) her bir sözü bir hikmeti içermektedir.

Bazılarına göre ise söz konusu sayının aşılması durumunda hadiste zikredilen sayı tamamlanmış olacağı için vaad edilen sevap da elde edilecektir. Sayının aşılması da söz konusu sevabı ortadan kaldırmayacaktır.

Bu zikirlerin sayısı konusunda da ihtilaflar vardır.

Bu başlıkta Ebû Hureyre'den gelen rivayette sayı 33'tür. Nesâî'nin Zeyd b. Sâbit'ten yaptığı rivayette ise bu sayının 25 olduğu söylenir ve buna ek olarak 25 defa da "Lâ ilahe illallah" sözünün söyleneceği zikredilir. Bezzâr'ın ise İbn Ömer'den yaptığı rivayette bu sayı 11'dir. Tirmizî ve Nesâî'nin Enes'ten yaptığı rivayette bu sayı 10 olarak zikredilir. Başka kanallarla yine Enes'ten gelen bir rivayette bu sayı 6 olarak zikredilir. Yine başka kanallarla ondan gelen bir rivayette sadece birer defa söylenecekleri yer alır.

Taberânî'nin *Mu'cemu'l-Kebîr*'de bildirdiğine göre Zumeyl el-Cuhenî şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazını kıldıktan sonra henüz oturuşunu bozmadan yetmiş defa «Allah'ı hamd ile tesbih ederim! Allah'tan başışlanma dilerim! O tövbeleri kabul edendir» der ve: «Yetmiş karşı yedi yüz sevap vardır» diye eklerdi."

Nesâî'nin de *Amelu'l-yevm ve'l-leyle*'de Ebû Hureyre'den naklen bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Her bir farz namazın ardından yüz defa «Sübhânallah», yüz defa «Allahu Ekber», yüz defa da «Elhamdulillah» diyen kişinin günahları, denizdeki köpükler kadar olsa dahi başışlanır."

Rivayetler arasındaki bu ihtilaf, her birinin farklı zamanlarda söylenmiş olmasından dolayı olabilir. Ya da sayı konusu kişinin tercihine bırakılmak istenmiştir. Ya da şartların değişmesine bağlı olarak sayılar da farklılık arz etmiştir.

Müslim bunu İbn Aclân kanalıyla Sumey'den naklederken ziyade olarak Ebû Sâlih'in şöyle dediğini zikreder: "Bunun üzerine Muhacirlerin fakirleri Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında dönüp: «Zengin olan kardeşlerimiz bizim bu yaptığımızı işittiler ve onlar da aynısını yapmaya başladılar» dediler.

Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem): «Bu, Allah'ın bir lütfudur. Onu dilediğine verir»¹ karşılığını verdi.”

Muhelleb, Ebû Hureyre'nin hadisi konusunda şöyle der: “Hadise göre farz kılınan amelleri yapma konusunda zenginler ile fakirler aynı olsalar da mala dayalı olan iyilikleri fakirlerden ziyade zenginlerin yapabilmesinden dolayı zenginliğin bir fazileti vardır. Bu üstünlük de yoruma değil hadisteki nassa dayalıdır.”

İbnu'l-Müneyyir ise buna itiraz ederken hadiste zikredilen söz konusu üstünlüğün açık olduğunu ve bu konuda herhangi bir ihtilafın bulunmadığını söylemiştir. Ona göre fakir olan kişinin zekat vermenin sevabını elde edemeyeceği konusunda herhangi bir ihtilaf yoksa zenginin bunun sevabını elde edebileceği konusunda tabi ki ihtilaf olmayacaktır. Asıl ihtilaf, fakir olan kişinin geçim sıkıntısına sabrının sevabının mı, yoksa zenginin zekat vermesinin sevabının mı daha fazla olacağıdır. Yiyecekler konusu içinde inşallah bu yöndeki diğer detay ve açıklamalar gelecektir.

Hadisin ravileri Basralı ve Medinelidir. Hadisi Müslim² ve Nesâî de tahrir etmiştir.

٨٤٤ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ وَرَّادٍ كَاتِبِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ أَمَلَى عَلَى الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ فِي كِتَابٍ إِلَى مُعَاوِيَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقُولُ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ « لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ الْمُلْكُ ، وَلَهُ الْحَمْدُ ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ، اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ ، وَلَا مُعْطَى لِمَا مَنَعْتَ ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ » . وَقَالَ شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بِهَذَا ، وَعَنِ الْحَكَمِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ وَرَّادٍ بِهَذَا . وَقَالَ الْحَسَنُ الْجَدُّ غَنَى . أَطْرَافُهُ ١٤٧٧ ، ٢٤٠٨ ، ٥٩٧٥ ، ٦٣٣٠ ، ٦٤٧٣ ، ٦٦١٥ ، ٧٢٩٢ - تحفة ١١٥٣٥

¹ Mâide Sur. 54

² Müslim 595

844- “Muhammed b. Yûsuf — Süfyân — Abdülmelik b. Umeyr” isnâdıyla Muğîre b. Şu’be’nin katibi Verrâd anlatıyor: Muğîre b. Şu’be, Muâviye b. Ebî Süfyân’a göndermek üzere bana şöyle bir mektup yazdırdı: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her bir farz namazın ardından: *«Lâ ilâhe illallâhu vahdehu lâ şerîke leh. Lehu'l-mülkü ve lehu'l-hamdu ve huve alâ külli şey'in kadîr. Allahümme lâ mâniâ limâ a'tayte, ve lâ mu'tiye limâ menâ'te ve lâ yenfeû ze'l-ceddi minke'l-ceddu (= Allah'tan başka ilah yoktur. Tektir ve ortaksızdır. Mülk onundur, hamd da ona mahsustur. O, her şeye kadirdir. Allahım! Bir şey vermek istediğinde buna kimse mani olamaz. Kendisine bir şey vermek istemediğine ise kimseler bir şey veremez. Senin inayetin olmadıktan sonra kimsenin zenginliği kendisine bir fayda getiremez)»* diye dua ederdi.”

Şu’be de bunu Abdülmelik’ten rivayet etmiştir. Aynı şekilde “Hakem — Kâsım b. Muhaymire — Verrâd” kanalıyla da bunu rivayet etmiştir. Hasan “جَدُّ” ifadesini zenginlik olarak açıklamıştır.¹

Muhammed, Muhammed b. Yûsuf el-Firyâbî’dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

Muğîre b. Şu’be, Muâviye b. Ebî Süfyân’a gönderilmek üzere katibi Verrâd’a bir mektup yazdırdı. O zamanlar Muğîre, Muâviye’nin Kufe valisiydi. Muâviye, Muğîre’ye bir mektup yazmış ve Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiği bir hadisi yazıp kendisine göndermesini istemişti. Bunun üzerine de Muğîre bu mektubu yazdırıp göndermiştir.

Muğîre’nin mektupta bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her bir farz namazın ardından: “*Allah’tan başka ilah yoktur. Tektir ve ortaksızdır. Mülk onundur, hamd da ona mahsustur. O her şeye kadirdir. Allahım! Bir şey vermek istediğinde buna kimse mani olamaz. Kendisine bir şey vermek istemediğine ise kimseler bir şey veremez. Senin inayetin olmadıktan sonra kimsenin zenginliği kendisine bir fayda getiremez*” diye dua ederdi.

Bazılarına göre “Lâ ilâhe illallah” sözündeki “illâ” ifadesi istisna edatı değildir ve “başka” anlamındadır. Zira istisna edatı olarak kabul edilecek

¹ Hadis ayrıca 1477, 2408, 5975, 6330, 6473, 6615 ve 7292’de geçmektedir.

olursa diğer ilahlar içinden ilah olarak Allah istisna edilmiş olacağı için saf tevhide uygun düşmeyecektir. Buna göre bu söz, varlık aleminde Allah'tan başka ilah olmadığı anlamındadır.

Cahiliye insanları ilah olarak tek bir ilahı yani Allah'ı kabul ederlerdi. Ancak ona ortaklar koşarlardı. Bu sözle söz konusu ortaklar nefyedilmiş ve tek bir ilahın varlığı isbat edilmiştir. Ancak burada isbat edilen ilah, sözlük anlamıyla değil şeri mânâda ilahtır.

Allah, aklen de naklen de tektir ve ortaksızdır.

Aklen ortaksız oluşuna gelince, iki ilahın varlığı muhaldir. İki ilahın olduğunu varsayarsak her biri her şeye kadir olacaktır. Bu ilahlardan biri bir insanı hareket ettirmeyi istese, diğeri de onun hareketsiz kalmasını istese, ya iki irade gerçekleşecektir ki bu muhaldir. Zira zıt olan iki şey bir arada olamaz. Ya da ikisinin de iradesi gerçekleşmeyecektir ki bu da muhaldir. Çünkü ikisinin iradesinin gerçekleşmesinin önündeki engel diğerrinin iradesi olacaktır. Birinin iradesinin gerçekleşmemesi de diğerrinin iradesinin gerçekleşmesine bağlı olacaktır. Sadece birinin iradesinin gerçekleşmesi de iki açıdan muhaldir:

Birincisi: Bu ilahlardan her biri sonsuz bir kudret sahibi olduğu için birinin diğerrinden daha kudretli olması mümkün değildir. Kudret konusunda ikisi eşit olduğuna göre birinin iradesinin gerçekleşmesinin diğerrinin iradesinin gerçekleşmesine önceliği imkansız olacaktır. Bu da tercih edecek herhangi bir güç olmadan kudret konusunda eşit olan iki ilahın iradesinden birinin tercih edilmesini gerektirecektir ki bu da muhaldir.

İkincisi: İkisinden birinin iradesinin gerçekleşmesi durumunda iradesi gerçekleşen ilah kâdir, gerçekleşmeyen ilah ise aciz olacaktır. Bu durumda aciz olan bir ilah, ilah olmayacaktır.

Naklen ortaksız olmasına gelince de Yüce Allah: **“Sizin ilâhınız bir tek ilâhtır. O’ndan başka ilâh yoktur. O, Rahmân’dır, Rahîm’dir”**¹ buyurmuştur. Yine: **“De ki: O Allah tektir”**² buyurmuştur. Yine: **“İki ilâh edinmeyin. O, ancak tek ilâhtır”**³ buyurmuştur.

¹ Bakara Sur. 163

² İhlâs Sur. 1

³ Nahl Sur. 51

Yine: “O, Evvel’dir, Âhir’dir”¹ buyurmuştur. Evvel olması tek ve öncesiz olması demektir. Bu da ortağının olmamasını gerektirmektedir. Bu da hadisteki “Tektir” ifadesini tekid etmektedir. Zira tek olanın ortağı da olmaz.

Taberânî başka bir kanalla bunu Muğîre’den rivayet ederken “*Mülk onundur, hamd da ona mahsustur*” ifadesinden sonra: “*O, diriltten ve öldüren, daima diri kalıp ölmeyendir. Tüm hayırlar elindedir*” ifadesini zikreder.

Abd b. Humeyd bunu Ma’mer’den bu isnâdla rivayet ederken “*Kendisine bir şey vermek istemediğine ise kimseler bir şey veremez*” sözünden sonra: “*Takdirini hiçbir şey geri çeviremez*” sözünü ekler.

Sonunda da Allah’ın inayeti olmadan kimsenin varlığı ile zenginliğinin kendisine bir faydasının olmayacağı, faydası olacak tek şeyin salih amel olduğu ifade edilmiştir.

Bunu Süfyân’ın Abdülmelik’ten rivayet ettiği gibi Şu’be de Abdülmelik’ten rivayet etmiştir. Şu’be’nin bu hadisini Serrâc, Taberânî ve İbn Hibbân mevsûl olarak nakletmiştir.

Aynı şekilde Şu’be bunu “Hakem b. Uteybe — Kâsım b. Muhaymire — Verrâd” kanalıyla da aynı lafızla aktarmıştır. Şu’be’nin bu hadisini de Serrâc, Taberânî ve İbn Hibbân mevsûl olarak nakletmiştir.

İbn Ebî Hâtım ve Abd b. Humeyd’in mevsûl olarak bildirdiğine göre Hasan el-Basrî, “وَأَنَّهُ تَعَالَى جَدُّ رَبِّنَا”² ayetindeki “جَدُّ” ifadesini zenginlik olarak açıklamıştır.

Hadisin ravileri Muhammed b. Yûsuf dışında Kufelidir.

Buhârî bu hadisi ayrıca *İ’tisâm*, *Rikâk*, *Kader* ve *Da’vât* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim³, Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

¹ Hadîd Sur. 3

² Cin Sur. 3

³ Müslim 593

۱۵۶ - بَابُ يَسْتَقْبِلُ الْإِمَامُ النَّاسَ إِذَا سَلَّمَ

156- İMAM NAMAZI BİTİRDİKTEN SONRA CEMAATE DOĞRU DÖNER

۸۴۵ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ بْنُ حَارِثٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ عَنْ
سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا صَلَّى صَلَاةً أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ . أَطْرَافُهُ ١١٤٣ ،
٤٦٣٠ تحفة ٧٠٤٧ ، ٦٠٩٦ ، ٤٦٧٤ ، ٣٣٥٤ ، ٣٢٣٦ ، ٢٧٩١ ، ٢٠٨٥ ، ١٣٨٦

845- “Mûsa b. İsmâil — Cerîr b. Hâzım — Ebû Recâ” isnâdıyla Semure b. Cundub: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazı kıldırıp bitirdikten sonra yüzüyle bize doğru dönerdi” dedi.¹

Mûsa, Mûsa b. İsmâil et-Tebûzekî'dir.

Ebû Recâ, İmrân b. Temîm el-Utâridî'dir.

Semure'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazı kıldırıp bitirdikten sonra yüzüyle cemaate doğru dönerdi.

İbnu'l-Müneyyir'in dediğine göre imamın cemaate sırtını dönmesi, imamlık dolayısıyla sahip olduğu haklardan biridir. Namaz bittiğinde imama bu hakkı sağlayan şey de ortadan kalkmış olur. Dolayısıyla namaz sonrası imamın yüzünü cemaate doğru dönmesi, olası bir kibrin ve büyüklenmenin önüne geçer.

Bazılarına göre imamın namaz sonrası yüzünün cemaate dönmesinin hikmeti, namazın bittiğini göstermek içindir. Zira namaz sonrası imam sırtını cemaate dönük bir şekilde oturmaya devam etse hâlâ teşehhüdde olduğu düşünülebilir.

۸۴۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ
عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ أَنَّهُ قَالَ صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

¹ Hadis ayrıca 1143, 1386, 2085, 2791, 3236, 3354, 4674, 6096 ve 7047'de geçmektedir.
Müslim 2275

صَلَاةُ الصُّبْحِ بِالْحَدِيثِ عَلَى إِثْرِ سَمَاءٍ كَانَتْ مِنَ اللَّيْلِ ، فَلَمَّا انْصَرَفَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ « هَلْ تَذَرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ » . قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ « أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ ، فَأَمَّا مَنْ قَالَ مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللَّهِ وَرَحْمَتِهِ فَذَلِكَ مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ بِالْكَوْكِبِ ، وَأَمَّا مَنْ قَالَ بِنَوْءٍ كَذَا وَكَذَا فَذَلِكَ كَافِرٌ بِي وَمُؤْمِنٌ بِالْكَوْكِبِ » . أطرافه ١٠٣٨ ، ٤١٤٧ ، ٧٥٠٣

- تحفة ٣٧٥٧

846- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — Sâlih b. Keysân — Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Mes’ûd” isnâdıyla Zeyd b. Hâlid el-Cühenî anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yağmurlu bir gecenin ardından Hudeybiye’de bize sabah namazını kaldırdı. Bitirdikten sonra yüzüyle cemaate doğru döndü ve: “*Rabbınız ne buyurdu biliyor musunuz?*” diye sordu. Cemaat: “Allah ve Resûlü daha iyi bilir” karşılığını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “*Yüce Allah: «Kullarım sabahı mümin veya kafir biri olarak ettiler. «Allah’ın lütfu ve rahmetiyle yağmuru bulduk» diyenler bana iman edip bu konuda yıldızları inkar eden müminlerdir. «Filan yıldız sayesinde yağmuru bulduk» diyenler de yıldızlara inanıp beni inkar eden kafirlerdir» buyurdu.*”¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka’nebi’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Zeyd b. Hâlid el-Cühenî’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hudeybiye’de yağmurlu bir gecenin sabahında Müslümanlara sabah namazını kaldırdı. Hudeybiye, Mekke’ye bir günlük mesafedir. Orada bulunan bir kuyunun ismiyle anılmıştır. Hicri altıncı yılda Rıdvân biatı burada bulunan bir ağacın altında yapılmıştı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazı bitirdikten sonra yüzüyle cemaate doğru döndü ve: “*Rabbınız ne buyurdu biliyor musunuz?*” diye sordu. Müslümanlar, Allah ve Resûlü’nün bunu daha iyi bileceğini söylediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “*Yüce Allah: «Kullarım*

¹ Hadis ayrıca 1038, 4147 ve 7503’te geçmektedir. Müslim 71

sabahı mümin veya kafir biri olarak ettiler. «Allah'ın lütfu ve rahmetiyle yağmuru bulduk» diyenler bana iman edip bu konuda yıldızları inkar eden müminlerdir. «Filan yıldız sayesinde yağmuru bulduk» diyenler de yıldızlara inanıp beni inkar eden kafirlerdir» buyurdu.”

Yüce Allah kulların sabahı ya mümin ya da kafir biri olarak bulacağını bildirmiştir. Buradaki küfür hakiki mânâda küfürdür. Zira karşılığında hakiki mânâda olan imanı zikretmiştir. Bunun da sebebi kişiyi küfre götürecek olan bir şeye, yani yağmuru yıldızların yağdırdığına inanmaktır. Ancak yağmurun Yüce Allah tarafından yaratıldığına ve belli şartlarda ve zamanlarda yağdığına inanan kişi küfre girmez. Ya da bu küfürden kasıt, yağmuru yıldızlara nisbet ederek nimeti inkar etmektir.

Yağmurun Allah'ın lutfu ve rahmetiyle indiğini söyleyenler, Allah'a iman etmiş, yıldızların böylesi bir şeyi yapabileceğini inkar etmiş demektir. Yağmurun herhangi bir yıldızın fiili olarak yağdığını söyleyenler ise yıldızlara inanıp Allah'ı inkar etmiş demektir.

İbnu's-Salâh, metinde geçen *nev'in kevekb* yani yıldızın bizzat kendisi olmadığını, yıldızın doğuşu veya batışına mastar olarak *nev* denildiğini söylemiştir. Yılın belirli zamanlarında batışı ve doğuşu bilinen 28 yıldız vardır. Her 23 gecede bir bu yıldızlardan biri batı tarafından batarken aynı anda doğu tarafından bir yıldız doğar. O zamanlarda Araplar yağmuru batan yıldızla nisbet ederlerdi. Asmaî ise doğan yıldızla nisbet etiklerini söylemiştir. Araplar mastarın failini isimlendirirken yıldızla *nevâ* demişlerdir.

٨٤٧ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ سَمِعَ يَزِيدَ قَالَ أَخْبَرَنَا حُمَيْدٌ عَنْ أَنَسٍ قَالَ أَخَّرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الصَّلَاةَ ذَاتَ لَيْلَةٍ إِلَى شَطْرِ اللَّيْلِ ثُمَّ خَرَجَ عَلَيْنَا ، فَلَمَّا صَلَّى أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ فَقَالَ « إِنَّ النَّاسَ قَدْ صَلَّوْا وَرَقَدُوا ، وَإِنَّكُمْ لَنْ تَزَالُوا فِي صَلَاةٍ مَا أَنْتَظَرْتُمْ الصَّلَاةَ » . أطرافه ٥٧٢ ،

٨٠٤ ، ٨١٠ تحفة - ٥٨٦٩ ، ٦٦١ ، ٦٠٠

847- “Abdullah — Yezîd — Humejd” isnâdıyla Enes şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir defasında yatsı namazını gece yarısına kadar geciktirdi. Daha sonra çıkıp kıldırdı. Namaz sonrası yüzüyle bize

doğru döndü ve: “İnsanlar namazı kılıp uyudular. Siz ise namazı beklediğiniz sürece namazdasınız demektir” buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Münîr'dir.

Yezîd, Yezîd b. Hârun'dur.

Enes, Enes b. Mâlik'tir.

Enes'in bildirdiğine göre bir defasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını gece yarısına kadar geciktirdi. Daha sonra çıkıp namazı kıldırdı. Namaz sonrası da orada bulunmayanların bu namazı kılıp uyuduklarını, Mescid'de olup da bu namazı gece yarısına kadar bekleyenlerin bekleme süresi içinde namazdaymış gibi sevabını alacaklarını bildirdi.

۱۵۷ - بَابُ مُكْثِ الْإِمَامِ فِي مُصَلَّاهُ بَعْدَ السَّلَامِ

157- İMAMIN SELAMDAN SONRA NAMAZ KILDIRDIĞI YERDE BEKLEMESİ

۸۴۸ - وَقَالَ لَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ قَالَ كَانَ ابْنُ عُمَرَ يُصَلِّي فِي مَكَانِهِ الَّذِي صَلَّى فِيهِ الْفَرِيضَةَ . وَفَعَلَهُ الْقَاسِمُ . وَيَذْكُرُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَفَعَهُ لَا يَتَطَوَّعُ الْإِمَامُ فِي مَكَانِهِ . وَلَمْ يَصِحَّ . تحفة ۷۵۶۳، ۱۲۱۷۹

848- “Âdem — Şu'be — Eyyûb” isnâdıyla Nâfi' şöyle demiştir: “İbn Ömer farz namazı kıldırdığı yerde nafîle namazlarını kılardı.”

Kâsım da aynısını yapmıştır.

Zikredildiğine göre Ebû Hureyre, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklen: “İmam farzı kıldırdığı yerde nafîle namaz kılmaz” demiştir, ancak sahih değildir.

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs'tır.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

¹ Hadis ayrıca 572, 600, 661 ve 5869'da geçmektedir. Müslim 640

Nâfi', Abdullah b. Ömer'in azatlısıdır.

Nâfi'nin bildirdiğine göre İbn Ömer, farz bir namazı kıldığı yerde nafîle namazı da kıları.

İbn Ebî Şeybe bunu başka bir kanalla Eyyûb'den rivayet ederken Nâfi'nin: "İbn Ömer nafîle namazını, farzı kıldığı yerde kıları" dediğini zikreder.

Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Sıddîk da İbn Ömer gibi farz namazı kıldığı yerde nafîle namazlarını kıları. Bunu da İbn Ebî Şeybe mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Ebû Dâvud ve İbn Mâce'nin mânen mevsûl olarak Ebû Hureyre'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), imamın farzı kıldırıldığı yerde nafîle namaz kılamayacağını söylemiştir. Ancak isnâdı zayıf olduğu için sahih bir hadis değildir. Leys b. Ebî Süleym de bunu rivayette tek kalmıştır. Leys zayıf biridir ve bu hadisin ondan rivayetinde ihtilaf edilmiştir.

Bu konuda Muğîre b. Şu'be'nin de merfû bir hadisi bulunmaktadır. Ebû Dâvud bunu munkatı' bir isnâdla: "İmam başka bir yere geçene kadar farzı kıldırıldığı yerde nafîle namaz kılamaz" lafzıyla rivayet etmiştir.

İbn Ebî Şeybe'nin de hasen bir isnâdla bildirdiğine göre Hz. Ali: "İmamın, yer değiştirmedikçe farzı kıldırıldığı yerde nafîle namaz kılmaması sünnettendir" demiştir.

Bunun da sebebi, mescide sonradan gelen kişinin, imamın kıldığı namazın farz mı yoksa nafîle mi olduğunu karıştırabilmesinden dolayıdır.

۸۴۹ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ هِنْدِ بِنْتِ الْحَارِثِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا سَلَّمَ يَمُكُّثُ فِي مَكَانِهِ يَسِيرًا . قَالَ ابْنُ شِهَابٍ فَرَى - وَاللَّهِ أَعْلَمُ - لِكَيْ يَنْفَذَ مَنْ يَنْصَرِفُ مِنَ النَّسَاءِ . طرفه ۸۳۷ ، ۸۵۰ - تحفة ۱۸۲۸۹

849- "Ebu'l-Velîd — İbrâhim b. Sa'd — Zührî — Hind binti'l-Hâris" isnâdıyla Ümmü Seleme: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazda selam verdiğinde namaz kıldırıldığı yerde biraz beklerdi" dedi.

İbn Şihâb der ki: “Allah doğrusunu bilir, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu, kadınların önceden çıkıp gitmesi için yapardı.”¹

Ebu'l-Velîd, Hişâm b. Abdilmelik'tir.

Zührî, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Müminlerin annesi Ümmü Seleme'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) selam verip namazı bitirdiği zaman hemen kalkmaz biraz oturup beklerdi.

İbn Şihâb ez-Zührî, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz sonrası biraz oturup beklemesini cemaatin içinde bulunan kadınların önden çıkıp gitmeleri, onlardan sonra çıkan erkeklerin onlara yetişmemesi için olduğunu söylemiştir. Buradan da anlıyoruz ki cemaatin tümü sadece erkeklerden oluşuyorsa bu şekilde beklemeye gerek yoktur.

۸۵۰ - وَقَالَ ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا نَافِعُ بْنُ يَزِيدَ قَالَ أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ كَتَبَ إِلَيْهِ قَالَ حَدَّثَنِي هِنْدُ بِنْتُ الْحَارِثِ الْفَرَّاسِيَّةُ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ وَكَانَتْ مِنْ صَوَاحِبَاتِهَا قَالَتْ كَانَ يُسَلِّمُ فَيَنْصَرِفُ النِّسَاءَ ، فَيَدْخُلْنَ يُؤَيِّسْنَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَنْصَرِفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . وَقَالَ ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرْتَنِي هِنْدُ الْفَرَّاسِيَّةُ . وَقَالَ عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ حَدَّثَنِي هِنْدُ الْفَرَّاسِيَّةُ . وَقَالَ الزُّبَيْدِيُّ أَخْبَرَنِي الزُّهْرِيُّ أَنَّ هِنْدَ بِنْتَ الْحَارِثِ الْقُرَشِيَّةَ أَخْبَرَتْهُ ، وَكَانَتْ تَحْتَ مَعْبِدِ بْنِ الْمُقَدَّادِ - وَهُوَ حَلِيفُ بَنِي زُهْرَةَ - وَكَانَتْ تَدْخُلُ عَلَى أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ . وَقَالَ سُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ حَدَّثَنِي هِنْدُ الْقُرَشِيَّةُ . وَقَالَ ابْنُ أَبِي عَتِيقٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ هِنْدِ الْفَرَّاسِيَّةِ . وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَهُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنِ امْرَأَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ حَدَّثَتْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . طرفاه ۸۳۷ ، ۸۴۹ - تحفة ۱۸۲۸۹

850- “İbn Ebî Meryem — Nâfi’ b. Yezîd” isnâdıyla Câfer b. Rabia şöyle demiştir: İbn Şihâb bana yazdığı mektupta şöyle dedi: “Resûlullah'ın

¹ Hadis ayrıca 837 ve 850'de geçmektedir.

(sallallahu aleyhi vesellem) eşi Ümmü Seleme'nin arkadaşlarından biri olan Hind binti'l-Hâris el-Firâsiyye'nin Ümmü Seleme'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) selamı verdikten sonra kadınlar hemen çıkıp giderdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yerinden ayrılmadan önce de evlerine girmiş olurlardı.”

İbn Vehb ise bunu Yûnus kanalıyla rivayet ederken İbn Şihâb'ın: “Hind el-Firâsiyye bana şöyle haber verdi” dediğini zikreder.

Osmân b. Ömer de bunu Yûnus kanalıyla rivayet ederken Zührî'nin: “Hind el-Firâsiyye bana şöyle haber verdi” dediğini zikreder.

Zübeydî ise rivayet ederken Zührî'nin: “Zühre oğullarının müttetiklerinden olan Ma'bed b. el-Mikdâd'ın karısı olan ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevcelerinin yanına girip çıkan Hind binti'l Hâris el-Kureşsiyye bana şöyle haber verdi” dediğini zikreder.

Şuayb da rivayet ederken Zührî'nin: “Hind el-Kureşsiyye bana şöyle haber verdi” dediğini zikreder.

İbn Ebî Atık ise bunu Zührî'den rivayet ederken “Hind el-Firâsiyye” der.

Leys ise bunu Yahya b. Saîd'den rivayet ederken Zührî'nin: “Kureysli bir kadının bana bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)...” dediğini zikreder.¹

Zühri'nin *ez-Zühriyyât* eserinde mevsûl olarak Ümmü Seleme'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) selam verip namazı bitirdikten sonra cemaatin içinde bulunan kadınlar hemen kalkıp giderlerdi. Bu kadınlar da evlerine varıp girdiklerinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hâlâ namaz kıldırıldığı yerde oturuyor olurdu.

Abdullah b. Vehb ise bunu Yûnus b. Yezîd kanalıyla İbn Şihâb'dan rivayet ederken “Hind el-Firâsiyye” ismini kullanmıştır. Bunu da Nesâî mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Osmân b. Ömer de bunu Yûnus b. Yezîd kanalıyla Zührî'den rivayet ederken: “Hind el-Firâsiyye” ismini kullanmıştır. Bu da dört başlık sonrasında mevsûl olarak zikredilecektir.

---

¹ Hadis ayrıca 837 ve 849'da geçmektedir.

Muhammed b. el-Velîd ez-Zübeydî ise rivayet ederken Zührî'nin: "Zühre oğullarının müttetiklerinden olan Ma'bed b. el-Mikdâd'ın karısı olan ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevcelerinin yanına girip çıkan Hind binti'l Hâris el-Kureşîyye bana şöyle haber verdi" dediğini zikreder. Bunu da Taberânî, *Müsnedu's-Şâmiyyîn*'de mevsûl olarak rivayet etmiştir. Ma'bed, ashâbdan Ma'bed b. el-Mikdâd b. el-Esved el-Kindî el-Medenî'dir.

Buhârî, Hind'in nisbesi konusunda ihtilaf olduğunu göstermek amacıyla bu rivayetleri zikretmiştir. Bazı rivayetlerde Hind el-Firâsiyye olarak geçerken bazılarında Hind el-Kureşîyye olarak zikredilmiştir. Ancak ikisi de aynıdır. Zira Kinâne boyundan Firâs oğullarına nisbet edilerek Hind el-Firâsiyye denilmiştir. Kinâne de Kureyş'in bir kabilesidir. Dolayısıyla Hind için Firâsiyye ya da Kureşîyye denilmesi arasında bir fark yoktur.

Şuayb b. Ebî Hamza bunu Zührî'den rivayet ederken: "Hind el-Kureşîyye" ismini kullanır. Bunu da Zühlî, *ez-Zühriyyât* eserinde mevsûl olarak aktarmıştır.

Muhammed b. Abdillâh b. Ebî Atîk ise bunu Zührî'den rivayet ederken "Hind el-Firâsiyye" ismini kullanmıştır.

Leys b. Sa'd ise bunu Yahya b. Saîd kanalıyla Zührî'den rivayet ederken: "Kureyşli bir kadının bana bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)..." der ve Hind'in ismini zikretmez. Hind tâbiûndan olduğu için de bu rivayet mevsûl değildir.

Bazıları "Hind el-Kureşîyye" denilmesinin yazım hatasından kaynaklandığını, aslının Hind el-Firâsiyye olduğunu söylemiştir. Bu rivayette "Kureyşli bir kadının bana bildirdiğine göre" denilmesi de onlara bir cevap niteliğindedir.

İbn Hacer'in *Fethu'l-Bârî*'de zikrettiğine göre bu konuda gelen bütün rivayetlerden anlaşılan, imamın değişik durumlarının bulunduğuudur. Buna göre imam kıldırıldığı farz bir namazın ardından ya nafîle namazı kılar ya da kılmaz. Nafîle namazı kılması durumunda bu namazdan önce zikir yapar mı yapmaz mı? Âlimlerin çoğu Muâviye'nin hadisine dayanarak farz namazı sonrası nafîle namazdan önce zikir yapabileceğini söylemiştir.

Ebû Hanîfe ise, farz namazı kıldıktan sonra sünnet namazını kılmadan önce oturduğu yerde dua etmesi, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) salavât

getirmesi ve tesbihat yapmasını kerih görmüştür. Ona göre farz namazı sonrası sünnet namazına durmak oturup dua, zikir ve tesbihat yapmaktan daha faziletlidir. Zira namaz Allah ile bağlantıya geçmek demektir. Kişi de ne kadar çok namaz kılsa bu yönde maksuduna daha fazla yaklaşacaktır.

İkinci namazı gibi farzından sonra nafil namaz kılınmayan namazlara gelince, imam ve yanındakiler farz namazından sonra dua ve zikirle meşgul olabilirler. Bunun da belirli bir yeri yoktur. Dilerlerse namaz kıldıkları yerden ayrıldıktan sonra, dilerlerse de namaz kıldıkları yerde oturup bunu yaparlar.

Aynı şekilde şayet namaz sonrası cemaate bir şeyler öğretip vaaz vermek imamın genelde yaptığı bir şeyse tüm cemaate dönüp bunu yapması müstehaptır. Ancak sadece belirli duaları ve zikirleri yapıyorsa bu durumda tüm cemaate doğru mu döner? Yoksa sağ tarafını cemaate, sol tarafını kibleye verip dua mı eder? Şâfiî âlimlerin geneli imamın sağ tarafını cemaate sol tarafını ise kibleye verip bunu yapacağını söylemiştir.

İmamın yaptığı bu şey, kısa sürecekse dua etmeye daha uygun olacağı için sağa sola dönmekten kible tarafında kalır. Bir önceki görüş de dua ve zikrin uzun sürmesi durumuna yolulur.

۱۵۸ - بَابُ مَنْ صَلَّى بِالنَّاسِ فَذَكَرَ حَاجَةً فَتَخَطَّاهُمْ

158- NAMAZ KILDIRAN İMAMIN BİR İHTİYACINI HATIRLAYIP CEMAATİN ARASINDAN GEÇİP GİTMESİ

Başlık, imamın bir işinin olduğunu hatırlaması durumunda selam verip namazı bitirdikten sonra beklemeden cemaatin arasından geçip gitmesiyle ilgilidir.

۸۵۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ قَالَ حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعِيدٍ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عُقْبَةَ قَالَ صَلَّيْتُ وَرَاءَ النَّبِيِّ ﷺ بِالْمَدِينَةِ الْعَصْرَ فَسَلَّمَ ثُمَّ قَامَ مُسْرِعًا ، فَتَخَطَّى رِقَابَ النَّاسِ إِلَى بَعْضِ حُجَرِ نِسَائِهِ ، فَفَزِعَ النَّاسُ مِنْ سُرْعَتِهِ فَخَرَجَ عَلَيْهِمْ ، فَرَأَى أَنَّهُمْ عَجِبُوا مِنْ سُرْعَتِهِ فَقَالَ « ذَكَرْتُ شَيْئًا مِنْ يَبْرِ عِنْدَنَا فَكِرِهْتُ أَنْ يَخْبَسَنِي ، فَأَمَرْتُ بِقِسْمَتِهِ ». أطرافه ۱۲۲۱، ۱۴۳۰، ۶۲۷۵ - تحفة ۹۹۰۶

851- “Muhammed b. Ubeyd — İsa b. Yûnus — Ömer b. Saîd — İbn Ebî Muleyke” isnâdıyla Ukbe anlatıyor: Medine’de Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında ikinci namazını kıldım. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) selam verip kalktı ve aceleyle cemaatin omuzları arasından geçerek eşlerinden birinin odasına girdi. Cemaat Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde aceleyle gitmesinden endişeye kapıldılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çıktığında onların telaşa kapıldığını görünce: *“Namazdayken bizde biraz altın olduğunu hatırladım. Aklımı meşgul etmesini istemediğim için gidip dağıtılmasını söyledim”* buyurdu.

İsâ, İsa b. Yûnus b. Ebî İshâk es-Sebiy’î’dir. İsa bir sene hacca gider, bir sene de gazvelere katılırdı. Hicri 187 yılında vefat etmiştir.

Ömer, Ömer b. Saîd b. Ebî Hasan en-Nevfelî el-Mekkî’dir.

Ukbe, Ukbe b. el-Hâris en-Nevfelî’dir.

Ukbe’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Medine’de kendilerine ikinci namazını kıldırdı. Selam verip namazı bitirince de aceleyle cemaatin omuzları arasında geçip eşlerinden birinin odasına gitti.

Buradan imamın namaz sonrası istediği zaman çıkıp gidebileceğini, başka yol yoksa da cemaatin omuzları arasından geçebileceğini anlıyoruz. Bunun yanında kişinin yapması gereken bir şey varsa her şeyden önce bunu yerine getirmelidir.

Ancak Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) aceleyle bu şekilde aralarından geçip gitmesi cemaati telaşlandırdı. Zira Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) böylesi hallerini gördükleri zaman haklarında bir vahyin nazil olmasından endişe ederlerdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) işini bitirip odadan çıktığında cemaatin telaşlı halini gördü. Namazdayken evinde biraz altının bulunduğunu hatırladığını, aklında kalıp onu meşgul etmemesi için de hemen gidip dağıtılmasını söylediğini dile getirdi.

Buradan anlıyoruz ki namazda kişinin aklına namaz dışı olan, ancak hayırlı ve övülecek işlere yönelik bir şeyin gelmesi namazı bozmasın ve kemalini de etkilemez.

İbn Battâl bu hadisten, zekatın verilmeden elde tutulmasının kıyamet gününde kişiyi mahşer yerinde mahpus tutacağını çıkarmıştır.

Hadisin ravileri Kufeli ve Mekkelidir.

Buhârî hadisi ayrıca *Salât*, *Zekat* ve *İstizân* konuları içinde tahrir etmiştir.¹ Nesâî de *Salât* konusu içinde tahrir etmiştir.

۱۵۹ - بَابُ الْإِنْفِتَالِ وَالْإِنْصِرَافِ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَالِ

159- İMAMIN CEMAATE DÖNERKEN VEYA NAMAZDAN AYRILIRKEN SAĞDAN VE SOLDAN DÖNÜP AYRILMASI

وَكَانَ أَنَسُ يَنْفُتِلُ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ يَسَارِهِ ، وَيَعِيبُ عَلَى مَنْ يَتَوَخَّى ، أَوْ مَنْ يَعْمِدُ الْإِنْفِتَالَ عَنْ يَمِينِهِ .

Enes, namaz sonrası cemaate döneceği zaman sağdan da, soldan da döner, sadece sağdan dönmeye çalışanları da ayıplardı.

Başlık, imamın namaz sonrası cemaate dönmek ya da işine gitmek için sağ tarafından mı, yoksa sol tarafından mı döneceğiyle ilgilidir.

Müsedded'in *el-Müsnedü'l-Kebîr*'de mevsûl olarak naklettiğine göre Enes b. Mâlik namaz kıldırdıktan sonra cemaate bazen sağ tarafından, bazen de sol tarafından dönerdi. Sadece sağ tarafından dönmeye çalışanları ve sadece sağdan dönülmesi gerektiğini düşünenleri de ayıplayıp kınardı.

Müslim'in bildirdiğine göre İsmâil b. Abdirrahman es-Suddî şöyle demiştir: Enes'e: "Namazı kıldıktan sonra sağımdan mı, yoksa solumdan mı dönüp kalkayım?" diye sorduğumda: "Ben Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) daha çok sağ tarafından dönüp kalktığını görmüşümdür" dedi.

Başlık altında zikredilen rivayet buna muhalif değil midir?

Cevap olarak denilebilir ki Enes'in kınadığı şey, sağ taraftan dönüp kalkmanın zorunlu olduğunu düşünmektir. Şayet dönüp kalkma konusunda sağ ile sol arasında herhangi fark yoksa sağ taraftan dönmek tercihe şayan olacaktır. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) daha çok sağ tarafından dönüp kalkar, her konuda sağdan başlamayı severdi.

¹ Hadis ayrıca 1221, 1430 ve 6275'te geçmektedir.

٨٥٢ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ عَنِ الْأَسْوَدِ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ لَا يَجْعَلْ أَحَدُكُمْ لِلشَّيْطَانِ شَيْئًا مِنْ صَلَاتِهِ ، يَرَى أَنَّ حَقًّا عَلَيْهِ أَنْ لَا يَنْصَرِفَ إِلَّا عَنْ يَمِينِهِ ، لَقَدْ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ كَثِيرًا يَنْصَرِفُ عَنْ يَسَارِهِ . تحفة ٩١٧٧

852- “Ebu'l-Velîd — Şu'be — Süleymân — Umâra b. Umeyr — Esved” isnâdıyla Abdullah: “İçinizden hiç kimse sadece sağ taraftan dönüleceğini düşünerek şeytana namazından bir pay vermesin. Zira Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) çok defa sol tarafından döndüğünü görmüşümdür” dedi.

Ebu'l-Velîd, Hişâm b. Abdilmelik'tir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Süleymân, Süleymân b. Mihrân el-A'meş'tir.

Esved, Esved b. Yezîd en-Nehaî'dir.

Abdullah, Abdullah b. Mes'ûd'dur.

Abdullah b. Mes'ûd, kişinin, namaz sonrası sağdan dönmenin zorunlu olduğunu düşünmesinin şeytana namazdan pay vermek olduğunu dile getirmiş ve bunun yapılmamasını söylemiştir. Sanki Abdullah'a: “Kişi namazından şeytana nasıl pay vermiş olur?” diye sorulmuş, o da: “Sağ taraftan dönmenin zorunlu olduğuna inanarak” demiş gibidir. Ardından İbn Mes'ûd, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) çoğu defa sol tarafından dönüp kalktığını gördüğünü dile getirmiştir.

İbnu'l-Müneyyir bu hadise dayanarak gereğinden fazla üzerine düşülmesi durumunda mendub olan bir şeyin mekruh olan bir şeye dönüşebileceğini söylemiştir. Normalde bir şeye sağdan başlamak müstehabdır. Ancak İbn Mes'ûd, müslümanların bunun zorunlu olduğunu düşünmelerinden endişe ettiği için böylesi bir düşüncenin mekruh olacağına işaret etmiştir.

Ebû Ubeyde sol tarafından dönüp kalkan birine: “Sünnete uygun davrandı” demiştir. —Allah doğrusunu bilir— Ebû Ubeyde burada sağ taraftan dönüp kalkmanın sünnet-i müekkede ya da vacip olmadığını belirtmek istemiştir. Aksi halde bu sözünden sol taraftan dönüp kalkmanın sünnet, sağ taraftan dönüp kalkmanın ise bidat olduğu anlaşılır.

Hadisin ravileri Kufeli, Vasıtlı ve Basralıdır. İsnadında tâbiûndan üç kişi vardır. Hadisi Müslim¹, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

١٦٠ - بَابُ مَا جَاءَ فِي الثُّومِ وَالْبَصَلِ وَالْكُرَّاثِ

160- ÇİĞ SARIMSAK, SOĞAN VE PIRASA HAKKINDA RİVAYETLER

وَقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ « مَنْ أَكَلَ الثُّومَ أَوْ اللَّبَصَلَ مِنَ الْجُوعِ أَوْ غَيْرِهِ فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا » .

Ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Açlıktan veya başka bir sebepten dolayı sarımsak veya soğan yiyenler Mescid'imize yaklaşmasın” demesi.

Başlık, çiğ sarımsak, soğan ve pırasa yeme konusunda gelen rivayetler ile Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Açlıktan veya başka bir sebepten dolayı sarımsak veya soğan yiyenler Mescid'imize yaklaşmasın” demesiyle ilgilidir. Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklen zikredilen söz bir hadis değil Buhârî'nin mânâ olarak aktardığı bir sözdür. Bu da Buhârî'nin, bir hadisi mânâ olarak nakletmenin caiz gördüğünü göstermektedir.

Bunları yemede açlık ve benzeri kayıt sahabelerin sözlerinden alınmıştır. Örneğin Müslim'in bildirdiğine göre Câbir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) soğan ve pırasa yememizi yasakladı. Ancak ihtiyaçtan dolayı bunlardan yedik...” demiştir. İhtiyaç da açlığı ve benzeri şeyleri kapsamaktadır.

Ebû Saîd'in hadisi ise bu konuda daha açıktır. Zira Ebû Saîd: “Hayber'in fethinden sonra maruz kaldığımız açlıktan bu bitkileri yemek zorunda kaldık...” demiştir.

٨٥٣ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ -

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ فِي غَزْوَةِ خَيْبَرَ « مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ - يَعْنِي

الثُّومَ - فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا » . أطرافه ٤٢١٥ ، ٤٢١٧ ، ٤٢١٨ ، ٥٥٢١ ، ٥٥٢٢ -

تحفة ٨١٤٣

¹ Müslim 707

853- “Müsedded — Yahya — Ubeydullah — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hayber gazvesinde: “*Şu bitkiden — yani sarımsaktan— yiyen kişi mescidimize yaklaşmasın*” buyurdu.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân'dır.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer el-Ömerî'dir.

Nâfi', İbn Ömer'in azatlısıdır.

İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), hicri yedinci yılda yapılan Hayber gazvesi sırasında sarımsaktan yiyen kişilerin mescidlere yaklaşmamasını buyurmuştur.

Buradaki mescidden kasıt, müslümanların Hayber'de kaldıkları süre zarfında namaz için kullandıkları yer olabileceği gibi genel mânâda mescidler de olabilir. Bu konuda mescidlerin avluları da mescid hükmündedir. Bundan dolayı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'de sarımsak kokusu aldığı zaman kokan kişinin Bakî'ye kadar uzaklaştırılmasını söylerdi. Pis kokan her türlü şey de bu konuda sarımsak hükmündedir.

Bazıları ağzı kokan veya yarası kokan veya cüzamlı olan veya baras hastalığı olan kişileri de bu hükmün kapsamına sokmuştur. Aynı şekilde balıkçı, keten tüccarı gibi pis kokusu olan meslek sahiplerini de aynı hükümde görmüştür.

Ancak sarımsak yemenin isteğe bağlı olduğu için yasaklandığını, bundan dolayı kişinin iradesi dışında olan ağız kokması veya cüzam gibi illetlere sahip kişilerin bu hükmün kapsamına dahil edilemeyecekleri söylenerek itiraz edilmiştir.

٨٥٤ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ - يُرِيدُ الثُّومَ - فَلَا يَغْشَاَنَا فِي مَسَاجِدِنَا ». قُلْتُ مَا يَعْنِي بِهِ قَالَ مَا أَرَاهُ يَعْنِي إِلَّا

¹ Hadis ayrıca 4215, 4217, 4218, 5521 ve 5522'de geçmektedir. Müslim 561

نَبِيَّهُ . وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يُزَيْدَ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ إِلَّا نَتْنَهُ . أطرافه ٨٥٥ ، ٥٤٥٢ ، ٧٣٥٩ - تحفة

٢٤٨٥ ، ٢٤٤٧

854- “Abdullah b. Muhammed — Ebû Âsım — İbn Cureyc — Atâ” isnâdıyla Câbir b. Abdillâh şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Şu bitkiden — yani sarımsaktan— yiyen kişi mescidlerimize gelmesin” buyurdu.

Atâ der ki: Câbir’e: “Sarımsağın hangisini kastetmiştir?” diye sorduğumda: “Sanırım çiğ olanını” dedi.

Mahled b. Yezîd ise İbn Cureyc’ten bunu naklederken Câbir’in “Sanırım pis kokusunu kastediyor” dediğini zikretmiştir.¹

Abdullah, Abdullah b. Muhammed b. el-Yemân el-Cu’fî el-Müsnedî’dir. Hicri 229 yılında vefat etmiştir.

Ebû Âsım, Buhârî’nin hocası Dahhâk b. Mahled en-Nebîl’dir.

İbn Cureyc, Abdulmelik b. Abdilazîz’dir. Kendisiyle şöhret olduğu için dedesi Cureyc’e nisbet edilmiştir.

Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh’tır.

Câbir b. Abdillâh’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), sarımsaktan yiyen kişilerin mescidlere gelmemesini buyurmuştur.

Atâ burada yasağa konu olan sarımsağın pişirilmiş olanı mı, yoksa çiğ olanı mı olduğunu sorunca, Câbir yasağa konu olan sarımsağın bildiği kadarıyla çiğ sarımsak olduğunu söylemiştir.

Kirmânî bu rivayette soruyu soran kişinin Atâ, cevap veren kişinin ise Câbir olduğunu söylemiştir. Birmâvî ve Aynî de bu görüştedir. Ancak İbn Hacer: “Sanırım burada soruyu soran kişi İbn Cureyc, cevap veren kişi ise Atâ’dır” demiştir. Abdurrezzâk’ın *Musannef*’inde de İbn Hacer’in dediğine işaret eden rivayet bulunmaktadır.

¹ Hadis ayrıca 854, 5452 ve 7359’da geçmektedir.

Yasaklanan sarımsağın çiğ sarımsak olduğunun söylenmesi, pişirilmiş olan sarımsağın yasak olmadığını göstermektedir. Ebû Dâvud'un bildirdiğine göre Hz. Ali: "Pişirilmiş olanı dışında sarımsak yemek yasaklandı" demiştir.

Muâviye b. Kurra'nın da babasından bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu iki bitkinin yenmesini yasaklamış ve: "Bunlardan yiyecek Mescid'imize yaklaşmasın" buyurmuştur. Yine: "İlla yiyecekseniz de kokularını pişirerek öldürün" buyurmuştur.

Hicri 193 yılında vefat eden Mahled b. Yezîd el-Harrânî ise Abdülmelik b. Cüreyc'ten bunu naklederken Câbir'in "Sanırım pis kokusunu kastediyor" dediğini zikretmiştir.

İbnu't-Tîn'in bildirdiğine göre Mâlik: "Turp da şayet kokusu çıkıyorsa sarımsak hükmündedir" demiştir. Kâdi İyâd ise turbun yasaklanmasını geçirme şartına bağlamıştır. Taberânî, *el-Câmiu's-Sağîr*'de Ebu'z-Zübeyr kanalıyla Câbir'den yaptığı rivayette turbun yasak oluşuna işaret etmiştir. Ancak isnâdında zayıf biri olan Yahya b. Râşid vardır.

Başlık hadisinin ravileri Buharalı, Basralı ve Mekkelidir. Hadisi Müslim¹, Nesâî ve Tirmizî de tahrir etmiştir.

٨٥٥ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُفَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ رَعَمَ عَطَاءُ أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَعَمَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « مَنْ أَكَلَ ثُومًا أَوْ بَصَلًا فَلْيَعْتَزِلْنَا - أَوْ قَالَ - فَلْيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا ، وَلْيَعُدْ فِي بَيْتِهِ » . وَأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَتَى بِقَدْرِ فِيهِ خَضِرَاتٌ مِنْ بُقُولٍ ، فَوَجَدَ لَهَا رِيحًا فَسَأَلَ فَأُخْبِرَ بِمَا فِيهَا مِنَ الْبُقُولِ فَقَالَ « قَرَّبُوهَا » إِلَى بَعْضِ أَصْحَابِهِ كَانَ مَعَهُ ، فَلَمَّا رَأَاهُ أَكَلَهَا قَالَ « كُلْ فَإِنِّي أَنَا جِي مِنْ لَا تُنَاجِي » . وَقَالَ أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ وَهْبٍ أَتَى بِبَدْرٍ . قَالَ ابْنُ وَهْبٍ يَعْنِي طَبَقًا فِيهِ خَضِرَاتٌ . وَلَمْ يَذْكُرِ اللَّيْثُ وَأَبُو صَفْوَانَ عَنْ يُونُسَ قِصَّةَ الْقَدْرِ ، فَلَا أَذْرَى هُوَ مِنْ قَوْلِ الزُّهْرِيِّ أَوْ فِي الْحَدِيثِ . أَطْرَافُهُ

٢٤٨٥ - تحفة ٧٣٥٩، ٥٤٥٢، ٨٥٤

¹ Müslim 564

855- “Saîd b. Ufeyr — İbn Vehb — Yûnus — İbn Şihâb — Atâ” isnâdıyla Câbir b. Abdullah şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Sarımsak veya soğan yiyen kişi bizden*” veya: “*Mescid’imizden uzak dursun ve evinde otursun*” buyurdu. Bir defasında Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) içinde taze sebzeler bulunan bir tencere getirildi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ondan koku geldiğini görünce içinde ne olduğunu sordu. İçine konulan sebzeler söylenince de ashâbından yanında bulunan birine işaret ederek: “*Ona yaklaştırın*” buyurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adamın onu yemeyi istemediğini görünce de: “*Yiyebilirsin! Ben senin konuşamadıklarınla konuştuğum için yemiyorum*” buyurdu.

Ahmed b. Sâlih bunu İbn Vehb kanalıyla rivayet ederken: “İçinde sebze bulunan bir tabak getirildi” lafzını kullanmıştır. Leys ve Ebû Safvân ise bunu Yûnus’tan rivayet ederlerken tencereyle ilgili kısmını zikretmemişlerdir. Bundan dolayı tencere ile ilgili kısım Zührî’nin kendi sözleri mi, yoksa hadisin metninden mi bilemiyorum.¹

Saîd, Saîd b. Kesîr b. Ufeyr el-Mısırî’dir.

İbn Vehb, Abdullah b. Vehb el-Mısırî’dir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd’dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh’tır.

Câbir b. Abdullah’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), soğan yiyen kişilerin namaz kılan Müslümanlardan veya mescidlerinden uzak durup evde oturmasını söylemiştir. Evde oturmak da Müslümanlardan uzak durmaktan daha geneldir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Mekke’den Medine’ye geldiği zaman Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin evinde kaldı. Bir defasında Ebû Eyyûb, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) içinde sebze yemeği olan bir tencere getirdi. Sebzeler tam olarak pişmediği için tencereden kokunun geldiğini gören Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu yemeğin içinde ne olduğunu sordu. Tencerede yemeği yapılan sebzelerin ne olduğu söylenince de Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yanında

¹ Hadis ayrıca 854, 5452 ve 7359’da geçmektedir.

bulunan bir sahabisine işaret ederek yemeğin ona verilmesini söyledi. Yemeğin kendisine verilmesini söylediği bu kişi de Ebû Eyyûb el-Ensârî'dir.

Müslim'de gelen rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Eyyûb'un evinde misafir iken Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) yemek gönderirdi. Gönderilen yemek tabağı yenilip geri geldikten sonra da Ebû Eyyûb, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) tabağın neresine dokunduğunu sorardı. Bir defasında Ebû Eyyûb yemek yapıp Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gönderdi. Ancak yemek geri getirildi ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ondan yemediği söylendi. Gönderilen o yemekte de sarımsak vardı. Ebû Eyyûb: "Ey Allah'ın Resûlü! Sarımsak yemek haram mı?" diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Hayır! Ancak ben sevmiyorum"* buyurdu. İbn Hacer, Müslim'deki bu rivayete dayanarak söz konusu sahabinin Ebû Eyyûb olduğunu söylemiştir.

Ya da İbn Huzeyme ve İbn Hibbân'da Ümmü Eyyûb'den gelen rivayete göre bir başkasıdır. Zira bu rivayete göre Ümmü Eyyûb: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bizde misafir olduğu zaman yemeklerini yapmayı biz üstlendik..." demiştir. Devamında da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) gönderilen yemekten yemediği ve: *"Siz yiyyin! Zira sizlerden herhangi biri gibi değilim"* buyurduğu zikredilir. Bu rivayette bir kişinin değil bir topluluğun yemesi zikredilmiştir.

Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o sahabisinin yemekten yemeyi istemediğini gördü. Bunun üzerine o yemekten yemesini, kendisi meleklerle konuştuğu için ondan yiyemediğini söyledi.

İbn Huzeyme ve İbn Hibbân'da başka bir kanalla şöyle bildirilir: Ebû Eyyûb ailesi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) içinde soğan ve pırasanın da bulunduğu bir yemek gönderdiler. Ebû Eyyûb geri getirilen tabakta Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) parmak izlerini göremeyince o da yemedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: *"Neden yemedin?"* diye sorunca, Ebû Eyyûb: *"Çünkü tabakta senin parmak izlerini göremedim"* dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Haram değil, ama (kokusundan dolayı) Allah'ın meleklerinden haya ederim"* buyurdu. Yine onlarda geçen başka bir rivayete göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"İki arkadaşına (Hafaza meleklerine) eziyet etmekten korkarım"* buyurduğu zikredilir.

Başlık hadisinin ravileri Mısırlı, Mekkeli ve Medinelidir. Buhârî hadisi ayrıca *İ'tisâm* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

Ahmed b. Sâlih el-Mısırî bunu Abdullah b. Vehb kanalıyla rivayet ederken tencere yerine: “İçinde sebze bulunan bir tabak getirildi” lafzını kullanmıştır. Görüldüğü kadarıyla yemeğin içindeki sebzeler pişirilmiş olsa da henüz çiğdi. Fakat hem Ebû Eyyûb, hem de Ümmü Eyyûb’dan gelen rivayette yemeğe yönelik ifade daha açık olduğu için tencere olduğunu söyleyen rivayet diğerinden daha sahih durmaktadır.

Leys b. Sa’d ve Ebû Safvân Abdullah b. Sa’d el-Umevî bunu “Ali b. el-Medîni — Yûnus b. Yezîd — Atâ — Câbir” kanalıyla rivayet ederlerken tencereyle ilgili kısmını zikretmemişler, sadece hadisin ilk kısmına yer vermişlerdir. Leys’in hadisini Zührlî, *ez-Zühriyyât* eserinde mevsûl olarak rivayet etmiştir. Ebû Safvân’ın hadisini de Buhârî, *At’ime* konusu içinde mevsûl olarak zikretmiştir.

Bundan dolayı Buhârî’nin hocası Saîd b. Ufeyr veya İbn Vehb, tencere ile ilgili kısmın Zührî’nin kendi sözleri mi yoksa hadisin metninden mi olduğunu bilmediğini söylemiştir.

٨٥٦ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ قَالَ سَأَلَ رَجُلٌ أَنَسًا مَا سَمِعْتَ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ فِي الثُّومِ فَقَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ فَلَا يَقْرُبْنَا، أَوْ لَا يُصَلِّيَنَّ مَعَنَا ». طرفه ٥٤٥١ - تحفة ١٠٤٠

856- “Ebû Ma’mer — Abdolvâris” isnâdıyla Abdulazîz şöyle demiştir: Adamın biri Enes’e: “Sarımsak konusunda Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) bir şey işittin mi?” diye sorunca, Enes: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Şu bitkiden yiyen bize yaklaşmasın —veya: Bizimle birlikte namaz kılmasın—*» buyurdu” dedi.

Ebû Ma’mer, Abdullah el-Basrî’dir.

Abdulazîz, Abdulazîz b. Suheyb el-Bunânî el-Basrî’dir.

¹ Müslim 564

Adamın biri Enes b. Mâlik'e sarımsak konusunda Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bir şey işitip işitmediğini sordu. Enes, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), sarımsak yiyen kişilerin müslümanlara yaklaşmamasını ya da namazını diğer müslümanlarla birlikte kılmamasını söylediğini dile getirdi.

Hadisin genel mânâsına baktığımızda bayram ve cenaze namazlarının kılındığı yer ve ziyafet verilen yerler gibi Müslümanları bir araya getiren yerlerin de bu konuda mescidlerin hükmünde sayıldığını anlıyoruz. Ancak hadiste bu yasağın sebebi, meleklere ve namaz kılan diğer müslümanlara eziyet vermeme olarak gösterilmiştir. Bunlardan her biri sebebin bir bölümü ise yasak sadece mescidler ve mescid hükmünde olan yerler için geçerlidir. Aksi halde yasak çarşı gibi müslümanların toplandığı her bir yeri kapsayacaktır.

Müslim'de Ebû Saîd'den gelen: *"Bu bitkiden (sarımsaktan) yiyenler Mescid'de yanımıza yaklaşmasın"* hadisi, bunun mescid gibi yerlere has olduğu görüşünü desteklemektedir.

İbnu'l-Arabî'ye göre hükümde bu bitkinin vasfının zikredilmesi, yasak sebebinin de bu vasfı yani koku olduğunu göstermektedir. Bu şekilde de bir mescidin cemaatinin bazılarının değil de tümünün pis kokulu bir bitkiden yemesi durumunda mescide gelmelerinin yasak olmayacağını söyleyen Mâverdi'ye cevap vermiş olmaktadır. Zira yasağın sebebi, sadece müslümanlara eziyet vermesi değil, bunun yanında meleklere de eziyet vermesidir. Buna göre de bu bitkiden yiyen kişi, içeride kendisinden başka kimseler olmasa dahi mescide girmemelidir.

Hadisin ravileri Basralıdır. Buhârî hadisi ayrıca *At'ime* konusu içinde tahrir etmiştir.¹ Müslim de *Salât* konusu içinde tahrir etmiştir.²

¹ Hadis ayrıca 5451'de geçmektedir.

² Müslim 562

١٦١ - بَابُ وُضُوءِ الصَّبْيَانِ وَمَتَى يَجِبُ عَلَيْهِمُ الْغَسْلُ وَالطُّهُورُ وَحُضُورِهِمُ الْجَمَاعَةَ وَالْعِيدَيْنِ وَالْجَنَائِزِ وَصُفُوفِهِمُ

161- ÇOCUKLARIN ABDESTİ; GUSÜL VE TEMİZLENMENİN ONLARA NE ZAMAN VACİP OLACAĞI; CEMAAT, BAYRAM VE CENAZE NAMAZLARINA KATILMALARI VE SAFLARI

Başlık, çocukların abdesti, gusül ve temizlik gibi şeylerin onlara ne zaman vacip olacağı, cemaat, bayram ve cenaze namazı gibi namazlara katılmaları ve safları hakkındadır. Başlıkta “safları” sözünden cemaat namazında ayrı bir saf oluşturmaları akla gelse de başlık altındaki hadislerde buna delalet eden herhangi bir şey yoktur. Bu sözden kasıt da diğerleriyle birlikte safta durmalarıdır.

٨٥٧ - حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنِي غُنْدَرٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ الشَّيْبَانِيَّ قَالَ سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ قَالَ أَخْبَرَنِي مَنْ مَرَّ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى قَبْرِ مَبْنُودٍ ، فَأَمَّهُمْ وَصَفُّوا عَلَيْهِ . فَقُلْتُ يَا أَبَا عَمْرٍو مَنْ حَدَّثَكَ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ . أطرافه ١٢٤٧ ، ١٣١٩ ، ١٣٢١ ، ١٣٢٢ ، ١٣٢٦ ، ١٣٣٦ ، ١٣٤٠ - تحفة ٥٧٦٦

857- “İbnu’l-Müsennâ — Ğundar — Şu’be — Süleymân eş-Şeybânî” isnâdıyla Şa’bî der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte kenarda kalmış bir mezara uğrayan bir adamın bana bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) orada kendilerine imamlık yapmış, onlar da arkasında saf tutmuştur.”

Ravi Süleymân der ki: Şa’bî’ye: “Ey Ebû Amr! Bunu sana kim bildirdi?” diye sorduğumda: “İbn Abbâs” dedi.¹

İbnu’l-Müsennâ, Muhammed b. el-Müsennâ b. Abdillâh el-Ensârî el-Basrî’dir.

Ğundar, Muhammed b. Câfer el-Basrî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

¹ Hadis ayrıca 1247, 1319, 1321, 1322, 1326, 1336 ve 1340’ta geçmektedir. Müslim 954

Süleymân, Süleymân b. Ebî Süleymân Feyrûz eş-Şeybânî'dir.

Şa'bî, Âmir eş-Şa'bî'dir.

Şa'bî'nin Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte bulunan bir adamdan naklen bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), yanında ashâbından birkaç kişiyle birlikte diğer mezarlardan ayrı ve kenarda bulunan bir mezara uğradı. Bu olayı aktaran söz konusu sahabinin ismi zikredilmemiştir. Ancak sahabinin bilinmemesi hadisin isnâdına hâlel getirmemektedir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu mezarın yanında cenaze namazını kıldırarak üzere durunca arkasındaki cemaat de arkasında saf tutmuştur.

Hadisin ravilerinden Süleymân, Şa'bî'ye bu hadisi kendisine nakleden kişinin kim olduğunu sorunca Şa'bî bu kişinin İbn Abbâs olduğunu söyledi.

Bu rivayeti zikretmedeki amaç, o zamanlarda henüz buluğa ermemiş olan İbn Abbâs'ın bu şekilde cemaatle namaza katıldığını göstermektir.

٨٥٨ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنِي صَفْوَانُ بْنُ سُلَيْمٍ عَنْ

عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « الْغُسْلُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى

كُلِّ مُحْتَلِمٍ ». أطرافه ٨٧٩ ، ٨٨٠ ، ٨٩٥ ، ٢٦٦٥ - تحفة ٤١٦١

858- "Ali b. Abdillâh — Süfyân — Safvân b. Süleym — Atâ b. Yesâr" isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Cuma günü yıkanmak, ihtilam gören her bir kişi için vaciptir" buyurmuştur.

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni el-Basrî'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Atâ, müminlerin annesi Meymûne'nin azatlısı Atâ b. Yesâr'dır.

Ebû Saîd, Sa'd b. Mâlik el-Hudrî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ihtilam gören her bir kişi için Cuma günü yıkanmanın vacip olduğunu söylemiştir.

Hadise göre çocuğa yıkanmanın vacip olduğu vakit buluğa erdiği vakittir. Başlıkla mutabakatı da bu açıdandır.

Hadisin ravileri Basralı, Mekkeli ve Medinelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Salât* ve *Şahitlik* konuları içinde tahrir etmiştir.¹ Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

۸۵۹ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو قَالَ أَخْبَرَنِي كُرَيْبٌ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ بَتُّ عِنْدَ خَالَتِي مَيْمُونَةَ لَيْلَةً ، فَنَامَ النَّبِيُّ ﷺ فَلَمَّا كَانَ فِي بَعْضِ اللَّيْلِ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَتَوَضَّأَ مِنْ شَنْ مُعَلَّقٍ وَضُوءًا خَفِيفًا - يُخَفِّفُهُ عَمْرُو وَيُقَلِّلُهُ جِدًّا - ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي ، فَقُمْتُ فَتَوَضَّأْتُ نَحْوًا مِمَّا تَوَضَّأَ ، ثُمَّ جِئْتُ فَقُمْتُ عَنْ يَسَارِهِ ، فَحَوَّلَنِي فَجَعَلَنِي عَنْ يَمِينِهِ ، ثُمَّ صَلَّى مَا شَاءَ اللَّهُ ، ثُمَّ اضْطَجَعَ فَنَامَ حَتَّى نَفَخَ ، فَأَتَاهُ الْمُنَادِي يُؤْذِنُهُ بِالصَّلَاةِ فَقَامَ مَعَهُ إِلَى الصَّلَاةِ ، فَصَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ . قُلْنَا لِعَمْرُو إِنَّ نَاسًا يَقُولُونَ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ تَنَامُ عَيْنُهُ وَلَا يَنَامُ قَلْبُهُ . قَالَ عَمْرُو سَمِعْتُ عُبَيْدَ بْنَ عَمْرٍِ يَقُولُ إِنَّ رُؤْيَا الْأَنْبِيَاءِ وَحْيٌ ثُمَّ قَرَأَ ﴿إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ﴾ . أطرافه ۱۱۷ ، ۱۳۸ ، ۱۸۳ ، ۶۹۷ ، ۶۹۸ ، ۶۹۹ ، ۷۲۶ ، ۷۲۸ ، ۹۹۲ ، ۱۱۹۸ ، ۴۵۶۹ ، ۴۵۷۰ ، ۴۵۷۱ ، ۴۵۷۲ ، ۵۹۱۹ ، ۶۲۱۵ ، ۶۳۱۶ ، ۷۴۵۲ - تحفة ۶۳۵۶

859- "Ali b. Abdillâh — Süfyân — Amr — Kureyb" isnâdıyla İbn Abbâs anlatıyor: "Bir gece teyzem Meymûne'nin evinde kaldım. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) uyudu. Gecenin bir vakti de kalkıp asılı duran bir su kırbasından hafif bir abdest aldı. —Amr bunu rivayet ederken el işaretiyle suyu çok az kullandığını gösterdi.— Abdest sonrası namaza durunca ben de kalkıp onun abdesti gibi abdest aldım ve sol tarafında durdum. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) beni alıp sağ tarafına durdurdu, sonra da bir müddet namaz kıldı. Namaz sonrası uzandı ve horlayacak kadar uyudu. Bir süre sonra müezzin gelip namaz için çağırdı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) müezzin ile birlikte namaza çıktı ve abdestini tazelemeden namazı kıldırdı."

¹ Hadis ayrıca 879, 880, 895 ve 2665'te geçmektedir. Müslim 846

Süfyân der ki: Amr'a: "Bazıları Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) gözlerinin uyuduğunu, ancak kalbinin uyumadığını söylüyor" dediğimizde, Amr şu karşılığı verdi: "Ubeyd b. Umeyr'in: «Peygamberlerin rüyası vahiy gibidir» dediğini ve: «Yavrucuğum! Rüyada seni boğazladığımı görüyorum»¹ âyetini okuduğunu işittim."²

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Amr, Amr b. Dînâr'dır.

Küreyb, Abdullah b. Abbâs'ın azatlısı Küreyb b. Ebî Müslim el-Kureşî'dir.

İbn Abbâs bir gece teyzesi ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımı olan Meymûne binti'l-Hâris'in yanında kaldı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gecenin bir vaktinde kalktı. Eski bir su kırbasından hafif (kısa) bir abdest aldı.

Süfyân b. Uyeyne'nin bildirdiğine göre Amr b. Dînâr bunu kendilerine naklederken işaretle kullanılan suyun çok az olduğunu göstermiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde abdest aldıktan sonra namaza durdu. İbn Abbâs, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaza durduğunu görünce o da Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) gibi hafif bir abdest aldı ve sol tarafında namaza durdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), sol tarafında duran İbn Abbâs'ı alıp sağ tarafına geçirdi ve birlikte bir süre namaz kıldılar.

Namaz sonrası Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine uzandı. Bu uzanmasında horultusu duyuldu. Sonrasında müezzin gelip sabah namazı için onu çağırdı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kalkıp müezzinle birlikte namazı kıldirmaya gitti. Uykudan uyanmış olmasına rağmen de abdestini tazelemedi.

Süfyân bunu rivayet eden Amr'a: "Bazıları Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) gözlerinin uyuduğunu, ancak kalbinin uyumadığını söylüyor" deyince, Amr, Ubeyd b. Umeyr'in: "Peygamberlerin rüyası vahiy gibidir" dediğini ve delil olarak: "Yavrucuğum! Rüyada seni boğazladığımı görüyorum"³ âyetini

¹ Sâffât Sur. 102

² Hadis ayrıca 117, 138, 183, 697, 698, 699, 726, 728, 992, 1198, 4569, 4570, 4571, 4572, 5919, 6215, 6316 ve 7452'de geçmektedir. Müslim 763

³ Sâffât Sur. 102

okuduğunu söyledi. Zira peygamberlerin rüyası vahiy olmasaydı Hz. İbrahim gördüğü rüya üzerine oğlunu boğazlamaya kalkışmazdı. Zira böylesi bir şeyi yapmak haramdır.

Hadisin başlıkla mutabakatı İbn Abbâs'ın "Ben de kalkıp onun abdesti gibi abdest aldım" sözündedir. O zamanlarda İbn Abbâs henüz küçük bir çocuktü. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu sol tarafından alıp sağ tarafına geçirdiğine göre de aldığı abdesti geçerli saymış demektir.

Ancak Buhârî başlıkta çocuğun abdest almasının vacip mi yoksa mendup mu olduğu konusunda herhangi bir şey dememiştir. Çünkü mendup olduğunu söyleseydi abdest olmadan kıldığı namaz sahih olacaktı. Vacip deseydi bu durumda abdestsiz namaz kılan çocuk cezayı hak edecekti. Bu yönde herhangi bir itiraza mahal vermemek için çocuğun abdestinin hükmü konusunda sessiz kalmıştır.

Abdumelik b. Rabî' b. Sebire'nin babası kanalıyla dedesinden merfû olarak naklettiği: "Çocuğa yedi yaşındayken namaz kılmayı öğretin. On yaşında da kılmazsa dövün" hadisine gelince, zahirinden abdest almanın on yaşlarında başlayacağı anlaşılmaktadır. Zira namaz için abdest gereklidir. Ancak hadisin zahirine dayanarak sadece bazı âlimler bunu söylemiştir. Bu âlimler: "On yaşında namaz kılmadığı zaman dövülmesi emredildiğine göre çocuğa abdestin vacip olduğu yaş da budur" demişlerdir.

Kendisinden gelen bir rivayete göre Ahmed'in de görüşü bu yöndedir. Bendenîcî'nin zikrettiğine göre imam Şâfiî de bu görüşü ima etmiştir.

Ulemânın çoğunluğu ise çocuğa abdestin ancak buluğa ermesiyle vacip olacağı görüşündedir. Hadiste çocuğun dövülmesi emrinin de onu namaza alıştırmaya amaçlı olduğunu söylemişlerdir.

۸۶۰ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ جَدَّتَهُ مُلَيْكَةَ دَعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لِيَطْعَمَ صَبْعَةً ، فَأَكَلَ مِنْهُ فَقَالَ « قَوْمُوا فَلأُصَلِّيَ بِكُمْ » . فَقُمْتُ إِلَى حَصِيرٍ لَنَا قَدْ اسْوَدَّ مِنْ طُولِ مَا لَيْسَ ، فَضَحَّحْتُ بِمَاءٍ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالنَّاسُ مَعِيَ ، وَالْعَجُوزُ مِنْ وَرَائِنَا ، فَصَلَّى بِنَا رَكَعَتَيْنِ . أَطْرَافُهُ ۳۸۰ ،

860- “İsmâil — Mâlik — İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha” isnâdıyla Enes b. Mâlik anlatıyor: Ninem Muleyke yaptığı bir yemeğe Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) davet etmişti. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bu yemekten yedikten sonra: “*Kalkın da size namaz kıldırayım*” buyurdu. Bunun üzerine kalktım ve eskiliğinden dolayı rengi siyaha dönmüş bir hasırın üzerine su serptim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hasırın üzerinde durdu. Ben ve yetim çocuk Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında, yaşlı ninem de bizim arkamızda durdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize iki rekat namaz kıldırdı.”¹

İsmâil, İsmâil b. Ebî Uveys'tir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Enes'in bildirdiğine göre ninesi Muleyke, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) için bir yemek yapmış ve onu davet etmişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu yemekten yedikten sonra evdekilere kalkmalarını, zira kendilerine namaz kıldıracağını söyledi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazı kıldıracağını söyleyince Enes kalkıp kullanılmaktan eskimiş ve siyaha dönmüş bir hasırın üzerine su serpip temizledi. Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hasırın üzerinde durdu. Arkasında Enes ve yetim çocuk durdu. Bu yetim çocuk da Dumayra b. Sa'd el-Himyeri'dir. Onların da arkasında Muleyke durdu. Bu şekilde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara iki rekatlık bir namaz kıldırdı.

Hadisin başlıkla mutabakatı Enes'in “Ben ve yetim çocuk” sözündedir. Zira buluğa ermiş biri yetim sayılmayacağına göre buradaki yetim henüz çocuk demektir.

۸۶۱ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّهُ قَالَ أَقْبَلْتُ رَاكِبًا عَلَى حِمَارٍ أَتَانِي وَأَنَا يَوْمَئِذٍ قَدْ نَاهَزْتُ الْإِخْتِلَامَ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي بِالنَّاسِ بِوَيْئِي إِلَى غَيْرِ جِدَارٍ ، فَمَرَرْتُ بَيْنَ

¹ Hadis ayrıca 380, 727, 871, 874 ve 1164'te geçmektedir. Müslim 658, 660

يَدَى بَعْضِ الصَّفِّ ، فَتَزَلْتُ وَأَرْسَلْتُ الْاِثْنَانِ تَرْزَعُ وَدَخَلْتُ فِي الصَّفِّ ، فَلَمْ يُنْكِرْ ذَلِكَ
عَلَيَّ أَحَدٌ . أطرافه ٧٦ ، ٤٩٣ ، ١٨٥٧ ، ٤٤١٢ - تحفة ٥٨٣٤

861- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — İbn Şihâb — Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe” isnâdıyla İbn Abbâs der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Minâ'da önünde bir duvar olmadan namaz kıldırıyordu. Ben de buluğ çağına girmek üzereydim. Dişi bir merkep üzerinde gelip saflardan birinin önünde durdum. Merkepten inip otlanması için onu saldım ve safa girdim. Bu yaptığıma kimse ses çıkarmadı.”¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebi'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zühri'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Minâ'da namaz kıldırırken İbn Abbâs dişi bir merkep üzerinde geldi. Bu olay yaşandığında İbn Abbâs buluğ çağına girmemişti ama yaklaşmıştı. Metinde geçen “ihtilam” ifadesinden kasıt da rüyalanma değil buluğa ermedir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) önünde sütte olarak bir şey olmadan namazı kıldırıyordu. İbn Abbâs gelip safların önünde durdu, merkebinin otlanması için bırakıp namaz kılmak üzere safa girdi. Bu yaptığını da namaz sonrası ne Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ne de ashâbdan hiç kimse yadırgamadı.

Bu olay yaşandığında İbn Abbâs henüz buluğa ermemişti, yani çocuktü. Çocuk olmasına rağmen cemaatle namaza katılmış ve namazı diğerleriyle birlikte safta kılmıştır. Abdestsiz namaz kılmış olması da düşünülemez. Hadisin başlıkla mutabakatı bu konulardadır.

٨٦٢ - حَدَّثَنَا أَبُو الِیْمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ أَعْتَمَ النَّبِيُّ ﷺ . وَقَالَ عِيَّاشٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ أَعْتَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الْعِشَاءِ حَتَّى نَادَاهُ

¹ Hadis ayrıca 76, 493, 1857 ve 4412' de geçmektedir. Müslim 504

عُمَرُ قَدْ نَامَ النِّسَاءُ وَالصِّبْيَانُ . فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « إِنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ يُصَلِّي هَذِهِ الصَّلَاةَ غَيْرُكُمْ » . وَلَمْ يَكُنْ أَحَدٌ يَوْمَئِذٍ يُصَلِّي غَيْرَ أَهْلِ الْمَدِينَةِ . أطرافه

١٦٦٤٢، ١٦٤٦٩ تحفة - ٨٦٤، ٥٦٩، ٥٦٦

862- “Ebu’l-Yemân — Şuayb — Zührî — Urve b. ez-Zübeyr” isnâdıyla Âişe; yine “Ayyâş — Abdula’lâ — Ma’mer — Zührî — Urve” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: Bir gece Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını geç bir vakte kadar geciktirdi. Sonunda Ömer: “Kadınlar ve çocuklar uyudu!” diye seslenmek zorunda kaldı. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çıktı ve: “Yeryüzünde sizden başka bu namazı kılan yok” buyurdu. O zamanlarda da sadece Medine ahalisi namaz kılıyordu.¹

Ebu’l-Yemân, Hakem b. Nâfi’dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza’dır.

Zührî, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Ma’mer, Ma’mer b. Râşid’dir.

Hz. Âişe’nin bildirdiğine göre bir gece Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını gece karanlığına kadar geciktirdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) odasından çıkmada o kadar gecikti ki sonunda Ömer b. el-Hattâb orada bulunan kadınlar ile çocukların uyuduğu uyarısını yaptı.

Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) odasından çıktı ve Mescid’de bulunanlara: “Yeryüzünde sizden başka bu namazı kılan yok!” buyurdu. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) böyle demesinin sebebi de o zamanlarda Medine dışında başka yerlerde cemaatle namaz kılanların bulunmamasıdır.

Hz. Ömer’in kadın ile çocukların uyuduğu uyarısını yapması cemaatin içinde çocukların da bulunduğunu göstermektedir. Hadisin başlıkla mutabakatı buradadır.

¹ Hadis ayrıca 566, 569 ve 864’te geçmektedir. Müslim 638

۸۶۳ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَاسِمٍ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ لَهُ رَجُلٌ شَهِدْتَ الْخُرُوجَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ نَعَمْ ، وَلَوْلَا مَكَانِي مِنْهُ مَا شَهِدْتُهُ - يَعْنِي مِنْ صِغَرِهِ - أَتَى الْعِلْمَ الَّذِي عِنْدَ دَارِ كَثِيرِ بْنِ الصَّلْتِ ، ثُمَّ خَطَبَ ثُمَّ أَتَى النِّسَاءَ فَوَعَّظَهُنَّ وَذَكَرَهُنَّ وَأَمَرَهُنَّ أَنْ يَتَصَدَّقْنَ فَجَعَلَتِ الْمَرْأَةُ تُهْوِي بِيَدِهَا إِلَى حَلْقِهَا تُلْقِي فِي ثَوْبِ بِلَالٍ ، ثُمَّ أَتَى هُوَ وَبِلَالُ الْبَيْتِ .
 أطرافه ۹۸ ، ۹۶۲ ، ۹۶۴ ، ۹۷۵ ، ۹۷۷ ، ۹۷۹ ، ۹۸۹ ، ۱۴۳۱ ، ۱۴۴۹ ، ۱۴۹۵ ، ۵۲۴۹ ، ۵۸۸۰ ، ۵۸۸۱ ، ۵۸۸۳ ، ۷۳۲۵ - تحفة ۵۸۱۶

863- “Amr b. Ali — Yahya — Süfyân” isnâdıyla Abdurrahman b. Âbis der ki: Adamın biri İbn Abbâs’a: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile bayram namazına çıkışa şahit oldun mu?” diye sorunca: “Evet! Ancak ona yakınlığım olmasaydı şahit olamayacaktım” dedi. İbn Abbâs yaşının küçüklüğünden dolayı bu çıkışa şahit olamayacağını söylemek istemiştir. Devamında şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Kesîr b. es-Salt’ın evinin hizasındaki işaretin yanına geldi. Orada bir hutbe verdi. Ardından kadınların bulunduğu tarafa geldi. Onlara hatırlatmalarda bulunup öğütler verdi. Sadaka vermelerini söyledi. Bunun üzerine kadınlar takılarını Bilâl’in açtığı eteğin içine atmaya başladı. En sonunda Bilâl ile birlikte eve geldi.”¹

Amr, Amr b. Ali b. Bahr el-Basrî es-Sayrafi’dır.

Yahya, Yahya el-Kattân’dır.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dır.

Adamın biri İbn Abbâs’a, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile bayram namazına çıkıp çıkmadığını sordu. Burada soran adamın ismi zikredilmemiştir, ancak bunu ondan nakleden ravi olması muhtemeldir. Burada sorulan çıkış, bayram

¹ Hadis ayrıca 98, 962, 964, 975, 977, 979, 989, 1431, 1449, 4895, 5249, 5880, 5881, 5883 ve 7325’te geçmektedir. Müslim 884

namazına Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte kadınların da çıkıp çıkmadığıdır.

İbn Abbâs, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yakınlığı ve akrabalığından dolayı böylesi bir çıkışa şahit olduğunu, bu yakınlık olmasaydı küçüklüğünden dolayı çıkamayacağını söyledi.

İbn Abbâs katıldığı bu bayram namazını anlatırken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), Kesîr b. es-Salt'ın evinin hizasında bulunan işaret gibi bir yere gelip orada hutbe verdiğini söyledi. Ardından kadınların bulunduğu tarafa gittiğini, onlara bazı konuları hatırlatıp öğütlerde bulunduğunu ve sadaka vermelerini emrettiğini dile getirdi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kadınlara böylesi bir emir vermesi de başka rivayetlerde zikredildiğine göre cehennem ahalisinin çoğunluğunu kadınların oluşturmasından dolayıydı. Ya da o zamanlarda sadakaya olan ihtiyaçtı.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu emri üzerine kadınlar yüzük, kolye, küpe gibi takılarını çıkarıp Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında bulunan Bilâl'in açtığı eteğe atmaya başlamışlardır. Bayram namazı sonrası da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanına Bilâl'i de alarak eve gelmiştir.

Hadisin başlıkla mutabakatı İbn Abbâs'ın henüz küçük bir çocukken bayram namazına katılmasındadır.

Bu hadisin ravileri Kufeli ve Basralıdır. Buhârî hadisi ayrıca *Bayram Namazları* ve *İ'tisâm* konuları içinde tahrir etmiştir. Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

١٦٢ - بَابُ خُرُوجِ النِّسَاءِ إِلَى الْمَسَاجِدِ بِاللَّيْلِ وَالْغَلَسِ

162- KADINLARIN GECE VAKTİ VE ALACAKARANLIKTA MESCİDLERE ÇIKMASI

Başlık, bekar, evli veya dul olsun kadınların gece vakti namaz için mescidlere gitmelerinin hükmüyle ilgilidir.

٨٦٤ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ

عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ أَعْتَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْعَتَمَةِ حَتَّى نَادَاهُ عُمَرُ نَامَ

النِّسَاءُ وَالْمَصْبِيَانُ . فَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ « مَا يَنْتَظِرُهَا أَحَدٌ غَيْرُكُمْ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ » .
وَلَا يُصَلِّيْ يَوْمَئِذٍ إِلَّا بِالْمَدِينَةِ ، وَكَانُوا يُصَلُّونَ لِلْعَتَمَةِ فِيمَا بَيْنَ أَنْ يَغِيبَ الشَّمْسُ إِلَى ثُلُثِ اللَّيْلِ
الْأَوَّلِ . أطرافه ٥٦٦ ، ٥٦٩ ، ٨٦٢ - تحفة ١٦٤٦٩

864- “Ebu’l-Yemân — Şuayb — Zührî — Urve b. ez-Zübeyr” isnâdıyla Âişe anlatıyor: Bir gece Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını geç bir vakte kadar geciktirdi. Sonunda Ömer: “Kadınlar ve çocuklar uyudu!” diye seslenmek zorunda kaldı. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çıktı ve: “Yeryüzünde sizden başka bu namazı bekleyen yok” buyurdu. O zamanlarda da namaz sadece Medine’de kılınıyordu.

Ravi der ki: “Bu namazı da şafağın kaybolmasından gecenin ilk üçte birine kadar olan vakit içinde kılarlardı.”¹

Ebu’l-Yemân, Hakem b. Nâfi’dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza’dır.

Zührî, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Hiz. Âişe’nin bildirdiğine göre bir defasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını o kadar geciktirdi ki sonunda Ömer b. el-Hattâb namaz uyarısı yaptı ve Mescid’de bulunan kadınlarla çocukların uyuduğunu söyledi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) odasından çıktı ve: “Yeryüzünde bu namazı sizden başka bekleyen yok” buyurdu.

Hiz. Âişe bu olayı aktardıktan sonra o zamanlarda yatsı namazının Medine dışında başka bir yerde kılınmadığını da söylemiştir.

Ravinin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile ashâbı yatsı namazını kırmızı şafağın kaybolmasından gecenin ilk üçte birine kadar olan zaman dilimi içinde kılarlardı.

Hadisin başlıkla mutabakatı Hiz. Ömer’in, kadınların uyuduğunu söylemesindedir. Başlıkta gece kaydının bulunması bu konuda gündüzün hükmünün farklı olmasından dolayıdır.

¹ Hadis ayrıca 566, 569 ve 862’de geçmektedir. Müslim 638

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *“Allah'ın kadın kullarını Allah'ın mescidlerinden alıkoymayın”* hadisi ise hem gece, hem de gündüzü kapsayacak şekilde geneldir. Buhârî de bu hadise ayrı bir başlık açmıştır.

Peki kadınların cemaate katılması mendub mu, yoksa mubah mıdır?

Muhammed b. Cerîr et-Taberî, kadınların cemaate katılmalarının mendub veya farz değil mubah olduğunu söylemiştir. Bazıları ise bu konuda genç kadın ile yaşlı kadın gibi bir ayrıma gitmiştir. Hadisten kadınların ihtiyaçları için dışarı çıkmalarının mubah olduğunu da çıkarıyoruz. Mâliklerden bazıları bu konuda da genç kadın ile yaşlı kadın ayrımı yapmıştır.

Ancak kadın tesettüre uygun bir şekilde giyinmiş, süslenmemiş ve kokular sürünmemiş ise güvendedir demektir. Özellikle gece vakti bu açıdan daha fazla güvende olacaktır.

Ebû Hanîfe: “Kadınların cemaatle namaza katılmalarını kerih görüyorum. Yaşlı kadının yatsı namazına katılmasına ruhsat veririm. Diğer kadınların ise ne yatsı, ne de diğer namazlara katılmalarına ruhsat vermem” demiştir.

Ebû Yûsuf ise: “Yaşlı kadınların bütün namazlarda cemaate katılmasında bir sakınca yoktur. Ancak genç kadın için bunu kerih görüyorum” demiştir.

۸۶۵ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى عَنْ حَنْظَلَةَ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِذَا اسْتَأْذَنْتُكُمْ نِسَاؤُكُمْ بِاللَّيْلِ إِلَى الْمَسْجِدِ فَأَذِّنُوا هُنَّ ». تَابَعَهُ شُعْبَةُ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . أطرافه ۸۷۳ ، ۸۹۹ ، ۷۳۸۵ ، ۶۷۵۱ تحفة ۵۲۳۸ ، ۹۰۰ ،

865- “Abdullah b. Mûsa — Hanzale — Sâlim b. Abdillâh” isnâdıyla İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Kadınlarınız gece vakti mescidlere gitmek için sizden izin istediklerinde izin verin”* buyurmuştur.

Şu'be de bunu “A'meş — Mücâhid — İbn Ömer” kanalıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet ederek mutâbaât etmiştir.¹

¹ Hadis ayrıca 873, 899, 900 ve 5238'de geçmektedir.

Abdullah, Abdullah b. Mûsa el-Absî el-Kûfî'dir.

Hanzala, Hanzale b. Ebû Süfyân el-Esved el-Cumahî'dir.

Sâlim, Sâlim b. Abdillâh b. Ömer'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kadınların gece vakti mescide gitmek için kocalarından izin istemeleri durumunda onlara izin verilmesini emretmiştir. Bu da hem kendilerine, hem de başkalarına yönelik herhangi bir fesada sebebiyet vermemeleri durumunda geçerlidir. O zamanlarda da böylesine güvenli bir ortam bulunmaktaydı. Zamanımızda ise fesat da, fesatçılar da artmıştır.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu yöndeki emri mendubiyet mi, yoksa vucûbiyet mi bildirmektedir?

Beyhakî, *“Evinizde kılacağınız namaz mescidlerde cemaatle kılacağınız namazlardan daha üstündür”* hadisine dayanarak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu emrinin mendubiyet ifade ettiğini söylemiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu emrinin gece vaktiyle kayıt altına alınması tesettür bakımından kadınlar için daha uygun olmasından dolayıdır. Ancak ravilerin çoğu bunu Hanzala'dan naklederken “gece vakti” lafzını zikretmemişlerdir. Müslim ve başkaları ise bu lafızla birlikte rivayet etmiştir ki güvenilir olan kişilerden gelen ziyade makbuldür.

Hadisin ravileri Kufeli, Mekkeli ve Medinelidir. Hadisi Müslim de *Salât* konusu içinde tahrir etmiştir.¹

Şu'be b. el-Haccâc da bunu “A'meş — Mücâhid — İbn Ömer” kanalıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet ederek Ubeydullah b. Mûsa'ya mutâbaât etmiştir. Şu'be'nin bu hadisini de Ahmed, *Müsned*'de rivayet etmiştir.

¹ Müslim 442

١٦٣ - بَابُ انْتِظَارِ النَّاسِ قِيَامَ الْإِمَامِ الْعَالِمِ

163- CEMAATİN ÂLİM OLAN İMAMIN KALKMASINI BEKLEMESİ

٨٦٦ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمرٍ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي هِنْدُ بِنْتُ الْحَارِثِ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَخْبَرَتْهَا أَنَّ النَّسَاءَ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كُنَّ إِذَا سَلَّمْنَ مِنَ الْمَكْتُوبَةِ قُمْنَ ، وَتَبَتِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَمَنْ صَلَّى مِنَ الرِّجَالِ مَا شَاءَ اللَّهُ ، فَإِذَا قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَامَ الرِّجَالُ . تحفة ١٨٢٨٩

866- “Abdullah b. Muhammed – Osmân b. Ömer – Yûnus – Zührî – Hind binti'l-Hâris” isnâdıyla Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) eşi Ümmü Seleme der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında kadınlar farz namazı cemaatle birlikte kılıp selam verdikten sonra hemen kalkıp giderdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ile diğer erkekler ise bir süre beklerdi. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) kalkınca erkekler kalkardı.”

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Müsnedî'dir.

Osmân, Osmân b. Ömer b. Fâris el-Basrî'dir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd'dir.

Zührî, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Ümmü Seleme'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında kadınlar cemaatle namazı kılarken Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) selam verir vermez kalkıp gider, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ise bir süre yerinde beklerdi. Onunla birlikte arkasında bulunan erkekler de oturup beklerdi. Bir süre geçtikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kalkınca onunla bekleyen erkekler de kalkıp giderdi.

Bu hadisten kadınların cemaatle namazı kılmak için mescidlere çıktığını anlıyoruz. Hadisin başlıkla mutabakatı da buradadır. Hadiste ifade, genel olduğu için bu çıkış geceyi de, gündüzü de kapsamaktadır.

٨٦٧ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ

ﷺ لِيُصَلِّيَ الصُّبْحَ ، فَيَنْصَرِفُ النِّسَاءُ مُتَلَفَعَاتٍ بِمُرُوطِهِنَّ ، مَا يُعْرِفْنَ مِنَ الْعَلَسِ . اطرافه

٣٧٢ ، ٥٧٨ ، ٨٧٢ - تحفة ١٧٩٣١

867- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik” isnâdıyla; yine “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Yahya b. Saïd — Amre binti Abdirrahman” isnâdıyla Âişe: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazını kıldırdıktan sonra kadınlar da dış giysilerine iyice sarınmış bir şekilde oradan ayrılırlardı. Alacakaranlıktan dolayı da tanınmazlardı” dedi.¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte cemaatle sabah namazına kadınlar da *mırt* denilen bir giysi giyip ona sarınarak katılırlardı. Mırt da keten veya yünden dokunan ya da çarşaf gibi tüm bedeni kaplayan yeşil renkte bir tür örtüdür. Namaz sonrası eve döndüklerinde ortalık henüz aydınlanmadığı için erkek mi, kadın mı oldukları bilinemezdi.

Hadisin başlıkla mutabakatı kadınların gece vakti namaz için mescidlere çıkmaları konusundadır.

٨٦٨ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِسْكِينٍ قَالَ حَدَّثَنَا بِشْرٌ أَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنِّي لَأَقُومُ إِلَى الصَّلَاةِ وَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أُطَوَّلَ فِيهَا ، فَأَسْمَعَ بُكَاءَ الصَّبِيِّ ، فَأَتَجَوَّزُ فِي صَلَاتِي كَرَاهِيَةً أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمِّهِ » . طرفه ٧٠٧ - تحفة ١٢١١٠

868- “Muhammed b. Miskîn — Bîşr — Evzâî — Yahya b. Ebî Kesîr — Abdullah b. Ebî Katâde el-Ensârî” isnâdıyla Abdullah'ın babasının bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Namaza başladığımda uzun kılmaya niyetleniyorum, ama çocuğun*

¹ Hadis ayrıca 372, 578 ve 872'de geçmektedir. Müslim 645

ağlamasını duyunca (namazda olan) annesini sıkıntıya sokmak istemediğimden namazımı kısa tutuyorum.”¹

Muhammed, Muhammed b. Miskîn el-Yemânî’dir.

Bişr, Bişr b. Bekr et-Tennîsî el-Becelî’dir. Aslen Dimaşklıdır.

Evzâî, Abdurrahman b. Amr’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bazen namaza başlarken uzun tutmaya niyetlendiğini, ancak arkadan bir çocuğun ağlama sesini duyunca namazda olan annesini sıkıntıya sokmamak için namazı kısa tuttuğunu bildirmiştir.

Hadisten kadınların namaz için mescidlere çıktığını anlıyoruz. Hadisin başlıkla mutabakatı da buradadır.

۸۶۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عُمَرَ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ لَوْ أَدْرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا أَحْدَثَ النِّسَاءُ لَمَنَعْنَهُنَّ كَمَا مَنَعْتُ نِسَاءَ بَنِي إِسْرَائِيلَ . قُلْتُ لِعُمَرَ أَوْ مُنِعْنَ قَالَتْ نَعَمْ . تحفة ۱۷۹۳۴

869- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Yahya b. Saîd — Amre” isnâdıyla Âişe: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şimdiki kadınların yaptıklarına yetişseydi İsrâil oğulları kadınlarına yasaklanması gibi onlara da dışarı çıkmayı yasaklardı” dedi.

Ravi Yahya der ki: Amre’ye: “İsrail oğulları kadınlarına mescidlere çıkmaları yasaklanmış mıydı ki?” diye sorduğumda: “Evet!” dedi.

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Ensârî’dir.

Amre, Amre binti Abdurrahman b. Sa’d b. Zurâre el-Ensâriyye el-Medeniyye’dir.

Hız. Âişe zamanında bazı kadınlar şehvetleri harekete geçirecek şekilde takılar takmaya, kokular sürünmeye ve süslenmeye başlamışlardı. Âişe, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem), onların bu durumunu görmesi halinde İsrâil

¹ Hadis ayrıca 707’de geçmektedir. Müslim 445

oğulları kadınlarının mescidlere çıkmalarının yasaklanması gibi bu kadınların da mescidlere çıkmasını yasaklayacağını söylemiştir. İsrâil oğulları kadınlarının mescidlere çıkışlarının yasaklanması da kendi şeriatlerine göredir veya önceden mubah iken sonradan yasaklanmıştır.

Ravi Yahya b. Saîd bunu söyleyen Amre'ye: "İsrail oğulları kadınlarına mescidlere çıkmaları yasaklanmış mıydı ki?" diye sorunca, Amre onlar için böylesi bir yasağın bulunduğunu söylemiştir.

Göründüğü kadarıyla Amre bu yöndeki bilgiyi Hz. Âişe'den almıştır.

Urve'nin Âişe'den mevkûf olarak naklettiği hadiste de bu durum dile getirilmiştir. Buna göre Âişe: "İsrâil oğulları kadınları tahtadan yüksek topuklu ayakkabılar giyer ve mescidlere kendilerini erkeklere göstermeye çalışırlardı. Bundan dolayı Yüce Allah mescidleri onlara haram kıldı ve hayızı onlara musallat etti" demiştir. Bunu Abdurrezzâk sahih bir isnâdla rivayet etmiştir.

Başlık hadisi mevkuf olsa da merfû hükmündedir. Çünkü böylesi bir konuda kişi şahsi görüşüne göre söz söyleyemez.

Bazıları Âişe'nin bu sözüne dayanarak mutlak bir şekilde kadınların mescidlere çıkmasının yasak olduğunu söylemiştir.

Bu görüşte olanlara cevap olarak denilebilir ki böylesi bir söze dayanılarak bir hüküm değiştirilemez. Zira Âişe buradaki hükmünü, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) görmesi gibi ortada bulunmayan bir şarta bağlamıştır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) böylesi bir durumu görmediğine göre o zaman böylesi bir yasak da uygulanamaz. Dolayısıyla kadınların mescidlere çıkabileceği hükmü hâlâ devam etmektedir. Hz. Âişe'nin bu sözünden her ne kadar yasaktan yana olduğu anlaşılrsa da bu yönde bir yasağın olduğunu söylemiş değildir.

Bunun yanında Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ümmetinin kendisinden sonra yapacakları Allah tarafından bildirilmiştir. Buna rağmen Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kadınlara bu yönde bir yasağı bulunmamaktadır. Şayet kadınların bu yaptıkları mescidlere çıkmalarının yasaklanmasını gerektirecek olsaydı en başta çarşılarına çıkmaları yasaklanmalıydı.

Ayrıca Hz. Âişe'nin söz konusu ettiği şey, kadınların hepsinin değil de bazılarının yaptığı bir şeydi. Bundan dolayı bu yönde bir yasaktan bahsedilecekse sadece bunu yapan kadınlara yönelik olacaktır. Resûlullah

(sallallahu aleyhi vesellem) dışarıya çıkacak kadınlar için süslenme ve kokulanmayı yasakladığı için burada yapılması gereken şey, mescidlere çıkarken bu tür şeylerden uzak durulmasıdır.

Yine de kadının namazı evinde kılması mescidde kılmasından daha iyidir. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kadınlarınızın mescidlere çıkmasına engel olmayın! Bununla birlikte namaz konusunda evleri kendileri için daha hayırlıdır"* buyurmuştur. Bunu da Ebû Dâvud rivayet etmiş, İbn Huzeyme de *Sahîh*'inde tahrir etmiştir.

Hz. Âişe'nin sözünden kadınların süslenme ve benzeri konularda yaptıklarına göre fetvaların verileceğini anlıyoruz. İmam Mâlik de böyle demiştir. Bu da bazılarının yanlış anladığı gibi mesâlih-i mürsele bâbından değildir. Zira İmam Mâlik'in bunu söylemedeki amacı aynen Hz. Âişe'nin sözündeki amaç gibidir. Burada kadınlar normal şartlarda farklı bir hükmü olan şeyleri yapmaktadırlar. Yoksa hükümlerin şartlara göre değişmesi gibi bir durum söz konusu değildir.

۱۶۴ - بَابُ صَلَاةِ النِّسَاءِ خَلْفَ الرِّجَالِ

164- KADINLARIN, ERKEKLERİN ARKASINDA NAMAZ KILMASI

Başlık, kadınların namazı erkeklerin saflarının arkasında durarak kılmalarıyla ilgilidir.

۸۷۰ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ قَزَعَةَ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ هِنْدِ بِنْتِ

الْحَارِثِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا سَلَّمَ قَامَ النِّسَاءُ

حِينَ يَقْضِي تَسْلِيمَهُ، وَيَمْكُثُ هُوَ فِي مَقَامِهِ يَسِيرًا قَبْلَ أَنْ يَقُومَ. قَالَ تَرَى - وَاللَّهُ أَعْلَمُ -

أَنَّ ذَلِكَ كَانَ لِكَيْ يَنْصَرِفَ النِّسَاءُ قَبْلَ أَنْ يُدْرِكَهُنَّ أَحَدٌ مِنَ الرِّجَالِ. تحفة ۱۸۲۸۹

870- "Yahya b. Kazaa — İbrâhim b. Sa'd — Zührî — Hind binti'l-Hâris" isnâdıyla Ümmü Seleme der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazda selam verdiğinde selamının ardından kadınlar hemen kalkardı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) kalkmadan önce de birazcık oturup beklerdi."

Ravi der ki: "Allah doğrusunu bilir, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) oturup beklemesi, kadınların önden çıkıp gitmesi ve sonradan çıkan erkeklerin onlara yetişmemesi içindi."

Yahya, müezzin Yahya b. Kazaa el-Mekkî'dir.

İbrâhim, İbrâhim b. Sa'd ez-Zührî el-Medenî'dir.

Zührî, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Hind, Hind binti'l-Hâris el-Firâsiyye'dir.

Ümmü Seleme'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) selam verip namazı bitirdiği zaman arkasındaki cemaatin içinde bulunan kadınlar hemen kalkıp gider, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ise erkeklerle birlikte oturup bir süre bekledi.

İbn Şihâb ez-Zührî, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz sonrası biraz oturup beklemesinin, cemaatin içinde bulunan kadınların önden çıkıp gitmeleri, onlardan sonra çıkan erkeklerin onlara yetişmemesi için olduğunu söylemiştir.

Şayet kadınların safı erkek saflarının önünde ya da arasında olsaydı önce erkeklerin çıkması gerekecekti. Kadınlar önden çıktığına göre onların safı erkeklerin saflarının arkasındaydı. Hadisin başlıkla mutabakatı da buradadır.

۸۷۱ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ إِسْحَاقَ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -

قَالَ صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ فِي بَيْتِ أُمِّ سُلَيْمٍ مَفْقُومٌ وَتَيْمٌ خَلْفَهُ ، وَأُمُّ سُلَيْمٍ خَلْفَنَا . أَطْرَافَهُ

۱۷۲ تحفة - ۱۱۶۴، ۸۷۴، ۸۶۰، ۷۲۷، ۳۸۰

871- "Ebû Nuaym — İbn Uyeyne — İshâk" isnâdıyla Enes şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ümmü Süleym'in evinde namaz kıldı. Namazda ben ve bir yetim Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında, Ümmü Süleym de bizim arkamızda durdu."¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir.

İbn Uyeyne, Süfyân b. Uyeyne'dir.

¹ Hadis ayrıca 380, 727, 860, 874 ve 1164'te geçmektedir. Müslim 658, 660

İshâk, İshâk b. Abdillâh'tır.

Enes, Enes b. Mâlik'tir.

Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ümmü Süleym'in evinde namaz kıldı. Bu namazda Enes ile yetim bir çocuk olan Dumayra, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hemen arkasında durdu. Ümmü Süleym de Enes ile Dumayra'nın arkasında durdu.

Hadisten anladığımıza göre Ümmü Süleym namazda erkeklerin yani Enes ile yetim çocuğun arkasında durmuştur. Hadisin başlıkla mutabakatı da buradadır.

١٦٥ - بَابُ سُرْعَةِ انْصِرَافِ النِّسَاءِ مِنَ الصُّبْحِ وَقَلَّةِ مَقَامِهِنَّ فِي الْمَسْجِدِ

165- KADINLARIN SABAH NAMAZINDAN SONRA BEKLEMEDEN HEMEN MESCİDDEN AYRILMALARI

Başlık, kadınların sabah namazından sonra vakit kaybetmeden ve fazla beklemeden mescidden ayrılmalarıyla ilgilidir. Zira fazla beklemeleri halinde ortalık iyice aydınlanacak ve tanınacaklardır. Başlıkta özellikle sabah namazının zikredilmesi bu namaz sonrası beklemenin ortalığın aydınlanmasıyla sonuçlanmasından dolayıdır. Yatsı namazında ise böylesi bir durum yoktur. Zira yatsı namazından sonra bekleme ortalığın daha da karanlık olmasıyla sonuçlanacaktır.

٨٧٢ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ

الْقَاسِمِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي الصُّبْحَ بَغْلَسٍ
فَيَنْصَرِفُ نِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ ، لَا يُعْرِفْنَ مِنَ الْغَلَسِ ، أَوْ لَا يَعْرِفُ بَعْضُهُنَّ بَعْضًا . أَطْرَافُهُ ٣٧٢

١٧٥١١ - تحفة ٨٦٧ ، ٥٧٨ ،

872- "Yahya b. Mûsa — Saîd b. Mansûr — Fuleyh — Abdurrahman b. el-Kâsım — Abdurrahman'ın babası" isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazını alacakaranlıkta kıldırırdı. Arkasında namaz kılan müminlerin karıları namazdan çıktıklarında

karanlıktan dolayı kimseler onları tanıyamazdı veya birbirlerini tanıyamazlardı.”¹

Yahya, Yahya b. Mûsa el-Hatîy’dir.

Saîd b. Mansûr, Buhârî’nin hocasıdır. Ancak burada bir vasıtayla kendisinden rivayette bulunmuştur.

Fuleyh, Fuleyh b. Süleymân el-Medenî’dir.

Abdurrahman’ın babası, Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Sıddîk’tir.

Hiz. Âişe’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazını alacakaranlıkta kıldırırdı. Bundan dolayı cemaatle namaza gelen mümin kadınlar namaz sonrası çıktıklarında ortalık henüz aydınlanmadığı için kimse onları tanıyamazdı veya kendileri bile birbirlerini tanıyamazdı.

۱۶۶ - بَابُ لِسْتِئْذَانِ الْمَرْأَةِ زَوْجَهَا بِالْخُرُوجِ إِلَى الْمَسْجِدِ

166- KADININ MESCİDE ÇIKMAK İÇİN KOCASINDAN İZİN İSTEMESİ

Başlık, kadınların ibadet amacıyla mescidlere gitmek için kocalarından izin almalarıyla ilgilidir.

۸۷۳ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . « إِذَا اسْتَأْذَنْتِ امْرَأَةً أَحَدَكُمْ فَلَا يَمْنَعُهَا » . أطرافه ۸۶۵ ، ۸۹۹ ،
۵۲۳۸ ، ۹۰۰ - تحفة ۶۹۴۳

873- “Müsedded — Yezîd b. Zuray’ — Ma’mer — Zührî — Sâlim b. Abdillâh” isnâdıyla Sâlim’in babasının bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Birinizin karısı izin istediğinde ona engel olmasın” buyurmuştur.²

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Yezîd, Yezîd b. Zuray’ el-Basrî’dir.

¹ Hadis ayrıca 372, 578 ve 867’de geçmektedir. Müslim 645

² Hadis ayrıca 865, 899, 900 ve 5238’de geçmektedir.

Ma'mer, Ma'mer b. Râşid'dir.

Zührî, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Sâlim'in babası, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), mescide veya bayram namazına veya hasta ziyaretine ya da benzeri bir yere gitmek için kocasından izin isteyen kadına izin verilmesini ve gitmesine engel olunmamasını emretmiştir. Hadiste izin konusunda sadece mescid şartı yoktur. İfade geneldir ve hem ibadet yerlerini, hem de başka yerleri kapsamaktadır.

İsmâîlî ise bu kanalla rivayet ederken “mescid” lafzı ve kaydını zikretmiştir. Ahmed de bunu Abdula'lâ kanalıyla Ma'mer'den naklederken “mescid” lafzını zikretmiştir.

Nevevî'ye göre hadiste kocalara, izin isteyen karılarına bu izni vermeleri emredildiğine göre kadının dışarı çıkmak için kocasının iznini alması gerektiğini de anlıyoruz.

۱۶۶ - بَابُ صَلَاةِ النِّسَاءِ خَلْفَ الرِّجَالِ

166- KADINLARIN, ERKEKLERİN ARKASINDA NAMAZ KILMASI

۸۷۴ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ إِسْحَاقَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ فِي بَيْتِ أُمِّ سُلَيْمٍ ، فَقُمْتُ وَتَيْمُّ خَلْفَهُ ، وَأُمُّ سُلَيْمٍ خَلْفَنَا . أطرافه ۳۸۰ ، ۷۲۷ ، ۸۶۰ ، ۸۷۱ ، ۱۱۶۴ - تحفة ۱۷۲

874- “Ebû Nuaym — İbn Uyeyne — İshâk” isnâdıyla Enes şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ümmü Süleym'in evinde namaz kıldı. Namazda ben ve bir yetim Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında, Ümmü Süleym de bizim arkamızda durdu.”¹

۸۷۵ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ قَزَعَةَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ هِنْدَ بِنْتِ الْحَارِثِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا سَلَّمَ قَامَ النِّسَاءُ حِينَ يَقْضَى تَسْلِيمُهُ ،

¹ Hadis ayrıca 380, 727, 860, 871 ve 1164'te geçmektedir.

وَهُوَ يَمْكُتُ فِي مَقَامِهِ يَسِيرًا قَبْلَ أَنْ يَقُومَ . قَالَتْ نُرَى - وَاللَّهِ أَعْلَمُ - أَنَّ ذَلِكَ كَانَ لِكَيْ
يَنْصَرِفَ النِّسَاءُ قَبْلَ أَنْ يُدْرِكَهُنَّ الرَّجَالُ . تحفة ١٨٢٨٩

875- “Yahya b. Kazaa — İbrâhim b. Sa’d — Zührî — Hind binti’l-Hâris” isnâdıyla Ümmü Seleme şöyle demiştir: “Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) namazda selam verdiğiinde selamının ardından kadınlar hemen kalkardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kalkmadan önce de birazcık oturup beklerdi.”

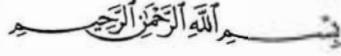
Ravi der ki: “—Allah doğrusunu bilir— Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) oturup beklemesi, kadınların önden çıkıp gitmesi ve sonradan çıkan erkeklerin onlara yetişmemesi içindi.”¹

Bu iki hadis iki başlık öncesinde zikredilmişti. Tekrar olduğu için de bu başlık, Buhârî'nin çoğu nüshasında yer almamaktadır.

Tekrar olsa da önceki hadisler ile bu hadisler arasında lafız farklılıkları bulunmaktadır. Örneğin bu hadiste: “وَهُوَ يَمْكُتُ” lafzı kullanılırken daha önce zikredilen hadiste arada zamir zikredilmeden “وَمَمْكُتُ” lafzı kullanılmıştır.

Aynı şekilde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz sonrası beklemesinin sebebinin açıklandığı kısımda daha önceki hadiste “قَالَ” müzekker siygası kullanılmışken, burada: “قَالَتْ” müennes siygası kullanılmıştır.

¹ Müslim 442

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

۱۱ - کتاب الجمعة

11- CUMA KİTABI

۱ - باب فَرَضِ الْجُمُعَةِ . لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾

1- YÜCE ALLAH'IN: "EY İMAN EDENLER! CUMA GÜNÜ NAMAZ İÇİN ÇAĞRI YAPILDIĞI ZAMAN, HEMEN ALLAH'IN ZİKRİNE KOŞUN VE ALIŞVERİŞİ BIRAKIN. EĞER BİLİRSENİZ BU, SİZİN İÇİN DAHA HAYIRLIDIR"¹ BUYRUĞU İLE CUMANIN FARZ KILINMASI

Yüce Allah'ın: "Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah'ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır"² buyurmaktadır. Burada namaza çağrılmak ile imamın minbere oturduğu zaman müezzinin ezan okuması kastedilmektedir. Allah'ı anmak ile de imamın verdiği öğüdü veya hutbeyi dinlemeye veya namazı kılmaya gelmek veya namaz ile birlikte öğüt ve hutbeyi dinlemeye gelmek kastedilmektedir.

Âyette cumaya gelmenin emredilmesi bu namazın vacip olduğunu göstermektedir. Ona koşarak gitmekte ancak vacip bir namaz olduğuna delalet eder. Ezan farz namazlara has olan bir şeydir. Buhârî bu âyeti, Şâfîî, el-Ümm' de olduğu gibi cuma namazının farz olduğuna delil saymıştır. Alışverişi bırakmak ile kişinin o anda elindeki işlerini bırakması kastedilmektedir. Zira kişinin namaz vaktinde işleriyle meşgul olması haramdır. Mubah olan bir şeyin haram kılınması da ancak vacip olan bir şey için olabilir.

¹ Cuma Sur. 9

² Cuma Sur. 9

Bilen kişi için bunun daha hayırlı olması ile de Cuma günü namaza gitmenin kişi için yapacağı başka işlerden daha hayırlı olduğu ve ilim ehli olan kişinin bunu bildiği kastedilmektedir.

Buhârî'nin İbn Asâkir'in rivayetinde: "فاسعوا" ifadesi kullanılmıştır. Ebû Zer, Hamevî'den olan rivayetinde "فاسعوا" ifadesini gitmek diye açıklamıştır. İbn Ömer'de bunu bu şekilde okumuştur. Bu da daha sonra *Tefsîr*'de zikredilecektir inşallah.

Hasan'ın şöyle dediği nakledilmiştir: "Burada koşmak ile gerçekte koşup gelmek değil de kişinin sükûnet ve vakâr ile gelmesi kastedilmektedir. Bununla birlikte de kalplerde Cuma'ya gelme niyeti ve huşûnun bulunması gerekmektedir."

Şâfiî, koşmak ile amelin kastedildiğini söylemiştir. Şâfiîler, Mâlikiler, Hanbelîler ve Züfer, Cuma namazının o vaktin farz namazı olduğu görüşündedir. Muhammed bir rivayetinde ve Şâfiî, eski *Risâle*'sinde yine böyle demiştir. Ebû Hanife ve Ebû Yûsuf bu namazın öğle namazı olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca o, Muhammed rivayetinde: "İkisinin farzından biridir" demiştir.

٨٧٦ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ هُرْمَزَ الْأَعْرَجَ مَوْلَى رَبِيعَةَ بْنِ الْحَارِثِ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، بَيِّدَ أَتَمُّهُمُ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِنَا ، ثُمَّ هَذَا يَوْمُهُمُ الَّذِي فُرِضَ عَلَيْهِمْ فَاخْتَلَفُوا فِيهِ ، فَهَدَانَا اللَّهُ ، فَالْأَنْسُ لَنَا فِيهِ تَبَعٌ ، الْيَهُودُ غَدًا وَالنَّصَارَى بَعْدَ غَدٍ » . أطرافه ٢٣٨ ، ٨٩٦ ، ٢٩٥٦ ، ٣٤٨٦ ، ٦٦٢٤ ،

٦٨٨٧ ، ٧٠٣٦ ، ٧٤٩٥ - تحفة ١٣٧٤٤

876- "Ebu'l-Yemân — Şuayb — Ebu'z-Zinâd — Rabîa b. el-Hâris'in azatlısı Abdurrahman b. Hürmüz el-A'rec" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) şöyle buyurmuştur: "Biz zaman olarak sonra geldik, ama kıyamet gününde önde olacağız. Bizden öncekilerden her birine kitap verildi. Yüce Allah bizden önceki ümmetlere bu günün namazını farz kılmış, ancak onlar bu gün konusunda ihtilafa

düşmüşlerdir. Yüce Allah da bu günü bize nasip etti. Diğer insanlar gün konusunda bizden sonra gelirler. Yarın Yahudilerin, diğer gün de Hristiyanların günüdür.”¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza'dır.

Ebu'z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân'dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) bizim zaman olarak dünyaya diğer ümmetlerden sonra geldiğimizi, ancak kıyamet gününde konum ve menzil olarak Ehl-i Kitab ve istisnasız olarak her ümmetten önce haşr olunacağımızı, bununla birlikte onlardan önce hesaba çekilip onlardan önce cennete gireceğimizi bildirmiştir.

Müslim, bunu: *“Biz zaman olarak dünya ehlinin sonda gelenleriyiz. Ancak kıyamet gününde bütün mahlûkattan önce lehlerine hüküm verilecek kimseleriz”* şeklinde rivayet etmiştir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) bizden önceki ümmetlerden her birine kitap verildiğini, ancak bizden önce Yahudilere ve Hristiyanlara Tevrat ve İncil'in verildiğini, onlardan sonra da bize diğerlerini nesheden Kur'ân'ın indirildiğini bildirmiştir.

Buhârî bunu Ebû Hureyre'den başka bir kanalla tam metin olarak zikretmiştir. Bu da birkaç bâb sonra zikredilecektir. Yüce Allah bizden önceki ümmetlere bu günü yani Cuma namazını bu günde toplanmaları üzere farz kılmıştır.

İbn Ebî Hâtim, Süddî kanalıyla: “Yüce Allah, Cuma gününü Yahudilere farz kıldı. Onlar: “Ey Mûsa! Yüce Allah Cumartesi günü hiçbir şey yaratmamıştır. Sen bu günümüzü Cumartesi günü kıl” dediler ve bu şekilde Cumartesi günü Yahudilere farz kılındı” şeklinde rivayette bulunmuştur.

Bazı eserlerde Ebû Abdillâh el-Ubbî bunu şöyle nakletmiştir: “Hz. Mûsa, Yahudilere Cuma gününü belirledi ve onlara bu günün faziletini bildirdi. Ancak onlar Cumartesi gününün daha faziletli olduğunu düşünerek kendileri

---

¹ Hadis başka yerlerde de geçmiştir: 238, 896, 2956, 3486, 6624, 6887, 7036, 7495. Müslim 855

için Cumartesi gününün kılınmasını söylediler. Bunun üzerine Yüce Allah, Mûsa'ya: «Onları tercih ettikleri günde bırak» diye vahyetti.”

Açık olarak da görülmektedir ki bu gün yani Cuma günü kendileri için farz kılınmıştı. Zira hadisin siyakında onların bu sebepten dolayı kınandıkları görülmektedir. Bu şekilde bu gün kendi tercihlerine bırakılmış olmasaydı Cumartesi günü değil de Cuma günü kendileri için farz kılınırdı. Ancak tercihleri Cumartesi veya Pazar günü olunca Allah bu günleri kendilerine farz kıldı. *“Yüce Allah bizden önceki ümmetlere bu günün namazını farz kılmış, ancak onlar bu gün konusunda ihtilafa düşmüşlerdir”* buyruğu da buna delalet etmektedir. Bu da açık olarak görülmektedir. Onlar: **“İşittik ve isyan ettik”**¹ demişken onların muhalefet etmesi şaşılacak bir şey değildir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) onların bu gün konusunda ihtilafa düştüklerini ve Yüce Allah'ın bu günü bize nasip ettiğini bildirmiştir. Yüce Allah bu günü bize nass olarak farz kılmış, bizi kendi tercihimize bırakmamış veya kendi tercihimizle bize bu günü kabul etmemizi nasip etmiştir. Muhtemelen Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) bunu Mekke'de iken vahiy ile öğrenmiştir, ancak bu toplanma gününü orada gerçekleştirme imkânı bulamamıştır.

Dârakutnî'nin bu konuda İbn Abbâs'tan olan rivayeti: “Bu sebeple Medine'ye ilk geldiğinde Cuma günü toplanmışlardır” şeklindedir. İbn İshâk ve başkaları da bunu bu şekilde zikretmişlerdir.

Abdurrezzâk'ın, sahih bir isnâdla İbn Sîrîn'den mürsel olarak rivayet ettiği hadis te buna delalet etmektedir. Bu rivayet te şu lafızla nakledilmiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem), Medine'ye gelmeden önce ve Cuma günü belirlenmeden önce Ensâr: «Yahudilerin her yedi günde bir toplandığı bir gün vardır. Hristiyanların da haftada bir toplandıkları bir gün vardır. Gelin biz de kendimize bir gün kılalım ve bu günde Allah'ı zikredip namaz kılalım ve Allah'a şükredelim» dediler. Bu günü de Arûbe günü kıldılar. O gün toplandılar ve Es'ad b. Zürâre kendilerine namazı kıldırıldı.”

Ebû Dâvud'un yanında sahih bir isnâdla şahitleri vardır. İbn Huzeyme ve başkaları bunun sahih olduğunu söyleyerek ve Ka'b b. Mâlik'ten rivayet

¹ Bakara Sur. 93

bulunarak: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem), Medine’ye gelmeden önce bize Cuma namazını kıldırarak ilk kişi Es’ad b. Zûrâre’dir” demişlerdir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) diğer insanların gün konusunda bizden sonra geldiğini bildirmiştir. Yani Cumartesi günü Yahudilerin ve Pazar günü Hristiyanların günüdür. Yahudilerin Cumartesi gününü tercih etmesine gelince; onlar Allah’ın o gün yaratma işini bitirdiğini söylemektedir. Bu sebeple kendileri: “Biz de bu gün işlerimizi bırakıp istirahat ederek ibadet ve şükürle meşgul olacağız” demiştir.

Hristiyanların Pazar gününü tercih etmesi ise, Allah’ın yaratma işine o gün başlamış olmasıdır. Bu sebeple de Allah’ın bu günde tazim edilmesini uygun görmüşlerdir.

Yüce Allah da bu günü bize nasip etmiştir. Zira Yüce Allah, Hz. Âdem’i bu günde yaratmıştır. İnsan da ibadet etmesi için yaratılmıştır. Allah bu günü onlara farz kılmıştır, ancak onlara bu günü nasip etmemiş ve onlar bu günü bize saklamıştır. Nevevî, Cuma gününün farz kılınması konusuna: *“Bu günün namazını farz kılmış, ancak onlar bu gün konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Yüce Allah da bu günü bize nasip etti”* buyruğunu delil saymıştır. Cuma günü hem bize, hem de onlara farz kılınmıştır. Ancak onlar delaletle düşerek başka günü bu güne tercih etmiş ve Allah bizi hidayete erdirerek bu günü bize nasip etmiştir.

Müslim’in, Süfyân kanalıyla Ebu’z-Zinâd’dan: “Bize farz kılındı” şeklindeki rivayeti de bunu teyid etmektedir.

Hadisin beş ravisi de Humuslu ve Medinelidir. Hadisi Müslim ve Nesâî tahrir etmişlerdir.

۲ - بَابُ فَضْلِ الْغُسْلِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، وَهَلْ عَلَى الصَّبِيِّ
شُهُودُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ أَوْ عَلَى النِّسَاءِ

2- CUMA GÜNÜ YIKANMANIN FAZİLETİ; ÇOCUKLAR VEYA
KADINLAR CUMADA HAZIR BULUNMAKLA MÜKELLEF MİDİR?

۸۷۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ -

رضى الله عنهما - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمُ الْجُمُعَةُ فَلْيَغْتَسِلْ » . طرفاه

۸۹۴، ۹۱۹ - تحفة ۸۳۸۱

877- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem): “*Biriniz Cuma namazına geleceği zaman yıkansın*” buyurmuştur.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes’tir.

Nâfi’, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Abdullah, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma namazına gelmek isteyen kişinin yıkanmasını söylemiştir. Burada Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) bu şekilde erkekleri, kadınları ve çocukları kapsayıcı şekilde zamiri çoğul olarak kullanmıştır.

Ancak bu şekilde başlık hadis ile çelişkili olmaktadır. Çünkü rivayet doğrudan Cuma namazına gelmeyi vacip kılmamaktadır, hadiste ise şart edatı bulunmaktadır.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: “Hadisteki «إِذَا» edatı ancak kesin olarak bildirilmiş bir şeyin hâsıl olması durumunda kullanılır.”

Bu başlık altındaki üçüncü hadiste de: “*Her baliğ kişiye vaciptir*” şeklinde zikredilmiştir. Burada da çocuk kastedilmektedir. Gece olanı dışında

¹ Hadis daha önce 894, 919’de geçmiştir. Müslim 844

kadınların mescidlere gelmesinin yasaklanması Cuma namazına gelmelerini de kapsamaktadır.

Ebû Dâvud, bunu sahih bir isnâdla Nâfi'den, o da farklı kanallarla Târik b. Şihâb'dan merfu olarak: *"Kadınlar ve çocuklar Cuma namazı ile yükümlü değildir"* şeklinde rivayet etmiştir. Bu rivayet Buhârî'nin şartlarına uygun değildir. Ancak yaşlı kadının kocasının izniyle kokudan ve süslenmekten sakınarak Cuma namazına gelmesinde bir sakınca yoktur.

Açık olarak görülmektedir ki yıkanmak, gelmek ile alakalı olan bir şeydir. Yani zikredildiği gibi kişinin Cuma namazına gelmek istediği zaman yıkanması kastedilmektedir.

Müslim, Leys'in hadisini Nâfi' kanalıyla: *"Biriniz Cuma namazına gelmek istediği zaman..."* şeklinde rivayet etmiştir. Bu da istiaze âyetinde olduğu gibidir.

Ebû Hureyre'nin hadisi ise: *"Her kim yıkanır ve Cuma namazına öyle giderse..."* şeklindedir. Burada Cuma namazına gitmenin yıkanmadan sonra zikredilmesi durumu açık bir şekilde beyan etmektedir.

Buradaki yıkanma işi, Cuma günü ile değil Cuma namazı ile alakalıdır. Şâfiî, Mâlik ve Ebû Hanife bu görüştedir. Eğer kişi Cuma namazından sonra yıkanacak olursa Cuma için yıkanmış olmaz. Kişinin Cuma günü fecirden sonra yıkanması Mâlikî'nin ve Evzaî'nin hilafına Şâfiîlere ve Hanefilere göre geçerlidir.

Ebû Avâne ve başkası İsmâîl b. Umeyye'nin Nâfi'den olan hadisini şöyle rivayet etmişlerdir: *"İnsanlar sabahleyin işlerine giderdi. Cuma vakti namaza geldiklerinde de üstlerindeki giysileri kirlenmiş ve değişmiş oluyordu. Bu konuda cemaat Resûlullah'a (sallallahu aleyhe vesellem) rahatsızlıklarını dile getirince, Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem): «Sizden biri Cuma namazına geldiği zaman yıkansın»* buyurdu." Başlık altındaki hadis buna işaret etmektedir.

Burada yıkanma işi namaza gitmek ile alakalı olan bir şeydir. Zira insanların toplanması halinde cemaat kokudan dolayı rahatsızlık duyabilir. Bu konuda şöyle denilmiştir: *"Her kim Cuma günü yıkandıktan sonra hemen mescide gitmeyip az bir şeyle uğraşır ve sonra mescide gitmek isterse bir daha yıkanmasına gerek yoktur. Ancak çok şeylerle meşgul olup birçok iş yaparsa bir daha yıkanması gerekir. İsteyerek uyuyan kişinin veya çok yemek yiyen*

kişinin durumu uykusuna yenik düşüp uyuyan ve az bir şey yiyen kişinin hilafınadır ve böylesi durumda kişinin yine yıkanması gerekir.”

Netice itibariyle kişi, Cuma günü yıkanmanın emredilmesinin yanındakilere eziyet vermemek için temizlik açısından olduğunu bilirse ve gündüz vakti işi gereği üzerine bir pislik bulaşmış olmasından korkarsa, o zaman yıkanmasını Cuma namazına gideceği vakte tehir etmelidir. Mâlikiler bunu daha önce bu şekilde zikretmişti. *er-Ravda* ve başka eserlerinde yine bu yönde açıklamalar yer almıştır.

Hadisten şu anlaşılmaktadır: Yolcu ve köle gibi namazda hazır bulunmayan kimse yıkanmakla mükellef değildir. Ebû Avâne, İbn Huzeyme ve İbn Hibbân *Sahîh*’lerinde Osman b. Vâkîd’in rivayetini: “Erkeklerden ve kadınlardan Cuma namazına gelecek kimseler yıkansın. Cuma namazına gelmeyen kimse ise yıkanmakla mükellef değildir” şeklinde nakletmişlerdir. Ancak bu konuda Şâfiîlerin görüşü en doğru olanıdır. Ulemânın çoğunluğu da Hanefilerin çoğunun hilafına böyle demiştir.

“*Biriniz Cuma namazına geleceği zaman*” buyruğundaki gelme ifadesi ile çoğunluk kastedilmektedir. Ancak bu, hüküm olarak camiye yakın olanları ve camide kalanları da kapsamaktadır.

۸۷۸ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ أَسْمَاءَ قَالَ أَخْبَرَنَا جُوَيْرِيَةُ عَنْ مَالِكٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ بَيْنَمَا هُوَ قَائِمٌ فِي الْخُطْبَةِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِذْ دَخَلَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ الْأَوَّلِينَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ فَنَادَاهُ عُمَرُ أَيُّ سَاعَةٍ هَذِهِ قَالَ إِنِّي شُغِلْتُ فَلَمْ أَتَقَلِّبْ إِلَى أَهْلِي حَتَّى سَمِعْتُ التَّأْذِينَ ، فَلَمْ أَزِدْ أَنْ تَوَضَّأْتُ . فَقَالَ وَالْوُضُوءُ أَيْضًا وَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَأْمُرُ بِالْغُسْلِ . طرفه ۸۸۲ - تحفة ۱۰۵۱۹

878- “Abdullah b. Muhammed b. Esmâ — Cuveyriye — Mâlik — Zührî” isnâdıyla Sâlim b. Abdillâh b. Ömer’in bildirdiğine göre İbn Ömer şöyle demiştir: Bir defa Ömer b. el-Hattâb, Cuma günü hutbe verirken Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhe vesellem) ashâbından ve ilk muhacirlerden olan bir adam içeri girdi. Ömer, kendisine: “Bu saat hangi saattir?” diye

seslenince, adam: “Meşgul idim, ezanı işittiğimde evime geldim ve sadece abdest alabildim” dedi. Bunun üzerine Ömer: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhe vesellem) yıkanmayı emredip durduğunu bildiğin halde yalnız abdest almak öyle mi!” dedi.¹

Abdullah, Abdullah b. Muhammed b. Esmâ ed-Dab’î el-Basrî’dir.

Cuveyriye, ravi Muhammed’in amcası Cuveyriye b. Esmâ ed-Dab’î el-Basrî’dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes’tir.

Sâlim, Sâlim b. Abdillâh b. Ömer el-Umerî’dir.

Bir defa Ömer b. el-Hattâb, Cuma günü hutbe verirken Bedir savaşında hazır bulunan veya Ravda biatine yetişen veya iki kıbleye de namaz kılan Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhe vesellem) ashabından ve ilk Muhacirlerden olan Osman b. Affân içeri girdi. Ömer, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhe vesellem) Cumaya erken gelmeye teşvik ettiği gibi uyarı açısından kendisine: “Ey filan!” diyerek neden geç geldiğini sordu. Bu şekilde bütün geç gelenleri de uyarmış oluyordu. Osman gecikmesinden dolayı özür beyan ederek, işleriyle meşgul olduğunu, ezanı işittiğinde evine geldiğini ve sadece abdest alabildiğini başka bir şeyle de oyalanmadığını söyledi. Bunun üzerine Hz. Ömer abdest alma ile birlikte yıkanma olan sünnet-i müekkedi terk etmeme açısından Resûlullah’ın (sallallahu aleyhe vesellem) yıkanmayı emredip durduğunu bildiği halde yalnız abdest almakla mı yetindiğini sorarak bir uyarıda daha bulundu.

Hafız İbn Hacer der ki: “Bizim rivayetimizde de bu şekilde geçmektedir. Nevevî de bunu Müslim’in şerhinde: “Geç kalıp faziletli olanı kaçırmakla birlikte bir de yıkanmayı terk edip sadece abdest aldın öyle mi?” şeklinde zikretmiştir.

Hz. Ömer, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma namazına gelecek kimseye yıkanmayı emredip durduğunu bildiği halde Osman’ın yalnız abdest almakla yetinmesinden dolayı: “Erken gelmenin faziletini kaçırmakla birlikte yapılması teşvik edilen gusletmeyi de terk ettin öyle mi?” demek istemiştir.

¹ İleride 882’de gelecektir. Müslim 845

Buhârî ve Müslim’de Ebû Hureyre’nin hadisi: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhe vesellem): «Cuma namazına gelecek kimse yıkanсын» buyurduğunu işitmedin mi?” şeklindedir.

Hadisin ravileri Medineli ve Basralıdır. Isnâdında oğlun babadan ve tâbînin tâbiiden ve sahabinin sahabiden rivayeti vardır. Hadisi Tirmizî, *Salât* konusu içinde tahrir etmiştir.

۸۷۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « غُسْلُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ ». أطرافه ۸۵۸، ۸۸۰، ۸۹۵، ۲۶۶۵ - تحفة ۱۶۱

879- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Safvân b. Süleym — Atâ b. Yesâr” isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem): “Cuma günü yıkanması, ihtilam gören herkese vaciptir” buyurmuştur.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Safvân, Safvân b. Süleym ez-Zührî el-Medenî’dir.

Atâ, Meymûne’nin azatlısı Atâ b. Yesâr’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma günü yıkanmasının ihtilam gören yani buluğa eren herkese vacip olduğunu bildirmiştir. Yıkanmanın Cuma günü için olduğunu söyleyenler bu hadisi delil göstermektedir. Şâfiîlerin, Mâlikilerin ve Ebû Yûsuf’un görüşü ise, vaktinin faziletinden dolayı daha önce de zikredildiği gibi yıkanmanın ve temizlenmenin Cuma namazı için olduğu yönündedir.

Buradaki vacip ifadesi, kesin olarak mendup olduğunu bildirmek açısından veya ahlak ve temizlik açısındandır. Hüküm olarak vacip değildir. İhtilam görmekle de kişinin kesin olarak çocukluktan çıkmış olması kastedilmektedir.

Yıkanmanın vacip olduğunu söyleyenler bu hadisi delil saymaktadır. Zâhirilerin görüşü de bu yöndedir. Selefilere bazı kimselerden bu yönde

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 858, 880, 895, 2665. Müslim 846

rivayetler nakledilmiştir. Bunlardan bazıları da Ebû Hureyre ve Ammâr b. Yâsir'dir. Ahmed'den de bize: “Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem): «Cuma namazı için abdest alan kişi gerekeni ve güzelini yapmış olur. Ancak kişinin yıkanması daha faziletlidir» buyurdu” şeklinde bir rivayet nakledilmiştir. Tirmizî bunu aktarmış ve hadis için: “Hasen sahih” hükmü vermiştir. Bu rivayet te vacip olma durumunu ortadan kaldırmaktadır. “Gerekeni ve güzelini yapmış olur” buyruğu, sadece abdest almakla sünnete uymuş olur, ancak yıkanmak daha faziletlidir mânâsındadır.

Şâfiî, *Risâle*'sinde bunu Osman ve Ömer hakkında zikredilen kıssanın hilafına yıkanmanın vacip olmadığı yönünde delil saymıştır. Zira Hz. Osman namaz için yıkanmayı bırakmış ve Ömer kendisine geri dönüp yıkanmasını emretmemiştir. Bu da her ikisinin yıkanmanın tercihe bağlı olduğunu bildiğine delalet etmektedir.

Söylenildiğine göre vacip olma durumu neshedilmiştir. Neshedilmenin de ancak bir delil ile olacağı yönünde buna itiraz edilmiştir. Bu konudaki hadisler hükmün devam ettiğine delalet etmektedir. Zira Hz. Âişe'nin hadisinde bu durumun ilk zamanlarında zor durumda oldukları zamanda olduğu, Ebû Hureyre ve İbn Abbâs'ın, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem) sahabileri olduğu ve durumları öncekinden daha rahat olduğu zaman her ikisinin Resûlullah'tan (sallallahu aleyhe vesellem) yıkanmayı emrettiğini ve bu yönde teşvikte bulunduğunu işittikleri söylenmiştir. O zaman nasıl olur da bununla birlikte yıkanmanın neshedildiği söylenebilir ki!?

Bazıları da şöyle demiştir: “Bu, vacip değildir ve yıkanmadan da Cuma namazı caizdir. Ancak burada yıkanmak ile kötü olabilecek kokuyla meleklerle ve cemaate eziyet vermemek kastedilmektedir. Osman'ın yıkanmayı da bunu göstermektedir.”

Cevap olarak şöyle denilmiştir: “Hz. Osman vaktinin dar olmasından dolayı mazeretli olarak yıkanmamıştır.”

۳ - باب الطَّيِّبِ لِلْجُمُعَةِ

3- CUMA İÇİN GÜZEL KOKU SÜRÜNMEK

۸۸۰ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا حَرَمِيُّ بْنُ عُمَارَةَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ الْمُنْكَدِرِ قَالَ حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ سُلَيْمٍ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ أَشْهَدُ عَلَى أَبِي سَعِيدٍ قَالَ أَشْهَدُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الْغُسْلُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ ، وَأَنْ يَسْتَنَّ وَأَنْ يَمَسَّ طَيِّبًا إِنْ وَجَدَ » . قَالَ عَمْرُو أَمَّا الْغُسْلُ فَأَشْهَدُ أَنَّهُ وَاجِبٌ ، وَأَمَّا الْإِسْتِنَانُ وَالطَّيِّبُ فَاللَّهُ أَعْلَمُ لِمَوْلَجِبٍ هُوَ أَمْ لَا ، وَلَكِنْ هَكَذَا فِي الْحَدِيثِ . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ هُوَ أَخُو مُحَمَّدٍ بْنِ الْمُنْكَدِرِ وَلَمْ يُسَمَّ أَبُو بَكْرٍ هَذَا . رَوَاهُ عَنْهُ بُكَيْرُ بْنُ الْأَشَّجِّ وَسَعِيدُ بْنُ أَبِي هِلَالٍ وَعِدَّةٌ . وَكَانَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ يُكْنَى بِأَبِي بَكْرٍ وَأَبَى عَبْدِ اللَّهِ . أطرافه ۸۵۸ ، ۸۷۹ ، ۸۹۵ ،

۲۶۶۵ - تحفة ۴۲۶۷

880- "Ali — Haremî b. Umâre — Şu'be" isnâdıyla Ebû Bekr b. el-Münkedir'in bildirdiğine göre Amr b. Süleyym el-Ensârî şöyle demiştir: Ben Ebû Saîd'in şöyle dediğine şahitlik ederim: "Ben Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem): «Cuma günü yıkanması, ihtilam gören herkese vaciptir. İmkân bulursa gerek dişlerini misvaklamak, gerek hoş koku sürünmek te vaciptir» buyurduğuna şahitlik ederim."

Amr der ki: "Yıkanmaya gelince; bunun vacip olduğuna ben de şahitlik ederim. Ancak misvak kullanmak ile koku sürünmenin vacip olup olmadığını bilmiyorum. Fakat hadiste bu şekilde zikredilmiştir."

Muhammed b. el-Münkedir'in kardeşi Abdullah, isnâdda zikredilen Ebû Bekr'in isminin aslında bu isnâdda zikredilmediğini bildirmiştir. Bu hadisi Ebû Bekr b. el-Münkedir'den, Bukeyr b. el-Eşecc, Saîd b. Ebî Hilâl ve daha birçok kişi rivayet etmiştir. Muhammed b. el-Münkedir'in künyesi Ebû Bekr ve Ebû Abdillâh idi.¹

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 858, 879, 895, 2665. Müslim 876

Ali, Ali b. el-Medîni'dir. Ancak İbn Asâkir'in nüshasında Ali b. Abdillâh b. Câfer diye zikredilmiştir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Ebû Bekr, Tâbiûndan Ebû Bekr b. el-Münkedir b. Abdillâh b. Rabîa'dır.

Amr, Tâbiûndan Amr b. Süleym el-Ensârî'dir.

Ebû Saîd el-Hudrî dediğine kesinlik kazandırmak açısından şahitlik ederek Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma günü yıkanmasının ihtilam gören yani buluğ çağına gelen herkese vacip olduğunu bildirdiğini söylemiştir. Aynı şekilde imkân bulunması halinde gerek dişlerini misvaklamanın, gerekse hoş koku sürünmenin de vacip olduğunu bildirdiğini söylemiştir. Dişleri misvaklamak ve koku sürünmek bir önceki cümleye atfedilmiştir. Burada buluğ çağına girmek mecazi anlamda kullanılmıştır. Zira kişinin ihtilam olması için buluğ çağına gelmiş olması gerekmektedir. İhtilam olan kişiden meni de gelmiş ise Cuma günü olsun veya olmasın gusletmesi vaciptir.

İsnâdda zikredilen Amr, yıkanmanın vacip olduğuna kendisinin de şahitlik edeceğini, misvak kullanmak ile koku sürünmenin vacip olup olmadığı konusunda ise en doğrusunu Allah'ın bildiğini, fakat hadisin bu şekilde zikredildiğini söylemiştir. Bu şekilde atfın, vacip olması yönünde diğer iki şeyi kapsamadığına da işaret etmiştir. Ancak atfın yapılması, vacipmiş gibi diğer iki şeyi de tekid bâbındandır.

Vaciptir sözü, daha önce de zikredildiği gibi vacip gibidir mânâsındadır. Fakihlerin çoğu dişleri misvaklamak ile güzel koku sürünmenin yıkanmaya atfedildiği, ancak her ikisinin de vacip olmadığı üzerinde ittifak etmiştir. O zaman ma'tuf ta atfedilen gibidir, yani yıkanmak ta vacip değildir.

Hadisin ravileri Basralı, Vâsıtlı ve Medinelidir. Hadisi Müslim ve Ebû Dâvud *Tahâret* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

Ebû Abdullâh el-Buhârî der ki: "İsnâdda zikredilen Ebû Bekr b. el-Münkedir, Muhammed b. el-Münkedir'in küçük kardeşidir ve ismi aslında bu isnâdda zikredilmemiştir. Bu kişinin künyesi Ebû Bekr olsa bile buradaki ravi Ebû Bekr'den başkasıdır. Zira kendisi künyesinden ziyade adı ile bilinmekteydi. Söz konusu hadisi Ebû Bekr b. el-Münkedir'den Bukeyr b. el-Eşecc, Saîd b. Ebî Hilâl ve daha birçok kişi rivayet etmiştir."

Hafız İbn Hacer der ki: Muhtemelen burada kastedilen bu rivayeti kendisinden sadece Şu'be'nin nakletmediğidir. Ancak Bukeyr ve Saîd'in rivayetlerinin isnâdında ihtilaf vardır. Bukeyr'in rivayeti Şu'be'nin rivayetine muvafıktır. Saîd rivayetinin isnâdında Amr b. Süleym ile Ebû Saîd arasında başka birini zikretmiştir. Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî bunu Saîd'in isnâdı ile Amr b. el-Hâris'ten: "Saîd b. Ebî Hilâl ve Bukeyr b. el-Eşecc bunu bize «Ebû Bekr b. el-Münkedir — Amr b. Süleym — Abdurrahman b. Ebî Saîd el-Hudrî» isnâdıyla babasından naklettiler" şeklinde aktarmışlardır. Ancak Amr b. el-Hâris rivayetinin sonunda Bukeyr'in isnâdında Abdurrahman'ı zikretmediğini söylemiştir. Yani Saîd b. Ebî Hilâl, Abdurrahman'ı zikretmekte tek kalmıştır.

Muhammed b. el-Münkedir'in künyesi Ebû Bekr ve Ebû Abdillâh idi. Rivayetinde de Abdullâh'ın kavli zikredilmemiştir.

٤ - بَابُ فَضْلِ الْجُمُعَةِ

4- CUMANIN FAZİLETİ

Cuma gününün ve Cuma namazının fazileti.

٨٨١ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ سُمَيِّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «مَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ غُسْلَ الْجَنَابَةِ ثُمَّ رَاحَ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَدَنَةً، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّانِيَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَقَرَةً، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّالِثَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ كَبْشًا أَقْرَنَ، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الرَّابِعَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ دَجَاجَةً، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الْخَامِسَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَيْضَةً، فَإِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ حَضَرَتِ الْمَلَائِكَةُ يَسْتَمِعُونَ الذِّكْرَ». تحفة ١٢٥٦٩

881- "Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Ebû Bekr b. Abdurrahman'ın azatlısı Sumeyy — Ebû Sâlih es-Semmân" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) şöyle buyurmuştur: "Cuma günü cünüplükten yıkanır gibi yıkanarak erkenden namaza gelen kişi, deve kesmiş gibi sevap kazanır. Ondan sonra gelen kişi, sığır kesmiş gibi sevap kazanır. Ondan sonra gelen kişi, boynuzlu bir koç kesmiş gibi sevap kazanır. Ondan sonra gelen kişi, tavuk kesmiş gibi sevap kazanır. Ondan sonra gelen

kişi de, sadaka olarak yumurta vermiş gibi sevap kazanır. İmam geldiği zaman da melekler zikri dinlemek üzere içeri girerler.”¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes’tir.

Ebû Sâlih, Zekvân’dır ve yağ satmasından dolayı kendisine Semmân denilmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma günü erkek olsun kadın olsun, hür olsun köle olsun cünüplükten yıkanır gibi yıkanarak erkenden namaza gelen kişinin erkek veya dişi bir deve kesmiş gibi sevap kazanacağını bildirmiştir. Abdurrezzâk bunu İbn Cüreyc kanalıyla Sumeyy’den: “*Sizden biri cünüplükten yıkanır gibi yıkanır*” şeklinde rivayet etmiştir. Buradaki benzetme yıkanmanın gusûlden dolayı yıkanmaya benzemesi açısından, hüküm açısından değildir. Veya burada Cuma namazına giderken nefsi teskin etmek ve gözü harama bakmaktan korumak için kişinin cinsel ilişkide bulunmuş olabilmesi açısından cünüplükten yıkanmaya işaret edilmiştir. Bu şekilde kişinin gözü artık gördüğü bir harama meyletmez.

Muvattâ’da: “İlk saatte” ziyadesinde bulunulmuştur. Nevevî ve başkası, Cuma namazına erken davranma vaktinin fecrin doğması ile başladığını bildirmiştir. Çünkü bu vakit günün ilk vaktidir. Ancak bu gün için, fecir doğmadan önce hazırlanmak gerekmektedir.

Şâfiî: “Fecir doğduktan sonra yıkanmak yeterlidir” demiştir. Erkek veya dişi bir deve kesmiş gibi sevap kazanmakla, böylesi bir şeyi Allah’a yaklaşmak için tasadduk etmiş gibi sevap kazanması kastedilmektedir. Abdurrezzâk’ın İbn Cüreyc’den olan rivayeti: “*Ona deve kesmiş gibi sevap vardır*” şeklindedir. Eğer sevap boyut olarak bildirilecek olursa bir deve kadar büyük olduğu açık olarak görülmektedir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem), ondan sonra gelen kişinin sığır kesmiş gibi sevap kazanacağını, ondan sonra gelen kişinin de boynuzlu bir koç kesmiş gibi sevap kazanacağını bildirmiştir. Burada boynuzlu olanın zikredilmesi koyun cinsinden kesilen kurbanın en hayırlısını beyân etmek açısından. Ancak Nesâî’nin rivayetinde boynuzlu koç yerine dişi koyun zikredilmiştir.

¹ Müslim 850

Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem), ondan sonra gelen kişinin tavuk kesmiş gibi, ondan sonra gelen kişinin de sadaka olarak yumurta vermiş gibi sevap kazanacağını bildirmiştir.

Zührî'nin rivayetinde: "Kurban etmiş gibi sevap kazanır" şeklinde zikredilmesiyle tavuk ve yumurta konusunda ortaya bir çelişki çıkmaktadır. Çünkü tavuk ve yumurta, kurban edilecek şeylerden değildir.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: "Burada büyükten küçüğe doğru bir sıralama vardır. Rivayette Allah'a yaklaşmanın zikredildiği gibi kurbandan kasıt verilen sadakadır ve bunları sadaka olarak vermek caizdir."

Rivayette zikredilen erken vakitten kasıt, günün başlangıcıdır. Şâfiî ve Mâlikilerden İbn Habîb böyle demektedir. Yani burada "السَّاعَةُ" ifadesiyle gece ve gündüze taksim edilen yirmi dört saatten bir saat kastedilmemektedir. Burada mescide sırasıyla ilk olarak gelenle daha sonra gelenlerin faziletleri kastedilmektedir. Çünkü bir saatin içinde ayrı ayrı zamanlarda gelen iki kişinin sevabı eşit değildir. Eğer öyle bir şey kastedilmiş olsaydı yaz ve kış mevsimlerindeki günler konusunda da ortaya ihtilaflar çıkmış olurdu.

Nevevî'nin, *Şerhu'l-Mühezzeb*'inde ve Müslim'in şerhinde şöyle denilmiştir: "Burada gece ve gündüze taksim edilen yirmi dört saatten bir saat kastedilmektedir. Ancak aynı saat içinde gelen kişilerin sevabı, geliş sırasına göre takdim etmiş oldukları şey bir diğerinden daha üstündür. Az sayıdaki cemaatle çok sayıdaki cemaatin kıldıkları namazın derecesinin eşit olmadığı gibi aynı saat içinde ayrı vakitlerde gelen kişilerin sevabı da geliş sırasına göredir. O zaman burada yaz olsun kış olsun gündüzün on iki saati kastedilmektedir."

Nesâî'de merfû olarak: "*Cuma günü on iki saattir*" ibaresi geçmiştir. Mâverdî ise: "Gündüzün saatleri güneşin doğması ile başlar" demiştir. Bu da İlm-i Mikât âlimlerine muvafıktır. Fecrin doğması ile bu vakit arası da Cuma namazı için gusletme ve hazırlanma vaktidir.

Cuma namazını kılma vaktinin günün beşinci saatinden değil de altıncı saatinde olduğunun söylenmesinde de bir çelişki bulunmaktadır. Oysa Cuma namazı altıncı saatte değil de yedinci saatte kılınması halinde sahih olur.

Nesâî, sahih bir isnâdla koçtan sonra ördeği sonra tavuğu ve sonra yumurtayı zikretmiştir. Başka bir rivayette de tavuktan sonra kuşu ve kuştan sonra yumurtayı zikretmiştir.

Bilindiği gibi Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma namazına güneş zeval vaktini geçer geçmez çıkardı. Bu da günün altıncı saatinin geçmesinden sonradır. Taberânî'nin Vâsile'den merfû olarak naklettiği hadis ise: *"Yüce Allah, Cuma günü mescidin kapılarına melekler gönderir ve bu melekler birinciden altıncıya kadar gelenleri sırasına göre yazarlar. Yedinci olarak gelenler kuş tasadduk etmiş gibi sevap kazanırlar"* şeklindedir.

Mâlik, Haremeyn imamı ve Kadı Hüseyin: "Zeval vaktinden sonraki anlar latîf lâhzalardır" demişlerdir. Oysa saatlerden murâd zamanın bir dilimidir. Bunu günün on iki saatinden bir saat diye algılamak hesap ve âletler gerektirdiğinden ihtimalden uzaktır. Ancak Resûlullah ta (sallallahu aleyhe vesellem): *"Cuma günü olduğu zaman melekler mescidin kapılarında durup gelenleri sırasıyla yazarlar. Cuma namazına ilk gelen kişi deve kurban etmiş gibi sevap kazanır..."* buyurmuştur.

Eğer: "Buradaki 'الهجرة' ifadesi, erken mânâsından başka bir mânâda da kullanılmaktadır. Bu sebeple bunu her iki mânâda da algılamak gerekir" denilecek olursa: "Bunu yani 'الساعة' ifadesini açık olan mânâsından başka bir mânâda algılamamanın doğru olmadığı gibi, 'الهجرة' ifadesini de açık olarak bilinen mânâsından başka bir mânâda algılamak doğru değildir. O zaman iki kişi aynı saat içinde gelirse hangisinin sevabı daha fazla olacaktır?" diyebiliriz.

İnsanlar kuşak kuşak yaşamaktadır. Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhe vesellem) ashabından hiç kimsenin Mescid'e güneş doğduğu zamandan gittiği bilinmemektedir. Öyle bir şey olsaydı onların böylesine büyük bir fazileti bırakması mümkün olmazdı.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: Ezherî'nin dediği gibi "الرواح" ifadesi lugatta gitmek mânâsındadır. Günün başlangıcında olsun, sonunda olsun veya gece olsun bu aynıdır. Hadiste kastedilenin doğrusu da budur. Mânâ olarak burada Cuma namazına zeval vaktinden sonra gelenin bir sevabının olmadığıdır. Zira ezandan sonrasına kalmak haramdır. Burada vaktin zikredilmesi faziletinden dolayı ilk safta yer alma, namazı mescidde bekleme, nafile namaz kılma ve zikirle meşgul olma açısından kişiyi erken gelmeye

teşvik vardır. Bütün bunlar da Cuma namazına zeval vaktinden sonra gitmekle olmaz. Saydalânî bu vaktin günün yükselmesinden zeval vaktine kadar olduğunu söylemiştir.

İmam geldiği zaman Cuma namazında hazır bulunanları yazmakla görevli melekler hutbeyi dinlemek için gelirler. Bunlar hafaza melekleri değildir. Zührî başka bir rivayetinde: *“Sahifelerini dürerler ve gelirler”* ziyadesinde bulunmuştur. Müslim’in rivayeti: *“İmam oturduğu zaman melekler sahifelerini dürerler ve hutbeyi dinlemeye gelirler”* şeklindedir. Melekler, imam minbere çıkarken içeri girerler ve minbere oturduğu zaman sahifelerini dürerler.

Ebû Nuaym, *Hilye’de* İbn Ömer’in hadisini merfû olarak: *“Cuma günü olduğu zaman Yüce Allah, melekleri nurdan sahifelerle gönderir”* şeklinde rivayet etmiştir. Hadiste sahifelerin neden yapılmış olduğu ve zikredilen meleklerin hafaza melekleri olmadığı zikredilmiştir.

Dürülen sahifelerle kişinin hutbeyi dinlemesi, namaza yetişmesi, zikir dua ve buna benzer şeylerin yazıldığı sahifeler değil de sırasına göre Cuma namazına gelenlerin yazıldığı sahifeler kastedilmektedir. Amr b. Şuayb’ın “babası — dedesi” isnâdıyla İbn Huzeyme’de yer alan rivayeti: *“Melekler birbirlerine: «Fılan kişi niye gelmedi?» diye sorar, sonra da gelmeyen kişiler için: «Allalüm! Şayet şaşkın ise ona yol göster. İhtiyaç içindeyse ihtiyacını gider. Şayet hasta ise ona şifa ver» derler”* şeklindedir.

Bu hadiste Cuma namazına yıkanarak gelmenin ve erken gelmenin faziletinden başka şeyler de zikredilmiştir. Burada zikredilen fazilet, ikisinin yapılmasıyla hâsıl olmaktadır. Başka rivayetler de sırasına göre erken gelmek konusunda buna delalet etmektedir. Eğer kişi yıkanmak ve erken gelmek konusunda bir sıkıntı yaşarsa Zerkeşî’nin dediği gibi yıkanmayı tercih etmesi gerekir. Zira erken gelmenin hilafına yıkanmanın vacip olup olmadığı konusunda ihtilaf edilmiştir.

Erken gelmek, imamdaki başkasına sünnettir. İmamın hutbe vaktine kadar gecikmesi menduptur. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) ve halifeleri bu şekilde yapmıştır. Mâverdî böyle demiş ve bunu *Mecmû’da* bu şekilde zikretmiştir. Doğrusunu da Allah bilir.

۵ - باب

5- BÂB

۸۸۲ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ
عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - بَيْنَمَا هُوَ يَخْطُبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِذْ دَخَلَ رَجُلٌ فَقَالَ عُمَرُ لِمَ تَحْتَسِبُونَ
عَنِ الصَّلَاةِ فَقَالَ الرَّجُلُ مَا هُوَ إِلَّا سَمِعْتُ النِّدَاءَ تَوَضَّأْتُ . فَقَالَ أَلَمْ تَسْمَعُوا النَّبِيَّ ﷺ
قَالَ « إِذَا رَاحَ أَحَدُكُمْ إِلَى الْجُمُعَةِ فَلْيَغْتَسِلْ » . طرّفه ۸۷۸ - تحفة ۱۰۶۶۷

882- “Ebû Nuaym — Şeybân — Yahya” isnâdıyla Ebû Seleme’nin bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: Hz. Ömer, Cuma günü hutbe verirken bir adam mescide girdi. Ömer: “Namaza neden geç kalıyorsunuz?” deyince, adam: “Ezanı işittiğimde sadece abdest aldım” karşılığını verdi. Bunun üzerine Ömer: “Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhe vesellem): «Biriniz cumaya gittiğinde yıkanсын» buyurduğunu işitmediniz mi?” dedi.

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn’dir.

Şeybân, Şeybân b. Abdîrrahman et-Temîmî en-Nahavî el-Basrî’dir. Kûfe’de ikamet etmiştir. Nahav, Ezd kabilesinden bir boydur. Yoksa nahivde ilmi olduğundan dolayı kendisine Nahvî denilmemiştir.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr’dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdîrrahman b. Avf ez-Zührî el-Medenî’dir. Adının Abdullah olduğu söylenmektedir. Aynı zamanda adının İsmâîl olduğu da söylenmektedir.

Ömer b. el-Hattâb, Cuma günü minberde hutbe verirken Osman b. Affân Mescid’e girdi. Ömer kendisine neden namaza ilk vaktinde gelmediğini sorunca, Osman ezanı işittiğinde sadece abdest aldığını söyledi. Bunun üzerine Ömer kendisine ve orada hazır bulunanlara, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhe vesellem) daha önce de zikredildiği gibi mendub olarak kişinin Cuma namazına gittiğinde yıkanması gerektiğini bildirerek: “Bunu işitmediniz mi?” dedi.

Hadisin bir önceki başlığa uygunluğu, Ömer’in, erken gelmemek sebebiyle sahabeler ve büyük tabîlerin huzurunda, Osman’ın büyüklüğüne rağmen, ona

karşı çıkışmasıdır. Erken davranmanın fazileti olmasaydı Ömer, Osman'a karşı bu çıkışı yapmazdı. Cumaya erken davranmakta fazilet sabit olunca, Cuma için de fazilet sabit olur.

Hadisin beş ravisi de Basralı, Yemenli ve Medinelidir. Hadisi Müslim, *Salât* konusu içinde¹, Ebû Dâvud, *Tahâret* konusu içinde tahrir etmişlerdir. Doğrusunu da Allah bilir.

٦ - بَابُ الدُّهْنِ لِلْجُمُعَةِ

6- CUMA İÇİN (KOKULU) YAĞ SÜRÜNMEK

٨٨٣ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذُئْبٍ عَنْ سَعِيدِ الْمُقْبَرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنِ ابْنِ وَدِيعَةَ عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَا يَغْتَسِلُ رَجُلٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، وَيَتَطَهَّرُ مَا اسْتَطَاعَ مِنْ طَهْرٍ ، وَيَدَّهِنُ مِنْ دُهْنِهِ ، أَوْ يَمَسُّ مِنْ طِيبٍ بَيْنَهُ ثُمَّ يَخْرُجُ ، فَلَا يَفْرُقُ بَيْنَ اثْنَيْنِ ، ثُمَّ يُصَلِّي مَا كُتِبَ لَهُ ، ثُمَّ يُنْصِتُ إِذَا تَكَلَّمَ الْإِمَامُ ، إِلَّا غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى » . طرفه ٩١٠ - تحفة ٤٤٩٣

883- “Âdem — İbn Ebî Zî'b — Saîd el-Makburî — babası — İbn Vadîa” isnâdıyla Selmân el-Fârisî'nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) şöyle buyurmuştur: “Kişi cuma günü yıkanıp elinden geldiği kadar temizlenir, yağından sürünür veya evindeki kokudan sürünür, sonra cumaya çıkar, yan yana oturan iki kimsenin arasını açmaz, sonra ona takdir olduğu kadar namaz kılar ve daha sonra imam söze başlayınca sesini çıkarmazsa, muhakkak o cuma ile diğer cuma arasındaki günahları bağışlanır.”²

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs'tır.

İbn Ebî Zî'b, Muhammed b. Abdірrahman b. el-Muğîre b. el-Hâris b. Ebî Zî'b Hişâm el-Kureşî el-Âmirî el-Medenî'dir.

¹ Müslim 845

² Hadis ileride 910'de gelecektir.

Saîd el-Makburî, Tâbiûndan Saîd el-Makbûrî'dir. Medine'de bir kabristana nisbet edilmiştir ve kendisi orada ikamet etmiştir.

Saîd el-Makburî'nin babası, Tâbiûn'dan Ebû Saîd Keysân el-Makburî'dir.

İbn Ebî Vedâa, Tâbiûn'dan Abdullah el-Ensârî el-Medenî'dir veya sahabeden biridir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) kişinin Cuma günü yıkanıp, bıyıklarını düzeltmesi, tırnaklarını kesmesi, etek tıraşını olması veya burada temizlik ile bedenini ve başını yıkayarak güzel bir şekilde temizlenmesi kastedilmektedir. Sonra saçlarına ve sakalına yağından sürünmesi veya yağ bulamazsa hanımının süründüğü kokudan sürünmesi, güzel giysilerinden giyinmesi, sonra Cumaya çıkması, yan yana oturan iki kişinin arasını açmadan oturması, yani sıcağın ve kalabalıktan dolayı onlara sıkıntı vermemek açısından iki kişinin arasına oturmaması, sonra farzdan önce ona takdir olduğu kadar nafîle namaz kılması ve daha sonra imam hutbe verince hutbeyi bitirene kadar sesini çıkarmaması halinde, muhakkak o Cuma ile diğer Cuma arasındaki veya o Cuma ile bir önceki Cuma arasındaki günahlarının bağışlanacağını bildirmiştir.

Ancak İbn Huzeyme, Leys'in İbn Aclân'dan olan rivayetini: *"O Cuma ve bir önceki Cuma arasındaki günahları bağışlanır"* şeklinde nakletmiştir.

İbn Hibbân, Ebû Hureyre'den olan rivayetinde: *"O Cuma ile diğer Cuma arasındaki ve üç gün sonraki günahları bağışlanır"* demiştir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem) kokuyu eve izafe etmesi, evde koku edinmenin ve ondan sürünmeyi adet edinmenin sünnet olduğuna işaret etmektedir.

Ebû Dâvud'un rivayetinde bu: *"Veya hanımının kullandığı kokudan sürünür..."* şeklinde zikredilmiştir.

Yine Ebû Dâvud, İbn Ömer'in hadisini: *"Eğer oturanların boyunları üzerinden aşarak ileri geçmezse..."* şeklinde nakletmiştir.

Burada kişinin Cuma namazına erken gelmesi halinde ileri geçmek için kimsenin boyunları üzerinden geçmesine gerek kalmayacağı kastedilmektedir.

Burada bağışlanacak günahlar ile de küçük günahlar kastedilmektedir. İbn Mâce, Ebû Hureyre'nin hadisini: *"Büyük günahlar işlemedikçe"* şeklinde

aktarmıştır. Zira Yüce Allah'ın: “Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi şerefli bir yere sokarız”¹ buyruğunda olduğu gibi büyük günahlar işlendiğinde küçük günahların bağışlanmayacağı bildirilmektedir. Burada da anlaşılmaktadır ki her günahın vaad edilen çetin bir azabı vardır.

Kişinin küçük günahları yoksa o miktarda büyük günahlarından bağışlanır. Aksi takdirde ona o miktarda sevap yazılır. Hadisin zahiri, söz konusu bağışlamanın ancak bu işlerin hepsinin yapılması durumunda hâsıl olacağını göstermektedir.

Hadisin bütün ravileri Medinelidir ve eğer İbn Vedîa sahabe değilse üçü de Tâbiûn'dandır.

۸۸۴ - حَدَّثَنَا أَبُو الِیَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ طَاوُسٌ قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ ذَكِّرُوا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « اغْتَسِلُوا يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَاغْسِلُوا رُءُوسَكُمْ وَإِنْ لَمْ تَكُونُوا جُنُبًا ، وَأَصِيبُوا مِنَ الطَّيِّبِ » . قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ أَمَّا الْغُسْلُ فَتَنَعَمْ ، وَأَمَّا الطَّيِّبُ فَلَا أَدْرِي . طرفه ۸۸۵ - تحفة ۵۷۵۷

884- “Ebu'l-Yemân — Şuayb” isnâdıyla Zührî'nin bildirdiğine göre Tâvus şöyle demiştir: İbn Abbâs'a: “Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhe vesellem): «Cuma günü cünüp olmasanız bile yıkanın, başınızı yıkayın ve bir miktar koku sürünün» buyurduğunu söylediler. Bu konuda ne dersin?” dediğimde: “Yıkanma konusunda böyle dediğini biliyorum. Ancak koku için bir şey dediğini bilmiyorum” karşılığını verdi.²

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, İbn Hamza'dır.

Zührî, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Tâvus, İbn Keysân el-Hımyerî el-Fârisî el-Yemânî'dir. Adı Zekvân'dır. Tâvus ise lakabıdır.

¹ Nisâ Sur. 31

² Müslim 848

Tâvus, İbn Abbâs'a, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhe vesellem), kişinin Cuma günü cünüp olmasa bile yıkanmasını, başını yıkamasını ve bir miktar koku sürünmesini buyurduğunun söylendiğini ve bu konuda kendisinin ne dediğini sormuştur. İbn Abbâs ta, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhe vesellem) yıkanma konusunda böyle buyurduğunu, ancak koku sürünme konusunda bir bilgisi olmadığını söylemiştir.

Hadisteki “*Zekerû* (=söylediler)” ifadesi ile Ebû Hureyre'nin kastedilmiş olması muhtemeldir. Zira İbn Huzeyme, İbn Hibbân ve Tahâvî, Amr b. Dînâr kanalıyla Tâvus'tan, o da Ebû Hureyre'den bunun bir benzerini rivayet etmişlerdir.

Hadiste yıkanmak ile başın haricinde bedeni yıkamak değil de, tam bir şekilde boy abdesti alınması kastedilmektedir. İkinci yıkamanın zikredilmesi de güzel bir şekilde temizlik yapılması açısındanadır. Cünüp ifadesinin zikredilmesi ise Yüce Allah'ın: “Eğer cünüp oldunuz ise, boy abdesti alın”¹ buyruğunda olduğu gibi müzekker müennes, tekil, tesniye (ikil) ve çoğul olarak herkesi kapsamaktadır.

Ancak bu rivayette başlıkta olduğu gibi yağ sürünmekten bahsedilmemiştir. Muhtemelen müellif burada Tâvus'un İbn Abbâs'tan olan rivayetini kastetmiştir. İbrâhîm b. Meysere bu hadiste yağ sürünmeyi zikrederken Zührî zikretmemiştir. Hafız ve güvenilir olan kişilerin ziyadesi de kabul edilir.

İbn Mâce, “Salih b. Ebî'l-Ahdar — Zührî” kanalıyla Ubeyd b. es-Sâbik'ten merfu olarak: “Cumaya gelecek kişi yıkansın ve eğer yanında koku varsa ondan sürünsün” şeklinde rivayette bulunmuştur. Ancak Salih zayıf birisidir ve bunu Zührî kanalıyla Ubeyd b. es-Sâbik'ten mürsel olarak rivayet edip Mâlik'e muhalefet etmiştir.

۸۸۵ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى قَالَ أَخْبَرَنَا هِشَامُ أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ أَخْبَرَنِي
إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَيْسَرَةَ عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّهُ ذَكَرَ قَوْلَ النَّبِيِّ ﷺ

فِي الْغُسْلِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَقُلْتُ لِبْنِ عَبَّاسٍ أَيَمَسُّ طَيِّبًا أَوْ دُهْنًا إِنْ كَانَ عِنْدَ أَهْلِهِ فَقَالَ لَا
أَعْلَمُهُ . طرفه ٨٨٤ - تحفة ٥٦٩٢

885- “İbrâhîm b. Mûsa — Hişâm — İbn Cüreyc” isnâdıyla İbrâhîm b. Meyser’e’nin bildirdiğine göre Tâvus şöyle demiştir: “İbn Abbâs, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma günü yıkanma hakkındaki buyruğunu zikretti. Kendisine: «Eğer ailesi yanında güzel koku veya yağ varsa ondan sürünmesi gerekir mi?» dediğimde: «Bunu bilmiyorum» karşılığını verdi.”

İbrâhîm, İbrâhîm b. Mûsa b. Yezîd et-Temîmî el-Ferrâ er-Râzî el-Hâfız’dır.

Hişâm, San’â kadısı İbn Yûsuf es-San’ânî’dir. Hicri 99 yılında Yemen’de vefat etmiştir.

İbn Cüreyc, Abdülmelik’tir.

İbrâhîm, Tâbiûn’dan İbrâhîm b. Meyser’e et-Tâifî el-Mekkî’dir.

Tâvus, Tâvus el-Yemânî’dir.

Nakledildiğine göre İbn Abbâs, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma günü yıkanma hakkındaki buyruğunu zikredince, Tâvus kendisine kişinin ailesi yanında güzel koku veya yağ bulunması halinde ondan sürünmesinin gerekli olup olmadığını sormuştur. İbn Abbâs, bunun Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhe vesellem) kavlından olup olmadığını ve mendup olup olmadığını bilmediğini söylemiştir.

Hadisin ravileri Reyli, San’âlî, Mekkeli, Tâifli ve Yemenlidir. Hadisi Müslim¹, *Salât* konusu içinde tahrir etmiştir. Doğrusunu da Allah bilir.

٧ - بَابُ يَلْبَسُ أَحْسَنَ مَا يَجِدُ

7- KİŞİ GİYSİLERİNİN EN GÜZELİNİ GİYER

Cuma namazına gidecek kişinin giyilmesi caiz olan giysilerinden en güzelini giymesi.

۸۸۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَأَى حُلَّةَ سِرَاءٍ عِنْدَ بَابِ الْمَسْجِدِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، لَوْ اشْتَرَيْتَ هَذِهِ فَلَبِثَـهَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَلِلْوَفْدِ إِذَا قَدِمُوا عَلَيْكَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّمَا يَلْبَسُ هَذِهِ مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ » . ثُمَّ جَاءَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنْهَا حُلٌّ ، فَأَعْطَى عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - مِنْهَا حُلَّةً فَقَالَ عُمَرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، كَسَوْنِيهَا وَقَدْ قُلْتَ فِي حُلَّةِ عُطَارِدٍ مَا قُلْتَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنِّي لَمْ أَكْسُهَا لِتَلْبَسَهَا » . فَكَسَاهَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَخَا لَهُ بِمَكَّةَ مُشْرِكًا . أطرافه ۹۴۸ ، ۲۱۰۴ ، ۲۶۱۲ ، ۲۶۱۹ ، ۳۰۵۴ ، ۵۸۴۱ ، ۵۹۸۱ ، ۶۰۸۱ تحفة ۸۳۳۵

886- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik” isnâdıyla Nâfi’, Abdullah b. Ömer’den bildiriyor: Ömer b. el-Hattâb, Mescid’in kapısının yanında Siyerâ kumaşından (ipekten çizgili) olan bir giysi gördü ve: “Ey Allah’ın Resûlü! Bunu satın alıp Cuma namazında ve yanına bir heyet geldiğinde giysen” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem): “Bunu ancak âhirette nasibi olmayan kişiler giyer” karşılığını verdi. Bir ara Resûlullah’a (sallallahu aleyhe vesellem) böylesi giysiler getirilince birini Ömer’e verdi. Ömer: “Ey Allah’ın Resûlü! Bunu bana verdin, ama Utârid’in giysisi hakkında söyleyeceğini söylemiştin” dedi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem): “Onu sana giymen için vermedim” buyurdu. Bunun üzerine Ömer b. el-Hattâb onu Mekke’de bulunan müşrik bir kardeşine verdi.

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Ömer b. el-Hattâb Mescid’in kapısının yanında Siyerâ kumaşından çizgili ipek işlemeli bir giysi satıldığını görünce, Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhe vesellem) bu giysiyi satın almasını, onu Cuma günleri ve gelen heyetlere karşı giymesini söyleyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) öylesi giysileri ancak âhiretten payı ve nasibi olmayanların giyeceğini söylemiştir. Buhârî bunu rivayetinde:

“Bayram günleri ve yanına bir heyet geldiğinde giysen” şeklinde rivayet etmiştir.

Bu ifade hem erkekleri, hem de kadınları kapsamaktadır. Ancak ipeğin kadınlara mübah olduğunu gösteren hadislere bakarsak burada sadece erkeklerin kastedildiğini görürüz.

Bir ara Resûlullah'a (sallallahu aleyhe vesellem), Siyerâ kumaşından ipek işlemeli böylesi giysiler getirilince Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) bunlardan birini Ömer b. el-Hattâb'a verdi. Ömer, Resûlullah'a (sallallahu aleyhe vesellem), zamanında Utârid b. Hâcib b. Zürâre et-Temîmî'nin sattığı o giysi hakkında söylediklerini hatırlatıp, onu âhiretten nasibi olmayanların giyeceğini söylediğini, ancak yine de neden kendisine verildiğini sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) onu kendisine giymesi için vermediğini bildirdi. Utârid, Temîm oğulları heyeti ile birlikte Resûlullah'a (sallallahu aleyhe vesellem) gelmiş ve Müslüman olmuştu.

Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem), onu kendisine giymesi için vermediğini, onunla başka bir şekilde faydalanması için verdiğini söyledi. Bunun üzerine Ömer b. el-Hattâb onu Mekke'de bulunan müşrik bir kardeşine verdi. Kişi onu giysin veya giymesin verdi mânâsında “*Kesâhu*” denilir.

Müslim rivayetinde: “*Onu satman ve parası ile faydalanman için sana verdim*” şeklinde rivayet etmiştir. Ahmed'in rivayetinde: “Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem): «*Onu satman için sana verdim*» buyurdu ve Ömer b. el-Hattâb onu iki bin dirheme sattı” şeklindedir.

Ancak Müslim ve Ahmed'in rivayetleri ile bu hadiste: “Ömer b. el-Hattâb onu anne bir kardeşi olan Osman b. Hakîm'e verdi” denilmesi arasında çelişki vardır. Münzirî ise: “Veya Osman b. Hakîm, Ömer b. el-Hattâb'ın kardeşi Zeyd b. el-Hattâb'ın anne bir kardeşidir” demiştir. Dimyâtî ise: “Veya sütkardeşidir” demiştir.

Kâfirlerin şeriatin fer'i hükümlerinden sorumlu olduğu, bu sebeple onların da ipek giyinmelerinin haram olduğu, o zaman Ömer'in neden onu müşrik olan kardeşine verdiği söylenebilir.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: “Daha önce de zikredildiği gibi kişi onu giysin veya giymesin verdi mânâsında “*Kesâhu*” denilir. Ömer de onu kendisinden faydalanması için kardeşine hediye olarak vermiştir. Onu giymesi şart değildir.”

Bu da Cuma günü süslenmenin müstehap olması açısından başlığa uygun olan yerdir. Süslenmek te en güzel giysiler giyinmekle olur. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem), Ömer'in bu teklifini kabul etmemesi süslenmeyi kabul etmeyişinden dolayı değil de giysinin ipekli olmasından dolayıdır.

Giysilerin en faziletlisi beyaz olanlarıdır. Zira bir hadiste: *“Beyaz elbiseler giyinin. Çünkü beyaz en hayırlı giysilerinizdir. Ölülerinizi de beyaz kefene sarın”* buyrulmaktadır. Tirmizî ve başkası bunu rivayet edip hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir. Sonra güzel olan giysiler dokunmadan önce boyanan hırka gibi giysilerdir. Zira dokunduktan sonra boyanan giysileri giymek mekruhtur. Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) böylesi giysileri giymezi. Beyhakî, Câbir'den olan rivayetinde: *“Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem) bayramlarda ve Cuma namazlarında giydiği bir hırkası vardı”* demiştir. Bu hırka da za'firân veya asfur ile boyanmamıştır.

İmam, diğer kimselerden daha temiz ve daha güzel giyinmelidir. Ancak siyah giyinmemelidir. Fakat terk etmesi halinde idareciden kendisine bir zarar gelmesi endişesi varsa o başkadır.

Buhârî bunu ayrıca *Hibe* konusu içinde tahrir etmiştir.¹ Hadisi Müslim, *Libâs* konusu içinde², Ebû Dâvud ve Nesâî, *Salât* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۸ - باب السَّوَاكِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

8- CUMA GÜNÜ MISVAK KULLANMAK

وَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ يَسْتَنْ .

Ebû Saîd, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhe vesellem) misvak kullandığını nakletmiştir.

Cuma günü misvak kullanmak. Ebû Saîd el-Hudrî, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhe vesellem) dişlerini misvakla ovaladığını nakletmiştir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 948, 2104, 2612, 2619, 3054, 5841, 5981, 6081

² Müslim 2068

٨٨٧ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَوْلَا أَنْ أَشَقَّ عَلَى أُمَّتِي - أَوْ عَلَى النَّاسِ - لَأَمَرْتُهُمْ بِالسَّوَالِكِ مَعَ كُلِّ صَلَاةٍ ». طرفه ٧٢٤٠ - تحفة ١٣٨٤٢

887- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Ebu’z-Zinâd — A’rec” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem): “Ümmetime ağır gelmeyeceğini bilseydim her namazla birlikte misvak kullanmalarını da emrederdim” buyurmuştur.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Ebu’z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân’dır.

A’rec, Abdurrahman b. Hürmüz’dür.

Nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem), ümmetine veya insanlara her farz veya nafil namazdan önce misvak kullanmalarını emredeceğini, ancak kendilerine ağır geleceğini bildiği için öyle bir şey yapmadığını söylemiştir. Buradaki şüphe raviye aittir. Buhârî’nin Ebû Zer nüshasında: “Veya insanlara ağır gelmeyeceğini bilsem” şeklinde “Ağır gelmeyeceğini bilsem” lafzı tekrar edilerek zikredilmiştir.

Dârakutnî bunu Buhârî’nin hocası Abdullah b. Yûsuf’un *Muvattâ*’ın da bu isnâdla “Ağır gelmeyeceğini bilsem” lafzını tekrar etmeksizin rivayet etmiştir. *Muvattâ*’nın ravilerinden birçok kişi de bunu: “Ağır gelmeyeceğini bilsem” lafzını tekrar etmeksizin: “Ümmetime” ifadesi yerine: “Müminlere” ifadesi ile rivayet etmişlerdir.

Bu hadis Cuma namazını da kapsamaktadır. Hatta Cuma namazında yıkanmanın, temizlik yapmanın ve güzel koku sürünmenin emredilmesi ile özellikle Cuma namazında kullanılması gerekmektedir. Zira ağız, kişinin zikir edip münacatta bulunduğu yeridir. Eğer kişinin ağzında bir koku varsa bu şekilde meleklerle ve yanındakilere eziyet etmemiş olur.

¹ Müslim 252

Bezzâr, Hz. Ali'nin hadisini: *"Melek namaz kılana o kadar yaklaşır ki, sonunda Kur'ân'ı dinlemek için ağzını namaz kılanın ağzına koyar..."* şeklinde rivayet etmiştir.

Ahmed ve İbn Hibbân'ın rivayeti: *"Misvak ağzı temizleyen ve Rabbi razı edendir"* şeklindedir. İbn Huzeyme'nin rivayeti ise: *"Kişinin ağzını misvaklayarak kıldığı namaz ağzını misvaklamadan kıldığı namazdan yetmiş kat daha faziletlidir"* şeklindedir.

Bu konuda şöyle denilebilir: *"Zeyd olmasaydı sana ikramda bulunurdum"* denilmesi gibi *"لَوْلَا أَنِّي أَشَقُّ عَلَى أُمَّتِي" (=Ümmetime ağır gelmeyeceğini bilseydim)"* buyruğundaki: *"لولا"* ifadesi, ikinci şeyin birinci şeyden dolayı imtina edilmesi ile alakalı olmasından dolayı çelişkilidir. Burada bunun aksi hâsıl olmuştur. Yani burada imtina edilen meşakkat ve kabul edilen emirdir. O zaman İbn Mâce'nin, Ebû Umâme'den merfu olarak: *"Misvak kullanın"* şeklindeki rivayetinde, Ahmed'in, Abbâs'tan olan rivayetinde ve *Muvattâ'*nın: *"Misvak kullanmaya bakın"* şeklindeki rivayetinde olduğu gibi Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhe vesellem) misvak kullanmayı emrettiği sâbittir.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: *"Burada: «Size ağır geleceği endişem olmasaydı size bunu emrederdim» mânâsındadır. Daha önce de zikredildiği gibi burada gereklilik emri ve farzı olumsuz kılma vardır."*

Müslim'in, Hz. Âişe'den: *"On şey fıtrattandır..."* şeklindeki hadisinde de misvakı zikretmiş olduğu gibi başka hadislerde de bunun mendup olduğu sâbit olmuştur.

İmam Şâfiî konu hadisi hakkında: *"Bu hadis misvak kullanmanın vacip olmadığına delalet etmektedir. Zira vacip olsaydı bu kendilerine ağır gelse de, gelmese de Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) bunu kendilerine emrederdi"* demiştir.

Ebû İshâk der ki: *"Hadis bunun mendupluğu yönünde bir şey olduğuna delalet etmektedir. Bu da gerçekte bir emir değildir. Zira her namazdan önce misvak kullanmak menduptur. Hüküm koyucu olan Resûlullah ta (sallallahu aleyhe vesellem) bunu emretmediğini bildirmiştir."*

Usûle göre de mendup olan şey emredilen şeydir.

۸۸۸ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ الْحُبَابِ حَدَّثَنَا أَنَسٌ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَكْثَرْتُ عَلَيْكُمْ فِي السَّوَاكِ ». تحفة ۹۱۴

888- “Ebû Ma’mer — Abdulvâris — Şuayb b. el-Habhâb” isnâdıyla Enes’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem): “*Misvak kullanmak hakkında size çok söz söyledim*” buyurmuştur.

Ebû Ma’mer, Abdullah b. Amr b. Ebi’l-Haccâc’tır. Adı Meysere et-Temîmî el-Basrî’dir.

Abdulvaris, Abdulvaris b. Saîd’dir.

Şuayb, Şuayb b. el-Habhâb el-Basrî’dir.

Enes, Enes b. Mâlik’tir.

Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem), misvak kullanmak hakkında dinleyip itaat etmemizi gerektirecek kadar çok söz söylediğini bildirmiştir.

Hadisin başlıkla mutabık olduğu yer, sık sık misvak kullanmanın zikredilmesidir. Bu şekilde teşvikte bulunulması da öncelikle Cuma namazı olmak üzere her namazda kullanılması gerektiğini göstermektedir. Zira Cuma günü izdiham günüdür. Hüküm koyucu olan Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) koku gidermekte yıkamaktan daha güçlü olan misvakı kullanmaya teşvikte bulunmuştur.

۸۸۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ قَالَ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ مَنْصُورٍ وَحُصَيْنٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ يَشُوصُ فَاهُ . طرفاه ۲۴۵ ، ۱۱۳۶ - تحفة

۳۳۳۶

889- “Muhammed b. Kesîr — Süfyân — Mansûr ve Husayn” isnâdıyla Ebû Vâil’in bildirdiğine göre Huzeyfe: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) gece vakti kalktığı zaman ağzını misvak ile ovalardı” demiştir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

Mansûr, Mansûr b. el-Ma’mer’dir.

Husayn, Husayn b. Abdirrahman’dir.

Ebû Vâil, Şakîk b. Seleme el-Kûfî’dir.

Huzeyfe, Huzeyfe b. el-Yemân'dır.

Nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) gece vakti teheccüd namazı için kalktığı zaman dişlerini misvak ile ovalar veya yıkardı.

Geceleyin bâtını temizlemek için misvak kullanmak meşru ise, Cuma için içi ve dışı temizleyip güzelleştirmek hususunda misvak kullanmak daha lâyük ve daha gereklidir.

Buhârî'nin Basralı olan hocası dışında hadisin ravileri Kûfelidir. İki kişinin bir kişiden olan rivayeti *Abdest* konusunda *Misvak* başlığı altında zikredilmişti.¹

۹ - بَابُ مَنْ تَسَوَّكَ بِسِوَاكِ غَيْرِهِ

9- BAŞKASININ MİSVAKI İLE MİSVAKLANMAK

۸۹۰ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ قَالَ قَالَ هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ دَخَلَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ ، وَمَعَهُ سِوَاكٌ يَسْتَنْ بِهِ ، فَنَظَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ لَهُ أَعْطِنِي هَذَا السِّوَاكَ يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ . فَأَعْطَانِي فَقَصَمْتُهُ ثُمَّ مَضَعْتُهُ ، فَأَعْطَيْتُهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَاسْتَنْ بِهِ وَهُوَ مُسْتَسِنِدٌ إِلَى صَدْرِي . أَطْرَافَهُ ، ۵۲۱۷ ، ۴۴۵۱ ، ۴۴۵۰ ، ۴۴۴۹ ، ۴۴۴۶ ، ۴۴۳۸ ، ۳۷۷۴ ، ۳۱۰۰ ، ۱۳۸۹ ،

۱۶۹۴۵ تحفة ۶۵۱۰

890- “İsmâîl — Süleyman b. Bilâl — Hişâm b. Urve” isnâdıyla babasının bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle demiştir: “Abdurrahman b. Ebî Bekr elinde bir misvakla dişlerini ovalar bir halde yanıma girdi. Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) kendisine bakınca, ona: «Ey Abdurrahman! Şu misvakı bana ver» dedim. O da misvakı bana verdi. Bunun üzerine ben onu kırıp misvakın yeni ucunu çiğnedim ve Resûlullah'a (sallallahu aleyhe vesellem) verdim. Resûlullah da (sallallahu aleyhe vesellem) göğsüme dayanmış bir şekilde o misvakla dişlerini ovaladı.”

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 245, 1136. Müslim 252, 255

İsmâîl, İsmâîl b. Ebî Uveys'tir.

Hişâm b. Urve'nin babası, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) hastalığında Hz. Âişe'nin yanında iken kardeşi Abdurrahman b. Ebî Bekr es-Siddîk elinde bir misvakla dişlerini ovalar bir halde odasına girdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhe vesellem) kendisine bakmaya başlayınca Hz. Âişe, Abdurrahman'dan misvakı kendisine vermesini istedi. O da misvakı kendisine verdi. Hz. Âişe onu dişleriyle kırıp Abdurrahman'ın misvaklandığı yeri ayırarak ve diğer ucunu dişleri ile çiğneyip yumuşatarak Resûlullah'a (sallallahu aleyhe vesellem) verdi. Resûlullah da (sallallahu aleyhe vesellem), Hz. Âişe'nin göğsüne dayanmış bir şekilde o misvakla dişlerini ovaladı.

Hadisin ravileri Medinelidir. Buhârî ayrıca bunu *Cenâiz*, *Fedâil*, *Humus*, *Meğâzî*, *Allah Resûlü'nün* (sallallahu aleyhe vesellem) *Hastalığı* ve Hz. Âişe'nin *Fazileti* konuları içinde tahrir etmiştir.¹ Hadisi Müslim, Hz. Âişe'nin *Fazileti* konusu içinde tahrir etmiştir.²

۱۰ - بَابُ مَا يُقْرَأُ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

10- CUMA GÜNÜ SABAH NAMAZINDA OKUNACAK SÛRE

۸۹۱ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ - هُوَ ابْنُ هُرْمَزٍ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرَأُ فِي الْجُمُعَةِ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ (الْمُنَزَّلُ) السَّجْدَةَ وَ (هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ) طَرَفَهُ ۶۸ ۱۰ - تحفة ۶۴۷ ۱۳

891- “Ebû Nuaym — Süfyân — Sa'd b. İbrâhîm” isnâdıyla Abdurrahman'ın bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma günü sabah namazında Secde Sûresini ve İnsan Sûresi'ni okurdu.”

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 3100, 3774, 4438, 4446, 4449, 4450, 4451, 5217, 6510

² Müslim 2443

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

Sâid, Tâbiûn'dan Saîd b. İbrâhîm b. Abdurrahman b. Avf es-Sağîr'dir.

Abdurrahman, Abdurrahman b. Hürmüz el-A'rec'tir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma günü sabah namazında ilk rekatta Secde Sûresi'ni ve ikinci rekatta İnsan Sûresi'ni okurdu. Taberânî, *Mu'cemu's-sağîr*'de Hz. Ali'den nakledilerek Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhe vesellem) sabah namazında Secde Sûresi'ni okuduğu ve secde ettiğinin zikredildiği gibi de secde ederdi. Ancak hadisin isnâdında zayıflık vardır.

Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhe vesellem) bu günün sabah namazında bu sûreleri okumasının hikmeti, bu sûrelerde Hz. Âdem'in yaratılmasından ve kıyamet gününden bahsedilmesi sebebiyle olduğuna işaret etmektedir. Zira Hz. Âdem bu günde yaratılmış ve kıyamet bu günde kopacaktır.

"*Kâne*" ifadesi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem) bu sûreleri okumaya devam ettiğini bildirmektedir. Ancak hadiste buna devam ettiği yönünde açık bir delilin olmayışından buna itiraz edilmiştir. Âlimlerin çoğu da "*Kâne*" ifadesinin devam iktizâ etmediği görüşündedir.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: "İbn Mes'ûd'un hadisinden açık olarak bunları okumaya devam ettiği nakledilmiştir. Taberânî bunu: «Sürekli olarak bunları okurdu» lafzıyla rivayet etmiştir. İbn Mâce'nin rivayetinde bu ziyade bulunmamaktadır. Ravileri de güvenilir kişilerdir. Doğrusu da Ebû Hâtim'in mürsel olarak rivayet ettiği hadistir."

Bu ziyade bu konuda bir nasıttır. Bu da bunun gerekli bir şey olduğuna delalet etmektedir. Kûfîler, Şâfiî, Ahmed ve İshâk bununla amel etmiştir. Sahabilerden olan ilim ehlinin çoğu ve Tâbiûn böyle demektedir.

Bunlarda namaz kılanın namazını karıştırmasına sebep olabilecek endişesi olması açısından Mâlik, imamın sürekli olarak içinde secde âyetleri olan sûreleri okumasını mekruh görmüştür. Daha sonra da açıktan okunan namazlar ile gizliden okunan namazları ayırt etmiştir. Zira gizli okunan namazda cemaatin karıştırmaya endişesi bulunmamaktadır.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: "Ebû Dâvud'un İbn Ömer'den olan hadisi: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) öğle namazında içinde secde âyeti olan bir sûre okudu ve cemaatle secde etti" şeklindedir. Bu da tefrikayı ortadan kaldırmaktadır. Ancak bazı kimseler bunu illetli bularak namazın secdelerinin

belli olduğunu fazladan secde etmenin de gerçeğin hilafına olacağını söylemiştir.

Kurtubî: “Bu hadisin şahitliği ile bu illet geçersizdir” demiştir. İbn Vehb’in rivayet ettiği hadise dayanarak da açıktan okunan namazda secde âyetinin okunmasında bir sakınca olmadığı söylenmiştir.

Eşheb ise şöyle demiştir: “İmamın arkasındaki cemaat az olursa okunabilir. Aksi takdirde okunmaz. Bilmeyen kimselerin bunlardan başkasının caiz olmadığını düşünmemesi açısından zaman zaman bu sûrelerin yerine başkalarını okumak gerekmektedir. Hanefilerden *Muhît* eserinin sahibi de böyle demiştir.

Peki, Secde Sûresi’nden başka içinde secde âyeti olan başka bir sûre okunur mu? İbn Abdisselâm bundan menetmiş ve: “Namaz bozulur” demiştir.

Nevevî, *Ziyâdetu’r-Ravda* eserinde: “Bu konuda dostlarımızın bir şey dediğini bilmiyorum. Ancak bizim görüşümüze göre kasıtlı olarak okunması mekruhtur” demiştir.

Ancak Secde Sûresi’nden başka bir sûre okunması halinde namaz bozulmaz. Kadı Hüseyin bunun caiz olduğunu söylemiştir. Fârikî’nin *Mühezzeb* eserinde: “Secde Sûresi’nden başka bir secde âyetinin okunması müstehap değildir. Eğer vakit az olur ve sûrenin tamamını okuma imkânı olmazsa, sadece secde âyetini okumakla yetinilir” denilmiştir. İbn Ebî Asrûn, *el-İntisâr* eserinde ona muvafakat etmiştir.

İbn Ebî Şeybe bunu İbrâhîm en-Nehaî’den rivayeten güçlü bir isnâdla: “Cuma günü sabah namazında içinde secde âyeti olan bir sûreyi okumak müstehaptır. Bu konuyu Muhammed b. Sîrîn’e sorduğumda: «Bunda bir sakınca olduğunu bilmiyorum» karşılığını verdi” şeklinde aktarmıştır

Hadisin ravileri Kûfeli ve Medinelidir. Hadiste tâbiînin tâbiîden rivayeti vardır. Hadisi Müslim¹, Nesâî ve İbn Mâce, *Salât* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

---

¹ Müslim 880

۱۱ - بَابُ الْجُمُعَةِ فِي الْقُرَى وَالْمَدَن

11- KÖYLERDE VE ŞEHİRLERDE CUMA NAMAZI

۸۹۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ عَنْ أَبِي جَمْرَةَ الضُّبَعِيِّ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ إِنَّ أَوَّلَ جُمُعَةٍ جُمِعَتْ بَعْدَ جُمُعَةٍ فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي مَسْجِدِ عَبْدِ الْقَيْسِ بِجَوَائِي مِنَ الْبَحْرَيْنِ . طرفه ۴۳۷۱ - تحفة

۶۵۲۹

892- “Muhammed b. el-Müsennâ — Ebû Âmir el-Akadî — İbrâhîm b. Tahmân” isnâdıyla Ebû Hamza ed-Dubaî'nin bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem) Mescid'inde kılınan Cumadan sonra ilk kılınan Cuma namazı, Bahreyn'de Cuvâsâ'da olan Abdu'l-Kays mescidinde kılınan Cuma namazıdır.”¹

Muhammed, Muhammed b. el-Müsennâ el-Anezî el-Basrî'dir.

Ebû Âmir, Abdulmelik b. Ömer el-Akadî'dir. Kays'tan Akad kavmine nispet edilmiştir.

İbrâhîm, İbrâhîm b. Tahmân el-Horasânî'dir.

Ebû Hamza, Nasr b. Abdurrahman b. Âsım ed-Dubaî'dir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem) Medine'deki Mescid'inde kılınan Cumadan sonra ilk kılınan Cuma namazı, Bahreyn'de Katîf ve Ahşâ' arası bir mesafe kadar Ummân'a yakın bir yer olan Cuvâsâ'da Abdu'l-Kays kabilesinin mescidinde kılınan Cuma namazıdır. Burası Abdu'l-Kays köylerinden bir köy veya bir kasaba veya bir kaledir. Vekî'nin rivayetinde: “Bahreyn köylerinden bir köydür” ibaresi geçmiştir.

İmam Şâfiî ve Ahmed buna dayanarak bir köyde hür, balığ ve mukim olarak kırk kişinin bulunması, ne yaz mevsiminde, ne de kış mevsiminde oradan göç etmemeleri halinde Cuma namazının kılınabileceğine delil saymıştır. Evlerinin taştan veya topraktan veya ağaçtan veya kamıştan veya

¹ Hadis, 4371'de tekrar gelecektir.

bunlara benzer şeylerden olması bunu değiştirmez. Evleri yıkılsa ve o yer halkı evleri inşa ediyor olsalar bile Cuma namazını kılmaları gerekir. Zira orası vatanları sayılmaktadır. Orada bir çatı altında olup olmamaları da bunu değiştirmez. Çölün hilafına orada mescidin olup olmaması da bu hükmü değiştirmez. Mâlikiler inşa edilmiş bir mescidin olması gerektiğini söylemiştir. *el-Atîk* eserinde: “Mescidi ve çarşısı olan her köyde kılınması gerekir” şeklindedir.

Hanefiler, Abdurrezzâk’ın da Allah Resûlü’nden (sallallahu aleyhe vesellem): “*Cuma namazı ancak kasaba hükmünde olan bölgelerde kılınır ve teşrîk tekbirleri de ancak öylesi yerlerde getirilir*” şeklinde nakletmiş olduğu hadise dayanarak şehirde veya şehre yakın bir yerde ikamet ediliyor olması gerektiğini söylemiştir.

Cuvâsâ denilmesine gelince; el-Bekrî’nin dediği gibi burasının şehir olduğu söylenmektedir. Zira İmriü’l-Kays:

“Cuvâsa tüccarları gibi akşamdan yola çıktık

Develere çuvallar ve torbalar yükleyerek” demiştir.

Burada avlarının çokluğundan dolayı kendilerini Cuvâsa tüccarlarına benzetmek istemiştir. Yine Cuvâsa tüccarlarının ticaret mallarının çokluğuna işaret etmektedir. Malların çokluğu genellikle tüccarların çokluğuna ve tüccarların çokluğu Cuvâsa’nın kesinlikle bir şehir olduğuna delalet etmektedir. Zira köyde çok sayıda tüccar bulunmaz. Buranın bir köy olduğunu kabul edecek olsak bile .hadiste burada Cuma namazının kılındığının zikredilmesi Resûlullah’ın (sallallahu aleyhe vesellem) bunu kabul ettiği mânâsına gelmez.

Vekî kanalıyla aynı hadiste bu yerin Bahreyn’in köylerinden bir köy olduğu zikredilmişti. Başka bir rivayetinde de Abdu’l-Kays köylerinden bir köy olduğunu söylemiştir. İsmâîlî, Muhammed b. Ebî Hafsa kanalıyla İbn Tahmân’dan olan rivayetinde aynı şeyi söylemiştir. Bekrî ve başkası muhtemelen buranın önceleri köy olduğunu, sonra gelişip şehir olduğunu söylemektedir. Ancak ilk görüş nass olarak bundan daha doğrudur. Görüldüğü kadarıyla sahabilerin vahiy nazil olup dururken dini işlerde bir şey yapmaları âdetinin olmayışına bakılacak olursa Abdu’l-Kays, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhe vesellem) emri ile Cuma namazını kılmıştır. Eğer bu böyle olsaydı Kur’ân’ın daha nüzulü tamamlanmadığı için bu caiz olmazdı. Ancak Câbir ve

Ebû Saîd, Kur'ân daha nazil olurken cinsel hayatta azil yapılmasını ve bu yönde bir yasaklama gelmemesini bunun böyle olmadığına delil saymıştır.

Ebû Hanîfe'ye göre idarecisi, çarşıları, işçileri, zulmü def edecek valisi ve hadislerde müracaat edilebilecek âlimi bulunan her memleket şehirdir.

Ebû Yûsuf'a göre de valisi/yöneticisi ve hüküm verecek kadısı bulunan her yer, şehirdir. Kerhî de bu görüştedir. Yine Ebû Yûsuf, nüfusu on bin olan her yerin şehir olduğunu söylemiştir. Şehrin etrafındaki at koşturma, ok atma ve başka ihtiyaçları karşılayan yerler şehirden sayılır.

Kadîhan, *el-Hâniyye* eserinde şöyle demiştir: “Şehre bitişik olmayan yerler şehirden sayılmaz. Hatta bu yerler ve şehir arasında mezralar ve meralar olsa bile bu yerler şehirden sayılmaz. Yani şehirden sayılmayan yerler şehirden uzaklığı dört yüz arşın olan yerlerdir. Ebû Yûsuf'a göre bu mesafe iki mildir.

Hadisin ravileri Basralı ve Herat'lıdır.

۸۹۳ - حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنَا سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « كُلُّكُمْ رَاعٍ . وَرَأَدَ اللَّيْثُ قَالَ يُونُسُ كَتَبَ رُزَيْقُ بْنُ حَكِيمٍ إِلَى ابْنِ شِهَابٍ - وَأَنَا مَعَهُ يَوْمَئِذٍ بِوَادِي الْقُرَى - هَلْ تَرَى أَنْ أَجْمَعَ . وَرُزَيْقٌ عَامِلٌ عَلَى أَرْضٍ يَعْمَلُهَا ، وَفِيهَا جَمَاعَةٌ مِنَ السُّودَانِ وَغَيْرِهِمْ ، وَرُزَيْقٌ يَوْمِئِذٍ عَلَى أَيْلَةٍ ، فَكَتَبَ ابْنُ شِهَابٍ - وَأَنَا أَسْمَعُ - يَأْمُرُهُ أَنْ يُجْمَعَ ، يُخْبِرُهُ أَنَّ سَالِمًا حَدَّثَهُ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « كُلُّكُمْ رَاعٍ ، وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، الْإِمَامُ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي أَهْلِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا وَمَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا ، وَالْخَادِمُ رَاعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ - قَالَ وَحَبِيبُ ، أَنْ قَدْ قَالَ - وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي مَالِ أَبِيهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ » . أطرافه ۲۴۰۹ ، ۲۵۵۴ ،

۶۹۸۹ تحفة - ۷۱۳۸ ، ۵۲۰۰ ، ۵۱۸۸ ، ۲۷۵۱ ، ۲۵۵۸

893- “Bişr b. Muhammed — Abdullah — Yûnus — Zührî — Sâlim b. Abdullah” isnâdıyla İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhe

vesellem): “*Hepiniz çobansınız*” buyurmuştur.

Leys, buna ziyade bulunarak Yûnus’un şöyle dediğini nakletmiştir: “Ruzeyk b. Hukeym, İbn Şihâb’a bir mektup yazmıştı. O sırada ben İbn Şihâb ile birlikte Vâdi’l-Kurâ’da idim. Ruzeyk: “Burada cuma namazı kıldırمامı uygun görür müsün?” diye yazmıştı. O sırada Eyle valisi olan Ruzeyk, orada arazilerin ekip biçilmesi için görevlendirilmişti ve Sudanlı (siyahiler) ve başkaları ile birlikte çalışıyordu.

İbn Şihâb cevap olarak şöyle yazdı ki ben de işitiyordum. İbn Şihâb cevabında yanındakilere cuma namazı kıldırmasını emrediyor ve ona, Sâlim kanalıyla Abdullah b. Ömer’den naklederek Resûlullah’tan (sallallahu aleyhe vesellem) şöyle işittiğini haber veriyordu: “*Hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüğünüzden sorumlusunuz. İnsanların idaresini üstlenen çobandır ve idaresi altında olanlardan sorumludur. Erkek, evinin halkının çobandır ve onlardan sorumludur. Kadın, kocasının evinin çobanıdır ve ondan sorumludur. Hizmetçi efendisinin malının çobanıdır ve ondan sorumludur.*” Ayrıca Abdullah b. Ömer’in: “Sanırım: «Adam babasının malının çobanıdır ve ondan sorumludur. Hepiniz çobansınız ve sürünüzden sorumlusunuz» buyurmuştu” dediğini söyledi.

Bişr, Bişr b. Muhammed el-Mervezî es-Sicistânî’dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek’tir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî’dir.

Zührî, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Sâlim, Sâlim b. Abdillâh b. Ömer’dir.

İbn Ömer, İbn Ömer b. el-Hattâb’tır.

Nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) her kişinin sorumlu olduğu ve kendi gözetimi altında bulunduğu şeylerin çobanı olduğunu bildirmiştir. Kişi, sorumluluğu altında olanlara adil davranıp onların dinleri ve başka işleri konusunda maslahatları yönünde çalışmalıdır. Kişi böyle davranması halinde büyük bir mükâfat elde eder. Aksi takdirde âhiret gününde sorumluluk altında olan her şey sorumludan hakkını isteyecektir.

Mısırlıların imamı Leys b. Sa’d rivayetinde Abdullah b. el-Mübârek’in rivayetine ziyade bulunmuştur. Zührlî bunu Ebû Sâlih’ten mevsûl olarak

aktarmıştır. Leys ziyadesinde Yûnus b. Yezîd'den naklederek Fezâra oğullarının azatlısı olan Ruzeik b. Hukeym el-Fezârî'nin İbn Şihâb ez-Zührî'ye bir mektup yazdığını söylemiştir. Yûnus o sırada şehrin işleri için İbn Şihâb ile birlikte Vâdi'l-Kurâ'da bulunmaktaydı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) orayı hicri 7 yılında Cemâziye'l-Âhir ayında Hayber'den geri döndüğü zaman fethetmişti.

Ruzeik orada Cuma namazını kıldırıp kıldıramayacağını soruyordu. O sırada Ruzeik bir arazide ziraat işleriyle meşguldü ve Ömer b. Abdilazîz tarafından Eyle valisi olarak görevlendirilmişti. O zaman orası bir kaleden ibaretti. Mısır'dan hac vazifesi için gelenler orada konaklardı. O kaleden bazı kalıntılar halen bulunmaktadır. Ruzeik, Cuma namazını bizzat Eyle halkı ile değil de çalıştığı arazi tarafındaki kimselerle kılıp kılamayacağını sormaktaydı. Çünkü orada Sudan'lılar veya siyahiler ve başka yerlerden kimseler de vardı. O zamanlar Eyle pek uğranılan bir yer değildi.

İbn Şihâb kendi eliyle ona bir cevap yazmış ve yazdığını okurken veya kâtibine yazdırırken Yûnus onu bizzat işitmiştir. İbn Şihâb cevabında Ruzeik'e yanındakilere Cuma namazı kıldırmasını emredip ona, Sâlim kanalıyla Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'dan naklederek Resûlullah'tan (sallallahu aleyhe vesellem) işittiklerini yazmıştır. Mektubunda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem) her kişinin çoban olduğunu ve her kişinin âhirette göttüklerinden sorumlu olduğunu, idarecinin idaresi altında olanların çobanı olduğunu, sünnet ve şeriata göre lehlerine veya aleyhlerine haklarında hüküm vermek ile sorumlu olduğunu bildirdiğini yazmıştır.

Başlık ile bağlantılı olan yer de işte burasıdır. Zira Ruzeik idareci tarafından oraya atanmış ve oradakilerin haklarını gözetme sorumluluğunu yüklenmiştir. Bu haklardan biri de Cuma namazını edâ etmektir. Burası bir köy olsa bile artık Cuma namazını kıldırarak kendisine vacip olmuştur. Zira kendisi oranın idaresini üstlenmiş ve oradakilerin sorumluluklarını yüklenmiştir. Erkek, evinin halkının çobandır ve onların nafakalarından, giyimlerinden ve maiyetlerinden sorumludur. Kadın, kocasının evinin ve çocuklarının çobanıdır. Kadın kocasının haklarını korumaktan, malını ve çocuklarını muhafaza etmekten sorumludur. Hizmetçi de efendisinin malının çobanıdır ve ona karşı görevlerini hakkıyla yerine getirmekten sorumludur.

Ayrıca Abdullah b. Ömer veya ravi Yûnus, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhe vesellem), adam babasının malının çobanı olduğunu ve onu muhafaza edip

maslahatı yönünde kullanmak ile sorumlu olduğunu, her kişinin çoban olduğunu ve her kişinin idaresini üstlendiği şeylerden sorumlu olacağını bildirdiğini söylemiştir.

Hadis ilk olarak geneli kapsarken, sonra özel olarak zikredilmiştir. Özel olarak zikredilirken de erkek, kadın, hizmetçi ve neseb olarak dörde ayrılmıştır. Sonra tekid bâbından bir daha genel ifadesi kullanılarak: *"Hepiniz çobansınız..."* ifadesi kullanılmıştır.

Hadise göre bir toplulukta sorumluluklarını üstlenen kişi varsa bu kişinin idareciden izin alınmadan onlara Cuma namazını kıldırması gerektiğini görmekteyiz. Şâfiîler de bu görüştedir. O zaman kendilerine göre diğer namazlarda olduğu gibi idarecinin izninin olup olmaması Cumanın sıhhati açısından bir sorun teşkil etmemektedir.

Mâlikiler ve Ahmed yine bu görüştedir.

Hanefiler, Ahmed'in: *"Kim zalim veya âdil bir yönetici olduğu halde Cuma namazını terk edecek olursa Allah onun iki yakasını bir araya getirmesin"* şeklindeki rivayetine dayanarak böylesi bir iznin şart olduğunu söylemiştir. Bunu İbn Mâce, Bezzâr ve başkası rivayet etmiştir. Burada imamın olması gerektiği, imam yoksa onun yerine idarecinin veya oranın kadısının olması gerektiği şartı koşulmuştur. Bu da kendileri için Şâfiîlerin dediğine karşı bir delil değildir. Zira Ruzeyk idareci olarak imamın yardımcısı yani makamından dolayı imamın yerini doldurabilecek biri idi.

Hadisin ravileri Medineli, Mervli ve Eylelidir. Buhârî bunu ayrıca *Vasâya* ve *Nikah* konuları içinde tahrir etmiştir.¹ Hadisi Müslim² ve Tirmizî, *Meğâzî* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2409, 2554, 2558, 2751, 5188, 5200, 7138

² Müslim 1829

۱۲ - بَابُ هَلْ عَلَى مَنْ لَمْ يَشْهَدْ الْجُمُعَةَ غُسْلٌ مِنَ النِّسَاءِ وَالصَّبْيَانِ وَغَيْرِهِمْ

12- CUMA NAMAZINDA HAZIR BULUNMAYAN KADINLARA, ÇOCUKLARA VE DİĞERLERİNE YIKANMANIN GEREKİP GEREKMEDİĞİ

وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ إِنَّمَا الْغُسْلُ عَلَى مَنْ نَجَسَ عَلَيْهِ الْجُمُعَةُ .

İbn Ömer: “Cuma namazı kendisine vacip olan kimse yıkanmak ile mükelleftir” demiştir.

Başlıktaki “Diğerleri” ifadesi cuma namazı ile mükellef olmayan yolcu, köle, hapishanede olan, hasta ve âmâ gibi kimseler kastedilmektedir.

İbn Ömer b. el-Hattâb: “Cuma namazı kendisine vacip olan kimse yıkanmak ile mükelleftir” demiştir. Beyhakî bunu sahih bir isnâdla mevsûl olarak rivayet etmiştir. Bu rivayet göstermektedir ki Cuma namazı kendisine vacip olmayan kişi yıkanmak ile mükellef değildir. Ancak böylesi biri yine de Cuma namazında hazır bulunacak olursa yıkanması menduptur.

۸۹۴ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ

أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ

جَاءَ مِنْكُمْ الْجُمُعَةَ فَلْيَغْتَسِلْ » . طرفاه ۸۷۷ ، ۹۱۹ - تحفة ۶۸۴۸

894- “Ebu’l-Yemân — Şuayb — Zührî” isnâdıyla Sâlim b. Abdillâh’ın bildirdiğine göre Abdullâh b. Ömer, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhe vesellem): “Sizden her kim Cumaya geleceksa yıkansın” buyurduğunu işitmiştir.

Ebu’l-Yemân, Hakem b. Nâfi’dir.

Şuayb, İbn Ebî Hamza’dır.

Zührî, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Abdullâh, Abdullâh b. Ömer b. el-Hattâb’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma namazına gelecek kişinin, kadın, muhannes, çocuk, köle ve seferi gibi gelmesi vacip olmayan kimselerden olsa bile yıkanması gerektiğini bildirmiştir. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhe vesellem): “Yıkansın” buyruğu ile vacip olduğu yönünde nakledilen, ancak kesin olarak

mendup olduğuna hamledilen başka rivayetlere göre Cuma namazına gidecek kişinin yıkanmasının mutlak bir şekilde mendup olduğu ve bunu terk etmenin mekruh olduğu görülmektedir.

Yine burada şart edatı ile yıkanmanın Cuma günü için değil de Cuma namazı için olduğu anlaşılmaktadır. Başlıkta bu istifham edatı ile zikredilmiştir. Bu da Cuma namazında hazır bulunmayan kişinin yıkanmasının vacip olmadığını göstermektedir.

Beyhakî bunu sahih bir isnâdla: *“Erkek olsun, kadın olsun Cumaya gelecek kimse yıkansın. Gelmeyecek kişi ise yıkanmak ile mükellef değildir”* şeklinde rivayet etmiştir.

Söz konusu hadis daha önce zikredilmişti.¹

۸۹۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « غُسْلُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ ». أطرافه ۸۵۸، ۸۷۹، ۸۸۰، ۲۶۶۵ - تحفة ۴۱۶۱

895- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — Safvân b. Süleyym — Atâ b. Yesâr” isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem): *“Cuma günü yıkanması ihtilam gören herkese vaciptir”* buyurmuştur.

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka’nebî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Safvân, Safvân b. Süleyym ez-Zührî el-Medenî’dir.

Atâ, Meymûne’nin azatlısı Atâ b. Yesâr el-Hilâlî el-Medenî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma günü yıkanmasının ihtilam gören yani buluğa eren herkese vacip gibi olduğunu bildirmiştir. Hadisten de buluğa ermeyen kimseye vacip olmadığı ve buluğa ermeyen kişinin Cumada hazır bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bu hadis daha önce de zikredilmiştir.²

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 877, 919. Müslim 844

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 858, 879, 880, 2665. Müslim 846

۸۹۶ - حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، أَوْثُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِنَا ، وَأَوْثِينَاهُ مِنْ بَعْدِهِمْ ، فَهَذَا الْيَوْمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ فَهَدَانَا اللَّهُ ، فَعَدَا لِلْيَهُودِ وَبَعَدَ عَدِ النَّصَارَى . فَسَكَّتْ . أطرافه ۲۳۸ ، ۸۷۶ ، ۲۹۵۶ ، ۳۴۸۶ ، ۶۶۲۴ ،

۶۸۸۷ ، ۷۰۳۶ ، ۷۴۹۵ تحفة ۱۳۵۲۲

896- “Müslim b. İbrâhîm — Vuheyb — İbn Tâvus — Tâvus” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) şöyle buyurmuştur: *“Bizler en son gelenleriz, kıyamet gününde öne geçecek olanlarız. Onlara kitab bizden önce verildi. Bizlere ise onlardan sonra verildi. Şu gün, onların, hakkında ihtilâf ettikleri gündür. Allah bize hidayet buyurdu. Yarın Yahudilerin, diğer gün de Hristiyanların günüdür.”* Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) sükût etti.¹

Müslim, Müslim b. İbrâhîm el-Ezdî el-Basrî’dir.

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid el-Basrî’dir.

İbn Tâvus, Abdullah’tır.

Tâvus, Tâvus b. Keysân’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) bizim zaman olarak dünyaya diğer ümmetlerden sonra geldiğimizi, ancak kıyamet gününde konum olarak hepsinden önde olacağımızı, bizden önce Ehl-i Kitab’a Tevrat ve İncil’in verildiğini, onlardan sonra da bize Kur’ân’ın indirildiğini, bizden önceki ümmetlere bu günü yani Cuma namazını bu günde toplanmaları üzere farz kıldığını, onların bazı şeyleri kıyas tutarak buna muhalif olduklarını bildirmişti.

Yahudiler, Yüce Allah’ın yaratma işini Cumartesi günü bitirmiş olmasından dolayı o günün daha faziletli olduğunu, Hristiyanlar da Yüce Allah’ın ilk

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 238, 876, 2956, 3486, 6624, 6887, 7036, 7495. Müslim 855

yaratma işinin Pazar günü yaptığı için o günün daha faziletli olduğunu düşünmüştür.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) onların Cuma günü konusunda ihtilafa düştüklerini ve Yüce Allah'ın bu günü bize nasip ettiğini bildirmiştir. Yüce Allah vahiy ile bize bu günü kabul etmemizi nasip etmiştir. “Allah bize hidayet buyurdu” buyruğu, âhirette öne geçmeye sebeptir.

Yani Yahudilerin toplanma günü Cumartesi günü ve Hristiyanların toplanma günü Pazar günüdür. Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem): “Yarın Yahudilerin, diğer gün de Hristiyanların günüdür” buyurduktan sonra sükût etmiştir.

۸۹۷ - ثُمَّ قَالَ « حَقٌّ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ أَنْ يَغْتَسِلَ فِي كُلِّ سَبْعَةِ أَيَّامٍ يَوْمًا يَغْتَسِلُ فِيهِ رَأْسُهُ

وَجَسَدُهُ ». طرفاه ۸۹۸، ۳۴۸۷ - تحفة ۱۳۵۲۲

897- Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem): “Her Müslümanın yedi günde bir gün yıkanıp başını ve bütün bedenini yıkaması üzerine bir haktır” buyurdu.¹

Eğer durum böyle ise o zaman ihtilam gören ve Cuma namazında hazır bulunan her Müslümanın yedi günde bir başını ve bütün bedenini yıkaması gerekmektedir. Nesâî rivayetinde: “Bu gün de Cuma günüdür” ziyadesinde bulunmuştur.

“Bütün bedenini” buyruğu, başı da kapsamaktadır. Ancak beden bir parçasından ibaret olan başın ayrıca zikredilmesi, başa verilen ehemmiyetten dolayıdır. Zira o zamanlarda başı yağlamak, hatmi ve diğer şeyler sürmek âdetten idi. Bu sebeple yıkanırken ilk olarak baştaki bu yağları ve diğer şeyleri gidermek gerekmektedir.

Buhârî, Fethu'l-Bâri'de bunu Zikru Benî İsrâîl konusu içinde başka bir kanalla Vuheyb'den bu isnâdla bu hadis yönünde rivayet etmiştir. Ancak rivayetinde: “Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) sükût etti” lafzını zikretmemiştir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 898, 3487. Müslim 849

Mücâhid'in Tâvus'tan muhtasar olarak naklettiği hadis te bu rivayetin merfû olduğunu kuvvetlendirmektedir.

۸۹۸ - رَوَاهُ أَبَانُ بْنُ صَالِحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «
لِلَّهِ تَعَالَى عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ حَقٌّ أَنْ يَغْتَسِلَ فِي كُلِّ سَبْعَةِ أَيَّامٍ يَوْمًا» . طرفاه ۸۹۷ ، ۳۴۸۷ -

تحفة ۱۳۵۳۴

898- “Ebân b. Sâlih — Mücâhid — Tâvus” isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem): *“Her yedi günde bir gün yıkanmak her Müslüman kişi üzerine Yüce Allah'ın bir hakkıdır”* buyurmuştur.

Ebân b. Sâlih'in bu hadisini Beyhakî, “Saîd b. Hilâl — Mücâhid — Tâvus — Ebû Hureyre” isnâdıyla Allah Resûlü'den (sallallahu aleyhe vesellem) mevsûl olarak mutabaat ederek rivayet etmiştir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem), her yedi günde bir gün yıkanmanın ihtilam gören her Müslüman kişi üzerine Yüce Allah'ın bir hakkı olduğunu bildirmiştir. Bu gün de Cuma günüdür.

Müslim'in: *“Her kim güzel bir şekilde abdest alır ve Cuma namazına gelirse...”* şeklindeki hadisi bunun vacip olmadığını göstermektedir.

Tirmizî'nin hadisi daha önce de zikredildiği gibi: *“Cuma namazı için abdest alan kişi gerekeni ve güzelini yapmış olur”* şeklindedir.

İlk hadisin ravileri Basralı ve Yemenlidir. Bunda oğlun babadan rivayeti vardır. Buhârî ayrıca bunu *Zikru Benî İsrâîl* konusu içinde tahrir etmiştir.¹ Müslim² ve Nesâî, *Cuma* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 897, 3487

² Müslim 849

۱۳ - باب

13- BÂB

۸۹۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ حَدَّثَنَا وَرْقَاءُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « ائْذَنُوا لِلنِّسَاءِ بِاللَّيْلِ إِلَى الْمَسَاجِدِ ». أطرافه ۸۶۵
۷۳۸۵، ۹۰۰، ۸۷۳، - تحفة ۷۳۸۵

899- “Abdullah b. Muhammed — Şebâbe — Verkâ — Amr b. Dînâr — Mücâhid” isnâdıyla İbn Ömer’in bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem): “Kadınlara gece mescide gitmeleri için izin verin” buyurmuştur.¹

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Müsnedî’dir.

Şebâbe, Şebâbe el-Fezarî el-Medâyinî’dir.

Verkâ, Verkâ b. Amr el-Medâyinî’dir.

Mücâhid, Mücâhid b. Cebr’dir.

İbn Ömer, İbn Ömer b. el-Hattâb’dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem), kadınlara gece mescide gitmeleri için izin verilmesini emretmiştir. Gece izin verilmesi fasıkların gece kendi işlerinde veya uykularında olmasından dolayıdır. Fasıklar gündüz ortalıkta dolaştıkları için kadınlar gündüz namazına çıkmamaktadır. Cuma namazı da gündüz namazıdır. Cuma namazında hazır bulunmayacak kişi de yıkanmak ile mükellef değildir.

İsmâîlî der ki: Mücâhid’in hadisi İbn Amr’dan rivayet edilmiştir. Bu hadisde de anlaşılmaktadır ki kadınların ancak gece mescide çıkmalarına izin verilmiştir. Cuma namazı da gündüz namazıdır.

Birmâvî, Kirmânî gibi: “Eğer gece vakti kadınların mescide çıkmasına izin veriliyorsa, gündüzleri çıkmalarına izin verilmesi daha uygundur. Çünkü gece şüphelere sebep olur” demiştir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 865, 873, 900, 5238. Müslim 442

٩٠٠ - حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ
عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كَانَتْ امْرَأَةٌ لِعُمَرَ تَشْهَدُ صَلَاةَ الصُّبْحِ وَالْعِشَاءِ فِي الْجُمُعَةِ فِي الْمَسْجِدِ ،
فَقِيلَ لَهَا لِمَ تَخْرُجِينَ وَقَدْ تَعْلَمِينَ أَنَّ عُمَرَ يَكْرَهُ ذَلِكَ وَيَغَارُ قَالَتْ وَمَا يَمْنَعُهُ أَنْ يَنْهَانِي قَالَ
يَمْنَعُهُ قَوْلُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ « لَا تَمْنَعُوا إِمَاءَ اللَّهِ مَسَاجِدَ اللَّهِ » . أطرافه ٨٦٥ ، ٨٧٣ ،
٨٩٩ ، ٥٢٣٨ - تحفة ٧٨٣٩

900- “Yûsuf b. Mûsa — Ebû Usâme — Ubeydullah b. Ömer” isnâdıyla Nâfi’nin bildirdiğine göre İbn Ömer şöyle demiştir: Hz. Ömer’in karısı sabah ve yatsı namazlarını Mescid’de cemaatle kılardı. Ona: “Ömer’in bundan hoşlanmadığını ve kıskanç biri olduğunu bildiğin halde neden bu şekilde evinden çıkıyorsun?” denilince: “Peki bana neden engel olamıyor?” karşılığını verdi. O da buna karşılık: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhe vesellem): «Yüce Allah’ın kadın kullarını Allah’ın mescidlerinden alıkoymayın» buyruğu buna engel olmaktadır” dedi.¹

Yûsuf, Yûsuf b. Mûsa b. Râşid b. Bilâd el-Kattân el-Kûfi’dir. Hicri 252 yılında Bağdat’ta vefat etmiştir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme el-Leysî’dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Amr b. Hafs b. Âsım b. Ömer b. el-Hattâb el-Medenî’dir.

Nakledildiğine göre Ömer b. el-Hattâb’ın karısı cennetle müjdelenenlerden biri olan Sa’d’ın kız kardeşi Zeyd b. Amr b. Nüfeyl’in kızı Âtike’dir. Ömer kendisiyle nişanlanınca Âtike, ona Mescid’e gitmesine engel olmaması şartını koşmuş ve Ömer kerhen de olsa bunu kabul etmişti. Âtike sabah ve yatsı namazlarını Mescid’de cemaatle kılardı. Kendisine Ömer’in bundan hoşlanmadığını ve kıskanç biri olduğunu bildiği halde neden bu şekilde evinden çıktığı soruldu.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 865, 873, 899, 5238. Müslim 442

Abdurrezzâk ve Ahmed'in rivayetlerinde olduğu gibi kendisine böyle diyen kişi Ömer'in bizzat kendisidir. O zaman hadis müsned olarak Ömer'den rivayet edilmiştir.

Âtike, Ömer'in neden buna engel olmadığını sorunca, Ömer buna karşılık Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem), Yüce Allah'ın kadın kullarının gece vakti Allah'ın mescidlerinden alıkonulmamasını emrettiğini söylemiş ve engelin bu olduğunu bildirmiştir. Cuma namazı da gündüz namazı olduğu için kadınlar bu namazda hazır bulunmazlar. Cuma namazında hazır bulunmayan kimse de yıkanmakla mükellef değildir.

Birmâvî de, Kirmânî gibi şöyle demiştir: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem): "Alıkoymayın" buyruğu gece ve gündüzü kapsamaktadır. Hadiste sadece gecenin zikredilmesi genelden sadece birini zikretmek gibidir. Usul olarak bu: "Tabaklanmasıyla temizlenmiş olur" hadisinde ve Meymûne'nin koyunu hakkındaki hadiste: "Tabaklanan her deri temizlenmiş olur" buyrulması gibi burada özel olarak zikredilen şey geneli kapsamaktadır.

Hadisin başlık ile mutabakatı kadınların da Cuma namazında bulunmasıdır. Bu durumda başlıkta zikredildiği gibi de Cuma namazına gidecek kişinin yıkanması gerekmektedir.

Hadisin ravileri Kûfeli ve Medinelidir.

۱۴ - باب الرُّخْصَةِ إِنْ لَمْ يَحْضُرِ الْجُمُعَةَ فِي الْمَطَرِ

14- YAĞMURDAN DOLAYI CUMADA HAZIR BULUNMAMA RUHSATI

۹۰۱ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْحَمِيدِ صَاحِبُ الزِّيَادِيِّ

قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَارِثِ ابْنُ عَمِّ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لَوْ ذُنِبَ فِي يَوْمٍ مَطِيرٍ إِذَا قُلْتَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ . فَلَا تَقُلْ حَتَّى عَلَى الصَّلَاةِ . قُلْ صَلُّوا فِي بُيُوتِكُمْ . فَكَانَ النَّاسُ اسْتَنْكَرُوا ، قَالَ فَعَلَهُ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي ، إِنَّ الْجُمُعَةَ عَزْمَةٌ ، وَإِنِّي كَرِهْتُ أَنْ

أُخْرِجَكُمْ ، فَتَمُشُّونَ فِي الطِّينِ وَالْدَحْضِ . طرفاه ٦١٦ ، ٦٦٨ - تحفة ٥٧٨٣

901- “Müsedded — İsmâîl” isnâdıyla Ziyâdî’nin dostu Abdulhamîd’in bildirdiğine göre Muhammed b. Sîrîn’in amcası oğlu Abdullah b. el-Hâris şöyle demiştir: İbn Abbâs yağmurlu bir günde müezzine: “Ezanı okurken «Eşhedu enne Muhammeden resûlullah» dedikten sonra «Hayya ale’s-salât» deme! Bunun yerine «Namazı evlerinizde kılın!» de” emrini verdi. Ancak insanlar bunu pek de hoş karşılamayınca İbn Abbâs: “Bunu benden daha hayırlı olan biri de yaptı. Cuma namazı için çağrı yapılınca icabet etmek farzdır. Ancak yağmur ve çamurda yürüyüp sıkıntıya girmenizi istemedim” dedi.

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dır.

İsmâîl, İsmâîl b. Uleyye’dır.

Abdulhamîd, Ziyâdî’nin dostu Abdulhamîd b. Dînâr’dır.

Dimyâtî: “Abdullah b. el-Hâris, Muhammed b. Sîrîn’in amcası oğlu değil binti Sîrîn’in eşidir. Yani Muhammed b. Sîrîn’in eniştesidir” demiştir. İbn Hacer, *el-Feth*’te: “Eniştesi olması sütkardeş olmaları için bir engel değildir” demiştir. Ancak sahih bir rivayet, kabul edilebilecek bir ihtimal ile hatalı kabul edilmez.

İbn Abbâs, yağmurlu bir günde müezzine ezanı okurken “Eşhedu enne Muhammeden resûlullah” dedikten sonra “Hayya ale’s-salât” dememesini, bunun yerine “Namazı evlerinizde kılın!” demesini emretti ve bu şekilde müezzini ezanı tam olarak okumaktan menetti.

Ancak insanlar “Hayya ale’s-salât” denilmemesini ve “Namazı evlerinizde kılın” denilmesini pek de hoş karşılamadı. Bunun üzerine İbn Abbâs müezzine dediğini kastederek bunu kendisinden daha hayırlı olan Resûlullah’ın da (sallallahu aleyhe vesellem) yaptığını, Cuma namazı için çağrı yapılınca icabet etmenin vacip olduğunu, müezzinin “Hayya ale’s-salât” demesi halinde onu işiten kimseye yağmurda mescide gelmesinin meşakkatli olacağını, yağmurdan dolayı namazları evde kılabileceklerine ruhsat olduğunu bilmeleri açısından böyle yaptığını söyledi. Ulemânın çoğunluğunun görüşü de bu yöndedir.

Ancak Şâfiîler ve Hanefiler tam mânâsıyla ıslanmaları söz konusu olması halinde böylesi bir ruhsatın geçerli olduğunu, yağmur hafif ise ve mescide gelme imkânları varsa bunun özür sayılmayacağını söylemişlerdir.

Mâlik: “Hayır, yağmur olması halinde bu yönde ruhsat vardır ve söz konusu hadis bu konuda bir hüccettir” demiştir.

İbn Abbâs, insanların mescide çıkarken çamurda yürüyüp sıkıntıya girmelerini istemediği ve içlerinden de olsa kötü şeyler düşünerek, belki de razı olunmayacak sözler konuşarak günah kazanmalarına sebep olmamak için böyle yaptığını söylemiştir.

Bu hadis daha önce *Ezân* konusunun sonlarında zikredilmişti.¹

۱۵ - بَابُ مِنْ أَيْنَ تُؤْتَى الْجُمُعَةُ وَعَلَى مَنْ تَجِبُ لِقَوْلِ اللَّهِ - جَلَّ وَعَزَّ - إِذَا
نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ

**15- CUMA NAMAZINA NE KADAR BİR MESAFEDEN GELİNİR VE
YÜCE ALLAH'IN: “CUMA GÜNÜ NAMAZA ÇAĞIRILDIĞI ZAMAN,
HEMEN ALLAH'I ANMAYA KOŞUN”² BUYRUGU İLE CUMA
NAMAZI KİMLERE VACİP OLUR?**

وَقَالَ عَطَاءٌ إِذَا كُنْتَ فِي قَرْيَةٍ جَامِعَةٍ ، فَنُودِيَ بِالصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ ، فَحَقُّ عَلَيْكَ أَنْ
تَشْهَدَهَا ، سَمِعْتَ النِّدَاءَ أَوْ لَمْ تَسْمَعْهُ . وَكَانَ أَنَسُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فِي قَصْرِهِ أَحْيَانًا
يُجْمَعُ وَأَحْيَانًا لَا يُجْمَعُ ، وَهُوَ بِالزَّائِيَةِ عَلَى فَرَسَخَيْنِ .

Atâ: “Toplayıcı bir köy içinde bulunduğun zaman Cuma günü namaz için çağrı yapıldığında, ezanı işit veya işitme, namazda bulunman senin üzerinde bir haktır” demiştir.

Enes, köşkünde iken bazen Cumada hazır bulunur, bazen de bulunmazdı. Bu köşkü de toplayıcı mescide iki fersahlık bir mesafede Zâviye denilen yerde idi.

Cuma namazına ne kadar bir mesafeden gelinir ve Yüce Allah'ın: “Cuma günü namaza çağırıldığı zaman, hemen Allah'ı anmaya koşun”³

¹ Hadis daha önce 616 ve 668'de geçmiştir. Müslim 699

² Cuma Sur. 9

³ Cuma Sur. 9

buyruğu ile Cuma namazı kimlere vacip olur? Buhârî bunu Şâfiî, *el-Ümm'*de olduğu gibi bunun vacip olduğunu bildirmek açısından rivayet etmiştir. Zira koşmayı emretmek buna delalet etmektedir veya farz olmasından dolayı çağrı yapılmaktadır.

Atâ b. Ebî Rebâh, kişinin toplayıcı bir köy içinde bulunması halinde ve Cuma günü namaz için çağrı yapıldığında, ezanı işitsin veya işitmesin, namazda bulunmasının artık üzerinde bir hak olduğunu söylemiştir. Abdurrezzâk bunu İbn Cüreyc'den mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Nevevî de bunda bir ihtilaf olmadığını söylemiştir. Abdurrezzâk, İbn Cüreyc'ten olan rivayetinde şu ziyadede bulunmuştur: "Atâ'ya: «Karyetun câmiatun yani toplayıcı köy nedir?» dediğimde: «Cidde gibi cemaati, valisi, kadısı ve birbirine bitişik toplu evleri olan yerdir» karşılığını verdi."

Enes b. Mâlik, köşküde iken bazen Cuma namazını yanında olanlarla birlikte veya Basra mescidinde kılar, bazen de Cuma namazında hazır bulunmazdı. Bu köşkü de Basra'nın dışında iki fersahlık bir mesafede yani altı millik bir mesafede idi. Enes mesafenin uzaklığından dolayı Cumanın vacip olmadığı görüşünde idi.

٩٠٢ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ جَعْفَرِ بْنِ الزُّبَيْرِ حَدَّثَهُ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ كَانَ النَّاسُ يَتَابُونَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ مِنْ مَنَازِلِهِمْ وَالْعَوَالِي ، فَيَأْتُونَ فِي الْعُبَارِ ، يُصِيهِمُ الْعُبَارُ وَالْعَرَقُ ، فَيَخْرُجُ مِنْهُمْ الْعَرَقُ ، فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنْسَانٌ مِنْهُمْ وَهُوَ عِنْدِي ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَوْ أَنَّكُمْ تَطَهَّرْتُمْ لَيَوْمِكُمْ هَذَا » . تحفة ١٦٣٨٣

902- "Ahmed — Abdullah b. Vehb — Amr b. el-Hâris — Ubeydullah b. Ebî Câfer — Muhammed b. Câfer b. ez-Zübeyr" isnâdıyla Urve b. ez-Zübeyr'in bildirdiğine göre Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhe vesellem) eşi Hz. Âişe şöyle demiştir: İnsanlar evlerinden ve Avâlî'den Cuma namazına nöbetleşe gelirlerdi. Gelirken toza bulaştıkları için de terleyince kokuları çıkardı. Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) yanımda iken bunlardan biri geldi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem): "Böylesi bir gün için yıkansanız daha iyi olmaz mı?" buyurdu.

Ahmed, kimseye nispet edilmemiştir. Ancak Ebû Zerr, el-Vakt ve Asîlî'nin nüshalarında Ahmed b. Sâlih olduğu, İbn İsa olmadığı zikredilmiştir. İbnu's-Seken de onlara muvafakat etmiştir.

Abdullah, Abdullah b. Vehb el-Mısırî'dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ebî Câfer el-Kureşî el-Umevî el-Mısırî'dir.

Muhammed, Muhammed b. Câfer b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm el-Kureşî'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhe vesellem) eşi Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre insanlar kasaba dışındaki evlerinden ve Avâlî'den yani Medine'nin doğu tarafındaki yakın köylerden Cuma namazına nöbetleşe gelirlerdi. Bu köylerden Medine'ye en yakın olanı üç veya dört, en uzağı ise sekiz mil uzaklıktaydı. Gelirken toza bulaştıkları için de terleyince kokuları çıkardı. Bir gün Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem), Hz. Âişe'nin yanında iken bunlardan biri gelince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) böylesi bir gün için yıkanmalarının daha iyi olacağını söylemiştir.

Bu hadis Ebû Dâvud'un İbn Abbâs'tan rivayet ettiği hadiste olduğu gibi Cuma günü yıkanmanın sebebidir. Ebû Dâvud bu rivayeti Cuma namazının kasabanın dışında olan kişiye de vacip olduğuna delil sayması, vacip olmadığını söyleyen Kûfelilere bir cevap niteliğindedir.

Ancak cevap olarak: "Eğer Cuma namazı yakın köylerdeki kişilere vacip olsaydı bu kimseler Cuma namazına nöbetleşe değil de toplu olarak gelirlerdi" denilmiştir. Şâfiî ise: "Çağırıcı işiten her kişiye vaciptir" demiştir. Tirmizî de bunu Ahmed'den: "Cuma namazı çağırıcı işiten her kişiye vaciptir" şeklinde nakletmiştir. Ebû Dâvud bunu zayıf bir isnâdla rivayet etmiştir. Ancak Beyhakî şahit olarak bunu ceyyid bir isnâdla rivayet etmiştir. Burada kastedilen kişinin bulunduğu yerde Cuma namazı vacip olmasa bile başka bir yerde Cuma namazı için çağrı yapıldığını işitmesi halinde Cuma namazının bu kişiye vacip olmasıdır. Yani kişinin kulaklarında işitmeme gibi bir sıkıntısı olmadıktan sonra rüzgâr da yoksa ve çağırıcı işitilecek bir kasabaya yakın ise Cuma namazı kendisine vacip olur. Burada mutlaka çağırıcının işitilmesi kastedilmemektedir. Aksi takdirde Cuma namazı sağır kişinin üzerinden sakıt olurdu. Burada esas olarak kastedilen işitme mesafesidir.

Mâlikiler çağrı yapılan yer ile başka bir köy arasındaki mesafenin üç mil olması gerektiğini, aynı büyük şehirde olunması halinde çağrı yeri ile aralarındaki mesafe altı mil olsa da Cuma namazının vacip olduğunu söylemiştir. Ali bunu Mâlik'ten rivayet etmiştir.

Bazıları ise Ebû Hureyre'nin: *"Cuma namazından çıktıktan sonra aynı günün gecesinden evine yetişebilecek uzaklıkta olan herkesin katılması gerekir"* şeklindeki merfu rivayetine dayanarak Cuma namazından çıktıktan sonra aynı günün gecesi evine yetişebilecek uzaklıkta olan herkesin cumaya gitmesi gerektiğini söylemiştir. Tirmizî ve Beyhakî bunu rivayet ederek zayıf olduğunu söylemişlerdir. Zira kişi eğer bulunduğu yerden Cuma namazına yetişmiş ise, o zaman akşamdan önce evine yetişmesi de mümkündür.

Hadisin ravileri Mısırlı ve Medinelidir. İsnâdında kişinin amcasından rivayeti vardır. Hadisi Müslim¹ ve Ebû Dâvud, *Salât* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۱۶ - بَابُ وَقْتِ الْجُمُعَةِ إِذَا زَالَتْ الشَّمْسُ

16- CUMANIN VAKTİ, GÜNEŞİN ZEVAL VAKTİNİ GEÇMESİ ZAMANIDIR

وَكَذَلِكَ يُرَوَّى عَنْ عُمَرَ وَعَلِيٍّ وَالنُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ وَعَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ .

H. Ömer, H. Ali, Nu'mân b. Beşîr ile Amr b. Hureys'ten bu yönde rivayetler vardır.

Cumanın vakti, güneşin zeval vaktini yani semanın ortasını geçmesi zamanıdır. Sahabilerin ileri gelenlerinden de bu şekilde rivayetler nakledilmektedir. H. Ömer'in hadisini İbn Ebî Şeybe ve Buhârî'nin hocası Ebû Nuaym Fadl b. Dukeyn, *Kitâbu's-Salât*'ta Abdullah b. Sîdân'dan mevsûl olarak rivayet etmişlerdir. Ali b. Ebî Tâlib'in hadisini İbn Ebî Şeybe sahih bir isnâdla aktarmıştır. Nu'mân b. Beşîr'in hadisini İbn Ebî Şeybe, Simâk b. Harb kanalıyla mevsûl olarak rivayet etmiştir. Amr b. Hureys'in hadisini İbn Ebî Şeybe, Vefîd b. Ayzâr'dan mevsûl olarak rivayet etmiştir. Âlimlerin geneli de bu görüştedir.

¹ Müslim 847

İmam Ahmed, Ebû Bekr, Ömer ve Osman'dan nakledilen rivayetlere ve Abdullah b. Mes'ûd'un Cuma namazını kuşluk vaktinde kılıp: "Sıcağın size bir zarar vermesinden endişe ettim" demesine dayanarak zeval vaktinden önce kılınması gerektiğini söylemiştir. Zira sâbit olmayan bir şekilde nakledildiğine göre Ebû Bekr, Ömer ve Osman, Cuma namazını zeval vaktinden önce kılarlardı.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: "Abdullah bilgili biri olsa da son zamanlarında karıştırmaya başlamıştır." Şu'be böyle demiştir.

Hanbelîlerden bazı kimseler Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhe vesellem): "*Allah bu günü Müslümanlar için bayram kılmıştır*" şeklindeki hadisini hüccet sayarak: "Madem ki Allah, bu güne bayram demiş, o halde bu günün namazı da Ramazan ve Kurban bayramı namazları vaktinde kılınabilir" demişlerdir. Fakat Aynî, bu kavle itiraz ederek: "Cuma gününe bayram denilmesi ile onun bütün bayram hükümlerine şâmil olması lâzım gelmez. Bunun delili de Cuma gününün hilafına bayram gününde oruç tutmanın haram kılınmasıdır. Cuma günü oruç tutulabileceği konusunda ise ittifak edilmiştir."

٩٠٣ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ أَنَّهُ سَأَلَ عَمْرَةَ عَنِ الْغُسْلِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَقَالَتْ قَالَتْ عَائِشَةُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - كَانَ النَّاسُ مَهَنَةً أَنْفُسِهِمْ ، وَكَانُوا إِذَا رَاحُوا إِلَى الْجُمُعَةِ رَاحُوا فِي هَيْئَتِهِمْ فَقِيلَ لَهُمْ لَوْ اغْتَسَلْتُمْ طَرَفَهُ ٢٠٧١ - تحفة

١٧٩٣٥

903- Abdân isnâdıyla Abdullah'ın bildirdiğine göre Yahya b. Saîd, Amre'ye Cuma günü yıkanmayı sorunca, Amre şöyle karşılık vermiştir: Hz. Âişe bu konuda şöyle dedi: "İnsanlar kendi işlerini kendileri yaparlardı ve iş elbiseleriyle de Cuma günü namaza gelirlerdi. Bundan dolayı kendilerine: «Yıkayıp gelseniz daha iyi olur» denilmiştir.”¹

Abdân, Abdullah b. Osmân b. Cebele el-Ezdî el-Mervezî'dir. Hicri 221 yılında vefat etmiştir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek'tir.

¹ Hadis ileride 2071. numarada gelecektir. Müslim 847

Yahya, Yahya b. Saîd el-Ensârî'dir.

Yahya b. Saîd, Amre binti Abdirrahman el-Ensâriyye el-Medeniyye, Cuma günü yıkanmayı sorunca, Amre, Hz. Âişe'nin bu konuda önceleri insanların kendi işlerini kendilerinin yaptıklarını ve zeval vaktinden sonra ter kokan iş elbiseleriyle Cuma günü namaza geldiklerini, bundan dolayı kendilerine insanlara ve meleklerle eziyet veren kokunun giderilmesi için yıkanıp gelmelerinin daha iyi olacağı söylenmiştir.

Burada “*Revâh*” ifadesi mutlak olarak gitmek mânâsına gelse de meşhur mânâsı zevalden sonra gitmektir. Zira hadiste: “*Cuma günü yıkanıp ilk vakitte Cumaya giden kimse...*” buyurulmaktadır. İlk vakitle de güneşin zeval vaktini geçtiği ilk vakit kastedilmektedir.

Hadisin ravileri Mervli ve Medinelidir. Hadisi Müslim ve Ebû Dâvud, *Tahâret* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

٩٠٤ - حَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ النُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عُثْمَانَ اللَّيْمِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُصَلِّي الْجُمُعَةَ حِينَ تَمِيلُ الشَّمْسُ . تحفة ١٠٨٩

904- “Sureyc b. en-Nu'mân — Fuleyh b. Süleyman — Osman b. Abdirrahman b. Osman et-Teymî” isnâdıyla Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) Cuma namazını, güneş (tepe noktasından batıya) meylettiği zamanda kıldırırdı.

Sureyc, Sureyc b. en-Nu'mân el-Bağdâdî'dir. Hicri 227 yılında vefat etmiştir.

Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) Cuma namazını, güneş semanın ortasını geçip batıya meylettiği zamanda kıldırırdı.

Hadisteki “*Kâne*” ifadesi, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma namazını devamlı olarak zeval vaktinden sonra kıldığını göstermektedir.

٩٠٥ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا هُمَيْدٌ عَنْ أَنَسٍ قَالَ كُنَّا نُبَكِّرُ

بِالْجُمُعَةِ ، وَنَقِيلُ بَعْدَ الْجُمُعَةِ . طرفه ٩٤٠ - تحفة ٧٠٧

905- “Abdân — Abdullah” isnâdıyla Humeyd’in bildirdiğine göre Enes: “Biz Cuma namazını erken kılar, öğle istirahatını da Cuma namazından sonraya bırakırdık” demiştir.

Abdân, Abdullah b. Osman’dır.

Abdullahı, Abdullah b. el-Mübârektir.

Enes, Enes b. Mâlik’tir.

Nakledildiğine göre sahabiler Cuma namazını öğle istirahatından önce erken kıları.

Hanbelîler bunu günün başlangıcında kılarlardı şeklinde değerlendirmiştir.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: “Burada erken ifadesinden kasıt bir şeyi ilk vaktinde yapmaktır. Yani bir şeyi ilk vaktinde yapan kişi, o işi erken yapmış olur.” Önceleri: “Akşam namazını erken kılın” denilirdi. Bunda da kişinin namazı ilk vaktinde kılması kastedilmektedir.

Erken ifadesi güneşin doğmasından önceki vakti de içine alır. Ancak imam Ahmed böyle demeyip, Cuma namazını zeval vaktinden önce kılmanın caiz olduğunu söylemektedir.

Eğer günün başlangıcında kılınmaması konusunda ittifak edilmiş ise, o zaman burada zeval vaktinden hemen sonra kılınması kastedilmektedir. Birmâvî ve başkaları bunu bu şekilde yorumlamıştır.

Güneş zeval vaktini geçtiğinde Cuma namazı kılındıktan sonra öğle uykusuna çekilirlerdi. Çünkü sıcaklığın şiddetli olduğu zamanda istirahat edip namazı hava serinlediği zaman kılmak sahabenin âdetlerinden idi.

Cuma günü öğle vaktinin dışında ne Cuma namazı kılınır, ne başka bir şey yapılır, ne de hutbe okunurdu. Eğer hutbeyi öne almak yani zeval vaktinden önce okumak caiz olsaydı Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) bunu yapardı ve namaz güneş zeval vaktini geçer geçmez de hemen kılınmış olurdu.

Buhârî ve Müslim’in Seleme b. el-Ekva’dan: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) ile birlikte Cuma namazını kılarık ve namazı bitirdiğimizde daha duvarların dibinde gölgelenebileceğimiz bir gölge olmazdı” şeklindeki rivayetleri, zevalden sonra namazı ne kadar acele kıldıklarına işaret etmektedir. Bu rivayet ile gölgenin olmadığı değil de kendisinde gölgelenebilecek bir gölgenin olmadığı kastedilmektedir.

۱۷ - بَابُ إِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

17- CUMA GÜNÜ SICAĞIN ŞİDDETLİ OLMASI

Cuma günü sıcaklığın şiddetli olması halinde Cuma namazını öğle namazı gibi serinlikte kılmak.

۹۰۶ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدِّمِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا حَرَمِيُّ بْنُ عُمَارَةَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو خَلْدَةَ - هُوَ خَالِدُ بْنُ دِينَارٍ - قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا اشْتَدَّ الْبَرْدُ بَكَرَ بِالصَّلَاةِ ، وَإِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ أَبْرَدَ بِالصَّلَاةِ ، يَعْنِي الْجُمُعَةَ . قَالَ يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ أَخْبَرَنَا أَبُو خَلْدَةَ فَقَالَ بِالصَّلَاةِ ، وَلَمْ يَذْكُرِ الْجُمُعَةَ . وَقَالَ بِشْرُ بْنُ ثَابِتٍ حَدَّثَنَا أَبُو خَلْدَةَ قَالَ صَلَّى بِنَا أَمِيرِ الْجُمُعَةِ ثُمَّ قَالَ لَأَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - كَيْفَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي الظُّهْرَ تَحْفَةً ۸۲۳

906- “Muhammed b. Ebî Bekr el-Mukaddemî — Haramiy b. Umâre” isnâdıyla Ebû Halde’nin bildirdiğine göre Enes b. Mâlik şöyle demiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) şiddetli soğuk olması halinde namazı erken kıldırırdı. Şiddetli sıcak olması halinde de namazı serinliğe kadar ertelerdi.”

Ravi burada Cuma namazınının kastedildiğini söylemiştir.

Yûnus b. Bukeyr der ki: Ebû Halde bu hadisi bize Cuma namazını zikretmeksizin sadece: “Namazı” ifadesiyle nakletmiştir.

Bişr b. Sâbit ise bunu Ebû Halde’den: “Bir vali bize Cumayı kıldırdıktan sonra Enes’e: «Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) öğle namazını nasıl kıldırırdı?» diye sordu” şeklinde nakletmiştir.

Ebû Zer ve Ebu’l-Vakt’ın nüshalarında Ebû Halde’nin, Hâlid b. Dînâr et-Temîmî es-Sa’dî el-Basrî el-Hayyât olduğu zikredilmiştir.

Enes b. Mâlik, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhe vesellem) şiddetli soğuk olması halinde namazı asılda olduğu gibi ilk vaktinde erken kıldırıldığını ve şiddetli sıcak olması halinde namazı serinliğe kadar ertelediğini bildirmiştir.

Ravi burada nass olarak değil de öğle namazına kıyas olarak Cuma

namazının kastedildiğini söylemiştir. Zira hadislerin çoğu öğle namazının ertelenebileceğine ve Cuma namazına erken gelinmesi gerektiğine delalet etmektedir.

Buhârî'nin bu hadisi zikretmesi, Cuma namazını serinliğe bırakma hükmünü açıklığa kavuşturmak açısındandır. Ancak bu, sâbit (kesinleşmiş) bir hüküm değildir. Hadiste Cuma namazının kastedilmesinin zikredilmesi, muhtemelen tâbiûnun onu o şekilde anlamış olması ve onu anladığı şekilde nakletmeyi tercih etmiş olmasından kaynaklanmaktadır. İbnu'l-Münîr böyle demiştir.

Hadisin bütün ravileri Basralıdır.

Yûnus b. Bukeyr, Ebû Halde'nin bu hadisi kendilerine Cuma namazını zikretmeksizin sadece: "Namazı" ifadesiyle naklettiğini bildirmiştir. Buhârî, *el-Edebü'l-müfred*'de bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Buhârî, *el-Edebü'l-müfred*'de bunu: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) şiddetli sıcak olması halinde namazı serinliğe kadar ertelerdi. Şiddetli soğuk olması halinde de namazı erken kıldırırdı" şeklinde rivayet etmiştir. İsmâîlî bunu başka bir kanalla Yûnus'tan: "Burada öğle namazı kastedilmektedir" ziyadesiyle yine bu şekilde aktarmıştır.

Bu da fakihlerin şöyle demesine muvafıktır: "Şiddetli sıcak olması halinde öğle namazını serinliğe bırakmak menduptur. Üşengeçlik yaparak vaktini geçirme endişesi olduğundan dolayı Cuma namazını erteleme durumu yoktur. İnsanlar da ona erken gelmekle emrolunduğu için o sıcaklığı kendilerine eziyet saymazlar."

Buhârî ve Müslim'in: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) onu serinliğe kadar ertelerdi" şeklindeki rivayetleri, her ikisinde de bunun caiz olduğunu söyleyen ve bu yönde delil sayılan rivayetlerdendir.

Bişr b. Sâbit'in Ebû Halde'den naklettiğine göre Hakem b. Ebî Akîl es-Sekafî, amcası oğlu Haccâc b. Yûsuf'un yerine vekil olarak bırakılmıştı. O da amcası oğluna uyararak Cuma günü hutbeyi neredeyse ikindi vaktine kadar uzatırdı. Sonra da Enes'e Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhe vesellem) öğle namazını nasıl kıldırıldığını sormuştur. İsmâîlî ve Beyhakî bunu mevsûl olarak rivayet etmişlerdir. İsmâîlî ve Beyhakî rivayetlerinde: "Eğer kış ise öğle namazını

erken kıldırırdı. Eğer yaz ise serinlik vaktine kadar ertelerdi” ziyadesinde bulunmuşlardır.

۱۸ - باب الْمَشْيِ إِلَى الْجُمُعَةِ . وَقَوْلِ اللَّهِ - جَلَّ ذِكْرُهُ - ﴿فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ﴾ .

18- CUMA NAMAZINA YÜRÜMEK VE YÜCE ALLAH'IN: “HEMEN ALLAH'IN ZİKRİNE KOŞUN”¹ BUYRUĞU

وَمَنْ قَالَ السَّعْيُ الْعَمَلُ وَالذَّهَابُ لِقَوْلِهِ تَعَالَى ﴿وَسَعَى لَهَا سَعْيَهَا﴾ . وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَحْرُمُ الْبَيْعُ حَيْثُ يُذَكَّرُ . وَقَالَ عَطَاءٌ تَحْرُمُ الصَّنَاعَاتُ كُلُّهَا . وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ إِذَا أَدَّنَ الْمُؤَذِّنُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَهُوَ مُسَافِرٌ فَعَلَيْهِ أَنْ يَشْهَدَ .

Yüce Allah'ın: “Kim... ona yaraşır bir çabayla çalışırsa)”² buyruğuna dayanarak “السَّعْيُ (sa'y)” ifadesinin Cuma namazı için çalışmak ve ona gitmek mânâsında olduğunu söyleyenler.

İbn Abbâs: “O sırada artık alış veriş haram olur” demiştir.

Atâ ise: “O sırada artık işlerle uğraşmak haram olur” demiştir.

İbrâhîm b. Sa'd, Zührî'den: “Cuma günü müezzin ezan okuduğu zaman, yolculuk halinde bulunan kimsenin o namazda hazır bulunması gerekir” şeklinde rivayette bulunmuştur.

Cuma namazına yürümek ve Yüce Allah'ın: “Hemen Allah'ın zikrine koşun”³ buyruğu.

Âyetteki “Sa'y” ifadesi hem yürümek, hem de koşmak mânâsındadır. Başlık altında: “Namaz için çağrı yapıldığı zaman, namaza koşa koşa gitmeyip, vakâr ve iç huzurunu elden bırakmayarak ve ağır ağır yürüyerek gidin” şeklinde geçen hadisten nasıl gidilmesi gerektiği görülmektedir.

Ancak vaktin daralması halinde acele etmek gerekmektedir. Muhib et-

¹ Cuma Sur. 9

² İsrâ Sur. 19

³ Cuma Sur. 9

Taberî: “Eğer koşmadan Cumaya yetişemeyeceksen artık koşman vacip olur” demiştir.

“Sa’y” ifadesinin Cuma namazı için çalışmak ve ona gitmek mânâsında olduğunu söyleyenlere gelince; Yüce Allah’ın: “وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا” (Kim... ona yaraşır bir çabayla çalışırsa)”¹ buyruğu ile, âhiret için emredilenleri yapmak ve nehyedilenden sakınmak kastedilmektedir.

İbn Abbâs, o sırada artık alışverişin, alışveriş için yapılan akitlerin, kiralama veya vekâlet için yapılan akitlerin ve Cumaya gitmekten meşgul edecek buna benzer şeylerin haram olduğunu söylemiştir. Ancak yapılan böylesi şeyler namazı bozmaz. Burada: “Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağırıldığı (ezan okunduğu) zaman, hemen Allah’ı anmaya koşun ve alışverişi bırakın”² buyruğu ile imamın minbere oturmasından sonra ikinci ezanın okunması zamanı kastedilmektedir.

Namazın bozulmaması, namazın sıhhatinin o işe bağlı olmayışından dolayıdır. Yani zorla el konulan yerde kılınan namaz gibi böylesi bir iş namazın sıhhatini etkilememektedir. Ulemânın çoğunluğuna göre bu sırada yapılan alışverişler geçerlidir. Zira buradaki yasaklama yapılan işi yasaklama mânâsında değildir.

Mâlikiler şöyle demiştir: Nikah, hibe ve sadaka dışında bu sırada yapılan şeyler geçerli değildir. Bu duruma göre feshedilen alışverişte eğer mal duruyorsa malın onu satana iade edilmesi gerekir. Eğer satılan şey yok edilecek yani yenilecek cinsten bir şey ise ve parası ödenmemişse ödenir. Hibe ve sadakalar diğer şeylerden farklıdır. Zira hibe ve sadakanın dışında olan şeyler büyük bir zarar görmeksizin sahibine iade edilebilir. Ancak hibe ve sadaka kişinin karşılıksız olarak sahip olduğu bir şeydir. Bu sebeple iade edilmesi halinde iadede bulunan kişi zarar görmektedir. Nikâhın feshedilmemesi ise ferc için ihtiyat açısından dır.

Hatibin oturmasından sonra okunan ezanın zikredilmesi, âyetle zikredilen çağrıdır. Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) zamanında bunun böyle olduğu daha sonra zikredilecektir inşallah. Ancak zeval vaktinde okunan ezan sırasında

¹ İsrâ Sur. 19

² Cuma Sur. 9

mekruh olmakla birlikte caizdir.

Esnevî şöyle demiştir: “Mekke gibi zaruretten dolayı namazın geciktirildiği başka yerlerde de böylesi bir şey mekruh değildir. Mukim kişi, seferi kişiye satışta bulunursa her ikisi de günahkâr olur. Zira mukim kimse, yasağa uymadığı ve seferi kişi ona yardımda bulunduğu için günahkâr olurlar.

Kişinin abdest suyu alması için veya avret yerini örtmesi için veya zaruretten dolayı yiyecek için böylesi bir satışta bulunması haram kılınanlardan istisna edilmiştir. Böylesi bir satışı kişi camiye giderken veya camide iken de yapabilir. Zira burada kastedilen namaza gitmekte geç kalmamaktır. Ancak mescidde alışveriş yapmak mekruhtur. Hanefilere göre böylesi bir şey haram olmaksızın mutlak bir şekilde mekruhtur.

Atâ b. Ebî Rebâh, Cumadan meşgul edici alışveriş gibi olduğu için o sırada artık mesleki işlerle uğraşmanın haram olduğunu söylemiştir.

İbrâhîm b. Sa’d b. İbrâhîm b. Abdirrahman b. Avf el-Medenî, İbn Şihâb ez-Zührî’den Cuma günü müezzin ezan okuduğu zaman, yolculuk halinde bulunan kimsenin o namazda hazır bulunması gerektiği yönünde rivayette bulunmuştur.

Ancak Zührî’den: “Yolcu üzerine cuma yoktur” şeklinde başka bir rivayet vardır ve bu rivayeti öncekine muhaliftir.

İbnu’l-Münîr şöyle demiştir: Burada “Hazır bulunması lazım” sözü ile Cuma namazı eda edilecek yerde seferi kişinin mukimler için yapılan çağırısı işitmesi halinde mutlak olarak Cuma namazını edâ etmesi kastedilmektedir. Hatta yolculuğu sırasında böyle bir yerden geçiyorsa zeval vaktinden önce oradan çıkması caiz değildir.

Mâlikiler: “Kişi oraya yetişmeden bir fersah önce çağırısı işitirse namazda hazır bulunması vacip olur” demiştir.

٩٠٧ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبَّاسُ بْنُ رِفَاعَةَ قَالَ أَدْرَكْنِي أَبُو عَبْسٍ وَأَنَا أَذْهَبُ إِلَى الْجُمُعَةِ فَقَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « مَنْ اغْبَرَّتْ قَدَمَاهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ ». طرفه ٢٨١١ -

907- “Ali b. Abdillâh — Velîd b. Müslim” isnâdıyla Yezîd b. Ebî Meryem’in bildirdiğine göre Abâye b. Rifâa şöyle demiştir: “Ben Cumaya giderken Ebû Abs arkamdan bana yetişti ve: “Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhe vesellem): «Allah yolunda ayakları tozlanan kişiye Yüce Allah cehennem ateşini haram kılar» buyurduğunu işittim” dedi.

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni’dir.

Yezîd, Yezîd b. Ebî Meryem ed-Dimaşki’dir ve Dimaşk camisinin imamıdır.

Rifâa, Rifâa b. Hadîc el-Ensârî’dir.

Ebû Abs, Abdurrahman b. Cebr el-Ensârî’dir.

Abâye b. Rifâa, Cuma namazına giderken Ebû Abs arkasından kendisine yetişmiş ve Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhe vesellem), Allah yolunda ayakları tozlanan kişiye, Yüce Allah’ın cehennem ateşini haram kıldığını bildirdiğini söylemiştir.

Başlığa uygun olan yer “Ebû Abs arkamdan bana yetişti” lafzıdır. Zira burada koşmak kastediliyor olsaydı koşarken konuşmaları mümkün olmazdı.

Hadisin ravileri Medineli ve Dimaşklıdır. Hadiste tâbiînin tâbiîden sahabeden rivayeti vardır. Ebû Abs’ın Buhârî’de yalnız bu hadisi vardır. Buhârî bunu ayrıca *Cihâd* konusu içinde tahrir etmiştir.¹ Hadisi Tirmizî ve Nesâî, *Cihâd* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

٩٠٨ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ قَالَ الزُّهْرِيُّ عَنْ سَعِيدٍ وَأَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . وَحَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَلَا تَأْتَوْهَا تَسْعُونَ ، وَأَتَوْهَا تَمْشُونَ عَلَيْكُمْ الْحَكِيَّةُ ، فَمَا أَذْرَكُكُمْ فَصَلُّوا ، وَمَا فَاتَكُمْ فَأْتُوا » . طرفه ٦٣٦ - تحفة ١٣٢٥١ ، ١٥١٦٥ ، ١٥٢٥٩

908- “Âdem — İbn Ebî Zi’b — Zührî — Saîd ve Ebû Seleme” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre ve “Ebu’l-Yemân — Şuayb — Zührî — Ebû Seleme b. Abdurrahman” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre

¹ Bakın: 2811. hadis. Müslim 602

Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) şöyle buyurmuştur: “Namaz için kamet getirildiği zaman, namaza koşa koşa gitmeyip, vakar ve iç huzurunu elden bırakmayarak ve ağır ağır yürüyerek gidin. Namazın yettiğiniz kadarını kılın, kaçırdığınız kısmı da tamamlayın.”

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs’tır.

İbn Ebî Zî’b, Abdurrahman’dır.

Zührî, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Saîd, Sâid b. el-Müseyyeb’dır.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdurrahman’dır.

Ebu’l-Yemân, Hakem b. Nâfi’dir.

Suayb, İbn Ebî Hamza’dır.

Zührî, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem), namaz için kamet getirildiği zaman, kişinin namaza koşa koşa gitmeyip, vakar ve sekîneti/iç huzurunu elden bırakmayarak ve ağır ağır yürüyerek gelmesini söylemiştir. Zira kişi hızlı bir şekilde nefes nefese geldiği zaman namazda istenilen huşu yok olmaktadır.

Buradaki yasaklama gelme yönünde değil de, koşarak gelme yönündedir. Ancak bu, Yüce Allah’ın: “**Hemen Allah’ın zikrine koşun**”¹ buyruğu ile çelişkilidir.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: “Daha önce de zikredildiği gibi âyette yönelmek veya gitmek veya amel kastedilmektedir.”

Hadiste hızlı yürümek kastedilmektedir ki Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) vakar ve sekinet içinde olmayı emretmiştir. Hasan: “Âyetteki koşmak ile kişinin gerçekte koşması değil de kalplerin mescide gitmek için coşması kastedilmektedir” demiştir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) namazın yetiştirildiği kadarını imam ile birlikte kılınmasını ve kaçırılan kısmın tek olarak tamamlanmasını emretmiştir. Kişinin imam ile birlikte yetiştirildiği kısım, kendisi için namazının ilk kısmıdır. Tek olarak kıldığı kısım da kaçırdığı kısımdır.

---

¹ Cuma Sur. 9

Bu hadis daha önce *Ezan* konusunun son kısmında zikredilmişti.¹

۹۰۹ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو قُتَيْبَةَ قَالَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ يَحْيَى

بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ - لَا أَعْلَمُهُ إِلَّا عَنْ أَبِيهِ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَا تَقُومُوا حَتَّى تَرَوْنِي ، وَعَلَيْكُمْ السَّكِينَةُ » . طرفاه ۶۳۷ ، ۶۳۸ - تحفة ۱۲۱۰۶

909- “Amr b. Ali — Ebû Kuteybe — Ali b. el-Mübârek — Yahya b. Ebî Kesîr — Abdullah b. Ebî Katâde” isnâdıyla babasının bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem): “Beni görmedikçe kalkmayınız ve sekînet(iç huzuru) üzere olunuz” buyurmuştur.

Amr, Amr b. Ali el-Fellâs’tır.

Ebû Kuteybe, Ebû Kuteybe Selm b. Kuteybe eş-Şaîrî el-Horasânî’dir ve Basra’da ikamet etmiştir.

Ali, Ali b. el-Mübârek el-Hânîî’dir.

Abdullah, Abdullah b. Ebî Katâde el-Ensârî el-Medenî’dir.

Abdullah b. Ebî Katâde’nin babası, Ebû Katâde el-Hâris’tir. Aynı zamanda Amr veya Nu’mân b. Rib’î b. Beldeme es-Sülemî el-Medenî de olduğu söylenmektedir.

Hafız İbn Hacer der ki: “Sanırım Buhârî’nin bunu mevsûl olarak zikretmeyişi bunu ezberinden yazmış olmasından veya başka bir şeyden dolayıdır. Ancak bunun mevsûl bir rivayet olduğu konusunda hiçbir şüphe yoktur. İsmâîlî bunu İbn Nâciye kanalıyla Ebû Hafs’tan şüphe etmeksizin: “Abdullah b. Ebî Katâde kanalıyla babasından” şeklinde rivayet etmiştir. Bu kişi de Buhârî’nin hocası Amr b. Ali’dir.”

Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) kendisinin odadan çıktığı görülmedikçe cemaatin kalkmamasını ve iç huzuru üzere olmalarını söylemiştir.

Bu hadis daha önce aynı yönde, *Ezân* konusunun sonlarında zikredilmişti.²

¹ Daha önce 630. hadiste geçmektedir.

² Hadis daha önce 637 ve 638. numaralar ile geçmiştir. Müslim 604

۱۹ - بَابُ لَا يُفَرِّقُ بَيْنَ اثْنَيْنِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

19- CUMA GÜNÜ İKİ KİŞİNİN ARASI AÇILMAZ

Cuma günü mescide giren kimsenin iki kişinin arasını açmaması.

İki kişinin arasını açmak iki şekilde olur. Bunlardan biri insanların arasından öndeki saflara geçmekle olur. Bir diğeri de, iki kişiyi sağa sola kaydırarak ikisinin arasına oturmak ile olur.

Bunlardan birincisine gelince; bu mekruhtur. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) bir adamın insanların boynu üzerinden aşarak ön saflara geçtiğini görünce: *“Otur, geç kalıp insanlara eziyet vermektedirsin”* buyurmuştur. Hadisi İbn Mâce ve Hâkim rivayet edip sahih olduğunu söylemişlerdir.

Taberânî'nin rivayeti: *“Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) bir adama: «İnsanların omuzlarından aşarak onlara eziyet verdiğini görmekteyim. Her kim bir Müslümana eziyet verirse bana eziyet vermiş olur. Her kim de bana eziyet verirse Allah'a eziyet vermiş olur»* buyurdu” şeklindedir.

Tirmizî'nin rivayeti: *“Her kim Cuma günü insanların omuzlarından aşarak öne geçerse Cehenneme giden bir köprü kurmuş olur”* şeklindedir. el-İrâkî şöyle demiştir: *“Burada kişinin Cehennem yoluna bir köprü kurmuş olması ile burada insanların omuzlarından aşarak öne geçtiği gibi o köprüden geçeceği kastedilmektedir. Yani ceza da işlenen amelin cinsindendir ve bu sebeple kişi üzerinde cehenneme yürüyeceği bir köprü kurmuş olur.”*

Ebû Dâvud'un, “Amr b. Şuayb — babası — dedesi” kanalıyla olan rivayeti: *“İnsanların omuzlarından aşan kimseye Cuma namazı öğle namazı gibi olur”* şeklindedir. Yani bu namazı iki Cuma arasındaki günahlarına kefaret olmaz.

Ancak imamın mihraba ulaşmasının zorunlu olması açısından insanların omuzlarından aşarak öne geçmesi mekruh değildir. Kişinin boş yer bulamaması ve bir iki saf önde boş yer bulması halinde insanların omuzlarından aşarak öne geçmesi yine mekruh değildir. Cemaatin önemsemeyerek boş yer bırakması halinde de boş yeri doldurmak açısından ileri geçmesi mekruh değildir. Ancak müstehab olan, boş yer bulması halinde omuzlarından aşarak öne geçmemesidir.

Peki, zikredilen bu kerahet tenzihen mi, yoksa tahrimen mi mekruhtur? Bu durum *el-Mecmû'* eserinde açıklanmıştır. Şeyh Ebû Hâmid, Şâfiî'den nass

olarak tahrimen mekruh olduğunu nakletmiştir. *er-Ravda* eserinde, Şahadet konusu içinde kendisi bunu tercih etmiştir. Mâlikiler ve Evzaî, daha sonra zikredilecek olan Ahmed'in hadisine dayanarak imamın minberde olması halinde bunun mekruh olduğunu söylemişlerdir.

İki kişinin arasını açmanın ikincisine gelince; bu da iki kişiyi sağa sola kaydırarak ikisinin arasına oturmak ile olur ve bu bir sonraki başlık altında zikredilecektir, inşallah.

٩١٠ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ عَنْ سَعِيدِ الْمُقْبَرِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ وَدِيعَةَ عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، وَتَطَهَّرَ بِمَا اسْتَطَاعَ مِنْ طَهْرٍ ، ثُمَّ ادَّهَنَ أَوْ مَسَّ مِنْ طِيبٍ ، ثُمَّ رَاحَ فَلَمْ يَفْرُقْ بَيْنَ اثْنَيْنِ ، فَصَلَّى مَا كُتِبَ لَهُ ، ثُمَّ إِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ أَنْصَتَ ، غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى . » طرفه ٨٨٣ - تحفة ٤٤٩٣

910- “Abdân — Abdullah — İbn Ebî Zi'b — Saîd el-Makburî — babası — İbn Vadîa” isnâdıyla Selmân el-Fârisî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) şöyle buyurmuştur: “Kim Cuma günü yıkanıp elinden geldiğince temizlenir, yağından veya kokusundan sürünür, sonra camiye gidip cemaatten iki kişinin arasını açmaz ve imam geldiğinde hutbeyi dinlerse o Cuma ile diğer Cuma arasındaki günahları bağışlanır.”

Abdân, Abdân b. Abdillâh b. Osman el-Mervezî'dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek'tir.

İbn Ebî Zi'b, Muhammed b. Abdirrahman'dır.

Saîd el-Makburî'nin babası, Keysân'dır.

İbn Vedîa, Abdullah'tır.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) kişinin Cuma günü yıkanıp, bıyıklarını düzeltmesi, tırnaklarını kesmesi, etek tıraşını olması ve güzel bir şekilde temizlenmesi, sonra vücuduna yağından sürünmesi veya yağ bulamazsa koku sürünmesi, sonra Cumaya çıkması, yan yana oturan iki kişinin arasını açmadan oturması, sonra farzdan önce ona takdir olduğu kadar nafilâ namaz kılması ve daha sonra imam hutbe verince hutbeyi bitirene kadar

sesini çıkarmaması halinde, muhakkak o Cuma ile diğer Cuma arasındaki günahlarının bağışlanacağını bildirmiştir. Yan yana oturan iki kişinin arasını açmadan oturması ile kişinin Cumaya erken gelmesi kastedilmektedir ki böylesi bir durumda kimsenin omuzları üstünden öne geçmesine gerek kalmaz.

Bu hadis daha önce Cuma için yağ sürünmek başlığı altında zikredilmişti.¹

۲۰ - بَابُ لَا يُقِيمُ الرَّجُلُ أَخَاهُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَيَقْعُدُ فِي مَكَانِهِ

20- ADAM CUMA GÜNÜ KARDEŞİNİ KALDIRIP DA ONUN YERİNE OTURAMAZ

Buhârî, Müslim'in de rivayeti olan Ebu'z-Zübeyr kanalıyla Câbir'in hadisini zikretmemiştir. Müslim'in rivayeti: "Sizden biri Cuma günü kardeşini yerinden kaldırıp yerine oturmasın. Ancak: «Yer açın» desin" şeklindedir. Bu rivayet Buhârî'nin şartlarına uygun değildir. Fakat başlıktaki "Cuma günü" kaydı ile buna işaret etmiştir.

۹۱۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ سَمِعْتُ نَافِعًا يَقُولُ سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَقُولُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَنَّهُ يَقِيمُ الرَّجُلُ أَخَاهُ مِنْ مَقْعَدِهِ وَيَجْلِسُ فِيهِ . قُلْتُ لِنَافِعِ الْجُمُعَةَ قَالَ الْجُمُعَةَ وَغَيْرَهَا . طَرَفَاهُ ٦٢٦٩ ، ٦٢٧٠ -

تحفة ٧٧٧٧

911- Muhammed, isnâdıyla Mahled b. Yezîd'den bildirdiğine göre İbn Cüreyc şöyle demiştir: Nâfi'nin şöyle dediğini işittim: "İbn Ömer: «Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) kişinin kardeşini oturduğu yerinden kaldırıp oraya oturmasını yasakladı» dediğini işittim." Kendisine: "Cuma için mi?" dediğimde: "Cuma ve başkası için" karşılığını verdi.²

Muhammed, Muhammed el-Beykendî'dir.

İbn Cüreyc, Abdülmelik'tir.

¹ Hadis daha önce 883'de geçmiştir

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 6269 ve 6270. Müslim 2177

Nâfi', İbn Ömer'in azatlıdır.

İbn Ömer, İbn Ömer b. el-Hattâb'dır.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) kişinin din kardeşini oturduğu yerinden kaldırıp oraya oturmasını yasaklamıştır.

Yani kişinin böylesi bir şey yapması tahrimi olarak yasaklanmıştır. Kişinin önceden gidip bir yerde oturması, o yerde sonradan gelen kişiden daha fazla hak sahibi olması demektir.

Ahmed'in rivayeti: *"İnsanların omuzları üzerinden aşip öne geçen kimse bağırsaklarını ateşte sürüyen kimse gibidir"* şeklindedir. İki kişinin arasını açmak, iki kişiyi sağa sola kaydırarak ikisinin arasına oturmak şeklinde olur. Eğer oturmuş olan kişi kendi isteğiyle kalkar ve yerine başkasını oturtursa bunda bir mekruhluk yoktur. Kişinin birinden kendisi için yer tutmasını istemesi, hatta o yere seccade açtırması mekruh olmaksızın caizdir. Başka biri de kişinin rızası olmadan o seccade üzerine oturamaz ve onu kaldıramaz.

Müslim'in hadisinde: *"Ancak: «Yer açın» desin"* lafzına baktığımızda izin istedikten sonra ileri geçmenin mekruh olmadığını anlıyoruz.

İbn Cüreyc, Nâfi'ye bu yasaklamanın Cuma namazı için mi olduğunu sormuş ve Nâfi' insanların omuzları üzerinden aşarak ileri geçmenin, Cuma namazında ve başka namazlarda aynı hükümde olduğunu söylemiştir.

Hadisin ravileri Buhâralı, Mekkeli ve Medinelidir. Hadisi Müslim, *İsti'zân* konusu içinde tahrir etmiştir.

۲۱ - باب الْأَذَانِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

21- CUMA GÜNÜ EZAN

۹۱۲ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذُئْبٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ كَانَ

النِّدَاءُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَوَّلُهُ إِذَا جَلَسَ الْإِمَامُ عَلَى الْمِنْبَرِ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ وَأَبَى بَكْرٍ وَعُمَرُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - فَلَمَّا كَانَ عُثْمَانُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - وَكَثُرَ النَّاسُ رَادَ النَّدَاءُ الثَّالِثَ عَلَى

الرَّوَرَاءِ . أطرافه ۹۱۳ ، ۹۱۵ ، ۹۱۶ - تحفة ۳۷۹۹

912- “Âdem — İbn Ebî Zî’b” isnâdıyla Zührî’nin bildirdiğine göre Sâib b. Yezîd şöyle demiştir: “Cuma günü ezanın ilki Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem), Ebû Bekr ve Ömer zamanlarında imam minbere oturduğu vakitteydi. Osman zamanında insanlar çoğalınca Osman, Zevrâ üzerinde okunan üçüncü nidayı/ezanı ilave etti.”

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs’tır.

İbn Ebî Zî’b, Muhammed b. Abdirrahman’dır.

Zührî, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Sâib, Sâib b. Yezîd el-Kindî’dir.

Yüce Allah’ın Kur’ân’da zikretmiş olduğu Cuma günü ezanı, Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem), Ebû Bekr’in hilafeti ve Ömer’in hilafeti zamanlarında imam minbere oturduğu vakitteydi. Osman’ın hilafetinde Müslümanlar çoğalınca vaktin girmesiyle Zevrâ üzerinde okunan üçüncü ezanı ilave etti. Onun üçüncü diye adlandırılması hutbeden önce imamın karşısında okunan ezan ile hutbeden sonraki kamete ilave edilmesinden dolayıdır.

İbn Huzeyme, Vekî’nin İbn Ebî Zî’b’den olan rivayetinde: “Bunun üzerine Osman ilk ezanın okunmasını emretti” demiştir. Osman tarafından ilave edilen bu ezan ve Osman’ın bu içtihadı, bütün sahabelerin sükûtî icmâi ile meşru olmuş ve hiçbiri tarafından inkâr edilmemiştir.

İlk çağrıya da, kamete de ezan denilmesi vaktin geldiğini bildirmeleri açısından. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem): “İki ezan arasında dileyen kimse için namaz vardır” buyurmuştur. Bundan da kamete ezan denildiğini anlıyoruz. Ebû Zer rivayetinde: “Ebû Abdullah yani Buhârî: «Zevrâ, Medine çarşısında bir yerdir» dedi” ziyadesinde bulunmuştur. Bu yerin yüksek bir yer olduğu söylenmektedir.

Buhârî ayrıca bunu *Cuma* konusu içinde tahrir etmiştir.¹ Hadisi Ebû Dâvud, Tirmizî ve İbn Mâce, *Salât* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 913, 915, 916

۲۲ - باب الْمُؤَذِّنِ الْوَاحِدِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

22- CUMA GÜNÜ TEK MÜEZZİN OLMASI

۹۱۳ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ الْمَاجِشُونُ عَنِ الرَّهْرِيِّ عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ أَنَّ الَّذِي زَادَ التَّأْذِينَ الثَّلَاثَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - حِينَ كَثُرَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ ، وَلَمْ يَكُنْ لِلنَّبِيِّ ﷺ مُؤَذِّنٌ غَيْرَ وَاحِدٍ ، وَكَانَ التَّأْذِينَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ حِينَ يَجْلِسُ الْإِمَامُ ، يَعْنِي عَلَى الْمِنْبَرِ . أطرافه ۹۱۲ ، ۹۱۵ ، ۹۱۶ - تحفة ۳۷۹۹

913- “Ebû Nuaym — Abdulazîz b. Ebî Seleme el-Mâcişûn” isnâdıyla Zührî’nin bildirdiğine göre Sâib b. Yezîd şöyle demiştir: “Medine ahalisi çoğaldığı zaman Cuma günü üçüncü ezan ilavesinde bulunan kişi Osman b. Affân’dır. Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhe vesellem) sadece bir müezzini vardı. Cuma ezanının okunması da imam minber üzerine oturduğu zamanda idi.”

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn’dir.

Abdulaziz b. Ebî Seleme, İbn Abdillâh b. Ebî Seleme el-Mâcişûn el-Medenî’dir. Bağdat’ta ikamet etmiştir.

Zührî, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Atâ, Atâ b. es-Sâib el-Kindî’dir.

Medine ahalisi çoğaldığı zaman Osman b. Affân hilafeti zamanında Cuma günü üçüncü ezan ilavesinde bulunmuştur. Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma günü ezan okuyan sadece bir müezzini vardı. Bu da Resûlullah’ın (sallallahu aleyhe vesellem) birden fazla müezzini yok demek değildir. Zira Bilal, İbn Ümmü Mektum ve Sa’d el-Karaz, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhe vesellem) müezzinleridir.

Muhtemelen burada diğer iki ezanın olmadığı veya kameti ezan okuyan kişinin getirmesi kastedilmektedir. Şâfiî toplu olarak ezan okunmasını kesin bir şekilde mekruh görmüştür. Cuma ezanının okunması da imam hutbe için minber üzerine oturduğu zamanda idi.

۲۳ - باب يُؤذِّنُ الْإِمَامُ عَلَى الْمِنْبَرِ إِذَا سَمِعَ النِّدَاءَ

23- İMAM MİNBER ÜZERİNDE İKEN NİDAYI İŞİTTİĞİNDE KENDİSİNİN DE EZAN OKUMASI

İmam minber üzerinde iken nidayı işittiğinde kendisinin de ezan okuması. Buhârî'nin Kerîme nüshasında: “Müezzinin dediklerini tekrar etmesi” şeklinde geçmektedir. Sanırım aynı lafızlarla olmasından dolayı: “Kendisinin de ezan okuması” yerine böyle demiştir.

۹۱۴ - حَدَّثَنَا ابْنُ مُقَاتِلٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ سَهْلٍ بْنِ حُثَيْفٍ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلٍ بْنِ حُثَيْفٍ قَالَ سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ، وَهُوَ جَالِسٌ عَلَى الْمِنْبَرِ، أَدْنَى الْمُؤَذِّنُ قَالَ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ. قَالَ مُعَاوِيَةُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ. قَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. فَقَالَ مُعَاوِيَةُ وَأَنَا. فَقَالَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ. فَقَالَ مُعَاوِيَةُ وَأَنَا. فَلَمَّا أَنْ قَضَى التَّأْذِينَ قَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى هَذَا الْمَجْلِسِ حِينَ أَدْنَى الْمُؤَذِّنُ يَقُولُ مَا سَمِعْتُمْ مِنِّي مِنْ مَقَالَتِي. طرفاه ۶۱۲، ۶۱۳ - تحفة ۱۱۴۰۰

914- “İbn Mukâtil — Abdullah” isnâdıyla Ebû Bekr b. Osman b. Sehl b. Huneyf'in bildirdiğine göre Ebû Umâme b. Sehl b. Huneyf şöyle demiştir: Muâviye b. Ebî Süfyân minber üzerinde oturmuş iken müezzin ezan okudu. Müezzin: “Allahu Ekber Allahu Ekber” deyince, Muâviye de: “Allahu Ekber Allahu Ekber” dedi. Müezzin: “Eşhedu en lâ ilahe illallah” deyince, Muâviye: “Ben de” dedi. Müezzin: “Eşhedu enne Muhammeden resûlullah” deyince, Muâviye: “Ben de” dedi. Müezzin ezan okumayı bitirince, Muâviye şöyle dedi: “Ey insanlar! Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) bu oturduğum yerde iken müezzin ezan okudu ve Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhe vesellem) benden işittiğiniz bu sözleri söylediğini işittim.”¹

İbn Mukâtil, İbn Mukâtil el-Mervezî'dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek el-Mervezî'dir.

¹ Hadis daha önce 612 , 613'de geçmiştir

Ebû Umîâme, Es'ad b. Sehl b. Huneyf'tir ve Ebû Bekr b. Osman b. Sehl b. Huneyf'in amcasıdır.

Muâviye b. Ebî Süfyân minber üzerinde oturmuş iken müezzin ezan okumuş ve müezzin: "Allahu Ekber Allahu Ekber" deyince, Muâviye de müezzinin dediğini tekrar etmiştir. Müezzin: "Eşhedu en lâ ilahe illallah" deyince, Muâviye: "Ben de" diyerek müezzinin dediğini tekrar etmiştir. Müezzin: "Eşhedu enne Muhammeden resûlullah" deyince, Muâviye: "Ben de" diyerek müezzinin dediğini tekrar etmiştir. Müezzin ezan okumayı bitirince, Muâviye, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem) bu oturduğu yerde iken müezzinin ezan okuduğunu ve Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhe vesellem) müezzinin dediklerini tekrar ettiğini işittiğini söylemiştir.

Hadiste müezzine cevap verilmesi "Ben de" şeklinde veya buna benzer bir şekilde zikredilmiştir.

Hadisin ravileri Mervî ve Medinelidir. İsnâdında kişinin amcasından ve sahabinin sahabiden rivayeti vardır. Hadisi Nesâî, *Salât* konusu içinde ve *Amelu'l-yevm ve'l-leyle* eserinde tahrir etmiştir.

٢٤ - باب الْجُلُوسِ عَلَى الْمِنْبَرِ عِنْدَ التَّأْذِينِ

24- EZAN OKUNURKEN MİNBER ÜZERİNDE OTURMAK

İmanın hutbe vermeden önce ezan okunurken minber üzerinde oturması.

٩١٥ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ أَخْبَرَهُ أَنَّ التَّأْذِينَ الثَّانِيَّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَمَرَ بِهِ عُثْمَانُ حِينَ كَثُرَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ ، وَكَانَ التَّأْذِينَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ حِينَ يَجْلِسُ الْإِمَامُ . أطرافه ٩١٢ ، ٩١٣ ، ٩١٦ - تحفة ٣٧٩٩

915- "Yahya b. Bukeyr — Leys — Ukayl" isnâdıyla İbn Şihâb'ın bildirdiğine göre Sâib b. Yezîd şöyle demiştir: "Cuma günü ikinci ezan okunmasını, mescid ehli çoğaldığı zaman Osman emretti. Cuma günü ezan okunması, imam oturduğu zamandı."

Leys, Mısırlıların imamı Leys b. Sa'd'dır

Ukayl, Ukayl b. Hâlid'dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Sâib, Sâib b. Yezîd b. Saîd el-Kindî'dir. Yedi yaşında iken Veda haccında bulunmuştur. Medine'de sahabilerden vefat eden son kişidir. Hicri 91 yılında veya daha önce vefat etmiştir.

Cuma günü ikinci ezan okunmasını, Osman hilafeti zamanında Mescid-i Nebevî ahalisi çoğaldığı zaman emretmiştir. Gerçek ezana göre ikinci ezandır. Ancak kameti de göz önünde bulundurursak üçüncü ezan olmaktadır. Cuma günü ezan okunması, imam minbere oturduğu zamandı.

Bu da Kûfelilerin: "Ezan okunması sırasında minberde oturmak meşru değildir" demesine bir cevap niteliğindedir. Ulemânın çoğunluğuna göre bunun hikmeti, cemaatin sükûnet içinde olup hutbeyi dinlemeye hazırlanması, imamın da zihnini zikre ve öğüde hazırlamasıdır.

۲۵ - بَابُ التَّأْذِينِ عِنْدَ الْخُطْبَةِ

25- HUTBEDEN ÖNCE EZAN OKUNMASI

۹۱۶ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ سَمِعْتُ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ يَقُولُ إِنَّ الْأَذَانَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ كَانَ أَوَّلُهُ حِينَ يَجْلِسُ الْإِمَامُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ عَلَى الْمِنْبَرِ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - فَلَمَّا كَانَ فِي خِلَافَةِ عُثْمَانَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - وَكَثُرُوا ، أَمَرَ عُثْمَانُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ بِالْأَذَانِ الثَّلَاثِ ، فَأُذِّنَ بِهِ عَلَى الزُّوْرَاءِ ، فَجَبَّتِ الْأُمُرُ عَلَى ذَلِكَ . أطرافه ۹۱۲، ۹۱۳، ۹۱۵ - تحفة ۳۷۹۹

916- "Muhammed b. Mukâtil — Abdullah — Yûnus" isnâdıyla Zührî'nin bildirdiğine göre Sâib b. Yezîd şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahualeyhe vesellem), Ebû Bekr ve Ömer zamanında Cuma günü ezanı Cuma günü imam minber üzerine oturduğu zamanda idi. Osman'ın hilafeti zamanında insanlar çoğalınca Osman, Cuma günü üçüncü ezanın okunmasını emretti ve bu ezan Zevrâ üzerinde okundu. Sonra da bu şekilde okunmaya başlandı."

Muhammed, Muhammed b. Mukâtil el-Mervezî'dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek'tir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd'dir.

Zührî, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Sâib, Sâib b. Yezîd el-Kindî'dir.

Osman b. Affân'ın emrinden önce Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem), Ebû Bekr ve Ömer zamanında Cuma günü ezanı, Cuma günü imam minber üzerine oturduğu zaman hutbeden önce idi. Osman b. Affân'ın hilafeti zamanında insanlar çoğalınca Osman, Cuma günü güneş zeval vaktini geçtikten hemen sonra üçüncü ezanın okunmasını emretti. Bu ezan ihdas olarak üçüncü ezandır, ama birinci ezan olarak okunmaktadır. Bu ezan, Zevrâ üzerinde okundu. Sonra da bütün şehirlerde kamet ile birlikte üç ezan okunmaya başlandı. Hamd Allah'adır.

۲۶ - بَابُ الْخُطْبَةِ عَلَى الْمِنْبَرِ

26- HUTBENİN MİNBER ÜZERİNDE YAPILMASI

وَقَالَ أَنَسٌ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - خَطَبَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ .

Enes: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) minber üzerinde hutbe verdi" demiştir.

Cuma ve başka bir şey için minber üzerinde hutbe vermek.

Enes b. Mâlik: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) minber üzerinde hutbe verdi" demiştir. Buhârî bunu mevsûl olarak daha uzun bir metinle rivayet etmiştir. Bundan da hutbe için minber yaptırmanın müstehap olduğu anlaşılmaktadır.

Eğer minber yoksa hutbenin daha güzel duyulup anlaşılması açısından imam yüksek bir yer seçer. Böyle bir yer için yoksa bir ağaç parçası veya başka bir şey üzerine çıkar. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) minber edinmeden önce bir ağaç kütüğü üzerine çıkardı. Minber mihrabın sağ tarafına yani imamın namaz kıldığı yerin sağına konulur. Râfiî: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) minberini bu şekilde koymuştu" demiştir.

۹۱۷ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ

بْنِ عَبْدِ الْقَارِي الْقُرَشِيُّ الْإِسْكَنْدَرَانِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو حَازِمٍ بْنُ دِينَارٍ أَنَّ رَجُلًا أَتَوْا سَهْلَ

بَنَ سَعْدِ السَّاعِدِيِّ ، وَقَدْ مَلَرَوْا فِي الْمِنْبَرِ مِمَّ عُوْدُهُ فَسَأَلُوهُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ وَاللَّهِ إِنِّي
لَأَعْرِفُ بِمَآ هُوَ ، وَلَقَدْ رَأَيْتُهُ أَوَّلَ يَوْمٍ وُضِعَ ، وَأَوَّلَ يَوْمٍ جَلَسَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَرْسَلَ
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى فُلَانَةٍ - امْرَأَةٍ قَدْ سَمَّاهَا سَهْلٌ - « مُرِّي غُلَامَكَ النَّجَّارَ أَنْ يَعْمَلَ لِي
أَعْوَادًا أَجْلِسُ عَلَيْهِنَّ إِذَا كَلَّمْتُ النَّاسَ » . فَأَمَرْتُهُ فَعَمِلَهَا مِنْ طَرَفَائِ الْغَابَةِ ثُمَّ جَاءَ بِهَا ،
فَأَرْسَلْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَمَرَ بِهَا فَوُضِعَتْ هَا هُنَا ، ثُمَّ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى
عَلَيْهَا ، وَكَبَّرَ وَهُوَ عَلَيْهَا ، ثُمَّ رَكَعَ وَهُوَ عَلَيْهَا ، ثُمَّ نَزَلَ الْقَهْقَرَى فَجَدَّ فِي أَصْلِ الْمِنْبَرِ ثُمَّ
عَادَ ، فَلَمَّا فَرَّغَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ « أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا صَنَعْتُ هَذَا لِتَأْتُمُّوا وَلِتَعْلَمُوا صَلَاتِي
» . أطرافه ٣٧٧ ، ٤٤٨ ، ٢٠٩٤ ، ٢٥٦٩ - تحفة ٤٧٧٥

917- Kuteybe b. Saîd'in Yâkûb b. Abdirrahman b. Muhammed b. Abdullah b. Abdilkârî el-Kureşî el-İskenderânî'den bildirdiğine göre Ebû Hâzım b. Dînâr şöyle demiştir: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem) minberi konusunda tartışan birkaç kişi Sehl b. Sa'd'ın yanına gelip minberin hangi ağaçtan yapıldığını sordu. Sehl şöyle dedi: "Vallahi hangi ağaçtan yapıldığını, hangi gün yerine konulduğunu ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem) ilk defa hangi gün üzerinde oturduğunu biliyorum. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhe vesellem) filan kadına (Sehl burada kadının adını da zikretmiştir): «Kölene söyle de insanlara konuşma yaparken üzerinde oturacağım ayaklı bir şey yapsın» şeklinde haber gönderdi. Kadın kölesine böyle bir şey yapmasını söyleyince köle ılgın ağacından bir minber yaptı. Köle minberi bitirip getirince kadın Resûlullah'a (sallallahu aleyhe vesellem) haber gönderdi. Resûlullah da (sallallahu aleyhe vesellem) emrederek minber şu an gördüğünüz yere konuldu. Sonra Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem) minberin üzerinde namaz kıldığını gördüm. Minberin üzerinde tekbir getirdi. Sonra yine üzerindeyken rükûya gitti. Rükûdan kalkınca gerisin geriye inip minberin dibinde secde etti. Sonra yine minberin üzerine çıktı. Bitirince

de cemaate dönüp: «Ey insanlar! Bana uymanız ve nasıl namaz kıldığımı görmeniz için böyle yaptım» buyurdu.”¹

Yâkûb b. Abdirrahman b. Muhammed b. Abdillâh b. Abdilkârî el-Kureşî el-İskenderânî, Kureyşli bir kabileye nisbet edilmiştir. Hicri 181 yılında vefat etmiştir.

Ebû Hâzım b. Dînâr, Seleme el-A’rec’tir.

Nakledildiğine göre Resûlullah’ın (sallallahu aleyhe vesellem) minberi konusunda tartışan birkaç kişi Sehl b. Sa’d’ın yanına gelip kendisine, tartışma konuları olan minberin hangi ağaçtan yapıldığını sordu. Hafız İbn Hacer: “Bu adamların isimleriyle karşılaşmış değilim” demiştir.

Sehl yemin ederek minberin hangi ağaçtan yapıldığını, hangi gün yerine konulduğunu ve Resûlullah’ın (sallallahu aleyhe vesellem) ilk defa hangi gün üzerinde oturduğunu bildiğini söylemiştir. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhe vesellem) minber konusunda bir kadına haber göndermiş ve kölesinin kendisi için insanlara konuşma yaparken üzerinde oturacağı ayaklı bir şey yapmasını söylemişti. Sehl burada kadının adını da zikretmiştir. Kadının Fukeyhe binti Ubeyd b. Duleym, kölenin ise Meymûn olduğu söylenmektedir.

Kadın kölesine böyle bir şey yapmasını söyleyince köle, Şam tarafından Medine’nin yüksek yerlerinden olan Bâdiye’deki ilginç ağacından bir minber yapmıştır. Köle minberi bitirip getirince de kadın Resûlullah’a (sallallahu aleyhe vesellem) minberin yapılıp hazır olduğu konusunda haber göndermiş ve Resûlullah’ın (sallallahu aleyhe vesellem) emri üzerine minber şu an olduğu yere konulmuştur.

Sonra Sehl, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhe vesellem) minberin üzerinde namaz kıldığını gördüğünü söylemiştir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) minberin üzerinde tekbir getirdikten sonra yine minberin üzerindeyken rûkûya gitmiştir. Rûkûdan kalkınca kıbleye arkasını dönmek için gerisin geriye inip minberin dibinde ilk basamağın yanında secde etmiştir. Sonra yine minberin üzerine çıkmıştır.

Taberânî’nin Hişâm b. Sa’d kanalıyla Ebû Hâzım’dan olan rivayeti: “Sonra minberin üzerinden insanlara hutbe verdi” şeklindedir. Sonra namaz için kamet getirilince Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) minberin üzerinde iken tekbir

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 377, 448, 2094, 2569. Müslim 544

getirmiştir. Bu rivayet hutbenin namazdan önce olduğuna işaret etmektedir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) namazı bitirince cemaate dönüp yaptığı bu şeyin hikmetini açıklayarak: «Ey insanlar! Bana uymanız ve nasıl namaz kıldığımı görmeniz için böyle yaptım» buyurmuştur. ﷺ

Bu da namazda az amelin yapılmasının, ayrı ayrı olması halinde çok amelin de yapılmasının caiz olduğunu göstermektedir. Namazda nasıl yapılacağını yine namazda göstermenin, imamın cematten yüksekte olmasının ve hutbe verecek her kişinin minberde hutbe verebileceğinin caiz olduğunu göstermektedir. Hutbenin minberden verilmesi hutbe veren kişiyi görüp güzel bir şekilde dinlemek açısından dır.

Hadisin bir ravisi Belhlidir ve Buhârî'nin hocasıdır. Diğer ikisi ise Medinelidir. Hadisi Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî tahrir etmişlerdir.

٩١٨ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ أَنَسٍ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كَانَ جِذْعُ يَقُومُ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ فَلَمَّا وَضَعَ لَهُ الْمِنْبَرَ سَمِعْنَا لِلْجِذْعِ مِثْلَ أَصْوَاتِ الْعِشَارِ حَتَّى نَزَلَ النَّبِيُّ ﷺ فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَيْهِ . قَالَ سُلَيْمَانُ عَنْ يَحْيَى أَخْبَرَنِي حَفْصُ بْنُ عُيَيْدٍ اللَّهُ بْنُ أَنَسٍ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرًا . أَطْرَافَهُ
٢٢٣٢ ل ٣٥٨٥ ، ٣٥٨٤ ، ٢٠٩٥ ، ٤٤٩

918- “Saîd b. Ebî Meryem — Muhammed b. Câfer — Yahya b. Saîd” isnâdıyla İbn Enes’in bildirdiğine göre Câbir b. Abdillâh şöyle demiştir: “Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhe vesellem) üzerinde durduğu bir kütük vardı. Kendisi için minber konulduğu zaman Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) inip de elini onun üzerine koyunca kadar biz bu kütükten, gebe develerin iniltisine benzer sesler işittik.”

Süleyman, Yahya’dan: “Hafs b. Ubeydillâh b. Enes’in bildirdiğine göre kendisi Câbir’in şöyle dediğini işitmiştir” şeklinde rivayette bulunmuştur.

Saîd b. Ebî Meryem, Saîd b. el-Hakem b. Sâlim b. Ebî Meryem el-Cumahî el-Mısıfî’dir. Hicri 224 yılında vefat etmiştir.

Muhammed, Muhammed b. Câfer b. Kesîr el-Ensâfî’dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Ensârî'dir.

Enes, Hafs b. Ubeydillah b. Enes'tir.

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî'dir.

Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhe vesellem) hutbe vermek için üzerinde durduğu bir hurma kütüğü vardı. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem), üzerinde hutbe vermesi için minber konulduğu zaman hurma kütüğünden gebeliği on aylık develerin iniltisine benzer sesler işitilmiştir. Başlık ile bağlantılı olan yer de işte burasıdır. Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) inip elini onun üzerine koyunca da kütüğün iniltisi kesilmiştir.

Nesâî, *S. el-Kübrâ'*da Ebu'z-Zübeyr'in Câbir'den olan rivayeti: "Hurma kütüğünden yavrusu kendisinden alınan deve iniltisine benzer acı iniltiler işitildi" şeklindedir.

"Süleyman b. Bilal — Yahya b. Saîd" isnâdıyla Hafs b. Ubeydillah b. Enes'in bildirdiğine göre Câbir b. Abdillâh şöyle demiştir" şeklinde rivayette bulunulmuştur. Buhârî bunu *Alâmetu'n-nübüvve'*de mevsûl olarak rivayet etmiştir.¹

٩١٩ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ

النَّبِيَّ ﷺ يَخْطُبُ عَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ « مَنْ جَاءَ إِلَى الْجُمُعَةِ فَلْيَغْتَسِلْ » . طرفاه ٨٧٧ ، ٨٩٤ -

تحفة ٦٩٢٤

919- "Âdem — İbn Ebî Zî'b — Zührî" isnâdıyla Sâlim'in bildirdiğine göre babası şöyle demiştir: "Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhe vesellem) minber üzerinde hutbe verirken: «Her kim cumaya gelecekse yıkansın» buyurduğunu işittim."

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs'tır.

İbn Ebî Zî'b, Muhammed b. Abdirrahman'dır.

Zührî, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Sâlim, Sâlim b. Abdillâh el-Kureşî el-Adevî el-Medenî'dir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 449, 2095, 3584, 3585

Sâlim'in babası, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'dır.

Nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) minber üzerinde hutbe verirken Cuma namazına gelecek kimsenin yıkanması gerektiğini söylemiştir. Başlık ile bağlantılı olan yer de: “Minberin üzerinde hutbe verirken” lafzıdır.

۲۷ - بَابُ الْخُطْبَةِ قَائِمًا .

27- HUTBEYİ AYAKTA VERMEK

وَقَالَ أَنَسُ بْنُ النَّبِيِّ ﷺ يَخْطُبُ قَائِمًا .

Enes: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) ayakta hutbe verirken...” demiştir.

Buhârî bunu *İstiskâ* konusu içinde daha uzun bir şekilde mevsûl olarak tahrir etmiştir.

۹۲۰ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا

عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ قَائِمًا ثُمَّ

يَقْعُدُ ثُمَّ يَقُومُ ، كَمَا تَفْعَلُونَ الْآنَ . طرفه ۹۲۸ - تحفة ۷۸۷۹

920- “Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî — Hâlid b. el-Hâris — Ubeydullah” isnâdıyla Nâfi'nin bildirdiğine göre İbn Ömer: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem), sizin şimdi yapmakta olduğunuz gibi, ilk hutbeyi ayakta verir, sonra oturur, sonra tekrar ayağa kalkardı” demiştir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer b. Meysere el-Kavârîrî el-Basrî'dir. Kavârîr (şişeler) imal ettiği veya sattığı için kendisine böyle denilmiştir.

Hâlid, Hâlid b. el-Hâris b. Süleym el-Huceymî el-Basrî'dir.

İbn Ömer, İbn Ömer b. el-Hattâb'dır.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma günü ilk hutbeyi ayakta verirdi. Âlimler bunu hutbede kalkmanın gerekli olduğu yönünde delil saymıştır. Şâfiîler de Yüce Allah'ın: “...ve seni ayakta bırakırlar”¹ buyruğuna dayanarak, bunun hutbenin dokuz şartından biri olduğu görüşündedir.

¹ Cuma Sur. 11

Nakledildiğine göre Ka'b b. Uca Mescid'e girip Abdurrahman b. Ebî'l-Hakem'in oturarak hutbe verdiğini görünce bunu kabul etmemiş ve: "...ve seni ayakta bırakırlar"¹ âyetini okuyup, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem) hutbeyi hep ayakta vermeye devam ettiğini söylemiştir. Bu hadis ve Müslim'in bu konudaki hadisi bu mânâdadır.

Ancak aciz kişinin, namazda olduğu gibi oturarak veya uzanarak hutbe vermesi caizdir. Muâviye'nin fiili de acizlik durumuna hamledilmiştir. İbn Ebî Şeybe'nin rivayetinde bu: "Göbek yağlarının çoğalmasından dolayı oturarak hutbe verdi" lafzıyla açıklanmıştır. Ayakta durmayıp hutbe veren kişiye uymak ta caizdir. Ayakta durmayıp hutbe veren kişi ayakta durmaya gücünün yetmediğini söylesin veya söylemesin durum aynıdır. Çünkü kişi acziyetinden dolayı oturur veya uzanır. Ayakta durma gücü olduğu hissedilmesi, imamın cünüp olduğunun hissedilmesi gibidir.

Mâlikilerin hocası: "Hutbede ayakta durmanın vacip olması konusunda tereddüd vardır" demiştir. Kadı Abdulvehhâb: "Eğer kişi oturarak hutbe verirse kötü yapmış olur ve bundan dolayı bir şey yapmasına gerek yoktur" demiştir. Kadı İyâd: "Hiçbir şart olmaksızın kalkmak vaciptir" demiştir. Ulemânın çoğunluğunun görüşü, hanefilerin hilafına ayakta durmanın şart olmadığı yönündedir. Cumhur, Sehl'in: "*Kölene söyle de insanlara konuşma yaparken üzerinde oturacağım ayaklı bir şey yapsın*" şeklindeki rivayetini buna hucet saymıştır.

Bu konuda: "...ve seni ayakta bırakırlar"² âyetini, hutbede kalkmanın şart olduğuna delil sayanlara cevap olarak şöyle denilmiştir: "Burada, cemaatin hutbeyi dinlemeyi bırakıp çıkarken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem) ayakta duruyor olduğu haber verilmektedir. Başlık da hutbeyi ayakta vermenin gerektiğine delil değildir. Abdurrahman'ın oturarak hutbe vermesini Ka'b'ın kabul etmeyişi, Abdurrahman'ın sünneti terk etmiş olmasından dolayıdır. Eğer ayakta durmak şart olsaydı namazda da ona uymazlardı."

---

¹ Cuma Sur. 11

² Cuma Sur. 11

Buna da cevap olarak şöyle denilmiştir: “Hutbede ayakta durmaması ile birlikte kendisi ile namaz kılan kimseler fitne çıkar endişesiyle kılmıştır. Veya özürsüz olarak oturan kimse kendi içtihiadı ile oturmuş olabilir. Bu da Hz. Osman’ın yolculukta iken namazı tam kılması gibidir. İbn Mes’ûd bunu kabul etmemiş, ama ona uyararak arkasında namaz kılmıştır. Sonra da ihtilafın şer olduğundan dolayı böyle yaptığını söylemiştir.”

Resûlullah’ta (sallallahu aleyhe vesellem) şimdi yapılmakta olduğu gibi birinci hutbeden sonra otururdu ve sonra ikinci hutbe için ayağa kalkardı. Hutbede oturma konusu iki başlık sonra zikredilecektir inşallah.

Hadisin ravileri Basralı ve Medinelidir. Hadisi Müslim¹ ve Tirmizî, *Salât* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۲۸ - بَابُ يَسْتَقْبِلُ الْإِمَامُ الْقَوْمَ وَاسْتَقْبَالَ النَّاسِ الْإِمَامَ إِذَا خَطَبَ

28- HUTBE VERİRKEN İMAMIN CEMAATE, CEMAATİN DE İMAMA DOĞRU DÖNMESİ

وَاسْتَقْبَلَ ابْنُ عُمَرَ وَأَنَسٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ الْإِمَامَ .

İbn Ömer ve Enes, imama doğru dönmüşlerdir.

Hutbe verirken imamın sırtını kibleye, yüzünü de cemaate doğru çevirmesi. Yukarıdaki hadisi Diyâ el-Makdisî, *Muhitâre*’de rivayet etmiştir.

İmam hutbe verirken cemaate verilen öğütleri hakkıyla dinlemek, faydalı olması açısından başka bir şeyle meşgul olmamak ve öğrendikleriyle amel etmek açısından yüzlerini imama doğru çevirmelidir.

“İmam hutbe verirken cemaatin de...” ve: “Hutbe verirken imamın sırtını kibleye...” kavli, Buhârî’nin Kerîme ve başkasına ait rivayetlerinde bu şekildedir.

İbn Ömer b. el-Hattâb ve Enes b. Mâlik, imam hutbe verirken O’na doğru dönmüşlerdir. Beyhakî birincisini mevsûl olarak rivayet etmiştir. Ebû Nuaym da ikincisini *Nüşha*’sında sahih bir isnâdla rivayet etmiştir.

¹ Müslim 861

۹۲۱ - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَّلَةَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ هِلَالِ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ حَدَّثَنَا عَطَاءُ بْنُ يَسَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ قَالَ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ جَلَسَ ذَاتَ يَوْمٍ عَلَى الْمِنْبَرِ وَجَلَسْنَا حَوْلَهُ. أطرافه ۱۴۶۵، ۲۸۴۲، ۶۴۲۷ - تحفة ۱۶۶

921- “Muâz b. Fadâle — Hişâm — Yahya — Hilâl b. Ebî Meymûne” isnâdıyla Atâ b. Yesâr’ın bildirdiğine göre Ebû Saîd el-Hudrî: “Bir gün Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) minber üzerine oturdu. Biz de onun etrafında oturduk” demiştir.

Muâz, Muâz b. Fadâle ez-Zehrânî veya et-Tefâvî el-Basrî’dir.

Hişâm, Hişâm ed-Destuvâî’dir.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr’dir.

Hilâl b. Ebî Meymûne, İbn Ali b. Usâme el-Âmirî el-Medenî’dir. Dedesine nisbet edilmiştir

Bir gün Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) sırtını kibleye dönerek minber üzerine oturmuştur. Ashâb da onun etrafında kendisine bakacak şekilde oturmuştur.

Bu şekilde oturulması, ulemânın çoğunluğunun olduğu gibi Şâfiîlerin de görüşüdür.

İmanın cemaate doğru dönüp sırtını kibleye çevirmesi gerekmektedir. Cemaate sırtını dönerek öğüt vermesi, öğüt verdiği kişileri bilmemekle birlikte çirkin bir şeydir. Bu sebeple sırtını kibleye dönmesinde bir sakınca yoktur. İmam yüzünü, cemaatin ise sırtını kibleye doğru çevirmesi ezanda olduğu gibi kerahetle birlikte caizdir.

Bu hadis, daha sonra *Zekat* konusunda Yetime sadaka vermek başlığı altında ve *Rikâk* konusu içinde daha uzun bir şekilde zikredilecektir, inşallah.

Hadisin ravileri Basralı, Yemenli ve Medinelidir. Buhârî bunu ayrıca *Zekat*, *Cihad* ve *Rikâk* konuları içinde tahrir etmiştir.¹ Hadisi Müslim¹, Nesâî ve Tirmizî, *Zekat* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1465, 2842, 6427

٢٩ - بَابُ مَنْ قَالَ فِي الْخُطْبَةِ بَعْدَ الثَّنَاءِ أَمَّا بَعْدُ

29- HUTBEDE SENÂDA BULUNDUKTAN

SONRA "EMMA BA'D (=ASIL KONUYA GELELİM)" DİYEN KİMSE

رَوَاهُ عِكْرِمَةُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ

Bu sözü İkrime, İbn Abbâs kanalıyla Resûlullah'tan (salâllâhu aleyhe vesellâm) naklen aktarmıştır.

Hutbede Allah'a senâda bulunduktan sonra "Emma ba'd (=Asıl konumuza gelelim)" diyen kimse sünnete uymuş olur

İkrime bunu konunun son kısmında (hadis no. 927) İbn Abbâs kanalıyla Allah Resûl'ünden (salâllâhu aleyhe vesellâm) mevsûl olarak rivayet etmiştir.

٩٢٢ - وَقَالَ مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُمَرَ قَالَ أَخْبَرَنِي فَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُثَنِّرِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ قَالَتْ دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ قُلْتُ مَا تَدْنُ النَّاسَ فَأَمَّارْتُ بِرَأْسِهَا إِلَى السَّيَاءِ . فَقُلْتُ لَيْتَ قَاتِلَارْتِ بِرَأْسِهَا أَيْ نَعَمْ . قَالَتْ فَأَطَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جِدًّا حَتَّى تَجَلَّأَنِي النَّعْصُ وَإِلَّ جَنِينِي فَوَيْلُهَا مَا نَفَعَتْهَا فَجَعَلْتُ أَصْبَ مِنْهَا عَلَى رَأْسِي ، فَانْصَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَدْ تَجَلَّتِ الشَّمْسُ ، فَخَطَبَ النَّاسَ ، وَحَمِدَ اللَّهَ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ « أَمَّا بَعْدُ » . قَالَتْ وَلَيعِطَ نِسْوَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ ، فَاذْكُمْنَاهُنَّ إِلَيْنَّهِنَّ لَأُسْكُنَهُنَّ لِعَائِشَةَ مَا قَالَ قَالَتْ قَالَ « مَا مِنْ شَيْءٍ أَمْ أَكُنْ أُرِيتهُ إِلَّا قَدْ رَأَيْتُهُ فِي مَقَامِي هَذَا حَتَّى ابْجَنَّهُ وَالنَّارَ ، وَإِنَّهُ قَدْ أُوجِيَ إِلَيَّ أَنْتُمْ تَفْتَنُونَ فِي الْقُبُورِ وَمِثْلُ - أَوْ قَرِيبٍ مِنْ - فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ ، يُؤْتَى أَحَدُكُمْ ، فَيَقَالُ لَهُ مَا عَلِمَكَ بِهَذَا الرَّجُلِ فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ - أَوْ قَالَ الْمُؤْمِنُ فَكَ هَسَامٌ - فَيَقُولُ هُوَ رَسُولُ اللَّهِ ، هُوَ مُحَمَّدٌ ﷺ جَاءَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى قَامَنَا وَأَجَبْنَا وَأَتَبَعْنَا وَصَدَقْنَا . فَيَقَالُ لَهُ نَمِ صَلَاحًا ، قَدْ كُنَّا نَعْلَمُ إِنْ كُنْتَ

لَتُؤْمِنُ بِهِ . وَأَمَّا الْمُنَافِقُ - أَوْ قَالَ الْمُرْتَابُ شَكَّ هِشَامٌ - فَيَقَالُ لَهُ مَا عَلِمَكَ بِهَذَا الرَّجُلِ
فَيَقُولُ لَا أَدْرِي ، سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ شَيْئًا فَقُلْتُهُ « . قَالَ هِشَامٌ فَلَقَدْ قَالَتْ لِي فَاطِمَةُ
فَأَوْعَيْتُهُ ، غَيْرَ أَنَّهَا ذَكَرَتْ مَا يُغْلِظُ عَلَيْهِ . أطرافه ٨٦ ، ١٨٤ ، ١٠٥٣ ، ١٠٥٤ ، ١٠٦١ ،

١٢٣٥ ، ١٣٧٣ ، ٢٥١٩ ، ٢٥٢٠ ، ٧٢٨٧ تحفة ١٥٧٥٠

922- “Mahmûd — Ebû Usâme — Hişâm b. Urve” isnâdıyla Fâtıma binti'l-Münzir'in bildirdiğine göre Esmâ binti Ebî Bekr anlatıyor: Güneş tutulunca Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhe vesellem) eşi Hz. Âişe'nin yanına gittim. İnsanlar namaz kılıyor ve kendisi de onlarla birlikte namaz kılıyordu. Kendisine: “Halkın neyi var?” dediğimde, başıyla gökyüzünü işaret etti. Kendisine: “Doğüstü bir olay mı var?” dediğimde, yine başıyla: “Evet” diye işaret etti. Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) kıyamı o kadar çok uzattı ki neredeyse bayılacaktım. Yanımda su dolu bir kırba vardı. Onun ağzını açtım ve ondan başıma su dökmeye başladım. Nihayet Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) namazı bitirdi, güneş te açılmıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) namazdan sonra hutbeye başlayıp Allah'a hamd ü sena ettikten sonra: “*Emma ba'd (=Gelelim asıl konumuza)*” dedi. Tam bu sırada Ensâr'dan bir takım kadınlar konuşup gürültü etmeye başladılar. Ben de onları susturayım diye yüzümü onların tarafına çevirdim. Hz. Âişe'ye: “Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) ne dedi?” diye sorduğumda, Hz. Âişe Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem) şöyle buyurduğunu söyledi: “*Daha önce görmediğim her şeyi şu yerimde gördüm. Hatta Cennet'i ve Cehennem'i de. Sizler kabirlerinizde Mesîh Deccâl'in fitnesine benzer ya da ona yakın bir imtihan geçireceksiniz. Sizden biri getirilir ve kendisine: «Bu adam hakkında ne dersin?» diye sorulur. Mümin veya inanan kişi: «Bu, Muhammed'dir ve Allah'ın Resûlü'dür. Açık delillerle ve hidayetle bize geldi. Ona icabet edip tâbi olduk» der.*” —Buradaki veya'lı şüphe Hişâm'a aittir— “Ona: «Biz buna iman ettiğini biliyorduk. Salih bir şekilde yat» denir. Münafık” veya: “*şüphede olan kişiye: «Bu adam hakkında ne dersin?» diye sorulur. O da: «Bilmiyorum. İnsanların bir şeyler dediğini işittim. Ben de dedim» der.*” —Buradaki veya'lı şüphe Hişâm'a aittir.—

Hişâm: “Fâtıma bana bunları söyledi ve ben de bunları aynen ezberledim. Ancak katî olarak söylemediği şeyleri ezberlemedim” demiştir.¹

Mahmûd, Buhârî'nin hocası Mahmûd b. Ğaylân'dır.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme el-Leysî'dir.

Hişâm, Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Fâtıma, Hişâm b. Urve'nin eşi Fâtıma binti'l-Münzir b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Esmâ binti Ebî Bekr, güneş tutulunca kız kardeşi Hz. Âişe'nin yanına gitti. İnsanlar namaz kılıyordu. Esmâ binti Ebî Bekr kendisine, insanların neden korku içinde ayakta olduğunu sorunca, Hz. Âişe başıyla gökyüzünü işaret etti. Esmâ binti Ebî Bekr bunun insanlara gelecek bir azabın göstergesi olup olmadığını sorunca, Hz. Âişe yine başıyla: “Evet” diye işaret etti. Esmâ binti Ebî Bekr kıyamın çok uzun olmasından dolayı neredeyse bayılacak duruma geldi ve kendinden geçmemesi için yanındaki su dolu kırıbadan başına su dökmeye başladı.

Nihayet Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) namazı bitirmiş ve Güneş te açılmıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) namazdan sonra hutbeye başlayıp Allah'a hamdû sena ettikten sonra hutbe ile Allah'a övgülerinin arasını ayırmak ve insanlara hutbeye başlayacağını bildirmek için: “*Emma ba'd (=Gelelim asıl konuya)*” dedi.

Bu sözü mutlak olarak ilk söyleyen kimsenin kim olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir. Söylenildiğine göre bunu ilk diyen kişi Hz. Dâvud veya Ya'rub b. Kahtân veya Ka'b b. Lueyy veya Sehbân b. Vâil veya Kuss b. Sâide veya Hz. Yâkûb veya başkasıdır.

Tam bu sırada Ensâr'dan bir takım kadınlar konuşup gürültü etmeye başladılar. Esmâ da onları susturmak için onlara doğru döndü. Bundan dolayı da bu sırada Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem) ne buyurduğunu işitemedi. Hz. Âişe'ye Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem) ne buyurduğunu sorunca, Hz. Âişe, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem) daha önce görmediği her şeyi o yerinde

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 86, 184, 1053, 1054, 1061, 1235, 1373, 2519, 2520, 7287. Müslim 905

gördüğünü, hatta cenneti ve cehennemi gördüğünü, yakında kabirlerde fitneye veya Mesih Deccal fitnesi gibi bir fitneye maruz kalacaklarının kendisine vahyedildiğini bildirdiğini söyledi.

Muhtemelen Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem) Cennet'i ve Cehennem'i görmesi arada bir hicap olmaksızın Mescid-i Aksâ'yı görüp Kureyşlilere vasfetmesi gibidir. Veya buradaki görmekten kasıt, daha önce bilmediği şeylerin kendisine ayrıntılarıyla vahyedilmesidir.

Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) her kişiye mezarında birinin gelip: "Bu adam hakkında ne dersin?" diye sorulacağını, mümin veya inanan kişinin: "Bu, Muhammed'dir ve Allah'ın Resûlü'dür. Peygamberliğe delalet eden açık delillerle ve hidayetle bize geldi. Ona icabet edip tâbi olduk" diyeceğini ve kendisine: "Biz buna iman ettiğini biliyorduk. Salih bir şekilde yat" denileceğini bildirmiştir. Mümin veya inanan kişi konusundaki şüphe, Hişâm'a aittir.

Aynı soru peygamberliğe kalben inanmayan münafık veya şüphede olan kimseye sorulduğunda ise: "Bilmiyorum. İnsanların bir şeyler dediğini işittim. Ben de aynısını dedim" diyeceğini bildirmiştir. İnanmayan münafık veya şüphede olan kimse konusundaki şüphe Hişâm'a aittir.

Hişâm, Fâtıma binti'l-Münzir'in kendisine bunları söylediğini ve kendisinin de bunları aynen ezberlediğini, ancak katî olarak söylemediği şeyleri ezberlemediğini bildirmiştir.

Hadisin ravileri Mervli, Kûfeli ve Medinelidir. İsnadında tâbiînin sahabiden ve sahabinin tabîiden rivayeti vardır.

۹۲۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ جَرِيرِ بْنِ حَازِمٍ قَالَ سَمِعْتُ الْحَسَنَ يَقُولُ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ تَغْلِبَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنَّى بِهَالِ أَوْ سَبِي فَقَسَمَهُ ، فَأَعْطَى رَجُلًا وَتَرَكَ رَجُلًا فَبَلَغَهُ أَنَّ الَّذِينَ تَرَكَ عَتَبُوا ، فَحَمِدَ اللَّهُ ثُمَّ أَتَنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ « أَمَّا بَعْدُ ، فَوَاللَّهِ إِنِّي لَأُعْطِي الرَّجُلَ ، وَأَدْعُ الرَّجُلَ ، وَالَّذِي أَدْعُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الَّذِي أُعْطِيَ وَلَكِنْ أُعْطِيَ أَقْوَامًا لِمَا أَرَى فِي قُلُوبِهِمْ مِنَ الْجَزَعِ وَالْهَلَعِ ، وَأَكُلُ أَقْوَامًا إِلَى مَا جَعَلَ اللَّهُ فِي قُلُوبِهِمْ

مِنَ الْغِنَى وَالْحَيْرِ، فِيهِمْ عَمْرُو بْنُ تَغْلِبَ . « فَوَاللَّهِ مَا أَحَبُّ أَنْ لِي بِكَلِمَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
 حُمْرَ النَّعَمِ . تَابَعَهُ يُونُسُ . طرفاه ٣١٤٥ ، ٧٥٣٥ - تحفة ١٠٧١١

923- “Muhammed b. Ma’mer — Ebû Âsım — Cerîr b. Hâzım” isnâdıyla Hasan’ın bildirdiğine göre Amr b. Tağlib şöyle demiştir: Resûlullah’a (sallallahu aleyhe vesellem) birçok mal veya birçok esir getirilmişti. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) bunu taksim ederken bazı kimselere verdi, bazı kimselere vermedi. Sonra vermediği kimselerin gücenip şikayet ettikleri haberi kendisine ulaşınca, önce Allah’a hamd, sonra senâ etti ve sonra: “Emma ba’d” diyerek şöyle devam etti: “Vallahi ben bazı kimselere verirken bazı kimselere vermedim. Ancak vermediğim kimseyi, verdiğim kimseden daha fazla sevmekteyim. Fakat ben bir takım kimselere, kalblerinde sabırsızlık ve hırs gördüğüm için mal veririm. Bazı kimseleri de Allah’ın kalblerinde yarattığı zenginlik ve hayra havale ederim. Amr b. Tağlib de bunlar arasındadır.”

Amr b. Tağlib: “Vallahi Resûlullah’ın (sallallahu aleyhe vesellem) bu sözüne bedel kırmızı develerimin olmasını istemem” demiştir. Yûnus bunu (Hasan’dan) rivayet ederek ona (Cerîr’e) mutabaat etmiştir.¹

Muhammed, Muhammed b. Ma’mer el-Basrî el-Kaysî’dir. Bahrânî diye bilinmektedir.

Ebû Âsım, Dahhâk b. Mahled en-Nebîl’dir.

Hasan, Hasan el-Basrî’dir.

Amr, Amr b. Tağlib el-Abdî et-Temîmî el-Basrî’dir.

Resûlullah’a (sallallahu aleyhe vesellem), Bahreyn’den birçok mal veya birçok esir getirilmişti. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhe vesellem) getirilen bu malları veya köleleri taksim ederken bazı kimselere verdi, bazı kimselere bir şey vermedi. Sonra bu durumdan dolayı bir şey vermediği kimselerin gücendiği haberi kendisine ulaşınca, önce Allah’a hamd, sonra senâ etti. Sonra da: “Emma ba’d” diyerek ve yemin ederek bu mal veya kölelerden bazı kimselere verirken bazı

¹ Hadis, ileride 3145 ve 7535. numaralar ile gelecektir.

kimselere vermediğini, ancak bir şey vermediği kimseleri, verdiği kimselerden daha fazla sevmekte olduğunu, fakat bir takım kimselere, kalblerinde sabırsızlık ve hırs gördüğü için mal verirken, bazı kimseleri de Allah'ın kalblerinde yarattığı zenginlik ve hayra havale ettiğini, Amr b. Tağlib'in de bunlar arasında olduğunu bildirdi.

Amr, yeminle Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem) bu sözünün yerine kırmızı develerinin olmasını istemediğini söylemiştir.

Hadisin bütün ravileri Basralıdır. Buhârî ayrıca bunu *Humus* ve *Tevhid* konuları içinde tahric etmiştir.

Yûnus b. Ubeyd b. Dînâr el-Abdî el-Basrî bunu Hasan kanalıyla Amr b. Tağlib'den rivayet ederek Cerîr'e mutabaat etmiştir. Ebû Nuaym bunu Yûnus b. Ubeyd'in mûsnedinde mevsûl olarak rivayet etmiştir.

٩٢٤ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ ذَاتَ لَيْلَةٍ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ، فَصَلَّى فِي الْمَسْجِدِ، فَصَلَّى رِجَالَ بِصَلَاتِهِ فَأَصْبَحَ النَّاسُ فَتَحَدَّثُوا، فَاجْتَمَعَ أَكْثَرُ مِنْهُمْ فَصَلُّوا مَعَهُ، فَأَصْبَحَ النَّاسُ فَتَحَدَّثُوا فَكَثُرَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ مِنَ اللَّيْلَةِ الثَّالِثَةِ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَصَلُّوا بِصَلَاتِهِ، فَلَمَّا كَانَتِ اللَّيْلَةُ الرَّابِعَةُ عَجَزَ الْمَسْجِدُ عَنْ أَهْلِهِ حَتَّى خَرَجَ لِصَلَاةِ الصُّبْحِ، فَلَمَّا قَضَى الْفَجْرَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ، فَشَهِدَ ثُمَّ قَالَ «أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّهُ لَمْ يُخَفَ عَلَى مَكَانِكُمْ، لَكِنِّي خَشِيتُ أَنْ تُفَرِّضَ عَلَيْكُمْ فَتَعْجِزُوا عَنْهَا». تَابَعَهُ يُونُسُ. أطرافه ٧٢٩، ٧٣٠،

١١٢٩، ٢٠١١، ٢٠١٢، ٥٨٦١ - تحفة ١٦٥٥٣، ١٦٧١٣

924- "Yahya b. Bukeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb" isnâdıyla Urve'nin bildirdiğine göre Hz. Âişe der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) bir gece çıkıp Mescid'de namaz kılınca bazı kimseler de kendisine uyup namaz kıldı. Sabah olunca insanlar bunu kendi aralarında konuştular. Sonra ikinci gece de namaz kılınca kendisine uyan kimseler daha da çoğaldı. Sabah olunca insanlar yine bunu kendi aralarında konuştular. Bunun üzerine üçüncü gece insanlar daha da çoğaldılar. Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) yine çıktı ve insanlar da kendisine uyarak namaz kıldılar.

Dördüncü gecede ise halk Mescid'e sığmaz oldu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) sabah namazı için çıkıp namazı kıldıktan sonra cemaate doğru dönüp şehadet getirdi ve: *"Emma ba'd"* diyerek şöyle devam etti: *"Şu muhakkak ki dün geceki durumunuz bana gizli değildi. Fakat ben bu üzerinize farz olur da sonra ondan aciz olursunuz diye endişe ettim"* buyurdu.

Yûnus bunu (Zührî'den) rivayet ederek ona (Ukayl'a) mutabaat etmiştir.¹

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid'dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) bir gece çıkıp Mescid'de namaz kılınca bazı kimseler de O'na uyup namaz kıldı. Sabah olunca insanlar bu gece namazını kendi aralarında konuşmaya başladı. Bu sebeple Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) ikinci gecede namaz kılınca kendisine uyan kimseler daha da çoğaldı. Sabah olunca insanlar yine bunu kendi aralarında konuştular. Bunun üzerine üçüncü gece insanlar daha da çoğaldılar. Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) yine çıktı ve insanlar da O'na uyarak namazlarını kıldılar.

Ancak dördüncü gecede ise Mescid'e halk sığmaz oldu ve Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) o gece namaz için çıkmadı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) sabah namazı için çıkıp namazı kıldıktan sonra yüzünü cemaate doğru dönüp hutbeden önce şehadet getirdi ve: *"Emma ba'd"* diyerek, bir önceki gecede durumlarının kendisine gizli olmadığını, fakat gece namazının üzerlerine farz olmasından ve bundan aciz kalmalarından endişe ettiğini bildirdi.

Burada aciz kalmak ile gerçekte aciz kalmak değil de, güçleri yettiği halde bu namazı terk etmeleri kastedilmektedir. Zira gerçekte aciz kalmaları halinde zaten bu namaz üzerlerinden sakıt olur.

Buhârî der ki: "Yûnus b. Yezîd el-Eylî bunu İbn Şihâb'dan rivayet ederek Ukayl'a mutabaat etmiştir. Müslim bunu (yani Yûnus rivayetini) mevsûl olarak aktarmıştır."

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 729, 730, 1129, 2011, 2012, 5861. Müslim 761

٩٢٥ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُزُورَةُ عَنْ أَبِي
 حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَامَ عَشِيَّةَ بَعْدَ الصَّلَاةِ ، فَتَشَهَّدَ وَأَثْنَى عَلَى اللَّهِ
 بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ « أَمَّا بَعْدُ » . تَابِعَهُ أَبُو مُعَاوِيَةَ وَأَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي
 حُمَيْدٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « أَمَّا بَعْدُ » . تَابِعَهُ الْعَدَنِيُّ عَنْ سُمَيَّانَ فِي أَمَّا بَعْدُ . أطرافه ١٥٠٠ ،
 ٢٥٩٧ ، ٦٦٣٦ ، ٦٩٧٩ ، ٧١٧٤ ، ٧١٩٧ - تحفة ١١٨٩٥

925- “Ebu'l-Yemân — Şuayb — Zührî” isnâdıyla Urve'nin bildirdiğine göre Ebû Humeyd es-Sâidî şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) bir gün akşam namazından sonra kalkıp şahadet getirdi ve kendisine yakışır bir şekilde Allah'a övgüde bulunduktan sonra: “*Emma ba'd* (=Asıl konuya gelince)” dedi.

Ebû Muâviye ve Ebû Usâme bunu “Hişâm — babası — Ebû Humeyd” kanalıyla Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhe vesellem): “*Emma ba'd*” şeklinde rivayet ederek ona (Zührî'ye) mutabaat etmiştir.

Adenî bunu Süfyân'dan rivayet ederken: “*Emma ba'd*” lafzında ona mutabaat etmiştir.

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza'dır.

Zührî, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Ebû Humeyd, Abdurrahman es-Sâidî'dir.

Bir gün Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) akşam namazından sonra şahadet getirip layıkıyla Allah'a övgüde bulunduktan sonra: “*Emma ba'd*” demiştir.

Hadis burada bu şekilde kısa olarak zikredilmiştir. *Eymân ven-nüzur*'da Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhe vesellem), İbn Lutbiyye'yi zekat memuru olarak görevlendirdiği kıssada: “İbn Lutbiyye: «Bu benim, bu da sizindir» dediğinde, Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) kalktı ve: “*Emma ba'd*...” buyurdu” şeklindedir.

Hadisi Müslim, *Meğâzî* konusu içinde¹ ve Ebû Dâvud, *Harâc* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

Ebû Muâviye Muhammed b. Hâzım ed-Darîr el-Kûfî ve Ebû Usâme Hammâd b. Usâme bunu Zührî'den rivayet ederek ona mutabaat etmiştir. Müslim her ikisinin hadisini de mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Buhârî bunu *Zekat* konusu içinde “Hişâm b. Urve — Urve — Ebû Humeyd” kanalıyla Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhe vesellem): “*Emma ba'd*” şeklinde rivayet ederek Zührî'ye mutabaat etmiştir.²

Adenî Muhammed b. Yahya bunu Süfyân b. Uyeyne'den rivayet ederek sadece: “*Emma ba'd*” lafzında ona (Şuayb'a) mutabaat etmiştir.

٩٢٦ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُسَيْنٍ عَنِ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَسَمِعْتُهُ حِينَ تَشْهَدُ يَقُولُ « أَمَّا بَعْدُ ». تَابِعُهُ الزُّبَيْدِيُّ عَنِ الزُّهْرِيِّ . أطرافه ٣١١٠ ، ٣٧١٤ ، ٣٧٢٩ ، ٣٧٦٧ ، ٥٢٣٠ ، ٥٢٧٨ - تحفة ١١٢٧٨

926- “Ebu'l-Yemân — Şuayb — Zührî” isnâdıyla Ali b. Hüseyin'in bildirdiğine göre Misver b. Mahreme şöyle demiştir: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem) ayağa kalkıp şehadet getirdiği zaman: “*Emma ba'd* (=Asıl konuya gelelim)” dediğini işittim.

Zubeydî bunu Zührî'den rivayet ederek ona (Şuayb'a) mutabaat etmiştir.³

Ali, Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebî Tâlib'dir. Lakabı Zeynul-abidîn'dir. Hicri 94 yılında vefat etmiştir.

Nakledildiğine göre Misver b. Mahreme, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem) ayağa kalkıp şehadet getirdiği zaman: “*Emma ba'd*” dediğini işitmiştir.

¹ Müslim 1832

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1500, 2597, 6636, 6979, 7174, 7197

³ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 3110, 3714, 3729, 3767, 5230, 5278. Müslim 2449

Bu rivayet Misver'in rivayetinden bir kısımdır. Bu kısma Ali b. Ebî Tâlib'in Ebû Cehl'in kızına talib olduğunu anlatan kıssadır. Daha sonra *Menâkib* konusu içinde zikredilecektir inşallah.

Zubeydî Muhammed b. el-Velîd bunu İbn Şihâb ez-Zührî'den rivayet ederek ona (Şuayb'a) mutabaat etmiştir. Taberânî bunu (Zübeydî rivayetini) *Müsnedu's-Şâmiyyîn*'de mevsûl olarak aktarmıştır.

٩٢٧ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبَانَ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ الْغُبَالِ قَالَ حَدَّثَنَا عِكْرَمَةُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ صَعِدَ النَّبِيُّ ﷺ الْمِنْبَرَ وَكَانَ آخِرَ مَجْلِسٍ جَلَسَهُ مُتَعَطِّفًا مِلْحَفَةً عَلَى مَنْكِبَيْهِ ، قَدْ عَصَبَ رَأْسَهُ بِعِصَابَةٍ دَسَمَةٍ ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ « أَيُّهَا النَّاسُ إِلَيَّ » . فَثَابُوا إِلَيْهِ ثُمَّ قَالَ « أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّ هَذَا الْحَيَّ مِنَ الْأَنْصَارِ يَقْلُونَ ، وَيَكْثُرُ النَّاسُ ، فَمَنْ وَلِيَ شَيْئًا مِنْ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ ﷺ فَاسْتَطَاعَ أَنْ يَضُرَّ فِيهِ أَحَدًا أَوْ يَنْفَعُ فِيهِ أَحَدًا ، فَلْيَقْبَلْ مِنْ مُحْسِنِهِمْ ، وَيَتَجَاوَزْ عَنْ مُسِيئِهِمْ » . طرفاه ٣٦٢٨ ، ٣٨٠٠ - تحفة ٦١٤٦

927- "İsmâîl b. Ebân — İbnu'l-Ğasîl" isnâdıyla İkrime'nin bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) bir gün omuzları üzerindeki büyük bir ridâya (üstlûğe) sarınmış ve başını gri bir sarık ile bağlamış olarak minbere çıktı. Bu da minberde son oturması oldu. Allah'a hamdû sena ettikten sonra: "Ey insanlar! Yakınıma gelin" buyurdu. Bunun üzerine sahabiler kendisine doğru yaklaştı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem): "Emma ba'd (=Asıl konuya gelelim)" diyerek şöyle devam etti: "Başka kimseler çoğalırken Ensar azalmaktadır. Bundan dolayı Muhammed'in ümmetinden bir kişi insanlara faydası olacak bir makama getirildiği zaman eğer gücü yetiyorsa Ensar'dan iyi olanların iyiliklerini kabul etsin, kötülerinin ise kusurlarını affetsin."

İsmâîl, İsmâîl b. Ebân el-Verrâk el-Ezdî el-Kûfî'dir.

İbnu'l-Ğasîl, Abdurrahman b. Süleyman b. Abdillâh b. Hanzala'dır. Hanzala, Uhud'da cünüp olarak şehit edildiği zaman melekler tarafından yıkanmıştır.

İkrime, İbn Abbâs'ın azatlısıdır.

Nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) bir gün omuzları üzerindeki büyük bir ridâya (üstlûğ'e) sarınmış ve başını siyah veya gri bir sarık ile bağlamış olarak minbere çıkmış ve bu da minberde son oturması olmuştur. Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem), Allah'a hamdû sena ettikten sonra insanların kendisine yaklaşıp etrafında toplanmasını söylemiş ve bunun üzerine sahabiler etrafında toplanmıştır. Sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem): "Emma ba'd" diyerek kendisine yardımda bulunan Ensâr'ın azaldığını, başka kimselerin çoğaldığını, bundan dolayı Muhammed'in ümmetinden bir kişinin insanlara faydası olacak bir makama getirildiği zaman eğer gücü yetiyorsa Ensâr'dan iyi olanların iyiliklerini kabul etmesini, kötülerinin ise haddi (şeri cezayı) gerektirmeyecek kusurlarını affetmesini söylemiştir.

Buhârî'nin Kûfeli olan hocası dışındaki hadisin ravileri Medinelidir. Buhârî bunu ayrıca *Alâmâtu'n-nübüvve* ve *Fedâilu'l-Ensâr* konuları içinde tahrir etmiştir.¹

۳۰ - بَابُ الْمَقْعَدَةِ بَيْنَ الْخُطْبَتَيْنِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

30- CUMA GÜNÜ İKİ HUTBE ARASINDA OTURMAK

۹۲۸ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا بَشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ قَالَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عُبَيْدِ

اللَّهِ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ خُطْبَتَيْنِ يَقْعُدُ بَيْنَهُمَا . طرفه ۹۲۰ - تحفة ۷۸۱۲

928- "Müsedded — Bişr b. el-Mufaddal — Ubeydullah" isnâdıyla Nâfi'nin bildirdiğine göre Abdullah: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) iki hutbe verir ve ikisi arasında otururdu" demiştir.²

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Bişr, Bişr b. el-Mufaddal er-Rekkâşî el-Basrî'dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer'dir.

Abdullah, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'dır.

¹ İleride 3628 ve 3800. numaralarda gelecektir.

² Müslim 861

Nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) iki hutbe verir ve ikisi arasında İhlas Sûresi'ni okuyacak bir süre kadar otururdu.

Şâfiîler, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhe vesellem) sürekli olarak iki hutbe arasında oturmaya devam etmesiyle birlikte: *“Benim namaz kıldığımı gördüğünüz gibi namaz kılın”* buyurmasını, bu oturmanın vacip olduğuna delil saymıştır.

İbn Dakîk el-İd iki hutbede de ayakta durmanın namazdan olduğunu, ancak bunun Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem) fiilinden alındığını söyleyerek buna itiraz etmiştir. Fakat hutbe, gerçekte bir namaz değildir.

“Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhe vesellem) iki hutbe arasında oturmaya devam etmesi, eğer bunun vacip olduğuna delil sayılacaksa, Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) ilk hutbeden önce de sürekli olarak oturmuştur. O zaman buna devam etmesi ilk oturmanın da vacip olduğuna delalet etmelidir” denilerek buna itiraz edilmiştir.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: “İbn Ömer'den nakledilen bütün rivayetlerde ilk oturmak zikredilmemiştir. İki hutbe arasında oturmaya devam ettiği gibi ilk hutbeden önce oturmaya devam ettiği zayıf olarak görülen Abdullah b. Ömer'den nakledilmiştir ve böylesi bir şey sâbit (rivayeten kesin) değildir.

Hanefiler, Mâlikiler ve Hanbeliler bu oturmanın şart olmadığını, sadece iki hutbe arasını ayırmak için olduğunu söylemiştir.

Evet, Hâfız el-İrâkî, Tirmizî'nin şerhinde Ahmed'in görüşünün iki hutbe arasında oturmanın şart olduğunu söylemiştir. Mâlikilerden el-Mâzirî: “Her iki hutbeyi de ayakta yapmak ve iki hutbe arasında biraz oturmak gerekir” demiştir. Kadı Ebû Bekr: “Hutbeyi ayakta vermek ve iki hutbe arasında oturmak vaciptir” demiştir. Bu da Şâfiîlerin bunun vacip olduğunu söylemekte tek kaldığını söyleyen Tahâvî'ye bir cevap niteliğindedir.

Selef ve haleften olanlara uymak açısından iki hutbe arasında yaklaşık olarak İhlas Sûresi'ni okuyacak kadar oturmak ve Allah'ın Kitabı'ndan bir şeyler okumak müstehaptır. Bunu İbn Hibbân rivayet etmiştir.

۳۱ - بَابِ الْإِسْتِمَاعِ إِلَى الْخُطْبَةِ

31- HUTBEYİ DİNLEMEK

Cuma günü hutbeyi dinlemek.

۹۲۹ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ ، وَقَفَتِ الْمَلَائِكَةُ عَلَى بَابِ الْمَسْجِدِ يَكْتُبُونَ الْأَوَّلَ فَلَا أَوَّلَ ، وَمِثْلَ الْمُهْجَرِ كَمِثْلِ الَّذِي يُهْدَى بَدَنَةً ، ثُمَّ كَالَّذِي يُهْدَى بَقَرَةً ، ثُمَّ كَبْشًا ، ثُمَّ دَجَاجَةً ، ثُمَّ بَيْضَةً ، فَإِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ طَوَّأُوا صُحُفَهُمْ ، وَيَسْتَمِعُونَ الذِّكْرَ » .
طرفه ۳۲۱۱ - تحفة ۱۳۴۶۵

929- “Âdem — İbn Ebî Zi’b — Zührî — Ebû Abdillâh el-Eğâr” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) şöyle buyurmuştur: “Cuma günü melekler mescidin kapısında durur ve gelenleri öncelik sırasına göre yazarlar. Erkenden namaza gelen kişi deve kurban etmiş gibi, ondan sonra gelen kişi sığır kurban etmiş gibi, ondan sonra gelen kişi koç kurban etmiş gibi, ondan sonra gelen kişi tavuk kesmiş gibi sevap kazanır. Ondandan sonra gelen kişi de sadaka olarak yumurta vermiş gibi sevap kazanır. İmam çıktığı zaman da sahifelerini dürüp zikri dinlerler.”¹

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs’tır.

İbn Ebî Zi’b, Muhammed b. Abdirrahman’dır.

Zührî, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Ebû Abdullâh, Selmân el-Cühenî’dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma günü meleklerin mescidin kapısında durup gelenleri öncelik sırasına göre yazdıklarını, namaza ilk gelen kişinin deve kurban etmiş gibi sevap kazanacağını bildirmiştir. İkinci olarak gelen kişinin sığır kurban etmiş gibi, üçüncü olarak gelen kişinin koç kurban etmiş gibi, dördüncü olarak gelen kişinin tavuk kesmiş gibi, beşinci olarak gelen

¹ İleride 3211. hadis olarak gelecektir. Müslim 850

kişinin de sadaka olarak yumurta vermiş gibi sevap kazanacağını bildirmiştir. Yine imam çıktığı zaman meleklerin fazilet olarak sırasına göre yazdıkları sahifelerini dürüp zikri yani hutbeyi dinlediklerini bildirmiştir. Hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır.

et-Teymî: “Meleklerin hutbeyi dinlemesi, sükût edip hutbeyi dinlemek gerektiğine işaret etmektedir” demiştir. Müfessirlerin birçoğu: “**Kur’ân okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin**”¹ buyruğunun hutbe hakkında geldiğini ve hutbeye, Kur’ân’a şâmil olması sebebiyle Kur’ân ismi verildiğini zikretmişlerdir. “İnsât” ifadesi sükût etmek demektir. “İstimâ” ifadesi ise sadece dinlemek ile meşgul olmak demektir.

Ancak âlimler bu konuda ihtilaf etmiştir. Şâfiîlere göre âyetten anlaşıldığı kadarıyla hutbenin başlamasıyla artık konuşmak mekruhtur. Zira Müslim’in Ebû Hureyre’den olan hadisi: “*Cuma günü imam hutbe verirken arkadaşına sus desen boş söz söylemiş olursun*” şeklindedir.

Bazı hadisler hutbe anında konuşmanın haram olmadığını göstermektedir. Bunlardan biri de Buhârî ve Müslim’de rivayet edilen Enes’in: “Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma günü hutbe verirken bir bedevi kalkıp: «Ey Allah’ın Resûlü! Mallar helak oldu. Çocuklar aç kaldı. Bize yağmur yağdırması için Allah’a dua et» dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) ellerini kaldırıp dua etti...” şeklindeki hadisidir.

Beyhakî de sahih bir isnâdla Enes’ten şöyle rivayette bulunmuştur: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma günü hutbe verirken bir adam Mescid’e girdi ve: «Ey Allah’ın Resûlü! Kıyamet ne zaman kopacak?» dedi. Bunun üzerine oradakiler adama susması için işaret etti. Ancak adam bunu önemsemeyip sorusunu bir daha tekrar etti. Adam sorusunu üçüncü defa tekrar edince ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem): «*Kıyamet sonrası için ne hazırladın?*» diye sorunca, adam: «Allah ve Resûlü’ne olan sevgimi» dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem): «*Sevdiklerinle beraber olacaksın*» buyurdu.” Burada Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) adamın konuşmasına karşı çıkmamış ve sükût etmesi gerektiği yönünde ona bir şey dememiştir.

---

¹ A’râf Sur. 204

Bu konudaki deliller, âyetle sükût etmenin emredilmesi sükût etmenin mendup olduğunu “...boş söz söylemiş olursun” ifadesinin de âdâba uygun davranmadığı mânâsında olduğunu göstermektedir.

Ebû Hanîfe: “İmamın (minbere) çıkması namaz ve sözü keser” demiştir. Ebû Hanîfe’nin iki öğrencisi İmam Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed ise Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhe vesellem): “İmamın hutbeye çıkışı namazı, konuşması da sözü keser” buyruğuna dayanarak imamın konuşmaya başlaması zamanına kadar konuşmanın caiz olduğunu söylemiştir.

Malikiler ve Hanbelîler: “Cuma günü imam hutbe verirken arkadaşına sus desen, boş söz söylemiş olursun” hadisine dayanarak konuşmanın yasak olduğunu söylemişlerdir. Enes’in hadisi konusunda ise: “Burada söz konusu kişinin imam hutbe verirken susması ve başkasıyla konuşmamasıdır. Ancak kişinin imama soru sorması ve imamın ona cevap vermesi bunun dışındadır” demişlerdir.

Bazı kimseler de bunun hilafına iki hutbenin iki rekat namazın yerine geçtiğini söylemektedir. Hanbelîler böyle demiş ve imamların bunu nass olarak söylediğini bildirmişlerdir. Veya Hz. Ömer’in: “Muhammed’in (sallallahu aleyhe vesellem) diliyle kısaltmadan tam olarak Cuma namazı da iki rekattır. İftira eden de muhakkak perişan olur” dediği gibi bu sadece iki rekattır. İmam Ahmed ve başkaları bunu rivayet etmiştir ve bu, hasen bir hadistir.

Bu durumda birinci rivayete göre değil de, ikinci rivayete göre hutbe verilirken konuşmak haram olmaktadır. Bazı kimseler de kişinin sağır olması veya imamı işitmeyecek kadar uzakta olması durumunda konuşmasının mübah olduğunu söylemiştir.

Mâlikîler, Hz. Osman’dan: “Yakın olan kimse, hutbeyi dinleyip susar, uzakta olan kişi ise sadece susar” şeklinde nakledilen rivayete dayanarak herkesin susmasının vacip olduğunu söylemiştir.

Hanefiler sükût etmenin daha güzel olduğunu söylemiştir.

Ancak kişinin hutbeden önce veya iki hutbe arasında oturma sırasında veya hutbe sırasında mescide girip te henüz oturmayan kimsenin konuşmasına gelince; Şâfiîler, Hanbelîler ve Ebû Yûsuf: “Bu sıralarda konuşmak mekruh değildir” demişlerdir.

Mâlikîler şöyle demiştir: “İmamın hutbe için ilk çıktığı oturmasında konuşmak haram değildir. Ancak iki hutbe arasında oturma sırasında konuşmak haramdır. Eğer mescide yeni giren kişi hutbeyi dinlemekte olan kimseye selam verirse, susmanın sünnet olmasıyla birlikte o kimsenin selama cevap vermesi vaciptir.

Ancak böylesi bir durumda selam vermek mekruh iken neden selama cevap vermenin vacip olduğu söylenebilir.

Mâlik, *Müdevvenetü'l-Kübrâ*'da: “Hutbe anında mescide giren selam vermez. Eğer selam verirse susmanın vacip olmasından dolayı kendisine cevap verilmez. Namazda susulduğu gibi selam vermek veya selama cevap vermek ile hutbe kesilmez” demiştir. Hanefiler de böyle demiştir.

۳۲ - باب إِذَا رَأَى الْإِمَامُ رَجُلًا جَاءَ وَهُوَ يَخْطُبُ أَمْرُهُ أَنْ يُصَلِّيَ رَكَعَتَيْنِ

32- İMAMIN HUTBE VERİRKEN BİRİNİN GELDİĞİNİ GÖRMESİ HALİNDE ONA İKİ REKAT NAMAZ KILMASINI EMRETMESİ

۹۳۰ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ

اللَّهِ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ وَالنَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ النَّاسَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَقَالَ «أَصَلَيْتَ يَا فُلَانُ». قَالَ لَا

. قَالَ «فَمَازَكَعْ». طرفاه ۹۳۱، ۱۱۶۶ - تحفة ۲۵۱۱

930- “Ebu’n-Nu’mân — Hammâd b. Zeyd” isnâdıyla Amr b. Dînâr’ın bildirdiğine göre Câbir b. Abdillâh şöyle demiştir: Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) cuma günü hutbe verirken bir adam geldi ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) ona: “Ey filân! Namaz kıldın mı?” diye sordu. Adam: “Hayır” deyince: “O zaman kalk ve kıl” buyurdu.¹

Ebu’n-Nu’mân, Muhammed b. el-Fadl es-Sedûsî’dir.

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî’dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) cuma günü hutbe verirken Suleyk el-Ğatafânî gelip namaz kılmadan oturmuştur. Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) kendisine

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 931, 1166. Müslim 875

namaz kılıp kılmadığını sorunca, Suleyk kılmadığını söylemiş ve bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) kendisine kalkıp iki rekat namaz kılmasını söylemiştir.

Müslim, A'meş kanalıyla Ebû Süfyân'dan olan rivayetinde: *"Sizden biri Cuma günü namaza geldiği zaman imam hutbe veriyorsa hafif iki rekat namaz kılın"* ziyadesinde bulunmuştur.

Şâfiîler ve Hanbelîler bunu imamın hutbe vermesi sırasında mescide giren kişinin kısa iki rekat kılmasının mendup olduğuna delil saymıştır. Hutbeyi dinlemek için kişi bu iki rekati kısa olarak kılar.

Zerkeşî şu ziyadede bulunmuştur: "Burada kısa olarak iki rekat kılmaktan kasıt, namazı hızlıca kılmak değildir. Burada namazın vecibelerini kısa tutmak kastedilmektedir. Bu durum namaz vaktinin daralması sebebiyle kişinin abdest alırken acele etmesi ve abdestin vecibelerini bırakması gibidir.

Mâlikiler ve Hanefiler, İbn Mâce'nin: "Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) bir adamın insanların boynu üzerinden aşarak ön saflara geçtiğini görünce: *«Otur, insanlara eziyet vermektedir»* buyurmuştur" şeklindeki hadisine dayanarak bu iki rekatin kılınmaması gerektiğini söylemiştir.

Suleyk'in kıssası konusunda cevap olarak şöyle denilmiştir: "Bu durum sadece Suleyk'e has bir şeydir. Geneli kapsayan bir şey değildir. Ebû Saîd el-Hudrî'nin rivayeti de bunu teyid etmektedir. *Sünen'*de bu: «Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) ona: *"İki rekat kıl"* buyurdu» şeklindedir. Namaz kılarken bazı kimselerin onun halini görmesi ve ona tasaddukta bulunması için Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) kendisine iki rekat namaz kılmasını emretmiştir."

Ahmed ise: *"Bu adam Mescid'e kötü bir kılıkla girdi. Ben de onu görürler ve kendisine tasaddukta bulunurlar ümidiyle iki rekat namaz kılmasını emrettim"* demiştir. Yani bu şekilde tahiyetu'l-mescid namazı oturmak ile geçmektedir.

Buna da cevap olarak şöyle denilmiştir: "Bu durum Suleyk'e has bir şey değildir. Yani durumun böyle olması ve bu kişiye tasaddukta bulunulması tahiyetu'l-mescidi ortadan kaldırmaz. Zira söz konusu Cuma namazında Suleyk'e iki giysi verilmiş ve Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) ikinci Cuma namazında da kendisine aynı şeyi emretmiştir. Suleyk ikinci Cuma namazında kendisine verilen iki giysiden birini tasaddukta bulununca Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) kendisini bundan menetmiştir."

Ahmed ve İbn Hibbân'ın bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) ona üçüncü Cuma namazında da iki rekat kılmasını emretmiştir. Yani tahiyatu'l-mescid namazı, bunu bilmeyen veya unutan kişi için oturmak ile geçmiş olmaz. Hutbe anında mescide giren adamın ilk girişi bunu bilmediği ve ikinci girişinde unuttuğu yönünde hamledilmiştir.

İnsanların boynu üzerinden aşarak ön saflara geçen kişiye Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhe vesellem): *"Otur!"* buyurmasına gelince; bu, tahiyatu'l-mescid namazının bırakılmasının caiz olduğunu göstermektedir. Veya hutbenin sonunda gelmiş ve vaktin dar olmasından dolayı Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) ona oturmasını söylemiştir. Veya tahiyatu'l-mescid namazını kıldıktan sonra hutbeyi daha güzel kavramak açısından ön saflara geçmek isteyince Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) ona oturmasını söylemiştir.

۳۳ - بَابُ مَنْ جَاءَ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ

33- İMAM HUTBE VERİRKEN GELEN KİŞİNİN HAFİF İKİ REKAT KILMASI

۹۳۱ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو سَمِعَ جَابِرًا قَالَ دَخَلَ رَجُلٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَالنَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ فَقَالَ « أَصَلَّيْتَ ». قَالَ لَا . قَالَ « فَصَلِّ رَكْعَتَيْنِ » .

طرفاه ۹۳۰، ۱۱۶۶ - تحفة ۲۵۳۲

931- "Ali b. Abdillâh — Süfyân" isnâdıyla Amr'ın bildirdiğine göre Câbir şöyle demiştir: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) cuma günü hutbe verirken bir adam Mescid'e girdi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) ona: "Namaz kıldın mı?" diye sorunca, adam: "Hayır" dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem): "O zaman iki rekat kıl" buyurdu.¹

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medînî'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Amr, Amr b. Dînâr'dır.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 931, 1166. Müslim 875

Câbir, Câbir b. Abdullah'tır.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) cuma günü hutbe verirken bir adam Mescid'e girmiş ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) ona tahiyetu'l-mescidi kılıp kılmadığını sormuştur. Adam kılmadığını söyleyince de, Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) adama kalkıp iki rekat kılmasını söylemiştir.

Hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır. Ancak burada hafif iki rekat şeklinde zikredilmemiştir.

Buhârî başka bir kanalla bu hadisin *Sünen*'de "Ebû Kurre — Sevrî — A'meş — Ebû Süfyân" isnâdıyla Câbir'den: "Kalk ve iki hafif rekat kıl" şeklinde rivayet edildiğini bildirmiştir. Müslim'in rivayeti de daha önce de zikredildiği gibi: "Kısa olarak" şeklinde nakledilmiştir.

Kişi hutbenin sonunda gelecek olursa, Cuma namazının ilk kısmını imamla kaçırmaıp kılması için tahiyetu'l-mescidi kılmaz.

Nevevî, *el-Mecmû'* eserinde şöyle demiştir: "Burada kişinin tahiyetu'l-mescidi kılması halinde imam ile birlikte tekbir getirmeyi kaçırmayı süphesi taşıması kastedilmektedir. Yani bu durumda kişi tahiyetu'l-mescidi kılmaz ve kamet getirilinceye kadar ayakta bekler. Daha önce tahiyetu'l-mescide oturmadığı için de oturmasına gerek yoktur."

İbnu'r-Rif'a der ki: "Kişi bu durumda tahiyetu'l-mescidi kılsa adam namazını bitirene kadar imamın hutbesini biraz daha uzatması müstehaptır. İmamın böyle yapmamasını hoş bulmam. Zira kişi kamet getirildiği halde tahiyetu'l-mescidi kılsa o da mekruhtur."

۳۴ - باب رَفْعِ الْيَدَيْنِ فِي الْخُطْبَةِ

34- HUTBEDE ELLERİ KALDIRMAK

۹۳۲ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ أَنَسٍ . وَعَنْ يُونُسَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ بَيْنَمَا النَّبِيُّ ﷺ يُخْطُبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِذْ قَامَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلَكَ الْكُرَاعُ، وَهَلَكَ الشَّاءُ، فَادْعُ اللَّهَ أَنْ يَسْقِيَنَا . فَمَدَّ يَدَيْهِ وَدَعَا . أَطْرَافَهُ ۹۳۳، ۱۰۱۳

، ۱۰۳۳، ۱۰۲۹، ۱۰۲۱، ۱۰۱۹، ۱۰۱۸، ۱۰۱۷، ۱۰۱۶، ۱۰۱۵، ۱۰۱۴،

۴۹۳، ۱۰۱۴ تحفة - ۶۳۴۲، ۶۰۹۳، ۳۵۸۲

932- “Müsedded — Hammâd b. Zeyd” isnâdıyla Abdulaziz’in ve Yûnus isnâdıyla Sâbit’in bildirdiğine göre Enes şöyle demiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma günü hutbe verirken bir adam kalktı ve: «Ey Allah'ın Resûlü! At sürüleri helak oldu, davar sürüleri de helak oldu. Dua ette Allah bize yağmur göndersin» dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) iki elini uzattı ve dua etti.”¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd b. Dirhem el-Basrî'dir.

Abdulaziz, Abdulaziz b. Suheyb'dir

Yûnus, Yûnus b. Ubeyd'dir.

Enes, Enes b. Mâlik'tir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma günü hutbe verirken bir adam kalkıp: “Ey Allah'ın Resûlü!” diye seslenerek at sürülerinin ve davar sürülerinin helak olduğunu, yağmur yağdırması için Allah’a dua etmesini söylemiş ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) iki elini uzatarak dua etmiştir. Bir sonraki hadiste “Dua için ellerini kaldırdı” şeklinde zikredilmiştir. Hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır. Görüldüğü kadarıyla müellif uzattı ifadesiyle Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem) ellerini namazda olduğu gibi kaldırmadığını, ancak ellerini açarak ileri doğru uzatıp dua ettiğini bildirmek istemiştir.

۳۵ - باب الاستِسْقَاءِ فِي الْخُطْبَةِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

35- CUMA GÜNÜ HUTBEDE YAĞMUR DUASI ETMEK

۹۳۳ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرِو قَالَ حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ أَصَابَتِ النَّاسَ سَنَةٌ عَلَى عَهْدِ

¹ Başka yerlerde de geçmiştir: 933, 1013, 1014, 1015, 1016, 1017, 1018, 1019, 1021, 1029, 1033, 3582, 6093, 6342. Müslim 897

النَّبِيُّ ﷺ فَبَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ فِي يَوْمِ جُمُعَةٍ قَامَ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلَكَ الْمَالُ
وَجَاعَ الْعِيَالُ ، فَادْعُ اللَّهَ لَنَا . فَرَفَعَ يَدَيْهِ ، وَمَا نَرَى فِي السَّمَاءِ قَرَعَةً ، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا
وَضَعَهَا حَتَّى نَارَ السَّحَابِ أَمْثَالَ الْجِبَالِ ، ثُمَّ لَمْ يَنْزِلْ عَنْ مِنْبَرِهِ حَتَّى رَأَيْتُ الْمَطَرَ يَتَحَادَرُ
عَلَى لِحْيَتِهِ ﷺ فَمُطِرْنَا يَوْمَنَا ذَلِكَ ، وَمِنَ الْغَدِ ، وَبَعْدَ الْغَدِ وَالَّذِي يَلِيهِ ، حَتَّى الْجُمُعَةِ
الْأُخْرَى ، وَقَامَ ذَلِكَ الْأَعْرَابِيُّ - أَوْ قَالَ غَيْرُهُ - فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، تَهْدِمُ الْبِنَاءَ وَغَرِقَ
الْمَالُ ، فَادْعُ اللَّهَ لَنَا . فَرَفَعَ يَدَيْهِ ، فَقَالَ « اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا ، وَلَا عَلَيْنَا » . فَمَا يُشِيرُ بِيَدِهِ إِلَى
نَاحِيَةِ مِنَ السَّحَابِ إِلَّا أَنْفَرَجَتْ ، وَصَارَتْ الْمُدِينَةُ مِثْلَ الْجُوبَةِ ، وَسَالَ الْوَادِي قَنَاءً شَهْرًا ،
وَلَمْ يَجِ أَحَدٌ مِنْ نَاحِيَةٍ إِلَّا حَدَّثَ بِالْجُودِ .

أطرافه ٩٣٢ ، ١٠١٣ ، ١٠١٤ ، ١٠١٥ ، ١٠١٦ ، ١٠١٧ ، ١٠١٨ ، ١٠١٩ ،

١٠٢١ ، ١٠٢٩ ، ١٠٣٣ ، ٣٥٨٢ ، ٦٠٩٣ ، ٦٣٤٢ - تحفة ١٧٤

933- "İbrâhîm b. el-Münzir — Velîd — Ebû Amr" isnâdıyla İshâk b. Abdullah b. Ebî Talha'nın bildirdiğine göre Enes b. Mâlik anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) zamanında insanlar bir kuraklığa maruz kalmıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma günü hutbe verirken bir bedevi kalkıp: "Ey Allah'ın Resûlü! Mallar helak oldu. Çocuklar aç kaldı. Bize yağmur yağdırması için Allah'a dua et" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) dua için ellerini kaldırdı. Gökyüzünde bir bulut parçası bile yoktu. Canım elinde olana yemin olsun ki Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) ellerini indirmeden dağlar gibi bulutların oluştuğunu ve daha minberden inmeden yağmur damlalarının sakalına damlamaya başladığını gördüm. O gün, ertesi gün, daha ertesi gün ve daha ertesi gün yağmur yağdı. Diğer Cuma gününe kadar hep yağmur yağdı. Ertesi Cuma yine o bedevi veya başka biri kalktı ve: "Ey Allah'ın Resûlü! Artık binalar yıkıldı, sular altında kaldı. Bizim için Allah'a dua et" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) ellerini kaldırdı ve: "Allahum! Üzerimize değil çevremize yağdır!" diye dua etti. Dua ederken de eliyle semadan hangi tarafa işaret ettiyse orası açıldı ve Medine, üstü açık bir alan gibi

oldu. Kanât vadisi bir ay boyunca aktı. Herhangi bir taraftan kim geldiyse muhakkak bolca yağmur yağdığını söyledi.

İbrâhîm, İbrâhîm b. el-Münzir b. Abdillâh el-Münzir el-Hizâmî el-Esedî'dir.

Ebû Velîd, Ebû Velîd el-Kureşî ed-Dimaşkî'dir.

Ebû Amr, Abdurrahman'dır. Dimaşk'ta bir yer olan Evza' kasabasına veya Yemen'den Zî'l-Kulâ' kabilelerinden birine nispet edilmiştir.

İshâk, İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha el-Ensârî el-Medenî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) zamanında insanlar bir kuraklığa maruz kalmıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma günü hutbe verirken çöl halkından ismi bilinmeyen bir bedevi kalkıp malların helak olduğunu, kuraklıktan dolayı yiyeceklerinin azaldığını ve çocukların aç kaldığını bildirerek Resûlullah'tan (sallallahu aleyhe vesellem) yağmur yağdırması için Allah'a dua etmesini söyledi.

Gökyüzünde ne büyük ne de küçük hiçbir bulut parçası bile yoktu. Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) dua için ellerini kaldırdı ve semada dağlar gibi bulutlar oluştu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) daha minberden inmeden yağmur damlaları mukaddes sakalına damlamaya başladı.

Yağmur diğer Cuma gününe kadar devam etmişti ki diğer Cuma yine o bedevi veya başka biri kalkıp yağmurun çokluğundan binaların yıkıldığını, malların sular altında kaldığını söylemiş ve yağmurun dinmesi için Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhe vesellem) dua etmesini istemişti. Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) ellerini kaldırıp dua ederek yağmurun yerleşim yerine değil de etraflarına yağması için dua etmiştir.

H. Peygamber (sallallahu aleyhe vesellem) dua ederken de eliyle semadan hangi tarafa işaret ettiyse orası açılmış ve oraya yağmur yağmaz olmuştu. Bulutlar Medine'nin etrafına çekilmiş ve Medine üstü açık bir alan gibi olmuştu.

Medine vadilerinden bir vadi olan Kanât vadisinde bir ay boyunca sular akmış ve hangi bir taraftan kim geldiyse muhakkak bol bol yağmur yağdığını söylemişti.

Hadisin ravileri Medineli ve Dimaşklıdır. Buhârî ayrıca bunu *İstiskâ* ve *İsti'zân* konuları içinde tahrir etmiştir.¹ Hadisi Müslim ve Nesâî, *Salât* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۳۶ - بَابُ الْإِنْصَاتِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ

36- CUMA GÜNÜ İMAM HUTBE VERİRKEN SUSMAK

وَإِذَا قَالَ لِصَاحِبِهِ أَنْصِتْ . فَقَدْ لَغَا . وَقَالَ سَلْمَانَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ يُنْصِتُ إِذَا تَكَلَّمَ

الْإِمَامُ

O sırada arkadaşına: “Sus” diyen kimse boş söz söylemiş olur.

Selmân, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhe vesellem): “*İmam konuştuğu zaman susulur*” buyurduğunu söylemiştir.

İmam hutbe verirken kişi konuşan arkadaşına: “Sus!” derse boş söz söylemiş olur. Burada “*Lağv*” ifadesi aslı olan veya olmayan batıl şeyler konuşmak mânâsındadır. Bu konu daha sonra zikredilecektir, inşallah. “Arkadaşına: «Sus» derse...” lafzı başlıkla ilgili olan yerdir. Bu lafız, başlık altındaki hadisin lafzıdır ve isnâdının bir kısmı Nesâî’nin rivayetinde bulunmaktadır.

Selmân, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhe vesellem): “*İmam konuştuğu zaman susulur*” buyurduğunu söylemiştir. Bu rivayet daha önce Cuma için yağ sürünmek başlığı altında zikredilmişti.

۹۳۴ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي

سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِذَا قُلْتَ لِصَاحِبِكَ يَوْمَ

الْجُمُعَةِ أَنْصِتْ . وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ فَقَدْ لَغَوْتَ » . تحفة ۱۳۲۰۶

934- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb — Saîd b. el-Müseyyeb” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu

¹ Buhârî’nin başka yerlerinde de geçmiştir: 932, 1013, 1014, 1015, 1016, 1017, 1018, 1019, 1021, 1029, 1033, 3582, 6093, 6342. Müslim 897

aleyhe vesellem): “Cuma günü imam hutbe verirken arkadaşına: «Sus!» dersin boş söz konuşmuş olursun” buyurmuştur.¹

Leys, Leys b. Sa’d’dır.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid el-Eylî’dır.

Zührî, İbn Şihâb ez-Zührî’dır.

Hadiste Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma günü imam hutbe verirken kişinin yanındaki arkadaşına susmasını söylemesi halinde boş söz konuşmuş olacağını bildirmiştir. Bu da daha önce zikredildiği gibi imamın çıkması ile sözün kesileceğini söyleyenlerin hilafına hutbenin başlaması ile sözün kesileceğine işaret etmektedir. Ancak daha önce zikredildiği gibi imamın çıkması ile sözün kesilmesi daha güzeldir.

Burada kişinin konuşmakla âdâba uygun davranmamış olması veya Abdullah b. Amr’ın: “*İnsanların omuzlarından aşan kimseye Cuma namazı öğle namazı gibi olur*” şeklinde merfu olan hadisinde olduğu gibi Cuma namazının öğle namazı gibi olması kastedilmektedir. Bunu Ebû Dâvud ve İbn Huzeyme rivayet etmişlerdir.

Ahmed’in, Hz. Ali’den merfû olan rivayeti: “*Her kim: «Sessiz ol» derse boş konuşmuş olur ve bu kişinin Cuma namazı yoktur*” şeklindedir. Burada Cuma namazının tam mânâsıyla kâmil olmaması kastedilmektedir. Zira böylesi bir durumda Cuma farzının kişinin üzerinden sakıt olacağı konusunda icma edilmiştir. Ahmed, söz konusu başlık altındaki son hadiste A’rec kanalıyla Ebû Hureyre’den: “*Her kim: «Sessiz ol» derse boş konuşmuş olur*” lafzından sonra: “*Kendi haline bak*” ziyadesinde bulunmuştur. Bunu da hutbe sırasında her sözün yasaklandığına delil saymıştır. Ulemânın çoğunluğu da aynı görüştedir.

Şâfiîlere göre hutbeyi işitmeyen kimse Kur’ân okumak ve zikirle meşgul olabilir. Birçok kişi hutbeyi işitmeme durumunda susulması gerektiğini söyleyenlerin hilafına böylesi şeylerle meşgul olmanın daha uygun olduğunu söylemiştir. Hutbe sırasında kişinin birini akrep sokmasından uyarması veya kör birine önünde kuyu olduğunu söylemesi boş sözlerden değildir ve böylesi bir uyarı kendisine vaciptir. Ancak işaret etmek yeterli ise onunla yetinmesi müstehaptır.

¹ Müslim 851

Mâlikiler, imam hutbeyi bitirinceye kadar boş söz konuşmayı veya birini kendisine çakıl taşı atarak veya anlayacağı şekilde işaret ederek uyarmayı menetmiştir. Ancak imamın idareci olmasını ve başkalarına dua ederken böyle bir şeyin yapılmasını bunun dışında tutmuştur.

Daha önce hutbeyi dinlemek başlığı altında bu konudan bahsedilmişti.

۳۷ - بَابُ السَّاعَةِ الَّتِي فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ

37- CUMA GÜNÜNDEKİ SAAT

Cuma günü duanın kabul edileceği saat.

۹۳۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ذَكَرَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَقَالَ « فِيهِ سَاعَةٌ لَا يُوَافِقُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ ، وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي ، يَسْأَلُ اللَّهَ تَعَالَى شَيْئًا إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ » . وَأَشَارَ بِيَدِهِ يُقَلِّلُهَا . طرفاه ۵۲۹۴ ، ۶۴۰۰

- تحفة ۱۳۸۰۸

935- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — Ebu’z-Zinâd” isnâdıyla A’rec’in bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma gününden bahsedip: “Bu günde öyle bir zaman vardır ki, şayet bir müslüman namaz kılarken o vakte rastlar da Allah’tan bir şey isterse, Allah ona dileğini mutlaka verir” buyurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) böyle derken eliyle bu zamanın kısa bir zaman olduğuna işaret etti.¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka’nebî’dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes’tir.

Ebu’z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân’dır.

A’rec, Abdurrahman b. Hürmüz’dür.

Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma gününden bahsederek bu günde çok önemli bir vaktin olduğunu ve şayet Müslümanın namaz kılarken o vakte

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 5294, 6400. Müslim 852

rastlayıp Allah'tan bir şey istemesi halinde Allah'ın ona dileğini mutlaka vereceğini bildirmiştir.

Bu zaman, Kadir Gecesi, İsm-i A'zam ve Sâlih adam gibi, kişinin o günde o zamanı kollaması açısından mübhem bırakılmış kıymetli bir zaman dilimidir.

“Rabbinizin sizin zamanınızda olan rahmet esintileri vardır. O esintilerden elde etmeye çalışın” şeklinde bir rivayet vardır. Cuma günü de işte bu günlerdendir. İcabet saatini kollayan ve o esintiden bir pay almayı ümit eden kimse, günün hangi cüz'ünde olduğunu bilmeyince, o saate denk gelir diye bütün gün kalbini huzur içinde tutup zikre, duaya devam eder ve kendini dünya vesveselerinden uzak tutmaya çalışır.

Peki, bu saat kaldırıldı mı yoksa devam etmekte midir?

Eğer devam ettiğini söyleyecek olursak ki sahih olanı budur, peki bu saat yılda sadece bir Cumada mı yoksa her Cumada mı vardır? Ka'bu'l-Ahbâr önce bu saatin kaldırıldığını söylemiştir. Ancak Tevrât'ı okuyunca Ebû Hureyre'nin dediğine dönmüştür. Ulemânın çoğunluğu da bu saatin her Cumada olduğu görüşündedir.

Bu vaktin tayini hususunda birçok hadis zikredilmiştir. Bunlardan en kabul göreni “Mahreme b. Bukeyr — babası — Ebû Bürde b. Ebî Musa” kanalıyla babasından merfu olarak: *“Bu vakit imamın minbere oturması ile namazın bitmesi arasındadır”* şeklinde nakledilen hadistir. Bunu Müslim ve Ebû Dâvud rivayet etmişlerdir.

Mâlik, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî, İbn Huzeyme ve İbn Hibbân'ın Ebû Hureyre'nin hadisinden naklettikleri rivayet şöyledir: “Ebû Hureyre, Abdullah b. Selâm'a: «Onu, bana haber ver ve cimrilik etme» deyince, Abdullah b. Selâm: «Bu vakit Cuma gününün son vaktidir» karşılığını verdi. Ebû Hureyre: «Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem): *“Eğer Müslüman bir kul namaz kılarken o saate rastlarsa...”* buyurmuşken nasıl olur da Cuma gününün son vaktinde olduğunu söylemektesin? Oysa senin dediğin bu vakitte namaz da kılınmaz» dediğinde, Abdullah b. Selâm: «Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem): *“Eğer bir kimse namazı bekleyerek bir yerde oturursa, o kimse namaz kılana kadar namazdadır...”* buyurmadı mı?» dedi.”

Hangi hadisin daha fazla tercih gördüğü konusunda ihtilaf edilmiştir. Müslim, Beyhakî'nin zikretmiş olduğu Ebû Musa'nın hadisini tercih etmiştir.

İçlerinde İbnu'l-Arabî ve Kurtubî'nin de bulunduğu bir topluluk yine bu görüştedir. Kurtubî: "Bu hadis, hilaf yerinde nass'dır ve başkasına bakılmaz" demiştir. Aynı hadis için Nevevî, *er-Ravda* eserinde: "Doğru olan hadis budur" demiştir. Bazı kimseler merfu olmasından ve Buhârî veya Müslim'de zikredilmiş olmasından dolayı bunu tercih etmiştir. Oysa bu hadisin isnâdında kopukluk ve ızdırab vardır. Zira Mahreme b. Bukeyr babasından hadis işitmemiştir. Ahmed, bunu Hammâd b. Hâlid kanalıyla bizzat Mahreme'den rivayet etmiştir.

Ebû İshâk, Vâsıl el-Ahdeb, Muâviye b. Kurre ve başkaları bunu Ebû Bürde'nin kendi sözü olarak rivayet etmişlerdir. Ebû Bürde de içlerinde olmak üzere bu raviler Kûfelidir. Ebû Bürde hadiste Bukeyr el-Medenî'den daha bilgilidir. Aynı zamanda bu raviler birkaç kişiyken Bukeyr bunu rivayette tek kalmıştır.

Ahmed ve İshâk gibi bazı kimseler de İbn Selâm'ın dediği kavli tercih etmiştir. İbnu'z-Zemlekânî de İbn Selâm'ın dediği kavli tercih etmiş ve Şâfiî'nin bunu nass olarak bildirmesi yönünde: "Bu günü hakkıyla edâ etmek isteyen kimseler için bu, Allah'tan bir rahmettir. İcabet saati de namazın bitiş vaktine kadardır" şeklinde nakletmiştir.

İcabet saatinin vaktinin tayini hakkında yaklaşık olarak kırk şey söylenmiştir ki uzun sürer düşüncesiyle bunları zikretmedim. Fakat bu konuda söylenen kavillerin birçoğunu birleştirmek mümkündür. Bunlardan ikisi dışındakiler bu iki rivayete veya birine muvafıktır.

Zikredilen saat kelimesinin hakikati, zamanın cüz'i bir kısmıdır. Bazen günler zamanın yirmi dört cüz'ünden birine, bazen de mecaz yolu ile herhangi bir zaman cüz'üne ıtlak olunduğu gibi, şimdiki zamana da saat denilmektedir.

Ebû Dâvud ve başkasının hasen bir isnâdla merfu olarak Câbir'den naklettikleri hadis: "*Cuma günü on iki saattir. Bunlarda öyle bir saat vardır ki...*" şeklindedir.

Hadiste Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem), şayet bir Müslümanın namaz kılarken o vakte rastlaması ve layıkıyla dua edip Allahtan bir şey istemesi halinde Allah'ın ona dileğini mutlaka vereceğini bildirmiştir. Burada namaz kılmaktan kasıt, namaz vaktini beklemek veya dua etmektir. Kıyam ile gerçekte kıyam değil de namaz için güzel bir şekilde hazırlanmak

kastedilmektedir. Daha önce zikredildiği üzere Abdullah b. Selâm'ın bunların her ikisini de birleştirerek Ebû Hureyre'ye: "O, ikindiden sonra başlar, güneşin batışına kadar devam eder" demesi gibi namazı bekleyen kişi namaz kılan hükmündedir.

Bu sebeple Ebû Mus'ab, İbn Ebî Üveys, Mutarriif, et-Tennîsî ve Kuteybe'nin rivayetlerinden: "Namaz kılarken" ifadesi düşmüştür.

Müslim bunu Buhârî'nin *Talâk* konusunda İbn Alkame kanalıyla Muhammed b. Sîrîn'den naklettiği şekilde Muhammed b. Ziyâd kanalıyla Ebû Hureyre'den: *"Allah'tan hayır dilerse, Allah ona dileğini mutlaka verir"* şeklinde rivayet etmiştir.

İbn Mâce ise Ebû Umâme'den: *"Allah'tan haram olan bir şey istemedikçe, Allah ona dileğini mutlaka verir"* şeklinde rivayet etmiştir.

Ahmed ise Sa'd b. Ubâde'den: *"Haram bir şey ve sıla-ı rahmi kesmeyi istemedikçe, Allah ona dileğini mutlaka verir"* şeklinde rivayet etmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) böyle derken bu zamanın kısa bir zaman olduğunu bildirmek için eliyle işaret etmiştir.

Buhârî'nin Seleme b. Alkame'den olan rivayetinde bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) işaret ederken parmaklarını veya serçe parmağını avuç içine koyarak bu zamanın az bir zaman olduğunu bildirmiştir. Ebû Müslim el-Keccî, parmaklarını veya serçe parmağını avuç içine koyan kişinin Bişr b. Fadâle olduğunu ve Seleme b. Alkame'den rivayette bulunurken bu zamanın az bir zaman olduğunu bildirmek açısından bu şekilde işaret ettiğini söylemiştir.

Müslim'in rivayetinde: "O hafif (kısa) bir saattir" şeklindedir.

Daha önce Cuma gününün on iki saat olduğunun zikredildiği ve bununla bu vaktin hafif bir saat olmadığı söylenebilir.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: "Burada bu vaktin on iki saati kapsadığı kastedilmemektedir. Yani daha önce de zikredildiği gibi on iki saatin içinde kısa bir zaman olduğu için bu on iki saati güzel bir şekilde değerlendirmek kastedilmektedir."

Zikredilen vakitlere göre icabet saati, hutbenin başlamasından namazın bitiş vaktine kadardır. Ancak namazın her yerde aynı vakitte kılınmaması ile durum çelişkili olmaktadır. Zira namaz bazı yerlerde bazı yerlerden daha

önce kılınmaktadır. İcabet vakti saatle ilgili ise o zaman bu ihtilafla birlikte bunun nasıl olduğu söylenebilir.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: “Muhtemelen icabet vakti hafif bir vakit olsa bile bu, her namaz kılanın kendi fiili ile alakalıdır.” İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî*’de böyle demiştir.

Hadisi Müslim ve Nesâî, Cuma konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۳۸ - بَابُ إِذَا نَفَرَ النَّاسُ عَنِ الْإِمَامِ فِي صَلَاةِ الْجُمُعَةِ
فَصَلَاةُ الْإِمَامِ وَمَنْ بَقِيَ جَائِزَةٌ

38- CUMA NAMAZINDA İNSANLARIN ÇIKIP GİTMESİ HALİNDE İMAMIN VE KALANLARIN NAMAZI CAİZDİR

Cuma namazında bazı kimselerin imamın meclisinden çıkıp gitmesi halinde, imamın ve kalıp kendisiyle namaz kılanların namazı caizdir.

Başlıkta görüldüğü kadarıyla Buhârî, Cuma namazının sahih olacak cemaat sayısının namazın sonuna kadar devamının, Cuma namazının sıhhati için şart olmadığına delil getirmek istemiştir. Ancak bu kişilerin sayısı konusunda delil sayılacak bir hadis zikretmemiştir. Zira bu yöndeki hadisler şartlarına uygun değildir.

Şâfiîler ve Hanbelîler, Ka’b b. Mâlik’in: “Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) gelmeden önce Medine’de Beyâda oğullarının taşıdığındaki Hezmu’n-Nebî, Nakîu’l-Hasamât denilen yerde bize ilk Cuma namazını kıldırان kişi Es’ad b. Zûrâre’dir. O zamanda kırk kişi idik” şeklindeki hadisine dayanarak imamda içlerinde olmak üzere kırk kişi olmaları gerektiği görüşündedir. Bu kişilerin yaz kış ihtiyaçları dışında göç etmeyen hür ve mukîm kimseler olmaları gerektiğini söylemişlerdir. Buhârî ve başkası bunu rivayet ederek hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir.

Ayrıca Buhârî, Medine’de Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhe vesellem) Cuma namazı kıldırıldığını ve o zamanda kırk kişi olduklarını rivayet etmiştir.

Fakat bu rivayetin Cuma namazında kırk kişi olunması gerektiğine bir delil olmadığı yönünde itiraz edilmiştir.

Nevevî, *el-Mecmû’* eserinde cevap olarak şöyle demiştir: “Bu konuda Ka’b’ın hadisine dayanılarak Cuma namazı için kırk kişi olması gerektiği

yönünde icma edilmiştir. Aksi takdirde öğle namazı olarak kılınır. Allah Resûlü de (sallallahu aleyhe vesellem): «Benim namaz kıldığımı gördüğünüz gibi namaz kılın» buyurduğu ve Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhe vesellem) bu namazı kırk kişiden daha az kişi ile kılmadığı sâbittir. Bu sebeple de Cuma namazının sıhhati için kırk kişi olması gerekmektedir.”

Malikiler konudaki hadise dayanarak: “On iki kişi olması gerekir” demiştir.

Ebû Hanîfe ve imam Muhammed, imamla birlikte dört kişinin olması gerektiğini söylemişlerdir. İmam Ebû Yûsuf'a göre de imamdı başka iki kişilik cemaatin bulunması yeterlidir.

۹۳۶ - حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرِو قَالَ حَدَّثَنَا زَائِدَةُ عَنْ حُصَيْنٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ قَالَ حَدَّثَنَا جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ بَيْنَمَا نَحْنُ نُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ أَقْبَلَتْ عَيْرٌ تَحْمِلُ طَعَامًا ، فَالْتَفَتُوا إِلَيْهَا حَتَّى مَا بَقِيَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ إِلَّا اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا ، فَتَرَلْتُ هَذِهِ الْآيَةَ ﴿وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا﴾ . أطرافه ۲۰۵۸ ، ۲۰۶۴ ، ۴۸۹۹ - تحفة

۲۲۳۹

936- “Muâviye b. Amr — Zâide — Husayn” isnâdıyla Sâlim b. Ebi'l-Ca'd'ın bildirdiğine göre Câbir b. Abdillâh şöyle demiştir: “Biz Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) ile birlikte namaz kılarken yiyecek yüklü bir kervan geldi. İnsanlar o kervana doğru yönelip gitti ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) ile birlikte sadece on iki kişi kaldı. Bunun üzerine: **“Onlar bir kazanç veya bir eğlence gördüklerinde, seni ayakta bırakarak oraya yönelirler”**¹ âyeti nazil oldu.

Muâviye, Muâviye b. Amr b. el-Mühelleb el-Ezdî el-Bağdâdî'dir. Aslen Kûfelidir. Hicri 224 yılında Bağdat'da vefat etmiştir.

Zâide, Zâide b. Kudâme el-Kûfî'dir.

Husayn, Husayn b. Abdirrahman el-Vâsıtî'dir.

Sâlim, Sâlim b. Ebi'l-Ca'd el-Kûfî'dir.

¹ Cuma Sur. 11

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî'dir.

Ashâb Allah Resûlû (sallallahu aleyhe vesellem) ile birlikte Cuma namazını kılariken yiyecek yüklü bir kervan geldi. Burada namaz kılmak ile namaz vaktini beklemek kastedilmektedir. Ancak Müslim'in Abdullâh b. İdrîs kanalıyla Husayn'dan olan rivayeti: "Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) hutbe verirken" şeklindedir.

Eğer bunun doğru olduğunu kabul edecek olursak muhtemelen bu, bu konudaki yasaklamadan önce idi. Zira Ebû Dâvud, *Merâsîl*'de Mukâtîl b. Hayyân'dan: "O zamanlar namaz hutbeden önce idi" şeklinde rivayette bulunmuştur. Eğer bu sâbit bir hadis ise ortadaki çelişki gitmiş olmaktadır. Ancak bu zayıf ve mu'dal bir hadistir.

Bu iki rivayetin arasını bulmak için ulema, ticaretin Abdurrahman b. Avf'a ait olduğunu Dihye'nin ise onun tarafından gönderilmiş, onun mallarını idare eden bir vekil vazifesi gördüğünü söylemişlerdir. Aynı kervanda her ikisinin ortak olmaları da mümkündür. Bu kervan gelince insanlar o kervana doğru yönelip gitti ve Allah Resûlû (sallallahu aleyhe vesellem) ile birlikte sadece on iki kişi kaldı. Dârakutnî, Ali b. Âsım kanalıyla Husayn'dan olan rivayetinde Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) ile kalanların kırk kişi olduğunu söylemiştir.

Ali b. Âsım'ın zayıf olması ve bunu rivayette tek kalmasıyla Husayn'ın öğrencileri buna muhalefet etmiştir. Ancak bu, Şâfiîlerin en kuvvetli saydığı delillerden biridir.

Mâlikiler, Cuma namazının sahih olması için kırk kişinin olması gerektiğini söyleyen Şâfiîlere ve Hanbelîlere başlık altındaki hadiste Allah Resûlû (sallallahu aleyhe vesellem) ile birlikte on iki kişinin kalmasını cevap olarak kullanmıştır.

Buna da cevap olarak şöyle denilmiştir: "Burada namaza on iki kişi ile başladığı mânâsı yoktur. Muhtemelen cemaat fazla zaman geçmeden veya hutbenin başladığını işittikleri zaman geri dönmüşlerdir."

Kervana doğru yönelip gitmeleri konusunda ihtilaf edilmiştir. Şâfiîler ve Hanbelîler: "Kırk kişinin tümü veya bir kısmı hutbe sırasında veya hutbe ve namaz arasında veya birinci rekatta dağılıp gider ve geri dönmezlerse veya uzun bir zaman sonra geri dönerlerse imam hutbeyi ve namazı yeniden başlatır" demişlerdir.

Eğer hutbeyi işitmeyen otuz dokuz kişi namaza başladıktan sonra hutbeyi işitenler namaza başlarsa imam namazı tamamlar. Zira gereken sayıya ulaştıktan sonra hutbeyi işiten ve işitmeyen bir olur. Eğer namaza başlamadan önce dağılırlarsa imam hutbeyi yeniden verir. Çünkü Cuma namazı hutbe olmadan caiz olmaz.

Ebû Hanife şöyle demiştir: “İnsanlar imam rükûya varmadan ve secde etmeden önce dağılır ve sadece kadınlar kalırsa imam o namazı öğle namazı olarak tamamlar.”

Ebû Hanife’nin iki öğrencisi İmam Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed ise: “Eğer cemaat namaza başladıktan sonra dağılırsa imam o namazı Cuma namazı olarak tamamlar” demişlerdir. Cemaat rükû veya secdeden sonra dağılırsa Züfer’in hilafına imamın o namazı Cuma namazı olarak tamamlaması yönünde ittifak edilmiştir.

Mâlikîler ise şöyle demiştir: “Herkes dağılır ve imamla birlikte kimse kalmazsa Cuma namazı sahih olmaz. Eğer selam verinceye kadar kendisiyle birlikte on iki kişi kalırsa sahih olur. Selamdan önce de bu on iki kişiden giden olursa namazı sahih olmaz.”

Bu olay üzerine de: “Onlar bir kazanç veya bir eğlence gördüklerinde, seni ayakta bırakarak oraya yönelirler”¹ âyeti nazil olmuştur. Burada eğlence ile bir kervan geldiği zaman yaşadıkları sevinç ve kervanın geldiğini bildirmeleri açısından çaldıkları davul kastedilmektedir.

Asîlî söz konusu hadisi, Yüce Allah’ın, sahabeleri: “**Bunları ne ticaret ve ne de alışveriş Allah’ı anmaktan, namaz kılmaktan, zekat vermekten alıkoyar**”² şeklinde vasfetmesi ile çelişkili bulmaktadır.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: “Muhtemelen bu durum bu âyet nazil olmadan önce vukû bulmuştur.”

İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî*’de buna yönelik şöyle der: “Bu hadiste zikrolunduğu üzere, cemaatin dağılma hâdisesi, âyetin inmesinden önce vukû bulmuştur. Cuma Sûresi’ndeki âyet nazil olunca sahabeler namazı bırakıp dağılanların yerildiğini anlamış ve artık bunu yapmaktan

¹ Cuma Sur. 11

² Nûr Sur. 37

sakinmişlardır. Yüce Allah da onları Nûr Sûresi'ndeki bu ayet ile bu şekilde vasfetmiştir.”

Hadisin ravileri Bağdatlı, Kûfeli ve Vasıtlıdır. Buhârî ayrıca bunu *Buyû'* ve *Tefsîr* konuları içinde tahrir etmiştir.¹ Hadisi Müslim, *Salât* konusu içinde², Tirmizî, *Tefsîr* konusu içinde, Nesâî, *Tefsîr* ve *Salât* konuları içinde tahrir etmişlerdir.

۳۹ - بَابُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الْجُمُعَةِ وَقَبْلَهَا

39- CUMADAN SONRA VE ÖNCE KILINAN NAMAZ

Sonra ifadesinin alışılmışın dışında önce ifadesinden daha önce zikredilmesi, hadiste böyle zikredilmiş olmasından dolayıdır.

۹۳۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي قَبْلَ الظُّهْرِ رَكَعَتَيْنِ ، وَبَعْدَهَا رَكَعَتَيْنِ ، وَبَعْدَ الْمَغْرِبِ رَكَعَتَيْنِ فِي بَيْتِهِ ، وَبَعْدَ الْعِشَاءِ رَكَعَتَيْنِ وَكَانَ لَا يُصَلِّي بَعْدَ الْجُمُعَةِ حَتَّى يَنْصَرِفَ فَيُصَلِّي رَكَعَتَيْنِ .

أطرافه ۱۱۶۵، ۱۱۷۲، ۱۱۸۰ - تحفة ۸۳۴۳

937- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik” isnâdıyla Nâfi'nin bildirdiğine göre Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) öğle namazından önce iki rekat ve sonra iki rekat, akşam namazından sonra kendi evinde iki rekat ve yatsı namazından sonra iki rekat namaz kılardı. Cuma namazından sonra da dönmedikçe namaz kılmazdı. Ancak dönünce iki rekat kılardı.”³

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes'tir.

Nâfi', İbn Ömer'in azatlısıdır.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2058, 2064, 4899

² Müslim 863

³ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1165, 1172, 1180. Müslim 729

Abdullah, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'dır.

Hadiste nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) öğle namazından önce iki rekat ve sonra iki rekat kıları. Akşam namazından sonra da evine gittikten sonra iki rekat kıları. Yatsı namazından sonra da iki rekat kıları. Ancak Cuma namazından sonra hazfedilen iki rekat olduğu sanılmasın diye Mescid'den çıkıp gitmedikçe namaz kılmazdı. Mescid'den gittikten sonra iki rekat kıları.”

Nafile namazının kimsenin olmadığı yerde kılınması daha faziletlidir. Müellif Cuma namazından önce bir şey kılıp kılmadığı hakkında bir şey zikretmemiştir. Görüldüğü kadarıyla bunu öğle namazı ile kıyaslamıştır.

Bunun böyle olduğunun en güçlü delili de İbn Hibbân'ın Abdullah b. ez-Zübeyr'den merfu olarak: “*Hiçbir farz namaz yoktur ki mutlaka öncesinde iki rekat nafile namaz vardır*” şeklinde aktardığı rivayettir.

Nevevî *el-Hulâsa*'da, başlık altındaki hadisın sâbit olduğunu söylemiş, Ebû Dâvud ve İbn Hibbân'ın Eyyûb kanalıyla Nâfi'den: “İbn Ömer, Cuma namazından önce uzunca namaz kıları. Cuma namazından sonra da evinde iki rekat kılar ve: «Resûlullah ta (sallallahu aleyhe vesellem) böyle yapardı» derdi” şeklinde naklettiği rivayeti buna huccet saymıştır. İbn Ömer'in: “Resûlullah ta (sallallahu aleyhe vesellem) böyle yapardı” demesi: “Cuma namazından sonra evinde iki rekat kıları” demesiyle aynıdır.

Leys, Nâfi' kanalıyla Abdullah'tan: “Cuma namazını kıldığı zaman gider ve evinde iki rekat kıları. Sonra da: «Resûlullah ta (sallallahu aleyhe vesellem) böyle yapardı» derdi” şeklinde rivayette bulunmuştur. Bu da buna delalet etmektedir. Hadisi Müslim rivayet etmiştir.

“İbn Ömer, Cuma namazından önce uzunca namaz kıları” kavline gelince; eğer bu namazı vaktin girmesinden sonra ise merfû olması sahih değildir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) güneş zeval vaktini geçtikten hemen sonra odasından çıkar ve hutbe ile sonra da Cuma namazı ile meşgul olurdu. Eğer İbn Ömer'in bu namazı vakit girmeden önce ise o zaman mutlak olarak nafile namazdır. Yani İbn Ömer'in bu namazı Cuma namazından önce kılınan sünnet namazı olduğu konusunda huccet değildir ve bu namaz mutlak olarak nafile namazdır. İbn Hacer, *el-Feth*'te böyle demiştir.

Kişinin Cuma namazı ile Cuma namazından sonra kılacağı namaz arasını konuşmak veya yerini değiştirmek ile ayırmalıdır. Çünkü Muâviye, Cuma namazının sünnetini Cuma namazının kılındığı yerde kılınmasını menetmiş ve: “Cuma namazını kıldığın zaman mescidden gitmeden veya biriyle konuşmadan ona başka bir namaz ekleme. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem) bize böyle emreder ve yerimizi terk etmeden veya biriyle konuşmadan bir namaza başka bir namaz eklemememizi söylerdi” demiştir. Hadisi Müslim rivayet etmiştir.

Ebû Yûsuf: “Cuma namazından sonra altı rekat kılınır” demiştir. Ebû Hanîfe ve Muhammed: “Cuma namazında öncesinde olduğu gibi sonrasında da dört rekat kılınır. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma namazından sonra dört rekat kıları. Sonra gideceği zaman da iki rekat daha kıları” demişlerdir. Bu sebeple de Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem): “Sizden her kim Cuma namazını kılsa Cuma namazından önce dört rekat ve sonra dört rekat kılsın” buyurmuştur. Taberânî, *M. el-Evsat*’ta rivayet etmiştir. İsnadında Buhârî’nin ve başkasının zayıf gördüğü Muhammed b. Abdirrahman es-Sehmî bulunmaktadır.

Malikiler: “Cuma namazından sonra mescidde namaz kılınmaz. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem), Cuma namazından sonra Mescid’den gitmeden önce namaz kılmazdı” demiştir.

Bedruddîn ez-Zerkeşî, *et-Tenkîh li-Elfâzi'l-Câmi 'i's-Sahîh*’de Hanbelîlerden naklederek: “Cuma namazından önce ve sonra kesin olarak sünnet bir namaz yoktur” demişlerdir.

Hadisi Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî ve İbn Mâce tahrir etmişlerdir.

٤٠ - بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ﴾

40- YÜCE ALLAH'IN: “NAMAZ KILININCA ARTIK YERYÜZÜNE DAĞILIN VE ALLAH'IN LÜTFUNU ARAYIN”¹ BUYRUĞU

Yüce Allah’ın: “Namaz kılınınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah’ın

¹ Cuma Sur. 10

lütfunu arayın"¹ buyruğu ile kişinin ihtiyaçları veya ilim öğrenme doğrultusunda çalışması kastedilmektedir.

Âyetteki “dağılın” ve “arayın” emirleri, vacip yönünde değil de mubah yönündedir. Bu sebeple namaz kılındıktan sonra hemen çıkmak vacip olmadığı gibi mescidde kalmak da mubahtır.

Yine âyetteki “dağılın” ve “arayın” emirleri, Cuma hutbesinde ve Cuma namazı sırasında kendisi için bırakıp gitmediğiniz şeyleri dağılarak aramanız kastedilmektedir. Zira kişi o ihtiyacı için ibadeti bırakmamaktadır: Namaz bittikten sonra da o ihtiyacını karşılaması açısından dağılın ve arayın denilmiştir.

Yine bu konuda: “Burada o gün yanında hiçbir şey bulunmayan kişinin ailesine bir şeyler alması kastedilmektedir” denilmiştir.

Seleften bir kişi: “Yüce Allah, kişinin Cuma namazından sonraki alış verişini yetmiş kat bereketli kılar” demiştir. Enes’in hadisi: “**Allah’ın lütfunu arayın**”² buyruğu ile dünyevi işler değil de hasta ziyareti, cenazede hazır bulunmak ve kişinin bir din kardeşini ziyaret etmesi kastedilmektedir” şeklindedir.

٩٣٨ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَسَّانَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ عَنْ سَهْلٍ قَالَ كَانَتْ فِينَا امْرَأَةٌ تَجْعَلُ عَلَى أَرْبَعَاءَ فِي مَزْرَعَةٍ لَهَا سِلْقًا ، فَكَانَتْ إِذَا كَانَ يَوْمُ جُمُعَةٍ تَنْزِعُ أَصُولَ السَّلِقِ فَتَجْعَلُهُ فِي قَدِيرٍ ، ثُمَّ تَجْعَلُ عَلَيْهِ قَبْضَةً مِنْ شَعِيرٍ تَطْحَنُهَا ، فَتَكُونُ أَصُولُ السَّلِقِ عَرَقَهُ ، وَكُنَّا نَنْصَرِفُ مِنْ صَلَاةِ الْجُمُعَةِ فَنُسَلِّمُ عَلَيْهَا ، فَتُقَرِّبُ ذَلِكَ الطَّعَامَ إِلَيْنَا فَنَلْعَقُهُ ، وَكُنَّا نَتَمَنَّى يَوْمَ الْجُمُعَةِ لَطْعَامِهَا ذَلِكَ . أطرافه ٩٣٩ ، ٩٤١ ، ٢٣٤٩ ،

٥٤٠٣ ، ٦٢٤٨ ، ٦٢٧٩ - تحفة ٤٧٥٦

938- “Saîd b. Ebî Meryem — Ebû Ğassân” isnâdıyla Ebû Hâzım’ın bildirdiğine göre Sehl şöyle demiştir: “İçimizde su kanalı kenarındaki tarlasında pazu bitkisi yetiştiren bir kadın vardı. Bu kadın her Cuma

¹ Cuma Sur. 10

² Cuma Sur. 10

günü pazıların saplarını yapraklarından ayırıp bir tencereye koyar ve sonra öğüttüğü bir avuç arpayı içine atardı. Bunun üzerine o kökler de etli kemik gibi olurdu. Bizler Cuma namazından çıkınca o kadına selam verirdik. O da bu yemeği bizlere sunar ve biz de onu kaşıklayıp yerdik. Bu kadının o yemeğinden dolayı da Cuma gününün çabuk gelmesini isterdik.”¹

Sâid b. Ebî Meryem, Saîd b. Muhammed b. el-Hakem b. Ebî Meryem el-Cumahî’dir.

Ebû Ğassân, Muhammed b. Matar el-Medenî’dir.

Ebû Hâzım, Seleme b. Dînâr’dır.

Sehl, Sehl b. Sa’d b. Mâlik el-Ensârî es-Sâidî’dir.

Nakledildiğine göre kendisinden hurma ağaçlarının sulandığı su kanalı veya ekinlerin sulandığı küçük nehir kenarındaki tarlasında pazı bitkisi yetiştiren ve adı bilinmeyen bir kadın vardı. Bu kadın her Cuma günü pazıların saplarını yapraklarından ayırıp bir tencereye koyar ve sonra öğüttüğü bir avuç arpayı içine atarak pişirirdi. Pişirilen bu kökler de etli kemik gibi olurdu. Cemaat Cuma namazından çıkınca o kadına selam verir, o da bu yemeği kendilerine ikram ederdi. Onlar da bu yemeği kaşıklayıp yerdik. Bu kadının o yemeğinden dolayı da cemaat Cuma gününün çabuk gelmesini temenni ederlerdi.

Hadisin başlıkla olan ilgisi de sahabenin her Cuma günü kadının hazırladığı yemeği aramalarıdır. Bu da sahabenin kanaatine ve dünyalık hırslarının olmadığına delalet etmektedir.

Buhârî’nin Basralı olan hocası dışında hadisin ravileri Medinelidir.

۹۳۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَهْلِ بْنِ هَدَّادٍ وَقَالَ مَا كُنَّا نَقِيلُ وَلَا نَتَغَدَّى إِلَّا بَعْدَ الْجُمُعَةِ . أَطْرَافُهُ ۹۳۸ ، ۹۴۱ ، ۲۳۴۹ ، ۵۴۰۳ ،

۶۲۷۹ ، ۶۲۴۸ - تحفة ۷۰۶

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 939, 941, 2349, 5403, 6248, 6279. Müslim 859

939- Abdullah b. Mesleme'nin İbn Ebî Hâzım kanalıyla bildirdiğine göre babası, Sehl'den aynısını: "Biz Cuma namazından önce ne öğle istirahatına çekilir, ne de kuşluk yemeği yedik" ziyadesiyle rivayet etmiştir.¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî'dir.

Ebû Hâzım, Abdulazîz b. Ebî Hâzım Seleme b. Dînâr el-Medenî'dir.

Sehl, İbn Sa'd, el-Ensârî'dir.

Sehl'den söz konusu hadisin aynısı rivayet edilmiştir. Ancak bu rivayette Cuma namazından önce gün ortasında öğle istirahatına çekilmedikleri gibi kuşluk yemeğini günün başlangıcında yemedikleri ve ancak Cuma namazından sonra yedikleri ziyadesi bulunmaktadır.

İmam Ahmed bu rivayeti Cuma namazını zeval vaktinden önce kılmanın caiz olduğuna delil saymıştır.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: "Burada Cuma namazından dolayı zevalden hemen sonra yapmadıkları öğle istirahatı ve Cuma namazına yapılan hazırlıklardan dolayı günün başlangıcında yapmadıkları kuşluk yemeği kastedilmektedir."

Zeyn b. el-Münîr şöyle demiştir: "Bundan da Cuma namazının zeval vaktinden sonra kılındığı anlaşılmaktadır. Zira geleneklere göre öğle istirahatı zevalden önce yapılır. Nakledildiğine göre de ashâb öğle istirahatı yerine Cuma namazı için hazırlanmakla meşgul olur ve öğle istirahatını Cuma namazından sonrasına ertelerlerdi."

٤١ - بَابُ الْقَائِلَةِ بَعْدَ الْجُمُعَةِ

41- CUMA NAMAZINDAN SONRA ÖĞLE İSTİRAHATI

٩٤٠ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُقْبَةَ الشَّيْبَانِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الْفَزَارِيُّ عَنْ حُمَيْدٍ قَالَ

سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ كُنَّا نُبَكِّرُ إِلَى الْجُمُعَةِ ثُمَّ نَقِيلُ . طَرَفَهُ ٩٠٥ - تَحْفَهُ ٥٥٩

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 938, 941, 2349, 5403, 6248, 6279.

940- “Muhammed b. Ukbe eş-Şeybânî — Ebû İshâk el-Fezârî” isnâdıyla Humeyd’in bildirdiğine göre Enes: “Bizler Cumaya erkenden gider ve öğle istirahatını namazdan sonra yapardık” demiştir.

Muhammed, Muhammed b. Ukbe b. Abdillâh eş-Şeybânî el-Kûfî’dir.

Ebû İshâk, İbrâhîm b. Muhammed el-Fezârî’dir.

Humeyd, Humeyd b. Ebî Humeyd et-Tavîl el-Basrî’dir.

Hadiste bildirilene göre ashâb Cuma namazına erkenden gider ve öğle istirahatını namazdan sonraya bırakırdı.

Hadisin ravileri Massîsli, Kûfeli ve Basralıdır.¹

٩٤١ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَسَّانَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ عَنْ سَهْلٍ قَالَ كُنَّا نُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ الْجُمُعَةَ ثُمَّ تَكُونُ الْقَائِلَةُ . أَطْرَافُهُ ٩٤١ ، ٩٣٨ ، ٢٣٤٩ ، ٥٤٠٣ ، ٦٢٧٩ - تحفة ٤٧٥٧ ،

941- “Saîd b. Ebî Meryem — Ebû Ğassân” isnâdıyla Ebû Hâzım’ın bildirdiğine göre Sehl: “Bizler Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) ile birlikte Cuma namazını kılardık ve öğle istirahatı ondan sonra olurdu” demiştir.

Sehl b. Sa’d öğle istirahatının Allah Resûlü (sallallahu aleyhe vesellem) ile birlikte Cuma namazını kıldıktan sonra olduğunu bildirmiştir.

Bu hadis daha önce zikredilmişti.²

¹ Hadis daha önce 905’de geçmiştir.

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 938, 941, 2349, 5403, 6248, 6279. Müslim 859

۱۲ - كِتَابُ صَلَاةِ الْخَوْفِ

12- KORKU NAMAZI KİTABI

۱- بَابُ صَلَاةِ الْخَوْفِ

1- KORKU NAMAZI

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَإِذَا صَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا وَإِذَا كُنْتُمْ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ وَلْتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنْ اللَّهُ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا﴾

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Yolculuk ettiğinizde, kâfirlerin size bir fenalık yapmasından korkarsanız, namazı kısaltmanızda size bir sorumluluk yoktur. Zira kâfirler, size apaçık düşmandırlar. Sen içlerinde olup da namazlarını kıldırдыңın zaman, bir kısmı seninle beraber namaza dursun ve silahlarını da yanlarına alsınlar; secdeyi yaptıktan sonra onlar arkanıza geçsinler; kılmayan öbür kısım gelsin, seninle beraber kılsınlar, tedbirli olsunlar, silahlarını alsınlar. Kâfirler, size ansızın bir baskın vermek için, silah ve eşyanızdan ayrılmış bulunmanızı dilerler. Yağınurdan zarar görecekseniz veya hasta olursanız, silahlarınızı bırakmanıza engel yoktur, fakat dikkatli olun. Allah kâfirlere şüphesiz ağır bir azab hazırlamıştır.”¹

¹ Nisâ Sur. 101, 102

Korku namazının on yedi durumda kılınabileceğiyle ilgili rivayetler gelmiştir. Ancak bunlardan bazıları birbiriyle aynıdır.

İbnu'l-Kayyim, *Zâdu'l-meâd*'da şöyle demiştir: “Korku namazı, altı durumda kılınır. Daha çok olduğu da söylenmiştir. Daha çok durumda kılınacağını söyleyenler, aynı kıssayı rivayet ederken ihtilaf etmeleri sebebiyle böyle demişlerdir.” İbn Hacer *Fethu'l-Bârî*'de: “Doğru olan budur” demiştir.

Yüce Allah, yolculuğa çıkıldığı zaman namazı kısaltarak dört rekatlı namazları iki rekat olarak kılmakta sakınca olmadığını söylemiştir. Âyette sakınca olmadığının söylenmesi namazı kısaltmanın vacip değil, caiz olduğuna delâlet etmektedir. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) seferdeyken namazları kısaltmadan da kılmıştır.

Ebû Hanîfe ise, Nesâî, İbn Mâce ve İbn Hibbân'da geçen İbn Ömer'in: “Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in söylediğine göre yolcu olanın namazı iki rekat olarak kılınır. Böyle kılınırsa eksik kılınmış sayılmaz” ve Hz. Âişe'nin: “İlk olarak namaz ikişer rekat olarak farz kılındı. Daha sonra yolculuktayken namaz bu şekilde kaldı, mukim iken ise arttırıldı” şeklindeki hadisine dayanarak yolculukta namazı kısaltarak kılmanın vacip olduğunu söylemiştir.

Derim ki: İlk hadis, kısaltarak kılınan namazın tam olarak kılınan gibi caiz olduğunu gösterir. Diğer hadis ise namazı kısaltmadan kılmanın caiz olduğunu gösterir. Ancak selef âlimlerinin çoğu, yolcu olanın namazı kısaltmasının vacip olduğunu, âyette bahsedilen namazın ise seferi namazı değil, korku namazı olduğunu söylemişlerdir.

Âyette geçen korku anında namazı kısaltmaktan, tek rekat olarak kılınabileceği kastedilmiştir. Bir sonraki âyette bunun nasıl yapılacağı tafsilatlı bir şekilde anlatılmıştır. İbn Ömer'e: “Allah'ın Kitab'ında korku anında namazın kısaltılabileceğini görüyoruz, ancak yolculuk anında namazın kısaltılacağını göremiyoruz” denilince: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde yaptığını gördük, biz de aynı şekilde yaptık” karşılığını verdi.

“Kâfirlerin size bir fenalık yapmasından korkarsanız, namazı kısaltmanızda size bir sorumluluk yoktur” buyruğunda kâfirlerin fenalık yapmasından bahsedilmesi, savaş anında çoğunlukla Müslümanların kâfirlerden gelecek tehlikeye maruz kalması sebebiyledir. Ancak korku olmasa bile yolculuk anında namazın kısaltılabileceği konusunda icmâ vardır.

Ebû Yûsuf, Hasan b. Ziyâd el-Lu'luî ve İbrâhîm b. Uleyye; “**Sen içlerinde olup da namazlarını kıldırдыңın zaman, bir kısmı seninle beraber namaza dursun**” âyetini açıklarken şöyle demişlerdir: “Bu durum Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) özel bir durumdur. Çünkü sahabe, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ardında namaz kılmanın faziletine nail olmak için bu şekilde kılmışlardır. Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) sonra böyle bir durum sözkonusu değildir.”

Derim ki: Fakihlerin çoğunluğuna göre yüce Allah'ın Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bu namazı öğretmesinin sebebi, kendisine uyulması içindir. Sahabe de Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) sonra: “*Benim nasıl namaz kıldığımı görürseniz, siz de aynı şekilde kılın*” sözüne uyararak korku namazını Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kıldırдыңın şekilde kılmışlardır.

Müzenî, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Hendek savaşında korku namazını kılmadığını söylemiştir. Ancak korku namazıyla ilgili âyet, Hendek savaşından sonra nazil olmuştur. Bu âyet hicretin altıncı yılında nazil olmuştur. Hendek savaşysa hicretin dört veya beşinci yılında gerçekleşmiştir.

Âyete göre yüce Allah Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sahabeyi iki gruba ayırmasını, bir grubun onunla namaz kılarken, diğer grubun düşmana karşı durmalarını, namaz kılanların silahlarını yanlarında bulundurmalarını emretmiştir. Silahlarını almaları emredilenlerin diğer grup olduğu da söylenmiştir. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber namaz kılanlar secdeyi yaptıktan sonra onlar düşmana karşı dursunlar; sahabeyi koruduğu için kılmayan öbür kısım gelip Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber namaz kılsınlar. Bu durumda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı gibi imam her gruba bir defa olmak üzere iki defa namaz kılmış olur.

Âyette Müslümanların silahlarını bırakmamaları emredilmiş ve kâfirlerin saldırmak için fırsat kolladığı belirtilmiştir. Ancak yağmur veya hastalık gibi durumlarda silahların bırakılmasında sakınca olmadığı, bu durumda da tedbirli olunması belirtilmiş ve Müslümanlara zafer vaad edilmiştir.

Âyetten de anlaşılacağı üzere bu durumda korku namazı kılmanın sebebi, Müslümanların zayıf olması veya düşmanın güçlü olması değil, Müslümanların tedbirli olmaları gerektiği içindir. Çünkü Allah, kâfirlere ağır bir azab hazırladığını belirterek Müslümanlara zafer vaad ettiğini bildirmiştir.

٩٤٢ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ سَأَلْتُهُ هَلْ صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ يَغْنِي صَلَاةَ الْخَوْفِ قَالَ أَخْبَرَنِي سَالِمٌ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَبْلَ نَجْدٍ ، فَوَارَيْنَا الْعَدُوَّ فَصَافَفْنَا لَهُمْ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي لَنَا فَقَامَتْ طَائِفَةٌ مَعَهُ تُصَلِّي ، وَأَقْبَلَتْ طَائِفَةٌ عَلَى الْعَدُوِّ وَرَكَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمَنْ مَعَهُ ، وَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ ، ثُمَّ انْصَرَفُوا مَكَانَ الطَّائِفَةِ الَّتِي لَمْ تُصَلِّ ، فَجَاءُوا ، فَكَرَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رُكْعَةً ، وَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ ، فَقَامَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ فَكَرَعَ لِنَفْسِهِ رُكْعَةً وَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ . أطرافه ٩٤٣ ، ٤١٣٢ ، ٤١٣٣ ، ٤٥٣٥ - تحفة ٦٨٤٢

942- "Ebu'l-Yemân" isnâdıyla Şuayb der ki: Zührî'ye: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) korku namazı kıldı mı?" diye sorduğumda şöyle cevap verdi: Sâlim'in bana bildirdiğine göre Abdullah b. Ömer şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber Necd tarafına gazveye gittiğimde düşmanla karşılaşınca saflarımızı düzdük. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize namaz kıldırmaq için kalkınca bir grup kalkıp onunla namaza durdu, başka bir grup ta düşmana karşı durdu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) kendisiyle namaz kılanlarla beraber rûkû ve iki secde yaptıktan sonra, onunla namaz kılanlar, namaz kılmayanların yerine geçtiler. Namaz kılmayanlar geldiler ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlarla da bir rûkû ve iki secde yaptıktan sonra selam verdi. Sonra iki gruptakilerin her biri de tek başına bir rûkû ve iki secde yaptı."¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza'dır.

Zührî, İbn Şihâb'dır.

Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Zâtu'r-Rikâ gazvesinde Necd tarafına gidip düşmanla karşılaştılar. Gazzâlî'ye göre bu savaş hicretin dört, beş, altı veya yedinci yılında olmuştur. Râfiî bu savaşın Resûlullah'ın (sallallahu

¹ Hadis ayrıca 943, 4132, 4133, 4535'te geçmektedir.

aleyhi vesellem) katıldığı son savaş olduğunu söyleyip Gazzâlî'nin bu görüşüne itiraz etmiştir.

Düşmanla karşılaştıklarında onların karşısında saf tuttular ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldırmak için kalkınca sahabeden bir grup onun arkasında durdu. Diğer grup ise, namaz kılanları düşmanın oklarından korumak için düşmana karşı durdular. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir rükû ve iki secde yapıp ikinci rekatin kıyamına kalkınca, namaz kılanlar namazlarını bozmadan, diğer grubun yerine geçtiler. Diğer grup Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ardında saf tuttuklarında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci rekatta kıraat yapıyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlarla beraber de bir rükû ve iki secde yapınca selam verdi. Sonra sahabe tek başlarına birer rekat daha namaz kıldılar. Kıldıkları bu namaz ikindi namazıydı.

Sahabenin her birinin tek başına birer rekat namaz kılmasından kastın, bu rekati bulundukları yerde kıldıkları olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü aksi bir durumda nöbet yerlerini terk etmiş olurlar. Hanefiler bu görüştedir.

Şâfiî mezhebine göre ise imam selam vermek için diğer grubu bekler. Şâfiîler delil olarak Müslim'de geçen Sâlih b. Havvât'ın şu hadisini delil göstermişlerdir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber Zâtu'r-Rikâ gazvesinde bulunan bir kişinin bildirdiğine göre sahabeden bir grup Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ardında saf tutarken, diğer grup düşmana karşı durdu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine uyanlarla beraber bir rekat kıldıktan sonra ikinci rekata kalkınca, ardında olanlar düşmana karşı durup namazı kendi başlarına tamamladılar. Sonra diğer grup gelip Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ardında saf tuttu ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara bir rekat kılıp oturdu. Onlar namazı tek başlarına tamamlayınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlarla birlikte selam verdi.

Mâlik der ki: "Korku namazıyla ilgili işittiğim en güzel rivayet budur." Mâlikiler bu hadisi korku namazıyla ilgili delil kabul etmişlerdir.

Şâfiîler, savaş durumunda en uygun namazın olması, hadise muhalefet edenin az olması ve iki grup için de daha kolay olması sebebiyle korku namazının bu şekilde kılınmasını tercih etmişlerdir.

Âyette geçen: "Sen içlerinde olup da namazlarını kıldırдың zaman, bir kısmı seninle beraber namaza dursun ve silahlarını da yanlarına alsınlar; secdeyi yaptıktan sonra onlar arkanıza geçsinler;

kılmayan öbür kısım gelsin, seninle beraber kılsınlar, tedbirli olsunlar, silahlarını alsınlar” buyruğu sebebiyle, imamın ardında olanların ve düşmana karşı duranların üçer kişiden az olması mekruhtur. Bu, düşmanın kible tarafında olmadığı veya kible tarafında olmalarına rağmen saldırdıklarında Müslümanların göremeyeceği konumda olmaları durumlarda geçerlidir.

İmamın korku namazını iki defa kılması caizdir. Bu durumda birinci gruba kıldırıldığı farz, diğer gruba kıldırıldığı ise imam için nafile sayılır. Buhârî ve Müslim’in rivayet ettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Batn-ı Nahle’de bu şekilde namaz kılmıştır. Ancak farz kılanın nafile kılanı uymasının önüne geçmek için daha önce zikredilen şekil daha faziletlidir.

Cuma namazı da aynı şekilde kılınır. Ancak iki gruba da hutbe verdikten sonra Müslümanlar her biri kırktan az olmamak şartıyla iki gruba ayrılırlar. Eğer bir gruba hutbe verip diğer grupla namaz kılsa bu caiz olmaz. Ancak sahih olan görüşe göre zaruret düşman saldırısı tehlikesi olması durumunda gruplar kırk kişiden az olsa bile caizdir.

Korku anında mukim veya yolculuktayken dört rekatlı namazlar kılınırken imam her gruba iki rekat kıldırır, ikinci grubu da birinci teşehhüdde veya üçüncü rekatın kıyamında bekler. Bekleme süresinin daha uzun olması sebebiyle ikinci grubu üçüncü rekatın kıyamında beklemesi ise efdaldır.

Akşam namazını kıldırırken imam ilk gruba iki rekat, diğer gruba bir rekat kıldırır. İkinci grubu da üçüncü rekatın kıyamında bekler. Bütün bunlar şiddetli korkunun olmadığı zamanlar için geçerlidir. Ancak korku şiddetlenince geçerli olan şeylerin hükmü bir sonraki konuda gelecektir.

Bu hadisin ravileri arasında iki Humuslu, iki de Medineli vardır. Buhârî bunu *Megâzi*’de rivayet etmiştir. Aynı zamanda bu hadisi Müslim¹, Ebû Dâvud, Nesâî ve Tirmizî de rivayet etmiştir.

---

¹ Müslim 839

۲ - باب صَلَاةِ الْخَوْفِ رِجَالًا وَرُكْبَانًا رَاجِلٌ قَائِمٌ

2- KORKU NAMAZINI AYAKTA DURARAK ve
BİNEĞİN ÜZERİNDE KILMAK

Korku anında binekten inmek mümkün değilse, namaz sakıt olmaz. Bu durumda namaz bineğin üzerinde kılınır ve rükû ve secde kıbleye dönmek şartı olmadan imayla yapılır.

۹۴۳ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الْقُرَشِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ نَحْوًا مِنْ قَوْلِ مُجَاهِدٍ إِذَا اخْتَلَطُوا قِيَامًا . وَزَادَ ابْنُ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ « وَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَلْيُصَلُّوا قِيَامًا وَرُكْبَانًا » . أطرافه ۹۴۲

۸۴۵۶ تحفة - ۴۵۳۵، ۴۱۳۳، ۴۱۳۲،

943- “Saîd b. Yahya b. Saîd el-Kureşî — babası — İbn Cüreyc — Mûsa b. Ukbe — Nâfi” isnâdıyla bildirdiğine göre İbn Ömer, Mücâhid’in: “Müslümanlar ile düşmanlar birbirine karıştıklarında namazı ayakta kılarlar” sözüyle aynı mânâda bir söz söylemiş, İbn Ömer, Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem): “(Düşmanlar) daha çok olurlarsa ayaktayken ve bineğin üzerindeyken namaz kılsınlar” ibaresini eklemiştir.¹

Saîd b. Yahya b. Saîd el-Kureşî, Saîd b. Yahya b. Saîd el-Kureşî el-Bağdâdî’dir.

İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Abdilazîz’dir.

Mûsa b. Ukbe, Zübeyr b. el-Avvâm’ın azatlısı Mûsa b. Ukbe b. Ebî Ayyâş’tır.

Nâfi, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Hadiste geçtiğine göre İbn Ömer, Mücâhid’in: “İslam ordusu ve kâfirler çarpışmaya başlayıp birbirlerine karıştıkları zaman, bulundukları durumda ayaktayken veya bineğin üzerindeyken namazlarını kılarlar” sözüne benzer bir söz söyledikten sonra Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde bir rivayette bulunmuştur.

¹ Hadis ayrıca 942, 4132, 4133, 4535’te geçmektedir. Müslim 839

İbn Ömer'in Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklettiği bu hadise göre düşmandan gelecek tehlike korkusu, saf tutularak cemaatle namaz kılınamayacak kadar büyükse namazlar ayakta durularak veya bineğe binmişken kılınır. Bu durumda binekten inip kılma zorunluluğu kalkmış olur.

Müslim'de geçen bu hadisin sonunda İbn Ömer: "Düşman tehlikesi büyük olduğu zaman bineğinin üzerinde veya ayaktayken imayla namaz kılınır" demiştir. Mâlik ise *Muvattâ*'da buna: "Kibleye dönerek veya dönmeden" ibaresini eklemiştir.

Burada kastedilen de şudur: Tehlike artıp savaş kızıştığı zaman, namaz için gruplara ayrıldıkları takdirde düşman tehlikesinin artması durumunda namazı vaktinden sonraya geciktirmek caiz değildir. Bu durumda namazı ayaktayken veya bineğin üzerinde kılarlar ve namazın tamamında kibleye yönelme şartı ortadan kalkar. Rükû ve secde etme imkanı olmadığı zaman da bunları imayla yaparlar, secdede rükûdan daha çok eğilirler. Ancak binek uzun süre kableden başka bir yöne dönerse namaz bozular. Bu şekilde namazı cemaatle namazı kılanların yönleri ayrı olsa bile bu caizdir. Tıpkı Kâbe'nin etrafında namaz kılanlar gibi. Bu durumda namaz kılanların amel-i kesir yapması caizdir, ancak bağışmaları caiz değildir.

Nevevî'nin *el-Mecmû*'da zikrettiği üzere yırtıcı hayvan, yılan veya akrep dolayısıyla zarar görmekten korkan veya malının zarar görmesinden endişe idin kişi de, namazını savaşta kılanlar gibi kılar ve her iki grup ta namazı iade etmezler.

Hadisin ravileri arasında Bağdatlı, Kûfeli, Mekkeli ve Medineli vardır. Bu hadisi Müslim ve Nesâî de rivayet etmiştir.

۳ - باب يَحْرُسُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا فِي صَلَاةِ الْخَوْفِ

3- KORKU NAMAZINI KILANLAR NAMAZ KILARKEN BİRBİRLERİNİ KORURLAR

٩٤٤ - حَدَّثَنَا حَيُّوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ عَنِ الزُّبَيْدِيِّ عَنِ الزُّهْرِيِّ

عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَامَ النَّبِيُّ ﷺ وَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ ، فَكَبَّرَ وَكَبَّرُوا مَعَهُ ، وَرَكَعَ وَرَكَعَ نَاسٌ مِنْهُمْ ، ثُمَّ سَجَدَ وَسَجَدُوا مَعَهُ ،

ثُمَّ قَامَ لِلثَّانِيَةِ فَقَامَ الَّذِينَ سَجَدُوا وَحَرَسُوا إِخْوَانَهُمْ ، وَأَتَتِ الطَّائِفَةُ الْأُخْرَى فَرَكَعُوا
وَسَجَدُوا مَعَهُ ، وَالنَّاسُ كُلُّهُمْ فِي صَلَاةٍ ، وَلَكِنْ يَحْرُسُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا . تحفة ٥٨٤٧

944- “Hayve b. Şureyh — Muhammed b. Harb — Zübeydî — Zührî — Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe” isnâdıyla İbn Abbâs anlatıyor: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaza kalkınca insanlar da onunla kalktılar. O tekbir getirince onlar da tekbir getirdiler. O rükû yapınca bazıları Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber rükûya gittiler. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) secde yapınca (rükû yapanlar) secdeye gittiler. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci rekata kalkınca, secde yapanlar kalkıp kardeşlerini korudular ve diğer grup gelip Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber rükû ve secde ettiler. Bu sırada cemaatin hepsi namazda sayılıyordu. Ancak birbirlerini koruyorlardı.”

Hayve b. Şureyh, Hayve b. Şureyh el-Hadramî’dir. İki yüz yirmi dört yılında vefat etmiştir.

Muhammed b. Harb, Muhammed b. Harb el-Havlânî el-Hımsî’dir.

Zübeydî, Muhammed b. el-Velîd eş-Şâmî el-Hımsî’dir.

İbn Şihâb Zührî’dir.

Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe, Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Mes’ûd el-Medenî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaza kalkınca iki grup ta kalkıp bir grup onun ardında, diğer grup ta ilk Resûlullah rükûya gidince ardındaki grup onunla rükûya gitti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secde edince de aynı grup secde yaptı, diğer grup ise onları korumak için bekledi. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci rekata kalkınca secde edenler kalkıp diğer grubu korumaya başladılar ve birinci rekatta rükû ve secde etmeyen grup birinci grubun yerine geçerek Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber rükû ve secde yaptılar.

Düşman kible tarafında olduğu ve aralarında onları koruyacak bir engel olmadığı zaman korku namazı bu şekilde kılınır. Bu durumda iki grup ta birbirlerini korumasına rağmen namazda sayılırlar.

Bu hadise göre ilk rekatta birinci grup imamla beraber rükû ve secde yaparken, diğer grup ikinci rekatta yaparlar. Veya ikinci grup birinci rekatta, birinci grup ta ikinci rekatta imamla rükû ve secde yaparlar.

Müslim ve Ebû Dâvud'daki rivayete göre birinci grup ilk Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber rükû ve secde ederken, ikinci grup ikinci rekatta birinci grubun yerine geçerek Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber rükû ve secde etmiştir.

Ebû Dâvud'un, Ebû Ayyâş ez-Zürakî'den olan rivayetin lafzı şu şekildedir: Ufân'da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber ikindi namazını kıldık. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) namaz için kalktığında müşrikler onun ön tarafındaydı. Sahabeden bir grup Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ardında saf tutarken, ikinci grup ta onların ardında saf tuttular. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) rükûya gidince iki grup ta secdeye gittiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secdeye gidince, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ardındaki grup ta secdeye gitti, diğer grup ise onları korumak için durdular. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) birinci grupla iki secde yapıp kalkınca, diğer grup secde yaptı. Sonra Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ardındaki grup diğer grubun yerine geçti ve Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) rükû yapınca iki grup ta rükûya gitti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secdeye gidince ise birinci rekatta secde etmeyen grup secdeye gitti, diğer grup ise onları korudu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Tahiyât'a oturunca diğer grup ta secde etti ve iki grup ta Tahiyât'a oturup selam vererek namazı kıldılar. Müslim de hadisi aynı mânâda rivayet etmiştir.

Konuyla ilgili hadislerde değişik eda şekilleriyle ilgili rivayetler de vardır. Bunlardan birine göre iki grup ta Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber rükû yapmış, birinci grup ise Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ile secde ederken diğer grup rükûdan sonra secdeye gitmeyip onları korumuştur. Birinci grup secdeyi bitirince ise ikinci grup secdeye gitmiştir.

Diğer bir rivayete göre ise birinci grup Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber rükû ve secde yapmış, sonra diğer grup gelip rükû ve secde yapmıştır.

Nesâî, Ebû Bekr b. Ebi'l-Cehm — Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe isnâdıyla yaptığı rivayette: "Kıldıkları bu namazı daha sonra tekrar kaza etmediler"

ibaresini eklemiştir. Bu da sahabeden her grubun birer rekat kıldığını gösterir.

Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî'nin Mücâhid tarikiyle bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: “Yüce Allah, Peygamber’in lisanıyla namazı mukim olan için dört, yolcu olan için iki rekat, korku anında ise bir rekat olarak farz kılmıştır.” Ancak ulemanın çoğunluğu, korku anında namazın rekat sayısı olarak değil, kılınış şekliyle kısaltıldığı görüşündedir. Mücâhid’in İbn Abbâs’tan olan bu rivayetini de: “Korku anında imamın ardında kılınacak rekat sayısı birdir” şeklinde yorumlamışlardır.

Hadisin ravileri arasında üç Humuslu ve iki Medineli vardır. Nesâî bu hadisi namaz konusunda rivayet etmiştir.

٤ - بَابُ الصَّلَاةِ عِنْدَ مُنَاهَضَةِ الْحُصُونِ وَلِقَاءِ الْعَدُوِّ

4- KALELERİN KUŞATILMASI VE DÜŞMANLA KARŞILAŞMA SIRASINDA NAMAZ KILMAK

وَقَالَ الْأَوْزَاعِيُّ إِنْ كَانَ تَهَيَّأَ الْفَتْحُ ، وَلَمْ يَقْدِرُوا عَلَى الصَّلَاةِ صَلُّوا إِيمَاءً كُلُّ امْرِئٍ لِنَفْسِهِ ، فَإِنْ لَمْ يَقْدِرُوا عَلَى الْإِيمَاءِ أَخْرَوْا الصَّلَاةَ ، حَتَّى يَنْكَشِفَ الْقِتَالُ أَوْ يَأْمَنُوا ، فَيُصَلُّوا رَكَعَتَيْنِ ، فَإِنْ لَمْ يَقْدِرُوا صَلُّوا رَكَعَةً وَسَجْدَتَيْنِ ، لَا يُجْزِئُهُمُ التَّكْبِيرُ وَيُؤْخِرُوهَا حَتَّى يَأْمَنُوا وَبِهِ قَالَ مَكْحُولٌ . وَقَالَ أَنَسٌ حَضَرْتُ عِنْدَ مُنَاهَضَةِ حِصْنٍ تُسَرَّرُ عِنْدَ إِضَاءَةِ الْفَجْرِ ، وَاشْتَدَّ اشْتِعَالُ الْقِتَالِ ، فَلَمْ يَقْدِرُوا عَلَى الصَّلَاةِ ، فَلَمْ نُصَلِّ إِلَّا بَعْدَ ارْتِفَاعِ النَّهَارِ ، فَصَلَّيْنَاهَا وَنَحْنُ مَعَ أَبِي مُوسَى ، فَفُتِحَ لَنَا . وَقَالَ أَنَسٌ وَمَا يَسْرُنِي بِتِلْكَ الصَّلَاةِ الدُّنْيَا وَمَا

فِيهَا

Evzâî der ki: “Fetih zamanı yaklaşıp namaz kılma imkanları olmazsa, herkes ayrı ayrı ima ile namaz kılar. Eğer ima ile namaz kılma imkanları da yoksa namazı savaş bitene veya güven içinde olana kadar erteleyip iki rekat olarak kılarlar. Buna da imkan bulamazlarsa bir rükû ve iki secdeyle bir rekat kılarlar. Eğer buna da güçleri yetmezse sadece tekbir

getirmeleri namazı kılmış olmak için yeterli olmaz ve bu durumda güven içinde olacakları zamana kadar namazı tehir ederler.”

Evzâî, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Hendek savaşında savaşın şiddetli olması sebebiyle namazı tehir edip sonra kılmasını delil göstermiştir. Ancak korku namazı Hendek savaşından sonra emredilmiştir.

Mekhûl de aynı yönde görüş belirtip şöyle demiştir: “Bu durumda eğer yerde namaz kılma imkanı yoksa, bineğin üzerinde iki rekat olarak kılınır. Eğer iki rekat kılma imkanı olmazsa bir rekat kılınır. Buna da imkan yoksa güven içinde oldukları zaman bineğin üzerinde değil, yerde kılınır.”

Enes b. Mâlik der ki: “Tuster kalesi Hz. Ömer'in hilafeti zamanında kuşatıldığı zaman ben de hazır bulundum. Tan yeri ağardığı zaman savaş kızıyınca Müslümanlar bineklerinden inemedikleri için imayla da olsa sabah namazını kılamadılar. Sabah namazını gün yükseldikten sonra Ebû Mûsa ile kıldık ve kalenin fethi nasib oldu. Bu namaza karşılık dünya ve içindekilere sahip olmak beni sevindirmez.”

٩٤٥ - حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُبَارَكٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ جَاءَ عُمَرُ يَوْمَ الْخَنْدَقِ ، فَجَعَلَ يَسُبُّ كُفَّارَ قُرَيْشٍ وَيَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا صَلَّيْتُ الْعَصْرَ حَتَّى كَادَتِ الشَّمْسُ أَنْ تَغِيبَ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « وَأَنَا وَاللَّهِ مَا صَلَّيْتُهَا بَعْدُ » . قَالَ فَتَزَلَّ إِلَى بَطْحَانَ فَتَوَضَّأَ ، وَصَلَّى الْعَصْرَ بَعْدَ مَا غَابَتِ الشَّمْسُ ، ثُمَّ صَلَّى الْمَغْرِبَ بَعْدَهَا . أطرافه ٥٩٦ ، ٥٩٨ ، ٦٤١ ، ٤١١٢ - تحفة ٣١٥٠

945- “Yahya — Vekî — Ali b. Mübârek — Yahya b. Ebî Kesîr — Ebû Seleme” isnâdıyla Câbir b. Abdillâh şöyle dedi: Hendek savaşında Hz. Ömer gelip Kureyş kâfirlerine söverek: “Ey Allah'ın Resûlü! Az daha ikinci namazını güneş batmadan kılamayacaktım” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Vallahi ben de henüz kılmadım*” karşılığını verdi ve

Buthân'da inip abdest alıp güneş battıktan sonra ikinci namazını kıldı, ondan sonra da akşam namazını kıldı.¹

Yahya, Yahya b. Câfer el-Buhârî el-Beykendî'dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahmân'dır.

Câbir b. Abdillâh, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî'dir.

Hicretin dördüncü yılında Hendek savaşı sırasında Kureyş kâfirleri sebebiyle müslümanlar hendek kazmakla meşgul oldukları için ikinci namazını kaçırmışlardı. Bu sebeple Ömer b. el-Hattâb, Kureyş kâfirlerine söverek gelip: “Ey Allah'ın Resûlü! Az daha ikinci namazını güneş batmadan kılamayacaktım” dedi. Hadisin zahirine bakıldığında Hz. Ömer'in namazı güneş batmadan kıldığı anlaşılmaktadır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazı geciktirdiği için rahatsız olan Hz. Ömer'in içini rahatlatmak için: “Vallahi ben de henüz ikinci namazını kılmadım” dedi ve Buthân'da konaklayıp abdest aldı ve ikinci namazını kıldı(rdı). Bu namazın tehiri, korku namazıyla ilgili âyet nazil olmadan önce kılınmıştır ve daha sonra bu hüküm neshedilmiştir.

Ancak namazı vaktinde kılmayı unutan hatırlayınca, abdest veya teyemmüm imkanı olmayan kişi imkanı olunca, savaşla meşgul olduğu için namazı kılamayan kişi, güvenlik sağlandıktan sonra bu namazı kılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de Buthân'da konaklayıncaya kadar ikinci namazını geciktirmiş, sonra kılmış ve peşinden akşam namazını kılmıştır.

Hadis, vakit geçtikten sonra cemaate imamlık yapan konusunda geçmiştir.

---

¹ Hadis ayrıca 596, 598, 641, 4112'de geçmektedir. Müslim 631

هـ - بَابُ صَلَاةِ الطَّالِبِ وَالْمَطْلُوبِ رَاكِبًا وَإِمَاءً

5- DÜŞMANI KOVALAYAN VE DÜŞMAN TARAFINDAN KOVALANAN KİŞİNİN BİNEĞİN ÜZERİNDE İMAYLA NAMAZ KILMASI

وَقَالَ الْوَلِيدُ: ذَكَرْتُ لِلْأَوْزَاعِيِّ صَلَاةَ شَرْحِبِيلَ بْنِ السَّمْطِ وَأَصْحَابِهِ عَلَى ظَهْرِ الدَّابَّةِ فَقَالَ: كَذَلِكَ الْأَمْرُ عِنْدَنَا إِذَا تَخَوَّفَ الْقَوْتُ. وَاحْتَجَّ الْوَلِيدُ بِقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: «لَا يُصَلِّيَنَّ أَحَدُ الْعَصْرِ إِلَّا فِي بَنِي قُرَيْظَةَ».

Velîd der ki: Evzâî'ye, Şurahbîl b. es-Sımt ve arkadaşlarının binek üzerinde namaz kılmalarından bahsettiğimde: “Bize göre vaktin geçmesinden korkulduğu zaman bu şekilde yapılır” dedi. Velîd, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Hiç kimse ikindi namazını Benû Kurayza'ya varmadıkça kılmasın” sözünü delil göstermiştir.

Kovalanan kişinin bineğin üzerinde namaz kılabilceği konusunda ittifak vardır. Ancak kovalayanın kılması konusunda ihtilaf edilmiştir. Şâfiî ve Ahmed kovalayanın binek üzerinde namaz kılamayacağını söylerken, Mâlik: “Kovalayan kişi, binekten indiği takdirde düşmanın kaçmasından korkarsa, bineği hangi yöne gidiyorsa o yöne doğru namaz kılar” demiştir.

Velîd b. Müslim el-Kureşî der ki: Abdurrahmân b. Amr el-Evzâî'ye Şurahbîl b. es-Sımt ve arkadaşlarının binek üzerinde namaz kılmalarından bahsedince: “Bize göre vaktin geçmesinden korkulduğu zaman bu şekilde yapılır” dedi. Velîd, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Hiç kimse ikindi namazını Benî Kurayza'ya varmadıkça kılmasın” sözünü delil göstermiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözyle ikindi namazının vaktinden sonraya ertelenmesini kesin bir dille söylememiştir. Bu durumda namazı imayla kılabilcek olan kişinin bu namazı imayla kılıp vaktinden sonraya geciktirmemesi daha uygundur.

Ebû Dâvud, Düşmanı kovalayanın namazıyla ilgili Abdullah b. Uneys'in şu hadisini nakletmiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni Süfyân el-Huzelî'ye gönderdiğinde onu gördüm ve bu sırada ikindi vakti geldi. Vaktin

geçmesinden korktuğum için yürürken imayla namazı kıldım.” Hadisin senedi hasendir.

۵ م - باب

5m- BÂB

۹۴۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ أَسْمَاءَ قَالَ حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَّةُ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَنَا مَا رَجَعَ مِنَ الْأَحْزَابِ « لَا يُصَلِّيَنَّ أَحَدُ الْعَصْرِ إِلَّا فِي بَنِي قُرَيْظَةَ ». فَأَذْرَكَ بَعْضُهُمُ الْعَصَرَ فِي الطَّرِيقِ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لَا نُصَلِّي حَتَّى نَأْتِيَهَا ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ بَلْ نُصَلِّي لَمْ يَرِدْ مِنَّا ذَلِكَ . فَذَكَرَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَلَمْ يُعَنْفَ وَاحِدًا مِنْهُمْ . طرفه ۴۱۱۹ - تحفة

۷۶۱۵

946- “Abdullah b. Muhammed b. Esmâ — Cuveyriye — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ahzâb savaşından dönünce: “Hiç kimse ikinci namazını Benî Kurayza’ya varmadıkça kılmasın” buyurdu. Oraya gidenlerin bazısı yoldayken ikinci vakti girince içlerinden bazısı: “Benî Kurayza’ya yetişmeden namazı kılmayız” derken, bazıları: “Kılalım, bizden istenen bu değildir” dediler. Bu durum Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) anlatılınca Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) hiçbirini kınamadı.¹

Abdullah b. Muhammed b. Esmâ, Abdullah b. Muhammed b. Esmâ b. Ubeyd b. Muhârik ed-Dabî el-Basrî’dir.

Cuveyriye, İbn Esmâ’nın azatlısıdır ve hadisin ravisi Abdullah’ın amcasıdır.

Nâfi, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Hicretin dördüncü yılında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hendek savaşından Medine’ye dönüp Müslümanlar silahlarını bırakınca Cibrîl, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: “Melekler henüz silahlarını bırakmadılar. Allah Benî Kurayza’nın üzerine yürümeni emrediyor” dedi. Bunun üzerine Resûlullah

¹ Hadis ayrıca 4119’da geçmektedir.

(sallallahu aleyhi vesellem) sahabeye: *"Hiç kimse ikindi namazını Benû Kurayza'ya varmadıkça kılmazın"* buyurdu. Benû Kureyza, Yahudilerden bir kabileydi.

Bazıları yoldayken ikindi vakti girince, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emrinin zahirine bakıp: "Benû Kureyza'ya varıncaya kadar namazı kılmayız" dediler ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu emrini vaktin başına has olduğunu düşünerek ona muhalefeti isyan saydılar. Bazıları ise, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözünden Benû Kureyza'ya acele yetişmelerini ve: "İkindiden önce Benû Kureyza'da olun" demek istediğini söyleyerek: "Bizden istenen bu değildir. Namazı kılalım" dediler.

Bu konuda ikinci görüşte olanlar, hem farz olan namazı eda ettiklerini hem de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hızlı gitmeleri emrini yerine getirdiklerini ve namazlarını bineklerinin üzerinde imayla kıldıklarını söylemişlerdir.

Ancak bu durumda rükû ve secdeyi terk etmeleri halinde: **"Ey inananlar! Rükû edin, secdeye varın"** âyetine muhalefet etmiş olacakları söylenecek olursa derim ki: Burada genel olan bir şey bir delile dayanarak has bir hale getirilmiştir. Tıpkı vaktin geçmesinden endişe edilmediği takdirde namazı Benû Kureyzâ'ya yetişinceye kadar ertelemelerinin emredilmesi gibi.

"Bineklerinin üzerinde namaz kıldılar" sözünü İbnu'l-Münzir söylemiştir. İbn Hacer, *el-Feth*'te der ki: "Bu görüş eleştiriye açıktır. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bineklerinden inmemelerini açıkça söylememiştir. Sahabe Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Hiç kimse ikindi namazını Benû Kurayza'ya varmadıkça kılmazın"* buyruğunu hızlı gitmeleri mânâsında anlamış, bu sebeple emrini yerine getirmek için hızlı gitmiş, ancak namaz vakti gelince de bineklerinden inerek bu farzı yerine getirmiş olabilirler. "Bineklerinden inerek namaz kıldıklarını söyleyebilmek için bir delilin olması gerekir. Ancak bu kıssayla ilgili hiçbir rivayette böyle bir delil görmedim.

Sahabe Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına dönüp olanları anlattıklarında Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ne yolda namaz kılanlara, ne de diğerlerine kınayıcı bir şey söylememiştir.

¹ Hac Sur. 77

Nevevî der ki: “Burada her müctehidin isabet ettiğine dair bir delil yoktur. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu iki gruptan hiçbirine isabet ettiğini söylememiştir. Sadece onları kınamamıştır. Ancak müctehidin çaba harcamasına rağmen ictihad ettiği konuda yanılması halinde kınanmayacağına ittifak vardır. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) “Namaz kılmasın...” sözünden kasıt ise acele gitmeleridir. Bu sebeple Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözüne bu anlamı verenler, vaktin geçmesinden korktukları için namazı yolda kılmışlardır. Diğerleri ise Benû Kureyza kabilesine yetişince kılmışlardır.”

Hadisteki ikinci namazı ibaresi, Müslim’de öğle namazı şeklinde geçmiştir.

Derim ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sahabeyi öğleden sonra göndermiştir. Öğle namazını Medine’de kılanlara: “Hiç kimse ikinci namazını Benû Kurayza’ya varmadıkça kılmasın” buyrulmuş, kılmayanlara ise: “Hiç kimse öğle namazını Benû Kurayza’ya varmadıkça kılmasın” buyrulmuştur. Bu konu daha geniş bir şekilde Megâzi konusunda gelecektir.

Hadisi rivayet edenler arasında Basralı ve Medineli olanlar vardır. Müslim¹ bu hadisi Buhârî’nin Megâzi’de rivayet ettiği şekliyle rivayet etmiştir.

٦ - باب التَّبَكُّيرِ وَالْغَلَسِ بِالصُّبْحِ وَالصَّلَاةِ عِنْدَ الْإِغَارَةِ وَالْحَرْبِ

6- SABAH NAMAZINI ERKENDEN KILIP DÜŞMANA BASKIN VERİRKEN VE SAVAŞIRKEN TEKBİR GETİRMEK

٩٤٧ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ وَثَابِتِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى الصُّبْحَ بِغَلَسٍ ثُمَّ رَكِبَ فَقَالَ « اللَّهُ أَكْبَرُ خَرِبَتْ خَيْبَرُ ، إِنَّا إِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ » . فَخَرَجُوا يَسْعَوْنَ فِي السَّكَاكِ وَيَقُولُونَ مُحَمَّدٌ وَالْحَمِيسُ - قَالَ وَالْحَمِيسُ الْجَيْشُ - فَظَهَرَ عَلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَتَلَ الْمُقَاتِلَةَ وَسَبَى الذَّرَارِيَّ ، فَصَارَتْ صَفِيَّةُ لِدَحِيَّةَ الْكَلْبِيِّ ، وَصَارَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ

¹ Müslim 1770

تَزَوَّجَهَا وَجَعَلَ صَدَاقَهَا عِتْقَهَا . فَقَالَ عَبْدُ الْعَزِيزِ لِثَابِتٍ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ ، أَنْتَ سَأَلْتَ أَنْسَا مَا
 أَمَّهَرَهَا قَالَ أَمَّهَرَهَا نَفْسُهَا . فَنَبِّئْهُمْ . أَطْرَافُهُ ٣٧١ ، ٦١٠ ، ٢٢٢٨ ، ٢٢٣٥ ، ٢٨٨٩ ،
 ٢٨٩٣ ، ٢٩٤٣ ، ٢٩٤٤ ، ٢٩٤٥ ، ٢٩٩١ ، ٣٠٨٥ ، ٣٠٨٦ ، ٣٣٦٧ ، ٣٦٤٧ ،
 ٤٠٨٣ ، ٤٠٨٤ ، ٤١٩٧ ، ٤١٩٨ ، ٤١٩٩ ، ٤٢٠٠ ، ٤٢٠١ ، ٤٢١١ ، ٤٢١٢ ،
 ٤٢١٣ ، ٥٠٨٥ ، ٥١٥٩ ، ٥١٦٩ ، ٥٣٨٧ ، ٥٤٢٥ ، ٥٥٢٨ ، ٥٩٦٨ ، ٦١٨٥ ،
 ٦٣٦٣ ، ٦٣٦٩ ، ٧٣٣٣ تحفة ٣٠١ ، ٢٩١ ، ١٠١٧ ، ١٠١٥

9467- “Müsedded — Hammâd — Abdulazîz b. Suheyb + Sâbit el-Bünânî” isnâdıyla Enes b. Mâlik’ten bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazını alaca karanlıkta kıldıktan sonra bineğine bindi ve: “*Allahu Ekber! Hayber harab oldu. Biz bir kavmin içine girdiğimiz zaman uyarılmış olanların sabahı çok kötü olur*” dedi. Hayber halkı dışarı çıkarak sokaklarda koşup: “İşte Muhammed ve ordu(su)!” demeye başladılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onları yenip savaşçılarını öldürdü ve zürriyetlerini esir aldı. Safiyye, Dıhyetu’l-Kelbî’nin payına düşmüştü. Sonra Safiyye Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) oldu ve Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) azatlığını mehri sayarak onunla evlendi.

Abdulazîz, Sâbit’e: “Ey Ebû Muhammed! Enes’e, ona neyi mehir yaptığını sordun mu?” diye sorunca, Sâbit: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Safiyye’nin mehrini azatlığı yaptı” deyip gülümsedi.¹

Müsedded, Müsedded b. Muserhed’dır.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazını alaca karanlıkta Hayber yakınında kıldıktan sonra bineğine bindi ve Hayber’i görünce yüce Allah’ın “*And olsun ki, peygamber kullarımıza söz vermişizdir. Onlar şüphesiz yardım göreceklidir. Bizim ordumuz şüphesiz üstün*

¹ Hadis ayrıca 371, 610, 2228, 2235, 2889, 2893, 2943, 2944, 2945, 2991, 3085, 3086, 3367, 4083, 4084, 4197, 4198, 4199, 4200, 4201, 4211, 4212, 4213, 5085, 5159, 5169, 5387, 5425, 5528, 5968, 6185, 6363, 6369, 7333’te geçmektedir. Müslim 1365

gelecektir... O azap, yurtlarına indiğinde, uyarılan fakat yola gelmeyenlerin sabahı ne kötü olur”¹ buyruğuna olan güveninin bir işareti olarak şöyle dedi: *“Allahu Ekber! Hayber harab oldu. Biz bir kavmin içine girdiğimiz zaman uyarılmış olanların sabahı çok kötü olur.”* İslam ordusu sabah vakti Hayber’e gelince, Allah’ın vaadi gerçekleşti ve zafer nasip oldu.

Hayber halkı dışarı çıkıp sokaklarda koşarak: “Muhammed ve ordusu geldi” demeye başladılar. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Hayber halkına gelince onların savaşçılarını öldürdü, savaşa katılmayan çocuklarını ve kadınlarını esir aldı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ganimetler dağıtılmadan önce, esirler arasında olan Benû Kureyza ve Benû’n-Nadîr’in efendisinin kızı Safiyye binti Huyey’i Dihyetu’l-Kelbî’ye verdi. Ganimet paylaştırılmadan önce Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu ganimetten dilediğine verme yetkisi vardı.

Daha sonra Safiyye, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) oldu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onu Dihye’den rızasıyla aldı veya satın aldı. Dihye’ye Safiyye karşılığında yedi esir veya esirler arasından en üstünlerinden olmamak şartıyla başka bir cariye verdiği de söylenmiştir.

Safiyye’nin nesep ve güzellik olarak esirlerin en üstünü olduğunu gören Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ordudaki diğer askerler arasında Safiyye sebebiyle ihtilaf çıkmaması için onu kendisi alarak bunun önüne geçmiştir. Sonra Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Safiyye ile evlenmiş ve onun özgürlüğünü mehir saymıştır. Bunun sebebi de, Safiyye için özgürlüğün maldan çok daha kıymetli olmasıdır.

Abdulazîz b. Suheyb, Sâbit el-Bünânî’ye: “Ey Ebû Muhammed! Enes b. Mâlik’e Safiyye’nin mehrinin ne olduğunu sordun mu?” diye sorunca, Sâbit el-Bünânî: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Safiyye’nin mehrini azatlığı yaptı” deyip gülümsedi.

Hadisin başlıkla alakası, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) alaca karanlıkta sabah namazını kılması, sonra bineğine binip tekbir getirmesidir. Hadisten, sıkıntılı her durumda, Allah’ın dinini ilan etmek için ve İslam düşmanlarının

---

¹ Sâffât Sur. 171- 177

Allah'ı nisbet ettikleri batıl şeylerden tenzih etmek için tekbir getirmenin meşru olduğu anlaşılmaktadır.

۱۳ - كتاب العيدین

13- İKİ BAYRAM (NAMAZLARI) KİTABI

۱ - باب في العيدین والتَّجْمُلِ فيه

1- İKİ BAYRAM VE BAYRAMDA SÜSLENME

İki bayram, Ramazan ve Kurban bayramlarıdır. İyd (=bayram), her yıl tekrar ettiği için, avdet kökünden türemiştir. Bayramın gelişyle sevincin de avdet etmesinden veya Allah'ın, kullarına bayramda döndürdüğü nimetleri çok okuduğu bu ismin verildiği de söylenmiştir.

۹۴۸ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ أَخَذَ عُمَرُ جُبَّةً مِنْ إِسْتَبْرِقٍ تُبَاعُ فِي السُّوقِ ، فَأَخَذَهَا فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ابْتَغْ هَذِهِ تَجْمَلُ بِهَا لِلْعِيدِ وَالْوُفُودِ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّمَا هَذِهِ لِبَاسٌ مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ » . فَلَبِثَ عُمَرُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَلْبِثَ ، ثُمَّ أُرْسِلَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِجُبَّةٍ دِيْبَاجٍ ، فَأَقْبَلَ بِهَا عُمَرُ ، فَأَتَى بِهَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ قُلْتَ « إِنَّمَا هَذِهِ لِبَاسٌ مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ » وَلَوْ سَلْتُ إِلَىٰ يَهْدِيهِ الْجَنَّةِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « تَبِعُهَا أَوْ تُصِيبُ بِهَا حَاجَتَكَ » . أطرافه ۸۸۶ ، ۲۱۰۴ ، ۲۶۱۲ ، ۲۶۱۹ ، ۳۰۵۴ ،

۵۸۴۱ ، ۵۹۸۱ ، ۶۰۸۱ تحفة ۶۸۴۵

948- “Ebu'l-Yemân — Şuayb — Zührî — Sâlim b. Abdillâh” isnâdıyla Abdullah b. Ömer anlatıyor: Hz. Ömer çarşıda satılan ipek bir kaftan alıp Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) giderek: “Ey Allah'ın Resûlü! Bunu satın alarak bayramda ve elçiler geldiği zaman onu giyip süslen” dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Bu, ancak (cennette) nasibi olmayanların giysisidir” karşılığını verdi. Bir müddet sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ömer'e halis ipekten yapılmış bir kaftan gönderdi. Hz. Ömer kaftanı

alıp Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelerek: “Ey Allah'ın Resûlü! Sen: «*Bu, ancak (ahiretten) nasibi olmayanların giysisidir*» demiştin. Ancak bana bu cübbeyi yollamışsın” deyince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bunu satarsın veya ihtiyacını giderirsin*” karşılığını verdi.¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza'dır.

İbn Şihâb, Zührî'dir.

Ömer b. el-Hattâb çarşıda satılmakta olan ipekten yapılmış bir kaftanı alarak Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: “Ey Allah'ın Resûlü! Bu kaftanı satın alarak bayramlarda ve yanına heyetler geldiği zaman giyerek süslen” dedi. Buradan bayramlarda ve insanlarla birlikteyken güzel giysiler giyip süslenmenin tavsiye edildiği anlaşılmaktadır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: “*Bu, ancak (cennette) nasibi olmayanların giysisidir*” karşılığını verdi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözünden ipek giymeyi şidetli bir şekilde yasakladığı anlaşılmaktadır. Buradan, ipek giyen mümin erkeğin cennete girmeyeceği mânâsı çıkmaz. Çünkü günahkar mümin de mutlaka cennete girecektir. İpek giymek erkeklere haram, kadınlara ise helal kılınmıştır.

Bir müddet geçtikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ömer'e ipekten yapılmış bir kaftan gönderince, Hz. Ömer kaftanı alarak Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve: “Ey Allah'ın Resûlü! Sen daha önce: “*Bu, ancak (cennette) nasibi olmayanların giysisidir*” demiştin. Ancak buna rağmen bana bu kaftanı göndermişsin” dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona: “*Bu kaftanı satarsın veya ihtiyacını giderirsin*” buyurdu. Kaftanla ihtiyacı gidermek, onu giymesi için hanımlarından birine vermesi şeklinde olabilir. Çünkü kadınların ipek giymesi caizdir.

Bu hadis *Libâs* konusunda gelecektir.

---

¹ Hadis ayrıca 886, 2104, 2612, 2619, 3054, 5841, 5981, 6081'de geçmektedir. Müslim 2068

۲ - باب الْحِرَابِ وَالْدَّرَقِ يَوْمَ الْعِيدِ

2- BAYRAM GÜNÜ MIZRAK VE KALKANLARLA OYUN OYNAMA

۹۴۹ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَمْرُو أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَسَدِيَّ حَدَّثَهُ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَعِنْدِي جَارِيَتَانِ تُغْنِيَانِ بَغْنَاءَ بُعَاثَ ، فَاضْطَجَعَ عَلَى الْفِرَاشِ وَحَوْلَ وَجْهَهُ ، وَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ فَانْتَهَرَنِي وَقَالَ مِزْمَارَةُ الشَّيْطَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - فَقَالَ « دَعِيهِمَا » فَلَمَّا غَفَلَ غَمَزَهُمَا فَخَرَجَتَا . أطرافه ۹۵۲ ، ۹۸۷ ، ۲۹۰۷ ، ۳۵۳۰ ، ۳۹۳۱ - تحفة

۱۶۳۹۱

949- "Ahmed — İbn Vehb — Amr — Muhammed b. Abdirrahmân el-Esedî — Urve" isnâdıyla Hz. Âişe şöyle dedi: Yanımda iki kız Buâs harbine ait şarkı söylerken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanıma girdi ve yatağına uzanıp yüzünü başka yöne çevirdi. Ebû Bekr girip beni azarlayarak: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında şeytanın mizmârını mı?" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona dönüp: "Onları (kendi hallerine) bırak" buyurdu. Hz. Ebû Bekr başka bir şeyle meşgul olunca kızlara işaret ettim ve onlar da çıktılar.¹

Ahmed, Ahmed b. Sâlih'tir.

İbn Vehb, Abdullah el-Mısırî'dir.

Amr, Amr b. el-Hâris'tir.

Muhammed b. Abdirrahmân, Muhammed b. Abdirrahmân b. Nevfel b. el-Esved'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Minâ günlerinde, Ensâr'dan henüz ergenlik çağına gelmemiş iki kız çocuğu Hz. Âişe'nin yanında def çalıp Buâs harbiyle ilgili şarkılar söylerken

¹ Hadis ayrıca 952, 987, 2907, 3530, 3931'de geçmektedir. Müslim 892

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) girdi. Taberânî'de geçtiğine göre bu kızlardan biri Hassân b. Sâbit'in kızıydı. Veya ikisi de Abdullah b. Selâm'ın kızıydı.

İbn İshâk'ın bildirdiğine göre Buâs, Evs ve Hazreçlilerin yanında savaştığı, Evslilerin Hazreçlileri yendiği bir kalenin adıdır. Bu savaş, yüz yirmi yıl sürmüştür. İslam gelince Evs ve Hazreçlilerin kalplerini birbirlerine ısındırmıştır.

İbn Sa'd'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile Minâ'da buluşan Ensâr'dan yedi veya sekiz kişi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tarafından İslam'a ve kendisine yardım etmeye davet edilmişlerdi. Buâs harbi de bundan bir yıl önce bitmişti. Bu da Buâs harbinin, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'ye hicretinden üç yıl önce bittiğini gösterir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) içeriye girince yatağına girip yüzünü şarkı söyleyen kızlardan başka yöne çevirerek uzandı. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüzünü başka yöne çevirmesi ve ancak onlara engel olmaması, yaptıklarını inkar etmediğine delalet eder. Çünkü Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) batıl olan bir şeyi onaylaması düşünülemez. Hz. Ebû Bekr içeri girip kızların şarkı söylediğini, Hz. Âişe'nin de onlara engel olmadığını görünce onu ve kızları azarladı ve: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında şarkı söyleyip def mi çalıyorsunuz" dedi. Şarkı ve def sesine Mizmâr denilmesinin sebebi, kişiyi Allah'ı zikirden alıkoymasıdır. Hz. Ebû Bekr, mutlak olarak şarkı ve benzeri şeylerin haram olduğunu düşündüğü ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) uzandığını görünce uyuduğunu zannederek onlara izin verdiğini bilmediği için bu şekilde davranmıştır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ebû Bekr'e dönerek: *"Ey Ebû Bekr! Onları (kendi hallerine) bırak. Her topluluğun bayramı vardır. Bu da bizim bayramımızdır"* buyurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu tür şarkılara izin verilmesinin hikmetinin, bu günün bayram ve sevinç günü olması olduğunu belirtmiştir. Düğünlerde ve bayramlarda bu tür şarkılar söyleyip eğlenmek meşrudur.

Hz. Âişe der ki: "Ebû Bekr başka bir şeyle meşgul olunca kızlara işaret ettim ve onlar da çıktılar."

۹۵۰ - وَكَانَ يَوْمَ عِيدِ يَنْعَبُ السُّودَانُ بِالدَّرَقِ وَالْحِرَابِ ، فَإِمَّا سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَإِمَّا قَالَ « تَشْتَهِيَنَّ تَنْظُرِينَ » . فَقُلْتُ نَعَمْ . فَأَقَامَنِي وَرَاءَهُ خَدَى عَلَى خَدِّهِ ، وَهُوَ يَقُولُ « دُونَكُمْ يَا بَنِي أَرْفَدَةَ » . حَتَّى إِذَا مَلَيْتُ قَالَ « حَسْبُكَ » . قُلْتُ نَعَمْ . قَالَ « فَادْهَبِي » .
 أطرافه ۴۵۴ ، ۴۵۵ ، ۹۸۸ ، ۲۹۰۶ ، ۳۵۲۹ ، ۵۱۹۰ ، ۵۲۳۶ - تحفة ۱۶۳۹۱

950- Yine Bayram günü siyahiler kalkan ve mızraklarla oynuyorlardı. Ya ben Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) istedim veya o bana: “*Bakmak ister misin?*” diye sordu. Ben: “Evet” cevabını verince yanağım yanağına gelecek şekilde beni arkasında durdurdu ve: “*Haydi ey Benû Erfide*” dedi. Ben seyretmekten usanınca: “*Bu kadar yeter mi?*” diye sordu. Ben: “Evet” deyince ise: “*Öyleyse git*” dedi.¹

Bayram günü siyahiler Mescid’de kalkan ve mızraklarla oynarken ya Hz. Âişe Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) söyledi, ya da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Âişe’ye: “Siyahilerin oyununu seyretmek ister misin?” diye sordu. Hz. Âişe: “İsterim” deyince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Âişe’yi arkasında yanakları birbirine değecek şekilde durdurdu ve siyahiler teşvik için: “Haydi ey Erfide oğulları” demeye başladı. Erfide, Habeşilerin atalarının adıdır.

Zührî’nin Urve’den naklettiğine göre Hz. Ömer oyun oynayan siyahileri azarlayınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Güven içinde oyununuza devam edin, ey Erfide oğulları” buyurdu. Hz. Âişe seyretmekten usanınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bu kadar yeter mi?” diye sordu.

Nesâî’nin Yezîd b. Rûmân’dan naklettiği hadise göre ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Doymadın mı?” diye sorunca, Hz. Âişe, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanındaki konumunu öğrenmek için: “Hayır” cevabını verdi.

Ebû Seleme’nin Hz. Âişe’den olan rivayeti ise şu şekildedir: Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah’ın Resûlü! Acele etme” dediğimde bir müddet daha bekledi ve: “*Bu kadar yeter mi?*” diye sordu. Ben: “Acele etme” dedim, ancak amacım siyahileri seyretmek değil, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bana nasıl davrandığını diğer hanımlarının öğrenmesi ve bana verdiği değeri

¹ Hadis ayrıca 454, 455, 988, 2906, 3529, 5190, 5236’da geçmektedir.

bilmeleriydi. Sonunda: “Bu kadar yeter” dediğimde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni içeriye götürdü.

Buhârî bu rivayeti, savaş için eğitim ve hazırlık amacıyla silah oyunu oynamanın cevazına delil kabul etmiştir. Ancak İbn Battâl’ın dediği gibi bayram günü mızrak ve kalkan gibi silahlar taşımanın sünnet olduğunu söylememiştir. Bu da bayram günlerinde, başka zamanlarda hoş görülme-yen bazı oyun ve eğlencelerin bayramlarda caiz olduğunu gösterir.

Eğer, sahih olan görüşe göre kadının, yabancı erkeğin yüzüne şehvetle olsun şehvetsiz olsun bakmasının haram olmasında ittifak varsa Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Âişe’nin Habeşlileri seyretmesine nasıl izin verdi? denilecek olursa derim ki: Hz. Âişe onların yüzüne ve bedenlerine değil, mızrakla yaptıkları oyunlara bakıyordu.

Bayramda Dua Etmek (Tebrikleşmek)

İbn Adiy’in Vâsile’den bildirdiğine göre Vâsile, bayram günü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile karşılaşınca: “Allah bizden ve senden kabul etsin” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Evet, Allah bizden ve senden kabul etsin*” karşılığını verdi.

Hadisin senedinde Muhammed b. İbrâhîm eş-Şâmî vardır ve zayıftır ve bunu merfu olarak rivayette tek kalmıştır.

Beyhakî’nin Ubâde b. es-Sâmit’ten bildirdiğine göre Ubâde, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) bunu sorunca: “*Bu, kitab ehlinin yaptığı bir şeydir*” cevabını verdi. Bu hadisin de senedi zayıftır.

Ancak el-Mehâmilî Hüseyin b. İsmâil’in *el-Mehâmiliyyât*’ta hasen isnâdla Cubeyr b. Nufeyr’den naklettiğine göre Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbı bayram günü karşılaştıkları zaman birbirlerine: “Allah bizden ve senden kabul etsin” derlerdi.

۳ - بَابُ سُنَّةِ الْعِيدَيْنِ لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ

3- İSLAM EHLİ İÇİN İKİ BAYRAMIN SÜNNETİ

۹۵۱ - حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنِي زَيْدٌ قَالَ سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ عَنِ

الْبَرَاءِ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَخْطُبُ فَقَالَ « إِنَّ أَوَّلَ مَا نَبْدَأُ مِنْ يَوْمِنَا هَذَا أَنْ نُصَلِّيَ ، ثُمَّ

تَرْجِعَ فَتَحَرَ، فَمَنْ فَعَلَ فَقَدْ أَصَابَ سُنَّتَنَا». أطرافه ٩٥٥، ٩٦٥، ٩٦٨، ٩٧٦، ٩٨٣،
١٧٦٩ تحفة - ٦٦٧٣، ٥٥٦٣، ٥٥٦٠، ٥٥٥٧، ٥٥٥٦، ٥٥٤٥،

951- "Haccâc — Şu'be — Zubeyd — Şa'bî" isnâdıyla Berâ şöyle dedi: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hutbe verirken şöyle dediğini işittim: *"Bu gün yapacağımız ilk şey, namaz kılmaktır. Sonra dönüp kurban kesmektir. Bu şekilde yapan sünnetimize uygun iş yapmış olur."*¹

Haccâc, Haccâc b. Minhâl es-Sülemî el-Basrî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Zübeyd, Zübeyd b. el-Haris el-Yâmî el-Kûfî'dir.

Şa'bî, Âmir b. Şerâhîl'dir.

Berâ, Berâ b. Âzib'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurban bayramında hutbe verirken bu günde ilk yapacakları şeyin bayram namazını kılmak olduğunu söylemiştir.

Muhammed b. Talha'nın Zübeyd'den olan rivayeti ise şu şekildedir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurban bayramı günü Bakî'ye çıkıp iki rekat namaz kıldıktan sonra bize doğru dönüp: *"Bugün ilk yapacağımız şey namaz kılmak, sonra dönüp kurban kesmektir"* buyurdu.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ilk kıldığı bayram namazı, hicretin ikinci yılında kıldığı Ramazan bayramı namazıdır.

Bayram namazının hükmü konusunda ihtilaf edilmiştir. Ebû Hanîfe bayram namazının vacip olduğunu söylemiştir. Mâlikiler ve Şâfiîler müekked sünnet olduğunu, Ahmed ve bir grup ise farz-ı kifaye olduğunu söylemişlerdir.

Hanefiler delil olarak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bayram namazlarını hiç terk etmeden kılmaya önem vermesini delil göstermişlerdir.

Mâlikiler ve Şâfiîler, Buhârî ve Müslim'de geçen bedeviyle ilgili hadisi delil göstermişlerdir. Bu hadiste bedevi: *"Farz namazlardan başka kılmak zorunda olduğum namaz var mı?"* diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Hayır,*

¹ Hadis ayrıca 955, 965, 968, 976, 983, 5545, 5556, 5557, 5569, 5563, 6673'te geçmektedir. Müslim 1961

ancak nafile kıalarsan o başka" cevabını verdi. Yine Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Allah her gün ve gecede beş vakit namazı farz kılmıştır"* hadisini delil göstermişlerdir.

Müzenî'nin, Şâfiî'den naklettiği: "Cuma namazı kendisine farz olana bayram namazları da farzdır" sözünü müekked sünnet olarak açıklamışlardır. Bayram namazını kılmayan günah işlemiş olmaz.

Hanbeliler ise: "Rabbin için namaz kıl, kurban kes"¹ âyetini bayram namazının farz olduğuna delil göstermişlerdir. Bedeviyle ilgili hadis te bayram namazının herkese farz olmadığını bu namazın farz-ı kifaye olduğunu gösterdiğini söylemişlerdir.

Derim ki: "Rabbin için namaz kıl, kurban kes"² âyetindeki namazdan kastın bayram namazı olduğunu söyleyemeyiz. Ancak âyet, kurban kesmenin vacip olduğunu göstermektedir. Âyetteki namaz kılma emri genel, kurban kesme emri ise özel bir emirdir. Ancak bu konuyla ilgili hadislerle baktığımızda buradaki emrin vacip hükmünde değil, mendup olan bir emir olduğunu söyleriz.

Âyetteki namaz kılma emri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) has bir emirdir. Bu emrin hem Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem), hem ümmetini kapsadığı söylenecek olursa, bütün ümmetinin bu emre dâhil olması gerekir. Ancak delil Hanbelîlerin de dediği gibi bazılarının bu emrin dışında tutulduğunu göstermektedir. el-Besâtî de aynı şeyi söylemiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazdan sonra yapacakları ilk işin evlere dönünce kurban kesmek olduğunu söylemiş ve bu şekilde hareket edenin sünneti uygulamış olacağını bildirmiştir.

Zeyn b. el-Munîr der ki: Hadiste bayram günü yapılan en önemli şeyin bayram namazı kılmak olduğu belirtilmiştir. Bunun dışında hutbe, kurban kesmek ve başka şeyler ise bayram günü yapılan güzel amellerdendir.

İlk hadisin ravileri arasında Basralı vardır. İkinci hadisin ravileri arasında Vâsıtlılardan bir kişi vardır. Üçüncü ve dördüncü hadisin ravileri arasında ise iki Kûfeli vardır.

---

¹ Kevser Sur. 2

² Kevser Sur. 2

Buhârî bu hadisi *el-Edâhi* ve *el-Eymân ve'n-Nuzûr*'da rivayet etmiştir. Ebû Dâvud, Tirmizî, ve Nesâî de hadisi *el-Edâhi*'de rivayet etmiştir.

٩٥٢ - حَدَّثَنَا عُيَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ -

رضى الله عنها - قَالَتْ دَخَلَ أَبُو بَكْرٍ وَعِنْدِي جَارِيَتَانِ مِنْ جَوَارِي الْأَنْصَارِ تُغْنِيَانِ بِنَا

تَقَاوَلَتِ الْأَنْصَارُ يَوْمَ بُعَاثَ - قَالَتْ وَلَيْسَتَا بِمُغْنِيَتَيْنِ - فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ أَمَزَامِيرُ الشَّيْطَانِ فِي

بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَذَلِكَ فِي يَوْمِ عِيدٍ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَا أَبَا بَكْرٍ إِنَّ لِكُلِّ قَوْمٍ

عِيدًا ، وَهَذَا عِيدُنَا » . أطرافه ٩٤٩ ، ٩٨٧ ، ٢٩٠٧ ، ٣٥٣٠ ، ٣٩٣١ - تحفة ١٦٨٠١

952- “Ubeyd b. İsmâil — Ebû Usâme — Hişâm — babası” isnâdıyla Hz. Âişe şöyle dedi: “Yanımda Ensâr’dan iki kız, Ensâr’ın Buâs günü birbirleri için söyledikleri şiirleri şarkı şeklinde söylerken Hz. Ebû Bekr girdi. Bu iki kız şarkıcı değildi. Ebû Bekr: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) evinde şeytanın mizmarları mı!” dedi. Bu, bayram günü vaki olmuştu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Ebû Bekr! Her kavmin bir bayramı vardır. Bu da bizim bayramımızdır” buyurdu.¹

Ubeyd b. İsmâil, Ubeyd b. İsmâil el-Hubârî el-Kureşî el-Kûfî’dir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme’dir.

Hişâm, Hişâm b. Urve’dir.

Hişâm b. Urve’nin babası, Zübeyr b. el-Avvâm’dır.

Hiz. Âişe’nin yanında Ensâr’dan iki kız vardı. Bu kızlardan biri Hassân b. Sâbit’in kızıydı. Veya ikisi de Abdullah b. Selâm’ın kızıdır. Bunlardan birinin ismi Hamâme’dir. Diğerinin ismi ise Zeyneb olabilir. Bu iki kız Hiz. Âişe’nin yanında şarkı söylüyorlardı. Nesâî’de geçtiğine göre def de çalıyorlardı. Bu deflerin zili olduğu da söylenmiştir.

Bu iki kız Evs ve Hazreçlilerin Buâs günü birbirlerini hicvettikleri şiirleri söylüyorlardı. Buâs, Evs kabilesinin bir kalesi veya Kureyza oğullarının diyarında mallarının olduğu yerdir.

¹ Hadis ayrıca 949, 987, 2907, 3530, 3931’de geçmektedir. Müslim 892

Hiz. ÂiŖe'nin bildirdiğine göre bu kızlar Ŗarkıcı değildi. Halkı heyecana getirmek için oynayarak içinde çirkin sözler olan Ŗarkılar söylemenin haramlığında ihtilaf yoktur. Bu konuyla ilgili rivayetler *EŖsribe* konusunda gelecektir.

Hiz. Ebû Bekr kızların Ŗarkı söylediğini görünce: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) evinde Ŗeytanın mizmarlarını mı alıyorsunuz!” dedi. Bu olay bayram günü gerekleŖmiŖti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hiz. Ebû Bekr'e: “*Ey Ebû Bekr! Her kavmin bir bayramı vardır. Bugün de bizim bayramımızdır*” buyurdu. Hiz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bu günde mutluluğu izhar etmenin dinin Ŗiarından olduğunu sylemiŖtir. Bu hadis, cariyeye olmasa bile Ŗarkı söyleyen kız çocuğunun sesini dinlemenin cevazına delil gsterilmiŖtir. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hiz. Ebû Bekr'in Ŗarkıyı iŖitmesini değil, kızları susturmasını garipsemiŖtir. Ancak bilinmelidir ki, böyle si bir Ŗey fitneden emin olunduğu zaman caizdir.

  - باب الأكلِ يَوْمَ الْفِطْرِ قَبْلَ الْخُرُوجِ

4- RAMAZAN BAYRAMI GÜNÜ BAYRAM NAMAZINA ÇIKMADAN ÖNCE BİR ŖEY YEMEK

٩٥٣ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ بْنُ أَنَسٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَغْدُو يَوْمَ الْفِطْرِ حَتَّى يَأْكُلَ تَمْرَاتٍ . وَقَالَ مُرْجَى بْنُ رَجَاءٍ حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي أَنَسٌ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَيَأْكُلُهُنَّ وَتَرَا . تحفة ١٠٨٢

953- “Muhammed b. Abdirrahîm — Saîd b. Süleymân — HuŖeym — Ubeydullah b. Ebi Bekr b. Enes” isnâdıyla Enes Ŗyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan bayramı günü birkaç hurma yemeden (bayram namazına) gitmezdi.

Mureccâ b. Recâ'nın Ubeydullah kanalıyla Enes'ten bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tek sayıda hurma yerd i.

Saîd b. Süleymân'ın lakabı Sa'deveyh'tir.

HuŖeym, HuŖeym b. BeŖîr b. el-Kâsım es-Sülemî el-Vâsitî'dir.

Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ramazan bayramı günü bayram namazından önce orucu bozmayı haram kılan hükmün neshedildiğini göstermek için tek sayıda hurma verdi. İslam'ın ilk yıllarında Ramazan bayramı namazından önce orucu bozmak haramdı. Hurmayı tercih etmesinin sebebi, oruç sebebiyle zayıflayan gözü güçlendirmektir. Daha sonra tâbiûn âlimleri orucu bal veya buna benzer bir tatlıyla bozmayı güzel gördüler. Bunu İbn Ebî Şeybe, Muâviye b. Kurre, İbn Sîrîn ve başkasından rivayet etmiştir.

Bayram namazına giderken bir şey içmek te yemek yerine geçer. Kişi bunu evden çıkmadan yapamayacak olursa, yolda veya namazgâhta bir şeyler yiyip içmesi müstehabdır. Bunu terk etmek mekruhtur.

Mureccâ b. Recâ'nın Ubeydullah b. Ebî Bekr b. Enes'ten bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bayram namazına gitmeden önce her şeyde yaptığı gibi tek sayıda, üç, beş veya yedi tane hurma verdi.

۵ - بَابُ الْأَكْلِ يَوْمَ النَّحْرِ

5- KURBAN BAYRAMI GÜNÜ BAYRAM NAMAZINDAN SONRA YEMEK YEME

Ahmed, Tirmizî ve İbn Mâce'nin sahih isnâdla Bureyde'den naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan bayramı günü bir şey yemeden bayram namazına çıkmazdı. Kurban bayramı günü de bayram namazından dönünce kurbanından yedi.

Ramazan bayramında fıtır sadakasını namazdan önce vermek sünnettir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) fakirler bu sadakalardan yerken onlarla aynı şeyi yapmayı müstehab gördüğü için Ramazan bayramında namaza gitmeden önce yedi. Kurban bayramında ise namazdan sonra kesilen kurbanlardan sadaka verilir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurban bayramında ilk olarak kurban etinden yiyerek fakirlerle aynı şeyi yapmayı güzel görmüştür. Ramazan bayramı arifesinde, kurban bayramı arefesinin hilafına bir şey yemek ve içmek haramdır.

۹۵۴ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ

ﷺ « مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَلْيُعَذِّبْهُ . فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ هَذَا يَوْمٌ يُشْتَهَى فِيهِ اللَّحْمُ . وَذَكَرَ

مِنْ جِيرَانِهِ فَكَأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَدَّقَهُ ، قَالَ وَعِنْدِي جَذَعَةٌ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ شَاتِي لَحْمٍ ، فَرَخَّصَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ فَلَا أَدْرِي أَبْلَغَتِ الرُّخْصَةُ مَنْ سِوَاهُ أَمْ لَا . أطرافه ٩٨٤ ، ٥٥٤٦ ، ٥٥٤٩ ،

٥٥٦١ - تحفة ١٤٥٥

954- “Müsedded — İsmâil — Eyyûb — Muhammed” isnâdıyla Enes anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Namazdan önce kurban kesen, tekrar kurban kessin*” buyurunca bir adam kalkıp: “Bu gün et yemenin arzulandığı bir gündür” deyip komşularının muhtaç olduklarından bahsetti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu adamı tasdik eder gibi oldu. Adam: “Yanımda, eti bol olan iki davardan daha değerli bir oğlak var” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama (oğlağı kesmesine) ruhsat verdi. Bu ruhsatın adamdan başkasını da kapsayıp kapsamadığını bilmiyorum.¹

Müsedded, Müsedded b. Muserhed’dir.

İsmâil, İsmâil b. Uleyye’dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî’dir.

Muhammed, Muhammed b. Sîrîn’dir.

Enes b. Mâlik’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bayram namazından önce kurban kesmenin caiz olmaması sebebiyle namazdan önce kurban kesenlerin tekrar kurban kesmesini söyledi.

Ebû Hanîfe, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazdan önce kurban kesenlerin tekrar kesmesini emretmesini, kurbanın vacip olduğuna delil saymıştır. Çünkü Ebû Hanîfe’ye göre eğer vacip olmasaydı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu durumda olanın tekrar kurban kesmesini emretmezdi.

Ebû Burde b. Niyâr kalkıp: “Bugün et yemenin arzulandığı bir gündür” deyip ihtiyaç sahibi olan komşularından bahsedince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun komşuları hakkında söylediklerini tasdik eder gibi oldu. Ebû Burde devamla yanında besili olan iki davardan daha değerli bir oğlak

¹ Hadis ayrıca 984, 5546, 5549, 5561’de geçmektedir. Müslim 1962

olduğunu söyleyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Burde'nin kurban edilecek yaşta olmayan bu oğlağı kurban etmesine cevaz verdi.

Enes der ki: “Kurban edilecek yaşta olmayan oğlağı kesmekle ilgili bu ruhsat Ebû Burde'ye ait bir ruhsat mı yoksa herkesi mi kapsıyor bilmiyorum.”

Usul âlimleri, bir kişiyle ilgili verilen şeri hükmün başkalarını kapsayıp kapsamadığı konusunda ihtilaf etmişlerdir.

Hanbeliler şöyle derler: Görünen o ki Enes b. Mâlik, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Müslim'de geçen: “*Bir yaşını doldurmamış davar kurban edilemez*” sözünü işitmemiştir.

Enes'in bu hadisini Buhârî, Adâhi ve İyd, Müslim, Zebâih, Nesâî, Salât ve Adâhi, İbn Mâce ise Adâhi bölümlerinde rivayet etmiştir.

۹۵۵ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ قَالَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ خَطَبَنَا النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ الْأَضْحَى بَعْدَ الصَّلَاةِ فَقَالَ « مَنْ صَلَّى صَلَاتَنَا وَنَسَكَ نُسَكَنَا فَقَدْ أَصَابَ النُّسُكَ ، وَمَنْ نَسَكَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَإِنَّهُ قَبْلَ الصَّلَاةِ ، وَلَا نُسُكَ لَهُ » . فَقَالَ أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نِيَارٍ خَالَ الْبَرَاءِ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، فَإِنِّي نَسَكْتُ شَاتِي قَبْلَ الصَّلَاةِ ، وَعَرَفْتُ أَنَّ الْيَوْمَ يَوْمُ أَكْلٍ وَشُرْبٍ ، وَأَحْبَبْتُ أَنْ تَكُونَ شَاتِي أَوَّلَ مَا يُذْبَحُ فِي بَيْتِي ، فَذَبَحْتُ شَاتِي وَتَعَدَّيْتُ قَبْلَ أَنْ آتِيَ الصَّلَاةَ . قَالَ « شَأْنُكَ شَاءَ لَحْمٍ » . قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، فَإِنَّ عِنْدَنَا عِنَاقًا لَنَا جَذَعَةٌ هِيَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ شَاتَيْنِ ، أَفَتَجْزِي عَنِّي قَالَ « نَعَمْ ، وَلَكِنْ تَجْزِي عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ » . أطرافه ۹۵۱ ، ۹۶۵ ، ۹۶۸ ، ۹۷۶ ، ۹۸۳ ، ۹۵۴۵ ،

۱۷۶۹ تحفة - ۶۶۷۳ ، ۵۵۶۳ ، ۵۵۶۰ ، ۵۵۵۷ ، ۵۵۵۶

955- “Osmân — Cerîr — Mansûr — Şa'bî” isnâdıyla Berâ b. Âzib der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurban bayramı günü namazdan sonra bize hutbe verdi ve şöyle buyurdu: “Bizim bu namazımızı kılan ve kurbanımızı kesen kurbana (kurban sünnetimize) uygun iş yapmış olur. Namazdan önce kurban kesen ise, kurbanı namazdan önce kesilmiş olur ve onun için kurban (sevabı) yoktur.” Berâ'nın dayısı Ebû Burde b. Niyâr: “Ey Allah'ın Resûlü! Ben davarımı namazdan önce kestim. Bu günün yeme

içme günü olduğunu bildiğim için, evimde ilk kesilen şeyin benim davarım olmasını istedim. Bu sebeple davarımı kesip namaza gelmeden önce sabah yemeğini yedim” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Senin bu davarın sadece bir et davarıdır”* buyurunca, Ebû Burde: “Ey Allah'ın Resûlü! Yanımda iki davardan daha değerli bir oğlak vardır. Bunu kurban etmem yeterli olur mu?” diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Evet, ancak senden sonra kimse için yeterli olmaz”* buyurdu.¹

Osmân, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe'nin kardeşi Osmân b. Ebî Şeybe İbrâhîm b. Osmân el-Absî el-Kûfî'dir.

Cerîr, Cerîr b. Abdilhamîd ed-Dabbî er-Râzî'dir.

Mansûr, Mansûr b. el-Mu'temir el-Kûfî'dir.

Şa'bî, Âmir b. Şerâhîl'dir.

Berâ b. Âzib'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) kurban bayramı günü, bayram namazından sonra hutbe verirken: *“Kim bizim kıldığımız bu bayram namazını kılar ve kestiğimiz gibi kurban keserse, kurban ibadetiyle ilgili sünnetimize uymuş olur. Bayram namazından önce kurban kesenin kurbanı ise caiz değildir, bu kişi kurban sevabı alamaz”* buyurdu. Berâ b. Âzib'in dayısı Ebû Burde b. Niyâr: “Ey Allah'ın Resûlü! Ben bu günün yeme içme günü olduğunu düşünerek kurbanımı namazdan önce kestim ve bunu evimde ilk kesilen kurbanın benim kurbanlığımı olmasını istediğim için yaptım. Namaza gelmeden önce de kahvaltı yaptım” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Senin kestiğin davar kurban sayılmaz. O sadece et için kesilmiş bir hayvandır”* buyurdu. Ebû Burde: “Ey Allah'ın Resûlü! Yanımızda, besili iki davardan daha değerli ve besili bir oğlak var. Kurban olarak bunu kesmem yeterli olur mu?” diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Yeterli olur. Ancak senden sonra hiç kimse için böylesi bir şey yeterli olmaz”* buyurdu. Bunun sebebi de kurban edilecek davarın bir yaşını doldurup iki yaşına girmesi gerekir.

---

¹ Hadis ayrıca 951, 965, 968, 976, 983, 5545, 5556, 5557, 5560, 5563, 6673'te geçmektedir. Müslim 1961

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Huzeyme'nin şahitliğini iki kişinin şahitliği yerine saymasının Huzeyme'ye ait bir ruhsat olması gibi Ebû Burde'ye verdiği ruhsat ta ona has bir şeydir.

Bu hadisin ravilerinin tamamı Kûfelidir. Cerîr de aslen Kûfelidir.

٦ - باب الْخُرُوجِ إِلَى الْمُصَلَّى بِغَيْرِ مَنْبَرٍ

6- BAYRAM NAMAZI İÇİN MİNBERSİZ OLARAK NAMAZGÂHA ÇIKMA

٩٥٦ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ أَخْبَرَنِي زَيْدٌ عَنْ عِيَّاضِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُخْرِجُ يَوْمَ الْفِطْرِ وَالْأَضْحَى إِلَى الْمُصَلَّى ، فَأَوَّلُ شَيْءٍ يَبْدَأُ بِهِ الصَّلَاةُ ثُمَّ يَنْصَرِفُ ، فَيَقُومُ مُقَابِلَ النَّاسِ ، وَالنَّاسُ جُلُوسٌ عَلَى صُفُوفِهِمْ ، فَيَعْظُمُهُمْ وَيُوصِيهِمْ وَيَأْمُرُهُمْ ، فَإِنْ كَانَ يُرِيدُ أَنْ يَقْطَعَ بَعْثًا قَطَعَهُ ، أَوْ يَأْمُرَ بِشَيْءٍ أَمَرَهُ ، ثُمَّ يَنْصَرِفُ . قَالَ أَبُو سَعِيدٍ فَلَمْ يَزَلِ النَّاسُ عَلَى ذَلِكَ حَتَّى خَرَجْتُ مَعَ مَرْوَانَ وَهُوَ أَمِيرُ الْمَدِينَةِ فِي أَضْحَى أَوْ فِطْرِ ، فَلَمَّا أَتَيْنَا الْمُصَلَّى إِذَا مِنْبَرٌ بَنَاهُ كَثِيرُ بْنُ الصَّلْتِ ، فَإِذَا مَرْوَانُ يُرِيدُ أَنْ يَرْتَقِيَهُ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ ، فَجَبَذْتُ بِثَوْبِهِ فَجَبَذَنِي فَارْتَفَعَ ، فَخَطَبَ قَبْلَ الصَّلَاةِ ، فَقُلْتُ لَهُ غَيْرْتُمْ وَاللَّهِ . فَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ ، قَدْ ذَهَبَ مَا تَعْلَمُ فَقُلْتُ مَا أَعْلَمُ وَاللَّهِ خَيْرٌ مِمَّا لَا أَعْلَمُ . فَقَالَ إِنَّ النَّاسَ لَمْ يَكُونُوا يَجْلِسُونَ لَنَا بَعْدَ الصَّلَاةِ فَجَعَلْتُهَا قَبْلَ الصَّلَاةِ . تحفة ٢٧١

956- "Saîd b. Ebî Meryem — Muhammed b. Câfer — Zeyd — İyâd b. Abdillâh b. Ebî Sarh" isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan ve kurban bayramı günleri namazgâha çıkar ve ilk olarak namaz kılar. Namazı bitirince halkın karşısında durur, halk ta saflarında otururlar, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara vaaz verip nasihat eder ve emirler verirdi. Hatta o esnada bir askeri birlik göndermek isterse gönderir veya başka bir şeyin yapılmasını emrecek olursa emreder ve oradan ayrılırdı.

Ebû Saîd der ki: İnsanlar hep böyle yapıp dururken (bayram namazlarını namazgâhlarda kılarken), ya bir kurban bayramı veya bir Ramazan bayramı gününde Medine valisi olan Mervân ile birlikte namazgâha çıktım. Namazgâha geldiğimizde Kesîr b. es-Salt'ın yaptığı bir minber olduğunu gördüm. Mervân namazdan önce minbere çıkmak isteyince onu giysisinden çektim. O da beni çekip minbere çıkarak namazdan önce hutbe verdi. Ben: "Vallahi, (sünneti) değiştirdiniz" deyince Mervân: "Ey Ebû Saîd! Senin bildiğin o şey(in hükmü) gitmiştir" karşılığını verdi. Ben: "Vallahi bildiğim şey, bilmediğim şeyden daha hayırlıdır" deyince ise: "Namazdan sonra insanlar (hutbeyi dinlemek için) oturmuyorlar. Bu sebeple hutbeyi namazdan önce verdim" karşılığını verdi.¹

Muhammed b. Câfer, Muhammed b. Câfer b. Ebî Kesîr el-Medenî'dir.

Zeyd, Zeyd b. Eslem'dir.

İyâd b. Abdillâh b. Ebî Sarh'ın dedesinin ismi Sa'd el-Kureşî el-Medenî'dir.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan ve kurban bayramında, Medine dışında olan namazgâha çıkardı. Açık arazide olan bu yerle Medine mescidi arasında bin arşın mesafe vardır.

İbn Şebbe bunu *Ahbâru'l-Medîne*'de Mâlik'in talebesi Ebû Gassân'dan nakletmiş ve bayram namazını sahrada kılmanın müstehab olduğuna delil saymıştır. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine mescidinin faziletine rağmen bu namazları her zaman sahrada kılmıştır. Hanefiler bu görüştedir.

Mâlikiler ve Hanbeliler: "Mekke dışında, bayram namazını sahrada kılmak sünnettir. Ancak Mescid-i Harâm'ın geniş olması sebebiyle bayram namazını burada kılmak efdaldır" demişlerdir.

Şâfiîler ise şöyle demişlerdir: "Şerefinden dolayı bayram namazını Mescid-i Harâm, Mescid-i Aksâ ve eğer cemaati sığıyorsa veya yağmur yağıyorsa diğer mescidlerde kılmak, sahrada kılmaktan daha faziletlidir. Çünkü halkın burada toplanması daha kolaydır. Bayram namazını sahrada kılan, efdal olanı terk etmiş olur. Ancak mescidin dar olması gibi bir mazeretten dolayı bayram

¹ Müslim 889

namazı sahrada kılınacak olursa, şehirdeki zayıflara ve sahraya çıkamayanlara namazı kıldırarak bir kişi tayin edilir. Çünkü Hz. Ali aynı şeyden dolayı Ebû Mes'ûd el-Ensârî'yi görevlendirmiştir.”

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sahraya çıkınca ilk önce bayram namazını kıları. Namazı bitirince ayağa kalkarak halka döner ve cemaat onu oturarak dinlerdi.

İbn Huzeyme: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ayakta durarak hutbe vermesi bu namazgâhta minber olmadığını göstermektedir” demiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hutbede cemaate uyarıda bulunup nasihat eder, helalleri emredip haramları yasaklardı. Hatta bu sırada eğer bir yere askeri birlik gönderecekse buradan gönderir, bir şeyin yapılmasını emredecekse emreder ve Medine'ye dönerdi.

Ebû Saîd el-Hudrî der ki: “İlk önce namaz kılma, sonra hutbe verme şeklindeki uygulama, Mervân b. el-Hakem'in, Muâviye tarafından Medine valisi tayin edilinceye kadar devam etti. Bir Ramazan veya kurban bayramında Mervân ile beraber namazgâha gittiğimizde, Kesîr b. es-Salt'ın bir minber yaptırdığını gördük. Mervân namazdan önce Kesîr b. es-Salt'ın yaptırdığı minbere çıkmak isteyince ben elbisesinden tutup çekerek namazdan önce hutbe vermesine engel olmak istedim. Ancak Mervân elbisesini çekerek minbere çıkıp hutbe verdi. Ben ona ve arkadaşlarına: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ve halifelerinin sünnetini değiştirdiniz. Çünkü onlar hutbeden önce namaz kılarlardı” dedim. Bunun üzerine Mervân: “Ey Ebû Saîd! Senin bildiğin şey geçti” karşılığını verdi. Ben: “Vallahi, benim bildiğim Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ve halifelerinin uygulaması, bilmediğim sizin uygulamanızdan daha hayırlıdır” deyince Mervân Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ve halifelerinin uygulamasını neden terk ettiğini şu şekilde açıkladı: “İnsanlar namazdan sonra verdiğimiz hutbeyi dinlemek için oturmuyorlar.” Mervân, bu sözyle, hutbenin dinlenmesi için namazdan önce okunmasının, namazdan sonra okunmasından daha uygun olacağını kasdetmiştir.

Şâfiîler bayram namazından önce okunan hutbenin geçerli olmadığını söylemişlerdir. Mervân'ın namazdan önce verdiği hutbeyi de görüldüğü gibi Ebû Saîd kabul etmemiştir.

Hadisin ravilerinin tamamı Medinelidir.

۷ - بَابُ الْمَشْيِ وَالرُّكُوبِ إِلَى الْعِيدِ بِغَيْرِ أَذَانٍ وَلَا إِقَامَةٍ

7- BAYRAM NAMAZINA YÜRÜYEREK VE BİNEĞE BİNEREK
GİTME, NAMAZI EZANSIZ VE KÂMETSİZ OLARAK KILMA

۹۵۷ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا أَنَسٌ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ . أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي فِي الْأَضْحَى وَالْفِطْرِ ، ثُمَّ يَخْطُبُ بَعْدَ الصَّلَاةِ .
طرفه ۹۶۳ - تحفة ۷۸۰۵

957- “İbrâhîm b. el-Münzir — Enes — Ubeydullah” isnâdıyla Abdullah b. Ömer’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurban ve Ramazan bayramında önce namaz kılar, namazdan sonra da hutbe verirdi.¹

İbrâhîm b. el-Münzir, İbrâhîm b. el-Münzir el-Hizâmî’dir.

Enes, Enes b. İyâd’dır.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Âsım b. Ömer’dır.

Nâfi, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb’ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) kurban ve Ramazan bayramında, önce bayram namazını kılar, bayram namazından sonra da hutbe verirdi.

Hadiste Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) önce bayram namazı kıldığı, sonra hutbe verdiği apaçık belirtilmiştir. Bu, başlıktaki ikinci hükmün delillerinden biridir.

Buhârî, bayram namazına yürüyerek veya binekle gitme konusunda ihtilaf olduğu için önce namaz ve hutbeyle ilgili hadisi zikretmiştir. Müslim’in Târik b. Şihâb tarikiyle Ebû Saîd’den naklen namazdan önce hutbe verenin Mervân olduğunu aktarmıştır. Abdurrezzâk’ın rivayetine göre namazdan önce hutbe veren Muâviye’dir. Aynı şeyi yapanın Ziyâd olduğu da söylenmiştir. Görünen o ki Mervân ve Ziyâd, bu konuda Muâviye’ye uyararak böyle yapmışlardır. Çünkü hem Mervân, hem de Ziyâd, Muâviye’nin görevlendirdiği valilerdir.

¹ Hadis ayrıca 963’te geçmektedir. Müslim 888

Müslim'in, Hasan el-Basrî'den sahih isnâdla rivayet ettiğine göre bayram namazından önce hutbe veren ilk kişi, halkın bayram namazına yetişemediğini gören Hz. Osmân'dır. Ancak Hz. Osmân'ın hutbeyi namazdan önce veriş sebebiyle Mervân'ın ileri sürdüğü sebep aynı değildir. Mervân, halkın kendisini dinlemesini istediği için namazdan önce vermiştir.

Söylendiğine göre Mervân zamanında, hutbede sövülmeyi hak etmeyen kişilere sövüldüğü ve bazıları aşırı şekilde övüldüğü için halk hutbeyi dinlemeyi bırakmıştı. Mervân namazdan önce hutbe vererek halkın kendisini dinlemesini istemiştir. Hz. Osmân ise, namaza yetişmelerini arzu ederek halkın maslahatını gözetmiştir. Muhtemeldir ki Mervân'ın tersine Hz. Osmân bunu bazen yapmıştır.

Abdurrezzâk ve İbn Ebî Şeybe'nin sahih isnâdla rivayet ettikleri hadislerde namazdan önce ilk hutbe veren kişinin Hz. Ömer olduğu söylenmiştir. Ancak İbn Abbâs'ın bir sonraki konuda gelecek hadisi ve İbn Ömer'in hadisi buna muhalefet etmektedir. Bunun doğru olduğu farzedilse bile Hz. Ömer de Hz. Osmân da bunu devamlı değil bazen yapmışlardır.

Önceki konuda, namazdan önce verilen hutbenin geçerli olmadığı söylenmişti. Sünnete göre namaz ve hutbenin sırası bu şekildedir.

Mâlikiler der ki: "Eğer namazdan sonra fazla zaman geçmemişse hutbe tekrar edilir. Eğer fazla zaman geçmişse buna gerek yoktur. Cuma namazında ise hutbeyi namazdan sonra vermek caiz değildir. Bu durumda bayram namazından önce verilen hutbe geçerli olmaz. Çünkü hutbenin bayram namazından sonra olması hutbenin şartlarındandır.

Bu hadisin ravileri Medinelidir.

٩٥٨ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى قَالَ أَخْبَرَنَا هِشَامُ أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ أَخْبَرَنِي

عَطَاءٌ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ يَوْمَ الْفِطْرِ ، فَبَدَأَ بِالصَّلَاةِ

قَبْلَ الْخُطْبَةِ . طرفاه ٩٦١ ، ٩٧٨ - تحفة ٢٤٤٩

958- “İbrâhîm b. Mûsa — Hişâm — İbn Cureyc — Atâ” isnâdıyla Câbir b. Abdullah şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan bayramı günü çıkıp hutbeden önce namaz kıldı.”¹

İbrâhîm b. Mûsa, İbrâhîm b. Mûsa b. Yezîd et-Teymî er-Râzî es-Sağîr’dır.

Hişâm, Hişâm b. Yûsuf es-San’ânî el-Yemânî’dır.

İbn Cureyc, Abdulmelik b. Abdilazîz’dır.

Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh’tır.

Câbir b. Abdullah Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan bayramında namazgâha çıkıp önce namaz kıldığını, sonra hutbe verdiğini söylemiştir.

٩٥٩ - قَالَ وَأَخْبَرَنِي عَطَاءٌ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ أَرْسَلَ إِلَى ابْنِ الزُّبَيْرِ فِي أَوَّلِ مَا بُويعَ لَهُ إِنَّهُ لَمْ

يَكُنْ يُؤَذِّنُ بِالصَّلَاةِ يَوْمَ الْفِطْرِ، إِنَّمَا الْخُطْبَةُ بَعْدَ الصَّلَاةِ. تحفة ٥٩٢٠

959- Atâ’nın bildirdiğine göre İbnu’z-Zübeyr’e biat edildiği zaman İbn Abbâs ona haber gönderip: “Ramazan bayramı günü namaz için ezan okunmaz. Hutbe de namazdan sonra okunur” dedi.

Hicretin altmış dördüncü yılında Yezîd b. Muâviye öldüğü zaman Abdullah b. ez-Zübeyr’e biat edilince Abdullah b. Abbâs ona haber göndererek şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında Ramazan bayramında, namaz için ezan okunmazdı. Hutbe de namazdan önce değil, namazdan sonra okunurdu.”

Hadisin ravileri arasında Yemenli ve Mekkeli vardır. Müslim² ve Ebû Dâvud bu hadisi *Salât*’ta rivayet etmiştir.

٩٦٠ - وَأَخْبَرَنِي عَطَاءٌ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ وَعَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَا لَمْ يَكُنْ يُؤَذِّنُ يَوْمَ

الْفِطْرِ وَلَا يَوْمَ الْأَضْحَى. تحفة ٥٩٢٠، ٢٤٥٦

¹ Hadis ayrıca 961, 978’de geçmektedir. Müslim 885

² Müslim 886

960- Atâ'nın bildirdiğine göre İbn Abbâs ve Câbir b. Abdillâh şöyle dediler: "Ne Ramazan bayramında, ne de kurban bayramında ezan okunmazdı."

İbn Abbâs ve Câbir b. Abdillâh'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında ne Ramazan bayramı, ne de kurban bayramı namazı için ezan okunmazdı.

Yahya el-Kattân'ın İbn Cureyc kanalıyla Atâ'dan bildirdiğine göre İbn Abbâs, İbnu'z-Zübeyr'e: "Bayram namazı için ezan okuma ve kamet getirme" demiştir. Bu hadisi İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir.

Müslim'in, Atâ kanalıyla Câbir'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hutbeden önce ezan okumadan ve kamet getirmeden bayram namazını kılmıştır.

Yine Müslim'in, Abdurrezzâk kanalıyla İbn Cureyc'den bildirdiğine göre Câbir: "Bayram günü bayram namazı için ne ezan okunur, ne kamet getirilir ne de başka bir şey söylenir" demiştir. Mâlikiler ve ulemânın çoğunluğu, Câbir'in bu özünü, bayram namazından önce: "es-Salâtu câmia, veya es-salât" denilmeyeceğine delil göstermişlerdir.

Şâfiîler ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bayram namazlarında müezzinin: "es-Salâtu câmia" demesini emretmesini delil göstermişler ve bunun müstehab olduğunu söylemişlerdir. Bu hadis mürseldir. Şâfiî'ye göre bayram namazından önce ezanın tamamını veya sözlerinden bir kısmını söylemek veya kamet getirmek mekruhtur.

İbn Ebî Şeybe'nin sahih isnâdla rivayet ettiğine göre bayram namazı için ilk ezan okutan kişi Muâviye'dir. Haccâc da Medine valisi olduğu zaman aynı şekilde davranmıştır.

Bayram namazı için ilk ezan okutan kişi, Basra'da bayram namazı için ezan okutan Ziyâd da olabilir. Dâvûdî'nin dediği gibi Mervân veya İbn Habîb'in dediği gibi Hişâm veya İbnu'l-Münzir'in dediği gibi Abdullah b. ez-Zübeyr de olabilir.

٩٦١ - وَعَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَامَ فَبَدَأَ بِالصَّلَاةِ ، ثُمَّ

خَطَبَ النَّاسَ بَعْدُ ، فَلَمَّا فَرَغَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ نَزَلَ فَأَتَى النَّسَاءَ ، فَذَكَرَهُنَّ وَهُوَ يَتَوَكَّأُ عَلَى يَدِ

بِلَالٍ ، وَبِلَالٌ بَاسِطٌ ثَوْبَهُ ، يُلْقَى فِيهِ النَّسَاءُ صَدَقَةً . قُلْتُ لِعَطَاءٍ أَتَرَى حَقًّا عَلَى الْإِمَامِ الْآنَ أَنْ يَأْتِيَ النَّسَاءَ فَيَذْكُرُهُنَّ حِينَ يَفْرُغُ قَالَ إِنَّ ذَلِكَ لِحَقٌّ عَلَيْهِمْ ، وَمَا لَهُمْ أَنْ لَا يَفْعَلُوا طَرَفَاهُ

٩٥٨ ، ٩٧٨ - تحفة ٢٤٥٦

961- Câbir b. Abdillâh der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kalkıp önce namaz kıldı, sonra halka hutbe verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hutbeyi bitirince inip kadınların yanına giderek, Bilâl’in eline dayanarak kadınlara nasihat etti. Bu sırada Bilal giysisini uzatmış, kadınlar o giysiye sadaka atıyorlardı.

(İbn Cureyc) Der ki: “Atâ’ya: “Bu zamanda imam hutbeyi bitirince kadınların yanına gidip nasihat etmesini imam için bir görev olarak görüyor musun?” diye sorduğumda: “Bu, onların görevidir. Bunu yapmamakla ellerine ne geçiyor” cevabını verdi.¹

Câbir b. Abdillâh’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bayram günü, önce bayram namazını kıldı. Namazdan sonra da halka hutbe verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hutbeyi bitirince ise indi.

Eğer: “Daha önce Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) minbere çıkmadan yerde hutbe verdiği zikredilmişti. Nasıl indiği söylenebilir? Buradan Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) minberde değil, yüksek bir yerde durarak hutbe verdiği anlaşılır” denilecek olursa: “Râvi, bundan Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hutbe verdiği yerden ayrılmasını kasdetmiş olabilir” derim.

Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kadınların yanına gidip Bilâl’in eline dayanarak onlara nasihat etti. Buhârî’nin, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Bilâl’in eline dayanmasını, ihtiyaç anında bayram namazına bineğe binerek gitmenin meşru olduğunu delil gösterdiği söylenmiştir. Buhârî, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ayakta durarak hutbe vermesini ve yorulduğu için de Bilâl’in eline dayanmasını, bineğe ihtiyaç duymayanın tevazu alameti olarak namaza yürüyerek gitmesinin efdal olduğuna delil saymıştır.

¹ Hadis ayrıca 958, 978’de geçmektedir. Müslim 885

Tirmizî'nin bildirdiğine göre Hz. Ali: "Bayram namazına yürüyerek gitmek sünnettendir" demiştir.

İbn Mâce'nin, Sa'd el-Karaz'dan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bayram namazına yürüyerek giderdi. Ebû Râfi de aynı manada bir rivayette bulunmuştur. Ancak zayıf olduğu için Buhârî bunu zikretmemiştir.

Şâfiîler: "Namaza giderken koşarak gitmeyiniz, yürüyerek gidiniz" hadisini yürüyerek gitmenin efdal olduğuna delil göstermişler ve şöyle demişlerdir: "Ancak aciz olanın bineğe binerek namaza gidip gelmesinde sakınca yoktur. Yürümeye gücü yeten, eğer bineğe binince kimseyi rahatsız etmeyecekse namaza bineğe binip gidebilir."

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kadınlara nasihat ederken, Bilâl giysisini uzatmış, kadınlar da giysisinin içine sadaka olarak bir şeyler atıyorlardı.

İbn Cureyc der ki: Atâ'ya: "Bu zamanda imam hutbeyi bitirince kadınların yanına gidip nasihat etmesini imam için bir görev olarak görüyor musun?" diye sorduğumda: "Bu onların görevidir. Bunu yapmamakla ellerine ne geçiyor" cevabını verdi.

٨ - بَابُ الْخُطْبَةِ بَعْدَ الْعِيدِ

8- BAYRAM NAMAZINDAN SONRA HUTBE VERME

Hutbenin bayram namazından sonra olduğu bundan önceki üç bâbda geçmişti. Ancak meselenin ehemmiyetinden dolayı burada daha tafsilatlı bir şekilde tekrar edilmiştir.

٩٦٢ - حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي الْحَسَنُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ شَهِدْتُ الْعِيدَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - فَكُلُّهُمْ كَانُوا يُصَلُّونَ قَبْلَ الْخُطْبَةِ . أطرافه ٩٨ ، ٨٦٣ ، ٩٦٤ ، ٩٧٥ ، ٩٧٧ ، ٩٧٩ ، ٩٨٩ ، ١٤٣١ ، ١٤٤٩ ، ٤٨٩٥ ، ٥٢٤٩ ، ٥٨٨٠ ، ٥٨٨١ ، ٥٨٨٣ ،

٧٣٢٥ - تحفة ٥٦٩٨

962- "Ebû Âsım — İbn Cureyc — Hasan b. Müslim — Tâvus" isnâdıyla İbn Abbâs şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ebû

Bekr, Ömer ve Osmân ile beraber bayram namazında bulundum. Hepsisi de namazı hutbeden önce kılarlardı.”¹

Ebû Âsım, Dahhâk b. Mahled en-Nebîl el-Basrî’dir.

İbn Cureyc, Abdulmelik b. Abdilazîz’dir.

Hasan b. Müslim, Hasan b. Müslim b. Yenâk’tır.

Tâvus, Tâvus b. Keysân’dır.

İbn Abbâs, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer ve Hz. Osmân ile bayram namazlarında bulunduğunu, hepsinin de önce bayram namazını kılıp sonra hutbe verdiklerini söylemiştir.

Buhârî’nin hocası Basralı, ikinci ve üçüncü ravi Mekkeli, dördüncü ravi ise Yemenlidir. Buhârî bunu *Tefsir*’de, Müslim ve Ebû Dâvud ise *Salât* bölümlerinde rivayet etmiştir.

٩٦٣ - حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ
عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يُصَلُّونَ
الْعِيدَيْنِ قَبْلَ الْخُطْبَةِ . طرفه ٩٥٧ - تحفة ٧٨٢٣

963- “Yâkub b. İbrâhîm — Ebû Usâme — Ubeydullah — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ebû Bekr ve Ömer, bayram namazlarını hutbeden önce kılarlardı” dedi.²

Yâkub b. İbrâhîm, Yâkub b. İbrâhîm ed-Devrakî’dir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme’dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer b. Hafs el-Ömerî’dir.

Abdullah b. Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem); Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer önce bayram namazını kılar, sonra hutbe verirlerdi.

¹ Hadis ayrıca 98, 863, 964, 975, 977, 979, 989, 1431, 1449, 4895, 5249, 5880, 5881, 5883, 7325’te geçmektedir. Müslim 884

² Hadis ayrıca 957’de geçmektedir. Müslim 888

٩٦٤ - حَدَّثَنَا سُليْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى يَوْمَ الْفِطْرِ رَكَعَتَيْنِ ، لَمْ يُصَلِّ قَبْلَهَا وَلَا بَعْدَهَا ، ثُمَّ أَتَى النِّسَاءَ وَمَعَهُ بِلَالٌ ، فَأَمَرَهُنَّ بِالصَّدَقَةِ ، فَجَعَلْنَ يُلْقِينَ ، تُلْقِي الْمَرْأَةُ خُرْصَهَا وَسِخَابَهَا .
 أطرافه ٩٨ ، ٨٦٣ ، ٩٦٢ ، ٩٧٥ ، ٩٧٧ ، ٩٧٩ ، ٩٨٩ ، ١٤٣١ ، ١٤٤٩ ، ٤٨٩٥ ،
 ٥٢٤٩ ، ٥٨٨٠ ، ٥٨٨١ ، ٥٨٨٣ ، ٧٣٢٥ - تحفة ٥٥٥٨

964- "Süleymân b. Harb — Şu'be — Adiy b. Sâbit — Saîd b. Cübeyr" isnâdıyla İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan bayramı günü iki rekat kıldı. Bu namazın ne öncesi, ne de sonrasında nafile namaz kılmadı. Namazdan sonra Bilâl ile birlikte kadınların bulunduğu tarafa geldi ve sadaka vermelerini emretti. Kadınlar bunu duyunca sadaka olarak küpe ve gerdanlıklarını (Bilâl'in kucağına) atmaya başladılar.¹

Süleymân b. Harb, Süleymân b. Harb el-Vâşihî el-Basrî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Adiy b. Sâbit, Adiy b. Sâbit el-Ensârî el-Kûffî'dir.

Saîd b. Cübeyr, Saîd b. Cübeyr el-Esedî'dir. Elli beş yılında Haccâc tarafından şehid edilmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan bayramında bayram namazını dört değil, iki rekat olarak kılmıştır. Hz. Ali'den nakledilen: "Bayram namazı mescidde dört, namazgâhta iki rekat olarak kılınır" şeklindeki rivayet icmâya muhaliftir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bayram namazından ne önce, ne de sonra nafile namaz kılmadı.

Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Bilâl ile beraber kadınların yanına gidip sadaka vermelerini emretti. Bunun üzerine kadınlar küpelerini ve gerdanlıklarını Bilâl'in kucağına atmaya başladılar.

¹ Hadis ayrıca 98, 863, 962, 975, 977, 979, 989, 1431, 1449, 4895, 5249, 5880, 5881, 5883, 7325'te geçmektedir. Müslim 884

٩٦٥ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا زَيْدٌ قَالَ سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنَّ أَوَّلَ مَا تَبْدَأُ فِي يَوْمِنَا هَذَا أَنْ نُصَلِّيَ ، ثُمَّ تَرْجِعَ فَتَنْحَرَ ، فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ أَصَابَ سُنَّتَنَا ، وَمَنْ نَحَرَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَإِنَّمَا هُوَ لَحْمٌ قَدَّمَهُ لِأَهْلِهِ ، لَيْسَ مِنَ النَّسْكِ فِي شَيْءٍ » . فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يُقَالُ لَهُ أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نِيَّارٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، ذَبَحْتُ وَعِنْدِي جَذَعَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُسِنَّةٍ . فَقَالَ « اجْعَلْهُ مَكَانَهُ ، وَلَنْ تُوفَى أَوْ تُحْزَى عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ » . أطرافه ٩٥١ ، ٩٥٥ ، ٩٦٨ ، ٩٧٦ ، ٩٨٣ ، ٥٥٤٥ ، ٥٥٥٦ ، ٥٥٥٧ ، ٥٥٦٠ ،

١٧٦٩ تحفة ٦٦٧٣ ، ٥٥٦٣

965- “Âdem — Şu’be — Zubeyd — Şa’bî” isnâdıyla Berâ b. Âzib şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bu gün yapacağımız ilk şey, namaz kılmaktır. Sonra dönüp kurban kesmektir. Bu şekilde yapan sünnetimize uygun iş yapmış olur. Namazdan önce boğazlayan ise ailesine et takdim etmiş olur ve kestiği şey kurban sayılmaz” buyurunca Ensar’dan Ebû Burde b. Niyâr adında bir adam: “Ey Allah’ın Resûlü! Ben kurban kestim, ancak yanımda bir yaşını doldurmuş davardan daha iyi bir oğlak vardır” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Oğlağı, onun yerine kes. Ancak bu senden sonra kimse için kurban yerine geçmez” buyurdu.¹

Âdem, Âdem b. İyâs’tır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Zubeyd, Zubeyd b. el-Haris el-Yâmî’dir.

Şa’bî, Âmir b. Şerâhîl’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurban bayramı namazını kıldıktan sonra hutbe verirken şöyle buyurdu: “Bu gün yapacağımız ilk şey, namaz kılmaktır. Sonra dönüp kurban kesmektir. Önce namaz kılıp sonra kurbanı kesen sünnetimize uygun iş yapmış olur. Kurbanı namazdan önce kesen, sadece ailesine et takdim etmiş olur ve bu kişi kurban kesmiş sayılmaz.”

¹ Hadis ayrıca 951, 955, 968, 976, 983, 5545, 5556, 5557, 5560, 5563, 6673’te geçmektedir. Müslim 1961

Ebû Burde b. Niyâr: “Ey Allah'ın Resûlü! Bayram namazına gelmeden önce kurbanımı kestim. Ancak yanımda bir yaşını doldurmuş davardan daha besili ve iri olan iki yaşına girmiş bir oğlak var. Onu kurban etsem olur mu?” diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “*Bu oğlağı, kestiğın davarın yerine kurban olarak kes. Ancak oğlağı kurban etmek senden sonra bir başkası için yeterli olmaz.*” Hadis, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bazı hükümleri bazalarına has kılabilceğini göstermektedir.

٩ - بَاب مَا يُكْرَهُ مِنْ حَمْلِ السَّلَاحِ فِي الْعِيدِ وَالْحَرَمِ

9- BAYRAM GÜNÜ VE HAREM'DE SİLAH TAŞIMANIN MEKRUH OLMASI

وَقَالَ الْحَسَنُ هُمْ أَنْ يَحْمِلُوا السَّلَاحَ يَوْمَ عِيدٍ إِلَّا أَنْ يَخَافُوا عَدُوًّا

Hasan der ki: “Düşmanın saldırma korkusu olmadıkça bayram günü silah taşınması yasaklanmıştır.”

Kalabalıktan veya yolların darlığından dolayı silahın birine zarar verme tehlikesinden dolayı bayram gününde ve Harem'de silah taşımak mekruhtur.

Ancak bu daha önce bahsedilen Habeşlilerin bayram günü Mescid'de mızrak ve kalkanlarla oyun oynamasıyla ilgili rivayetlere muhalefet etmektedir.

Zaruret anında ise silah taşımak mübahtır.

İbn Mâce'nin zayıf isnâdla İbn Abbâs'tan rivayet ettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) İslam diyarında düşman tehlikesi olmadıkça silah taşınmasını yasaklamıştır.

Müslim'in Câbir'den rivayet ettiğine göre ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'de silah taşınmasını yasaklamıştır.

٩٦٦ - حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى أَبُو السُّكَيْنِ قَالَ حَدَّثَنَا الْمُحَارِبِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ

سُوقَةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ كُنْتُ مَعَ ابْنِ عُمَرَ حِينَ أَصَابَهُ سِنَانُ الرَّمْحِ فِي أَخْمَصِ قَدَمِهِ ، فَلَزِقَتْ قَدَمُهُ بِالرَّكَابِ ، فَتَزَلْتُ فَتَزَعْتُهَا وَذَلِكَ بِيَمْنَى ، فَبَلَغَ الْحَجَّاجَ فَجَعَلَ يَعُودُهُ فَقَالَ

الْحَجَّاجُ لَوْ نَعْلَمُ مَنْ أَصَابَكَ . فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ أَنْتَ أَصَبْتَنِي . قَالَ وَكَيْفَ قَالَ حَمَلْتَ السَّلَاحَ فِي يَوْمٍ لَمْ يَكُنْ يُحْمَلُ فِيهِ ، وَأَدْخَلْتَ السَّلَاحَ الْحَرَمَ وَلَمْ يَكُنِ السَّلَاحُ يُدْخَلُ الْحَرَمَ . طَرَفَهُ
٩٦٧ - تحفة ٧٠٦٣

966- “Zekeriyâ b. Yahya Ebu’s-Sukeyn — el-Muhâribî — Muhammed b. Sûka” isnâdıyla Saîd b. Cübeyr anlatıyor: Mızrağın demiri İbn Ömer’in ayak tabanının çukuruna isabet edip ayağı üzenliğe yapıştığı zaman ben de oradaydım. Ben bineğimden inip mızrağı ayağından çıkardım. Bu olay Minâ’da gerçekleşti. Haccâc bundan haberdar olunca İbn Ömer’i ziyaret etti ve: “Seni yaralayanın kim olduğunu bilseydik” dedi. İbn Ömer: “Beni yaralayan sensin” karşılığını verince, Haccâc: “Nasıl?” diye sordu. İbn Ömer: “Silah taşınmayacak bir günde silah taşıdın. Harem’e silah giremezken sen Harem’e silah soktun” cevabını verdi.¹

Zekeriyâ b. Yahya, Zekeriyâ b. Yahya et-Tâî el-Kûfî’dir ve künyesi Ebu’s-Sukeyn’dır.

el-Muhâribî, Abdurrahmân b. Muhammed’dır.

Muhammed b. Sûka, Tâbiûndandır ve Kûfelidir.

Abdullah b. Ömer, Abdullah b. ez-Zübeyr şehid edildikten bir yıl sonra Minâ’dayken ayak çukuruna bir mızrak isabet etmiş ve ayağı bineğin üzenliğine yapışmıştı. Saîd b. Cübeyr bineğinden inip mızrağı İbn Ömer’in ayağından çıkarmıştır.

Bunu öğrenen Haccâc b. Yûsuf onu ziyaret edip: “Seni yaralayanın kim olduğunu bilseydik cezalandırırdık” deyince, İbn Ömer: “Beni yaralayan sensin” karşılığını verdi. Haccâc, bir adama yanındaki zehirli mızrakla İbn Ömer’i vurmasını emretmiş, adam da mızrağı İbn Ömer’in ayağına saplamıştı. İbn Ömer bu mızrak darbesi sebebiyle birkaç gün hasta yattıktan sonra yetmiş dört yılında vefat etti.

¹ Hadis ayrıca 967’de geçmektedir.

Abdumelik, Haccâc'a mektup yazıp: "İbn Ömer'e muhalefet etme" deyince, bu durum Haccâc'ın ağırına gitmiş ve zikredilen adama onu mızrakla öldürmesini emretmiştir. Zübeyrî bunu *el-Ensâb*'da zikretmiştir.

İbrâhîm b. Muhammed es-Sarîfînî der ki: "Abdullah b. Ömer, Haccâc'ın mancınıklarla Kâbe'ye taş atmasına ve Abdullah b. ez-Zübeyr'i öldürmesine karşı çıkınca, Haccâc İbn Ömer'in öldürülmesini emretti. Bunun üzerine Şam halkından bir adam onu mızrakla vurdu. Haccâc onu ziyarete gelince, Abdullah: "Beni öldürmek istedikten sonra ziyarete mi geliyorsun? Aramızda hakem olarak Allah yeter" dedi. es-Sarîfînî, İbn Ömer'i öldürmek isteyen Haccâc olduğunu açıkça söylemiştir.

Haccâc: "Ben seni nasıl yaralamışım?" diye sorunca ise İbn Ömer ona şöyle cevap verdi: "Silah taşınmayacak bayram gününde silah taşıdın. Silahı Mekke'ye soktun. Halbuki Harem'e silah sokmak yasaktır. Böyle yaparak ta sünnete aykırı davrandın."

Bu hadisin ravileri Kûfelidir. Raviler arasında tâbîîden rivayette bulunan tâbîî vardır.

٩٦٧ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَعْقُوبَ قَالَ حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ دَخَلَ الْحَجَّاجُ عَلَى ابْنِ عُمَرَ وَأَنَا عَنْدهُ فَقَالَ كَيْفَ هُوَ فَقَالَ صَالِحٌ . فَقَالَ مَنْ أَصَابَكَ قَالَ أَصَابَنِي مَنْ أَمَرَ بِحَمْلِ السَّلَاحِ فِي يَوْمٍ لَا يَحِلُّ فِيهِ حَمْلُهُ ، يَعْنِي الْحَجَّاجَ . طرفه ٩٦٦ - تحفة ٧٠٧٨

967- "Ahmed b. Yâkûb — İshâk b. Saîd b. Amr b. Saîd b. el-Âs" isnâdıyla babası şöyle dedi: Ben İbn Ömer'in yanındayken Haccâc girdi ve: "O nasıldır?" diye sordu. (İbn Ömer): "İyiyim" cevabını verince, Haccâc: "Seni kim yaraladı?" diye sordu. İbn Ömer: "Silah taşınması helal olmayan bir günde silah taşınmasını emreden (Haccâc) yaraladı" cevabını verdi.¹

Ahmed b. Yâkub, Ahmed b. Yâkub el-Mes'ûdî el-Kûfî'dir.

¹ Hadis ayrıca 966'da geçmektedir.

Saîd b. Amr b. Saîd b. el-Âs, Abdullah b. Ömer'in yanındayken (zalim lakaplı) Haccâc b. Yûsuf girip, İbn Ömer'in nasıl olduğunu sorunca, İbn Ömer iyi olduğunu söyledi. Haccâc: "Seni kim yaraladı?" diye sorunca ise İbn Ömer: "Silah taşınması haram olan bayram gününde silah taşınmasını emreden kişi yaraladı" cevabını verdi.

İsmâîlî bu hadisi (Buhârî'den) rivayet ederken Haccâc'ın: "Kimin yaraladığını bilseydik cezalandırırdık" dediğini de zikretmiştir.

Halk akşam vakti Minâ'dan dönerken Haccâc'ın adamlarından biri mızrağıyla İbn Ömer'i ayağından yaralamış, İbn Ömer bu darbeyle hastalanıp vefat etmiştir.

Eğer: "Bu rivayette İbn Ömer: "Silah taşınmasını emreden beni yaraladı" diyerek ima yoluyla Haccâc'ı işaret etmiştir. Saîd b. Cübeyr'in rivayetinde ise açıkça: "Beni yaralayan sensin" demiştir" denilecek olursa, derim ki, Haccâc İbn Ömer'i bir defadan çok ziyaret edip bu soruyu birçok defa sormuş ve İbn Ömer de her defasında değişik ifadelerle cevap vermiş olabilir.

۱۰ - بَابُ التَّبَكُّيرِ إِلَى الْعِيدِ

10- BAYRAM NAMAZINI ERKEN KILMA

وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُسْرِ إِنَّ كُنَّا فَرَعْنَا فِي هَذِهِ السَّاعَةِ ، وَذَلِكَ حِينَ التَّسْبِيحِ

Abdullah b. Busr kurban veya Ramazan bayramında imamın ağır davrandığını görünce: "Biz bu saatte bayram namazını bitirmiş olurduk" dedi.

Abdullah b. Busr sahabedendir ve Şâm'da seksen sekiz yılında vefat eden son sahabidir.

Ahmed'in rivayeti ise: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında bu saatte bayram namazını bitirmiş olurduk" şeklindedir. Bu bitirme vakti de kerahet vaktinin geçtiği nafile kılma zamanıdır.

Bayram namazı vakti, kerahet vaktinin çıkıp nafile namaz kılınabilecek vakittir.

Taberânî'de geçen sahih rivayete göre ise kuşluk namazının kılınacağı vakittir.

Bayram namazına ne zaman gidileceği konusunda ihtilaf edilmiştir. Buhârî ve Müslim'e göre Şâfiî ve Hanbeliler, cemaatin sabah namazı vakti, imamın ise namaz kılınacağı vakit gideceğini söylemişlerdir.

Mâlikiler ise: "İmam da, cemaat de bayram namazına güneş doğduktan sonra giderler. İbn Ömer bu şekilde yapmıştır" demişlerdir.

Şâfiîlere göre bayram namazı, güneşin doğuşuyla zevali arasında kılınır. Ancak güneş doğduktan hemen sonra kılmak mekruhtur. Güneş doğduktan sonra kılınabileceğini söylerken de bir namazın vakti geçince diğer namazın vaktinin başlamasını delil göstermişlerdir. Ancak efdal olan bayram namazını kerahet vakti geçip güneş bir mızrak boyu yükseldikten sonra kılmaktır.

Mâliki, Hanefî ve Hanbelilere göre ise bayram namazı vakti, güneş bir mızrak boyu yükselince başlar ve zevale kadar devam eder.

Mâliki, Hanefî ve Hanbeliler, Bayram namazının vaktinin başlangıcına Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) fiilini ve güneş doğarken namaz kılmayı yasaklamasını delil göstermişlerdir. Abdullah b. Busr'un rivayetini de efdal olan vaktin geçmesi olarak değerlendirmişlerdir. Ulemânın çoğunluğu da bayram namazını güneş bir mızrak boyu yükselince kılmanın daha efdal olduğunu söylemiştir.

Ancak Abdullah b. Busr'un rivayetinin zahirine bakılacak olursa, bayram namazını daha erken kılmanın efdal olduğuna delalet eder.

٩٦٨ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ زُبَيْدٍ عَنِ الْمُعْبِیِّ عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ
خَطَبَنَا النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ النَّحْرِ قَالَ « إِنَّ أَوَّلَ مَا نَبْدَأُ بِهِ فِي يَوْمِنَا هَذَا أَنْ نُصَلِّيَ ثُمَّ نَرْجِعَ فَنَنْحَرَ ،
فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ أَصَابَ سُنَّتَكَ وَمَنْ ذَبَحَ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ فَإِنَّمَا هُوَ لَحْمٌ عَجَلَهُ لَأَهْلِهِ ،
لَيْسَ مِنَ النَّسْكِ فِي شَيْءٍ » . فَقَامَ خَالِي أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نِيَارٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَنَا ذَبَحْتُ قَبْلَ
أَنْ أُصَلِّيَ وَعِنْدِي جَذَعَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُسْنَةٍ . قَالَ « اجْعَلْهَا مَكَاتَهَا - أَوْ قَالَ ادْبَحْهَا - وَلَنْ
تَجْزِيَ جَذَعَةً عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ » . أطرافه ٩٥١ ، ٩٥٥ ، ٩٦٥ ، ٩٧٦ ، ٩٨٣ ، ٥٥٤٥ ،

١٧٦٩ تحفة ٦٦٧٣ ، ٥٥٦٣ ، ٥٥٦٠ ، ٥٥٥٧ ، ٥٥٥٦

968- “Süleymân b. Harb — Şu’be — Zubeyd — Şa’bî” isnâdıyla Berâ der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurban bayramı günü bize hutbe verip şöyle dedi: *“Bugün yapacağımız ilk şey, namaz kılmaktır. Sonra dönüp kurban kesmektir. Bu şekilde yapan sünnetimize uygun iş yapmış olur. Namazdan önce boğazlayan ise ailesine et takdim etmiş olur ve kestiği şey kurban sayılmaz.”* Dayım Ebû Burde b. Niyâr kalkıp: “Ey Allah'ın Resûlü! Ben kurban kestim, ancak yanımda bir yaşını doldurmuş davardan daha iyi bir oğlak vardır” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Oğlağı, onun yerine kes. Ancak senden sonra kimsenin oğlak kurban etmesi yeterli olmaz”* buyurdu.¹

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Zubeyd, Zubeyd el-Yâmî’dir.

Şa’bî, Âmir b. Şerâhîl’dir.

Berâ b. Âzib’in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) kurban bayramı günü bayram namazını kıldıktan sonra halka hutbe vererek şöyle buyurdu: *“Bu günde yapacağımız ilk iş namaz kılmak, sonra dönüp kurban kesmektir. Kim bu şekilde yapıp önce bayram namazını kılar, sonra kurbanını keserse sünnete uygun hareket etmiş olur. Bayram namazından önce kurbanını kesen ise sadece ailesine et takdim etmiş olur ve bu da kurban sayılmaz.”*

Berâ b. Âzib’in dayısı Ebû Burde b. Niyâr kalkıp: “Ey Allah'ın Resûlü! Ben kurbanımı bayram namazından önce kesmiştim. Ancak yanımda bir yaşını doldurup iki yaşına giren davardan daha değerli ve besili bir oğlağım var. Onu kurban olarak kesebilir miyim?” diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Bu oğlağı kestiğin davarın yerine sayıp kurban et. Ancak senden başka kimsenin böyle bir oğlağı kurban olarak kesmesi yeterli (geçerli) olmaz”* buyurdu.

Buhârî, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *“Bugün yapacağımız ilk şey namaz kılmaktır”* sözünü delil göstererek, bayram günü bayram namazından başka bir şeyle güne başlayanın bayram namazını geciktirmiş olacağına delil

¹ Hadis ayrıca 951, 955, 965, 976, 9983,5545, 5556, 5557, 5560, 5563, 6673'te geçmektedir. Müslim 1961

saymıştır. Ancak kişinin bayram namazından önce başka bir şeyle meşgul olması kaçınılmazdır. Hadisten kastedilen herhangi bir şeyle meşgul olmak değil, başka bir ibadetle meşgul olmaktır. Başka bir kanalla nakledilen Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bu günümüzde yapacağımız ilk ibadet, namaz kılmaktır*” sözü bunu teyid etmektedir.

۱۱ - بَابُ فَضْلِ الْعَمَلِ فِي أَيَّامِ التَّشْرِيقِ

11- TEŞRİK GÜNLERİNDE SALİH AMELİN FAZİLETİ

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَادْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ أَيَّامُ الْعَشْرِ، وَالْأَيَّامُ الْمَعْدُودَاتُ أَيَّامُ التَّشْرِيقِ. وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ وَأَبُو هُرَيْرَةَ يُخْرِجَانِ إِلَى السُّوقِ فِي أَيَّامِ الْعَشْرِ يُكَبِّرَانِ، وَيُكَبِّرُ النَّاسُ بِتَكْبِيرِهِمَا. وَكَبَّرَ مُحَمَّدٌ بْنُ عَلِيٍّ خَلْفَ النَّافِلَةِ

İbn Abbâs, Bakara Sûresindeki “Onlar belirli/sayıli günlerde Allah'ı zikrederler” sözünün ise Zilhicce'nin, on birinci, on ikinci ve on üçüncü günü olan Teşrik günleri olduğunu söylemiştir.

İbn Ömer ve Ebû Hureyre, Zilhicce'nin ilk on gününde çarşıya çıkıp tekbir getirirler, onları gören halk ta tekbir getirirdi.

Muhammed b. Ali de bu günlerde nafîle namazın ardından tekbir getirirdi.

Teşrik günleri, kurban bayramının birinci gününden sonra üç gündür. Kurbanın, bayramın birinci günü kesilmesi sebebiyle bu güne de *teşrik* günü denebilir. Kurban etlerini Minâ'da doğrayıp kurutmaya *teşrik* denilir.

Kurban bayramı namazı bayramın birinci günü güneş doğduktan sonra kılındığı için bayramın birinci günü dahil diğer günlerine de teşrik günleri denebilir. Bayramın birinci gününü teşrik gününden saymayanlar, bu güne bayram günü gibi özel bir isminin verilmesini sebep göstermişlerdir.

Ebû Ubeyd'in, Şa'bî'den mürsel olarak bildirdiğine göre: “Kurban bayramı namazından önce kurban kesen, tekrar kessin” demiştir.

İbn Ömer ve Ebû Hureyre, Zilhicce'nin ilk on gününde çarşıya çıkıp tekbir getirirler, onları gören halk ta tekbir getirirdi. Muhammed b. Ali de bu günlerde nafîle namazın ardından tekbir getirirdi.

Abd b. Humeyd'in *Tefsîr*'de mevsûl olarak naklettiğine göre İbn Abbâs: **"Allah'ın onlara rızık olarak verdiği hayvanları belli günlerde kurban ederken O'nun adını ansınlar"**¹ âyetindeki belli günlerden kastın Zilhicce'nin ilk on günü olduğunu söylemiştir.

İbn Abbâs, Bakara Sûresindeki *"Eyyâmen ma'dûdât (Sayılı günler)"* sözünün ise Zilhicce'nin, on birinci, on ikinci ve on üçüncü günü olan Teşrik günleri olduğunu söylemiştir. Hacıların bu günlerde Minâ'da ikamet etmeleri sebebiyle bu günlere Minâ günleri de denilir. Zilhicce'nin on ikinci ve on üçüncü gününe ise, Minâ'dan ayrılmak zorunda olanlara ruhsat verildiği için *Nefr* günleri denilmiştir.

Beğavî ve Beyhakî'nin naklettiğine göre Abdullah b. Ömer ve Ebû Hureyre, Zilhicce'nin ilk on gününde çarşıya çıkıp tekbir getirirler, onların tekbir getirdiğini görenler de tekbir getirirlerdi.

İbn Hacer, *el-Feth*'te şöyle demiştir: "Buhârî, bu günlerde hacla ilgili ameller yapıldığı için Teşrik günleriyle Zilhicce'nin ilk on gününün fazilet bakımından aynı olduğunu söylemiştir."

Dârekutnî'nin mevsul olarak naklettiğine göre Muhammed b. Ali el-Bâkır, Teşrik günlerinde Minâ'da nafilâ namazlardan sonra da tekbir getirirdi.

٩٦٩ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَزْرَةَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُسْلِمَ بْنِ أَبِي النَّجْدِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ « مَا الْعَمَلُ فِي أَيَّامِ الْعَشْرِ أَفْضَلَ مِنَ الْعَمَلِ فِي هَذِهِ ». قَالُوا وَلَا الْجِهَادُ قَالَ « وَلَا الْجِهَادُ ، إِلَّا رَجُلٌ خَرَجَ يُحَاطِرُ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فَلَمْ يَرْجِعْ بِشَيْءٍ ». تحفة ٥٦١٤

969- "Muhammed b. Ar'ara — Şu'be — Süleymân — Müslim el-Batîn — Saîd b. Cübeyr " isnâdıyla İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Eyyâmu'l-Aşr'da (on günlerde) yapılan ameller bu (Teşrik) günlerde yapılan amellerden daha faziletli değildir"* buyurdu. Sahabe: "Cihad da mı?" diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Cihad da, ancak"*

¹ Hac Sur. 28

cihada çıkıp canını ve malını tehlikeye atıp hiçbir şeyi geri getirmeden dönen bunun dışındadır” cevabını verdi.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Süleymân, Süleymân b. Mihrân el-A’mes’tir.

Müslim el-Batîn’e bu lakab, karnının büyük olmasından dolayı verilmiştir ve bu kişi Kûfelidir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Zilhicce ayının ilk on gününde, namaz, oruç, tekbir ve zikir gibi ibadetlerin Teşrîk günlerinde yapılan ibadetlerden daha efdal olmadığını bildirmiştir.

İbn Ebî Cemre, *Behcetü’n-nüfûs*’ta şöyle demiştir: “Teşrîk günleri, gaflet günleridir ve gaflet anında yapılan ibadetler, diğer zamanlarda yapılan ibadetlerden daha faziletlidir. Tıpkı gece herkes uyurken kalkıp ibadet eden gibi. Hz. İbrâhim de oğlu İsmâil’i Teşrik günlerinde kurban etmek istemiş ve kendisine bu günlerde oğlunun yerine kurban etmesi için koç gönderilmiştir.”

Ancak bu görüş, İbn Hacer’in *el-Fetlî*’te zikrettiği “Zilhicce’nin ilk on gününde yapılan amel, istisnasız olarak diğer günlerde yapılan ameleden efaldır” sözüne muhalif olması sebebiyle şâzdır.

Derim ki: Zilhicce’nin ilk on günüyle Teşrîk günlerinin fazilette ortak olması, hac amellerinin bu günlerde yapılması sebebiyledir.

Bezzâr ve başkalarının Câbir’den merfû olarak bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Dünya günlerinin en faziletlisi, Zilhicce’nin ilk on günüdür*” buyurmuştur. İbn Ömer’in naklettiği hadiste ise: “*Allah katında, Zilhicce’nin ilk on günü hariç, Cuma gününden daha büyük bir gün yoktur*” buyurmuştur. Bu da Zilhicce’nin ilk on gününün, günlerin en faziletlisi olan Cuma gününden daha faziletli olduğunu gösterir. Arefe gününün de, dünyanın en faziletli günü olduğu rivayet edilmiştir. Günler denildiği zaman, geceler de bu kapsama girerler. Yüce Allah: “**Tanyerinin ağarmasına and olsun; Zilhicce ayının ilk on gecesine and olsun**”¹ buyurmuştur. Bazıları, Ramazan ayının son on gününün, içinde Kadir gecesini barındırması

¹ Fecr Sur. 1-2

sebebiyle Zilhicce ayının ilk on gününün gecelerinden daha faziletli olduğunu söylemişlerdir.

Hâfız İbn Receb şöyle der: “Bu uzak bir ihtimaldir. Tirmizî’de geçen Ebû Hureyre’nin: *“Zilhicce ayının ilk on gününün gecelerinde ibadet etmek, Kadir gecesinde ibadet etmek gibidir”* hadisi sahihse, bu gecelerin, Ramazan ayının son on gününün gecelerinden daha faziletli olduğunu gösterir. Çünkü Ramazan ayının son on gününün fazileti sadece bir gecenin fazileti sebebiyledir. Bu gecelerin ise tamamı fazilet bakımından eşittir.”

Müteahhirûn âlimleri, Zilhicce ayının ilk on günlerinin tamamı, Ramazan ayının son on gününün tamamından daha faziletli olduğunu, sadece Ramazan ayının son on günü içinde olan Kadir gecesinin, diğer gecelerden daha faziletli sayılabileceğini söylemişlerdir.

İbn Hacer, *el-Feth*’te, Zilhicce ayının ilk on gününde oruç tutmanın faziletini ve bayram günü oruç tutmanın haram olmasını bu günlerin faziletine delil göstermiştir.

Derim ki: Şüphesiz ki Ramazan orucu, Zilhicce ayının ilk on gününde tutulan oruçtan daha faziletlidir. Çünkü farz olan ibadet, nafile olandan daha faziletlidir. Bu sebeple Zilhicce ayının ilk on gününde ifa edilen her farz ve nafileler, diğer günlerde ifa edilen farz ve nafilelerden daha faziletlidir.

Sahabe: “Ey Allah’ın Resûlü! Cihad da mı, Zilhicce ayının ilk on gününde yapılan amellerden daha faziletli değildir?” diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Cihad da”* dedikten sonra, cihadın en faziletlisi olan, cihada çıkıp canını ve malını tehlikeye atıp hiçbir şeyi geri getirmeden dönen veya şehid olan kişiyi bunun dışında tutmuştur.

Zübeyr b. el-Munîr, bu açıklamaya itiraz ederek: *“Hiçbir şeyi geri getirmeden dönen...”* ifadesi, kişinin şehit olmayıp geri dönmesini gerektirir” demiştir.

Derim ki: Hiçbir şeyi geri getirmeden dönen, ifadesi genel bir ifadedir ve şehid olup geri dönmemeyi de kapsar.

Ebû Avâne’nin İbrâhîm b. Humeyd Kanalıyla Şu’be’den olan hadisi: *“Atı öldürülen ve kendisi şehit edilen kişi bunun dışındadır”* şeklindedir. Kâsım b. Eyyûb’un rivayeti de: *“Ne kendisi, ne de malı geri dönmeyen kişi bunun dışındadır”* şeklindedir.

Bu hadis, faziletli zamanlarda yapılan faziletli amellerin, diğer zamanlarda yapılan amellerden daha çok sevap kazandırdığını göstermektedir.

Hadisin ravileri Kûfelidir. Sadece Buhârî'nin hocası Basralıdır. Ebû Dâvud, Tirmizi ve İbn Mâce bunu *Siyâm* bölümlerinde rivayet etmişlerdir.

۱۲ - بَاب التَّكْبِيرِ أَيَّامٍ مِنْى وَإِذَا غَدَا إِلَى عَرَفَةَ

12- MINÂ GÜNLERİNDE VE ARAFAT'A GİDERKEN TEKBİR GETİRME

وَكَانَ عُمَرُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يُكَبِّرُ فِي قُبَّتِهِ بِمِنَى فَيَسْمَعُهُ أَهْلُ الْمَسْجِدِ ، فَيُكَبِّرُونَ
وَيُكَبِّرُ أَهْلُ الْأَسْوَاقِ ، حَتَّى تَرْتَجَّ مِنْى تَكْبِيرًا . وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يُكَبِّرُ بِمِنَى تِلْكَ الْأَيَّامَ
وَحَلَفَ الصَّلَوَاتِ ، وَعَلَى فِرَاشِهِ وَفِي فُسْطَاطِهِ ، وَجُلُوسِهِ وَمَمْشَاهُ تِلْكَ الْأَيَّامَ جَمِيعًا . وَكَانَتْ
مَيْمُونَةُ تُكَبِّرُ يَوْمَ النَّحْرِ . وَكُنَّ النِّسَاءُ يُكَبِّرْنَ خَلْفَ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ وَعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ
لَيَالِي التَّشْرِيقِ مَعَ الرِّجَالِ فِي الْمَسْجِدِ

Ömer b. el-Hattâb, Minâ'da çadırındayken tekbir getirir ve onu işiten Mescid'de ve çarşıda olanlar tekbir getirirler, Minâ tekbir sesleriyle inlerdi.

İbn Ömer de Minâ günlerinde namazlardan sonra, yatağında, çadırında, oturduğu yerde ve yürürken Minâ'da tekbir getirirdi.

Meymûne de kurban günü tekbir getirirdi.

Kadınlar, Teşrik günlerinde Ebân b. Osmân ve Ömer b. Abdilazîz'in ardında erkeklerle beraber mescidde tekbir getirirlerdi.

Minâ günlerinde ve Zilhicce ayının dokuzunda sabah vakti Arafat'ta vakfe için gidince tekbir getirilir.

Hattâbî, Minâ günlerinde tekbir getirmenin hikmetini şu şekilde açıklamıştır: Cahiliye döneminde müşrikler burada putları için kurban keserlerdi. Bu sebeple kurbanların sadece Allah rızası için kesildiğini ifade etmek için tekbir getirilmesi emredilmiştir.

İbn Ömer de Minâ günlerinde namazlardan sonra, yatağında, çadırında, oturduğu yerde ve yürürken Minâ'da tekbir getirirdi.

Meymûne binti'l-Hâris el-Hilâliyye de kurban günü tekbir getirirdi. Meymûne, elli bir yılında Serif'te vefat etmiştir.

İbn Hacer: "Meymûne ile ilgili bu hadisi mevsul olarak bulamadım" derken, Beyhakî, Meymûne'nin kurban bayramı günü tekbir getirdiğini rivayet etmiştir.

Kadınlar, Teşrik günlerinde Abdulmelik b. Mervân zamanında Medine valisi olan Ebân b. Osmân ve müminlerin emiri Ömer b. Abdilazîz'in ardında erkeklerle beraber mescidde tekbir getirirlerdi.

Bu rivayetler, Teşrik günlerinde farz ve nafîle namazlardan sonra tekbir getirileceğini bildirmektedir. Ancak âlimler, nafîle namazdan sonra, kaza namazından sonra tekbir getirilmesi, Arefe günü sabah namazından sonra veya öğle namazından sonra, ya da bayram günü sabah namazından sonra tekbir getirmeye başlanması, bayramın birinci günü öğle namazından sonra, veya ikinci günün öğle namazından sonra veya Teşrik günlerinin sonunda ikindi namazından sonra tekbinin bırakılması konusunda ihtilaf etmişlerdir.

Yine kadınların, tek başına namaz kılanların, yolcu olanların, köyde yaşayanların tekbir getirip getirmeyeceği konusunda ihtilaf edilmiştir.

Nevevî, teşrik tekbirlerinin Arefe günü başlayıp kurban bayramı günü ikindi namazıyla son bulacağını söylemiştir.

İbn Hacer *el-Feth*'te der ki: "Beyhakî bunu İbn Mes'ûd'un talebelerinden nakletmiştir; ancak bu konuda Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) sahih bir rivayet yoktur. Bu konuda sahabeden gelen en sahih rivayet, Hz. Ali ve İbn Mes'ûd'dan olan: "Tekbirler Arefe günü sabah namazıyla başlar, Minâ günlerinin sonuna kadar devam eder" sözüdür. Bunu İbnu'l-Münzir ve başkaları rivayet etmiştir.

Şâfiî mezhebine göre farz olsun nafîle olsun, cenaze namazı olsun, adak namazı olsun veya kaza namazı olsun hepsinde tekbir getirilir. Bu tekbirleri hacda olan veya olmayan, misafir veya mukim, kadın veya erkek, tek başına kılan veya cemaatle kılan her namaz kılan getirir. Bu tekbirler Arefe günü sabah namazında başlayıp Teşrik günlerinin sonunda ikindi namazında son bulur."

Mâlikiler, mukim olanların farz namazdan sonra tekbir getirmesinin müstehab olduğunu söylemişlerdir. Mâlikilere göre tekbirler kurban bayramı günü öğle namazında başlayıp dördüncü günün sonunda biter.

Ebû Hanîfe ise: “Teşrik tekbirlerini getirmek vaciptir. Bu tekbirler Arefe günü sabah namazından başlayıp kurban bayramının birinci gününün ikinci vaktinde son bulur” demiştir. Talebeleri Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed ise: “Teşrik günlerinin üçüncü gününün ikinci vaktinde son bulur” demişlerdir.

Hanefî mezhebine göre şehirde oturanların cemaatle kılınan farz namazların ardından tekbir getirmeleri vaciptir. Köyde oturanların ise tekbir getirmesine gerek yoktur. Nafilelerden ve vitir namazından sonra tekbir getirilmez. Tek başına namaz kılanın ve cemaatle kılsalar bile kadınların tekbir getirmesine gerek yoktur.

İmam Muhammed ve Ebû Yûsuf ise: “Farz namazı kılan herkesin Teşrik tekbirlerini getirmesi vaciptir” demişlerdir.

Mâlikilere göre tekbir üç defa “Allahu ekber” diyerek getirilir. Ancak: “Allahu ekber, Allahu ekber. Lâ ilâhe illallahu vallahu ekber. Allahu ekber ve lillahil-hamd” demesi de güzeldir. Mâlikiler delil olarak Câbir’in Teşrik günlerinde namaz kıldıktan sonra: “Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber” demesini delil göstermişlerdir.

Hanefilere göre ise bir defa: “Allahu ekber, Allahu ekber. Lâ ilâhe illallahu vallahu ekber. Allahu ekber ve lillahil-hamd” demesi yeterli olduğunu söyleyip: “Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) gelen rivayet bu şekildedir” demişlerdir.

Şâfiîler ise üç defa “Allahu ekber” dedikten sonra: “Lâ ilâhe illallahu vallahu ekber. Allahu ekber ve lillahil-hamd” şeklinde tekbir getirileceğini söylemişlerdir.

Şâfiî, Allah'ı daha çok zikretmenin daha güzel olduğunu söylemiş ve *el-Ümm*'de tekbirle beraber yüksek sesle şöyle demeyi müstehab görmüştür: “Allahu ekberu kebîrâ velhamdu lillahi kesîra ve sübhânallahi bukraten ve asîlâ. Ya rezzâku rizkan kesîrâ. Lâ ilâhe illallah, velâ na'budu illâ iyyâh, muhlisîne lehud-dîne ve-lev kerihel-kâfirûn. Lâ ilâhe illallahu vahdeh, sadaka va'deh, ve nasara abdeh, ve eazze cündeh, ve hezeme'l-ahzâbe vahdeh, Lâ ilahe illallah Vallahu ekber.”

Tekbirle ilgili en sahih rivayet, Abdurrezzâk'ın sahih isnâdla Selmân'dan yaptığı: “Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekberu kebîrâ” şeklindeki rivayettir.

٩٧٠ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ قَالَ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الثَّقَفِيُّ قَالَ سَأَلْتُ أَنَسًا وَنَحْنُ غَادِيَانِ مِنْ مَنَى إِلَى عَرَفَاتٍ عَنِ التَّلْبِيَةِ كَيْفَ كُنْتُمْ تَصْنَعُونَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ كَانَ يُكَلِّبِي الْمَلَبَّى لَا يُنْكَرُ عَلَيْهِ ، وَيُكَبِّرُ الْمُكَبِّرُ فَلَا يُنْكَرُ عَلَيْهِ . طرفه ١٦٥٩ - تحفة ١٤٥٢

970- “Ebû Nuaym — Mâlik b. Enes” isnâdıyla Muhammed b. Bekr es-Sekafî der ki: Minâ’dan Arafat’a doğru giderken Enes’e telbiyenin keyfiyetini sorarak: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraberken nasıl yapıyordunuz?” dedim. Enes: “Kimi telbiye getirir ve garipsenmezdi, kimi de tekbir getirirdi ve yine garip karşılanmazdı” cevabını verdi.¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn’dir.

Muhammed b. Ebî Bekr, Muhammed b. Ebî Bekr b. Avf es-Sekafî’dir.

Muhammed b. Ebî Bekr, Minâ’dan Arafat’a doğru giderken Enes b. Mâlik’e, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında nasıl telbiye getirdiklerini sorunca, Enes, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında kiminin telbiye getirdiğini, kiminin de tekbir getirdiğini ve bunun garipsenmediğini söylemiştir.

Enes, bu sözüyle telbiyeyi terk etmeyi değil, telbiye yerine başka bir şey söylemeyi veya telbiyeyle beraber tekbir getirmeyi de kasdetmiştir. Çünkü sünnete göre telbiye ancak Akabe cemresi atıldıktan sonra bırakılır. Hanefiler ve Şâfiîler bu görüştedir. İmam Mâlik ise: “Telbiye güneş zevale erince son bulur” demiştir.

Müslim², Nesâî ve İbn Mâce bu hadisi *Menâsik* bölümlerinde rivayet etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 1659’da geçmektedir.

² Müslim 1285

٩٧١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ عَاصِمٍ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ
 أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ كُنَّا نُؤْمَرُ أَنْ نَخْرُجَ يَوْمَ الْعِيدِ ، حَتَّى نَخْرُجَ الْبَكْرَ مِنْ خِدْرِهَا ، حَتَّى نَخْرُجَ
 الْحَيْضَ فَيَكُونَ خَلْفَ النَّاسِ ، فَيَكْبَرْنَ بِتَكْبِيرِهِمْ ، وَيَدْعُونَ بِدُعَائِهِمْ يَرْجُونَ بَرَكَةَ ذَلِكَ
 الْيَوْمِ وَطَهْرَتَهُ . أطرافه ٣٢٤ ، ٣٥١ ، ٩٧٤ ، ٩٨٠ ، ٩٨١ ، ١٦٥٢ - تحفة ١٨١٢٨

971- “Muhammed — Ömer b. Hafs — babası — Âsım — Hafsa” isnâdıyla Ümmü Atiyye der ki: “Bayram günü (namazgâha) çıkmamız, hatta bulundukları ev köşelerinden bakire kızlara ve hayızlı kadınlara varıncaya kadar namazgâha çıkarmamız emredilirdi. Kadınlar erkeklerin ardında durur ve onlar gibi tekbir getirir, onlar gibi dua eder, bu günün bereketini ve paklığını umarlardı.”¹

Muhammed, Muhammed b. Yahya ez-Zuhelî'dir.

Ömer b. Hafs, Ömer b. Hafs b. Giyâs en-Nehaî el-Kûfî'dir.

Hafsa, Muhammed b. Sîrîn'in kızkardeşi Hafsa binti Sîrîn el-Ensâriyye'dir.

Ümmü Atiyye, Nesibe binti Ka'b'dır.

Ümmü Atiyye, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında bayram günü bakire kızlar ve hayızlı kadınlara varıncaya kadar bütün kadınların namazgâha gittiğini söylemiştir. Bu kadınlar namazgâhta erkeklerin ardında dururlar ve erkekler gibi tekbir getirip dua ederlerdi. Bunu yaparak bereket elde etmeyi ve günahlarından temizlenmeyi ümit ederlerdi.

Ravilerden Ömer b. Hafs ve babası Kûfeli, Âsım ve Hafsa Basralıdır. Buhârî, bu hadisin bir kısmını hayızlının bayramlarda bulunması konusundaki uzun bir hadiste daha önce aktarmıştır.

¹ Hadis ayrıca 324, 351, 974, 980, 981, 1652'de geçmektedir. Müslim 890

۱۳ - باب الصَّلَاةِ إِلَى الْحَرَبَةِ يَوْمَ الْعِيدِ

13- BAYRAM GÜNÜ MIZRAĞA DOĞRU NAMAZ KILMA

۹۷۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ حَدَّثَنَا عُيَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ تُرَكِّزُ الْحَرْبَةَ قُدَّامَهُ يَوْمَ الْفِطْرِ وَالنَّحْرِ ثُمَّ يُصَلِّي . أَطْرَافَهُ ٤٩٤ ،

۸۰۳۵ تحفة - ۹۷۳ ، ٤٩٨

972- “Muhammed b. Beşşâr — Abdulvehhâb — Ubeydullah — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan ve kurban bayramı günü önüne küçük bir mızrak saplar ve namazı öyle kılar¹.

Abdulvehhâb, Abdulvehhâb b. Abdilmecîd es-Sekaffî’dir.

Ubeydullah, Ubeydullah el-Ömerî’dir.

Nâfi, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan ve kurban bayram namazlarını kılariken önüne bir mızrak saplayarak sütre yapar ve bu şekilde namaz kılar¹. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Minâ’da önünde sütre olmadan namaz kılması, bunun farz değil, sünnet olduğunu göstermektedir. Hadis, imamın sütresinin cemaatin sütresinin yerine geçmesi konusunda geçmiştir.

۱۴ - باب حَمْلِ الْعَنْزَةِ أَوْ الْحَرْبَةِ بَيْنَ يَدَيِ الْإِمَامِ يَوْمَ الْعِيدِ

14- BAYRAM GÜNÜ İMAMIN ÖNÜNDE UCU DEMİRLİ VEYA DEMİRSİZ KISA MIZRAK TAŞINMASI

Bu başlık, Bayram günü silah taşınmasının yasaklanmasıyla ilgili tezat oluşturmaktadır; ancak bayramda silah taşınmasının yasaklanması, daha önce de geçtiği gibi başkasına eziyet verme ve tehlike arz etmesi durumu için geçerlidir.

¹ Hadis ayrıca 494, 498, 973’te geçmektedir. Müslim 501

٩٧٣ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرِو قَالَ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَغْدُو إِلَى الْمُصَلَّى ، وَالْعَتَرَةُ بَيْنَ يَدَيْهِ ، تُحْمَلُ وَتُنْصَبُ بِالْمُصَلَّى بَيْنَ يَدَيْهِ فَيُصَلِّي إِلَيْهَا . أطرافه ٤٩٤ ، ٤٩٨ ، ٩٧٢ - تحفة ٧٧٥٧

973- “İbrâhîm b. el-Münzir — Velîd — Ebû Amr — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazgâha giderken önünde ucu demirli bir mızrak taşınırdı ve bu mızrak namazgâhta Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) önüne saplanır, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bu mızrağa doğru namaz kılardı.”¹

Velîd, Velîd b. Müslim'dir.

Ebû Amr, Ebû Amr el-Evzâi'dir.

İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazgâha çıkarken ucu demirli bir mızrak götürülür ve namazgâhta kible tarafına Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) önüne saplanırdı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ta bu mızrağa doğru namaz kılardı.

١٥ - باب خُرُوجِ النِّسَاءِ وَالْحَيْضِ إِلَى الْمُصَلَّى

15- TEMİZ KADINLARIN VE HAYIZLARIN (BAYRAMDA) NAMAZGÂHA ÇIKMASI

٩٧٤ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ أَمَرْنَا أَنْ نُخْرِجَ الْعَوَاتِقَ وَذَوَاتِ الْحُدُورِ . وَعَنْ أَيُّوبَ عَنْ حَفْصَةَ بْنِخُوهِ . وَزَادَ فِي حَدِيثِ حَفْصَةَ قَالَ أَوْ قَالَتْ الْعَوَاتِقُ وَذَوَاتِ الْحُدُورِ ، وَيَعْتَرِلْنَ الْحَيْضُ الْمُصَلَّى .

أطرافه ٣٢٤ ، ٣٥١ ، ٩٧١ ، ٩٨٠ ، ٩٨١ ، ١٦٥٢ - تحفة ١٨٠٩٥ ، ١٨١١٨

974- “Abdullah b. Abdilvehhâb — Hammâd — Eyyûb — Muhammed” isnâdıyla Ümmü Atiyye şöyle dedi: “Bülüğa ermek üzere olan genç kızları ve evlenme yaşına gelmiş kızları (namazgâha)

¹ Hadis ayrıca 494, 498, 972'de geçmektedir. Müslim 501

çıkarmamız emredildi. Eyyûb da Hafsa'dan bu namazı rivayette bulunmuş ve farklı olarak şu ibareyi eklemiştir: "Bülüğa ermek üzere olan genç kızları ve evlenme yaşına gelmiş kızları (namazgâha) çıkarmamız ve hayızlı olanların namazgâhtan uzak durmaları emredildi."¹

Hammâd, Hammâd b. Zeyd'dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

Muhammed, Muhammed b. Sîrîn'dir.

Ümmü Atiyye, Nesîbe binti Ka'b'dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) būluğa ermek üzere olan genç kızları ve evlenme yaşına gelmiş kızların bayram günü namazgâha çıkmalarını, ancak hayızlı olanların namazgâhtan uzak durmalarını emretti.

Daha önce Ümmü Atiyye'den nakledilen hadis bunun sebebinin, kadınların da bu günün bereketinden faydalanmayı ve günahlarından temizlenmeyi ummaları olduğu geçmişti. Ümmü Atiyye'nin bu yönde verdiği fetvaya sahabeden hiç kimse itiraz etmemiştir.

Hayızlı kadınların namazgâhtan uzak durmalarının sebebi, namazgâhı kirletmemeleri ve safların düzgün olmasına engel olmamalarıdır. Hayızlı kadınların namazgâha girmelerinin yasaklanması tenzihidir. Ancak mescide girmeleri haramdır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında fitne endişesi olmadığı için kadınların namazgâha çıkmaları emredilmiştir. Yaşlı kadınların ve kocasının izin vermesi şartıyla çirkin kadınların namazgâha gitmesi müstehabdır. Ancak namazgâha giden kadınlar iş elbisesini giyer ve sadece su ile temizlenerek koku sürmezler, süslenmezler. Güzel giysi giyip koku sürerek süslenip namazgâha gelmeleri ise mekruhtur. Ancak güzel olan kadınların namazgâha gitmesi mekruhtur ve bu kadınlar bayram namazını evlerinde kılarlar.

---

¹ Hadis ayrıca 324, 351, 971, 980, 981, 1652'de geçmektedir. Müslim 890

۱۶ - باب خُرُوجِ الصَّبِيَّانِ إِلَى الْمُصَلَّى

16- ÇOCUKLARIN (BAYRAMDA) NAMAZGÂHA ÇIKMASI

۹۷۵ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَبَّاسٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ قَالَ خَرَجْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ فِطْرٍ أَوْ أَضْحَى ، فَصَلَّى ثُمَّ خَطَبَ ، ثُمَّ أَتَى النِّسَاءَ فَوَعَّظَهُنَّ وَذَكَّرَهُنَّ ، وَأَمَرَهُنَّ بِالصَّدَقَةِ . أَطْرَافُهُ ۹۸ ، ۸۶۳ ، ۹۶۲ ، ۹۶۴ ، ۹۷۷ ، ۹۷۹ ، ۹۸۹ ، ۱۴۳۱ ، ۱۴۴۹ ، ۴۸۹۵ ، ۵۲۴۹ ، ۵۸۸۰ ، ۵۸۸۱ ، ۵۸۸۳ ،

۷۳۲۵ - تحفة ۵۸۱۶

975- “Amr b. Abbâs — Abdurrahmân — Süfyân — Abdurrahmân” isnâdıyla İbn Abbâs şöyle dedi: “Ramazan veya kurban bayramında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber (namazgâha) çıktım. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldıktan sonra hutbe verdi. Sonra kadınların yanına gidip onlara vaaz edip hatırlatmada bulunarak sadaka vermelerini emretti.”¹

Abdurrahmân, Abdurrahmân b. Mehdî b. Hassân el-Ezdî el-Anberî'dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

Abdurrahmân, Abdurrahmân b. Abbâs'tır.

İbn Abbâs, Ramazan veya kurban bayram namazında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber namazgâha çıktılar. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bayram namazını kıldıktan sonra hutbe verdi. Sonra namazgâhta bulunan kadınların yanına gidip onlara vaaz edip uyarılarda bulundu ve sadaka vermelerini emretti.

Hadisin konuyla alakası, hadisi anlatan İbn Abbâs'ın o yaşta çocuk olmasıdır. İleride geleceği gibi İbn Abbâs: “Eğer Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) olan yakınlığım olmasaydı yaşımdan küçük olmasından dolayı orada bulunamazdım” demiştir.

¹ Hadis ayrıca 98, 863, 962, 964, 977, 979, 989, 1431, 1449, 4895, 5249, 5880, 5881, 5883, 7325'te geçmektedir. Müslim 884

Hadisin ravileri arasında Basralı ve Kûfeli olanlar vardır.

۱۷ - باب اسْتِقْبَالِ الْإِمَامِ النَّاسِ فِي خُطْبَةِ الْعِيدِ

17- BAYRAM HUTBESİNDE İMAMIN HALKA YÖNELMESİ

قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: قَامَ النَّبِيُّ ﷺ مُقَابِلَ النَّاسِ.

Ebû Saîd: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazgâha çıkınca hutbe verirken halka doğru dönerek ayakta durdu” demiştir.

۹۷۶ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ عَنْ زُبَيْدٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ أَضْحَى إِلَى الْبَقِيعِ فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ وَقَالَ « إِنَّ أَوَّلَ نُسْكِنَا فِي يَوْمِنَا هَذَا أَنْ نَبْدَأَ بِالصَّلَاةِ ، ثُمَّ نَرْجِعَ فَتَنْحَرَّ ، فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ وَافَقَ سُنَّتَنَا ، وَمَنْ ذَبَحَ قَبْلَ ذَلِكَ فَإِنَّمَا هُوَ شَيْءٌ عَجَلَهُ لِأَهْلِهِ ، لَيْسَ مِنَ النَّسْكِ فِي شَيْءٍ » . فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنِّي ذَبَحْتُ وَعِنْدِي جَذَعَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُسِنَّةٍ . قَالَ « اذْبَحْهَا ، وَلَا تَقَى عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ » . أطرافه ۹۵۱ ، ۹۵۵ ، ۹۶۵ ، ۹۶۸ ، ۹۸۳ ، ۵۵۴۵ ، ۵۵۵۶ ،

۵۵۵۷ ، ۵۵۶۳ ، ۶۶۷۳ - تحفة ۱۷۶۹

976- “Ebû Nuaym — Muhammed b. Talha — Zubeyd — Şa’bî” isnâdıyla Berâ şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurban günü Bakî mezarlığına çıkıp iki rekat namaz kıldıktan sonra yüzünü bize dönüp şöyle buyurdu: “Bu gün yapacağımız ilk ibadet namaz kılmaktır. Sonra dönüp kurban kesmektir. Bu şekilde yapan sünnetimize uygun iş yapmış olur. Namazdan önce boğazlayan ise ailesine et takdim etmiş olur ve kestigi şey kurban sayılmaz.” Ensar’dan bir adam kalkıp: “Ey Allah’ın Resûlü! Ben kurban kestim, ancak yanımda bir yaşını doldurmuş davardan daha iyi bir oğlak vardır” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Onu kes. Ancak bu senden sonra kimse için kurban yerine geçmez” buyurdu.¹

¹ Hadis ayrıca 951, 955, 965, 968, 983, 5545, 5556, 5557, 5560, 5563, 6673’te geçmektedir. Müslim 1961

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir.

Muhammed b. Talha, Muhammed b. Talha b. Musarrif'tir.

Zeyd, Zeyd el-Yâmî'dir.

Şa'bi, Âmir b. Şerâhîl'dir.

Berâ, Berâ b. Âzib'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurban bayramında Medine'deki Bakî kabristanına çıkıp iki rekat bayram namazı kıldı. Namazdan sonra halka doğru dönüp şöyle buyurdu: “Bugün yapacağımız ilk ibadet namaz kılmaktır. Sonra dönüp kurban kesmektir. Bu şekilde yapan sünnetimize uygun iş yapmış olur. Namazdan önce boğazlayan ise ailesine et takdim etmiş olur ve kestiği şey kurban sayılmaz.”

İbn Niyâr kalkıp: “Ey Allah'ın Resûlü! Ben kurbanı namazdan önce kestim. Ancak yanımda bir yaşını bitirip iki yaşına girmiş davardan daha besili ve güzel bir oğlak var” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Oğlağı, onun yerine kes. Ancak bu senden sonra kimse için kurban yerine geçmez” buyurdu.

۱۸ - بَابُ الْعَلَمِ الَّذِي بِالْمُصَلَّى

18- BAYRAM NAMAZI KILINACAK YERİ BELİRLEYEN İŞARET

۹۷۷ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ سُفْيَانَ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَابِسٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ قِيلَ لَهُ أَشْهَدْتَ الْعِيدَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ نَعَمْ ، وَلَوْلَا مَكَانِي مِنَ الصَّغَرِ مَا شَهِدْتُهُ ، حَتَّى أَتَى الْعَلَمَ الَّذِي عِنْدَ دَارِ كَثِيرِ بْنِ الصَّلْتِ فَصَلَّى ثُمَّ خَطَبَ ثُمَّ أَتَى النِّسَاءَ ، وَمَعَهُ بِلَالٌ ، فَوَعَظَهُنَّ وَذَكَّرَهُنَّ ، وَأَمَرَهُنَّ بِالصَّدَقَةِ ، فَرَأَيْنَهُنَّ يُهْوِينَ بِأَيْدِيَهُنَّ يَقْذِفْنَهُ فِي ثَوْبِ بِلَالٍ ، ثُمَّ انْطَلَقَ هُوَ وَبِلَالٌ إِلَى بَيْتِهِ . أَطْرَافُهُ ۹۸ ، ۸۶۳ ، ۹۶۲ ، ۹۶۴ ، ۹۷۵ ، ۹۷۹ ، ۹۸۹ ، ۱۴۳۱ ، ۱۴۴۹ ، ۴۸۹۵ ، ۵۲۴۹ ، ۵۸۸۰ ، ۵۸۸۱ ، ۵۸۸۳ ،

۷۳۲۵ - تحفة ۵۸۱۶

977- “Müsedded — Yahya — Süfyân” isnâdıyla Abdurrahmân b. Âbis şöyle dedi: İbn Abbâs'a: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber bayram

namazında hazır bulundun mu?” diye sorulunca şöyle cevap verdi: “Evet. Eğer Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yakınlığım olmasaydı, yaşıım küçük olduğu için orada bulunamayacaktım. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) (Namaz için) çıkınca Kesîr b. es-Salt'ın evinin yanındaki işaretin yanına gidip namazı kıldırdı. Sonra hutbe verdi. Sonra Bilâl ile beraber kadınların yanına gidip onlara vaaz edip hatırlatmada bulunarak sadaka vermelerini emretti. Bu emirden sonra kadınların ellerindekini Bilâl'in elbisesinin içine attıklarını gördüm. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Bilâl ile beraber evine gitti.¹

Müsedded, Müsedded b. Muserhed'dir.

Yahya, Yahya el-Kattân'dır.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

İbn Abbâs'a: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber bayram namazında bulundun mu?” diye sorulunca İbn Abbâs şöyle cevap verdi: “Evet. Eğer Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yakınlığım olmasaydı, yaşıım küçük olduğu için orada bulunamayacaktım. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bayram namazı için çıktığı zaman Kesîr b. Salt'ın evinin yanındaki işaretin yanına gidip bayram namazını kıldırdı. Sonra halka hutbe verip Bilâl ile beraber kadınların bulunduğu yere giderek onlara vaaz edip nasihatta bulunarak sadaka vermelerini emretti. Bunun üzerine kadınlar ellerini uzatarak Bilâl'in elbisesinin içine atmaya başladılar. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Bilâl ile beraber evine gitti.”

۱۹ - بَابُ مَوْعِظَةِ الْإِمَامِ النِّسَاءِ يَوْمَ الْعِيدِ

19- BAYRAM GÜNÜ İMAMIN (ERKEKLERE VERİLEN HUTBEYİ İŞİTMEYEN) KADINLARA VAAZ ETMESİ

۹۷۸ - حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ نَصْرِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ قَامَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ الْفِطْرِ

¹ Hadis ayrıca 98, 863, 962, 964, 975, 979, 989, 1431, 1449, 4895, 5249, 5880, 5881, 5883, 7325'te geçmektedir. Müslim 884

، فَصَلَّى فَبَدَأَ بِالصَّلَاةِ ثُمَّ خَطَبَ ، فَلَمَّا فَرَغَ نَزَلَ فَأَتَى النِّسَاءَ ، فَذَكَرَهُنَّ وَهُوَ يَتَوَكَّأُ عَلَى يَدِ
بِلَالٍ وَبِلَالٌ بَاسِطٌ ثَوْبَهُ ، يُلْقِي فِيهِ النِّسَاءُ الصَّدَقَةَ . قُلْتُ لِعَطَاءٍ زَكَاةَ يَوْمِ الْفِطْرِ قَالَ لَا
وَلَكِنْ صَدَقَةٌ يَتَصَدَّقْنَ حِينَئِذٍ ، تُلْقِي فَتَحَهَا وَيُلْقِينَ . قُلْتُ أَرَأَيْ حَقًّا عَلَى الْإِمَامِ ذَلِكَ
وَيُذَكِّرُهُنَّ قَالَ إِنَّهُ لَحَقٌّ عَلَيْهِمْ ، وَمَا لَهُمْ لَا يَفْعَلُونَهُ طَرَفَاهُ ٩٥٨ ، ٩٦١ - تحفة ٢٤٤٩

978- "İshâk b. İbrâhîm b. Nasr — Abdurrezzâk — İbn Cureyc — Atâ" isnâdıyla Câbir b. Abdillâh şöyle dedi: Ramazan bayramında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kalkıp önce namaz kıldı, sonra halka hutbe verdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) hutbeyi bitirince inip kadınların yanına giderek, Bilâl'in eline dayanarak kadınlara nasihat etti. Bu sırada Bilal giysisini uzatmış, kadınlar o giysiye sadaka atıyorlardı.

(İbn Cureyc) Der ki: "Atâ'ya: "Fıtır sadakasını mı verdiler?" diye sorunca: "Hayır, o anda verdikleri bir sadakaydı. Kadınlar Bilâl'in elbisesinin içine kendi gümüş takılarını atıyorlardı" cevabını verdi. Atâ'ya: "İmamın (günümüzde) kadınlara nasihat etmesini ve sadaka vermelerini söylemesini yükümlülük olarak görüyor musun?" diye sorduğumda: "Bu onların görevidir (boyunlarına borçtur). Bunu yapmamakla ellerine ne geçiyor!?" cevabını verdi.¹

İshâk b. İbrâhîm b. Nasr, İshâk b. İbrâhîm b. Nasr es-Sa'dî el-Buhârî'dir.

Abdurrezzak, Abdurrezzak b. Hemâm'dır.

İbn Cureyc, Abdulmelik b. Abdilazîz'dir.

Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh'tır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan bayramında önce iki rekat bayram namazı kıldı, sonra halka hutbe verdi. Hutbeyi bitirince kadınların bulunduğu yere gidip Bilâl'in eline dayanarak kadınlara nasihatte bulunup sadaka vermelerini emretti. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) kadınlara nasihat ederken, Bilâl giysisini uzatmış, kadınlar da giysinin içine sadaka olarak bir şeyler atıyorlardı.

¹ Hadis ayrıca 958, 961'de geçmektedir. Müslim 885

İbn Cureyc der ki: Atâ'ya: "Kadınların verdikleri sadaka fıtır sadakası mıydı?" diye sorduğumda: "Hayır, o anda verdikleri nafile bir sadakaydı. Kadınlar Bilal'in elbisesinin içine kendi gümüş takılarını atıyorlardı" cevabını verdi.

Bu zamanda imam hutbeyi bitirince kadınların yanına gidip nasihat etmesini imam için bir görev olarak görüyor musun?" diye sorduğumda: "Bu onların görevidir. Bunu yapmamakla ellerine ne geçiyor?" cevabını verdi.

۹۷۹ - قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ وَأَخْبَرَنِي الْحَسَنُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ شَهِدْتُ الْفِطْرَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - يُصَلُّونَهَا قَبْلَ الْخُطْبَةِ ، ثُمَّ يُخْطَبُ بَعْدُ ، خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ حِينَ يُجْلِسُ بِيَدِهِ ، ثُمَّ أَقْبَلَ يَشْفُهُمْ حَتَّى جَاءَ النِّسَاءَ مَعَهُ بِلَالٌ فَقَالَ ﴿ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ ﴾ الْآيَةَ ثُمَّ قَالَ حِينَ فَرَّغَ مِنْهَا « أَتَنْتَ عَلَى ذَلِكَ » . قَالَتِ امْرَأَةٌ وَاحِدَةً مِنْهُنَّ لَمْ يُجِبْهُ غَيْرَهَا نَعَمْ . لَا يَذِرُ حَسَنٌ مَنْ هِيَ . قَالَ « فَتَصَدَّقْنَ » فَبَسَطَ بِلَالٌ ثَوْبَهُ ثُمَّ قَالَ هَلُمَّ لَكُنَّ فِدَاءُ أَبِي وَأُمِّي ، فَيَلْقَيْنِ الْفَتْحَ وَالْحَوَاتِيمَ فِي ثَوْبِ بِلَالٍ . قَالَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ الْفَتْحُ الْحَوَاتِيمُ الْعِظَامُ كَانَتْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ . أطرافه ۹۸ ، ۸۶۳ ، ۹۶۲ ، ۹۶۴ ، ۹۷۵ ، ۹۷۷ ، ۹۸۹ ،

۱۴۳۱ ، ۱۴۴۹ ، ۴۸۹۵ ، ۵۲۴۹ ، ۵۸۸۰ ، ۵۸۸۱ ، ۵۸۸۳ ، ۷۳۲۵ - تحفة ۵۶۹۸

979- "İbn Cureyc — Hasan b. Müslim — Tâvûs" isnâdıyla İbn Abbâs anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ebû Bekr, Ömer ve Osmân ile Ramazan bayramında bulundum. Hepsi de önce namaz kılar, sonra hutbe verirdi. Allah'ın Resûlü (hutbeden sonra) yerinden ayrılırken eliyle işaret ederek (erkekleri) oturttuğunu görür gibiyim. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) erkeklerin arasından geçerek Bilâl ile beraber kadınların yanına geldi ve: "Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah'a hiçbir ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, başkasının çocuğunu sahiplenerek kocasına isnadda bulunmamak ve uygun olanı işlemekte sana karşı gelmemek

şartıyla sana biat etmek üzere geldikleri zaman, onları kabul et”¹ âyetini okuyarak: “Sizler bu biatın gereklerine bağlı mısınız?” diye sordu. İçlerinden sadece bir kadın: “Evet” cevabını verdi. –Hasan bu kadının kim olduğunu bilmediğini söylemektedir- Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara: “Sadaka verin” dedi ve Bilâl elbisesini yayıp: “Haydi! Anam babam size feda olsun” dedi. Bunun üzerine kadınlar küpelerini ve yüzüklerini Bilâl’in elbisesinin içine atmaya başladılar.

Abdurrezzak, *fetaḥ* kelimesinin Cahiliye döneminde kullanılan büyük yüzükler mânâsında olduğunu söylemiştir.²

Hasan b. Müslim, Hasan b. Müslim b. Yenâk el-Mekkî’dir.

Tâvûs, Tâvûs b. Keysân’dır.

İbn Abbâs, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ebû Bekr, Ömer ve Osmân ile beraber Ramazan bayramı namazında bulunduğunu, hepsinin de önce bayram namazını kıldıktan sonra hutbe verdiğini söylemiştir. İbn Abbâs’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hutbeden sonra eliyle erkeklere otumalarını işaret ederek kadınların yanına gitti. Onlara, Mekke fethedildiği zaman kadınlardan aldığı biatı hatırlatmak için: “Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah’a hiçbir ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, başkasının çocuğunu sahiplenerek kocasına isnadda bulunmamak ve uygun olanı işlemekte sana karşı gelmemek şartıyla sana biat etmek üzere geldikleri zaman, onları kabul et”³ âyetini okuyarak: “Sizler bu biatın gereklerine bağlı mısınız?” diye sordu. İçlerinden sadece bir kadın: “Evet, verdiğimiz biat üzereyiz” cevabını verdi. Hasan b. Müslim bu kadının adını bilmediğini söylemiştir.

Bu kadının Esmâ binti Yezîd olabileceği söylenmiştir. Beyhakî’nin naklettiğine göre Esmâ kadınlarla beraber Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey kadınlar topluluğu!

¹ Mumteḥine Sur. 12

² Hadis ayrıca 98, 863, 963, 964, 975, 977, 989, 1431, 1449, 4895, 5249, 5880, 5881, 5883, 7325’te geçmektedir. Müslim 884

³ Mumteḥine Sur. 12

Cehennemliklerin çoğunluğunu sizler oluşturunuz" deyince, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) soru sormaktan çekinmeyen biri olan Esmâ binti Yezîd: "Neden ey Allah'ın Resûlü?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Çünkü çok lanet okur ve iyiliğe nankörlükle karşılık verirsiniz" cevabını verdi. Bu ve önceki hadis aynı hadistir. Bazı raviler, diğerlerinin nakletmediği lafızları nakletmiş olabilirler.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kadınlara nasihat ederken: "*Sadaka verin*" deyince Bilâl elbisesini yayıp: "Haydi sadakalarınızı buraya atın, anam babam size feda olsun" dedi. Bunun üzerine kadınlar küpelerini ve yüzüklerini Bilâl'in elbisesinin içine atmaya başladılar. Abdurrezzak, *fetah* kelimesinin Cahiliye döneminde kullanılan büyük yüzükler mânâsında olduğunu söylemiştir. Sa'leb: "Bu yüzükleri erkekler takardı" demiştir.

۲۰ - باب إِذَا لَمْ يَكُنْ لَهَا جِلْبَابٌ فِي الْعِيدِ

20- BAYRAMDA KADININ DIŞARIDA GİYECEK GENİŞ ELBİSESİ (CİLBAB) BULUNMADIĞI ZAMAN NASIL YAPAR

Bayram günü dışarıya çıkacak elbisesi olmayan kadına, başka bir kadın dışarıya çıkabileceği elbisesini ödünç olarak verir ve kadın bu şekilde namazgâha çıkar.

Cilbâb, göğsü ve sırtı örten geniş elbisedir.

۹۸۰ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ قَالَتْ كُنَّا نَمْنَعُ جَوَارِيَنَا أَنْ يَخْرُجْنَ يَوْمَ الْعِيدِ ، فَجَاءَتْ امْرَأَةً فَتَزَلَّتْ قَصْرَ بَنِي خَلْفٍ فَأَتَيْتُهَا فَحَدَّثْتُ أَنَّ زَوْجَ أُخْتِهَا غَزَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثِنْتَى عَشْرَةَ غَزْوَةً فَكَانَتْ أُخْتُهَا مَعَهُ فِي سِتِّ غَزَوَاتٍ . فَقَالَتْ فَكُنَّا نَقُومُ عَلَى الْمُرْضَى وَنُدَاوِي الْكَلْمَى ، فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، عَلَى إِحْدَانَا بَأْسٌ إِذَا لَمْ يَكُنْ لَهَا جِلْبَابٌ أَنْ لَا تَخْرُجَ فَقَالَ « لِنُلْبِسْهَا صَاحِبَتُهَا مِنْ جِلْبَابِهَا فَلْيَشْهَدَنَّ الْخَيْرَ وَدَعْوَةَ الْمُؤْمِنِينَ » . قَالَتْ حَفْصَةُ فَلَمَّا قَدِمْتُ أُمُّ عَطِيَّةَ أَتَيْتُهَا ، فَسَأَلْتُهَا أَسْمِعْتِ فِي كَذَا وَكَذَا قَالَتْ نَعَمْ ، بِأَبِي - وَقَلَمَّا ذَكَرْتُ النَّبِيَّ ﷺ إِلَّا قَالَتْ بِأَبِي -

قَالَ « لِيَخْرُجَ الْعَوَاتِقُ ذَوَاتُ الْحُدُورِ - أَوْ قَالَ الْعَوَاتِقُ وَذَوَاتُ الْحُدُورِ شَكَّ أَيُّوبُ - وَالْحَيَضُ ، وَيَعْتَرِزُ الْحَيِضُ الْمُصَلَّى ، وَلِيَشْهَدَنَّ الْحَيْرَ وَدَعْوَةَ الْمُؤْمِنِينَ » . قَالَتْ فَقُلْتُ لَهَا الْحَيِضُ قَالَتْ نَعَمْ ، أَلَيْسَ الْحَائِضُ تَشْهَدُ عَرَفَاتٍ وَتَشْهَدُ كَذَا وَتَشْهَدُ كَذَا أَطْرَافَهُ ٣٢٤ ، ٣٥١ ، ٩٧١ ، ٩٧٤ ، ٩٨١ ، ١٦٥٢ - تحفة ١٨١١٨ ، ١٨٣٨٩ أ

980- “Ebû Ma’mer — Abdolvâris — Eyyûb” isnâdıyla Hafsa binti Sîrîn der ki: Bayram günü kızlarımızın çıkmasına engel oluyorduk. Bir kadın gelip Benû Halef’in konağında ikamet edince ben kadının yanına gittim. Kadın, kızkardeşinin kocasının Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber on iki gazveye katıldığını ve kızkardeşinin de kocasıyla beraber altı gazvede bulunduğunu ve şöyle dediğini söyledi: “Biz hastalara bakar, yaralılara ilaç yapardık.” Yine bu kadının kızkardeşi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah'ın Resûlü! Yanında geniş dış giyecek olmayan kadının (bayram namazına) çıkmamasında bir sakınca var mı?” diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bu kadının arkadaşı ona geniş dış elbisesinden birini ona versin ve (kadınlar da) hayırda ve Müslümanların duasında hazır bulunsunlar*” buyurdu. Hafsa der ki: “Ümmü Atiyye geldiği zaman yanına gittim ve: “Sen (Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem)) şöyle şöyle buyurduğunu işittin mi?” diye sordum. Ümmü Atiyye: “Evet, babam ona fedâ olsun. —Ümmü Atiyye, Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) andığı zaman çoğunlukla: “Babam ona feda olsun” derdi— Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Büluğa ermek üzere olan genç kızlar, evlenme yaşına gelmiş kızlar ve hayızlı kadınlar (namazgâha) çıksınlar —Eyyûb, evlenme yaşına gelmiş kızlar ibaresinden emin değildir— ancak hayızlı olanlar namazgâhtan uzak durarak hayırda ve Müslümanların duasında hazır bulunsunlar*” buyurdu. Hafsa der ki: Ümmü Atiyye'ye: “Hayızlı olanlar da mı?” diye sorunca: “Evet. Hayızlılar Arafat'ta, falan yerde, falan yerde bulunmuyorlar mı?” karşılığını verdi.¹

Ebû Ma’mer, Abdullah’tır.

¹ Hadis ayrıca 324, 351, 971, 974, 981, 1652’de geçmektedir. Müslim 890

Abdolvâris, Abdolvâris b. Saîd et-Teymî'dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

Hafsa binti Sîrîn, Hafsa binti Sîrîn el-Ensâriyye'dir.

Hafsa'nın bildirdiğine göre bayram günleri kızların namazgâha gitmelerine izin vermezlerdi. Basra'da bir kadın Talha b. Abdillâh b. Halef'in konağına gelince Hafsa kadının yanına gitti. Bu kadının Ümmü Atiyye olduğu söylenmiştir. Kadın, kızkardeşinin kocasının Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber on iki gazveye katıldığını, kızkardeşinin de kocasıyla beraber altı gazvede bulunduğunu söyledi. Kadın, altı gazveye katılan kızkardeşinin şöyle dediğini söyledi: "Savaşta, mahrem olsun olmasın hastalara bakar, yaralıları ilaç hazırlardık. Buradan, eğer fitne tehlikesi yoksa hastalara bakıp ilaç hazırlamanın caiz olduğu anlaşılır.

Bu kadın Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allah'ın Resûlü! Yanında geniş dış elbisesi olmayan kadının bayram namazı için namazgâha gitmemesinde sakınca var mı?" diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Bu kadının arkadaşı ona geniş dış elbisesinden birini ona versin ve (kadınlar da) hayırda ve Müslümanların duasında hazır bulunsunlar*" buyurdu.

İbn Huzeyme'nin rivayeti, fazladan olan geniş dış elbisenin verileceğini teyid etmektedir. Hadisten mübalağa bâbında iki kadının aynı dış elbisenin içine girerek namazgâha çıkacağı da anlaşılabilir.

İbn Battâl der ki: "Bu hadis kadınların bayram namazı için namazgâha gitmelerini teyid etmektedir. Çünkü Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) geniş dış elbisesi olmayan kadınlara bayram namazına gitmelerini emrettiğine göre, dış elbisesi olanın gitmesi evlâdır."

Ebû Hanîfe: "Evde kalmak zorunda olan kadınlar, bayram namazı için namazgâha gitmezler" demiştir.

Kadınların hayırda hazır bulunmasından kasıt, hadis dinlemek, hasta ziyaret etmek gibi şeylerdir. Duada hazır bulunmak ise istiskâ (yağmur duası) namazı gibi münasebetlerde bulunmalarıdır.

Hafsa, Ümmü Atiyye'nin yanına gidince ona: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle şöyle dedi mi?" diye sordu. Ümmü Atiyye şöyle cevap verdi: "Evet işittim. Babam ona feda olsun. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Büluğa ermek üzere olan genç kızlar, evlenme yaşına gelmiş kızlar ve hayızlı kadınlar*

(*namazgâha*) *çıkınsınlar* –Eyyûb, evlenme yaşına gelmiş kızlar ibaresinden emin değildir- *ancak hayızlı olanlar namazgâhtan uzak durarak hayırda ve Müslümanların duasında hazır bulunsunlar*” buyurdu.” Ümmü Atiyye ne zaman Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) adını ansa: “Babam ona feda olsun” derdi.

Hafsa, Ümmü Atiyye'ye: “Hayızlı kadınlar da bayram için namazgâha gidebilirler mi?” diye sorunca: “Evet. Hayızlı kadınlar, Arafat'a, Müzdelife'ye ve cemreleri atmaya gitmiyorlar mı!” karşılığını verdi.

Bu hadis, genç olsun yaşlı olsun, güzel olsun çirkin olsun fitneden emin olduğu zaman bayram namazına gitmelerinin meşru olduğunu göstermektedir.

۲۱ - بابِ اغْتِرَالِ الْحَيْضِ الْمَصْلَى

21- HAYIZLI KADINLARIN NAMAZGÂHTAN UZAKTA DURMASI

۹۸۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنِ ابْنِ عَوْنٍ عَنْ مُحَمَّدٍ قَالَ قَالَتْ أُمُّ عَطِيَّةٍ أَمَرْنَا أَنْ نَخْرُجَ فَنُخْرِجَ الْحَيْضَ وَالْعَوَاتِقَ وَذَوَاتِ الْحُدُورِ . قَالَ ابْنُ عَوْنٍ أَوِ الْعَوَاتِقَ ذَوَاتِ الْحُدُورِ ، فَأَمَّا الْحَيْضُ فَيَشْهَدْنَ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ وَدَعَوَهُمْ ، وَيَعْتَرِلْنَ مُصَلَّاهُمْ . أطرافه ۳۲۴ ، ۳۵۱ ، ۹۷۱ ، ۹۷۴ ، ۹۸۰ ، ۱۶۵۲ - تحفة ۱۸۱۰۵

981- “Muhammed b. el-Müsennâ — İbn Ebî Adiy — İbn Avn” isnâdıyla Muhammed der ki: Ümmü Atiyye şöyle dedi: “Bizim (namazgâha çıkmamız) ve bülüğa ermek üzere olan genç kızları ve evlenme yaşına gelmiş kızları namazgâha çıkarmamız emredildi. İbn Avn hadisi: “...bülüğa ermek üzere olan genç kızları veya evlenme yaşına gelmiş kızları namazgâha çıkarmamız emredildi” şeklinde nakletmiştir- Hayızlı kadınlar ise Müslümanların cemaatinde ve dualarında hazır bulunurlar, ancak namazgâhlarından uzak bir yerde dururlar.¹

İbn Ebî Adiy, Muhammed b. İbrâhîm'dir.

¹ Hadis ayrıca 324, 351, 971, 974, 980, 1652'de geçmektedir. Müslim 890

İbn Avn, Abdullah b. Avn'dır.

Muhammed, Muhammed b. Sîrîn'dir.

Ümmü Atiyye'nin bildirdiğine göre bülüğa ermek üzere olan genç kızları ve evlenme yaşına gelmiş kızları hayızlı olsalar bile namazgâha çıkarmaları emredilmiştir. Hayızlı olanlar bayram namazını kılmaları bile Müslümanların cemaatle kıldıkları namaza şahitlik edip dualarına katılarak bu günün bereketinden faydalanırlar. Hayızlı kadınların namazgâhtan uzak durmalarının sebebi, namazgâhı kirletmemeleri ve safların düzgün olmasına engel olmalarıdır. Hayızlı kadınların namazgâha girmelerinin yasaklanması tenzihidir. Çünkü namazgâh mescid değildir. Bazıları, namazgâhın namaz kılınan yer olması sebebiyle burada kalmanın haram olduğunu söylemiştir. Ancak tenzihen mekruh olması şeklindeki görüş daha doğrudur. Hayızlı kadınlar, namazgâhın kenarında, mescidin ise kapısında dururlar.

۲۲ - بَابُ النَّحْرِ وَالذَّبْحِ يَوْمَ النَّحْرِ بِالْمُصَلَّى

22- KURBAN BAYRAMI GÜNÜ NAMAZGÂHTA (KURBANLIĞI NAHR VE ZEBH USULÜYLE) KESME

Develer, *nahr* usulü (boğazı ile göğsünün birleştiği yerden), diğer kurbanlıklar ise *zebh* usulüyle (boğazındaki damarlarından) kesilir.

۹۸۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنِي كَثِيرُ بْنُ فَرْقَدٍ عَنْ نَافِعٍ

عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَنْحَرُ أَوْ يَذْبَحُ بِالْمُصَلَّى . أَطْرَافُهُ ۱۷۱۰ ، ۱۷۱۱ ، ۵۵۵۱ ،

۵۵۵۲ ، تحفة ۸۲۶۱ ،

982- "Abdullah b. Yûsuf — Leys — Kesîr b. Ferkad — Nâfi" isnâdıyla İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlık hayvanını namazgâhta nahr eder veya keserdi.¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

¹ Hadis ayrıca 1710, 1711, 5551, 5552'de geçmektedir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) halka göstermek ve halkın kendisine uymasını sağlamak için kurbanını namazgâhta kesti. Kurban geneli kapsayan bir ibadet olduğu için bu sünneti ihya etmek maksadıyla kurbanı açıkta kesmek efdaldır.

Mâlik: “İmam kurbanını kesmeden, başka kimse kesemez” demiştir. Ancak imam kurbanını kesmezse ve vaktin geçme tehlikesi varsa, imam kesmese de Müslümanlar kurbanlarını keserler.

۲۳ - بَابُ كَلَامِ الْإِمَامِ وَالنَّاسِ فِي خُطْبَةِ الْعِيدِ ،
وَإِذَا سُئِلَ الْإِمَامُ عَنْ شَيْءٍ وَهُوَ يَخْطُبُ

23- BAYRAM HUTBESİ ESNASINDA İMAM VE İNSANLARIN KONUŞMASI, İMAM HUTBE VERİRKEN HERHANGİ BİR ŞEY SORULDUĞU ZAMAN SORANA CEVAP VERMESİ

۹۸۳ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ قَالَ حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ الْمُعْتَمِرِ عَنِ
الشَّعْبِيِّ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ النَّحْرِ بَعْدَ الصَّلَاةِ فَقَالَ « مَنْ
صَلَّى صَلَاتَنَا وَنَسَكَ نُسَكَنَا فَقَدْ أَصَابَ النَّسِكَ ، وَمَنْ نَسَكَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَلَيْتَ شَأْنُ لَحْمٍ » .
فَقَامَ أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نِيَّارٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَاللَّهِ لَقَدْ نَسَكْتُ قَبْلَ أَنْ أُخْرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ ،
وَعَرَفْتُ أَنَّ الْيَوْمَ يَوْمُ أَكْلٍ وَشُرْبٍ فَتَعَجَّلْتُ وَأَكَلْتُ وَأَطْعَمْتُ أَهْلِي وَجِيرَانِي . فَقَالَ
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « تِلْكَ شَأْنُ لَحْمٍ » . قَالَ فَإِنَّ عِنْدِي عَنَاقَ جَذَعَةٍ ، هِيَ خَيْرٌ مِنْ شَاتَى لَحْمٍ ،
فَهَلْ تَجْزِي عَنِّي قَالَ « نَعَمْ ، وَلَكِنْ تَجْزِي عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ » . أطرافه ۹۵۱ ، ۹۵۵ ، ۹۶۵ ،
۱۷۶۹ تحفة ۶۶۷۳ ، ۵۵۶۳ ، ۵۵۶۰ ، ۵۵۵۷ ، ۵۵۵۶ ، ۵۵۴۵ ، ۹۷۶ ، ۹۶۸

983- “Müsedded — Ebu'l-Ahvas — Mansûr b. el-Mu'temir — Şa'bi” isnâdıyla Berâ b. Âzib anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurban bayramı günü namazdan sonra bize hutbe verdi ve şöyle buyurdu: “Bizim bu namazımızı kılan ve kurbanımızı kesen kurbana (kurban sünnetimize) uygun iş yapmış olur. Namazdan önce kurban kesen ise bu kestiği, sadece et için kesilmiş bir davardır.” Ebû Burde b. Niyâr kalkıp: “Ey Allah'ın Resûlü!

Vallahi ben kurbanımı namazdan önce kestim. Bu günün yeme içme günü olduğunu bildiğim için, erken kestim ve hem ben yedim, hem ailem ile komşularıma yedirdim” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Senin bu davarın sadece bir et davarıdır*” buyurunca, Ebû Burde: “Yanımda iki davardan daha değerli bir oğlak vardır. Bunu kurban etmem yeterli olur mu?” diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Evet, ancak senden sonra kimse için yeterli (geçerli) olmaz*” buyurdu.¹

Müsedded, Müsedded b. Musarhed’dir.

Ebu’l-Ahvas, Selâm b. Suleym el-Hanefî el-Kûfî’dir.

Şa’bî, Âmir b. Şerâhîl’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kurban bayramı günü bayram namazını kıldıktan sonra halka hutbe verip şöyle buyurdu: “*Bizim bu namazımızı kılan ve kurbanımızı kesen, kurbanı (kurban sünnetimize) uygun iş yapmış olur. Namazdan önce kurban kesen ise bu kestiği sadece et için kesilmiş bir davardır, kurban yerine geçmez.*” Ebû Burde kalkıp: “Ey Allah’ın Resûlü! Ben bu günün yeme içme günü olduğunu düşünerek namaza gelmeden önce kurbanımı keserek hem kendim yedim, hem ailem ve komşularıma yedirdim” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Namazdan önce kestiğin, et için kesilmiş bir davar sayılır ve kurban yerine geçmez*” buyurdu.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile Ebû Burde arasında geçen bu konuşma, hutbe veren imam ile cemaatin konuşmasının caiz olduğunu göstermektedir. Hadisin ikinci kısmı hutbe veren imamın sorulan soruya cevap vermesiyle ilgilidir.

Ebû Burde: “Yanımda iki davardan daha besili ve değerli bir oğlak vardır. Bunu kurban etmem yeterli (geçerli) olur mu?” diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Evet, ancak senden sonra kimse için yeterli olmaz*” buyurdu. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü, namazdan önce kurban kesmekle ilgili bu hükmün Ebû Burde’ye has bir ruhsat olduğunu, başka kimsenin bayram namazından önce kurban kesmesinin caiz olmadığını gösterir.

---

¹ Hadis ayrıca 951, 955, 965, 968, 976, 5545, 5556, 5557, 5560, 5563, 6673’te geçmektedir. Müslim 1961

٩٨٤ - حَدَّثَنَا حَامِدُ بْنُ عُمَرَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدٍ أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى يَوْمَ النَّحْرِ ، ثُمَّ خَطَبَ فَأَمَرَ مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ أَنْ يُعِيدَ ذَبْحَهُ فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، جِبرَانُ لِي - إِمَّا قَالَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ، وَإِمَّا قَالَ بِهِمْ فَقَرٌّ - وَإِنِّي ذَبَحْتُ قَبْلَ الصَّلَاةِ وَعِنْدِي عَنَاقُ لِي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ شَاتِي لَحْمٍ . فَرَخَّصَ لَهُ فِيهَا . أطرافه ٩٥٤ ، ٥٥٤٦ ، ٥٥٤٩ ، ٥٥٦١ - تحفة ١٤٥٥

984- “Hâmid b. Ömer — Hammâd b. Zeyd — Eyyûb” isnâdıyla Muhammed’in bildirdiğine göre Enes b. Mâlik der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurban günü namaz kıldıktan sonra hutbe verip, namazdan önce kurban kesenlerin tekrar kurban kesmesini emretti. Ensar’dan bir adam kalkıp: “Ey Allah’ın Resûlü! Aç -veya fakir- olan komşularım vardır ve ben kurbanımı namazdan önce kestim. Yanımda iki etlik davardan değerli bir oğlak vardır” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adamın oğlağı kurban olarak kesmesine ruhsat verdi.¹

Hâmid b. Ömer, Ebû Bekre’nin çocuklarındandır ve Kirmân kadısıdır. İki yüz otuz üç yılında vefat etmiştir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî’dir.

Muhammed, Muhammed b. Sîrîn’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurban bayramı namazını kıldıktan sonra halka hutbe verip, bayram namazından önce kurban kesenlerin tekrar kurban kesmesini emretti. Ensar’dan olan Ebû Burde b. Niyâr kalkıp: “Ey Allah’ın Resûlü! Aç -veya fakir- olan komşularım olduğu için ben onlara yedirmek için bayram namazından önce kurbanımı kestim. Ancak yanımda etlik olan iki davardan daha besili ve değerli bir oğlağım var. Onu kurban olarak kesebilir miyim?” diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Burde’nin oğlağı kurban olarak kesmesine ruhsat verdi. Bu ruhsat Ebû Burde’ye has bir durumdur.

¹ Hadis ayrıca 954, 5546, 5549, 5561’de geçmektedir. Müslim 1962

٩٨٥ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ جُنْدَبٍ قَالَ صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ النَّحْرِ ثُمَّ خَطَبَ ، ثُمَّ ذَبَحَ فَقَالَ « مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ فَلْيَذْبَحْ أُخْرَى مَكَانَهَا ، وَمَنْ لَمْ يَذْبَحْ فَلْيَذْبَحْ بِاسْمِ اللَّهِ » . أطرافه ٥٥٠٠ ، ٥٥٦٢ ، ٦٦٧٤ ، ٧٤٠٠ - تحفة ٣٢٥١

985- “Müslim — Şu’be — Esved” isnâdıyla Cundeb der ki: Kurban bayramı günü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldıktan sonra hutbe verdi, sonra kurban kesti ve: *“Namaz kılmadan önce kurban kesen, onun yerine başka bir kurban kessin. Henüz kurbanını kesmeyen ise Allah’ın adıyla kurban kessin”* buyurdu.¹

Müslim, Müslim b. İbrâhîm el-Ferâhîdî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Esved, Esved b. Kays el-Abdî’dir.

Cündeb, Cundeb b. Abdillâh el-Becelî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurban bayramı namazını kıldıktan sonra halka hutbe verdi, sonra kurban kesti. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) hutbe verirken de şöyle buyurdu: *“Kurbanını bayram namazından önce kesen, onun yerine başkasını kessin. Henüz kesmeyenler ise Allah’ın adını anıp “Bismillah” diyerek kesin.”*

Hanefiler, şehirde ikamet edenler için kurbanın vacip olduğunu söylemişlerdir.

Mâlikiler ise mukim olsun, misafir olsun gücü yetenin kurban kesmesinin sünnet olduğunu söylemişlerdir.

Ulemânın çoğunluğu, Müslim’de merfu olarak geçen şu hadisi delil göstererek kurbanın sünnet olduğu görüşündedir: *“Zilhicce hilalini görüp kurban kesmek isteyen, saçlarını ve tırnaklarını kesmesin.”*

Bu hadisin ravileri arasında Basralı, Kûfeli ve Vâsıtlı olanlar vardır. Buhârî bu hadisi *Adâhi*, *Tevhûd* ve *Zebâih*’te, Müslim, Nesâî ve İbn Mâce *Adâhi* bölümlerinde rivayet etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 5500, 5562, 6674, 7400’de geçmektedir. Müslim 1960

۲۴ - بَاب مَنْ خَالَفَ الطَّرِيقَ إِذَا رَجَعَ يَوْمَ الْعِيدِ

24- BAYRAM GÜNÜ NAMAZGÂHTAN DÖNERKEN (GİTTİĞİ YOLDAN) BAŞKA YOLU TERCİH EDEN KİMSE

۹۸۶ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو ثُمَيْلَةَ يَحْيَى بْنُ وَاصِحٍ عَنْ فُلَيْحِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا كَانَ يَوْمَ عِيدِ خَالَفَ الطَّرِيقَ . تَابَعَهُ يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ فُلَيْحٍ . وَحَدِيثُ جَابِرٍ أَصَحُّ . تحفة ۲۲۵۴ ، ۱۲۹۳۷

986- “Muhammed — Ebû Tumeyle Yahya b. Vâdih — Fuleyh b. Süleymân — Saîd b. el-Hâris” isnâdıyla Câbir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bayram günü (namazgâha gitmek için) başka yol, (oradan dönmek için de başka yol) tercih ederdi” dedi. Yûnus b. Muhammed bunu Fuleyh’ten rivayet ederek buna mutabaat etmiştir. Ancak Câbir’in hadisi daha sahihtir.

Muhammed, Muhammed b. Selâm’dır.

Ebû Tumeyle Yahya b. Vâdih, Ebû Tumeyle Yahya b. Vâdih el-Ensârî el-Mervezî’dir.

Câbir, Câbir b. Abdullah’tır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bayram namazı için namazgâha giderken bir yoldan gider, dönerken ise başka bir yoldan dönerdi.

Nevevî, *el-Mecmû*’da der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bayram namazı için namazgâha giderken uzun olan yoldan gider, dönerken ise kısa yoldan dönerdi. Çünkü namazgâha gitmek, dönmekten efaldır.”

İmâmu’l-Haremeyn ve başkası: “Namazgâhtan dönerken, giderken olduğu gibi sevap kazanılmaz” demişlerdir. Ancak Tirmizî’nin Ubey b. Ka’b’dan naklettiği hadiste de geçtiği gibi dönerken de atılan adımlara sevap yazılacağı söylenmiştir.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) değişik yollardan gidip gelmesinin sebebinin, iki yolun veya bu yollardaki insanların ve cinlerin da kendisine şahitlik etmesini istediği veya bu yollarda olanlara teberrük olması, veya bu yollarda olanların kendisine soru sormaları, ya da bu yollarda olanlara sadaka

vermek veya bu yol üzerindeki mezarlarda olan akrabalarını ziyaret etmek veya akrabalarını ziyaret etmek ya da yoldaki münafık ve Yahudileri kışkırtmak veya onlara Müslümanların çok olduğunu göstermek veya nazar değmesinin önüne geçmek için olduğu söylenmiştir. Hz. Yâkub'un oğullarına: "Oğullarım! Tek bir kapıdan değil, ayrı ayrı kapılardan girin"¹ demesi de bu mânâdadır.

İlim ehlinden bazıları bu hadise uyarak, imamın, namaza gittiği yoldan başka bir yoldan dönmesini müstehab görmüşlerdir.

Şâfiî, *el-Ümm*'de imamın dönüş yolunda kıbleye yönelerek dua etmesini de müstehab görmüş ve bu konuda hadis rivayet etmiştir.

.Hadisin ikinci ravisi Mervli, üçüncü ve dördüncü ravisi Medinelidir

Yûnus b. Muhammed bunu Fuleyh kanalıyla Saîd'den, o da Ebû Hureyre'den rivayet ederek Ebû Tumeyle'ye mutâbaat etmiştir; ancak Câbir'in hadisi daha sahihtir.

۲۵ - بَابُ إِذَا فَاتَهُ الْعِيدُ يُصَلِّي رَكَعَتَيْنِ

25- BAYRAM NAMAZINI KAÇIRAN KİMSE İKİ REKAT NAMAZ KILAR

وَكَذَلِكَ النِّسَاءُ وَمَنْ كَانَ فِي الْبُيُوتِ وَالْقُرَى، لِقَوْلِ النَّبِيِّ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-:

«هَذَا عِيدُنَا أَهْلَ الْإِسْلَامِ.»

وَأَمَرَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ مَوْلَاهُمُ ابْنُ أَبِي عُبَّةٍ بِالزَّائِيَةِ فَجَمَعَ أَهْلَهُ وَبَنِيهِ وَصَلَّى كَصَلَاةِ أَهْلِ

الْمِصْرِ وَتَكْبِيرِهِمْ.

وَقَالَ عِكْرِمَةُ: أَهْلُ السَّوَادِ يَجْتَمِعُونَ فِي الْعِيدِ يُصَلُّونَ رَكَعَتَيْنِ كَمَا يَصْنَعُ الْإِمَامُ.

وَقَالَ عَطَاءٌ: إِذَا فَاتَهُ الْعِيدُ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ.

Resûlullah (sallallahu aleyhi veselllem)'in "Bu, biz müslümanların

bayramıdır" sözüne binaen, kadınlar ile evlerde bulunanlar ve köylerde yaşayan halk, bayram namazı yerine iki rekat kılarlar.

Enes b. Mâlik (Basra'ya iki fersah uzaklıktaki) Zâviye adlı yerleşim yerindeki evinde iken azatlıları olan İbn Ebî Utbe'ye ailesini ve çocuklarını toplamasını emreder ve herkes toplandıktan sonra şehirdekilerin namaz kılıp tekbir getirdiği gibi onlara namaz kıldırırdı.

İkrime der ki: "Sevâd halkı bayram günlerinde toplanır ve imamın yaptığı gibi iki rekat namaz kılarlardı."

Atâ der ki: Bayram namazını kaçırان kimsi, iki rekat namaz kılar

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bugün bir Müslümanların bayramıdır"* sözünden dolayı bayram namazına gelememiş olan kadınlar, evlerinde kalmış şehirli ve köylüler iki rekat namaz kılarlar.

Bir özürden dolayı olsun olmasın imamla bayram namazını kaçırان kişi dört değil, iki rekat namaz kılar.

Ahmed ise: "Bayram namazını kaçırان kişinin zevâlden önce onu kaza etmesi sünnettir. Bu namazı zevâid tekbirlerini getirirmeden dört rekat olarak kılar" demiştir. Ahmed delil olarak Saîd b. Mansûr'un İbn Mes'ûd'dan naklettiği: "İmamla bayram namazı kılmayı kaçırان kişi, dört rekat kılsın" hadisini göstermiştir.

Mervezî ve başkaları ise: "Bayram namazını kaçırان kişi kaza etmez" demişlerdir. Hanefiler de bayram namazını kaçırانın kaza etmeyeceğini, çünkü bayram namazının, tek başına olanın yerine getiremeyeceği şartları olduğunu söylemişlerdir.

Aynı şekilde, imamla beraber namazgâha gelemeyen kadınlar da bu namazı kaza etmezler.

Buhârî'ye göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bugün biz Müslümanların bayramıdır"* sözüyle namazgâhta olanları ve olmayanları kasdetmiştir. Buhârî buna delil olarak ta Hz. Âişe'nin naklettiği bayram günü yanında şarkı söyleyen kızları göstermiştir. Bu hadiste Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ebû Bekr'e: *"Bu bizim bayramımızdır"* demiştir. Yine Buhârî Ukbe b. Âmir'in Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklettiği: *"Bugün biz Müslümanların bayramıdır"* sözünü delil göstermiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu

sözüyle hem namazgâhta olanları, hem olmayan kadın ve köylerde ikamet edenleri kasdettiği söylenmiştir.

Buhârî, evlerde ve köylerde olup namazgâha gelemeyenlerin, Hz. Ali'nin: "Cuma ve bayram namazları sadece şehirde kılınır" sözünü delil göstererek namazı kaza etmeyeceklerini, sadece iki rekat nafîle kılacaklarını söylemiştir.

Enes b. Mâlik Basra'ya iki fersah mesafede olan Zâviye denilen yerde azatlısı olan İbn Ebî Utbe'ye ailesini toplamasını söyleyip şehirlielerin tekbir getirerek bayram namazı kıldığı gibi evde namaz kılmıştır.

İbn Ebî Şeybe'nin mevsul olarak naklettiğine göre İkrime: "Köyde olanlar, bayram günü toplanıp şehirdeki imamın yaptığı gibi bayram namazı kılarlar" demiştir.

Firyâbî'nin *Musannef*'inde bildirdiğine göre Atâ b. Ebî Rebâh da: "Bayram namazını kaçırın kişi iki rekat namaz kılar" demiştir. İbn Ebî Şeybe bunu başka bir yolla İbn Cüreyc'den naklederken: "Diğer nafîleler gibi değil, zevaid tekbirler getirerek kılar" sözünü ilave etmiştir.

۹۸۷ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - دَخَلَ عَلَيْهَا وَعِنْدَهَا جَارِيَتَانِ فِي أَيَّامٍ مِنِّي تُدَفِّفَانِ وَتَضْرِبَانِ ، وَالنَّبِيُّ ﷺ مُتَغَشِّ بِثَوْبِهِ ، فَانْتَهَرَهُمَا أَبُو بَكْرٍ فَكَشَفَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ وَجْهِهِ فَقَالَ « دَعُهُمَا يَا أَبَا بَكْرٍ فَإِنَّهَا أَيَّامُ عِيدٍ » . وَتِلْكَ الْأَيَّامُ أَيَّامُ مِنِّي . أَطْرَافُهُ ٩٤٩ ، ٩٥٢ ،

٢٩٠٧ ، ٣٥٣٠ ، ٣٩٣١ - تحفة ١٦٥٦٢

987- "Yahya b. Bukeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb — Urve" isnâdıyla Hz. Âişe'den nakledildiğine göre Minâ günlerinde Hz. Âişe'nin yanında iki kız def çalıp şarkı söylerken Hz. Ebû Bekr içeriye girdi. Bu sırada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) giysisiyle örtünmüş haldeydi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) kızları azarlayınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yüzündeki örtüyü açıp: "Bırak onları ey Ebû Bekr! Çünkü bu günler

bayram günleridir” buyurdu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bahsettiği günler Minâ günleriydi.¹

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Ukeyl, Ukayl b. Hâlid el-Eylî'dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Minâ günlerinde Hz. Âişe'nin yanında iki kız def çalıp şarkı söylerken Hz. Ebû Bekr içeriye girdi. Bu sırada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ihramını başına çekip örtünmüştü. Kızların def çalıp şarkı söylediğini gören Hz. Ebû Bekr onları azarlayınca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üzerindeki örtüyü açıp: “*Ey Ebû Bekr! Onları rahat bırak. Çünkü bu günler bayram günleridir*” buyurdu.

۹۸۸ - وَقَالَتْ عَائِشَةُ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَسْتُرُنِي ، وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَى الْحَبَشَةِ وَهُمْ يَلْعَبُونَ فِي

الْمُسْجِدِ ، فَزَجَرَهُمْ عُمَرُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « دَعَهُمْ ، أَمَّا بَنِي أَرْفَدَةَ » . يَغْنَى مِنَ الْأَمْنِ .

أطرافه ٤٥٤ ، ٤٥٥ ، ٩٥٠ ، ٢٩٠٦ ، ٣٥٢٩ ، ٥١٩٠ ، ٥٢٣٦ - تحفة ١٦٥٦٢

988- Hz. Âişe der ki: “Ben Mescid’de oynayan Habeşileri seyrederken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni perdeliyordu. Hz. Ömer Habeşileri azarlayınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Onları rahat bırak. Ey Erfide oğulları! Güven içinde olun (oyununuza devam edin)*” buyurdu.²

Hz. Âişe, Mescid’de oynayan Habeşileri seyrederken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun önünde durup perdelemişti. Bu sırada onları gören Hz. Ömer Habeşileri azarlayınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Onları rahat bırak. Ey Erfide oğulları! Oyununuza güven içinde devam edin*” buyurdu.

Buhârî, burada kastedilen güvenin, kâfirlere verilen güven mânâsında değil, korkmamaları mânâsında olduğunu söylemiştir. Hadiste bayram namazından bahsedilmediği için, bâb başlığıyla münasebetini anlamakta müşküller olmuştur.

¹ Hadis ayrıca 949, 952, 2907, 3530, 3931’de geçmektedir. Müslim 892

² Hadis ayrıca 454, 455, 950, 2906, 3529, 5190, 5236’da geçmektedir. Müslim 892

İbnu'l-Munîr der ki: "Hadislerde geçen: *"Bugün bayram günleridir"* sözünden kastedilen Minâ günleridir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bayramın sünnetini mutlak olarak güne izafe etmiştir. Bu sünneti yerine getirmek tek başına olsun cemaat olsun, kadın olsun erkek olsun herkes için geçerlidir.

İbn Reşîd der ki: "Mina günlerine bayram günleri denmesinin sebebi, bayram namazını imamla kılamayan kişinin bu günlerde kılabilmesi sebebiyledir. Çünkü bayram namazının bayram gününde eda etmesi emredilmiştir ve bu günlerde kılınan namaz kaza değil, eda olarak kılınır. Bayram namazının eda edilebilmesi için son vakit, Minâ günlerinin son günüdür."

۲۶ - بَابُ الصَّلَاةِ قَبْلَ الْعِيدِ وَبَعْدَهَا

26- BAYRAM NAMAZINDAN ÖNCE VE SONRA NAMAZ KILMA

وَقَالَ أَبُو الْمُعَلَّى سَمِعْتُ سَعِيدًا عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ كَرِهَ الصَّلَاةَ قَبْلَ الْعِيدِ

Ebu'l-Muallâ der ki: "Saîd b. Cübeyr'in bildirdiğine göre İbn Abbâs, bayram namazından önce nafile namaz kılmayı kerih görmüştür."

۹۸۹ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنِي عَدِيُّ بْنُ ثَابِتٍ قَالَ سَمِعْتُ

سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ يَوْمَ الْفِطْرِ ، فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ لَمْ يُصَلِّ قَبْلَهَا وَلَا بَعْدَهَا وَمَعَهُ بِلَالٌ . أطرافه ۹۸ ، ۸۶۳ ، ۹۶۲ ، ۹۶۴ ، ۹۷۵ ، ۹۷۷ ، ۹۷۹ ، ۱۴۳۱ ،

۵۵۵۸ تحفة ۷۳۲۵ ، ۵۸۸۳ ، ۵۸۸۱ ، ۵۸۸۰ ، ۵۲۴۹ ، ۴۸۹۵ ، ۱۴۴۹ ،

989- "Ebu'l-Velîd — Şu'be — Adiy b. Sâbit — Saîd b. Cübeyr" isnâdıyla İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan bayramı günü çıkıp iki rekat namaz kıldı. Ne bu namazdan önce, ne de sonra namaz kılmadı. Yanında da Bilâl vardı.¹

Ebu'l-Velîd, Hişâm b. Abdilmelik et-Tayâlisî'dir.

¹ Hadis ayrıca 98, 863, 962, 964, 975, 977, 979, 1431, 1449, 4895, 5249, 5880, 5881, 5883, 7325'te geçmektedir. Müslim 884

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Adiy b. Sâbit, Adiy b. Sâbit el-Ensârî'dir.

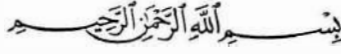
Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ramazan bayramında Bilâl ile beraber çıkıp iki rekat bayram namazı kılmış, ne bu namazdan önce, ne de sonra namaz kılmamıştır.

Şâfiîler şöyle derler: “Namaz vakti gelince imamın önce veya sonra nafile namaz kılması mekruhtur. Çünkü bu durumda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığına muhalefet etmiş ve daha önemli olan bayram namazını geciktirmiş olur. Cemaatin ise eğer hutbeyi işitmiyorsa ne bayram namazından önce, ne de sonra nafile kılması mekruh değildir. Çünkü hutbeyi işitiyorsa onu dinlemesi daha önemlidir.”

Hanefiler ise şöyle dediler: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «*Bayramda imamlarla kılınan bayram namazından önce namaz yoktur*» sözü sebebiyle bayram namazından önce namaz kılmak mekruhtur.”

Mâlikiler ve Hanbeliler ise, ne bayram namazından önce, ne de sonra namaz kılınmayacağını söylemişlerdir.

Murdâvî, *et-Tenkîh*'te: “Namazgâhta bayram namazından önce veya sonra nafile kılmak mekruhtur. Namazgâhtan ayrılmadan da kaza namazı kılmak mekruhtur” demiştir.

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

١٤ - كتاب الوتر

14. VİTİR KİTABI

١- باب مَا جَاءَ فِي الْوِتْرِ

1- VİTİR (NAMAZI) HAKKINDA GELEN RİVAYETLER

Buhârî'nin ravisi Ebû Zer, bunu Müstemlî'den "Ebvâbu'l-vitr. Bismillahirrahmanirrahîm" şeklinde nakletmiştir. Ancak *Fethu'l-Bâri*'de Besmele daha önce zikredilmiştir. Bunun aslı da "Bismillahirrahmanirrahîm. Kitâbu'l-vitr" şeklindedir.

Vitir namazı konusunda ihtilaf edilmiştir. Ebû Hanîfe, Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem): "*Yüce Allah (beş vakit namaz dışında) namazınıza bir namaz daha ekledi. O da vitir namazıdır*" şeklinde nakledilen rivayete dayanarak bunun vacip olduğunu söylemiştir. Eklenen şey de mutlaka kendisine eklemeye bulunulan şeyle aynı cinsten olur. Bu şekilde bu da farz (namaz olmakta)dır. Haber-i vâhidle sâbit olduğu için bunu inkar eden kişi tekfir edilemez. Zira Ebû Dâvud sahih bir isnâdla: "*Vitir (namazı) her müslümanın üzerine bir haktır*" şeklinde rivayette bulunmuştur.

Şâfiî'ye göre de Yüce Allah'ın: "وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى (ve orta namaza)"¹ buyruğu, bunun (vitir namazının) vacip olmadığını ifade etmektedir. Eğer vacip olsaydı o zaman (namaz vakitleri altı vakit olur ve beş vakitte olduğu gibi) orta namaz olmazdı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Muâz'ı Yemen'e gönderdiği zaman: "*Allah'ın kendilerine her gün ve gecede beş vakit namazı farz kıldığını bildir*" buyurmuştur. Bu da: "*(Vitir namazı her müslümanın üzerine bir) haktır*" buyruğunun farz mânasında olmadığını göstermektedir.

٩٩٠ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ صَلَاةِ اللَّيْلِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « صَلَاةُ اللَّيْلِ مَثْنَى مَثْنَى ، فَإِذَا خَشِيَ أَحَدُكُمْ الصُّبْحَ صَلَّى رَكْعَةً وَاحِدَةً ، تُؤْتِرُ لَهُ مَا قَدْ صَلَّى » .
 أطرافه ٤٧٢ ، ٤٧٣ ، ٩٩٣ ، ٩٩٥ ، ١١٣٧ - تحفة ٨٣٤٦ ، ٧٢٢٥

990- “Abdullah b. Yûsuf’un Mâlik isnâdıyla Nâfi’ ve Abdullah b. Dînâr’dan bildirdiğine göre İbn Ömer şöyle demiştir: Bir adam Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gece namazını sorunca, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Gece namazları ikişer rekat olarak kılınır. Sizden biri sabah olacağından korkarsa bir rekat kılsın. Bu kılmış olduğu namazı vitir (yani tek) yapar” buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

İbn Ömer’in azatlısı Nâfi’ ve Abdullah b. Dînâr bunu İbn Ömer b. el-Hattâb’dan: “Bir adam Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gece namazını sorunca” şeklinde rivayette bulunmuştur. *el-Mu’cemu’s-Sağîr*’de olduğu gibi Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) soran adamın İbn Ömer’in kendisi olduğu söylenmektedir.

Müslim’e göre Abdullah b. Şakîk kanalıyla İbn Ömer’den: “Bir adam Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) sordu. Ben de ikisi arasında idim” şeklinde nakledilen rivayetle buna muhalefet edilmiştir.

Bu adamın Bedevi biri olduğu söylenmektedir. Ebû Zer ve Asîlî’nin nüshalarına göre muhtemelen bu soruyu soran kişi, gece namazının kaç rekat olduğunu veya ikişer rekat mı yoksa dörder rekat mı kılınacağını sormuştur.

Gece namazları ikişer rekat olarak kılınır. Bu da, Müslim’in de rivayetinde geçtiği üzere İbn Ömer’in hadisinde açıklandığı gibi iki rekatta bir selam verilmesi mânasındadır.

¹ Hadis ayrıca 472, 473, 993, 995, 1137’de geçmektedir. Müslim 749,751

Hanifilere göre de gündüz namazını (nafile namazı) dörder rekat kılmak daha faziletlidir.

Başka bir rivayetle de açık olarak görülmektedir ki Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) gördüğü veya işittiği bir şey hakkında onu reddedecek bir şey dememişse, bu şey, hakkında buyrukta bulunduğu şeyler (takriri sünnet) hükmündedir. *Sahîh*'de İbn Huzeyme'nin bildirdiğine göre İbn Ömer merfû olarak: *"Gece ve gündüz namazları ikişer rekat olarak kılınır"* ibaresi geçmiştir. Ancak hadis âlimlerinin çoğu gündüz (namazları) ziyadesini illetli görmüşlerdir. Zira İbn Ömer'in hafız öğrencileri bu ziyadeyi kendisinden zikretmemişlerdir. Nesâî de ravinin hata ettiği görüşündedir.

Kişi sabah namazı vaktinin gireceğinden korkarsa bir rekat kılar ve kıldığı bu bir rekat daha önce kılmış olduğu namazı vitir (yani tek) yapar.

Bu da vitir namazının bir rekat olduğuna ve selam vermekle önceki rekattan ayrı kılındığına delâlet etmektedir. Üç görüş imamı da Hz. Âişe'nin hadisine dayanarak Hanefilere muhalif olarak: "Akşam namazı gibi üç rekat kılar" demişlerdir. Hâkim bunu bu şekilde rivayet etmiş ve sahih bir rivayet olduğunu söylemiştir.

Şâfiî der ki: Eğer üç veya daha fazla rekatta vitir kılar ve son iki rekatta teşehhüd ederse yine caizdir. Müslim de bu hadisi rivayet etmiştir. Ancak akşam namazından farklı olması açısından bir defa teşehhüd edilmesi daha faziletlidir.

Dârakutnî güvenilir bir isnâdla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem): *"Üç rekatla vitir namazı kılmayın ve onu akşam namazına benzetmeyin"* şeklinde rivayette bulunmuştur. Vitr namazını üç rekatla kılmak, ibadetin daha fazla olması açısından bir rekat olarak kılmaktan daha faziletlidir. Kâdı Ebû Tîb: *"Vitr namazını bir rekat olarak kılmak mekruhtur"* demiştir.

Mâlikiler bunu vitirden önce çift rekat olarak kılınması gerektiğine delil saymıştır. Zira vitir ifadesi ile, kılınan rekat sayısının sonunda tek olması kastedilmektedir. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bu kılmış olduğu namazı vitir (yani tek) yapar"* buyurmaktadır.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: "Gece namazının çift olarak kılınması sıhhat açısından değil de, daha güzel olması açısından gerekli olan bir şeydir. Zira Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Hibbân, Ebû Eyyûb'dan merfû olarak: *"Vitr"*

namazı haktır! Dileyen kimse onu, beş rekat olarak, dileyen üç rekat olarak, dileyen kimse de bir rekat olarak kılsın” şeklinde rivayette bulunmuştur.

۹۹۱ - وَعَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يُسَلِّمُ بَيْنَ الرَّكْعَةِ وَالرَّكْعَتَيْنِ فِي الْوُتْرِ ،
حَتَّى يَأْمُرَ بِعُضٍّ حَاجَتِهِ . تحفة ۸۳۸۵

991- Nâfi' bildiriyor: "İbn Ömer vitir namazını kılarken, iki rekat kılıp son bir rekati kılmadan önce selam verirdi. Öyle ki o sırada bazı ihtiyaçları için emir verirdi."

Abdullah, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'dır.

İbn Ömer vitir namazını kılarken, iki rekat kılıp son bir rekati kılmadan önce selam verirdi. Öyle ki o sırada bazı ihtiyaçları için emir verirdi. Burada da görülmektedir ki kendisi bu namazı birleştirerek kılardı. Ancak bir ihtiyacı olması halinde de tek rekati ayrı olarak kılardı.

Saîd b. Mansûr'un sahih bir isnâdla bildirdiğine göre Bekr b. Abdillâh el-Müzenî şöyle demiştir: İbn Ömer iki rekat kıldıktan sonra: "Evladım! Yolculuk için hazırlıklarımızı yap" dedi ve sonra kalkıp bir rekat vitir kıldı.

İlk hadisi Ebû Dâvud ve Nesâî rivayet etmiştir.

۹۹۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ خُرْمَةَ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ كُرَيْبٍ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ بَاتَ عِنْدَ مَيْمُونَةَ ، وَهِيَ خَالَتُهُ ، فَاضْطَجَعْتُ فِي عَرْضٍ وَسَادَةٍ ، وَاضْطَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَهْلُهُ فِي طُولِهَا ، فَنَامَ حَتَّى انْتَصَفَ اللَّيْلُ أَوْ قَرِيبًا مِنْهُ ، فَاسْتَيْقَظَ يَمْسَحُ النَّوْمَ عَنْ وَجْهِهِ ، ثُمَّ قَرَأَ عَشْرَ آيَاتٍ مِنْ آلِ عِمْرَانَ ، ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى شَنْ مَعْلَقَةٍ ، فَتَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ، ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي فَصَنَعْتُ مِثْلَهُ فَقُمْتُ إِلَى جَنْبِهِ ، فَوَضَعَ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى رَأْسِي ، وَأَخَذَ بِأُذُنِي يَفْتِلُهَا ، ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ ، ثُمَّ أَوْتَرَ ، ثُمَّ اضْطَجَعَ حَتَّى جَاءَهُ الْمُؤَذِّنُ فَقَامَ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ ، خَرَجَ فَصَلَّى الصُّبْحَ . أطرافه ۱۱۷ ، ۱۳۸ ، ۱۸۳ ، ۶۹۷ ، ۶۹۸ ،

، ٦٢١٥ ، ٥٩١٩ ، ٤٥٧٢ ، ٤٥٧١ ، ٤٥٧٠ ، ٤٥٦٩ ، ١١٩٨ ، ٧٢٨ ، ٧٢٦ ، ٦٩٩

٦٣٦٢ تحفة - ٧٤٥٢ ، ٦٣١٦

992- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — Mahreme b. Süleymân” isnâdıyla Kureyb’in bildirdiğine göre İbn Abbâs anlatıyor: “Bir gece teyzem ve müminlerin annesi olan Meymûne’nin yanında geceledim. Gece vakti ben başımı yastığa enlemesine, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve eşi (Meymûne) de uzunlamasına koyup uyuduk. Gece yarısı veya gece yarısına az kala Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) uyandı ve elleriyle yüzünü ovuşturarak uykusunu dağıttı. Sonra Âl-i İmrân Sûresi’den on âyet okudu. Sonra asılı olan su tulumuna gidip ondan güzelce abdest aldı. Ardından kalkıp iki rekat namaz kıldı. Ben de kalkıp onun yaptığı gibi yaptım ve yanında durdum. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sağ elini başıma koyup kulağımı tutarak ovmaya başladı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) iki rekat namaz kıldı, sonra iki rekat daha, sonra iki rekat daha, sonra iki rekat daha, sonra iki rekat daha, sonra iki rekat daha, sonra iki rekat daha kılıp sonra bir rekat daha kılarak müezzin gelene kadar uzandı. Müezzin gelince kalkıp iki rekat namaz kıldı, sonra çıkıp (Mescid’de) sabah namazını kıldı.¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka’nebî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Ebû Zer ve Asîlî’nin rivayetinde de kısaltılmadan Mâlik b. Enes şeklindedir.

Mahreme, Mahreme b. Süleymân el-Esdî el-Vâlibî’dir.

Kureyb, Abdullah b. Abbâs’ın azatlısı Kureyb b. Ebî Müslim el-Hâşimî’dir. Künyesi Ebû Rişdîn’dir. İbn Abbâs kendisine teyzesi ve müminlerin annesi olan Meymûne’nin yanında gecelediğini haber vermiştir. Meymûne, İbn Abbâs’ın annesi Lübâbe’nin kız kardeşidir.

Müslim de Şerîk b. Ebî Nemir kanalıyla Kureyb’den: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) nasıl namaz kıldığına baktım” ziyadesinde bulunmuştur.

¹ Hadis ayrıca 117, 138, 183, 697, 698, 699, 726, 728, 1198, 4569, 4570, 4571, 4572, 5919, 6215, 6316, 7452’de geçmektedir. Müslim 763

kılıp sonra bir rekat daha kıldı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada tek rekat olanı dışında altı defa ikişer rekat kılmıştır ki bu da on iki rekat etmektedir.

Bu şekilde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) on üç rekat kıldığı ve her iki rekatı (selam vererek) birbirinden ayrı kıldığı görülmektedir. Talha b. Nâfi'nin rivayetinde: "Her iki rekatta selam vermekteydi" demesi bunu tam olarak açıklamaktadır.

Sonra müezzin gelene kadar uzandı. Müezzin gelince de kalkıp sabah namazının iki rekat sünnetini kıldı. Sonra odasından Mescid'e çıkıp cemaatle sabah namazını kıldı.

۹۹۳ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ الْقَاسِمِ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « صَلَاةُ اللَّيْلِ مَثْنَى مَثْنَى ، فَإِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَنْصَرِفَ فَارْكَعْ رَكْعَةً تُؤَيِّرُ لَكَ مَا صَلَّيْتَ » . قَالَ الْقَاسِمُ وَرَأَيْنَا أَنَا وَمَنْدُ أَدْرَكْنَا يُوتِرُونَ بِثَلَاثٍ ، وَإِنَّ كُلَّ لَوَاسِعٍ أَرْجُو أَنْ لَا يَكُونَ بِشَيْءٍ مِنْهُ بَأْسٌ .

أطرافه ۴۷۲ ، ۴۷۳ ، ۹۹۰ ، ۹۹۵ ، ۱۱۳۷ - تحفة ۷۳۷۴ ۲

993- "Yahya b. Süleymân — İbn Vehb — Amr — Abdurrahman b. el-Kâsım — babası" isnâdıyla Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "Gece namazı ikişer ikişerdir. (Gece) namazını bitirmek istersen (son olarak) bir rekat kılsın. Bu da daha önce kılmış olduğun rekatları tek yapmış olur" buyurmuştur. Kâsım der ki: "Biz yetiştığımız zamandan beri birçok kimseyi hep üç rekatle vitir kılıyorlar gördük. Bununla beraber hepsi caizdir. Ben bunların hiçbirinde sakınca olmadığını ümid ederim."¹

Yahya, Yahya b. Süleymân el-Cu'fî el-Kûfî'dir.

İbn Vehb, İbn Vehb el-Mısrî'dir.

Amr, Amr b. el-Hâris'tir.

Abdurrahman b. el-Kâsım'ın babası, Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Siddîk'tir.

¹ Hadis ayrıca 472, 473, 990, 995, 1137'de geçmektedir. Müslim 749, 751

Abdullah, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'dır.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin gece namazını bitirmek istemesi halinde son olarak bir rekat kılması gerektiğini, bunun da daha önce kılmış olduğu rekatları tek yapmış olacağını bildirmiştir.

Bu da bir rekat kılmanın sabah olacağı korkusu taşıyan kişiye has olduğunu söyleyen Hanefilerin dediğini reddetmektedir. Zira bu hadiste gece namazını bırakmak isteme durumu zikredilmiştir. Bu da sabah olacağı ve başka bir şey korkusundan daha kapsayıcıdır.

Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr bir önceki isnâdla Ebû Nuaym'ın rivayeti yönünde gece namazını bırakmak isteme durumunu zikretmiştir.

Hâfız İbn Hacer der ki: "Gece namazını bırakmak isteme durumunu zikretmek yanılgıdan ibarettir. *Umdetu'l-Kârî* eserinin sahibi Aynî: "Bu bir rekati önceki rekatlardan ayırmak, namaza yeniden başlamak demektir. Ancak doğru olanı, vitri kendisinden önceki namazdan ayırmadan birlikte kılmaktır" demiştir.

Biz yetiştığımız zamandan beri yani bulûğa erdiğimiz zamandan beri birçok kimseyi hep üç rekatla vitir kıldığını gördük. Bununla beraber hepsi (yani bir de, üç de) caizdir. Ben bu sayıların hiçbirinde sakınca olmadığını ümid ederim. Bunlardan biri ile amel etmekte bir mahzur yoktur.

٩٩٤ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ

رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً ، كَانَتْ تِلْكَ صَلَاتِهِ - تَعْنِي بِاللَّيْلِ -

فَيَسْجُدُ السَّجْدَةَ مِنْ ذَلِكَ قَدَرًا مَا يَقْرَأُ أَحَدُكُمْ خَمْسِينَ آيَةً قَبْلَ أَنْ يَرْفَعَ رَأْسَهُ ، وَيَرْكَعُ

رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْفَجْرِ ، ثُمَّ يَضْطَجِعُ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ حَتَّى يَأْتِيَهُ الْمَوْذَنُ لِلصَّلَاةِ .

أطرافه ٦٢٦ ، ١١٢٣ ، ١١٦٠ ، ١١٧٠ ، ٦٣١٠ - تحفة ١٦٤٧٢

994- "Ebu'l-Yemân — Şuayb — Zührî" isnâdıyla Urve'nin bildirdiğine göre Hz. Âişe gece namazını kastederek şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) on bir rekat kıları. Bu namazında secdeyi sizden birinin elli âyet okuyabileceği kadar uzun tutar ve başını secdeden

kaldırmazdı. Sabah namazından önce de iki rekat kılar ve müezzin namaz için ezan okuyana kadar sağ yanı üzerine uzanırdı.”¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, İbn Ebî Hamza'dır.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Urve, Hz. Âişe'den naklederek Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu namazı on bir rekat olarak kıldığını bildirmiştir. Şâfiî bu hadise ve Hz. Âişe'nin: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ne Ramazan ayında, ne de başka bir ayda on bir rekattan fazla kılmazdı” demesine dayanarak vitir namazının en fazla bu kadar kılınabileceği görüşündedir. Bundan fazla kılmak da doğru değildir. Kişinin bundan fazla kılması doğru olmadığı gibi vitri de caiz olmaz. Çünkü bu rekatları bir iftitah tekbiriyle kılmaktadır. İki rekatta bir selam verme durumunda namazı sahih olur, fakat altıncısında yani on ikinci rekatta vitri kılmayıp selam vermesi caiz değildir. Eğer kişi bu yasaklamayı bilir ve bunu kasıtlı olarak yaparsa kıyas iptal edilir. Hata ile zeval vaktinden önce kılınan öğle namazının nafile namaz sayılması gibi bu da nafile namaz yerine geçer.

Hz. Âişe'nin bu hadisi ile daha önce zikredilen İbn Abbâs'ın on üç (rekat) şeklindeki hadisi arasında bir ihtilaf yoktur. Bu konuda: “En fazlası on üç rekattır” denilmiştir. Ancak çoğunluk bunu, on üç rekattan ikisinin yatsı namazının sünnetinden olduğu yönünde tevil etmektedir.

Nevevî: “Bu tevil, rivayet edilen haberlere muhalif zayıf bir tevildir” demiştir.

es-Subkî der ki: “Ben de vitrin bu şekilde kılınmasının caiz olduğu görüşündeyim. Ancak ben on bir rekat ve hatta daha az kılınmasını tercih ederim. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çoğunlukla bu şekilde kıları.

Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) on bir rekat kıları. Bu namazında secdeyi sizden birinin elli âyet okuyabileceği kadar uzun tutar ve başını secdeden kaldırmazdı. Sabah namazından önce de iki rekat sünnet kılar ve müezzin namaz için ezan okuyana kadar sağ yanı üzerine uzanırdı. Çünkü sağ yanı üzerine uzanmayı severdi.

¹ Hadis ayrıca 626, 1123, 1160, 1170, 6310'de geçmektedir. Müslim 724, 736

Ancak: “Bunun hikmeti Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) derin uykuya dalmayıdır. Zira kalp sol taraftadır ve sol tarafa uzanıp yatmak kalp için bir rahattır. Bu da derin uykuya dalmaya sebep olur” denilmektedir. Biz de: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) gözleri uyurdu, ama kalbi uyumazdı” demenin doğru olduğunu söylemekteyiz. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yapması, ümmetini bilgilendirmek ve bunu onlara öğretmek için olabilir.

۲ - بَابُ سَاعَاتِ الْوُتْرِ

2- VİTİR NAMAZININ VAKTI

قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ أَوْصَانِي النَّبِيُّ ﷺ بِالْوُتْرِ قَبْلَ النَّوْمِ .

Ebû Hureyre der ki: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bana vitri uyumadan önce kılmamı vasiyet etti.”

Ebû Hureyre’nin: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bana vitri uyumadan önce kılmamı vasiyet etti” şeklindeki rivayeti, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Geceleyin kıldığınız namazın sonunu vitir yapın” buyruğuna dayanılarak gecenin sonunda uyanabilmekten emin olmayan kimsenin kastedildiği yönünde yorumlanmıştır.

۹۹۵ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ سِيرِينَ قَالَ قُلْتُ

لِابْنِ عُمَرَ أَرَأَيْتَ الرَّكَعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْغَدَاةِ أُطِيلُ فِيهِمَا الْقِرَاءَةَ فَقَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ مَثْنَى مَثْنَى ، وَيُوتِرُ بِرَكْعَةٍ وَيُصَلِّي الرَّكَعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْغَدَاةِ وَكَأَنَّ الْأَذَانَ بِأُذُنَيْهِ .

قَالَ حَمَّادُ أَيْ سُرْعَةً . أَطْرَافُهُ ٤٧٢ ، ٤٧٣ ، ٩٩٠ ، ٩٩٣ ، ١١٣٧ - تحفة ٦٦٥٢

995- Ebu’n-Nu’mân’ın Hammâd b. Zeyd isnâdıyla bildirdiğine göre Enes b. Sîrîn şöyle demiştir: İbn Ömer’e: “Sabah namazından önceki iki rekat hakkında ne dersin? Bunlarda kıraati uzatayım mı?” dediğimde: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) geceleyin ikişer ikişer namaz kılar ve bir rekatla vitir yapardı. Sabah namazından önce sanki kulağında ezan

okunuyormuşçasına iki rekat namaz kılardı” karşılığını verdi. Hammâd: “Yani hızlıca kılardı” demiştir.¹

Ebu’n-Nu’mân, Muhammed b. el-Fadl es-Sedûsî’dir.

Enes b. Sîrîn, Muhammed b. Sîrîn’in kardeşidir.

Enes b. Sîrîn, İbn Ömer b. el-Hattâb’a sabah namazından önceki iki rekat hakkında görüşünü sorup: “Bunlarda kıraati uzatayım mı?” dediğinde, İbn Ömer, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) geceleyin ikişer ikişer namaz kılıp bir rekatla vitir yaptığını, sabah namazından önce sanki kulağında ezan yani kâmet okunuyormuşçasına da hızlıca iki rekat sünnet kıldığını söylemiştir.

Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) kâmet getirilmesini işitip ilk vaktin geçmesi korkusuyla sabah namazının iki rekat sünnetini hızlıca kılardı. Bu sebeple de kıraati kısa tutardı. Enes b. Sîrîn’in bu sorusuyla da bu iki rekatta kıraatin nasıl olması gerektiği cevaplanmış oldu.

Bunu rivayet edenlerin hepsi Basralıdır. Hadisi Müslim², Tirmizî ve İbn Mâce *Salât* bölümlerinde tahrir etmişlerdir.

۹۹۶ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ حَدَّثَنِي مُسْلِمٌ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُلَّ اللَّيْلِ أَوْتَرْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَنْتَهَى وَتَرُهُ إِلَى السَّحَرِ .

تحفة ۱۷۶۳۹

996- “Ömer b. Hafs — babası (Hafs) — A’miş — Müslim” isnâdıyla Mesrûk’un bildirdiğine göre Hz. Âişe: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gecenin her vaktinde vitir kılmıştır. Ancak son zamanlarında vitri seher vaktinde kılmıştır” dedi.

Ömer, Ömer b. Hafs en-Nehaî el-Kûfî’dir.

Babası (Hafs), Kûfe kadısı Hafs b. Ğıyâs’tır.

Müslim, Ebu’d-Duhâ el-Kûfî’dir.

Mesrûk, İbn Abdirrahman el-Kûfî’dir.

¹ Hadis ayrıca 472, 473, 990, 993, 1137’de geçmektedir.

² Müslim 749, 751

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gecenin her vaktinde vitir kılmıştır. Ancak son zamanlarında vitri seher vaktinde kılmıştır.

Ebû Dâvud'un, Mesrûk'tan olan rivayeti şöyledir: "Hz. Âişe'ye: «Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vitir namazını ne zaman kılardı?» dediğimde: «Gecenin başlangıcında, ortasında, sonunda olmak üzere gecenin her vaktinde kılmıştır. Ancak vefat ettiği zaman (yani son zamanlarında) seher vaktinde kılmıştır» karşılığını verdi." Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vitri gecenin başlangıcında kılması bir rahatsızlığından dolayıdır. Gecenin ortasında kılması ise o zamanda uyanmış olmasından dolayıdır. Ancak son zamanlarında bunu gecenin sonunda kılmıştır.

Muhtemelen bunu gecenin başlangıcında ve sonunda kılması bu vakitlerde kılınmasının caiz olduğunu beyan etmesi açısından. Gecenin sonunda kılması ise uyanabilmekte kendine güvenen kimse için bunun daha faziletli olduğunu beyan etmesi açısından.

Gecenin sonunda uyanamamaktan korkan kimse, bunu gecenin başlangıcında kılar. Gecenin sonunda kalkmak isteyen kimse de vitri gecenin sonunda kılar. Zira gecenin sonunda kılınan namazın şahitleri vardır. Bu sebeple de daha efdaldir.

Ömer, İbn Mes'ûd, İbn Abbâs ve başkası kanalıyla aynısı rivayet edilmiştir. Mâlik de bunu müstehab görmüştür. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ebû Bekir'e: «*Vitir namazını ne zaman kılmaktasın?*» diye sorunca, Ebû Bekir: "Gecenin başlangıcında" karşılığını verdi. Ömer'e: "*Sen vitir namazını ne zaman kılmaktasın?*" diye sorunca, Ömer: "Gecenin sonunda" karşılığını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekir'e: "*Sen ihtiyatlı davranıyorsun*" derken, Ömer'e: "*Sen de kuvvetli olan, takvaya uygun olan ile amel ediyorsun*" dedi.

Ebû Bekir'in daha üstün biri olması ile Ömer'in böyle yapması ulemânın çoğunluğunun tercihinde karışıklığa sebep olmuştur.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: Ulemânın çoğunluğu bu hadis ile Ömer'in fiilinin tercih edildiğini anlamıştır. Zira Ömer kuvvetli olmak ile vasıflandırılmıştır. Kuvvetli olup bunu yapabilme de ihtiyatlı davranmaktan daha faziletlidir.

Selef ve haleften âlimler Muâz'ın merfû olarak: *"Rabbim (beş vakit namaz dışında) namazıma bir namaz daha ekledi. O da vitir namazıdır. Vakti de yatsıdan (sonra başlayıp) fecrin doğuşuna kadardır"* buyruğuna dayanarak vitir namazı vaktinin yatsı namazından sonra başlayıp ikinci fecrin doğuşu vaktine kadar devam ettiği konusunda ittifak etmiştir.

Mehâmîlî: "Tercih edilen vakit, gece yarısıdır" demiştir. Kadı Ebû Tâlib ve başkası: "Tercih edilen vakit, gece yarısı veya gecenin üçte birinin geçtiği zamandır" demiştir.

Bu konuda şöyle denilebilir: "Tercih edilen yatsı namazından sonraki vakit ile gecenin sonundaki vakit arasında uzun bir zaman dilimi bulunmaktadır. Ancak teheccüd namazının gecenin ikinci bölümünde olmasının daha efdal olduğu bilinmektedir. Bu da müstehab olanıdır. Ancak tercih edilen vakit zikredilen vakittir." el-Bulkînî bunun teheccüd namazına kalkmak istemeyen kişi için geçerli olduğunu söylemiştir.

Bu hadisin bütün ravileri Kûfelidir. Tabîîlerden de üç kişi vardır ki bunu birbirlerinden rivayet etmektedir. Bunlar A'meş, Mesrûk ve Müslim'dir. Müslim¹ ve Ebû Dâvud bunu *Namaz* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۳ - بَابُ إِيقَاضِ النَّبِيِّ ﷺ أَهْلَهُ بِالْوُتْرِ

3- ALLAH RESÛLÜ'NÜN (sallallahu aleyhi vesellem) VİTİR (NAMAZI) İÇİN AİLESİNİ UYANDIRMASI

۹۹۷ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي ، وَأَنَا رَاقِدَةٌ مُعْتَرِضَةٌ عَلَى فِرَاشِهِ ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يُوتِرَ أَيقَظَنِي فَأَوْتَرْتُ . أطرافه ۳۸۲ ، ۳۸۳ ، ۳۸۴ ، ۵۰۸ ، ۵۱۱ ، ۵۱۲ ، ۵۱۳ ، ۵۱۴ ، ۵۱۵ ،

۱۷۳۱۲ تحفة - ۶۲۷۶ ، ۱۲۰۹ ، ۵۱۹

997- "Müsedded — Yahya — Hişâm" isnâdıyla babasının bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle demiştir: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) namaz

¹ Müslim 745

kılarken ben onun döşğinde enlemesine uyumuş olurdum. Ancak vitir namazını kılacağı zaman beni uyandırır ve ben de vitir namazını kıldım.”¹

Müsedded, Müserhed’in oğludur.

Yahya, Yahya el-Kattân’dır.

Hişâm, Hişâm b. Urve’dır.

Hişâm’ın babası, Urve b. ez-Zübeyr b. Avvâm’dır.

Nakledildiğine göre Hz. Âişe, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) gece namaz kılarken kendisi onun döşğinde enlemesine uyumuş olurdu. Ancak vitir namazını kılacağı zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisini de uyandırır. Hz. Âişe de Yüce Allah’ın: “**Ailene namazı emret**”² buyruğuna uyarak ve kalkıp abdest alarak vitir namazını kılardı.

Bu da Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) vitir namazını gecenin sonunda kıldığına delâlet etmektedir. Kişi teheccüd namazını kılmış veya kılmamış olsun gecenin sonunda uyanmaktan veya uyandırılmaktan emin olduktan sonra bunu gecenin sonuna bırakabilir.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Âişe’yi uyandırması bu namazın kendisine vacip olmasından dolayı değildir. Bu namaz Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) başkası için nafile namazıdır.

٤ - بَابُ لِيَجْعَلَ آخِرَ صَلَاتِهِ وَتَرَا

4- KİŞİNİN NAMAZININ SONUNCUSUNU VİTİR YAPMASI

٩٩٨ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ

عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « اجْعَلُوا آخِرَ صَلَاتِكُمْ بِاللَّيْلِ وَتَرَا ». تحفة ٨١٤٥

¹ Hadis ayrıca 382, 383, 384, 508, 511, 512, 513, 514, 515, 519, 1209, 6276’da geçmektedir. Müslim 512, 744

² Taha Sur. 132

998- “Müsedded — Yahya b. Saîd — Ubeydullah — Nâfi” isnâdıyla Abdullah’ın bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Gece namazınızın sonuncusunu vitir yapınız*” buyurmuştur.¹

Müsedded, Müserhed’in oğludur.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân’dır.

Ubeydullah, İbn Ömer b. Hafs b. Âsım b. Ömer’dır.

Abdullah, Abdullah b. Ömer’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Gece namazınızın sonuncusunu vitir yapınız*” buyurmuştur.

Bunun hikmeti, gece kılınan ilk namazın akşam namazı olmasıdır. Bu da vitirdir (yani rekat sayısı olarak tektir). Eğer kişi vitir namazını kılar ve sonra teheccüd namazını kılsa vitri bir daha kılmasına gerek yoktur. Zira Ebû Dâvud ve Tirmizî’nin rivayet ettiği hasen hadiste: “*Bir gecede iki vitir olmaz*” buyurulmuştur.

Rivayet edildiğine göre (Ebû Bekir) Sıddîk şöyle demiştir: “Ben vitir namazını kılar ve öyle uyurum. Uyandığımda da çiftler olarak kılarım. Çünkü vitri bir daha kılacak olursam bütün namazı çift (rekât) yapmış olurum. O zaman da burada kastedilen vitir iptal edilmiş olur.”

İbn Ömer ise vitrini bozar ve böylesi bir durumda bir daha tek rekât kılar. Sonra da namazına ikişer ikişer devam ederdi. Sonra da vitri kılar. Gece namazındaki bu durumun vacip olmadığı konusunda ittifak edilmiştir. Ebû Dâvud’un hadisindeki: “*Vitir kılmayan bizden değildir*” buyruğuna gelince; bu da: “Sünnetimize uymamış olur” mânasındadır.

۵ - بَابُ الْوُتْرِ عَلَى الدَّابَّةِ

5- VİTRİ BİNEK ÜZERİNDE KILMAK

Vitir namazını deve ve başka bir şey üzerinde kılmak

¹ Müslim 749

٩٩٩ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ أَنَّهُ قَالَ كُنْتُ أَسِيرُ مَعَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بِطَرِيقِ مَكَّةَ فَقَالَ سَعِيدٌ فَلَمَّا خَشِيتُ الصُّبْحَ نَزَلْتُ فَأَوْتَرْتُ ، ثُمَّ لَحِقْتُهُ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ أَيْنَ كُنْتَ فَقُلْتُ خَشِيتُ الصُّبْحَ ، فَتَزَلْتُ فَأَوْتَرْتُ . فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ أَلَيْسَ لَكَ فِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فَقُلْتُ بَلَى وَاللَّهِ . قَالَ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُوتِرُ عَلَى الْبَعِيرِ . أطرافه ١٠٠٠ ، ١٠٩٥ ، ١٠٩٦ ، ١٠٩٨ ، ١١٠٥ - تحفة ٧٠٨٥

999- "İsmâîl — Mâlik" isnâdıyla Ebû Bekir b. Ömer b. Abdirrahman b. Abdillâh b. Ömer b. el-Hattâb'ın bildirdiğine göre Saîd b. Yesâr anlatıyor: Mekke yolunda Abdullâh b. Ömer ile beraber yolculuk etmekteydim. Sabahın olmasından korkup bineğimden indim ve vitir namazını kıldım. Abdullâh b. Ömer: "Resûlullah'ta (sallallahu aleyhi vesellem) senin için iyi bir örneklik yok mu?" diye sordu. Ben: "Evet var" cevabını verince: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devenin üzerinde vitir namazını kılardı" dedi.¹

İsmâîl, İsmâîl b. Ebî Uveys'tir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Buhârî, Ebû Bekir b. Ömer b. Abdirrahman b. Abdillâh b. Ömer b. el-Hattâb'dan, Saîd b. Yesâr'dan naklettiği bu hadis dışında bir hadis rivayet etmemiştir.

Saîd b. Yesâr anlatıyor: Mekke yolunda Abdullâh b. Ömer ile beraber yolculuk etmekteydim. Sabah namazının vaktinin girmesinden korkup bineğimden indim ve yerde vitir namazını kıldım. Sonra da kendisine yetiştim. İbn Ömer: "Neredeydin?" diye sorunca: "Sabah vaktinin girmesinden korkup bineğimden indim ve vitir namazını kıldım" dedim. Bana: "Resûlullah'ta (sallallahu aleyhi vesellem) senin için iyi bir örneklik yok mu?" diye sorunca da: "Evet vallahi! Var" cevabını verdim. Bunun üzerine bana: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devenin üzerinde vitir namazını kılardı" dedi.

¹ Hadis ayrıca 1000, 1095, 1096, 1098, 1105'de geçmektedir.

İbn Ömer'in yolculukta iken bineği üzerinde gece namazı kıldığı daha sonra zikredilecektir.

Eğer bu namaz vacip bir namaz olsaydı bunu bineği üzerinde kılması caiz olmazdı. Abdurrezzâk, İbn Ömer'den bineği üzerinde vitir namazını kıldığını rivayet etmişti. Bazen İbn Ömer bineğinden iner ve vitir namazını öyle kılar. Bunu da vacip olduğundan değil de daha faziletli olduğu için yapardı.

Ancak vitir namazının Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) vacip olması ve Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) bunu bineği üzerinde iken kılması zikredilene aykırı düşmektedir.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: "Muhtemelen bu da bu namazın has olarak Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) vacip olması gibi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu bineği üzerinde kılması da kendisine has bir şeydir."

Bu cevap konusunda muhalefet edilmiştir. Zira bunun kendisine vacip kılındığı konusunda kesin bir delil yoktur ve bu sebeple kişinin kendini böylesi bir cevap ile mükellef saymasına gerek yoktur.

Veya *el-Lâmi'(u's-Sabîh)* de olduğu gibi: "Bunun insanlara sünnet, kendisine ise vacip olduğunu bildirmek açısından böyle yapmıştır. Muhtemelen de binek üzerinde kılması bunu insanların böyle kılabileceğini bildirmesi açısından" denilebilir.

Bu hadisi rivayet edenlerin tümü Medinelidir. Hadisi Müslim¹, Tirmizî ve İbn Mâce, *Namaz* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

٦ - بَابُ الْوُتْرِ فِي السَّفَرِ

6- YOLCULUKTA VİTİR

Yolculukta vitir namazı mukimin namazı gibidir.

١٠٠٠ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ بْنُ أَسْمَاءَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ

قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي فِي السَّفَرِ عَلَى رَاحِلَتِهِ ، حَيْثُ تَوَجَّهَتْ بِهِ ، يَوْمَئِذٍ إِيمَاءً ، صَلَاةَ

¹ Müslim 700

اللَّيْلِ إِلَّا الْفَرَائِصَ ، وَيُؤْتِرُ عَلَى رَاحِلَتِهِ . أطرافه ٩٩٩ ، ١٠٩٥ ، ١٠٩٦ ، ١٠٩٨ ،
١١٠٥ - تحفة ٧٦١٩

1000- “Mûsa b. İsmâîl — Cuveyriye b. Esmâ” isnâdıyla Nâfi’nin bildirdiğine göre İbn Ömer der ki: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yolculuğunda bineği üzerinde ve binek hangi yönde ise o tarafa doğru namaz kılardı. Farz namaz dışında gece namazını imayla kılardı. Vitri de bineği üzerinde kılardı.¹

Mûsa, Mûsa b. İsmâîl et-Tebûzekî’dir.

İbn Ömer, İbn Ömer b. el-Hattâb’dır.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yolculuğunda bineği üzerinde ve binek hangi yönde ise o tarafa doğru namaz kılardı. Gittiği yön de kiblesi sayılırdı ve gece namazını ima ile kılardı. Yüce Allah’ın: “Siz de nerede olursanız olun, (namazda) yüzlerinizi o tarafa çevirin”² buyruğu da bunu ifade etmektedir. Ancak farz namazlar bunun dışındadır. Yani Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) farz namazları bineği üzerinde kılmamaktaydı. Buradaki istisna muttasıl değil, munkatıdır. Çünkü burada gece olsun, gündüz olsun farz namazların bu hükmün dışında olduğu kastedilmektedir. İbn Asâkir’in rivayeti: “Farz namaz bunun dışındadır. Gece namazını bitirdiği zaman vitri de bineği üzerinde kılardı” şeklindedir.

Bu hadis Dahhâk’ın: “Yolcuya vitir namazı yoktur” kavlini reddetmektedir. Ancak Müslim ve Ebû Dâvud’un, İbn Ömer’den: “Eğer ben, sünnet kılacak olsaydım namazımı tam kıldım” şeklinde bulundukları rivayette “tam kıldım” ifadesiyle vitir namazı gibi nafile namaz değil, farz namaz kastedilmektedir.

Bu hadisi Basralı ve Medineli olmak üzere dört kişi rivayet etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 999, 1095, 1096, 1098, 1105’de geçmektedir. Müslim 700

² Bakara Sur. 144

۷ - بَابُ الْقُنُوتِ قَبْلَ الرُّكُوعِ وَبَعْدَهُ

7- RÜKUDAN ÖNCE VE SONRA KUNÛT ETMEK

۱۰۰۱ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدٍ قَالَ سَأَلَ أَنَسُ أَقْنَتَ النَّبِيِّ ﷺ فِي الصُّبْحِ قَالَ نَعَمْ . فَقِيلَ لَهُ أَوْقَنْتَ قَبْلَ الرُّكُوعِ قَالَ بَعْدَ الرُّكُوعِ يَسِيرًا .
 أطرافه ۱۰۰۲، ۱۰۰۳، ۱۳۰۰، ۲۸۰۱، ۲۸۱۴، ۳۰۶۴، ۳۱۷۰، ۴۰۸۸، ۴۰۸۹،
 ۴۰۹۰، ۴۰۹۱، ۴۰۹۲، ۴۰۹۴، ۴۰۹۵، ۴۰۹۶، ۶۳۹۴، ۷۳۴۱ - تحفة ۱۴۵۳

1001- “Müsedded — Hammâd b. Zeyd” isnâdıyla Eyyûb’un bildirdiğine göre Muhammed şöyle demiştir: Enes’e: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazında kunût etti mi?” diye sorulunca, Enes: “Evet” karşılığını verdi. Kendisine: “Rükudan önce mi kunût etti?” denildiğinde: “Rükudan sonra az bir zaman” karşılığını verdi.¹

Müsedded, Müserhed’in oğludur.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî’dir.

Eyyûb bunu Muhammed’den rivayet etmiştir. Ebû Zer’in nüshasında Muhammed b. Sîrîn olarak geçmektedir.

Enes b. Mâlik’e Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazında kunût edip etmediği sorulunca, Enes, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kunût ettiğini bildirmiştir. Rükudan önce mi, ya da sonra mı kunût ettiği sorulunca da rükudan sonra az bir zaman kunût ettiğini bildirmiştir. Yani burada Âsım’ın rivayetinde olduğu gibi bir ay zaman zarfı kunût ettiği kastedilmektedir.

Bu da Birmavî’nin Kirmânî gibi: “Tam olarak doğrulduktan sonra kısa bir kunût ederdi. Vefat edene dek sabah namazında kunût ettiği sahihtir” demesini reddetmektedir.

Abdurrezzâk, Dârakutnî ve Hâkim bunu rivayet etmişlerdir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hayatta iken de, vefat etikten sonra da Ebû Hureyre’nin sabah namazında kunût ettiği sâbittir.

¹ Hadis ayrıca 1002, 1003, 1300, 2801, 2814, 3064, 3170, 4088, 4089, 4090, 4091, 4092, 4094, 4095, 4096, 6394, 7341’de geçmektedir. Müslim 677

Irakî şöyle anlatmıştır: “Ebû Bekir, Ömer, Osman, Hz. Ali, Ebû Mûsa el-Eş’arî, İbn Abbâs ve Berâ sabah namazında kunût etmiştir. Tabiûndan Hasan el-Basrî, Humeyd et-Tavîl, Rabî’ b. Haysem, Saîd b. el-Müseyyeb, Tâvus ve başkaları yine sabah namazında kunût etmiştir. Görüş imamlarından Şâfiî, İbn Mehdî ve Evzâî de kunût etmiştir.

Dört halifenin ve başkalarının kunût ettiği söylenebilir. Cevap olarak şöyle denilmiştir: “Bir konuda biri olumlu, biri de olumsuz iki rivayet varsa olumlu olana öncelik tanınır.”

۱۰۰۲ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ قَالَ حَدَّثَنَا عَاصِمٌ قَالَ سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ عَنِ الْقُنُوتِ . فَقَالَ قَدْ كَانَ الْقُنُوتُ . قُلْتُ قَبْلَ الرُّكُوعِ أَوْ بَعْدَهُ قَالَ قَبْلَهُ . قَالَ فَإِنَّ فَلَانًا أَخْبَرَنِي عَنْكَ أَنَّكَ قُلْتَ بَعْدَ الرُّكُوعِ . فَقَالَ كَذَبَ ، إِنَّمَا قَنَتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَعْدَ الرُّكُوعِ شَهْرًا - أَرَاهُ - كَانَ بَعَثَ قَوْمًا يَقَالُ هُمُ الْقَرَاءُ زُهَاءَ سَبْعِينَ رَجُلًا إِلَى قَوْمٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ دُونَ أَوْلَئِكَ ، وَكَانَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَهْدٌ فَقَنَتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَهْرًا يَدْعُو عَلَيْهِمْ . أطرافه ۱۰۰۱ ، ۱۰۰۳ ، ۱۳۰۰ ، ۲۸۰۱ ، ۲۸۱۴ ، ۳۰۶۴ ، ۳۱۷۰ ، ۴۰۸۸ ، ۴۰۸۹ ، ۴۰۹۰ ، ۴۰۹۱ ، ۴۰۹۲ ، ۴۰۹۴ ، ۴۰۹۵ ، ۴۰۹۶ ، ۶۳۹۴ ، ۷۳۴۱ - تحفة ۹۳۱

1002- Müsedded’in Abdulvâhid isnâdıyla bildirdiğine göre Âsım şöyle demiştir: Enes b. Mâlik’e kunûtu sorduğumda: “Önceleri kunût edilirdi” karşılığını verdi. Kendisine: “Rükudan önce mi, sonra mı?” dediğimde: “Rükudan önce” karşılığını verdi. Kendisine: “Fılan kişi bana rükudan sonra kunût edildiğini söylediğini haber verdi” dediğimde şu karşılığı verdi: “Yalan söylemiş. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rükudan sonra bir ay boyunca kunût etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendilerine Kurrâ denilen yaklaşık olarak yetmiş kişiyi müşriklerden bir kavme göndermişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile bu müşrikler arasında antlaşma vardı. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bir ay boyunca kunût edip onlara beddua etti.”

Asîlî'nin nüshasında *Abdulvâhid*, Abdulvahid b. Ziyâd olarak zikredilmiştir. Âsım, İbn Süleymân el-Ahvel'in oğludur.

Enes b. Mâlik'e kunût sorulduğunda, görülmektedir ki Enes, Âsım'ın bunun meşru olup olmadığını sorduğunu zannederek: "Önceleri kunût edilirdi" karşılığını vermiştir. Kendisine: "Rükudan önce mi, sonra mı?" dediğinde ise: "Rükudan önce" demiştir. Yani bu da namaza geç gelen kişinin o rekata yetişmesi açısındandır. Mühelleb bunu bu şekilde değerlendirmiştir. Mâlikilerin de görüşü böyledir.

Muhammed b. Sîrîn, Enes'e: "(Filan kişi bana) senden naklederek rükudan sonra kunût edildiğini haber verdi" demiştir. Ebû Zer'in Müstemlî ve Hamevî'den olan rivayeti: "(Filan kişi bana) sanki rükudan sonra kunût edildiğini söylediğini haber verdi" şeklindedir. Enes: "Eğer sürekli olarak veya bütün namazlarda rükudan sonra kunût edildiğini söylemiş ise hata etmiştir" karşılığını vermiştir. Hicaz ehli *kezebe* ifadesini hata etmek yanılmak mânasında da kullanır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rükudan sonra bir ay kunût etmiştir.

İbn Mâce bunu rivayeten sağlam bir isnâdla Humeyd'in rivayetinden şöyle nakletmiştir: Enes'e kunût hakkında sorulunca, Enes: "Rükudan önce ve sonra kunût etti" cevabını vermiştir.

Yine İbnu'l-Münzir, Humeyd'in rivayetinden: "Sahabilerden bazıları rükudan önce kunût etti. Bazıları da rükudan sonra etti" şeklinde nakletmiştir.

Şâfiî, Ebû Hureyre'nin hadisine dayanarak kunûtun rükudan sonra olduğu görüşüne varmıştır.

Enes der ki: Sanırım Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), müşriklerden bir kavme yani Necd ahalisinden olan Âmir oğullarına Suffe ehlinde kendilerine Kurrâ denilen yetmiş kişilik bir grup gönderdi.

Bu grubun lideri, Ebû Berâ Âmir b. Mâlik idi. Mâuna kuyusuna geldiklerinde Âmir b. Tufayl onlara Ri'l, Zekvân ve Usayye kabileleri ile saldırıya geçti. Onlarla savaştılar ve Ka'b b. Zeyd el-Ensârî dışında hepsini öldürdüler. Bu da hicri 4 yılında vaki olmuştu.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile kendilerine bunları gönderdikleri arasında antlaşma vardı. Ancak kendilerine beddua edilenler bunun dışında idi. Bu kimseler hainlik ederek kurraları öldürdüler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir

ay boyunca her namaz vaktinde son rekatta rükudan kalktığı zaman kunût ederek onlara beddua etti. Hadisi Ebû Dâvud ve Hâkim tahrir etmiştir. Bu hadisle de namazda kafirlere ve zalimlere beddua etmenin namazı bozmadığı anlaşılmaktadır.

Bu hadisi rivayet edenlerin tümü Basralıdır. Buhârî bunu *Meğâzi*, *Cenâiz*, *Cizye* ve *Da'vât* konuları içinde tahrir etmiştir.¹ Müslim² de *Salât* konusu içinde tahrir etmiştir.

۱۰۰۳ - أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ حَدَّثَنَا زَائِدَةُ عَنِ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِي جُلَازٍ عَنْ أَنَسٍ
قَالَ قَنَتَ النَّبِيُّ ﷺ شَهْرًا يَدْعُو عَلَى رِجْلِ وَذَكَوَانَ . أطرافه ۱۰۰۱ ، ۱۰۰۲ ، ۱۳۰۰ ،
، ۴۰۹۲ ، ۴۰۹۱ ، ۴۰۹۰ ، ۴۰۸۹ ، ۴۰۸۸ ، ۳۱۷۰ ، ۳۰۶۴ ، ۲۸۱۴ ، ۲۸۰۱
۱۶۵۰ تحفة ۷۳۴۱ ، ۶۳۹۴ ، ۴۰۹۶ ، ۴۰۹۵ ، ۴۰۹۴

1003- “Ahmed b. Yûnus — Zâide — Teymî” isnâdıyla Ebû Miclez’in bildirdiğine göre Enes: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bir ay boyunca kunût ederek Ri'l ve Zekvân'a beddua etti” demiştir.

Ahmed b. Yûnus, Ahmed b. Abdillâh b. Yûnus et-Temîmî el-Yerbû'î el-Kûfî'dir.

Zâide, Zâide b. Kudâme el-Kûfî'dir.

et-Teymî, Süleymân b. Tarhân el-Basrî'dir.

Ebû Miclez, Lâhik b. Humeyd es-Sedûsî el-Basrî'dir.

Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Süleym'in iki kabilesi olan Ri'l ve Zekvân kabileleri kurraları öldürünce, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bir ay boyunca beş vakit namazının her son rekâtında rükudan kalktığı zaman onlara beddua etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 1001, 1003, 1300, 2801, 2814, 3064, 3170, 4088, 4089, 4090, 4091, 4092, 4094, 4095, 4096, 6394, 7341'de geçmektedir.

² Müslim 677

Kurraların öldürülmesinden dolayı Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) bir ay boyunca veya daha fazla bir zaman her farz namazdan sonra kunût ettiği sahih bir rivayettir.

Vefat edinceye dek sabah namazında kunût ettiği de sahih bir rivayettir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Müslümanların başına bir korku veya bir kıtlık veya veba hastalığı veya çekirge istilası veya buna benzer bir musibet geldiği zaman da diğer farz namazlarda kunût etmeyi severdi. Aksi takdirde sadece sabah namazlarında kunût ederdi. Ramazan ayının yarısından sonraki günlerde de vitir namazında kunût ederdi. Hadisi Beyhakî tahrir etmiştir.

Bu hadisi rivayet edenler Basralı ve Kûfelidir. Buhârî bunu *Meğâzi*'de tahrir etmiştir.¹ Müslim² ve Nesâî bunu *Namaz* konusu içinde tahrir etmiştir.

۱۰۰۴ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنَا حَالِدٌ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسٍ

قَالَ كَانَ الْقُنُوتُ فِي الْمَغْرِبِ وَالْفَجْرِ . طَرَفَهُ ٧٩٨ - تحفة ٩٥٤

1004- “Müsedded — İsmâîl — Hâlid” isnâdıyla Ebû Kılâbe'nin bildirdiğine göre Enes: “Akşam ve sabah namazlarında kunût yapılırdı” demiştir.

İsmâîl, İsmâîl b. Uleyye'dir.

Hâlid, Hâlid el-Hazzâ'dır.

Ebû Kılâbe, Abdullah b. Zeyd el-Cermî'dir.

Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında akşam ve sabah namazlarında kunût yapılırdı. Asîlî şöyle demiştir: “Gündüzün iki ucunda olmaları ve bu vakitlerde duaların kabul edilmesi ümidiyle bu namazlarda kunût edilirdi. (Hz. Peygamber) bazen sadece bu iki vakitte kunût eder, bazen de her vakitte kunût ederdi. Ancak: “Bu işte senin yapacağın bir şey yoktur. Allah, ya tövbelerini kabul edip onları affeder, ya da zalim olduklarından dolayı onlara azap eder”³

¹ Hadis ayrıca 1001, 1003, 1300, 2801, 2814, 3064, 3170, 4088, 4089, 4090, 4091, 4092, 4094, 4095, 4096, 6394, 7341'de geçmektedir.

² Müslim 677

³ Âlî İmrân Sur. 128

âyeti nazil olunca Enes'in rivayet ettiği gibi sadece sabah namazında kunût etmeye başladı. Vefat edene dek sabah namazlarında kunût etti. Birmavî de bu konuda Kirmânî gibi demektedir.

Bu konuya itiraz ederken de: "Sabah namazında kunût ettiği konusunda delil gerekmektedir. Yoksa söz konusu âyet her ikisini de neshetmiştir" demiştir.

Tahâvî der ki: "Akşam namazında kunût yapmanın neshedildiği konusunda icma edilmiştir. O zaman sabah namazında da kunût edilmesi neshedilmiş demektir."

Bazıları buna muhalefet ederek: "Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazında kunût ettiği konusunda icma edilmiş ve sonra bunu da bırakıp bırakmadığı konusunda ihtilafa düşülmüştür. O zaman ihtilaf ettikleri şey sâbit oluncaya kadar icma ettikleri mi kabul edilmelidir?" demiştir.

Vitr konusunda bu bölümdeki hadisler açıklanmamışken bu konuda ne denileceği sorulabilir. Cevap olarak şöyle denilmiştir: "Akşam namazının gündüzün vitri olduğu sâbittir. Eğer bunda kunût etmek sâbit ise o zaman gece vitrinde de kunût etmek sâbittir" denilir.

Sünen müelliflerinin tahrîc ettiğine göre Hasan b. Ali şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana vitir kunûtunda edeceğim duaları şöyle öğretti: *"Allahum! Hidayete erdirdiklerinle beraber beni de hidayete erdir. Afiyet verdiklerinle beraber bana da afiyet ver. Dost edindiğin kullarının arasına beni de kat. Bana verdiğin şeyleri bereketli kıl. Takdir etmiş olduğun şeylerin şerrinden beni koru. Sen takdir edersin, takdirine karşı gelinmez. Senin dostun zelil olmaz. Sen yüce ve ulusun..."*

Tirmizî ve başkası bunun sahih olduğunu söylemiştir. Ancak müellif'in şartına göre sahih değildir.

Bevhakî'nin İbn Abbâs ve başkası kanalıyla bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) sabah ve vitir namazında onunla kunût etmeleri için kendilerine bu duayı öğretmiştir.

Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) rükudan önce kunût ettiği sâbittir. Ancak kunûtu rükudan sonra yaptığını rivayette bulunanlar daha çoktur ve daha fazla bilinen rivayetlerdir. Hulefâ-i Raşidin'den de bu yönde meşhur hadisler vardır.

Şâfiî, rükudan önce kunût etmiş olsa da kunûtun yapılması gerektiği yerden başka yerde yapılmasını caiz görmemiştir. Zira kendisi böylesi bir durumda sehiv secdesi yapmaktadır. *el-Ümm*'de: "Kunût namazın amellerinden bir ameldir. Eğer kunût yerinden başka bir yerde yapılırsa sehiv secdesi yapılması gerekir" demiştir. Secdeyi de kunût niyeti ile yapmak gerekir. el-Havârizmî böyle demiştir.

Mâlikiler kunûtun rükudan önce olduğu görüşündedir. Kûfîler de: "Kunût sadece vitirde ve rükudan önce yapılır" demiştir.

Bu hadisi rivayet edenler Basralı, Vâsıtlı ve Şamlıdır. Buhârî bunu *Namaz* konusu içinde tahrir etmiştir.

Sahîh-i Buhârî'nin Köprülü Kütüphanesi 355 numarada kayıtlı elyazması nüshasının Cenazeler Kitabının başlangıç sayfası

حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة حدثنا وكيع ح وحدثنا أبو كريب حدثنا (٣٠٣) أبو معاوية كلاهما عن الأعمش بهذا الإسناد

غير أنهم قالوا ما أنت يومئذ
في الناس إلا كالشجرة البيضاء في
الثور الأسود أو كالشجرة السوداء
في الثور الأبيض ولم يذكر أو
كالشجرة في ذراع الحمار

وهو وصوتا وشبرها شبرها به
لكنهم وشذبههم واضطرأ بهم
بعضهم في بعض قال وهب بن منبه
ومقابل بن لحيان هم من ولد يافث
ابن نوح وقال الضعفاء هم جيل من
الترك وقال كعب بن مالك من ولد
آدم من غير هؤلاء قال وذلك أن آدم
صلى الله عليه وسلم احتلم فامرأت جث
نطفته فأتت برب خفي الله تعالى منها
يا جوج وما جوج والله أعلم (قوله
صلى الله عليه وسلم كالشجرة في ذراع
الحمار) هي بفتح الراء واسكان القاف
قال أهل اللغة الرقذان في الحمارهما
الآن تران في باطن عضديه هي وقيل
الدائرة في ذراعيه وقيل هي الهنة
الثالثة في ذراع الدابة من داخل
والله أعلم بالصواب

* (كتاب الطهارة) *

قال جهوز أهل اللغة يقال الوضوء
والطهور بضم أولهما إذا أريد به
الفعل الذي هو المصدر ويقال
الوضوء والطهور بفتح أولهما إذا
أريد به الماء الذي يطهر به هكذا
نقله ابن الأنباري وجعلت من أهل
اللغة وغيرهم عن أكثر أهل اللغة
وهب الخليل والاصمعي وأبو حاتم
السجستاني والأزهري وجماعة
إلى أنه بالفتح فيهما قال صاحب
المطالع وحكي انضم فيهما جميعا
وأصل الوضوء من الوضأة وهي
الحسن والنظافة وسمى وضوء
الصلاة وضوءاً لأنه تنظف المتوضئ
ويحسبه وكذلك الطهارة أصلها

النظافة والتنزه وأما الغسل فاذا أريد به الماء فهو مصموم الغين وإذا أريد به المصدر فيجوز بضم الغين وفتحها لغتان مشهورتان

في الفرع وأصله وفي بعض الأصول أنت بابتائها (سأنت أنسا) ولا يذعن أنس بن مالك
(أما مهرها) أي ما أعدها ولا يذعن الوقت والأصلي ما مهرها بحذف الألف وصوبه القطب
الحلي وهما لغتان (قال أمهرها نفسها) بالنصب أي أعدها وزوجها بالأمهر وهو من
خصائصه (فتبسم) وموضع الترجمة قوله صلى الصبح بغلس ثم ركب فقال الله أكبر وفيه أن
التكبير يشروع عند كل أمر مهول وعند ما يسر به من ذلك أظهرها لذن الله تعالى وظهور أمره
وتنزيهه لله تعالى عن كل ما نسب إليه أعداؤه ولا سيما اليهود فيهم الله تعالى وقد تقدم هذا الحديث
في باب ما يذكر في الغدو تأتي بقية مباحثه إن شاء الله تعالى في المغازي والنكاح

(بسم الله الرحمن الرحيم)

ثبت البسملة هنا غير أبي ذر عن المستلي كما قال في الفتح وغير ابن عساكر في الفرع وأصله

(كتاب العيدين)

عند الفطر وعيد الاخي والعيد مشتق من العود لتكرره كل عام وقيل لعود السرور بعوده
وقيل لكثر دعوات الله على عباده وقبلة أعياد وانما جاع بالياء وإن كان أصله الواو والزمها
في الواحد وقيل للفرق بينه وبين أعياد الناس (باب في العيدين) في العيدين كذا الأبي
علي بن شبيب ولا ين عساكر باب ما جاء في العيدين (والتمل فيه) أي في جنس العيد وللتكثير في
فهم ما بالتيه أي في العيدين ولا يذعن المستلي أبواب بالجمع بدل كتاب واقتصر في رواية
الأصلي والباقي على قوله باب الخ * وبالسند قال (حدثنا أبو العباس) الحاكم بن نافع (قال
أخبرنا شبيب) هو ابن أبي حمزة (عن ابن شهاب) الزهري قال أخبرني (الأفراد) سالم بن عبد الله
أن (أبا) عبد الله بن عمر قال أخذ عمر بن الخطاب رضي الله عنه بمهزة وخاء وقال مجتمعتين قال
الكرمانى أراد ملزوم الأخذ وهو الشراء وعقب بأنه لم يقع منه ذلك فلعله أراد السوم وفي بعض
النسخ وجدوا ووجيم قال ابن حجر رحمه الله تعالى وهو أوجه وكذا أخرجه الاسماعيلي والطبراني
في مسند الشاميين وغير واحد من طرق إلى أبي العباس شيخ البخاري فيه (جبه من استبرق) بكسر
الهمزة أي غلظ الديبايح وهو المتخذ من البرسيم فارسي معرب (تباع في السوق) جملة في موضع
جرفصة لاستبرق (فأخذها) عمر (فأقر رسول الله) والأصلي فأقر بهما رسول الله صلى الله عليه
وسلم فقال يارسول الله اتبع هذه الجبة (تجمل بها) يجزم اتبع وتجمل على الأمر كذا قاله
الزركشي وغيره لكن قال في المصايب الظاهر أن الثاني مضارع مجزوم ووقع في جواب الأمر أي فإن
تبعها تتجمل خذفت إحدى التاءين والحموى والمستبلى أتبع هذه تحمل همزة استفهام مقصورة
كما في الفرع وأصله وقد عتد ونفسهم لا تحمل على أن أصله تتجمل خذفت إحدى التاءين أيضا
(العيد والوفود) سبق في الجملة في رواية نافع للجمعة بدل العيد وكان ابن عمر ذكرهما معا فآخذ
كل راو واحد منهما وهذا موضع الجزاء الأخير من الترجمة وفيه التجمع بالشباب الحسنة أيام
الاعباد وما لا فاة الناس (فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم اتعاهد لباس من لا خلاق له) (فلتب
أي من لا نصيب له في الجنة خرج مخرج التخليط في النهي عن لبس الحرير والافالمون العاصي
لابن من دخوله الجنة فله نصيب منها ولذا اخس من عموم النساء فأنهم خرجوا بدليل آخر (فلتب
عمر ما شاء الله أن يلبس ثم أرسل إليه رسول الله صلى الله عليه وسلم بحجة ديباج فأقبل بها عرافاً
بهما رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال يارسول الله انك قلت اتعاهد لباس من لا خلاق له
وأرسلت إلى هذه الجبة فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم تبعها ونصيب بها) أي بعثها
(حاجت) وللتكثير أي أو نصيب وهي اما معنى الواو وللتقسيم أي كاعطائها البعض نسائه

الحمد لله الذي
نزلنا به الكتاب

إرشاد الساري
شرح صحيح البخاري

Kur'ân-ı Kerim'den sonra İslam dünyası için en güvenilir dini kaynak olarak görülen İmam Buhârî'nin meşhur eseri Sahih'in pek çok şerhleri yapılmıştır. İbn Hacer'in Fethu'l-bârî'si ile Aynî'nin Umdetu'l-karî'sinden sonra bunlardan en çok kabul görenlerinden birisi 15. yüzyılda yaşamış Tunuslu âlim Ebu'l-Abbâs Şihâbuddîn Ahmed b. Muhammed b. Ebi Bekr el-Kastallânî'nin İrşâdu's-Sârî li-şerhi Sahihî'l-Buhârî adlı hacimli çalışmasıdır.

Siyer konulu el-Mevâhibu'l-ledünniyye ile kıraat konulu Letâifu'l-işârât li-funûnî'l-kıra'ât isimli değerli eserlerin de müellifi olan Kastallânî, bu kitabını yazarken en çok Fethu'l-bârî'den faydalanmış, hatta bir bakıma onu özetlemiştir. İrşâdu's-sârî, mukaddimesi ve Sahih-i Buhârî'nin nüsha farklarına verdiği önemle diğer şerhlerden farklılık arz etmekle birlikte Sahih-i Buhârî metnini yediyüzün üzerinde kaynaktan istifade ederek şerh etmiştir. Hadislerin fıkhi açılımları ve içerdikleri hükümler, dört mezheb dikkate alınarak irdelenmiş ve görüşler delilleriyle okuyucuya sunulmuştur.

Hadis Deposu
hadisdeposu.com

9 786054 659319